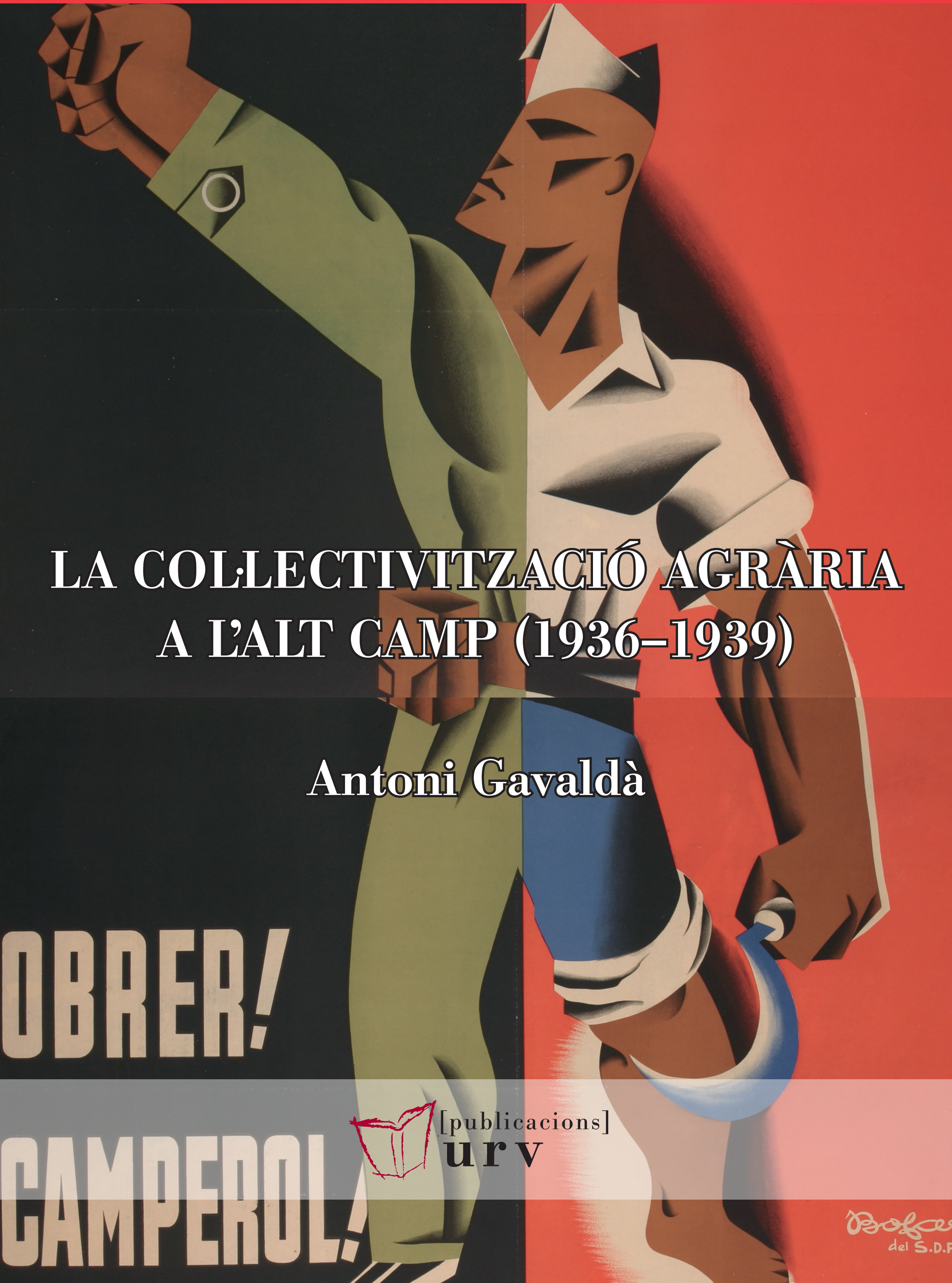
Universitat Rovira i Virgili

LA COL·LECTIVITZACIÓ AGRÀRIA A L'ALT CAMP (1936–1939)

Antoni Gavaldà

[publicacions]
urv

Antoni Gavaldà, doctor en Geografia i Història per la Universitat de Barcelona, és professor titular de Didàctica de les Ciències Socials de la Universitat Rovira i Virgili. En l'àmbit editorial ha estat fundador i membre del consell de redacció de publicacions a Valls, Montblanc, Tarragona, Barcelona i Madrid. La recerca l'ocupa en la didàctica de les diverses disciplines socials i en la història dels moviments socials i polítics dels segles xix i xx. Ha participat en obres col·lectives en la redacció de llibres de text de ciències socials, en atles, enciclopèdies i diccionaris d'història, i en diversa obra individual com a historiador i docent. La seva tesi, *L'associacionisme agrari a Catalunya. El model de la Societat Agrícola de Valls, 1888-1988* (Valls, 1989), ha estat punt d'arrencada d'obra posterior. En els darrers anys ha publicat un conjunt de monografies sobre el sindicalisme franquista i la repressió. És impulsor del grup de recerca sobre el tractament de la cooperació a l'escola, i component del grup de recerca consolidat "Ideologies i societat a la Catalunya contemporània" (ISOCAC) de la URV. També és autor i director de la col·lecció de llibres "Cooperativistes Catalans", editats per la Fundació Roca i Galès de Barcelona. De la mateixa temàtica ha publicat *Fam de pa i de terra. La col·lectivització agrària a Catalunya* (Publicacions URV, 2016).

La col·lectivització agrària a l'Alt Camp (1936–1939)

A la recerca d'una millora socioeconòmica

Antoni Gavaldà

[publicacions] urv

Tarragona, 2016

Edita:
Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili
Av. Catalunya, 35 - 43002 Tarragona
Tel. 977 558 474 · publicacions@urv.cat
www.publicacions.urv.cat

1a edició en paper: novembre de 2016
ISBN: 978-84-8424-414-1
Dipòsit legal: T 96-2016
1a edició digital: desembre de 2016
ISBN: 978-84-8424-520-9

Imatge de coberta:
"Unitat per la victòria!: Obrer! Camperol!"
de Jacint Bofarull (Barcelona, 1937)

FUNDACIÓ PRIVADA MÚTUA CATALANA

Aquest llibre ha comptat amb l'ajut de la Fundació Privada Mútua Catalana

ÍNDEX ANALÍTIC

COM S'HA D'ESTUDIAR LA GUERRA CIVIL I L'ESFORÇ COL·LECTIVISTA DEL 1936–1939

El llibre que el lector té a les mans, producte de la feina d'anys d'Antoni Gavaldà, un historiador seriós des de sempre i ara en plena maduresa intel·lectual i professional, corre el perill de ser considerat sols com una monografia comarcal. Seria un error, ja que, com es podrà comprovar llegint-lo, ens permet de discutir a fons el significat social de la guerra civil a Catalunya i ve a completar i omplir de matisos i suggeriments la manera com cal avançar arreu en l'estudi de l'economia col·lectivitzada del 1936-1939, una de les realitats més cridaneres i alhora menys conegudes en la seva concreció d'aquells anys de la guerra.

Per situar el caràcter renovador del llibre, interpretativament i metodològicament, crec que paga la pena de recordar aquí alguns dels problemes i reptes que ha hagut de superar a casa nostra la historiografia sobre la guerra civil. De tot fa ja molts anys. Quan a l'entorn del cinquantenari del 1936 hi hagué una àmplia preocupació jove per l'estudi i la recuperació de la història de la guerra, molts a Catalunya vàrem reivindicar i impulsar l'esforç local. Segons crèiem —i així ho continuo pensant—, després d'anys de discursos i interpretacions doctrinals, que sols se sustentaven en la memorialística i els debats i les polèmiques polítiques dels dirigents i protagonistes de l'exili, l'única manera d'avançar i de fer un salt qualitatiu dins la historiografia de la guerra civil era anar a l'anàlisi i la recerca concreta i local.

Cal recordar que érem encara dins el debat –en el fons eixorc– sobre "guerra i revolució", reviscolat després amb força arran de l'èxit de la pel·lícula de Ken Loach *Land and Freedom* [Terra i Llibertat], del 1995. Es tractava —i encara es tracta— d'un relat que venia a simplificar la dura i dramàtica complexitat de la guerra civil, en especial a Catalunya, tot posant al centre de la imatge la hipòtesi d'una oportunitat revolucionària i popular, espontània i pura, malmesa per les forces republicanes —petitburgeses—, pels socialistes del PSOE —estatalistes—, pels dirigents de la CNT —potser pusil·lànimes— i, per damunt de tot, pels comunistes —del PSUC i del PCE, òbviament, sotmesos a les directrius de Stalin i l'URSS del

moment—, considerats els portaveus dels emboscats, els porucs i els interessos burgesos. No he d'entrar ara en l'anàlisi detallada de les argumentacions aportades. Recordem simplement l'impacte de dos textos clàssics: *La Révolution et la guerre d'Espagne* (La revolució i la guerra d'Espanya, París, 1961), de Pierre Broué i Émile Témine, dos historiadors importants, trotskistes, i *Revolució i contrarevolució a Catalunya (1936-1937)* [Barcelona, 1975] de Carlos Semprún Maura, llavors excomunista.[1] Malgrat tot, tampoc no hem d'oblidar que, justament en aquells anys vuitanta, hi hagué la presa en consideració de tota una memorialística del republicanisme implicat en la defensa de la Generalitat. Si Als anys cinquanta i seixanta les veus republicanes foren en bona mesura marginals, als setanta arribaren les memòries de personatges com Frederic Escofet (1973), Carles Pi i Sunyer (1975), Alexandre Deulofeu (1975), etc. Forçosament, la visió hagué d'obrir-se, i en l'acadèmia historiogràfica contemporaneïsta molts s'allunyaren ja de la versió més simplista que havia dominat dins el publicisme historiogràfic antifranquista dels seixanta i primers setanta.

Sigui com sigui, si més no llavors el considerable gruix d'obres instrumentals ja existent i la molta feina que hom emprengué permeté de situar l'estudi dels anys de la guerra en un marc temàticament i cronològicament molt més estès. Hom anà aviat més enllà del famós estiu revolucionari del 1936, i encara que costà i ha costat certament entrar en la dura realitat social de la rereguarda republicana del decisiu 1938, almenys les visions del 1936 i també del 1937 assoliren una major profunditat: el front i la rereguarda, la realitat de les milícies populars, la seva militarització, l'exèrcit popular, les moltes necessitats de la vida quotidiana; els canvis en les costums i un nou paper de la dona; també l'educació, les escoles, la implicació dels joves, l'oci i l'art o la literatura; en fi, la cinquena columna, la resistència passiva o no tant a les autoritats republicanes, la importància d'aquestes i la tasca de la Generalitat; l'economia i la política de les finances, etc. etc. No s'ha de pensar que totes aquestes qüestions foren resoltes de cop. Ara bé, sí que passaren aviat a formar part del catàleg de

1 Com dic, no puc aquí entrar a fons en la qüestió. En realitat, els orígens de la formulació es troben en la defensa dels dirigents poumistes el 1938, arran de l'assassinat d'Andreu Nin i la il·legalització republicana del POUM després dels fets de maig del 1937, campanya en què intervingueren activament tant Juan Andrade com Julián Gorkin. Un text decisiu en la popularització de la formulació fou el del també trotskista nord-americà Felix Morrow, *Revolution and Counter Revolution in Spain* (Londres 1938, que conegué posteriorment diverses edicions en distintes llengües).

temàtiques que calia abordar. Si resseguim tota la ingent bibliografia dels darrers anys, fins al dia d'avui, podrem constatar el molt que entre tots hem sabut avançar. En gran mesura —com ja he dit—, gràcies a l'estudi local i concret, fonamentat cada cop més en el document i els arxius que s'han pogut anar recomponent, amb el benentès que l'ús crític i contrastat del testimoni —escrit o oral— també hi ha contribuït.

Aquesta valoració diguem-ne positiva de la historiografia catalana sobre la guerra civil ha xocat, tanmateix, durant molt de temps amb les fàcilment comprovables dificultats i lentituds per incorporar el camp i la història agrària a unes anàlisis fetes majoritàriament des de la dinàmica i la realitat més urbana. En aquest punt, potser un dels casos on més s'ha pogut constatar aquesta marginalització del món pagès i del camp ha estat, paradoxalment, el de les col·lectivitzacions, malgrat que l'economia col·lectivista ha estat una de les qüestions estrella de tota la historiografia sobre la guerra. M'afanyo a afegir que les aproximacions al fenomen de les col·lectivitzacions han estat sovint relats doctrinals, sustentats en una base documental i un testimonialisme més aviat escassos i limitats. En qualsevol cas, la nova bibliografia local dels anys vuitanta i noranta dugué al debat una gran varietat de situacions que trencaven la pretensió d'alguns de situar les col·lectivitzacions sols en el terreny de la CNT i la referència anarquista o més pròpiament anarcosindicalista.

Caldria tenir en compte que les col·lectivitzacions, més que un projecte social o un ideari concret, fou una necessitat i una peça fonamental que se sustentava tant en la llarga història del mutualisme i el cooperativisme com en l'esperança obrera i popular d'afermar un paper decisiu en la gestió econòmica i política de la societat. Com es podrà veure en el mateix llibre del professor Gavaldà, en el fons, al costat de la complexitat i la varietat de formes que unes o altres adoptaven, segons el lloc, cada cop més, conforme avançava el transcurs de la guerra, constituïen una peça clau de l'economia i el sindicalisme de guerra. No foren cap "invenció", sinó, més fonamentalment, la forma concreta que a Catalunya i a Espanya prengué l'experiència d'un estat liberal en guerra, el de la Segona República i la Generalitat. És útil mirar cap a l'experiència europea de la primera guerra mundial. Malauradament, les anàlisis sobre l'actuació del moviment obrer català durant la guerra civil de 1936-1939 han obviat la seva comparació amb les trajectòries i experiències de la resta de moviments obrers europeus. Em sembla no només una debilitat, sinó un error important. Forçosament només podem portar ara a col·lació uns petits exemples. Com és

sabut, el sindicalisme europeu (certament, el reformista, que també era hereu del sindicalisme revolucionari francès) després de la primera guerra mundial es va veure abocat a concretar fórmules de participació amb l'Estat per a la gestió de l'economia, plantejant per primer cop una política de nacionalitzacions de determinats sectors. La nova formulació implicava tant l'acceptació de la idea de l'economia dirigida com la reivindicació del control obrer a les empreses, i es va tractar d'un debat ampli, que no es produïa només dins de l'àmbit de la socialdemocràcia. Recordem simplement que ja el polític alemany Walter Rathenau (1867-1922), que no era ni obrer ni sindicalista, ni socialista, va formular justament llavors la seva teoria de la Planwirtschaft, una economia planificada. Cal fer notar que, per aquest camí, el sindicat s'obria a la problemàtica de la gestió i, almenys, la coresponsabilització amb la direcció de la producció i les relacions laborals. Un tema que serà clau a Catalunya el 1936-1939. Seria òbviament útil no oblidar aquests debats si volem entendre adequadament el que va significar l'economia col·lectivitzada i també els paràmetres i referències amb què els mateixos republicans i la Generalitat van abordar la construcció de l'edifici de l'economia col·lectivitzada, la nova economia, propagada a partir d'octubre de 1936.

El professor Antoni Gavaldà és un magnífic actor dels avatars, dificultats i èxits de la historiografia catalana sobre la guerra civil i, més en general, la contemporaneïtat del segle XX. Començà a bastir una obra sòlida, que tingué a més la peculiaritat de partir de la realitat agrària, i ja centrada en l'Alt Camp. No cal sinó recordar que les seves primeres investigacions importants giraren a l'entorn de l'anarcosindicalisme agrari (sobre la personalitat de Pere Sagarra, el 1986) i el cooperativisme (la Societat Agrícola de Valls, el 1990). Després, sense pretendre en absolut fer cap repàs de la seva ingent bibliografia, ha continuat amb aportacions d'impacte sobre el cooperativisme i el sindicalisme a les comarques del sud (el Baix Camp, l'Alt Camp, el Priorat i la Conca de Barberà, el Tarragonès o les Terres de l'Ebre). I ha practicat el que malauradament no acostuma a ser gaire usual, el que caldria denominar 'temps llarg', unes cronologies àmplies que permeten de veure les continuïtats i sovint obliguen a matisar la novetat i els pretesos grans canvis d'unes molt determinades conjuntures polítiques. Com dic amb impacte i valentia, aquesta opció ha dut Antoni Gavaldà a fer una incisiva anàlisi de la realitat del sindicalisme agrari franquista i en temps del franquisme.

Fins i tot per damunt de la molta documentació remenada i el coneixement que gosaria qualificar d'exhaustiu, o quasi, d'una bibliografia quilomètrica, no voldria acabar aquest pròleg sense destacar la capacitat del professor Gavaldà per oferir una estructuració entenedora i clara del text, producte de la maduresa i el sentit comú. Un cop d'ull a l'índex permet fer-se del tot el càrrec sobre el que hom trobarà al llibre i, a més, permet anar de forma ràpida a les qüestions i els llocs analitzats. Alhora, hom pot veure-hi reflectit una concepció de la història que incorpora les novetats metodològiques i teòriques de la professió, sense abandonar el terreny sempre necessari i sòlid de les aportacions factuals i documentades. I sense oblidar, tampoc, de dibuixar amb esquematisme i precisió el context necessari per valorar i omplir de significat les dades presentades.

Hi ha un altre fet que també sura al llarg del text. En general, la seva obra ha sabut mantenir una coherència de fons que va molt més enllà de la cronologia i la temàtica obrera. Es tracta de la manera d'apropar-se a la història i de la seva sensibilitat envers les persones i un poble gens abstracte. Mai no ha renegat de la història local. Ben al contrari, sempre hi ha trobat els fonaments sòlids de la reconstrucció i discussió d'un passat, un passat que per a molts de nosaltres ha constituït una vivència i una realitat del dia a dia, guia i referència indefugible de les nostres actuacions i actituds en la feina i el compromís cívic i social amb el nostre país i el nostre poble.

Pere Gabriel
Professor emèrit de la Universitat Autònoma de Barcelona

UNES PARAULES PRÈVIES

Cal consignar, d'entrada, que l'estudi que presentem té un precedent, per la qual cosa pot ben bé dir-se que és una continuació del que s'ha publicat recentment amb el títol de *Fam de pa i de terra. La col·lectivització agrària a Catalunya*. En el primer llibre s'abordava el paper ideològic que van tenir les diferents forces polítiques i sindicals respecte d'un procés que desbordà l'executiu català: la via col·lectivitzadora al camp. En el llibre es fixaren els tentacles des d'on s'executà el procés, amb molts actors en xarxa, des del govern i la mateixa conselleria d'Agricultura com a executora —incorporant-hi la de Proveïments en alguns casos—, els sindicats de classe —bàsicament Unió de Rabassaires (UdR), Unió General de Treballadors (UGT) i Confederació Nacional del Treball (CNT)—, fins a organismes nous o remodelats —Comitès de Milícies Antifeixistes, Consells Municipals, Consell d'Agricultura, Federació de Sindicats Agrícoles, Juntes Municipals Agràries, sindicats agrícoles i les mateixes col·lectivitats—, a més de partits polítics que, en conjunt, donaren un sentit o un altre, amb solucions globals o parcials, en funció de les composicions partidistes que s'hi escolaven.

L'estudi que presentem aquí vol fixar-se en la practicitat del moviment col·lectivista agrari, des d'on es generà. Mirar el grau de compromís real dels actors que van haver de canalitzar el grau d'insatisfacció que hi havia al camp, la forma de donar-hi solució i, sobretot, l'activitat que generaren uns organismes nous de trinca, sorgits de la revolució, sense precedents en què emmirallar-se. I tot, gestat en un ambient social gens favorable —i en alguns moments fins hostil— des de la conselleria i, per extensió, des del govern. Això implicà models d'actuació diferenciats, sobre la base —convé no oblidar-ho— que s'estava en temps de guerra; models sustentats tant en la crua i descarnada imposició als pagesos abans de la guerra, com en els que es pretenia reconduir la situació des del que significava obrir escletxes noves respecte d'una situació que la pagesia no havia buscat però que s'havia trobat. D'aquí la dificultat d'intentar vertebrar models mínimament uniformitzadors quan aquests van ser, per les pròpies característiques del moviment, models diferenciadors sobre una base comuna.

El volum que s'ofereix té, per tant, una triple funció inicial d'anàlisi: rescatar les vicissituds de quins eren els caps de brot locals i comarcals que abans de la conflagració postul·laven per donar solució a una possessió desigual de la terra, contrastada, fet que provocava bosses de jornalers, miseriosos, pelats com un jonc; determinar el grau de cohesió i de compromís des d'organismes socials nous de Valls i comarca en el context del conjunt agrari català, en el xoc rabiüt del 19 de juliol de 1936 per arbitrar solucions; i l'assumpció de com es vehicularen les vies socials deslligadores d'una problemàtica nouvinguda que demandava una resolució àgil.

A aquestes funcions indicades cal sumar-hi l'anàlisi de les vicissituds que es donaren a cada poble en el transcurs del que significà el daltabaix de la guerra, en format de confiscació, col·lectivitat, repartiment o abandonament de terres. Les solucions que s'escolen a les pàgines següents van ser variades, derivades de la peculiaritat local: de com era configurat el poble respecte de la potència que tenien els sindicats de classe; de les varietats contractuals que existien; de la voluntat dels pagesos de formar part de la col·lectivitat o de no formar-ne part i de continuar amb l'estatus contractual que tenien, tot i que millorat… Això va implicar que les vies d'afrontar la nova situació fossin diferents, sota el denominador comú del paraigua de cada central sindical, i sobretot de l'entesa que mantingueren o no amb el Comitè o amb el Consell Municipal per com fixar unes mínimes regles de joc, i amb el sindicat o societat agrícola local, veritables pals de paller de la recepció i distribució dels fruits.

Si aquesta ha estat la pretensió d'inici, el resultat és el que és, motivat per la dificultat de les disperses fonts amb les quals s'ha treballat. La circumstància que les col·lectivitats no gaudissin de cobertura legal fins que la guerra era avançada, el fet que en molts casos no acceptessin el sopluig dels sindicats agrícoles, la rèmora d'anar a remolc d'un poder comandat pels rabassaires que hi posava traves i que no oferia solucions, o el fet que algunes col·lectivitats xoquessin amb el poder local, presenta un panorama variat i fins tempestuós en el seu desenvolupament. És per això que s'ha incidit en l'estudi poble a poble, per mostrar el recòndit perfil local, en què jocs d'interessos semblants confluïren per oferir, en alguns casos, desenllaços dispars.

Finalment, només em resta agrair els ajuts de la corrua d'arxius i persones als quals he hagut de recórrer per bastir el canemàs del que s'aporta. Uns de catalans: dos de determinants de Valls —l'Arxiu Municipal i l'Arxiu Comarcal de l'Alt Camp, comandats respectivament per Josep Martí i

Salvador Cabré— que han assortit la informació dels diferents pobles que, amb bon criteri, han optat per dipositar el seu llegat, perfectament custodiat, al lloc on pertoca; la resta d'arxius municipals de la comarca, alguns ben conservats amb criteris professionals i d'altres no; els arxius de les societats i sindicats agrícoles; l'Arxiu de la Fundació Montserrat Tarradellas i Macià, guardada al Monestir de Poblet; l'Arxiu Nacional de Catalunya a Sant Cugat; la Biblioteca de la Universitat Pompeu Fabra i la Fundació Campalans ambdues de Barcelona; i, pel que fa a la premsa, l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, i els de Manresa, Sant Feliu de Guíxols i Tarragona. Cal recordar també el potencial documental d'altres arxius espanyols, com el Centro Documental de la Memoria Histórica de Salamanca, i l'Archivo Histórico Nacional i la Fundación Anselmo Lorenzo, els dos darrers de Madrid, especialment el darrer, per les facilitats en una custòdia material que ha passat per mil peripècies a l'estranger i a Espanya fins a aterrar a Madrid. No puc descuidar les llarguíssimes converses al fogar catalanofrancès amb els màxims dirigents locals i comarcals, i amb altres persones catalanes, quan encara romanien a l'exili, ni el suport de col·legues del grup ISOCAC —Ideologia i societat a la Catalunya contemporània—, encapçalat per la professora Montserrat Duch. El penúltim recordatori és per als que han sufragat que l'obra surti al carrer: la Fundació Pública Mútua Catalana de Tarragona i l'Arxiu Comarcal de l'Alt Camp, i el bon fer de l'eficient Servei de Publicacions de la URV, amb Jaume Llambrich i Magalí Urcaray. Cal agrair, finalment, les paraules del professor emèrit de la Universitat Autònoma de Barcelona, Dr. Pere Gabriel, per la deferència en prologar el volum, un llibre que s'ofereix a una col·lectivitat —valgui la redundància—, per si vol saber el que ha succeït en un passat recent per poder projectar un futur-present diferent, més humà.

Antoni Gavaldà
Professor de la Universitat Rovira i Virgili. Tarragona

SIGLES UTILITZADES

ACR: Acció Catalana Republicana.
AS: Acció Sindical. Valls.
BOC: Bloc Obrer i Camperol.
BOG: Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya.
CNT: Confederació Nacional del Treball.
DOG: Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya.
ERC: Esquerra Republicana de Catalunya.
FAI: Federació Anarquista Ibèrica.
FAL: Fundación Anselmo Lorenzo.
FESAC: Federació de Sindicats Agrícoles de Catalunya.
FETE: Federación Española de Trabajadores de la Enseñanza.
FNA: Federación Nacional de Agricultores.
FNOAE: Federació Nacional d'Obrers Agricultors d'Espanya.
FSLl: Federació Sindicalista Llibertària.
FTT: Federació de Treballadors de la Terra.
JJLL: Joventuts Llibertàries.
JSU: Joventuts Socialistes Unificades.
POUM: Partit Obrer d'Unificació Marxista.
PSOE: Partit Socialista Obrer Espanyol.
PSUC: Partit Socialista Unificat de Catalunya.
SO: Solidaridad Obrera. Barcelona.
UdR: Unió de Rabassaires de Catalunya.
UGT: Unió General de Treballadors.
USA: Unió de Sindicats Agrícoles de Catalunya.
USC: Unió Socialista de Catalunya.
USP: Unió de Sindicats i Pagesos de Catalunya.

1. LA COMARCA, EN EL CONTEXT AGRARI DE LES DARRERIES DEL SEGLE XIX FINS A LA II REPÚBLICA

1.1 Esbós de l'agricultura i la indústria a Valls i l'Alt Camp a cavall dels segles XIX i XX

L'Alt Camp és una comarca del Camp de Tarragona, conjuntament amb el Tarragonès i el Baix Camp, denominades així a partir de la divisió territorial del 1932. L'Alt Camp, en tot el segle XIX i en part del XX, va tenir una estructura agrària que destacava per sobre dels altres sectors de treball.[1]

A la segona meitat del segle XIX, la zona va requalificar els seus conreus amb vista al sector vitivinícola, el qual va agafar més peu del que ja tenia, conforme els preus anaren a l'alça i la invasió de la malura en format de plaga de la fil·loxera s'estengué per la veïna França. La meitat dels conreus totals en producció eren dedicats a aquest cultiu —passava de les 13.000 hectàrees—, enfront de les 6.000 que es dedicaven a la sembradura, com a segon conreu important. Passat l'estrall de la fil·loxera, en què la vinya va caure en picat, i ja en el període de finals de segle, els conreus recuperaren l'espai que tenien, i les hectàrees dedicades als ceps, un cop es van replantar, s'aguantaren fins a la crisi de malvenda del vi d'inici de segle, motivada per un excés d'oferta que va malbaratar l'immens treball de les noves plantades. En aquest context de començament de segle XX, es produïren augments significatius de conreus d'altres productes com el garrofer i l'avellaner, es donava entrada al de l'ametller i els fruiterars i, alhora, es constatava la baixa de la sembradura. Un conreu complementari de secà era el roldor, per la seva riquesa tànnica, que, quan la indústria de

1 Aquest llibre forma part del projecte "Sociabilidades de construcción de la ciudadanía en Cataluña (1868-1939), financiado por el Ministerio de Economía y Competitividad" (HAR-2014-54230), dins del grup de recerca reconegut pel Departament d'Innovació, Universitats i Empresa de la Generalitat de Catalunya "Ideologies i societat a la Catalunya contemporània"(2014 SGR770). Té una primera part que es titula *Fam de pa i de terra. La col·lectivització agrària a Catalunya*.

la pell floria a la zona, s'utilitzà per adobar les pells un cop les fulles eren polvoritzades.

Tant a les acaballes del s. XIX com durant el s. XX de l'època que ocupa l'estudi, hi havia un component agrari d'horta difícil de quantificar quant a producció i guany econòmic, però del tot real quant a sosteniment familiar, en base a plantes de consum com enciams, cols, bledes, fesols —de l'abundància i del pinet—, tomàquets i tomacons, cebes, etc. La peculiaritat era que, mentre que, dels conreus de secà, només se'n treia una collita o, com a màxim, dues en el cas d'associar-hi cultius —en aquest darrer cas, la minva de producció hi era constatable—, en els d'horta, se'n treien dues, tres o quatre. Fins que no es va generalitzar l'avellaner, el pagès, al tros d'horta, hi feia una perfecta rotació de cultius i dedicava en força casos un terç a l'esplet —sembra de blat i ordi—, un terç al cànem i una darrera part a favons.

En el sector associatiu, els pagesos s'organitzaren muntant societats i sindicats, aglutinats, la major part de les vegades, com a classe social. La Societat Agrícola de Valls, la Lliga de Contribuents, la Societat Agrícola de Productors, fraccionada amb el nom de Gremi d'Agricultors i amb el d'Unió Agrícola, coneguda pel poble amb el nom d'"Aigua Clara", són mostra d'un Valls amb empenta associativa. Respecte als pobles del voltant, hi trobem igualment un moviment associatiu a Alcover, Cabra del Camp, el Pla de Cabra, el Pont d'Armentera, Vallmoll, Vila-rodona i, segurament, d'altres.

El procés industrial vallenc va ser també prou important. Des de mitjan segle XIX, hi constaven fàbriques d'aiguardent, molins d'oli i de farina, un batà i fàbriques de paper d'estrassa, adoberies, fàbriques de teixits (cotó i estam), de cordes, d'espardenyes, de bótes, de sabó, bòviles, de seda… La indústria, diversificada, presentava una empenta important pel fet cert que la població anava en augment. Aquesta implantació industrial donà lloc a la formació de societats obreres. Bonaventura Rey[2] —un coetani del moment— en la dècada dels anys cinquanta del segle XIX ja en detalla una. D'aquest període, alhora, hi ha la relació coneguda de dos incidents que emboiraren el panorama obrer: el 1854, la crema de la fàbrica de teixits de Carreras y Compañía, coneguda com Vapor de Maó, la primera moguda per vapor; i el 1869, la crema i els saquejos de cases de fabricants,

2 Llibreta de Bonaventura Rey. Manuscrit en poder d'un família vallenca.

circumstància que, segons sembla, motivà que alguns industrials marxessin de Valls.

Per estudis ja realitzats, sabem que, en la dècada dels seixanta del s. XIX, quant a la indústria comarcal, dominava la del paper, seguida del ram del tèxtil i les tintoreries i, a molta distància, la dels blanquers. Les indústries d'aiguardents eren un bon complement de treball, com a integrant d'industrialització comarcana.[3]

El 1900 es pot saber amb precisió la industrialització de Valls i comarca gràcies a la presentació contemporània dels fets realitzada per Pedrero.[4] Cenyint-nos a Valls, hi havia vint-i-dues fàbriques dedicades al tèxtil i a tintoreries, amb un volum de prop de 1.800 treballadors, vint-i-dues blanqueries, amb un cens aproximat de 250 treballadors, i set fàbriques d'alcohol i aiguardents amb un o dos treballadors per negoci, cosa que significa una xifra total de més de 2.000 treballadors. La diversificació era evident.

1.2 L'organització societària pagesa fins a la dictadura de Primo de Rivera

Sempre s'ha titllat el pagès d'individualista, una valoració que intenta denotar l'esperit de treball que du a terme més que no pas la seva relació amb els altres, a l'inrevés del sector industrial, on l'obrer és considerat més socialitzat i, per tant, més propens a actuar en benefici dels seus interessos professionals. Cal indicar que aquesta premissa és certa i, alhora, enganyosa en funció de la perspectiva des de la qual es miri, tot i que, per les circumstàncies que en dimanen, resulta normal que les principals organitzacions de demanda de millors condicions de treball, de petició de regular i treballar menys hores diàries o de voler treballar en condicions més dignes, sortissin de l'estament industrial. Talment, convindria no oblidar que l'organització de les relacions de treball són molt més antigues i provenen del sector pagès, ja que, si ens fixéssim en temes com contractes o pactes de treball —escrits o orals—, el repartiment d'aigua per regar o l'ajuda mútua a través de germandats de diversa mena i condició, per posar-ne uns exemples aleatoris, es trencaria el motllo de la primacia.

3 Part de l'exposat ha estat extret del meu llibre *L'associacionisme agrari a Catalunya. (El model de la Societat Agrícola de Valls: 1888-1988).* Vol. I i II. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1989, pàssim.

4 Pedrero y Caballero, Emilio: *Guía de Valls y su partido*. Tipografía "La Catalana". Valls, 1900.

A Valls i comarca, les formes d'organització pagesa corresponguerren a eixos de l'activitat econòmica i de l'activitat sindical. La primera seria el fenomen cooperatiu en format de societats o de sindicats, i la segona, la interrelació de defensa de classe —i, en alguns casos, d'atac—, denominada sindical. Cal veure com sorgiren i evolucionaren ambdues en el període de finals del segle XIX i en l'eclosió dels primers anys del segle XX. Resumim-ho a grans trets.

La zona vallenca va ser una de les capdavanteres en l'arrencada de la cooperació agrícola. Vist amb la perspectiva del temps i de la forma en què van sorgir, les societats o els sindicats van resultar en molts casos un reducte de classe i generaren tant funcions econòmiques com socials. Les funcions econòmiques consistien a poder disposar d'un sòlid aixopluc que els salvaguardés de la usura dels propietaris i dels comerciants. Els primers, en format de contractes favorables als seus interessos, propiciaven en força casos la misèria dels arrendadors o dels pagesos, que anaven a parts; i els segons, fent de banca, prestaven diners a preus abusius, escanyant els pagesos per poder comprar productes, fent que aquests haguessin de vendre de pressa, sovint, a preus baixos, just recollida la collita del que fos. Si aquesta premissa és avui totalment assumida per la historiografia gràcies a molts estudis que corroboren totalment o parcialment el que acabem de dir,[5] no és estrany que els primers nuclis cooperatius catalans sorgissin amb una idea de classe, argumentada de manera més o menys clara en els seus estatuts i, sobretot, en el seu funcionament. Societats com les de Valls, Barberà de la Conca, Nulles, Vallmoll, Alcover, la Selva del Camp, Vila-rodona… donen fe del que acabem de dir. I ho reafirma el fet que, al cap d'uns anys i de forma paral·lela, sorgís a tots els nuclis pagesos que ja tenien organitzada una societat, un segon sindicat, adscrit a tesis dels propietaris, dels comerciants, en una línia del tot conservadora. A la majoria dels pobles anteriors, en seria la norma.

5 Vegeu, com exemple, els llibres de Mayayo i Artal, Andreu: *La Conca de Barberà 1890-1939: De la crisi agrària a la guerra civil*. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà. Montblanc, 1986; Saumell Soler, Antoni: *Viticultura i associacionisme a Catalunya. Els cellers cooperatius del Penedès (1900-1936)*. Diputació de Tarragona, 2002; Santesmases i Ollé, Josep: *El cooperativisme agrari a Vila-rodona (1893-1939). Un exemple d'estructuració econòmica, social i política en la Catalunya vitivinícola*. Centre d'Estudis del Gaià. Valls, 1996; i Gavaldà, Antoni; Santesmases, Josep: *Història econòmico-social de les cooperatives agrícoles de Nulles (1917-1992)*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1993.

Aquesta organització de societat, a la zona objecte d'estudi, va disposar sempre d'un cafè on s'arbitrava la política relacionable dels pobles, ja que l'oficial se la reservava, generalment, la classe mitjana i benestant, i també un gruix de seccions per facilitar la feina i l'oci del pagès, en funció de la potència que generava l'entitat, en un ordre que passava per seccions econòmiques de venda d'adobs, sulfat, sofre i tota classe d'anticriptogàmics; per altres com el celler o el trull, la matança del porc; de serveis que podien ser des de la barberia comunal o un economat; fins a culturals com la biblioteca, el teatre o l'escola per als fills dels socis o, com a complement, per a ells mateixos. Sense un paràmetre fix, aquest va ser el perfil de les societats de la zona propera a Valls.

Aquesta forma d'actuar econòmica, social i cultural, de ben segur, despertaria l'acció d'autodefensa de classe, el que aviat s'entendria com *activitat sindical.* A la zona que estudiem, el nucli inicial va començar la singladura a finals del segle XIX configurant un bloc d'una forta potència. L'entitat tenia per nom Federació Local de la Classe Obrera, aglutinadora d'obrers i de pagesos, i esdevindria en el decurs dels anys una societat combativa i reivindicativa. Ho demostra el fet que, en la festa de l'1 de Maig de 1890, sortís al carrer amb pancartes i crits en demanda de millores socials. Les pancartes que enarboraven els seus simpatitzants i afiliats no enganyaven pas. La que duien els homes indicava: "Jornada de vuit hores. 1er. de maig de 1890. Festa obrera universal", mentre que la que portaven les dones i xiquets i xiquetes resava: "Glòria als pares que saben defensar el pa dels seus fills". El fet social i de treball hi era palpable.

En aquest context, els primers nuclis de pagesos que s'organitzaren a la zona ho van fer a la capital, a Valls, i, reforçant allò que s'ha assenyalat a causa de la relació professional que sí que tenien els treballadors industrials, van ser, precisament, els hortolans, afavorit per la riquesa d'horts que hi havia al terme i pel treball que feien en comú, cosa que els permetia parlar dels problemes que tenien a la treballada i al descans. El 1902, del miler de treballadors que estaven federats a la Federació Local de la Classe Obrera, prop de 250 pertanyien a la pagesia i es convertiren en el grup més important d'afiliats, seguit dels blanquers i teixidors, amb una nòmina de 200 afiliats a cada ram, i dels tintorers, amb 110, per exemplificar-ho amb els més significatius. Alguns d'aquests pagesos eren, alhora, socis de la Societat Agrícola i, d'igual manera que els que treballaven com industrials, no es quedarien parats davant dels abusos dels propietaris.

El problema pagès a Valls i comarca va esclatar amb virulència en el trienni a partir de 1909. Mentre s'activaria el Congrés de la Solidaritat Obrera de 1910, que fixaria les bases del que seria la CNT catalana. De la província de Tarragona, assistiren a aquest esdeveniment una representació de tres sindicats de Valls.

Una de les causes de l'esclat social vallenc va ser la demanda dels propietaris que reclamaven un preu més alt als pagesos per l'arrendament de les terres. Arrenglerats aquests darrers, majoritàriament, en el si de la Societat Agrícola i sense que tots hi participessin, sorgí al febrer de 1911 la Comissió de Treballs de les Terres com a moviment de defensa per plantar cara als propietaris en les seves demandes. El 1912 aquesta Comissió evolucionà cap a la creació de la Federació Agrícola de Valls i el seu radi, i la tàctica que usà aquesta va ser diversa, ja que passava tant per la via del diàleg, sense descuidar-ne altres com l'extorsió, el boicot i el sabotatge tant als propietaris com a les terres que aquests tenien amb escreix. L'espurna de creació de la Comissió va ser quan tres socis sol·licitaren de nomenar una comissió administrativa a la Societat Agrícola, "per la por que fan els propietaris de voler participar en les misèries dels arrendataris, augmentant moltes terres, quasi duplicant el preu", bo i demanant que la Societat anés al capdavant per "veure si s'evitaria aquesta brutalitat que fan els amos". La primera comissió va estar formada per sis homes amb l'aprovació de la Junta General i, en successives remodelacions, el nombre varià. Van tenir el primer litigi amb la casa Coll, la casa del senyor del Castell, propietari rebec que extorsionava els pagesos que li portaven les terres.[6] La Comissió presentà a aprovació de la Junta General el punt que cap pagès no pogués "arrendar terra de la citada casa mentre estigui pendent de l'assumpte, sense consentiment de la Societat". La flama rebrotà en altres casos, com per exemple, en la demanda d'expulsió d'un soci que anà a taxar una terra d'un propietari "… i ho ha fet tan malament com ha pogut"; o en les qüestions d'evitar l'"esquirolatge" que preconitzaven els amos de les terres. El tema federatiu dels pagesos s'eixamplà a altres societats de la comarca i de la Conca de Barberà en un format similar a l'iniciat a Valls, i actuaren algunes vegades mancomunadament.

6 Josep Piñas, pagès que seria president del Comitè Antifeixista i alcalde de Valls en temps de guerra, comentà que la senyora del Castell, anomenada "la gateta del Castell", va ser la primera d'acomiadar pagesos. Gravació de l'any 1986.

El 1912 la premsa conservadora —*La Crónica de Valls*— donava consells de com actuar, en el sentit d'apaivagar els ànims, pel fet que el capdavanter de la Federació, Fidel Martí Parés, ja havia hagut de passar pel jutjat. Era la tècnica emprada de la caritat que no duria enlloc. Tot i algun petit entrebanc, la força de la Federació Agrícola augmentà i es va consolidar, sobretot, pels bons oficis del referit Fidel Martí, el qual aconseguiria que la Societat Agrícola els hostatgés com a estadants pagant un lloguer. Amb aquest format de cobrar, la Societat Agrícola parava les crítiques d'altres socis que no estaven d'acord amb la Federació. Tanmateix, en aquest context, la Societat Agrícola va aliar-se en molts moments amb la Federació Local de la Classe Obrera amb accions com l'ajuda atorgada a una fiança per implantar una ferreria i carreteria comunal, o amb la Societat de Rajolers, que depenia de la Federació Local, ajudant-la a instal·lar un forn i donar feina als paletes i peons pels conflictes que hi havia hagut al poble.

La Federació Agrícola de Valls i el seu radi i la mateixa Societat Agrícola passaren també mals anys. El 1915 en va ser un pel míldiu dels ceps i per la pedregada posterior, la qual cosa comportaria que alguns pagesos quedessin sense poder pagar la fiança que els atorgava la Societat Agrícola i, per tant, en bancarrota. En aquesta situació, ambdues entitats, Societat i Federació, anaren de bracet per aconseguir que els diners deixats a seccions de la Federació Local de la Classe Obrera fossin retornats.

És en el decurs d'aquests anys que la potència de Fidel Martí s'expandiria per la comarca i per la província de Tarragona i es convertiria en el líder sindical pagès més potent del moment. Corrobora aquesta asseveració el fet que participés a Còrdova a l'abril de 1913 en el congrés que unes quantes associacions catalanes de pagesos van convocar per tal d'organitzar la pagesia espanyola.[7] En aquest, en què Fidel Martí participà per Valls, es va acordar la creació de la Federación Nacional de Agricultores (FNA) i el periòdic *La Voz del Campesino*. Martí va ser una de les veus amb més força, va conduir la sessió inaugural i va presentar propostes de la comarcal vallenca. Després va venir el congrés de València de 1914, en el qual també assistiren Fidel Martí i Salvador Subielos, ambdós de Valls; el d'Úbeda el 1915 i el de Vilanova i la Geltrú el 1916, en el qual Ramon Bonet ostentà la representació de la Federació Agrícola de Valls i el seu radi. Demostra la potència anarcosindicalista que el 1915 aterrés a

7 Díaz del Moral, Juan: *Historia de las agitaciones campesinas andaluzas*. Alianza Editorial. Madrid, 1967.

Valls el quinzenari ressenyat amb la capçalera "Órgano de la Federación de Obreros Agricultores y sus similares de España", després d'haver nascut com a tal a Jerez de la Frontera. En la seva estada a Valls, el periòdic seria aixoplugat pel Centre Obrer Instructiu, organisme que també tenia cura de l'Escola Moderna.

Després vindria el congrés de Saragossa de 1917 —amb Salvador Sans i Josep Queralt representant la Federació Comarcal de Valls i la Federació Provincial de Tarragona, respectivament— i altre cop el de València de 1918 —Fidel Martí i Josep Queralt en foren ponents. Aquest seria el darrer congrés celebrat per la Federación Nacional de Agricultores atès que s'acordaria la creació dels Sindicats Únics de treballadors.

El 1918 la Regional catalana de la CNT acomplí el Congrés de Sants a l'Ateneu Racionalista.[8] El congrés de 1919, dut a terme al Teatro de la Comedia de Madrid, seria ja el primer de la nova fornada. Ratificà l'estructura de Sindicats Únics o de Ram del Congrés Regional de Sants. En temàtica agrícola es parlà de la socialització de la terra, sense citar el concepte *col·lectivització*. Hi assistiren representacions sindicals de nou pobles de la comarca: Valls, Alcover, Cabra del Camp, el Milà, Nulles, el Pont d'Armentera, Puigpelat, Vallmoll i Vilabella, dels quals destacaria la participació de Valls amb dotze sindicats adherits i la del Pont, amb dos.[9]

En aquestes actuacions, s'ha de veure el lideratge i el mestratge de Fidel Martí, expressat amb contundència a través del periòdic, amb actes de propaganda per la província i per fora d'aquest radi, els quals li com-

8 Es debateren vuit ponències. La tercera, la que presentaria l'estudi i, si esqueia, l'aprovació que, com a base d'organització, en el futur es passaria a una organització dels Sindicats Únics de Rams i d'Indústria, va ser composta per cinc delegacions, quatre de Barcelona i la Federació de Valls. Aquest i altres congressos poden resseguir-se a *Congresos anarcosindicalistas en España 1870-1936*. Ediciones CNT. Tolosa, 1977.

9 En el congrés, Fidel Martí va ser delegat per Valls, d'igual forma que ho va ser Salvador Serra pels industrials, en concret, pel Sindicat Únic Industrial. Informació facilitada per Josep Piñas. A Malefakis, Edward: *Reforma agraria y revolución campesina en la España del siglo* xx. Ariel. Barcelona, 1980, p. 182, es parla de la moderació en el programa agrícola en referència al primer congrés. Afirma que la Confederació va posar de relleu un interès a reclutar pagesos propietaris juntament amb els jornalers i arrendadors, i el més important, que la CNT abandonà l'anterior objectiu d'explotació col·lectivista de la terra. A González Urién, Miguel i Revilla González, Fidel: *La CNT a través de sus congresos*. Editores Mexicanos Unidos. México, 1981, p. 299-300, dóna les xifres d'afiliats que representaven: Valls, 2.500, Alcover 180, Cabra del Camp 180, el Milà 125, Nulles 60, el Pont d'Armentera 734, Puigpelat 70, Vallmoll 100 i Vilabella 34. La xifra del Pont és del tot errònia.

portaren més d'una estada a la garjola i, fins i tot, un desterrament. El 1917 seria l'any de crisi a la Federació Agrícola de Valls i el seu radi, ja que un grup d'afiliats se'n sortí, cosa que comportà que la Societat Agrícola es quedés a veure-les venir. La Societat esperà que s'aclarís quin grup tenia els estatuts i la documentació, per saber a qui considerarien els autèntics gestors. Els dissidents, però, no es quedaren de braços plegats i redactaren un articulat que, després de ser presentat a la Junta, va ser aprovat. Llavors, es donà el cas que a la Societat hi hagué dues societats de resistència, tot i que, ben aviat, es reconduí el tema i quedà la que havia dirigit el timó de les demandes.

El 1918 sorgí el contrapès a la Federació, articulat a través de la Mútua de Propietaris, el nom de la qual ja indicava que significava la unió dels propietaris que se sentien amenaçats. La Mútua de Propietaris, en alguns moments de la seva actuació, va voler contrarestar el poder de la Federació aplicant la tècnica de parlar, quan allò que es dilucidava era difícil que només es pogués arreglar amb simples converses. S'enverinà la qüestió quan l'advocat Josep Caylà Miracle defensà quatre socis expulsats de la Societat Agrícola per la Federació Agrícola de Valls i el seu radi, cosa que provocaria que la Societat Agrícola ampliés l'articulat dels seus estatuts per barrar el pas als que no complien accions de força contra els que es desmarxaven. Un fragment del que diem ho avala:[10] "Serà expulsat el soci que per la Junta Directiva [de la Societat Agrícola] sigui declarat autor de falta o faltes a la secció federada de pagesos, tant en els casos de separar-se dels pagesos associats com en els casos d'acceptar arrendaments o parceries de terres sense estar prèviament abonat pel propietari l'impost de les millores, feines i plantacions a l'anterior arrendatari o parcer".

Amb aquesta aprovació, la guerra de classe era al seu punt àlgid i la seva ramificació en pobles del voltant, encesa. La conseqüència va ser que un veí d'Alcover va caure mort, un altre va ser malferit i un tercer, esquirol de la província de Castelló, fou ferit d'arma blanca. Al Milà es produí un amotinament contra els esquirols que treballaven la terra de la qual el president de la Federació de la localitat havia estat desnonat. A Valls hi

10 Tot aquest aspecte, si es vol consultar més detalladament, es pot seguir a Gavaldà, Antoni: *L'associacionisme agrari… [Op.cit.]*. Valls, 1989, i a Gavaldà Torrents, Antoni: "Pagesos units cap a fórmules sindicals. La 'Federació Agrícola de Valls i el seu radi' (1909-1923)", a *Actes del Congrés Internacional d'Història de Catalunya i la Restauració*. Ed. Centre d'Estudis del Bages. Manresa, 1992, p. 293-297.

hagué també un fet luctuós. El 31 de març de 1919, l'advocat Josep Caylà, defensor de les causes dels propietaris i ànima del Sindicat Agrícola, que construïa un celler de planta sense mirar preus, batejat per la gent amb el nom de "sindicat del rics", queia ferit de mort per l'acció d'un individu que l'esperava a casa seva. De resultes dels fets, tres socis de la Societat Agrícola i afiliats a la Federació van tastar presó: Fidel Martí Parés, Magí Busquets Vilanova (Xerí) i Josep Queralt Pàmies (Diego), tot i que l'agressor no havia estat cap dels tres.

El dia del judici, a l'abril de 1920, amb Fidel Martí ja deixat anar de la presó, part de la pagesia vallenca desvalguda va fer-se notar. Els treballadors de la Societat Agrícola, a instàncies de la Federació Agrícola, tingueren festa per assistir al judici a Tarragona i sumar-se als pagesos de Valls, comarca i voltants, que hi anaren en nombre molt crescut en un acte de suport a les tesis de la Federació. A la capital se sentiren crits de "llibertat" per als pagesos sindicalistes. Absolts els dos encartats, van ser rebuts a Valls i, en concret, a la Societat Agrícola en un acte reivindicatiu de les tesis pageses, ara, ja clarament definides dins de la CNT.

Mentre es dilucidava el conflicte als tribunals, sectors d'església, a través del portaveu que posseïen, *Estel Marià*, feien enrogir tots els estaments vallencs, incloses unes autoritats que no estaven a l'altura de les circumstàncies respecte del problema de l'obrerisme i, per extensió, de la solució donada a les demandes dels pagesos. Amb un to de barreja entre la bondat celestial i la realitat terrenal, argüia reflexions assenyades el 1919. Sobre els amos, deia:[11]

> De l'actual estat de coses en tenen la culpa els elements patronals, fabricants, comerciants i propietaris, perquè oblidats de la religió no han vist en los obrers individus redimits per la sang divina, sinó màquines que oferien l'avantatge de ésser substituïdes sense desembolç i de les quals per tant es podria forçar la producció […].
>
> […] Els elements patronals han procurat treure lo més possible de sos obrers, donant-los lo més possible i per això són molt pocs els cassos en que el patró ha concedit millores a sos obrers sense obrar per exigències d'aquests.

I, respecte als obrers, indicava:

> Tal com havíen arribat les coses s'imposava l'associació dels treballadors per tal de conseguir lo que de justícia els pertocava i que no volien concedir-

11 "Desballestament social", a *Estel Marià*, 6 novembre 1919, p. 5, C. M.

> lis-hi de grat llurs patrons peró s'havía d'evitar a tota costa que les associacions obreres es convertissin en satèl·lits de la masonería i que es deixessin imposar pels que no amen el treball (sic).

Al desembre de 1919, la Federació entrà de nou a la casa mare, la Societat Agrícola, tot i que no es tragueren de sobre l'ensurt, ja que s'hi presentà la guàrdia civil, membres del sometent i "altres individus d'autoritat", argumentant que la Federació Agrícola no tenia permís per actuar. Solucionat el problema, aquesta es decantà cada vegada més per l'acció sindical sense subterfugis i fou Fidel Martí qui en portà les regnes a través del Sindicat Únic, radicalitzant postures. Les accions se solucionaren per la via de la força, com va ser el cas de passar comptes amb propietaris de finques on hi havia problemes i no es resolien com calia. Ho avala el fet que, en ple conflicte, una brigada de pagesos arrenquessin una parada d'avellaners. Les accions prosseguiren i, així, a l'abril de 1919, es cremaren les portes d'una masia mitjançant feixos de llenya apilats; al juny de 1920, van ser cremades tres-centes garbes d'ordi i cent cinquanta de blat; al juliol —o sigui, poc abans de la collita—, una brigada va fer malbé en una nit quatre mil ceps d'un propietari a cops de destral, entre altres qüestions.

L'any acabà amb una reflexió amb veu alta, lúcida, equànime i ponderada del fill de l'advocat assassinat, el carlí Tomàs Caylà Grau, per mitjà d'una conferència realitzada al saló d'actes del Círcol Tradicionalista, amb el lema "La qüestió social en nostra ciutat". Un dels seus fragments el relacionà amb l'Església i el partit al qual pertanyia, el carlí:[12] "El canvi de la classe agrícola, en son conjunt, ha sofert, classe que en la antigor havia militat, en quasi sa totalitat, en nostre partit, essent fortament religiosa, i que fins fa poc no havia plantejat conflictes socials, essent actualment la que presenta els conflictes de més greu solució i la que resta més apartada de les ensenyances de l'església. Girant a son entorn tota la qüestió social de la nostra ciutat (sic)".

I mostrava d'on provenien, al seu parer, les causes de la intranquillitat: "El canvi radical operat en el modo d'ésser de les nostres hortes ha sigut l'esca que ha fet brandar el fogueral. L'antiga costum d'avisar amb anticipació la conclusió d'un contracte, ja no és avui de justicia, donada la

12 Es pot resseguir en els tres setmanaris vallencs, és a dir, a *La Crónica de Valls*, a *Pàtria* i a *Joventut*, 20 desembre 1919.

plantació d'avellaners, per lo que resten sempre unes millores a abonar al cultivador. I veus aquí per on s'inicià el conflicte (sic)".

Els dos factors decisius de l'agreujament del mal, seguint l'advocat Caylà, foren "per una part l'actuació àcrata del funest Centre Obrer que no parà fins apoderar-se de les masses agricultores i per l'altra l'actuació impropia d'alguns propietaris que feren víctimes de sa explotació als seus arrendadors (sic)", aspecte que demostrava el nul sentit de classe que defensava l'estament patronal respecte dels pagesos i obrers, i de com eren d'abusius els propietaris que dominaven la terra.

De resultes d'aquests fets, totes dues parts quedaren tocades i, en el període entre el 1920 i el 1923, el trencament social va ser un fet. El sindicalisme pagès de Valls actuà seguint uns paràmetres de radicalització, circumstància que va comportar que la Societat Agrícola li girés parcialment l'esquena i no deixés que la Federació s'hostatgés a la casa, com fins llavors havia estat usual. El 1919 es consolidaria com a Sindicat Únic i, a més de les qüestions pròpies de treball que els afectaven, i molt, s'hi afegiren la propaganda en mítings d'elements clarament cenetistes i d'ideologia avançada, amb accions complementàries d'ajut a presos o de secundar vagues que provenien d'altres indrets. Les diatribes van ser ferotges. El butlletí del Sindicat Únic exposava al novembre de 1920 el següent:

> Ens heu tractat de legió criminal de vividors d'ofici i de banda d'assassins, haveu excitat a que ens prenguessin la llibertat (això que val més que la mateixa vida) des del moment que clamareu perquè ens engarjolessin entre les quatre parets d'un correccional; les nostres doctrines les haveu ratificat de virus malèfic per la Societat […].
>
> […] D'una vegada per sempre us diem que tanta hipocresia com demostren els vostres actes ens produeix nàusees; les vostres ànimes en estat de descomposició moral impulsen un ferum irresistible per totes les consciències dignes (sic).

I fou contestat per un tal Arnald de Vallespinosa des de *Joventut* en termes com:

> La massa obrera, quan es troba subjugada o dirigida per un de tals éssers maquiavèlics, sen desastrosament (quan menys pels efectes) les conseqüències de tenir l'enemic dintre de casa. Fatalitat molt més tràgica que quan hom té el contrari solament en front seu […].
>
> […] Nostre punt final, el qual sentetitza el propi modo de pensar, n'és aquest: per als explotadors el despreci i el pes de la llei, per als obrers nostre commiseració i simpatía (sic).

La situació, un cop el general Primo de Rivera féu el cop d'Estat, es capgirà. S'entrava en l'època dels silencis per part de la classe obrera. Per contra, el ressorgiment del domini dels propietaris pagesos continuà i fins s'envigorí.

1.3 La diversificació organitzativa sindical de la dictadura i de la República

La dictadura de Primo de Rivera va significar un ajornament, però no una solució, al problema pagès, que covava sense una resolució efectiva, tot i l'aparició d'un nou sindicat estrictament pagès, la Unió de Rabassaires (UdR), el 1922. El seu nom sol volia dir moltes coses, però en destacaven dues en la seva doctrina de sortida: articular un sindicat en el qual l'aspecte contractual amb els propietaris fos més d'acord als interessos dels pagesos, i propiciar la possibilitat de ser propietaris efectius de la terra que treballaven. Els punts bàsics del programa de la UdR eren, en definitiva, la redempció de la rabassa, la duració de vint-i-cinc anys per als arrendaments, la regulació de la renda i l'abonament de millores.[13] A Valls i a la comarca de l'Alt Camp, el rebrot del nou sindicat s'estengué restrictivament en alguns nuclis de pagesos de pobles de les terres del Gaià, tocant al Penedès, amb la població de Vila-rodona com a capdavantera, sense destacar, però, per sobre del potent sindicat àcrata. Tot amb tot, el nou sindicat, en aquesta disjuntiva de manca de llibertats, a Catalunya, en general, i a l'Alt Camp, en particular, arrelà en proporció al silenci forçat que sofrí el sindicat pagès per antonomàsia, la CNT, en aquest període de llibertat segrestada.

La dictadura va esdevenir, en aquest sentit, un fre a les ànsies d'arreglar els problemes de la pagesia i, conseqüentment, només va retardar-ne les solucions. A Valls i comarca, la potència de Fidel Martí anà en declivi tant per motius d'edat com per l'asfixiant ambient que es respirava. Martí, però, va tenir molts seguidors. Tots en deien que havia estat el seu mestre qui els esperonà a seguir el que ell i altres havien iniciat en l'estructura pagesa. La llavor, com veiem, estava sembrada i altres elements joves de Valls

13 Ben especificats per Emili Giralt en la introducció del llibre de Balcells, Albert: *El problema agrari a Catalunya. La qüestió rabassaire (1890-1936)*. Hogar del libro. Barcelona, 1983, p. 20.

i comarques properes que havien escoltat el seu mestratge prosseguiren amb les ànsies de millorament social. Tot i que establir una nòmina sempre resulta arriscada, n'hi hagué quatre que destacarien en l'àmbit pagès en aquest procés de la dictadura i de la República. Parlem de Pere Sagarra Boronat, de Vallmoll, Josep Piñas Serra, de Valls, Joan Arans Nin, del Vendrell, i Ramon Porté Dalmau, de Montblanc. Tots, en el decurs dels anys, donarien molt de joc.

El líder obrer del sector industrial vallenc, Daniel Martí Robert, Martí el paleta, manifestava que un dels que va mantenir la flama encesa a la comarca va ser Pere Sagarra, Peret de Sagarreta, que signava sovint com Anteo, del qual deia que, "durant el període de set o vuit anys del general Primo de Rivera, que el tinguérem entre nosaltres a la comarca de l'Alt Camp ens va ajudar a organitzar i desenvolupar el nucli de la ciutat i pobles de la comarca, d'una manera tan positiva que els fruits foren recollits més tard". Efectivament, al Sagarra articulista, ja estudiat,[14] se li han comptabilitzat fins a 233 articles escrits en nou periòdics cenetistes entre el període de 1923 fins al final de la guerra, i un total de 32 que parlen d'ell, en controvèrsia, també en la premsa àcrata. Els articles que publicà en el període dictatorial estaven basats en pensament doctrinari i en la idea organitzativa, i hi assenyalava la força que havia tingut la Confederació a les comarques de Tarragona. Així, el 1929, quan ja es podia parlar bastant clar, indicava que, en el període comprès entre els anys 1918 i 1923, la comarca del Vendrell tenia 26 pobles organitzats, la de Valls 20, la de Montblanc 16, la del Priorat 25, la del Delta de l'Ebre 8 i les de Tarragona i Reus 15 o 20 pobles. Esdevenia palpable que el nucli pagès de les comarques de Tarragona era un fet. En aquest mateix temps, postulava per la reorganització indicant que, a la CNT pagesa, hi podia tenir dret d'entrada "qualsevol treballador que visqui de l'esforç del seu treball", en clara al·lusió al sindicat pagès que acabava de néixer, la Unió de Rabassaires.

Josep Piñas era de Valls, pagès d'ofici i il·lustrat de pensament. De jovenet, per guanyar quatre rals, venia coques de manera ambulant els dies festius juntament amb el seu germà, i això el va dur a vendre'n a la Societat Agrícola o dels Pagesos, on sentí els debats dialèctics entre Fidel Martí i els presidents de torn, que l'embadaliren. Més endavant, els dirigents sindicalistes li van oferir la possibilitat de vendre els periòdics *Tierra y Libertad* i

14 Gavaldà Torrents, Antoni: *El pensament agrari de l'anarquisme a l'Alt Camp: 1923-1939. El paper de Pere Sagarra i Boronat*. Excma. Diputació de Tarragona, 1986, pàssim.

La Voz del Campesino, cosa que li permeté relacionar-se amb la militància vallenca i comarcana. Activista dotat d'una fina sensibilitat per entrellucar les persones, de jove, abans de la dictadura, va participar en les vagues generals que hi va haver per temes pagesos i fou un de tants que es posaven als portals i no deixaven sortir-ne els pagesos a treballar. En l'època de la dictadura, va haver de declarar per encobrir un personatge boirós que es feia passar per un militant perseguit. Al setembre de 1930, amb motiu de l'expulsió de Francesc Macià a França, formà part d'una comissió de reacció ciutadana vallenca que protestà per aquest fet.

Joan Arans va ser un militant actiu a la comarca del Vendrell, en particular, i al Penedès, en general, amb connexions clares amb la militància de Valls i Montblanc. Seguidor de la línia de Fidel Martí, actuà en la lluita sindicalista d'abans de la dictadura i aconseguí que alguns propietaris variessin els contractes a la baixa —passar de mitges al terç, per exemple—, fet que li originà un molt bon predicament en el sector pagès. Durant la dictadura, va ser desterrat un any al País Valencià. El fet de treballar i viure en una comarca que es destaparia com rabassaire li proporcionà el perfil d'un home que lluitava a contracorrent en un espai que no era propici a les tesis que defensava.

El darrer dels quatre elements destacats va ser Ramon Porté. Adscrit a tesis avançades gràcies al mestratge de Fidel Martí, poques comarques no escoltaren la seva veu en mítings i debats, caracteritzada per una potència discursiva basada en el convenciment d'atraure's el pagès per la vista i, alhora, per concretar les idees amb exemples clars. Afiliat a la CNT des de l'any 1917, assistent des de jove en congressos de la CNT, serà a partir de 1930 que les seves idees i el seu discurs agafaran força i consistència.[15] Al desembre de 1931, arran del Ple Regional celebrat a Lleida, el periòdic *El Luchador* va dir-ne, en relatar el míting de clausura, que havia causat excel·lent impressió per la seva oratòria senzilla, que era "un propagandista agrario como sólo quizás existe Sebastián Oliva en Jerez de la Frontera".[16]

En aquesta actuació de finals de la dictadura, Pere Sagarra va ser el que més es va significar amb escrits a *Acción Social Obrera* de Sant Feliu de Guíxols i en altres fòrums. Temes com la necessitat d'articular una orga-

15 "De organización campesina", 30 novembre 1929; "Mejoras inmediatas a conquistar", 12 juliol 1930; etc.

16 "CNT. Impresiones del Pleno Regional celebrado en Lérida", *El Luchador*, 25 desembre 1931.

nització pagesa eficient o la creació d'una Federació Nacional Camperola van estar en el seu punt de mira, en una perspectiva de futur que va veure's fixada anys després.[17] Fruit d'aquestes actuacions, un navarrès va fer la pregunta de si seria possible engegar un periòdic pagès, tot i que no reeixí, i va posar el seu nom com a persona per engegar-lo i dirigir-lo, proposta que no seria pas l'única que rebria en el decurs dels anys.[18]

Talment, en altres àmbits, de l'interinat de Berenguer a l'aixecament de Jaca —entre gener i desembre de 1930—, hi hagué un apropament de tècnics i militars a la CNT i es constituí un comitè revolucionari. Se sap que a Valls hi hagué un dels diversos subcomitès de Catalunya, creat per interceptar comunicacions telegràfiques i pel control de la mobilitat ferroviària.[19]

I així s'entrà a la República. Una República esperada i que tantes frustracions significaria per a la gent del camp, ja que aquesta, en el poc temps que va tenir ocasió d'actuar, mostrà feblesa a l'hora de resoldre la temàtica agrària ja des de bon començament i no va aconseguir solucionar els problemes que s'arrossegaven amb la rapidesa que calia. S'hi afegí en el seu descàrrec que, en el període de llibertat que va de 1931 a 1936, exclòs el daltabaix de 1934, els propietaris s'encerclaren en associacions i partits d'autodefensa que només conduïen al no, afegit al fet que els sindicats pa-

17 Són interessants pel que diem, els articles de Pere Sagarra: "Una opinión más "Revista Obrera", 29 desembre 1928, "En pro de una Federación Nacional Campesina", 6 juliol 1929; "Organización campesina", 3 agost 1929; "Lo que debiera ser una organización campesina", 21 setembre 1929; "Por la reorganización campesina", 18 gener 1930; etc.

18 "Una pregunta", *Acción Social Obrera*, 28 desembre 1929, Esteban Echevarría. L'autor advocava per un periòdic genuïnament pagès. Deia que Anteo (Pere Sagarra), "Un campesino", Evelio G. Fontaura i altres tenien la paraula. Afegia que se subscrivia amb 10 pessetes i, després, amb el que permetessin els mitjans del grup pagès de Peralta (Navarra). La necessitat d'un òrgan d'expressió propi s'explicitava també a "Organización campesina", *ASO*, 6 desembre 1930, Un campesino. En aquest cas, demanava la reaparició de *La Voz del Campesino*. Tanmateix, la proposta més seriosa de tirar endavant un mitjà d'expressió propi s'articulà a l'Assemblea Regional de Vilafranca del Penedès al setembre de 1932. Es pot consultar a *Cultura Libertaria*, 28 desembre 1932. La proposta va ser d'Anton Ferré, de Cabra del Camp. Un temps després, al desembre, Pere Sagarra, des del mateix mitjà, va dir que se l'havia designat director sense ser-hi. Matisà que s'anomenaria *Acción Campesina* i que els treballs s'havien de dirigir a Josep Piñas, al Sindicat de Treballadors del Camp, situat a l'estatge de la Societat Agrícola de Valls. En la guerra, es plasmà la direcció en el setmanari *Acció Sindical* de Valls.

19 En dóna detall Abad de Santillán, Diego: *Contribución a la historia del movimiento obrero español. De 1905 a la proclamación de la Segunda República*. Editorial Cajica. Puebla (Mèxic), 1965, p. 353.

gesos no van saber articular propostes d'acció unitària, a fi i efecte que els partits polítics que dominaven el panorama les fessin seves amb convenciment. I no ho van saber resoldre perquè la maquinària i la maquinació dels partits, segurament, superà la dels sindicats, en definitiva, la potència dels treballadors i pagesos. Vegem-ho, a grans trets, a escala comarcal a partir de la perspectiva del govern, de l'estament propietari patronal i dels partits de classe, o sigui, la Unió General de Treballadors (UGT) i la UdR, però, sobretot, de la CNT.

La UGT de temps de la República va ser un sindicat que cresqué a Catalunya, tot i que, a Valls, no se li conegué activitat fins a l'esclat de la guerra. El setmanari de Valls *Treball*, a l'agost de 1938, amb motiu de recordar els cinquanta anys de la UGT, deia del sindicat, de manera clara i inequívoca, que "fa dos anys que la UGT fou fundada a la nostra ciutat", amb la qual cosa demostrava ben clarament que la seva irrupció havia estat motivada pels fets de guerra, de quan s'aconseguí que el carnet sindical esdevingués un document quasi obligatori per a tothom. Conseqüentment, en l'àmbit pagès, no hi havia militància declarada de la UGT, malgrat que tenia un significatiu nucli socialista, addicte a la Unió Socialista de Catalunya (USC), que entraria en el decurs de la guerra al cercle del PSUC.

La UdR era un sindicat estrictament pagès amb connexions declarades amb ERC, malgrat festejar altres opcions polítiques, amb una força del tot feble a la comarca, perquè la comarcal, en general, era procliu als interessos de la CNT. És significatiu que el primer míting de la UdR a Valls no se celebrés fins a l'any 1930 amb Lluís Companys com a orador, al qual seguiren els del mes de maig, altre cop a Valls i a Cabra del Camp, conduïts pels propagandistes rabassaires Amadeu Aragay i Josep Picó.[20] La UdR va tenir la seva rellevància a la conca del Gaià, a Vila-rodona, especialment. Al febrer de 1931, hi aterrà Amadeu Aragay, el qual parlà de "La República i la democràcia" i, a la fira del mateix any, discursejaren Llibert Estartús i Lluís Companys. El 1932, en passaren d'altres per la fira.[21] A l'abril de 1934 hi ha constància d'agrupacions locals a Valls, Aiguamúrcia i el seus agre-

20 Pomés, Jordi: *La Unió de Rabassaires*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2000, p. 582.

21 Es pot ampliar a Santesmases i Ollé, Josep: *El cooperativisme agrari… [Op. cit.]*. Valls, 1986.

gats de Santes Creus i les Pobles, Alcover, Alió, Bràfim, Cabra del Camp, Nulles, el Pont d'Armentera, Puigpelat, Rodonyà i Vila-rodona.[22]

La CNT era un sindicat d'obrers industrials i de pagesos per antonomàsia. A Valls i comarca, quan va poder aixecar el vol a partir de les acaballes de la dictadura, es reorganitzà conforme s'intuïa, ja que els veritables opositors a la dictadura estaven a les seves rengles o propers a partits amb afinitats ideològiques. Una altra cosa serien els avatars que li succeirien durant l'època de la República, atès que es fraccionaria, aspecte que ja tindrem ocasió d'analitzar.

La CNT es mostrà crítica amb l'aterratge dels oradors rabassaires i no es quedà mirant-ho. El 1929 i el 1930, en la premsa, carregà contra la UdR i hi mantingué diatribes per escrit. Així, de resultes de la gira anteriorment referenciada, airejà dos aspectes que neguitejaven. Un, la tàctica que emprava la UdR a la comarca, concretada en la manera de voler fer forat en segments de població pagesa, centrada a la població de Cabra del Camp, considerada el baluard del cenetisme. La CNT formulava la crítica perquè, davant el perill de desnonament de les terres, la UdR havia xiulat a les orelles d'alguns pagesos per enquadrar-los a la seva sindical, qualificant a aquesta organització d'"incapaços de conquerir a les masses pageses pel programa agrari, l'intenten atreure per un sentiment rastrer utilitari". I dos, també es queixava de les falses esperances que donaven els polítics Lluís Companys i Amadeu Aragay en nom de la UdR en la gira de propaganda per pobles de la comarcal de Valls, als quals recriminava "estar d'espatlles als camperols més pobres […], i per tant més necessitats de defensa", en una clara al·lusió al fet que anaven per feina per captar els pagesos que tenien rabassa, mentre que el problema dels jornalers ni l'ensumaven ni potser el volien abordar, cosa que sí que defensava la CNT a ultrança. De retop, posava el dit a la nafra denunciant que la política no tenia entranyes, crítica que, en el decurs dels anys, s'accentuà.

En aquest context, el govern provisional de la Generalitat comandat per ERC, al cap de quinze dies de proclamar-se la República, publicà un decret per apaivagar la demanda de terra que havia promès en la campanya electoral. Pel decret, sabem que "no podia procedir-se a judicis de

22 Balcells, Albert: *El problema… [Op. cit.]*. Barcelona, 1983, p. 429.

desnonament sobre arrendataris rústics d'una renda inferior a 1.500 pta., si no es fundaven en una falta de pagament". Era el tret de sortida que anunciava que el govern volia intervenir al camp. Més endavant, al mes de juliol i d'agost de 1931, mitjançant dos decrets més, s'obria un procés de revisió de contractes de conreu, veritable pal de paller del govern català respecte dels seus votants, sempre que el preu de l'arrendament fos superior a la renda que corresponia a la finca arrendada segons l'avenç cadastral —a l'Estat— i al líquid imposable establert en la contribució —a Catalunya. Per aquestes mesures, el repartiment de la collita del vi de l'any 1931 dels rabassers[23] es presentà amb interrogants, complicat, a més a més, per una legislació redactada a corre-cuita. Els intents de solució també ho foren. D'aquí ve que en derivés l'acord provisional per la verema de setembre de 1931, conegut amb el nom de Pacte de la Generalitat, i que allò que ens interessa deia: "El que tingui ja demanada o demani la revisió de la renda substituirà la consignació judicial pel lliurament al propietari d'una part de la collita calculada de la següent manera, o sigui que si li lliurava una meitat de fruits en lliurarà un terç; si en lliurava un terç, en lliurarà un quart; si en lliurava un quart, en lliurarà un cinquè…"

En aquesta conjuntura l'advocat carlí Tomàs Caylà va ser, segurament, la persona de Valls i comarca que més va dominar el tema de la revisió de contractes, ja que tant pagesos propietaris com parcers i mitgers feien cap a la seva consulta. La conferència que pronuncià al Círcol Tradicionalista al novembre de 1931, valenta, ofereix pistes de com estava la situació a Valls i, per extensió, a Catalunya. Cenyint-nos en l'anàlisi del tema i descuidant el miratge que propugnava cap al tradicionalisme social, del qual era un ferm i fanàtic seguidor, digué:[24]

> Cal convenir que la culpa principal cau en la part propietària, que considerant-se més potent fou la primera en abusar de son poder. Cal sols veure les condicions actuals de la majoria de contractes i les que eren de costum cinquanta anys enrera per donar-se compte de com l'egoisme ha canviat el sentit dels pactes agrícoles […].

23 *Rabasser* o *rabassa* era un terme usat a partir de la vall del Gaià cap a les zones del Penedès, d'una llenca de l'Anoia, del Baix Llobregat i del Vallès. A la comarca de l'Alt Camp, el normal era anomenar-lo en funció del contracte que tenia: mitges, el terç, el quart… Més ampliació a Casas Mercadé, Fernando: *Las aparcerías y sus problemas*. Bosch. Barcelona, 1948.

24 "S'imposa el seny", *Joventut*, 19 novembre 1931, p. 6. Copiat amb més extensió a Gavaldà, Antoni: *L'associacionisme agrari… [Op. cit.]*, vol. II. Valls, 1989, p. 46.

> […] Al present estem abocats a un augment d'aquest esperit de lluita de classes, car des de les esferes governamentals o amb les campanyes de l'advocat dels rabassaires i director dels parlamentaris de l'esquerra catalana Sr. Companys, s'infiltra l'odi i s'aviva el foc de la discòrdia. Ja a l'actuació dels rabassaires s'hi imposa l'actuació dels propietaris constituint mútues de resistència, dividint els agricultors en dos bàndols que es preparen per a una violent i enverinada lluita social, de la que en definitiva cap benefici en reportaran ni els uns ni els altres.

Les paraules finals eren una premonició del que realment succeiria anys a venir. En tot aquest procés, l'estament propietari va arrenglerar-se al costat de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, amb la Lliga com a interlocutor al Parlament.

El 31 d'octubre de 1931, Francesc Macià va intentar un gir en el control de la pagesia, ja que era el problema dels problemes amb els quals s'enfrontava. Formà el Consell d'Agricultura, Ramaderia i Boscos, de competències extretes del Departament de Foment i d'Agricultura, i l'adscriví a la Presidència de la Generalitat, la missió del qual era vaga en ganes, però, alhora, àmplia en funció de com se'l volgués fer treballar. Presidit per ell mateix i amb la vicepresidència de la Unió de Sindicats de Catalunya, que, en aquell moment, ostentava Francesc Santacana, el Consell quedà configurat per un representant, respectivament, de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, de la Unió de Sindicats i Pagesos de Catalunya, de la Unió de Vinyaters, de la Unió de Rabassaires, de la Federació Sindical Agrària de Girona, de la Cooperativa Lletera del Pallars, de la Federació Catalana de Veterinaris, del Sindicat Agrícola i Forestal d'Arbúcies i de la Federació Agrícola Catalano-Balear,[25] a més de dotze persones que podríem considerar la plana major tècnica de la mateixa Generalitat, o bé pel fet de

25 Pel mateix ordre, eren Jaume de Riba, Albert Talavera, Faustí Simó Notó, Francesc Riera, Pere Coll i Llach, Antoni Morelló, Joaquim Gratacós, Joan Mataró Pont i Pere Girona Trius. Les altres dotze persones que s'indiquen eren Pere Mías Codina, Josep Mestres Miquel, Francesc Farreras Duran, Daniel Mangraner, Carles Jordà, Magí Alfonso, Carles Pi i Sunyer, August Matons, Trinitat Catasús, Antoni Almirall, Jesús M. de Iraola i Pere Màrtir Rossell i Vilar, que actuà de secretari. Les variacions van ser mínimes: al febrer de 1932, Pere Mías va ser designat vicepresident per unanimitat del mateix Consell, al cessar Francesc Santacana per haver dimitit de la presidència de la Unió de Sindicats; Àngel Sabatés substituí Joaquim Gratacós, i Faustí Simó, el 27 de setembre de 1933, va ser designat a proposta del mateix Consell per defunció del secretari anterior, Rossell i Vilar. Més ampliació a Arxiu Nacional de Catalunya (ANC). Sant Cugat. Fons Generalitat de Catalunya. II República. Carpeta 122.1.

posseir un prestigi polític i agrari i en accions divulgatives. En el Consell, amb tot, hi havia uns sindicats, però en faltaven d'altres.

En temps de la República, la UdR —ho hem indicat ja— va tenir poc predicament a Valls, ja que ben just donà senyals de vida a l'esfera pública. Sabem de casos aïllats com el de Joan Baptista Pairot Fabra, el qual, en representació de la comarca de Valls, era present al Comitè de Control de la UdR de Catalunya, circumstància que, segurament, afavorí que fos nomenat alcalde el 1932 en substitució per la dimissió del seu predecessor.[26] Un dels temes que la UdR va fer seu allà on s'implantà va ser l'intent de buscar la solució a un problema que s'arrossegava feia temps en el conjunt de l'Estat: la qüestió de la propietat de la terra i del repartiment dels fruits, centrada, sobretot, en la vinya. D'això en derivaria la primera normativa respecte a la revisió dels contractes de conreu, emesa pel Govern de la Generalitat, via reclamació al jutjat.

Les xifres de demandes al jutjat comarcal de Valls ballen, el 1931, entre les 600 i 700, per la qual cosa va tenir feina. Vila-rodona va ser el municipi on els rabassaires donaren més guerra. Al principi, la premsa vallenca posava al mateix sac tant els pagesos seguidors de la CNT com els pocs de la UdR, aspecte que no era cert. Al novembre, el setmanari *Joventut* deia que "…embadocats pel Sr. Companys, els pagesos de Vila-rodona i Cabra han presentat demandes de revisió…" i *La Crònica de Valls* assegurava que "continua al jutjat la presentació [de demandes de] Vila-rodona, Rodonyà i Cabra, on les doctrines extremistes s'han obert camí [ja que] són els municipis que n'han presentat més". El conflicte, inicialment vinyater, es generalitzaria cap a altres productes. Al desembre de 1931 hi va haver més d'un enrenou a Vila-rodona en la recollida de les olives i es va arribar a la separació del jutge municipal, acusat d'afavorir els rabassaires.

El 1932 va ser l'any de plantar cara. El conflicte entre propietaris i parcers s'estengué a tota la comarca. En la reunió de la comarcal vallenca del 23 d'octubre de 1932, més de vuitanta pagesos de diferents pobles hi van fer cap, els quals aprovaren la retenció del 50% de la part destinada als propietaris. També s'hi tractà el cas particular de Figuerola del Camp, on els parcers, després de la negativa dels propietaris de recollir la collita, s'emportaren la seva part, la qual cosa implicà que la guàrdia civil

26 Gavaldà Torrents, Antoni: "Cinc alcaldes de Valls per a la història: biografia i recordança de la guerra d'Espanya (1936-1939)", a *Quaderns de Vilaniu. Miscel·lània de l'Alt Camp*. Valls, núm. 10, IEV, 1986, p. 79.

hi hagués de fer acte de presència. Al setembre, a Fontscaldes, també hi va haver d'anar la benemèrita. Al novembre, les denúncies continuaren a Vila-rodona i, com a conseqüència de la forta agitació social, fins i tot, se'n ressentí la fira, amb poca assistència de pagesos. Al desembre, es generalitzaren les denúncies al Jutjat de Tarragona per part de pagesos del Pont d'Armentera i Vila-rodona. El 1933 a Vila-rodona, Puigpelat, Alió, Nulles i altres pobles, les accions foren semblants, cosa que motivà que les forces de la guàrdia civil hi estiguessin de patrulla constant.

Enmig d'aquest ambient, l'alarma social féu saltar l'espurna que ho podria haver encès tot: una manifestació pagesa de conseqüències imprevisibles. Al novembre, a Tarragona, convocats per la CNT i la UdR, la comarca de l'Alt Camp i la Conca de Barberà activaren un cop de força amb un èxit sonat. La pagesia de la CNT hi anava perquè la comarcal de Valls, a l'octubre, ja havia reiterat l'ordre de no pagar el 50% de la collita que pertocava als propietaris, igual com havia succeït el primer any de la República. La UdR hi anava, en canvi, per protestar per la lentitud dels governs de Madrid i de Barcelona a l'hora de resoldre les seves peticions. La manifestació unitària va patir una ombra de boicot per part del governador, Noguer i Comet, al prohibir la circulació de vehicles a Tarragona. La il·lusió de la protesta es va veure reflectida amb l'anada a peu d'un miler de pagesos. Concentrats a Tarragona, la manifestació es dirigí cap al Govern Civil i els nervis dels guàrdies d'assalt van provocar que sortissin armes, cosa que comportaria dos ferits de bala de poca consideració: un de Cabra del Camp i l'altre de la Guàrdia dels Prats.

Diversos articulistes pagesos de la CNT pararen atenció a l'èxit de la manifestació. Josep Avellà Rodon, de Fontscaldes, va escriure a *Solidaridad Obrera:*[27] "Els pagesos de la Conca de Barberà i del Camp de Tarragona van parlar el diumenge passat en aquesta ciutat, i no era la veu d'ells sols que se sentia i amenaçava, era, al mateix temps, la veu a l'amenaça de tots els pagesos de Catalunya, perquè tots som víctimes de les mateixes injustícies, tots sentim les mateixes ànsies d'alliberació".

Anton Ferré Marí, Anton Trenat, de Cabra del Camp, assenyalava en el mateix diari[28] que la "[…] protesta fou acordada per tots els pobles d'aquestes comarques [Valls i Montblanc] i perquè es convencin que

27 "El despertar del campesino", *Solidaridad Obrera (SO)*, 13 novembre 1932, p. 5.

28 "Una jornada memorable", *SO*, 13 novembre 1932, p. 5.

aquest problema no és una qüestió política i sí una qüestió social sentida per tots els pagesos… [i] després de l'atropellament comès contra nosaltres quan alguns polítics van pretendre ajudar-nos amb promeses, no se sentien més veus que 'fora els polítics!'".

Pere Sagarra també hi va dir la seva en el periòdic manresà *El Trabajo,*[29] en indicar la solidaritat dels pagesos a l'hora de defensar els seus interessos per sobre de qualsevol ideologia; que les lleis havien de ser adequades a les necessitats, si no es convertien en lletra morta, i que només una organització de classe no subjecta a cap partit polític podia dur a terme un moviment reivindicatiu.

El 1933 les picabaralles continuaren i prosseguiren fins al setembre de 1934. Des de la premsa d'esquerra, s'atacava els propietaris i ho exemplificava en el cas d'una propietat dels Marquesos de Vallgornera al municipi del Rourell. El periòdic vallenc *Treball,*[30] de caire esquerrà, deia:

> Els demagogs de la dreta que diuen que el problema rabassaire l'ha creat l'Esquerra i que el latifundisme no existeix a Catalunya, haurien de donar un tomb per la nostra terra i descobririen mants *pobrets propietaris* com l'anomenada Marquesa del Rourell […].
>
> […] Aquesta senyora posseeix la meitat (i tres jornals per torna) del terme municipal del Rourell. Entre Vilallonga, Morell, Rourell i algun altre poble veí, té prop de 400 arrendataris i parcers. Aquesta finca del Camp de Tarragona és la més petita que posseeix. A Girona hi té unes enormes extensions de terra.
>
> […] Davant d'aquestes dades ens sentim temptats de donar raó a les dretes feudalistes. Evidentment, els rabassaires els ha parit Companys (?) (sic).

Amb aquesta situació, la Mútua de Propietaris, organisme en el qual els propietaris s'aixoplugaven, féu públiques notes en què informava els pagesos que transgredien la llei. Era picar ferro fred. El 27 d'agost de 1933, se celebrà a la Casa de la Vila de Valls la constitució de la primera Comissió Arbitral que havia d'entendre en la solució dels conflictes del partit judicial de Valls, amb la participació de persones de la comarca de la UdR. Aquesta Comissió era conseqüència de l'aprovació de la Llei Petita —juny de 1933—, prèvia a la que sortiria com Llei de Contractes de Conreus a l'abril de 1934. L'intent de solució arribava tard.

29 "El actual momento campesino", *El Trabajo*, 26 novembre 1932, p. 2.

30 Dos de setembre de 1933, p. 2.

La Llei de Contractes de Conreu va ser la sepultura d'ERC en matèria agrària i, per extensió, de la República. En l'estudi i la tramitació de la llei, les condicions favorables als parcers eren considerades excessives per a importants sectors d'ERC —entre els quals, el mateix conseller d'Agricultura—, atents a voler atreure una clientela burgesa al partit. El procés de discussió de l'articulat, lent, portà a un desencís de l'electorat que es traduí en la derrota electoral d'ERC en les eleccions generals de novembre de 1933. La llei, liberal i reformista, va ser atacada per la Lliga Catalana amb el suport de radicals, dels agraris, de la CEDA i dels monàrquics al Tribunal de Garanties, que sentencià que aquesta no podia ser emesa pel Parlament català. Ratificada, de nou, després de les converses d'alt nivell entre els governs espanyol i català, s'aprovà el 21 de setembre de 1934. Sense possibilitat d'aplicació, a partir dels Fets del 6 d'Octubre quedava suspesa.

En tot aquest període d'abril de 1932 a juny de 1933, la CNT passà també el seu particular calvari en format de ruptura. La repressió pel moviment de Fígols, que es va estendre per les comarques del Cardener i de l'Alt Llobregat, significà que alguns sindicats caiguessin en l'òptica comunista. A Tarragona ciutat hi hagué problemes; no així en les altres set federacions comarcals de la província, entre les quals hi havia la de Valls.[31] De la CNT, com hem apuntat, se'n separava un grup molt nombrós, anomenat *trentistes*, pel fet que van ser trenta que signaren un manifest en què mostraven la disconformitat amb els mètodes d'acció directa de la CNT, cada vegada més dominada pels que volien la revolució. Pere Sagarra i la comarcal de Valls, en aquesta disputa ideològica, van tenir un paper preponderant. Les seves idees, explicitades en la premsa i en els plens que se celebraren, quedaren plasmades en més d'una seixantena d'articles. L'exemplificació del problema es manifestà el 21 de juliol de 1933, quan Pere Sagarra renunciava a publicar a *Solidaridad Obrera*, perquè aquest periòdic s'havia convertit en l'òrgan de la FAI.[32]

L'activitat organitzativa pagesa de la CNT, en aquest període republicà, va ser frenètica, però no van poder articular un sindicat fort. El primer intent de vertebrar un sindicat més autònom dins de la CNT va esdeve-

31 Les set federacions comarcals, a part de la de Valls, eren la de Reus, Falset, Tortosa, el Pinell de Brai, el Vendrell i Montblanc. Pot consultar-se a Abad de Santillán, Diego: *Contribución a la historia del movimiento obrero español. Del advenimiento de la Segunda República (1931) a julio de 1936.* Editorial Cajica. Puebla (Mèxic), 1971.

32 *Sindicalismo*, 21 juliol 1933.

nir-se en el Ple Regional de Sindicats celebrat al novembre de 1931 al Palau de Projeccions de Barcelona. El Ple aprovà la creació d'un secretariat específic pagès i Joan Arans en fou nomenat secretari provisional. Era un intent tímid, una oportunitat d'or després que la CNT pagesa quedés difuminada el 1919, quan s'integrà de ple a la CNT. En el Ple de Sabadell de maig de 1932, es constatà que el secretariat no havia arrencat com calia i es proposà que se n'encarregués Valls. Va ser en aquest context que Pere Sagarra —hi observem el pes que exercia— demanà a través de la premsa que continués Arans, argumentant que, al viure aquest en una comarca rabassaire, era del tot útil perquè responia a l'indicador de l'estat d'ànim d'una part de pagesos que no seguien les doctrines de la CNT. Una reunió a Valls entre Joan Arans, Josep Piñas i Pere Sagarra reconduí la qüestió i Arans seguí.

La força de la CNT vallenca es demostrava a bastament. Les relacions entre aquest sindicat i la UdR van ser, però, en general, tenses. El sindicat rabassaire volia fer-se un lloc en un ambient difícil i fins hostil vers les seves tesis. Prova d'això que diem és que, en una gira de propaganda al juliol de 1932, no es deixà parlar els oradors rabassaires Lluís Companys i Amadeu Aragay a la seu de la Societat Agrícola de Valls, amb l'argument que a l'entitat no hi havia secció reconeguda de rabassaires. Sagarra reblà el clau en escriure a *Solidaridad Obrera* que "el pagès ha perdut la fe en els pretesos redemptors polítics i està ja cansat de dilacions". L'articulista Sagarra, en aquest període de finals de 1932 i inici de 1933, tingué altres fronts oberts. Una queixa va ser sobre el mal tacte dels rabassaires en el procés de quedar-se el 50% de la collita, que bescantava que fos com una ordre de partit que els seus afiliats s'atenguessin al mandat judicial. Al gener de 1933, un rabassaire que signava com Wolney Solterra va escriure a *El Trabajo* responent la crítica insinuació. Manifestava[33] que hi havia una diferenciació de mentalitat entre l'obrer del camp i el de la ciutat, i que el llenguatge que feia servir la propaganda de la CNT per atreure el pagès no era el que corresponia. Aquest fou respost contundentment per Sagarra[34] dient que calia anar al que havia aconseguit la comarcal de Valls —que

33 "¿Por qué el campo no se ha incorporado al movimiento sindical afecto a la C.N.T.", *El Trabajo*, 14 gener 1933, p. 3, Wolney Solterra. Aquest articulista, en una altra controvèrsia, manifestava que provenia de la CNT i que s'havia passat a la UdR perquè aquesta era responsable i disciplinada.

34 "Notas del Campo: La hora de la acción", *SO*, 5 febrer 1933, p. 5.

incloïa també la de Montblanc—, d'anar a fets consumats sobre el 50% de la collita, aspecte que argumentava que era el que predicaven els polítics que es passejaven fent propaganda agrària —en clara referència a ERC—, per així tenir més força per redactar les lleis.

Mentrestant, la CNT pagesa catalana es reorganitzava. La convocatòria a l'assemblea pagesa de Vilafranca, que s'havia de celebrar al setembre de 1932, en va ser l'indicador. Seria el moment que els líders pagesos optarien per fer el pas necessari per articular la Federació de Camperols, de caire estrictament pagès. Arans i Sagarra, majoritàriament, des de *Solidaridad Obrera* i també des de *Cultura Libertaria*, animaren a la participació. El cop de força era donat i, d'allí, en sortirien els que dugueren el timó d'una manera o altra: Arans, com a organitzador del ple i portaestendard del secretariat; Sagarra, nomenat director del nou periòdic pagès que havia d'aparèixer —i que, finalment, no sortí—; Porté, l'encarregat d'organitzar la propaganda que demanaven els pagesos, i Piñas, com a coordinador de la Federació Regional Camperola, intent unitari amb els altres sindicats pagesos que tampoc no va prosperar. Les causes de la no-fructificació van ser diverses: des de les desavinences que eren a tocar i que esclatarien el 1933, fins a una feble articulació de la massa pagesa.

L'any 1933 va ser el de l'esmicolament de la CNT. Al mes de gener aparegué el manifest conegut com dels Metal·lúrgics de Manresa, on quaranta-set sindicats demanaven un ple regional extraordinari per desmuntar la potència de la FAI sobre la CNT. La comarcal vallenca i la montblanquina, unides per afinitats ideològiques, hi donaren suport. De Valls i l'Alt Camp, sis sindicats ho avalaren amb la seva firma.[35] La pugna era oberta. Ho demostra el fet que la FAI vallenca no es donà per vençuda en aquesta picabaralla ideològica d'alt nivell, en criticar que l'acord de donar suport al Manifest fos redactat en una reunió on només assistiren 93 dels 800 socis federats de què disposava la Federació Local, xifra numèrica que demostrava la força del sindicat.

Al març el trencament va ser una realitat en el Ple Regional de Sindicats de la CNT de Catalunya celebrat a Barcelona, on es ratificà l'expulsió de la Federació Local de Sabadell. També s'informà del suport del Comitè

35 De Valls, hi consten el Sindicat de Treballadors Industrials de Valls, el Sindicat de l'Art Fabril i Tèxtil, i el Sindicat de Treballadors del Camp; i, de l'Alt Camp, el Sindicat Únic de Treballadors del Pla de Cabra i els Sindicats de Treballadors del Camp de Figuerola del Camp i de Vallmoll.

Regional en la constitució de la Federació Regional de Camperols aprovat en el Ple de Vilafranca referenciat, tasca en la qual, per engegar-ho, havien sobresortit Joan Arans, Ramon Porté, Pau Palau i altres pagesos catalans.[36] La comarcal pagesa vallenca, defensora de la via trentista, va sortir del Ple amb la cua entre cames. L'informe del Comitè Regional va ser aprovat per 134 vots a favor, per 32 en contra. De resultes d'aquest fet, la picabaralla prosseguí en la premsa amb articles de Pere Sagarra contra la FAI, en els quals es treia de sobre l'etiqueta de reformista i els acusava de parlar massa i de fer ben poc, recriminant-los el perquè no es podia parlar de cooperativisme —un tema profusament defensat per ell i el seu entorn—, atacant membres d'Amposta, i del menyspreu i rebuig mostrat per aquests en la marxa de força ja relatada que havien realitzat els pagesos a Tarragona, adscrits com estaven a postulats faistes. En aquest creuament de cartes en la premsa, es va veure la postura dels trentistes, que acabarien separant-se de la CNT i formarien els Sindicats d'Oposició.

Els entrebancs continuaren amb els dos grups a partir del trencament de la CNT. L'aposta vallenca per la via trentista va significar que les escomeses vinguessin per les dues bandes.[37] La més dura va ser amb la comarcal d'Amposta, adscrita a la CNT-FAI, representada en la persona de Joan Reverter Nolla, el Canareu, quan cuejava encara el Ple Regional de Sabadell. Reverter,[38] en el ple, havia apostat per no seguir la via dels contractes de treball i per l'abandonament de les terres, en una postura maximalista del tot o res pròpia de la FAI. A més, assenyalà que els pagesos que tenien una petita parcel·la quasi calia considerar-los burgesos. Sagarra li ho va rebatre des de la premsa,[39] com Ramon Porté ho havia fet en el ple, argumentant que el fet de no afavorir els contractes de treball serviria per fomentar la forma de treball del jornal i afirmant que el que defensaven no era ser reformista ni anar contra els interessos del pagès. Matisava, a més, que el contracte de treball al camp assegurava a l'arrendador o al

36 Es pot resseguir a Abad de Santillán, Diego: *Contribución a la historia… [Op. cit.]*. Puebla (Mèxic), 1971.

37 Podeu seguir-les en el meu llibre, Gavaldà, Antoni: *El pensament agrari…. [Op. cit.]*. Tarragona, 1986, p. 149.

38 Joan Reverter va ser d'idees faistes. El 1932 i 1933 dirigí *El explotado*, periòdic que denunciava de forma duríssima allò que li semblava. En temps de guerra, va dur el timó de la col·lectivitat agrària d'Amposta.

39 "Notas del campo: Actitud incomprensible", *SO,* 26 març 1933, p. 4. Anteo.

parcer de tenir una peça de terra per un determinat nombre d'anys i en unes condicions de pagament i de relacions amb l'amo de la terra. Reverter li ho va refutar com va poder i saber, dient que, a la comarcal d'Amposta, els conreadors, bàsicament d'arròs, no els interessava la revisió dels contractes d'arrendament, amb una resposta que deixava perplex[40] i que, analitzada en conjunt, demostrava que la comarcal d'Amposta tenia uns altres problemes, i que les argumentacions que esplaiava mostraven que hi havia tantes Catalunyes com productes es conreaven. Quant al tema contractual, deia:

> Aparte de algunos trabajadores que llevan en arriendo dos o tres jornales de tierra arrozal, los demás son gente avaras que acaparan la tierra, y no se conforman por llevar la que ellos pueden cultivar, sinó que acaparan toda la que pueden y luego explotan hasta el extremo a sus obreros. Además, los trabajadores de Amposta saben que, aunque les rebajen el arriendo nada solucionan; pues lo que ganan por una parte, lo pierden por otra, y siempre tienen que morir a manos de los capitalistas; para que les presten dinero, para que les fien el abono, para que les compren el arroz, etc.

Talment, no menys difícil d'entendre era el tema de l'organització, que demostrava que Amposta i comarca estaven a anys llum de la comarcal de Valls i Montblanc, aquestes darreres comarques, basades en un cooperativisme d'esquerra forjat a força de sacrificis i de lluita des de la llunyana vuitena centúria del segle xix, i que, en aquest context de presa de posició, es notava en la manera diferent de com enfocar els problemes i, sobretot, de resoldre'ls. Reverter deia respecte a això:

> Ya sé que el compañero 'Anteo' me saldrá con lo de las cooperativas; yo no es que sea contrario al cooperativismo, lo que es que no veo la posibilidad de llevarlo a la práctica con buen resultado mientras subsista el régimen capitalista. Yo sé que los campesinos de Amposta, la Cava y otros pueblos, podrían tener una cooperativa de producción y de consumo, ya se ha intentado, y hasta cierto punto ya funciona y nada resuelven; pero eso, no me negará el compañero 'Anteo' que no sea reformismo puro.

Amb un altre argument, Reverter donava la versió més crua de la CNT pagesa del sud de Catalunya afecta a la FAI, a l'afirmar sobre com entrellucava la perspectiva de futur, aspecte que, en el decurs dels anys, es demostraria en alguns punts prou encertada. Ho seria, per exemple,

40 "Para Anteo: Contestación obligada", *SO*, 5 juliol 1933, p. 2. Juan Reverter.

la poca empenta dels rabassaires, decidits a preservar el seu hort o mas, gens proclius a demanar i lluitar per un canvi social en profunditat. Deia, en conjunt:

> ¿Pero cree el camarada 'Anteo', que los campesinos de Cataluña serán un factor impulsivo para la revolución social? Yo creo que no. Los 'rabassaires', a mi entender, serán un obstáculo para la próxima revolución: los que le darán un empuje formidable que culminará con el triunfo serán los campesinos de Andalucía. Por eso nosotros, en nuestras propagandas, les decimos a los campesinos que su emancipación total no está en la revisión de contratos de arriendo ni en la Reforma Agraria. La emancipación total de los campesinos y de los trabajadores en general está en apropiarse de la tierra y cultivarla en común, y en negarse rotundamente a pagar la contribución y toda clase de impuestos, y mientras no sea así, es preferible que la cultiven los 'amos' por su cuenta y riesgo.

El juny de 1933 se celebrà el primer Ple dels Sindicats d'Oposició de Catalunya i la trencadissa ja era un fet. Per Valls hi assistí Josep Piñas, amb la representació de set sindicats vallencs, inclòs el de Pagesos. El trencament significà que la pagesia vallenca i comarcana estigués més atenta a les proclames polítiques i que la pèrdua d'influència pagesa fos palpable. Al setembre de 1933, sabem que quasi tota la sindicació de Valls i comarca era als Sindicats d'Oposició, en una pugna que es traduïa en escrits mortificadors dels Sindicats d'Oposició cap a la FAI.[41] En aquest sentit, la població de Cabra del Camp, en la constitució del Front Únic Obrer, va obrir portes i finestres[42] i, en un intent de guanyar les eleccions del 17 de novembre, va aglutinar les dues CNT —la comandada per la FAI i la Federació Sindicalista Llibertària (FSL), propera a les tesis dels trentistes—, el BOC, el Sindicat Únic de Treballadors i la UdR, aspecte ben vist per les

41 "Desde Valls", *Sindicalismo*, 30 setembre 1933. La notícia deia que, al celebrar-se el Ple Regional de Mataró, la Federació Local de Sindicats de Valls adherida a l'Oposició estava formada pels sindicats següents: Pagesos, Alimentació, Pell, Llum i Força, Fabril i Tèxtil, Barbers i Perruquers i Metal·lúrgia. Després del Ple, s'hi adheriren Gastronòmica, Construcció, Boters i Transports. La burxa a la FAI es materialitzava pels escassos efectius que aquests tenien, als quals deien que, "para patentizar su amor a la unidad obrera, ha constituido un Sindicato de Oficios Varios ¿Así se prospera!".

42 Vegeu: "Cabra. El movimiento del Frente Único", *Adelante*, Barcelona, 3 desembre 1933. S'hi deia que el Front Únic de Cabra havia dirigit un manifest perquè, seguint el seu exemple, els treballadors "del resto de España abandonen rencillas pasadas y se unan estrechamente para hacer frente al enemigo que nos amenaza".

esquerres, que asseguraven que convenia abandonar "tibantors passades i s'uneixin per fer front a l'enemic que ens amenaça". Aquesta experiència s'amplià a altres poblacions tarragonines.[43] El 9 de desembre de 1933 es constituí l'Aliança Obrera en l'àmbit català, presentada per un front de ferro dels treballadors contra la reacció, en la qual hi havia integrats els Sindicats d'Oposició.[44] Al març de 1934 es constituïa a Valls el Comitè Comarcal de l'Aliança Obrera, integrat per la USC, el BOC, la FSL —branca trentista—, la Federació Local de Sindicats Únics de Valls i la UdR, signe que la proclama feta des de Barcelona havia reeixit.[45] En aquest context, Sagarra, al maig de 1934, parlà a l'Ateneu Barcelonès sobre la problemàtica del camp, fent un repàs del problema agrari català i espanyol i incidint, especialment, en la Llei de Contractes de Conreu.[46]

Ben aviat però, se sentiren les primeres veus per la unió de la CNT de Valls i de la comarca, sobretot, a partir dels Fets d'Octubre de 1934, i més quan es veia que el capitost carlí vallenc Tomàs Caylà i els seus seguidors s'entrenaven amb pistola i arma llarga quasi a la vista de la gent. La reunificació es produí, definitivament, el 17 de juny de 1936.

Si aquest front amb la CNT romania obert, no ho estava menys el que sostingué amb la UdR, sobretot, pel tema de la Llei de Contractes de Conreu, la llei de les lleis, que, ajornada, es convertí en punta de llança d'esperança i/o de malestar per la part de la societat catalana a la qual afectava, bé fossin pagesos o propietaris. Des del vessant dels Sindicats de l'Oposició, les explicacions de l'articulat de la llei als pagesos van ser presentades de manera entenedora. Es partia de la idea que el somni generalitzat del pagès era poder pagar les terres en arrendament i no com parceria, ja que es considerava excessiva la quantitat que havia de lliurar a l'amo de les terres.

L'explicació de Pere Segarra a la premsa va ser àmplia. Malgrat no combregar amb el seu articulat animà als pagesos a aprofitar-la. De forma detallada va explicar com serien les despeses de parceria, la nul·litat dels

43 A Tarragona, Valls, Montblanc, Vilallonga, etc., al final de desembre de 1933 es constituí el Front Únic per les municipals que s'apropaven. Es pot seguir a *Adelante*.

44 *Sindicalismo*, 15 desembre 1933. Pels Sindicats d'Oposició signà Àngel Pestaña.

45 "Comité Comarcal de la Alianza Obrera", *Combate*, 17 març 1934. El Comité.

46 Pere Sagarra, en la premsa afí, se'l presentà com el gran dominador del problema agrari català i espanyol. La xerrada, s'hi deia, va tenir un alt valor educatiu, explicada de forma senzilla i amena. Més ampliació a *Sindicalismo*, 16 maig 1934.

contractes anuals, la no consideració de parceria si els amos no aportaven cap quantitat, el pagament de l'arrendament que no podia ser superior al valor de la terra, la rabassa morta que passava a convertir-se en redimible, etc.

La llei, combatuda pels sectors propietaris i la dreta reaccionària quedà en suspens a partir del 6 d'octubre de 1934. El sindicat de la CNT quedaria atrapat.

Passat el bienni, els sindicats ressorgiren. Al març de 1936 la Federació Local de Sindicats estava novament organitzada i un dels sindicats que en formaven part era els Pagesos.[47] La seva intervenció abans del conflicte armat que es preparava podem circumscriure-la, en temes pagesos a la comarca, en el fet de demanar al març que es fessin gestions per aconseguir que un pagès afiliat, ara tancat a la presó, estigués inclòs en la propera amnistia per delictes comuns; o, a l'abril i per dues vegades, en demanar a la Federació Local que es realitzés i s'intensifiqués un boicot al propietari de l'hort de la Bandereta.

Altrament, en el DOG de 9 de juny de 1936, es creava la Junta Arbitral de Valls, formada per la patronal de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre i per membres de sindicats. Els vocals propietaris efectius eren Domènec Robusté Recasens i Francesc Valentí Martí, de Vila-rodona, i els vocals conreadors efectius, Josep Casabona Gondolbeu, de Vila-rodona, i Josep Piñas Serra, de Valls.[48] La feina que els venia a sobre era molta, però els esdeveniments no els deixaren actuar. La guerra era a tocar i el capgirament social que se'n derivaria faria que l'aplicació de la reposada Llei de Contractes de Conreu no tingués temps d'aplicar-se.

47 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. Político-Social Barcelona. Lligall 1488.

48 ANC. Sant Cugat, Fons Generalitat de Catalunya. II República. Carpeta 144.2. Com a vocals propietaris suplents, hi constaven Pere Figuerola Dilla i Josep Masó Jové i, com a vocals conreadors suplents, Ramon Balcells Civit, de Vila-rodona, i Joan Bosch Granja, d'Alcover.

2. LA CNT, EL SINDICAT DE L'ALT CAMP

2.1 El rol de l'articulista Pere Sagarra, forjador d'opinió

Pere Sagarra Boronat, Peret de Sagarreta —o Anteo, pel pseudònim que estampava en els seus articles—, va ser un articulista prolífic en temàtica agrària. Fill de Vallmoll, residia entre la seva vila, Valls i Barcelona. Atonyinat per la dictadura de Primo, que el va deixar inútil per al treball físic de marbrista, es guanyà la vida escrivint articles en la premsa confederal. La seva ploma, des de la CNT, ben travada i clarivident, era seguida a tot Catalunya i, òbviament, a la comarca. Gràcies a la seva persistència d'articles de contingut doctrinari i ideològic, el sindicat va distingir-se per articular una proposta nítida per al camp català. Una de tantes. Els seus escrits denotaven un afany de fer entendre el discurs, aspecte que va comportar que fos molt didàctic, de forma tal que ho entenien tant els pagesos amb posicions coincidents com els que no ho eren.

Pere Sagarra va quedar engolit en el magma dels Sindicats d'Oposició, que, en d'altres paraules, volia dir que s'havia separat de la CNT oficial. Alguns articles que anà publicant al llarg de la dilatada vida sindical arribarien a ser premonitoris del que succeiria, anys a venir, en el procés de les col·lectivitzacions, quan la CNT va tenir potestat de tirar endavant aquest nou sistema. Les opinions les exposà sempre des d'una postura franca del que seria millor per al pagès.

Entre juliol i setembre de 1931, Pere Sagarra va escriure diversos articles a *Solidaridad Obrera* sobre com creia que s'havia d'organitzar la postura d'acció al camp. Era un dels fixos en les tribunes del periòdic en una temàtica que, al diari i, per extensió, al sindicat —val a dir-ho—, li anava gran, ja que el que predominava era l'estament industrial. Centrà les idees d'alguns dels seus articles en tres grans eixos: com preveia l'organització i l'administració en comú del treball agrícola, com s'havia d'articular el treball individual i com podia vehicular-se l'explotació comuna d'un municipi rural.

La seva percepció anava més enllà del clàssic eslògan d'ERC que féu fortuna, "la terra per qui la treballa", i hi afegí, segons les seves mateixes paraules, "amb el seu propi esforç, amb les seves pròpies mans". Aportava una interpretació més social, argumentant que així s'evitaria el ressorgiment d'una nova burgesia rural al camp, aspecte que ERC i la UdR, corretja de transmissió del partit, no contemplaven. L'eslògan era significatiu del que ell defensava des de la CNT, basat en una igualtat orgànica dels mitjans de producció, amb un paper digne per als treballadors de la terra, des del jornaler al propietari, respectant ambdós, així com a la resta de variants de formes de treball, lluny de postures estatalistes de la UGT o de corporativistes de la UdR.

En el tema de la forma de treball, no creia en l'individualisme, ja que sostenia que era la font d'on sortien tots els mals enquistats de l'ordre social. Respecte a això, el 1931 escrivia:[49]

> Una solución individualista con el reparto de pequeñas lotes de tierra, daría tan solo una solución engañosa al problema agrario, porque con el tiempo no podría evitarse la acumulación de parcelas, creando nuevamente una clase parasitaria que, con el correr del tiempo, se haría cargo del poder político, como sucede hoy con el capitalismo y los latifundistas.

Alhora, afegia:

> Por el contrario, explotados y administrados en común bajo el control del Sindicato, las tierras serían cultivadas con ventaja, porque el Sindicato podría emplear todos los adelantos de la mecánica agrícola, cosa imposible a un pequeño labrador, obteniendo con ello un porcentaje mayor en el rendimiento y beneficiando por ello a la colectividad […].
>
> […] En la explotación en común, no sería de temer que ninguna familia se viera sumida en la miseria y el desamparo a causa de enfermedades o defunciones, como asismismo con el peligro de perder la cosecha por cualquier plaza, puesto que cada família seria una gran fracción de la gran familia comunal y, por lo tanto, la comunidad se haría suyos los males que pudieran afligir a la pequeña fracción componente del Sindicato rural.

49 La síntesi que segueix correspon a diversos articles seus. Bàsicament, són de la trilogia "Notas del campo: Hacia la solución del problema agrario I", "II", "III", *Solidaridad Obrera*, 19, 22 i 26 de juliol de 1931, respectivament, amb especial incidència en el tercer. I també "Hacia la solución del problema agrario", *Solidaridad Obrera*, 12 setembre 1931, "Labor preliminar", *Solidaridad Obrera*, 27 setembre 1931.

Per si el tema no quedava prou clar, afegia aspectes de com hauria de ser l'explotació en comú de les terres i en ressaltava els avantatges no únicament d'ordre econòmic, sinó els socials i morals. Assenyalava que el pagès no havia de quedar divorciat de l'acció de l'obrer de la ciutat, espai on pronosticava que es produiria el canvi que duria a la consecució de noves formes polítiques i socials més en harmonia amb la justícia i el benestar del poble treballador. Conscient que calia evitar l'aïllament i la insolidaritat del pagès, que atribuïa al terratinent i al capellà, hi afegia la xacra de l'egoisme miop del petit propietari, en afirmar que era hora d'assentar la societat sobre el principi que el benestar comú hauria d'estar per sobre dels privilegis. I sentenciava:

> El bienestar del mayor número, de todos —dentro de las posibilidades humanas, claro está—, ha de ser el norte del nuevo orden. Por eso propugnamos que la tierra sea trabajada en común y que la distribución se haga por necesidades familiares, teniendo en cuenta los miembros que la componen, la edad de los mismos, su estado de salud y, en fin, todos cuantos datos sean precisos para no incurrir en injusticias evitables.

Respecte al punt de l'explotació comuna, exposava les seves idees amb claredat per aquell que les volia entendre. Com a prèvia, assenyalava que, a l'avançada, era difícil prejutjar la forma com la població, quan fos mestressa dels seus destins, organitzaria la producció en un règim d'estructura socialista. Feta aquesta precisió, argumentava que la nova organització hauria de descansar sobre el Sindicat de Treballadors del Camp local, veritable nucli organitzador, pal de paller on convergirien totes les activitats d'ordre professional i social dels pagesos. Talment, desgranava la relació que hi hauria d'haver amb els propietaris i el paper que aquests haurien de jugar. Argumentava:

> El Sindicato, como primera providencia, ha de incautarse de todas las tierras del Municipio que no sean labradas directamente por el propietario con su propio esfuerzo. Creemos que hay que respetar a los propietarios una parcela suficiente para poder vivir con su esfuerzo para evitar luchas y resistencias que podrían entorpecer la marcha ascendente de la organización, del orden nuevo. Desde luego, hay que aceptar, si así lo desean, en el Sindicato, a los propietarios que aporten voluntariamente su patrimonio.

Un segon eix d'acció se centrava a resoldre la manera com hauria d'organitzar-se el treball segons el nou ordre social, intentant que aquest resultés menys fatigós del que ho era fins aquell moment i tenint com a punt

de mira el treball col·lectiu, que seria el que permetria socialitzar i, alhora, socialitzar-se a si mateix, com a persona. Deia respecte a això:

> Hay que suprimir […] en los trabajos controlados por el Sindicato, las labores individuales. Los trabajos hay que organizarlos en grupos, más o menos numerosos, para así poder hacer las labores con más comodidad y cultivar el espíritu de compañerismo y de solidaridad, hoy casi inexistente.
>
> […] Para que el cultivo se pueda hacer por grupos y brigadas, antes habrá que dividir el término municipal en fracciones adecuadas […]. Habrá necesidad de dividir el término municipal por partidas […] y teniendo en cuenta las diferentes calidades del terreno y su extensión, distribuir el personal apto para su labranza. Los grupos que se formen para el trabajo hay que procurar sean voluntarios, sólo en el caso de que para un cultivo de una determinada partida faltaran personas deberá recurrirse a elección […].
>
> […] Cada brigada nombrará una comisión administrativa que cuidará de la buena marcha de los cultivos, de la adquisición de abonos y de llevar el control de la producción general de las tierras y granjas de la partida. Dos o tres miembros de esta comisión, formarían parte de la Junta General administrativa del Sindicato local, que sería el que llevaría el control de la producción de todo el término municipal.

Un altre aspecte que preconitzava ja al començament de la República era la forma sobre com establir el règim de treball i la solució que s'hauria de donar als espais agrícoles i les granges per a una producció d'acord amb les necessitats de les persones, qüestió que, durant la guerra, va influir i va ser presa com a model a seguir per col·lectivitats mitjanes i grans.

> En estas explotaciones, que podrían abarcar cien o más hectáreas de terreno y donde trabajarían veinticinco o cincuenta hombres, podría establecerse una granja con todos los adelantos modernos, donde podrían cobijarse los animales de labranza y los aperos necesarios para la misma, como, asimismo, poderse dedicar a la cría de conejos, aves de corral, cerdos y demás animales que, aparte la utilidad de sus carnes son grandes productores de estiércol, tan necesario para una agricultura próspera. Haciéndolo así, se podría trasladar a estas granjas los animales que hoy se albergan en las casas, ganando nuestras viviendas en gran manera en salubridad e higiene que tanta falta hacen en el campo.
>
> […] El Sindicato local tendría grandes almacenes para guardar la producción agrícola local: vinos, cereales, legumbres, frutas secas y demás producciones. De esta producción se reservaría la necesaria al consumo de los habitantes del lugar y lo sobrante se vendería o se cambiaría por otros productos agrícolas o industriales que el pueblo no produjera.

Tanmateix, en l'anàlisi de com hauria de ser el nou ordre social, no descuidà aportar doctrina sobre l'aspecte econòmic de la retribució del treball. Això és el que pensava com articulista destacat de la CNT de començament de la República, opinió que, val a dir-ho, no va ser replicada:

> El reparto de las utilidades que rindiera el cultivo de las tierras controladas por el Sindicato debería hacerse por necesidades familiares, mejor que por el esfuerzo individual aportado, puesto que en una familia de varios miembros, muchas veces solo hay un miembro apto para el trabajo, y, no obstante, tiene las mismas necesidades que otra familia con dos o tres miembros útiles para el trabajo, y a más, cuando uno de estos trabajadores fuera cabeza de familia, se le abonaría una retribución por cada miembro no apto para el trabajo: mujer, hijos, padres ancianos, enfermos.
>
> […] Así, no podría darse el caso que actualmente se da de que pequeños propietarios con tierras suficientes para el trabajo de un hombre, se ven sumidos en la miseria debido a enfermedades o a excesivo número de hijos pequeños.

Aquestes idees, alhora, les relacionava amb una estructura industrial i, conseqüentment, urbana i buscava estendre la forma de treball de la ciutat al camp. Era conscient que el treball individual del pagès era una feina excessivament dura i que calia especialitzar-la basant-se en dos paràmetres: produir més quantitat i dignificar-ne el treball, emmirallat en el treball de l'operari de la fàbrica. Respecte a això, escrivia:

> En fin, hay que dar nuevos rumbos a las actividades del trabajo y a la vida de los pueblos rurales. Hay que hacer de cada Municipio una gran propiedad de todos. Hay que suprimir los lindes innecesarios y organizar el término municipal en grandes partidas como si fueran talleres de agricultura. Esto es. Hay que industrializar la agricultura en cuanto a la organización y administración del trabajo. Que cada campesino se sienta dueño de todas las tierras municipales y solidario de sus camaradas de trabajo como si fueran accionistas de un taller industrial y como si su esfuerzo fuera como una pequeña rueda de ese gran mecanismo simple y magnífico que puede ser una comuna rural.

Les argumentacions de Pere Sagarra d'aquest començament de la República —se sap per coetanis seus— tenien un bon ressò en format de propaganda i eren llegides i comentades pels pagesos. Així, reprengué el tema de com organitzar el treball en comú segons les normes inspirades pel sindicalisme confederal. Cal recordar que, al setembre de 1931, la CNT encara confiava en els polítics que havia ajudat a pujar al poder i, per aquest fet, assenyalava mesures per arbitrar un projecte igualitari de

la societat. Era significativa la forma de presentació de com es resoldria, ja que deia que la CNT i els seus militants "han de procurar encontrar el medio adecuado para, al día siguiente del estallido catastrófico que ha de poner en manos del pueblo trabajador los campos, fábricas y talleres, tener un plan bien factible de distribución e intercambio de los productos útiles y necesarios al vivir diario de la gran masa de población" i sentenciava afirmant que "quizás del buen o mal funcionamiento de este organismo de reparto e intercambio depende el finanzamiento del nuevo orden". Els seus escrits, en defensa d'una postura en la qual creia, s'apartaven de l'ortodòxia doctrinària pagesa i propugnaven una via de futur del que esperava que hauria de ser el nou ordre social.

Per aquesta forma de com havia d'esdevenir el nou ordre pagès que propugnava —i propugnaven—, amplià les seves reflexions al llarg de la República sustentant-ho sobre quatre eixos d'anàlisi. Un va ser sobre la temàtica organitzativa indicant com creia que s'hauria de solucionar l'abastament de comestibles i objectes manufacturats d'utilitat pública i privada. Concretava que, al camp, el que preocupava més era com assegurar-se el pa diari i indicava que les diferències amb l'obrer de la ciutat eren substancials, motivades perquè al camp les privacions econòmiques eren més accentuades. Apostava per quelcom semblant a les cooperatives de consum, que ell anomenava *secció de Distribució*:

> El Sindicato campesino, cuya función principal es organizar y administrar la producción de las tierras del municipio a fin de acrecentar en lo posible la producción útil, ha de procurar crear un organismo apto para la distribución equitativa de los productos necesarios al vivir diario. Este organismo ha de ser como un desbordamiento, tiene su equivalencia actualmente en la cooperativa de consumo.

La manera sobre com organitzar el Sindicat camperol respecte dels productes que es collien al terme passava per centralitzar-los en locals amplis —en la guerra, majoritàriament, serien les esglésies un cop van ser desembarassades. Indicava que, d'aquests productes emmagatzemats, se n'apartarien les quantitats per cobrir les necessitats reals del municipi, de la qual cosa la secció de Distribució tindria cura, amb l'assessorament que escaigués. I, alhora, seria aquesta mateixa l'encarregada de distribuir-los segons les necessitats que convinguessin. La resta de la producció sobrant es destinaria a l'intercanvi per tal d'adquirir altres productes agrícoles i industrials que no es posseïen a la població o a la zona.

Bon coneixedor de l'estructura agrària, feia comparacions amb l'organització que hi havia en aquell moment, centrada en les cooperatives o els sindicats agrícoles, en un intent de presentar-ho clar als ulls dels pagesos, sobre uns organismes que aquells que els coneixien i en feien ús ja hi tenien confiança i hi creien. La diferència raïa, però, en la forma, ja que, mentre que ell presentava la cooperació com un primer pas, la pagesia l'entenia com el darrer. En deia:

> Actualmente, las cooperativas y los sindicatos agrícolas bien administrados ya adquieren muchos artículos directamente en el lugar de origen y sin necesidad de intermediarios. Asimismo, los sindicatos agrícolas con sus bodegas comunes, nos enseñan el camino a seguir para la organización de grandes almacenes comarcales. Aunque actualmente estos organismos poco tienen de colectivistas o comunistas, lo cierto es que el principio que les mueve es la solidaridad y la cooperación de clase, bases éstas de la nueva organización social que se avecina.

Finalment, remarcava un aspecte ja apuntat: el de la distribució de la riquesa. La fórmula per la qual apostava era el salari familiar, en una idea messiànica que demostrava com entenia la propietat, aspecte avançat del que, en el decurs dels anys de guerra, seria assumit per la societat. I ho argumentava així:

> […] Porqué la realidad nos dice que cuatro personas consumen igual que cuatro personas y por lo tanto, necesitan iguales o parecidos ingresos, en cambio, puede darse el caso, —se da— que en una familia trabajen tres miembros y en otra no trabaje más que uno, y esto pueda ser debido a ancianidad, infantilidad o enfermedad, estando completamente involuntarios de improductividad y que, no obstante, en un régimen justo han de merecer la más amplia y atenta asistencia familiar y social.

Aquesta era, en línies generals, la postura organitzativa de la CNT pagesa vallenca i, per extensió, en part, la catalana, en aquesta arrencada de la República. Els ànims de canvi, però, a poc a poc, s'esvaïren. Les proclames des de la premsa sovintejaren en el sentit que la República no avançava com calia i el sentiment que el temps es perdia en l'arranjament de la problemàtica agrària eren manifestos conforme s'entrava al 1932. Sagarra ho explicà amb precisió en diferents articles i en el seu llibre *La República y la Reforma agraria* al maig, tretze mesos després de l'eufòria del canvi de règim.

El títol del primer capítol del llibre, "Un movimiento malogrado", sintetitzava ben clarament la deixadesa i lentitud del moviment republicà en temàtica agrària i els recels vers aquest. Així, va escriure una sentència que tindria repercussions en accions revolucionàries futures: el poble havia de ser l'autèntic gestor de la revolució, cosa que resultaria certa al començament de la guerra.

> Al no dar las actuales Cortes una solución expeditiva al problema agrario, tal como lo desea el pueblo y aconsejaba el momento revolucionario español, ha dado tiempo a que los grandes propietarios se rehicieran de su primitivo temor, y aunando esfuerzos, se muestren ante el Gobierno, amparados por su enorme influencia, exigiendo respeto a sus pretendidos derechos. Y parece ser que el Gobierno —al fin y al cabo capitalista— no ha sido sordo a esta demanda, y ya se señala en el actual proyecto de ley de la Reforma Agraria un matiz tan conservador, que queda completamente desvirtuada la esperanza que el pueblo depositó en el cambio de régimen, cuya solución demostrará, una vez más, que los cambios de estructura económica y social han de ser obra exclusivamente del pueblo, sin ingerencia extraña de gentes de leyes, ya que la ley del capitalismo no es más que una añagaza para sancionar todos los abusos y desmanes de la clase dominante.

En un altre capítol, "El problema agrario catalán", repassava les peculiaritats de la problemàtica del territori en comparació d'altres llocs. Era interessant la diferenciació que atribuïa al pagès català, aragonès i valencià, terres on predominaven l'arrendament, les parceries i els petits propietaris, en contraposició dels pagesos del sud i l'oest d'Espanya farcit de jornalers. Concretava les dificultats que tenia el pagès català en el pagament abusiu d'arrendaments o en el lliurament de la meitat de la collita a l'amo, per posar-ne dos exemples entenedors.

El paper de la pagesia catalana del 1932, extensiu als anys de la República, era prou angoixant. La situació, esquemàticament, presentava les següents peculiaritats segons la seva fina percepció:

- Entre el 60 % i el 80 % de la població pagesa vivia, en part o totalment, sotmesa a la burgesia territorial com a jornalers, parcers, arrendadors i petits propietaris, i aquests darrers eren, alhora, en alguns casos, parcers o jornalers.
- El jornal mínim del pagès era de 5 a 6 pessetes per dia treballat. Fent un càlcul, si treballava seguit, podia cobrar dos-cents cinquanta jornals, que, repartits pels dies de l'any, sortien a una mitjana aproximada de 4 pessetes per dia.

- Els arrendaments en terres de regadiu es pagaven entre 500 i 700 ptes./ha, en alguns casos, amb aigua justa per regar a l'estiu. Els arrendaments de terres de secà, bones, oscil·laven entre les 75 i les 100 ptes./ha.
- L'arrendament més cru era aquell que l'antic jornaler pagava en espècies. A la província de Tarragona, era usual que el parcer lliurés al propietari la meitat de la collita. En alguns casos, no sempre, el propietari pagava la meitat dels adobs i dels fertilitzants. Amb aquesta disjuntiva i agafant com a model que la terra tingués vinya, exemplificava que una hectàrea podia produir 20 hectolitres de vi, que, al preu de 30 pessetes per hectolitre, resultaven 600 pessetes d'ingressos, 300 de les quals havia de lliurar al propietari.
- Una altra forma d'arrendament era la rabassa morta, sistema que es va convertir en el més conegut dels contractes, encara que no en el més extensiu. La rabassa morta era una emfiteusi temporal, que, de fet, s'havia convertit en perpètua, ja que, de generació en generació, s'havia traspassat de pares a fills, la majoria de vegades sense contracte escrit. L'emfiteusi era temporal per la durada de la vinya, com sigui que abans de la fil·loxera aquesta no moria mai per la facilitat de reproduir-la per ceps colgats, qüestió que havia continuat després amb els ceps americans. El pagament de l'arrendament es feia en espècies, la meitat o el terç de la collita, com la parceria moderna, a la qual havia servit de model.

Enfront d'aquest panorama, el raonament de Sagarra passava perquè la pagesia vehiculés una organització pròpia que la conduís a una societat sense terratinents ni agents fiscals. Argumentava que la CNT havia de crear i impulsar aquesta organització. Les idees clau, que exposava el 1932 passaven per:

- Tema de sous: per als parcers, proposava que s'abolís aquest sistema, propi de l'època feudal, i que es transformés en arrendament en metàl·lic no superior al 5 % del valor de la terra, declarat a Hisenda. Per als arrendadors, calia rebaixar la quantia també a aquest 5 %, ja que l'escreix que es pagava provenia dels abusos dels propietaris en temps de la dictadura. En aquest darrer sistema contractual, postulava perquè es contemplés la condonació del pagament en cas de pèrdua de collites per culpa de plagues i pedregades, i també que els contractes d'arrendament no fossin

inferiors als trenta anys. Respecte als petits propietaris, donada la funció que la terra havia de ser un element de treball, proposava deslliurar-los de pagaments fiscals, d'igual manera que als animals i carros per al treball.

- Quant al tema d'agrupaments en sindicats de classe i cooperatives, sentenciava que, al camp, aquests havien d'anar de bracet, ja que la finalitat era complementària pel fet que la producció a partir del sindicat comportava la distribució finalista des de la cooperativa. Per resoldre aquesta dicotomia presentista, proposava la cooperativa com un desdoblament del sindicat, separada només per qüestions administratives.
- En conseqüència, defensava, sense embuts, les cooperatives, tant les de producció com les de consum, en el vessant productiu i distributiu, perquè tenien tant una funció econòmica com social. Reprenia la idea, estesa entre els pagesos i, en força casos real, que els productes així tindrien el preu i la qualitat que els pertoqués. Concretava, a més, que, amb la idea de la cooperació, s'habituava els components que en formaven part a la gestió de l'administració de la producció i el consum. D'aquesta manera pràctica, es creava la base del col·lectivisme.
- Pel que fa al tema organitzatiu, Sagarra, per aconseguir aquestes fites precedents, preconitzava una Federació Comarcal com a portaestendard de les necessitats i els desitjos dels pagesos, que concentraria les ànsies no satisfetes dels pobles que en formarien part. La tasca a resoldre passava per estudiar les condicions econòmiques dels diferents municipis, procurar la unificació de salaris, sotmetent els arrendaments i les parceries dels pagesos dels pobles de la comarca a una mateixa escala de preus, tenint en compte el tipus de productivitat de les terres. Defensor d'aquesta alternativa, ho ampliava a la força que tindria la comarca en si mateixa i, de retop, com la burgesia i els terratinents s'ho pensarien abans d'iniciar batalla amb el pagès individualista. A aquests aspectes, s'hi sumarien els avantatges en el model cooperatiu, en el sentit de vehicular compres en comú directament dels centres productors, d'altres centres agrícoles o industrials, suprimint, d'aquesta manera, els intermediaris.

- Quant al tema de conversió del cultiu individual, com a ferm defensor de la millora social, abrogà pel conreu col·lectiu, a excepció de les terres d'horta, per antieconòmic. Basava la transformació en un règim de propietat comuna o col·lectiva, municipalitzant la terra i cultivant-la en comú pels sindicats, que comportaria un millorament amb l'entrada de l'ús de tractors i d'adobs químics. Defensava el vessant econòmic dient que no consistia a posar més terres en producció, sinó conrear millor les que estaven en explotació. Propugnava fer de cada explotació agrària un petit món industrialitzat i amb indústries annexes com l'elaboració de vins i d'olis, la mòlta de grans, la preparació de llet i formatge, i la cria d'animals per a carn i producció d'ous, aspectes que prepararien els pagesos per a la constitució d'una nova societat que qualificava de socialista.

Aquest era el panorama que oferia Sagarra el 1931 i part del 1932 respecte a l'organització agrària. Obviant les seves apreciacions en les primeres escaramusses de les reformes agràries en estudi, i de les quals ell en parlà a bastament, el trencament de la CNT oficial controlada per la FAI i la línia trentista que ell sustentava l'afectà a ell, en particular, i a la comarcal vallenca, en conjunt. La ruptura, traumàtica, significaria que la veu potent de la comarca i de la pagesia catalana quedés parcialment engolida.

El trencament dins de la CNT portaria conseqüències per al camp. La línia oficial, cada vegada més controlada per la FAI, se sustentava més en l'obrerisme de ciutat, deixant en alguns casos relegat al segment pagés.

La CNT, per tant, amb el que acabem d'assenyalar, es fraccionà entre la formació que en conservà les sigles i els Sindicats d'Oposició. A partir d'aquest moment la CNT oficial, com a tal, poca cosa afegí a un discurs pagès que no tenia base ideològica forta. Els Sindicats de l'Oposició sí que parlaren com a excomponents de la CNT, de la qual se'n sentien, malgrat que, per les circumstàncies indicades, ara no hi pertanyien. ¿I de què parlaren els Sindicats de l'Oposició? Un altre cop ens hem de basar en el que digué Pere Sagarra i d'altres com a genuïns pagesos que no improvisaven. El discurs dels Sindicats de l'Oposició, en el fons, va ser el de la CNT trentista i, en alguns casos, pocs, el de la CNT oficial.

Així doncs Sagarra, exclòs de *Solidaridad Obrera*, reiniciava les seves reflexions al desembre de 1933 des de les pàgines de *Sindicalismo*, un dels periòdics dels dissidents de la CNT. La seva doctrina, fermament interi-

oritzada, el portaria a parlar de problemes d'organització i de com veia el panorama que endevinava. A fi i efecte d'evitar el xoc i el refús del pagès, sostenia que, quan esdevingués la revolució, les terres no s'haurien de repartir en parcel·les individuals tal com havia succeït en la revolució russa, aspecte que, posteriorment, s'havia hagut de reconvertir.[50] Alhora, especificava que tampoc no s'haurien de posar obstacles al fet que el pagès conreés una petita porció de terra, tot i que, en aquest cas, el sindicat en funcions del municipi hauria de cobrar un cànon d'arrendament per sufragar les despeses d'ordre col·lectiu.

En aquest final de 1933 i inici de 1934, retornà al tema de definir les funcions i possibilitats del sindicat i l'organització del treball.[51] Segons la seva postura, s'hauria de respectar els pagesos que treballessin les seves terres, tot i que el sindicat vetllaria perquè entre ells no hi hagués malentesos i també perquè no anessin contra la col·lectivitat que es formaria, en una aposta clara del que pensaria l'anarcosindicalisme anys a venir, i que duria en la pràctica a partir de juliol de 1936, potser, de manera no tan espontània com sempre s'ha dit i s'ha acostumat a escriure. En el fons, el que defensava era una terra subjecta a una mecanització fins arribar a la industrialització del camp.

Argumentava les possibilitats del sindicat, en aquest cas, dels pagesos, dient que

> […] tendrá las manos libres para organizar sin obstáculos la producción y el intercambio en provecho de la colectividad. […] El Sindicato debe ser el controlador de todas las actividades productoras del pueblo, aunque en el pueblo no estuvieran totalmente puestas en común todas las tierras. El Sindicato rural organizará la producción colectiva y común en aquellas tierras del común o expropiadas a los terratenientes y en las aportadas por voluntad expresa de los campesinos pobres y medianos. En todas estas tierras se hará el cultivo como mejor aconseja la técnica y la experiencia y según las aptitudes de los campesinos que hayan de cultivarlas.

Sobre l'organització del treball, les idees que defensava, un cop la terra estigués en mans del sindicat, passaven perquè els fruits fossin d'utilitat

50 "Notas del Campo: Objetivos claros", *Sindicalismo*, 8 desembre 1933; i "N. del C.": La tierra para quien la trabaja, *Sindicalismo*, 15 desembre 1933.

51 Apareix a "Notas del Campo: posibilidades del Sindicato", *Sindicalismo*, 19 desembre 1933, p. 2; "Notas del Campo: La organización del Trabajo", *Sindicalismo*, 10 gener 1934, p. 3; i "Notas del Campo: Retribución del Trabajo", *Sindicalismo*, 7 febrer 1934, p. 4.

col·lectiva d'igual forma que els mitjans de producció i, en aquest sentit, proposava agrupar la terra perquè s'hi poguessin posar en funcionament els avenços mecànics, convertint-la en un taller d'agricultura on treballessin "algunas decenas de hombres bajo un ritmo disciplinado y en un todo de acuerdo con los consejos de la técnica agraria y la experiencia del buen cultivador". La manera de fer-ho era agrupant les terres de les partides i, en cadascuna, s'hi podrien instal·lar dependències, com quadres per al bestiar, corrals per a la cria d'animals de carn i d'aviram, magatzems per a la recollida de la fruita i espais de descans provisional dels pagesos. Talment, els productes s'enviarien als magatzems col·lectius locals per ser elaborats, tal com ho feien els sindicats agrícoles i les cooperatives.

Un altre aspecte sobre el qual continuà opinant va ser el del salari, amb unes apreciacions que recordaven com n'era de feudal l'estructura del treball al camp i quina via alternativa proposava per a una massa pagesa que congriava un odi latent i patent per no poder sortir d'un quasi esclavatge per mor de la naixença. Els fragments següents expliquen per si sols unes qüestions sociològiques que permeten poder entendre actituds posteriors. Inicialment, feia una distinció entre el treball del camp i el de les capitals o de les ciutats. Creia que, a la ciutat, pel fet de ser complicat el control de les necessitats familiars, seria aconsellable la retribució individual, tot i que ell defensava que aquest control no li semblava difícil. Al camp, com que moltes poblacions catalanes no superaven els dos mil habitants, opinava que era fàcil conèixer amb detall les necessitats econòmiques familiars i que, per tant, es podia anar dret a establir un sistema de retribucions solidari. Per argumentar la seva base d'anàlisi, posava l'exemple que, al camp, hi havia dos tipus de famílies: una que vivia sense problemes, mentre que l'altra vivia en precari, i indicava que aquesta darrera casuística implicava que, per pagar els deutes, havia d'hipotecar les terres o de malvendre el producte. No atribuïa aquesta desigualtat a una falta d'administració, sinó al fet de tenir una família de fills o de filles:

> Lo que sucede es que una familia tiene hijos varones y la otra tiene muchachas, y como en los pueblos no hay industrias para ocupar a las mujeres, y como las labores del campo requieren un esfuerzo físico superior a la fuerza habitual de la mujer, de ahí que en la familia que tiene muchachas la tierra no puede cultivarse como es debido, y por lo tanto, la cosecha es reducida, y por otra parte, la familia que tiene hijos varones, como que éstos ayudan ventajosamente al padre, las tierras son bien cultivadas y las cosechas son óptimas y el bienestar de la familia es mayor.

Sobre aquesta premissa de treball, fixava la idea que tothom tenia dret a un mínim de benestar. El seu discurs sobre la retribució del treball ampliava el front d'acció vers aquelles famílies que tenien la desgràcia de tenir membres impossibilitats i malalts, que, a part de no poder produir, ampliaven la despesa amb factures de metges i medicaments.[52] Per tot això, escrivia:

> Según nuestro entender y tratándose de asentar los fundamentos de un nuevo orden económico, social y político basado en el bienestar colectivo, creemos que la retribución no debe ser puramente individual, sinó más bien familiar, según las necesidades mínimas familiares. De esta manera, la angustia que siente el campesino, aún el propietario, por el mañana y por el porvenir de sus hijos y sus padres ancianos, desaparecería y con ello, una de las causas que mayormente amargan la existencia de la vida rural, miserable ya de sí.

I, ja posat en matèria, donava l'opinió de com podria esdevenir efectiva aquesta resolució basant-se en una experiència de comarca pagesa d'àmplia base cooperativa com era la seva, com a suggeriment i no pas com a dogma:

> Desde luego, no vamos a preconizar una fórmula rígida de retribución. Los pueblos encontrarán modalidades que se avengan a sus necesidades y al concepto que tengan de la justicia social. Seguramente que habrá quien cree más justo retribuir el esfuerzo individual aportado por asistencia en el trabajo con una subvención por hijo o miembro inútil para el trabajo que tenga en la familia. Otros habrán que uniformemente preferirán la retribución según los miembros componentes de la familia. Sea como sea, es lo cierto que en el campo, resuelta la cuestión del trabajo colectivo y descartada la posibilidad de atesoramiento de las riquezas, y siendo la vida de los pueblos tan simple y clara que sus necesidades son conocidas por todos, nos parece completamente viable esta retribución por necesidades familiares [...].
>
> Una de las cuestiones que abona más nuestra idea, es el hecho que, ya hoy, con las entidades cooperativas del campo, hay pueblos que surten de ciertos productos como vino, harinas, patatas y otros productos procedentes de sus cosechas, y que ya se reparten según necesidades familiares, destinando lo restante al comercio.

52 Aquesta apreciació seria vàlida durant molt de temps. Algunes cases bones van perdre potencial econòmic i patrimoni per culpa de malalties que feien anar de metge en metge buscant el guariment del malalt. En cases de petits pagesos i jornalers, s'acumulava amb deutes i venda dels pocs béns que posseïen.

Moltes d'aquestes idees, tot i que eren seves i fixaven doctrina, serien compartides per pagesos amb idees pròpies. El temps de canvis que esdevindria a partir de 1936 plasmaria en la pràctica algunes d'aquestes idees en bona part de Catalunya, amb més o menys fortuna.

2.2 Un sindicalisme agrari comarcal fraccionat, en sintonia amb el de Catalunya

El sindicalisme que tindria més dificultats d'encaix a la zona de Valls seria el confederal precisament per ser el més potent. Talment, aquest bloc de Valls i comarca, en l'època republicana, participaria en la majoria de congressos celebrats amb intervencions destacades quant a contingut doctrinari. Vegem-ho.

El Congrés del Conservatori de Madrid de 1931 va ser el de l'aprovació de les Federacions Nacionals d'Indústria. Hi assistí representació de dues poblacions de la comarca: Valls, amb dos sindicats i Vallmoll, amb un. Per Valls, hi anaren com a delegats Emili Martí i Ramon Porté[53] i, per Vallmoll, segurament, Pere Sagarra. En el Ple Regional de Sindicats d'octubre de 1931, celebrat al Palau de Projeccions, es va decidir crear el Secretariat Provincial de Relacions regional, dedicat al tema camperol, i Joan Arans en fou nomenat secretari provisional.

I, així, s'arribaria al Ple Extraordinari de Sabadell d'abril de 1932, en el qual es constatà que la CNT pagesa no s'havia organitzat, no s'havien fet reunions ni mítings per falta de permisos i que el Sindicat de Vilanova i la Geltrú on militava Joan Arans havia hagut d'assumir tota la gestió. En aquestes circumstàncies, Joan Arans va dimitir i es va acordar que, del secretariat, se'n responsabilitzaria Valls. Els representants manifestaren que ho comunicarien als afiliats. Va ser aquí quan Pere Sagarra, des de la premsa, comentant el ple, indicà que Joan Arans no hi havia estat físicament, "ni el montblanquí Ramon Porté, ni altres que podien donar

53 Abad de Santillán, Diego: *Contribución a la historia… [Op. cit.]*. Puebla (Mèxic), 1965, p. 399. A Vega, Eulàlia: *El trentisme a Catalunya. Divergències ideològiques en la CNT (1930-1933)*. Curial. Barcelona, 1980, p. 82 i s., indica que els dos sindicats de la comarca de l'Alt Camp votaren a favor dels Sindicats d'Indústria. No estranya gens aquest vot. Pere Sagarra, Anteo, havia destacat per escriure a favor d'aquesta tesi. Vegeu el meu treball: *El pensament agrari… [Op. cit.]*. Tarragona, 1986, p. 118 i s. A González Urién, Miguel; Revilla González, Fidel: *La CNT a través… [Op. cit.]*. Mèxic, 1981, p. 299, concreta que els dos sindicats de Valls representaven 700 afiliats, i el de Vallmoll, 95.

opinió", senyal inequívoca que hi havia unes peces bàsiques que calia que parlessin. Qualificà la dimissió de Joan Arans d'inadmissible pel fet que tenia l'avantatge de viure en una comarca rabassaire i en podia copsar el pols, cosa que demostrava que a la CNT li costava tenir arrels en els feus rabassaires. En l'escrit, Pere Sagarra aportà la proposta que Josep Arans, si convenia, havia de deixar Vilanova, però no pas l'organització pagesa. També demanà la creació de la Federació Regional Camperola, una aspiració que, en el decurs dels anys, hauria de repetir altres vegades, la qual cosa demostrava que, als confederals, sense persones fixes en la direcció, els costava articular la xarxa organitzativa. Els escrits feren efecte.

El 12 de juny de 1932 després que Valls no acceptés la proposta del ple de Sabadell de responsabilitzar-se del secretariat, Joan Arans es reuní amb els confederals vallencs i comarcans a la capital de l'Alt Camp i acollí, de nou, el càrrec. Una comissió formada pel mateix Joan Arans, Josep Piñas i Pere Sagarra informà el Comitè Regional que la crisi estava resolta. Aquesta acció demostrava la potència del sector de Valls i Montblanc i la visió de futur que tenia Pere Sagarra.

Després vingué l'assemblea pagesa de Vilafranca del 8 a l'11 de setembre de 1932, amb la participació de vint-i-cinc representacions assistents i cinc d'adherents. Es proposà que Valls fos la seu del Comitè Regional de Camperols de Catalunya. En el congrés, es va veure el grup dirigent agrari de l'anarcosindicalisme català: Joan Arans havia preparat i dirigit el ple i el Secretariat de Relacions Camperoles; Pere Sagarra era nomenat director del nou periòdic; Ramon Porté era l'encarregat de la comissió de propaganda per eixamplar el moviment, i Josep Piñas, des de Valls, coordinaria la Federació Regional de Camperols de Catalunya.[54] Des d'aquest context, la CNT refermà la proposta al desembre de 1932 per la ploma de Pere Sagarra, a *Solidaridad Obrera* de crear la Federació Regional de Pagesos, de caire unitari i independent, per unificar sindicalment la dispersió que hi havia. L'encertava, en part, en dir que la diversitat no obeïa a interessos contraposats i assenyalava que "lo que motiva el fraccionamiento del

54 En el congrés hi hagué representació de sindicats de Cabra del Camp, el Pla de Cabra, Puigpelat, Vallmoll i Valls per l'Alt Camp, i Montblanc i Sarral per la Conca de Barberà. Els conferenciants de l'àmbit geogràfic nomenats van ser Josep Ferré, de Cabra del Camp, Joan Arans i Josep Reverter, del Vendrell, Josep Anglès, del Pla de Cabra, i l'indicat Ramon Porté. Més ampliació a Gavaldà, Antoni: *El pensament agrari… [Op. cit.]*. Tarragona, 1986, p. 142 i a Mayayo i Artal, Andreu: *De pagesos a ciutadans. Cent anys de sindicalisme i cooperativisme agraris a Catalunya 1893-1994*. Afers. Catarroja, 1995, p. 144.

campesino catalán no es más que los intereses políticos de sus mentores y dirigentes que en muchos casos no son siquiera campesinos".[55] Aquesta assemblea, temps a venir, seria recordada com l'ocasió perduda per estructurar el sindicat pagès.

Al gener de 1933 aparegué el Manifest de Manresa amb la voluntat de cercar la independència de la CNT oficial. Fou recolzat per sis sindicats de la comarca, tres de pagesos —Sindicat de Treballadors del Camp de Valls, Vallmoll i Figuerola del Camp—, un de mixt —Sindicat Únic de Treballadors del Pla de Cabra— i dos del sector industrial de Valls —Sindicat de Treballadors Industrial i Sindicat de l'Art Fabril i Tèxtil. Posteriorment, es produiria el trencament de la CNT en el ple de març de 1933.[56]

El Congrés del Teatro Iris de Saragossa de 1936 esdevindria el de la unificació. En les converses prèvies, la Federació Local de Valls, en reunió de 12 de març, posà com a condicions per al reingrés a la CNT oficial que es formessin les Federacions Nacional i Regional de pagesos, que s'hi poguessin reintegrar tots els expulsats i el compromís que es complissin els acords del congrés de 1931.[57] Segons Josep Piñas, els delegats dels Sindicats de l'Oposició no participaren en el ple d'unificació, ja que encara no havien entrat en els rengles de la CNT, cosa que sí que feren just esclatada la revolta. La representació pagesa, doncs, hi va ser i destacada. Efectivament, Ramon Porté va participar-hi. Explicà les raons de l'escissió i de la voluntat de fer foc nou, en el sentit d'anar tots a l'una.[58] D'altra banda, en el congrés de Saragossa es posaren a debat dues tendències dintre de la CNT respecte a la relació a seguir amb la UGT.

55 Onze desembre de 1932. Assenyalava que la dispersió era com segueix: UdR, a les comarques barcelonines del Penedès, el Vallès i la Conca d'Anoia; Acció Social Agrària, a la majoria de la província de Girona, i la CNT, a les comarques de Tarragona.

56 Hi va assistir Josep Piñas. A més dels sis sindicats que s'havien manifestat a favor del trentisme, cal afegir-hi el Sindicat de Treballadors del Camp de Cabra del Camp. Vegeu Gavaldà, Antoni: *El pensament agrari… [Op. cit.]*. Tarragona, 1986, p. 147 i s. També Vega, Eulàlia: *Anarquistas y sindicalistas durante la Segunda República 1931-1936*. Institució Valenciana d'Estudis i Investigació. València, 1987.

57 Salamanca 1327/2. A González Urién, Miguel; Revilla González, Fidel: *La CNT a través… [Op. cit.]*. Mèxic, 1981, se'n parla a bastament.

58 Segons Josep Piñas, Ramon Porté no va estar mai ben bé d'acord ni amb els Sindicats de l'Oposició del trentisme ni amb els faistes de la CNT. També Josep Avellà, de Fontscaldes, assenyala que Porté es relacionava amb gent de les dues tendències.

Pocs dies abans de l'esclat de la guerra, Mariano Rodríguez Vázquez, Marianet, secretari de la Regional catalana, convocà un grup de pagesos per tal de captar què caldria fer al cap d'uns dies.[59] El 19 de juliol agafà Ramon Porté discursejant a Godall.

Altrament, hi havia dos sindicats més: la UdR i la UGT. La UdR arrencà el 1922 al Penedès, al Baix Vallès i al Baix Llobregat i s'estendria per les comarques vinateres i, més endavant, per les que collien patates. A la comarca de l'Alt Camp, el 1933 hi havia dotze seccions locals de la UdR; a Valls, Aiguamúrcia —i els agregats de les Pobles i Santes Creus—, Alcover, Bràfim, Cabra del Camp, Nulles, el Pont d'Armentera, Puigpelat, Rodonyà i Vila-rodona. La potència estava desdibuixada i feble. El pagès vallenc Joan B. Pairot Fabra, afiliat també a ERC, n'era el representant, però la presència sindical per fer sentir la veu a la capital de l'Alt Camp era testimonial. A la zona que tocava al Penedès, hi tenia més presència, tot i que amb xifres escadusseres. La UdR catalana celebrà el seu segon congrés al maig de 1936.

La UGT era un sindicat d'arrel socialista i esdevindria el tercer en discòrdia. Un dels primers intents organitzatius va venir de la constitució de la Federació Provincial d'Obrers del Camp a Reus el 1913, tot i que el 1915 plegà veles i s'adherí a la Federació Nacional d'Obrers Agricultors d'Espanya (FNOAE), de caire anarquista. El seu camp d'acció a la província de Tarragona es trobava en algunes —poques— agrupacions de les Terres de l'Ebre, les quals seguiren la petjada de la UGT. A la zona del Camp, però, no eren massa visibles.

59 Hi va assistir Ramon Porté, de Montblanc, Joan Arans, de Vilanova, Pau Palau, de Sant Sadurní d'Anoia, Pere Sagarra, de Vallmoll i [Joaquim] Mascarell, de Tortosa. Conversa gravada amb Ramon Porté, 2 desembre 1983. Hi hagué discrepàncies d'orientació entre Porté i Sagarra i predominaren les tesis del primer.

3. LA ZONA AGRÀRIA DE VALLS EN TEMPS DE GUERRA

No tots els partits i sindicats apostaren per la col·lectivització. El rol dels diferents sindicats de classe, des de la base local i comarcal, aporta la visió del que succeí a la comarca.

3.1 Un sindicat àcrata, dominador i organitzat

Els confederals agraris de la CNT van ser el sindicat més organitzat a la zona de Valls. L'estructura d'organització de la CNT a tot Catalunya era el Comitè Regional i, en el decurs de la guerra, la creació del Comitè Regional de Relacions Camperoles, conegut com Comitè de Relacions Camperoles. Aquest tingué una autonomia pròpia subjecta a les directrius dels plens del Comitè Regional i els plens de militants, i en l'àmbit pagès dominaria autènticament el sistema.

La CNT pagesa, per tant, era el sindicat amb més militància comarcal al començament de la guerra. El 27 de juny de 1936, s'informava en l'àmbit de Catalunya que els pagesos vallencs que en el seu moment se n'havien sortit havien acordat reingressar a la CNT.[60] El 10 de juliol, des de la pedania de Fontscaldes, que depenia de Valls, es recordava que, en el congrés de Saragossa, s'havia decidit que hi hagués un articulista pagès en el consell de redacció de *Solidaridad Obrera* perquè hi constés una referència escrita del sector, amb l'ànim de recuperar una represa informativa que s'havia estroncat. A finals d'agost de 1936, dels onze sindicats vallencs que havien actuat en els Sindicats de l'Oposició, vuit s'havien incorporat a la CNT i els tres que no hi entraren, segons la premsa, eren catalogats «de escaso valor, por el reducido número de afiliados». La mateixa central catalana definia aquesta entrada massiva, des del diari i des d'una òptica pagesa, al mes de juliol abans de la guerra, afirmant ampulosament, però, que hi constaven molts simpatitzants, però nul·la organització.

60 27 juny 1936, *SO*, p. 6.

En l'organigrama agrari de començament de la guerra, hi constaven tres estadis: la Federació Provincial amb seu a Tarragona, el Comitè o Federació Comarcal amb seu a Valls, que englobava Montblanc, i la Federació o Comitè Local hostatjada a Valls. D'altra banda, calia considerar nuclis de la FAI i les emergents Joventuts Llibertàries.[61]

La Federació Provincial es va autodissoldre en una reunió a Reus al novembre de 1936. Consta que hi assistiren Josep Gomis, de la Masó, i Ramon Porté, de Montblanc. A partir d'aquell moment, l'organització àcrata va recaure en el Comitè Comarcal i la Federació Local. Dintre d'ambdós organismes, pel sector agrari hi estava adscrit el Sindicat de Treballadors del Camp, amb una junta pròpia, i, pel cas de les col·lectivitzacions agràries, una junta específica que tenia cura de la direcció.

La Federació Local o Comitè Local de Valls, ja abans de la guerra, era una organització operativa. Tenim constància que, en les primeres actes després del silenci imposat, a partir del 6 de febrer de 1936, hi participaven, a més de la secció de Pagesos, les seccions d'Alimentació, Barbers, Cambrers, Càrrega i Descàrrega, Construcció, Fabril, Fusta, Gastronomia, Llum i Força, Metal·lúrgia, Pell, Peons de Vi i Transports, ampliat a partir de juliol de 1936 amb les de Carnissers, Cereals, Contramestres, Empleats Municipals, Espectacles Públics, Flequers, Matancers, Músics, Oficis Diversos i Sanitat.[62] La participació de la secció de Pagesos en els debats i acords de la Federació Local va ser diversa. L'acceptació de nomenament d'un dels tres representants que la Federació Local envià en el Ple Regional de la CNT celebrat a Barcelona al setembre de 1936, en la persona de l'afiliat pagès Joan Guasch Pié, en fou un exemple; o la demanda, al novembre de 1936, que els afiliats que pertanyien a Oficis Diversos s'integressin al respectiu sindicat professional; o també la credencial de participació en la configuració del nou Comitè Local a l'abril de 1937, en el qual Domingo Serra i Joan Robusté, membres de la col·lectivitat, hi entrarien en representació del Sindicat de Treballadors del Camp. La secció de Pagesos, tam-

61 "…como botón de muestra, diremos que en la comarca de Valls-Montblanch, donde había tan solo un pueblo organizado, hoy hay pueblos con un total de más de mil afiliados". Aquest és un fragment que sortia en el setmanari de les Joventuts Llibertàries de Catalunya, "Editorial: El formidable crecimiento del movimiento Juvenil Libertario en Cataluña", *Ruta*, 7 novembre 1936.

62 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. Político-Social Barcelona. Lligall 1488.

bé participà, i molt, en el Comitè Comarcal, a través dels plens per tal de dissenyar l'actitud a prendre. Així, se sentiren acords de la Federació Local i del Comitè Comarcal en els plens nacionals, en els congressos de la CNT catalana, en els congressos agraris, en els plens de zona o en els comitès d'Enllaç CNT-UGT.

L'expressió "dominadora" que s'ha indicat implica el fet de conèixer el nombre d'afiliats de què disposava en els diferents pobles de la comarca. Ho sabem de l'any 1937 amb xifres que poden fluctuar a l'alça o a la baixa en dos moments, tot i que sense massa diferències.[63] L'un, per xifres que es publicaren en el periòdic *Campo* al llarg de diversos números, i l'altre, a causa d'una demanda que féu la CNT catalana per saber-ne el potencial. El volum global era de 2.468 militants pagesos i de 1.375 en la Federació de Sindicats de Valls que difereixen de les indicades pels pobles.

Quadre núm. 1: Afiliats CNT Alt Camp 1937		
Municipis	Segons Campo	Segons CNT Catalunya
Aiguamúrcia (total municipi)	121	99
• L'Albà	24	24
• El Pla de Manlleu	43	21
• Les Pobles	39	39
• Santes Creus	15	15
Alcover	65	150
Alió	151	107
Bràfim	20	20
Cabra del Camp	80	110
Figuerola del Camp	32	39

63 Extret de diversos números del periòdic *Campo*, òrgan de la CNT del Comitè Regional de Relacions Camperoles. Surt una segona vegada el Pla de l'Alt Camp amb vint-i-un militants que no hem considerat. Devem a la Fundación Anselmo Lorenzo (FAL) la segona columna. Madrid. Archivo I.S.S.G. - Amsterdam. Rodet 82, que són els afiliats del Sindicat d'Oficis Diversos —les Pobles, el Pla de Manlleu, Santes Creus, Alcover, Bràfim, Figuerola del Camp, Mont-ral, Farena, els Garidells, el Pla de Cabra, el Pont d'Armentera, Querol, la Riba, Picamoixons i Vila-rodona— o del Sindicat de Treballadors del Camp —l'Albà, Alió, Cabra del Camp, la Masó, el Milà, Montferri, Nulles, Puigpelat, Rodonyà, el Rourell, Vallmoll, Valls i Fontscaldes. Afegien, a més, que s'estava organitzant a Vilabella.

Quadre núm. 1: Afiliats CNT Alt Camp 1937		
Municipis	Segons Campo	Segons CNT Catalunya
Els Garidells	-	30
La Masó	70	65
El Milà	25	25
Montferri	40	40
Mont-ral	30	30
• Farena	-	50
Nulles	78	30
El Pla de Cabra	204	400
El Pont d'Armentera	30	18
Puigpelat	240	80
Querol	35	36
La Riba	35	35
Rodonyà	70	70
El Rourell	25	25
Valls	958	900
• Fontscaldes	45	45
• Picamoixons	34	34
Vallmoll	270	210
Vila-rodona	180	100
	2.738	2.748

3.2 Una organització local i comarcal no exempta de problemes

3.2.1 La Federació Local

El 1936 la feina de la Federació Local va resultar frenètica. Havia esclatat la guerra. Les proclames des de Valls van anar dirigides als pagesos per mitjà de pregons, per tal de donar orientacions als que tenien contractes de parceria i d'arrendament, ja que la situació s'havia capgirat. Les reunions sovintejaren i pagesos parcers i arrendataris foren convocats a la Casa Consistorial. Ben aviat, començaria la col·lectivitat.

A començament de 1937, sabem, però, que la Federació Local no funcionava com calia.[64] Al febrer de 1937, tenia adscrits prop de vint-i-cinc sindicats diferents, anomenats d'Indústria, cada un amb la seva junta, cosa que va ser motiu de reflexió per part de l'articulista Roc Guinard, el qual proposava que passessin a ser-ne només una desena, entre els quals incloïa Agricultura. Una altra disfunció es produïa perquè encara existia el Sindicat d'Oficis Diversos, com una reminiscència de quan hi havia els Sindicats de l'Oposició, sindicat que era propi de poblacions petites, però no de Valls, per la qual cosa abrogava que els seus components passessin a integrar-se al sindicat respectiu. Un tercer problema era que l'encaix entre els antics membres dels Sindicats de l'Oposició —el veritable nucli de la CNT pagesa de la zona que tant havia fet per llimar aspreses— i alguns de la CNT oficial no concordava del tot. Aquesta dissidència es concretava en uns pocs que es deien representants de la FAI.[65] Era una premonició del que succeiria, en el sentit que la branca vallenca i comarcana majoritària havien estat properes a tesis moderades de la CNT, els trentistes, mentre que els pocs militants de la FAI volien accions més contundents.

Procedents uns i altres de l'escola sindical sorgida el 1922 de l'Ateneu Sindicalista Llibertari vallenc, aquest petit nombre de la FAI feia propaganda corrosiva, directa i indirecta en contra del setmanari vallenc que havia aparegut, *Acció Sindical*, escarnia els militants més destacats, dificultava la mateixa marxa de l'Ateneu i feia una tasca de descrèdit en pobles de la comarca contra els sindicalistes moderats. Guinard arribà a demanar una intervenció dels comitès regionals de la CNT, FAI i JJLL per tal que "se informen de cuando sucede y aclaren de una vez esta atmósfera enrarecida que nos ahoga y nos estiriliza".

Aquesta divergència era coneguda per la cúpula de la CNT, concretament, pel secretari del Comitè Regional de la CNT, Valeri Mas Casas. Una carta de dos delegats amb càrrecs a Barcelona —un era Fidel Miró, fill del Pla de Cabra, de les Joventuts Llibertàries—, en visita d'inspecció de la marxa del moviment anarquista a Tarragona, Reus i Valls, tramesa a la seva persona —a Valeri Mas— el 18 de març de 1937, demostrava aquesta nul·la sintonia.[66] En la missiva es deia que l'assumpte tenia molta

64 És especialment vàlid l'article "Autocrítica: Organización sindical", *AS*, 4 febrer 1937, núm. 18, p. 4. Roc Guinard.

65 "Autocrítica: Triste y doloroso", *AS*, 25 febrer 1937, núm. 21, p. 4. Roc Guinard.

66 FAL. Madrid. Archivo I.S.S.G. - Amsterdam. Rodet 269.

importància i, tot i que hi veien solució, no l'arreglaren. La pugna entre els tres sectors de l'anarcosindicalisme vallenc i comarcal era persistent. I rebrotaria.

El 21 de juliol de 1937, passat un any d'ençà l'inici de la guerra, es reestructurà el Comitè Local i Comarcal.[67] Se'n modificaren els estatuts.[68] La Federació Local s'autodotà del Comitè Federal per a l'administració i la relació, amb el mínim d'una reunió setmanal. El Comitè de la Federació Local va quedar configurat per dos delegats de cada sindicat i per un secretariat de cinc persones nomenades per les juntes dels sindicats. Aquests càrrecs, se cità expressament, haurien de respondre de la seva tasca en uns plens de juntes quan es convoquessin.[69] Daniel Martí Robert, el Paleta, en seria el secretari.

Tanmateix, per les actes d'agost de 1937 a desembre de 1938, podem saber al detall com funcionava la Federació Local de Sindicats Únics, nom amb què el delegat de Treball de la Generalitat registrà el llibre d'actes.[70] Les reunions sovintejaven a raó d'una o dues al mes. De tant en tant, es convocava la de juntes i militants en format d'assemblea, en la qual participaven els components de les juntes de tots els sindicats i els militants de base. En la reunió de juntes i militants de 21 d'octubre de 1937 per nomenar consellers municipals en representació de la CNT, va transcendir que havia corregut el rumor que es formava la UdR local perquè ERC pogués tenir dos llocs més a l'Ajuntament i es va acordar que "no es pot consentir", perquè aquest sindicat no tenia base a Valls.

A mitjan març de 1938, es produí el canvi de secretari de la Federació Local. Daniel Martí, pel fet d'haver entrat com a conseller a l'Ajuntament per la CNT,[71] va ser substituït per Joan Serra.

67 Es pot veure a *AS*, 22 juliol 1937, núm. 42, p. 2.

68 Es poden consultar a Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 819. Només sabem de Joan Serra com a component de la comissió organitzadora, tot i que podem afirmar que n'hi havia d'altres.

69 Els nomenaments per al secretariat el van formar Daniel Martí, de la Construcció, com a secretari, Joan Guasch, de Metal·lúrgics, com a sotssecretari, Joan Miquel, de l'Edificació, com a arxiver, Joan Serra, de Pintors, com a tresorer, i Lluís Bonifàs, de Transports, per interventor.

70 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 1438.

71 Arxiu Municipal de Valls (AMV). Apareix en un acord de la Comissió de Govern.

3.2.2 El Comitè Comarcal

El Comitè Comarcal va tenir una vida activa en tot el període de guerra. Es reestructurà el 21 de juliol de 1937. S'aprovà que estaria compost per set militants, cinc de Valls i dos de la comarca. Josep Avellà de Fontscaldes, del sindicat de Pagesos, en seria el secretari.[72] A més d'aquest organigrama, hi havia les juntes dels diversos sindicats. El Sindicat de Treballadors del Camp de la CNT tenia com a secretari a J[osep] Ferré [Batalla] a l'agost de 1937.

D'aquesta època —juny de 1937—, en tenim les xifres de militància més completes pel que fa a la comarcal de l'Alt Camp, tercera zona, amb un total de 4.093 afiliats, 2.275 de Valls i 1.818 de la comarca. Els sindicats que superaven els dos-cents afiliats eren sis, quatre de Valls i dos de la comarca. Per quantitat d'afiliats, entre aquests sis indicats sobresortia el Sindicat de Treballadors del Camp de Valls amb 900; el Sindicat de l'Alimentació de Valls, amb 429; el Sindicat d'Oficis Varis del Pla de Cabra, amb 400; Fabril, Tèxtil i annexos de Valls, amb 230; Sindicat de Treballadors del Camp de Vallmoll, amb 210, i Sindicat de l'Edificació de Valls, amb 200. Si atenem altres sindicats pagesos importants, tenim el de Cabra del Camp i el d'Alió, amb 110 i 107 afiliats, respectivament, els quals representaven una xifra molt important pel volum poblacional de què disposaven.[73]

La Comarcal de Valls de la CNT, però, mai no va tenir bona entesa.[74] En notícies orals recollides, hi ha referències del xoc de pensament entre els tres moviments de l'anarcosindicalisme. Ho detectà perfectament un tal [F.] Cotes, en un informe que presentà com a delegat del Consell Regional en una gira que va realitzar per les comarques de Tarragona al maig de 1938.[75] Sense pal·liatius, deia que, a la comarcal, "existe una tirantez bastante crecida entre los compañeros de la CNT, por un lado, y los de la

72 Pere Figuerola, de Fabril i Tèxtil, com a sotssecretari, Jaume Cavallé, de la Pell, com a arxiver, Josep Massoni, de l'Edificació, com a tresorer i J[osep] Comas, de Pagesos, com a Interventor. Els dos dels pobles serien un representant del Pla de Cabra i un altre de la Masó, respectivament.

73 FAL. Madrid. Archivo I.S.S.G. - Amsterdam. Rodet 82.

74 FAL. Madrid. Archivo I.S.S.G. - Amsterdam. Rodet 233.

75 Podria tractar-se de Ferran Cotés. Surt ressenyat a Martínez de Sas, María Teresa; Pagès Blanch, Pelai (coord.): *Diccionari biogràfic del moviment obrer als Països Catalans*, Edicions Universitat de Barcelona. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2000, p. 440.

FAI i JJLL por otra", aspecte del tot cert, la prova del qual era que encara no s'havia estructurat el moviment en un Comitè d'Enllaç. Les causes provenien de feia anys. A Valls existia la comarcal de la CNT, mentre que les comarcals de l'Específica —o sigui, de la FAI— i de les JJLL tenien la seu al Pla de Cabra. Les comarcals del Pla consideraven els de Valls "bomberos", expressió que era sinònim de mantenir postulats trentistes, i els de Valls consideraven els de la vila del Pla d'"irresponsables". Això venia motivat perquè des de Valls se seguí sempre una via moderada de plantejaments, mentre que al Pla la via faista i de les Joventuts Llibertàries era més estesa. Caldria recordar i, segurament, hi havia ajudat, que un veí del Pla, Fidel Miró Solanes, ara, amb càrrec a Barcelona, hi exercí la seva influència.[76]

Mentrestant, la manca de braços de la Federació Local i de la Federació Comarcal conforme avançava la guerra anava a la baixa per la incorporació d'homes i més homes al front. Aquest va ser el motiu pel qual l'11 d'octubre de 1938 es fusionaren els comitès Local i Comarcal en una sola direcció i Pere Sagarra, de Vallmoll, fou nomenat, inicialment, secretari del Comitè Comarcal.

El dia 18 Pere Sagarra, ja com a secretari de la comarcal, posà de relleu la falta d'homes indicant "la necessitat que per la salvació de les col·lectivitats, es faci lo possible que els companys de més solvència dels diferents pobles, ocupin els llocs de responsabilitat en les respectives col·lectivitats". Era una proclama més del que succeiria. El 8 de novembre es queixà que fos induït a ser secretari general de l'organització de Valls i comarca, al·legant que les seves forces físiques no donaven per a més i que, si es veia que ell havia d'exercir els dos secretariats —el comarcal, que ja tenia, i el local, que li ho demanaven—, volia que es convoqués un ple per tal de presentar la seva dimissió. Indicava que podria fer la feina de tràmit de la Federació Local, però que no es volia responsabilitzar del càrrec de secretari. Per solucionar aquesta mancança d'efectius, al desembre de 1938 es decidí que el Comitè Comarcal es reuniria juntament amb la Federació Local. S'estava ja a les acaballes. Al mateix desembre, el Comitè Comarcal encara va tenir esma de trametre un comunicat al president de la Generalitat i al conseller d'Economia "protestant per la modificació en sentit retrògrada del Decret de col·lectivitzacions".

76 Fidel Miró Solanas va tenir una joventut vital, revolucionària. Va patir dos exilis. Membre de la CNT i de la FAI, ocupà el càrrec més destacat en temps de guerra: secretari general de les Joventuts Llibertàries de Catalunya.

Talment, tant el paper de la Federació Local de Sindicats com el del Comitè Comarcal va ser de donar suport a demandes de component social. La crida realitzada al desembre de 1937 a través d'*Acció Sindical*[77] a sindicats i col·lectivitats a fi de passar col·lectes per a una subscripció popular "pro ropas de abrigo" per als combatents en va ser un exemple. En la primera relació, la Federació Local i la Comarcal hi aportaren 200 pessetes cadascuna, seguida pels òbols dels consellers municipals, dels delegats del Comitè Local i Comarcal i d'altres ciutadans. La setmana següent, la col·lectivitat de la Masó hi aportava 100 pessetes més. Per la relació feta de forma esglaonada, podem veure que hi va col·laborar el Sindicat de Treballadors del Camp també amb un donatiu de 100 pessetes i la secció d'Hortolans, amb 25. Hi consten, a més, donacions voluntàries de fins a 147 afiliats cenetistes, que hi aportaren quantitats que anaren des dels dos rals fins a 25 pessetes.[78] En setmanes successives, la Col·lectivitat Agrícola i Sindicat de la CNT de Puigpelat s'afegí a la donació amb 316 pessetes[79] i la Col·lectivitat Agrícola de Valls, amb cinquanta.[80] Al gener de 1938 sabem que la Col·lectivitat de Valls tenia, almenys, vuit brigades de treball en funcionament, ja que aquestes col·laboraren amb cinquanta pessetes més en la subscripció inicial.

3.3 La participació de la pagesia comarcal en organismes catalans agraris de la CNT

L'estructura organitzativa de la CNT era assembleària, cosa que significava que una proposta es discutia abans no s'aprovava. Això implicava una democràcia directa. L'òrgan màxim català era el Comitè Regional, amb plens en tot el territori de Catalunya i, en l'àmbit pagès, el Comitè de Relacions Camperoles, amb plens sectorials agraris al país. En un altre ordre, hi havia els plens locals i comarcals, celebrats, normalment, a Barcelona, i els plens de zona, dels quals tenim constància només d'un. D'aquest ventall de participació, se'n presentaran les accions més rellevants amb la voluntat de

77 *AS*, 18 novembre 1937, núm. 59, p. 4.

78 *AS*, 2 desembre 1937, núm. 61, p. 4, i *AS*, 18 desembre 1937, núm. 63, p. 4.

79 *AS*, 16 desembre 1937, núm. 63, p. 4.

80 *AS*, 23 desembre 1937, núm. 64, p. 4.

poder entendre l'aportació des de Valls i comarca a l'entramat associatiu català. Considerarem, per tant, quatre plens diferenciats.

De tots aquests, els més interessants per a la pagesia van ser els que es gestaren a través del Comitè de Relacions Camperoles, màxim organisme agrari. La circumstància de comandar les col·lectivitats agràries va convertir-lo en un organisme viu i controvertit, ja que se les va haver amb tres fronts oberts: amb la mateixa Conselleria d'Agricultura de la Generalitat i l'organisme que hi era adscrit, el Consell d'Agricultura; amb els sindicats pagesos vinculats i/o influenciats per la UdR i la UGT, i amb la pròpia estructura interna, no sempre coincident en els plantejaments. La participació de la comarcal de Valls i la de Montblanc en els plens va esdevenir molt activa, d'acord amb el seu potencial, i va continuar igual quan s'ajuntaren formant una sola comarcal, la de Valls-Montblanc.[81] Les mostres participatives apareixen relacionades, tot seguit, per ordre temporal i amb indicació de l'aportació. En alguns casos, s'hi inclouran apreciacions d'anàlisi, anteriors i posteriors als plens.

a) Ple del Comitè de Relacions Camperoles del 5 de setembre de 1936

El 5 de setembre de 1936 hi va haver la primera magna reunió pagesa del Comitè de Relacions Camperoles d'ençà el 19 de juliol. S'hi s'aprovà per unanimitat la ponència sobre la col·lectivització del camp, després d'un pròleg extens, en què es perfilava la idiosincràsia del pagès.[82] Sengles representants de les vint-i-tres comarcals de Catalunya assistents redactaren la quarta ponència del ple i hi consta que, per la de Montblanc, hi participà

81 Farem incidència només en el sector cenetista de la zona de Valls i comarca.

82 Segons Ramon Porté, ell havia estat nomenat secretari en el Congrés de la Regional de Catalunya, tot i que no s'hi pogué incorporar fins poc temps després, per malaltia. La seva primera gran acció va ser organitzar el congrés de setembre de 1936. "Allí es tractà de la col·lectivització. Un 99,5% dels delegats eren per la col·lectivització forçada, total. I un 0,5% per les col·lectivitzacions voluntàries. Entre aquests hi era jo, Josep Piñas de Valls i Anton Ferré de Cabra. Em vaig escarrassar fort, fort, per explicar que no era possible la col·lectivització total, sinó que nosaltres havíem de fer la voluntària, i que als pagesos se'ls havia de convèncer pels ulls i donar exemple de la nostra administració de cultius. El dictamen el va fer un delegat de Figueres que no era pagès, i l'Anton Ferré em va dir: tu pots fer una cosa millor. El vaig fer en 20 minuts". Ramon Porté, en temps de guerra, va tenir tres càrrecs: secretari del Comitè Regional de Camperols de la CNT; membre de la Comissió Permanent del Consell d'Agricultura —d'aquest, en tenia sou i hi mantenia la família— i vicepresident d'UGT-CNT en el moment que es va segellar el pacte.

Ramon Porté, ja escollit secretari del Comitè de Relacions Camperoles, i, per la de Valls, Anton Ferré Marí, de Cabra del Camp.

La participació total de la comarcal va ser aquesta:

- Salvador Gumà [Clavell], del Sindicat de Pagesos d'Alcover
- Josep Huguet [Ferré], del Sindicat Únic del Pla de Cabra
- Anton Ferré Marí, de Cabra del Camp
- Josep Domingo [Magre], del Sindicat de Treballadors CNT de Puigpelat
- Josep Piñas Serra, del Sindicat Únic de Treballadors de Valls[83]
- Ramon Porté Dalmau, de Montblanc
- Llorenç Robert [Badia], del Sindicat d'Oficis Varis de Vila-rodona

En aquest ple, el Comitè Regional va indicar que "hubo que batallar en el seno del Consejo de Economía, porque los demás sectores se oponían a la fórmula de colectivización".[84] Consegüentment, s'acordà que es respectaria el petit propietari.

b) Ple Regional del 25 de setembre de 1936

Es discutí sobre com activar les col·lectivitzacions, amb actituds de tota mena, algunes molt assenyades com la de Reus, que, tot i pronunciar-se per la col·lectivització, deixà clar que s'havia d'anar a poc a poc, sense violència de cap tipus. En aquests comicis, sabem de la participació del següents representants:

83 Congreso regional de campesinos de Cataluña: *Memoria septiembre 1936*. Artes Gráficas CNT. Barcelona, 1936. La veu d'alguns comarcans es deixà sentir en el ple en el decurs dels debats·: Alcover va dir que s'havien de crear cooperatives locals, estructurar-les i fer estadística dels productes que sobraven i dels que faltaven; i, en el tema de la fusió amb altres sindicats com la UGT i la UdR, creia que no era viable, ja que aquests es mostraven adversaris de la CNT; Valls, al parlar d'acoblar els obrers de la ciutat al camp, assenyalà que s'hauria d'aconseguir del Consell d'Economia que ajudés al camp i, en el tema de fusió sindical, opinava igual que Montblanc, en el sentit que s'havien de tenir bones relacions amb les altres organitzacions pageses, però que s'havia de fer una propaganda intensa perquè imperés la CNT. En el tema de si s'havia de constituir el Comitè Regional de Camperols de Catalunya i on havia de fixar la residència, el Pla de Cabra va prendre la paraula per opinar que s'havia de formar amb onze membres —dos per província, més tres del Secretariat— i que la residència havia d'establir-se a Valls. L'aprovació després del debat va concloure que es fixaria a Barcelona i estaria integrat per dotze membres, a més d'afegir un quart delegat al Secretariat. A *Solidaridad Obrera*, els dies 6, 8 i 9 de setembre se'n parlà extensament.

84 Mintz, Frank: *La autogestión en la España revolucionaria*. Las Ediciones de la Piqueta. Madrid, 1977, p. 134.

- Federació Local de Valls (3)
- Sindicat Únic de Treballadors de Cabra del Camp (1)
- Oficis Varis de Vila-rodona —no hi assistí, però s'adherí als acords[85]

El secretari camperol de Valls va intervenir en el tema econòmic i va assenyalar que convenia corregir que des de Madrid es quedessin amb l'import dels productes venuts a l'estranger —se suposa que momentàniament—, a més de denunciar que aquest fet causava un gran trasbals a l'economia.

c) Ple Regional del 27 d'octubre de 1936

Es té constància de la participació de quatre delegacions de la comarca, cadascuna amb un representant:

- Federació Local de Sindicats de Valls
- Cabra del Camp
- Sindicat Únic del Pla de Cabra
- La Masó

El delegat de la Masó portava decidit que estava d'acord amb el pacte amb la UGT i no només conforme, "sino de suma necesidad en las actuales circunstancias". Indicava, alhora, que s'havia posat en marxa la col·lectivitat respectant els que cultivaven terra amb els propis braços. Assenyalava que, si la Conselleria d'Agricultura no aprovava un préstec per a les col·lectivitats, aquestes anirien de corcoll a l'hora de viure i poder subsistir pel fet d'haver d'esperar d'una collita a l'altra, a més de no disposar d'adobs.

El ple aprovà que la terra havia de passar als municipis, d'acord amb els sindicats, els quals assumirien la direcció dels cultius i la concentració de totes les activitats econòmiques, tant dels pagesos ocupats en explotacions familiars com en les col·lectives i amb un sol sindicat agrícola a cada poble. Aquest darrer aspecte, en el curs de la guerra, donaria molt de joc.

85 FAL. Madrid. Archivo I.I.S.G. - Amsterdam. Rodet 77.

d) Ple de Locals i Comarcals del 13 de desembre de 1936

La Comarcal de Valls va manifestar que, en aquell moment, no hi podia haver antifeixistes de primera categoria o de segona, en relació amb la infiltració d'afiliats de procedència dubtosa.

e) Ple del Comitè de Relacions Camperoles de l'1 de gener de 1937

Se celebrà a Barcelona amb deu punts a tractar, alguns dels quals, difícils de resoldre.[86] Era el segon ple estrictament agrari en temps de guerra. Podem suposar l'estat d'ànim després del fracàs per segellar un pacte agrari, feia uns quants dies, amb la UdR i la UGT. La CNT camperola, la impulsora de les col·lectivitats, encara no s'adonava que tenia el pas canviat en aquest tema i que no tothom el seguia ni el seguiria. En els informes preceptius del ple, hi constaven com a punts:

- L'actitud que havien de prendre els pagesos de la CNT davant de la sindicació obligatòria.
- Com s'havia d'harmonitzar el valor dels productes agrícoles en relació amb el cost de producció.
- Quina relació i solidaritat havia d'existir entre les col·lectivitats agrícoles.
- I un de previsió de futur, referit a la necessitat del foment de l'avicultura entre els pagesos.

Ramon Porté, en l'informe preceptiu, donà compte de diverses qüestions: de les condicions en què havia agafat el secretariat; de l'intent de fer un pacte de coordinació amb la UGT i la UdR sobre les col·lectivitzacions; de la demanda de 100 milions de pessetes de crèdit a la Generalitat per donar més impuls a l'agricultura, ja que no hi havia prou compenetració entre els governs de la Generalitat i de l'Estat; etc.[87] De la comarca, hi van participar:

86 *AS*, 24 desembre 36, núm. 12, p. 3.

87 *SO*, 3 gener 1937, p. 9. En dies successius fins al 7, sortiren els debats i els acords. En el ple, van ser escollits per formar el Secretariat regional, Ramon Porté com a secretari, Joan Arans per Barcelona, un de l'Escala per Girona, Joaquim Valero, de Gandesa, per Tarragona i Camil Boldú per Lleida.

- Ramon Porté Dalmau, de Montblanc, pel Comitè Regional
- Salvador Gumà Clavell, d'Alcover, en representació de 110 afiliats del Sindicat Únic de Treballadors
- Anton Ferré Marí, de Cabra del Camp —80 afiliats—, pel Sindicat de Treballadors CNT-AIT
- Josep Anglès [Ferré] (Pep Robat) i Magí Oliva, del Pla de Cabra —210 afiliats—, pel Sindicat Únic de Treballadors CNT
- Magí Casas i Joan Gatell, de Valls —958 afiliats—, pel Sindicat de Treballadors del Camp
- Un representant de Figuerola del Camp
- Un delegat de Vila-rodona[88]
- Josep Vidal [Garrell], per l'Espluga de Francolí

En la proclama propagandística del ple, el director del setmanari *Acció Sindical* que es publicava a Valls, el vallmollenc Pere Sagarra, a part d'animar a la participació, donava el seu parer resumit, avançant que només era un tast i que en parlaria més endavant. Sobre la sindicació obligatòria dels pagesos, deia que tenia avantatges, però també inconvenients, un dels quals era que els propietaris podrien introduir-se en organismes que havien d'estar controlats totalment pels treballadors d'una o altra sindical. Argumentava que la sindicació forçosa es podia acceptar en un règim totalitari, però no ara que s'estava en un moment de transició en què les forces revolucionàries "necesitan guardar su pureza de clase", per la qual cosa calia ser caut. Respecte a la funció de comprar i vendre productes agrícoles, opinava que calia activar-ho des de la Conselleria d'Economia o d'Agricultura dels Consells Municipals, ja que, d'aquesta forma, les organitzacions pageses tindrien més llibertat d'acció.

El Ple de Camperols va ocupar també l'editorial del número següent del setmanari vallenc. S'hi desgranava una exposició més aprofundida de la que havia aparegut en el número anterior i es refermava el que la comarcal de Valls havia defensat en l'assemblea de Vilafranca de 1932 i que no havia prosperat, que consistia en el fet que cada Sindicat de Treballadors del Camp hauria de tenir annex a la seva organització una secció Econòmica per a l'elaboració de fruits i de compra i venda d'aquests,

88 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 920. En la credencial del Pla, hi consten 204 afiliats. La dels dos components de Valls fou signada pel secretari del Sindicat, Josep Ferré. L'assistència de les delegacions de Figuerola del Camp i de Vila-rodona consta a *Solidaridad Obrera*.

d'igual manera que una secció Cooperativa de Consum per tal de proveir de productes d'alimentació i d'ús domèstic els seus socis i familiars. Era un clar exemple —i, alhora, un retret— que, si s'haguessin dut a la pràctica en aquell moment les tesis exposades en el llunyà 1932, la situació actual organitzativa del sindicat hauria estat molt més avançada.

Respecte a la valoració de fruits, des d'*Acció Sindical* ampliava el seu punt de vista i defensava que els productes de la terra havien de valdre l'esforç esmerçat per produir-los, tal com s'aplicava en els productes industrials. Proposava, per tant, que fossin les organitzacions pageses les que en fixessin els preus a través de les comarcals —aspecte reforçat el 14 de gener de 1937 per un altre militant vallmollenc, Pere Torrents [Sanromà]— i burxava en com n'era d'imprescindible la creació de la Federació Regional de Treballadors del Camp, que hauria d'englobar totes les organitzacions pageses.

Passat el ple, des del setmanari es va retreure als militants poc experimentats de portar solucions improvisades i de com van haver de reconduir-les els militants capaços, en clara referència positiva als pagesos amb capacitat, entre els quals s'haurien d'incloure els de la comarcal de Valls, a més del secretari Ramon Porté i el nucli de Montblanc. Els dictàmens del ple es van donar a conèixer en la premsa confederal, bo i recordant que eren la guia a seguir.[89] Resseguint només els que feien referència al tema col·lectivista, n'aparegueren diversos.

Quant al punt de quina actitud prendre davant la sindicació forçosa, quatre dels deu ponents que participaren en la redacció del text eren de la zona: Ramon Porté Dalmau, de Montblanc, pel Comitè Regional; Anton Ferré Marí, de Cabra del Camp; [Josep] Anglès [Ferré], Pep Robat, del Pla de Cabra, i Josep Vidal [Garrell], de l'Espluga de Francolí. La delegació del Pla de Cabra parlà sobre el punt de la sindicació forçosa que havia aprovat la Conselleria d'Agricultura i digué que no la trobava adequada. Cabra del Camp va afegir que, com sigui que afectava als sindicats agrícoles, s'hi hauria d'intervenir redactant una nova reglamentació.

La ponència aprovà que els sindicats agrícoles havien de ser dirigits per homes de la CNT, la UGT i la UdR als pobles on existien aquests sindicats de classe, a fi de controlar-ne l'administració. Era la resposta que Ramon Porté havia donat ja al director general d'Agricultura i al conseller

89 "Guia confederal", *AS*, 14 gener 1937, núm. 15, p. 3. També a "Actes del Ple".

uns dies abans del ple, quan va ser consultat sobre aquest punt i va recalcar que la participació en els sindicats agrícoles i la FESAC passava per les tres organitzacions sindicals. Segons Porté, la Conselleria hi donà consentiment, però la promesa no es va dur a la pràctica. Quant a les col·lectivitats agrícoles, el ple aprovà que "podrán formar parte de estos Sindicatos Agrícolas con personalidad y jurisdicción propia para servirse de sus organismos económicos para la adquisición de frutos, semillas, abonos y útiles necesarios para su desarrollo económico, teniendo libertad de federarse o administrarse ellas mismas".

En el dictamen de com assignar el valor als productes agrícoles en relació amb el cost de producció, el delegat d'Alcover hi va dir la seva i, en la redacció de la ponència, hi participà Anton Ferré Marí, de Cabra. S'hi acordà que les col·lectivitats tinguessin els mateixos drets que els sindicats agrícoles quant al comerç en l'intercanvi de productes. Tot i així, s'aprovà que, si es dugués a terme aquest intercanvi, hi hauria d'haver una comissió comercial que fixés tant el preu que havia de rebre el productor com la forma de repartir els beneficis, a més d'apuntar que els que hipotèticament es produïssin es canalitzarien a les col·lectivitats més necessitades.

El sisè punt va tractar sobre com establir les relacions entre les col·lectivitats pageses. El delegat del Pla de Cabra féu objeccions que tendien en la necessitat d'igualar els salaris. En l'acord es plasmà que, essent com era la CNT la veritable impulsora de les col·lectivitats, aquestes havien d'estructurar-se de forma semblant a com era el sindicat. Les normes que s'aprovaren dictaven que les col·lectivitats enviarien al Comitè Regional la relació de tots els productes subjectes a intercanvi; la possibilitat d'un transvasament de col·lectivistes d'una col·lectivitat a una altra en puntes de feina, i que les col·lectivitats que tinguessin reserves econòmiques i poguessin deixar-les es posarien a disposició d'aquelles que ho necessitessin.

Talment la part escrita de les actes no va reflectir la maror que hi va haver en el ple pel tema de la participació o no en els sindicats agrícoles, ni el cop de força que va donar Ramon Porté presentant la dimissió per forçar una aprovació de les seves tesis. Tesis que defensava la participació i implicació, aspecte que, a partir de maig de 1937, li passà factura, ja que es quedaria sol davant de la resta de membres del Comitè de Relacions Camperoles. Punt que rebrotaria i seria motiu de controvèrsia entre el sector cooperativista del sindicat confederal, defensor de la participació en els sindicats agrícoles, i el sector no cooperativista, contrari a aquesta.

En el setè punt, es va debatre sobre si s'havia d'anar a la creació d'un periòdic setmanal, òrgan dels pagesos de la CNT. El Pla de Cabra opinà que, diàriament, s'havia de publicar un full de temàtica pagesa a la *Soli* i que calia que hi hagués un redactor pagès, però no s'aprovà, ja que es va decidir d'editar un periòdic estrictament pagès que sortiria el 6 de febrer, dirigit per Jacint Borràs Bousquet, de l'Hospitalet de Llobregat, i que es diria *¡Campo!*

El ple, d'altra banda, revalidà Ramon Porté com a secretari del Comitè Regional de Relacions Camperoles i nomenà l'equip format per Joan Arans per la província de Barcelona com a membre del Comitè, [Francesc Callol] de l'Escala per Girona, [Joaquim Valero] de Gandesa per Tarragona i Camil Boldú per Lleida.

f) Ple de Locals i Comarcals del 4 de febrer de 1937

En els comicis van sentir-se retrets de comarcals pageses.[90] El Comitè de Relacions Camperoles, dràstic, digué que o es donava el crit d'alerta o es perdia l'organització del camp. La comarcal de l'Alt Empordà explicà que els sindicats agrícoles "nostres" eren desplaçats per la labor partidista. En el fons, era un foc creuat constant que ja no s'apagaria en tota la guerra. El Comitè Regional va anar més enllà i va culpar de tot Joan Comorera per obstruir la tasca sindical engegada, bescantant els partits polítics que posaven els tentacles al camp. El Comitè Regional, en sintonia amb la Conselleria d'Economia, comandada pel cenetista Diego Abad de Santillán, digué que s'hi havia posat d'acord per tal d'evitar que els representants dels pobles sortissin pel seu compte a efectuar compres a l'estranger i va demanar al conseller que els permisos d'exportació i importació fossin tramitats via Conselleria.

g) Ple Regional del 25 de febrer al 3 de març de 1937[91]

L'ambient, en tema agrícola, no era galdós, ja que el recent Congrés de la Federació de Treballadors de la Terra de la UGT havia apostat per la inoportunitat de les col·lectivitats, sumada als successos de la Fatarella,

90 FAL. Madrid. Archivo I.S.S.G. - Amsterdam. Rodet 269.

91 Es pot resseguir totalment a *Memoria del Congreso extraordinario de la Confederación Regional del Trabajo de Cataluña*. Celebrado en Barcelona los días 25 de febrero al 3 de marzo de 1937. Talleres Gráficos Juan. Barcelona, 1937.

on s'havia produït un xoc violent entre partidaris i detractors de la col·lectivització.[92] No és estrany, doncs, que, al voltant del congrés, se sentissin veus pageses com les de Camil Boldú, Francesc Callol, Joaquim Valero i d'altres posant a la picota la Conselleria d'Agricultura, preguntant obertament si tenia intenció de perjudicar les col·lectivitats; el perquè la Conselleria donava més atencions als arrendadors i als petits propietaris que no pas als pagesos que estaven enquadrats a les col·lectivitats; o fins i tot dient que el Govern de la Generalitat estava en contra de les organitzacions pageses.[93] Tal com era preceptiu, el Comitè de Relacions Camperoles va emetre el seu informe i exposà com creia que estava la situació al camp català. La primera cosa que va haver d'explicar va ser que les converses amb la UGT i la UdR estaven trencades, i va narrar fil per randa el succeït. I la segona va esdevenir un cop de força, amb nou conat de dimissió inclosa, si no hi havia un ajut declarat de la Conselleria cap a l'estament agrícola, "pues en conciencia no queremos hacernos cómplices de la desmoralización que empieza a imperar en nuestra organización y que tiende a acrecentarse por la actitud partidista de los estamentos oficiales hacia determinadas organizaciones". La queixa era que els partits i la mateixa CNT catalana havien pres mesures per dignificar el treballador industrial, però que el pagès del camp no ho havia notat, i que la mateixa CNT, en conjunt, com a organització de classe, entenia poc el treball realitzat pels pagesos.[94] En el fons, era l'avançada del desencís agrari i de la derrota agrària dels postulats de la CNT pagesa, veient com veia la poca ajuda que rebia tant des de la Conselleria com des de la mateixa CNT.

Altres propostes s'afegiren a aquesta demanda, que presentaren al congrés i que tendien a estructurar les col·lectivitats: com considerar la

92 Mintz, F.: *La autogestión… [Op. cit.]*. Madrid, 1977, p. 135 i s. El Sindicat de Pagesos de Vinebre argumentà que la UGT volia fer petits propietaris per tenir una força reaccionària al darrere i ho explicava en clau històrica, comparant-ho amb la Revolució francesa. Això darrer es pot consultar a Confederación Regional del Trabajo de Catalunya: *Memoria del Congreso extraordinario*. Barcelona, 25 de febrero / 3 de marzo de 1937, o també a Mintz, F.: *[Op. cit.]*. Madrid, 1977, p. 311-312.

93 Si se segueix *Solidaridad Obrera*, la quinzena compresa a partir del 21 de febrer és significativa respecte del que diem.

94 N'era una mostra que demanessin resposta a dos temes no resolts des de Ple Regional de Camperols de començament d'any: establir a la Conselleria d'Agricultura un consell de les tres organitzacions sindicals, i formar la Junta Regional de Sindicats Agrícoles en les mateixes condicions que el Consell d'Agricultura, fent el mateix amb les comarcals i locals.

municipalització de la terra; que les reserves econòmiques passessin a ser objecte del patrimoni col·lectiu; que es considerés la permuta de terrenys entre municipis, complementat amb la demanda que a la rereguarda hi havia persones i organitzacions feixistes que no havien d'entrar a formar part del sistema econòmic. Vegem com es presentà per escrit en el seu conjunt.[95]

> 1º Socialización y municipalización de la tierra.
>
> 2º Nadie podrá poseer más tierras que las que pueda cultivar con su propio esfuerzo familiar, siendo usufructuario de la misma.
>
> 3º Todas las grandes propiedades, y la tierra sobrante de las trabajadas familiarmente, serán colectivizadas, si voluntariamente hay quien quiera trabajar colectivamente. Las colectividades de trabajadores de la tierra deberán ser controladas por organizaciones responsables.
>
> 4º Demostrado, como lo está, que el cultivo intensivo es la garantía de la economía agrícola, cuantas parcelas impidan el desarrollo del extensivo, serán permutadas con otras equivalentes.
>
> 5º Para hacer efectivo el cultivo de las tierras colectivizadas, todas las reservas económicas, aperos de labranza, animales, etc. pasarán a formar el patrimonio colectivo.
>
> 6º Caso que en una localidad no haya voluntarios colectivistas, se sobreentiende que queda asimismo abolido radicalmente el trabajo a jornal y utilizar como complementario a los mozos de payés, pudiéndose efectuar circunstancialmente el reparto de las tierras que indica el punto tercero.
>
> 7º Los términos municipales no pueden convertirse en cotos cerrados. Cuando un pueblo no pueda cultivar toda la tierra de su término, por carencia de brazos, tendrán derecho a cultivarla los campesinos de los pueblos lindantes.
>
> Por la irregularidad de la composición de la mayoría de los términos municipales, debe exigirse la permuta de tierras entre Municipios para facilitar el desarrollo de la agricultura.
>
> 8º Como resultado del decreto de sindicación obligatoria, toda la economía estará controlada por los Sindicatos Agrícolas. Para que estos Sindicatos pue-

95 "Informe del Comitè Regional de Relacions Camperoles", *AS*, 23, 11 març 1937, núm. 23, p. 2. Els signants del Comitè Regional de Relacions de Camperols eren Camil Boldú, Joaquim Valero, Ramon Porté, Francesc Callol i Joan Arans.

dan responder a las necesidades del momento, deben tener la intervención de todos los campesinos.

Esta garantía sólo puede conseguirse formando las Juntas de dichos Sindicatos a base de representantes de las tres organizaciones del campo, UGT, CNT y UdR. Los afiliados a organizaciones o partidos fascistas no tendrán ni voz ni voto.

L'informe que presentà el secretari del Comitè Regional de Camperols en el ple i que aquest va fer seu no acabà amb l'anterior i, en conjunt, va esdevenir un toc d'atenció a la militància. En síntesi, reflectia[96] la necessitat que la CNT es prengués seriosament les indicacions que es vehiculaven des del sector pagès; com a organització pagesa, no s'havia de deixar engolir per les altres dues que li barraven el pas; calia establir a la Conselleria d'Agricultura el Consell d'Agricultura amb les tres organitzacions de classe; calia formar la Junta regional dels sindicats agrícoles en les mateixes condicions que el Consell d'Agricultura; i també s'havia de demanar que es complissin els acords, ja que els moments eren de col·laboració i no de guerra, i "cree que el que pretenda guerrear debe marcharse al frente".

En el discurs de cloenda, titulat "Problemas agrarios", el secretari montblanquí Ramon Porté explicà al detall com estava la situació del camp català i no es va estar de dir que, malgrat que la CNT havia optat per les col·lectivitats voluntàries, s'havia anat i s'anava en contra de les col·lectivitats des de l'esfera oficial, bo i posant l'accent en el propi sindicat en afirmar que l'obrer no entenia l'aportació del camp, que si se l'hagués ajudat, les collites de gra i altres productes no haurien minvat. També els retreia que ells, els obrers, fins i tot, cobraven sense treballar.[97] Al mes d'abril, des de *Solidaridad Obrera*, els provocatius títols dels articles "Del momento: ¿Puede ser la Unión de Rabassaires garantía de progreso y ecuanimidad para cuantos estamos vinculados con la Revolución?" o el de "Peor que el enemigo: la mala fe de quienes pretenden sabotear la revolución" parlaven clarament dels entrebancs existents.

La premsa vallenca donà, com sempre, ampli suport explícit al tractat. En un article sintètic, exposava que "els treballadors industrials tenen l'obligació de desprendre's de tot quan sigui necessari en profit dels treballadors del camp, amb la finalitat que els germans camperols puguin sem-

96 FAL. Madrid. Archivo I.S.S.G. - Amsterdam. Rodet 269.

97 *SO*, 6 març 1937, p. 1.

brar i fer fructificar la terra", i posava el dit a la llaga en dos dels aspectes crus del que havia esdevingut la guerra: una solidaritat de llavis enfora, de nom, gens compresa entre la mateixa gent de la CNT de la ciutat respecte als del camp, afegit a una forma de col·lectivitzar diferenciada i en funció dels mitjans econòmics de partida de què es disposava i que servien per col·lectivitzar en el cas industrial, cosa que no passava al camp. Aquest aspecte que marcava la diferència de les col·lectivitzacions es divulgà per fer entendre el plany del sector pagès. Prosseguia dient que, "des del començament del moviment, els companys conscients del camp, posaren tota llur ànima al servei de la causa. I no obstant, *és trist confessar-ho, els camperols no han trobat l'apoi Oficial ni la necessària solidaritat de llurs germans industrials*, donant-se el cas estrany, que mentre hi ha obrers industrials que no produeixen perquè no saben on col·locar llurs productes, han anat faltant en el camp les matèries primeres necessàries per triplicar el rendiment de la terra". I continuava: "*els camperols van recollir dels feixistes terres sense comptes corrents, mentre que els obrers industrials intervenien aquests comptes corrents*. Els germans camperols al conrear les terres, ho feren, ho estan fent i ho faran, sense pensar en el dissabte que han de passar la factura de llurs esforços".[98] Aquest lament seria atès perquè els col·lectivistes havien començat amb mitjans materials precaris en maquinària, llavors de qualitat, sistemes de transport… cosa que, en part, s'arreglaria per la crida decidida de Ramon Porté, secretari del Comitè Regional de Camperols.

Tot i amb això, cal considerar que, en el ple de la regional catalana referenciat, s'aprovà una proposició d'ajut a les col·lectivitats agrícoles, amb la facultat de gestionar un crèdit amb destí exclusiu al Comitè Regional de Camperols.[99] Uns dies després, els ajuts a les col·lectivitats agrícoles començaren a rajar: l'1 d'abril, el Sindicat d'Edificació, Fusta i Decoració de Barcelona lliurà 100.000 pessetes, al qual seguiren en dies successius el Sindicat d'Indústries Químiques de Barcelona i el de Distribució de Barcelona amb 12.000 i 30.000 pessetes, respectivament; el Sindicat Metal·lúrgic, el d'Arts Gràfiques i el d'Espectacles Públics amb 60.000, 50.000 i

98 "Congrés Regional de Sindicats de Catalunya: Cap al triomf del proletariat", *AS*, 11 març 1937, núm. 23, p. 4. Les cursives dels dos textos són meves.

99 Ho van presentar Pins del Vallès —l'actual Sant Cugat del Vallès—, Masnou, Distribució de Barcelona, Mercantil de Badalona i Ferroviaris de Vilanova i la Geltrú.

20.000 pessetes, respectivament;[100] l'Associació Obrera de Vic amb 3.000, o l'empresa col·lectivitzada Cerveses DAMM amb 100.000, a més d'altres. Havia hagut de passar quasi un any de guerra i un intent d'estripar els papers perquè la ciutat ajudés el camp.

h) Ple de Locals i Comarcals del 4 de març de 1937

El ple reconegué de manera clara, en paraules del Comitè Regional de la CNT, que, mentre l'organització havia crescut en perspectiva general, per contra, perdia influència al camp.[101] Aquest darrer fenomen s'atribuïa a dos motius: al Decret de sindicació obligatòria, circumstància que havia fet pujar com l'escuma els rabassaires, i a la repulsió que es tenia en alguns pobles als afiliats que la CNT hi havia enviat, a fi d'aconseguir una organització més efectiva del moviment anarcosindicalista, aspecte poc divulgat. Això significava, ras i curt, que alguns elements industrials que havien fet propaganda als pobles no havien sintonitzat gens amb els pagesos, la qual cosa indirectament donava la raó al secretari Ramon Porté, que als pagesos se'ls havia de convèncer per les actituds i no per paraules i dogmes. La comarcal d'Igualada, sobre el primer punt, ho resumí clarament en dir que la UdR volia absorbir el sindicalisme pagès, i en assenyalar que el conseller d'Agricultura «no hace la labor antifascista del momento, más bien es el abogado de los rabassaires», reforçat per idees semblants expressades per la comarcal de Girona.

i) Ple del Comitè de Relacions Camperoles del 29 i 30 de maig de 1937

Esdevindrien els tercers grans comicis pagesos. Els dos punts bàsics de debat eren la possible creació de la Federació Regional d'Indústries Agrícoles i la Federació de Col·lectivitats. El primer s'aprovà i havia d'acoblar, a més dels sindicats i col·lectivitats agrícoles, les seccions de Reg, Reparació de Maquinària Agrícola, Enginyers Agrònoms, etc. La Secretaria de la

100 Espectacles Públics, en la revista *Campo*, 8, 27 març 1937, p. 1, consta com a 200.000 pessetes. Les donacions es van veure empeses per la publicació de l'article "Ofensiva confederal para el triunfo y estabilización de las colectividades agrícolas". Aquesta solidaritat es reflecteix en diversos moments a *Campo*: el 3 d'abril de 1937 es portaven recollides 275.125 pessetes, el 10 d'abril 350.495,50, el 24 d'abril 356.992,50, l'1 de maig 1.457.908,50, el 5 de juny 1.656.673,30, etc. Les aportacions individuals se sumaren a les donacions per a les col·lectivitats, com és el cas de la cúpula del Comitè de Relacions Camperoles.

101 FAL. Madrid. Archivo I.S.S.G. - Amsterdam. Rodet 232.

Federació Regional de Camperols es va formar per les sis àrees relatades anteriorment, amb Francesc Callol nomenat secretari interí.

Pere Sagarra, en el mateix anunci a la premsa de l'esdeveniment, exposà el seu parer ja conegut sobre la necessitat de creació de la Federació Regional de Camperols, dient que en tots els comicis de la CNT sempre havia insistit en el mateix, i que, ara, deu mesos després de la guerra, continuava opinant igual.[102] Basava els seus arguments en el fet que calia un organisme amb jurisdicció i atribucions més àmplies i de major responsabilitat que un comitè. Recordava un altre cop que, en l'Assemblea Regional de Vilafranca de 1932, ja s'havia aprovat aquesta modalitat d'organització, que, si s'hagués tirat endavant, no hauria passat el que succeïa ara, que s'estava "al principio de nuestro aprendizaje". Assenyalava que "lo que no hicimos a causa de nuestras pasiones, esforcémonos en realizarlo ahora y sobre la marcha de la Revolución". Indicava, però, el matís que la Federació Regional de Camperols ja no podia tenir el caràcter de lluita de classe que hauria tingut llavors, sinó que, ara, es tractava d'organitzar les noves formes de treball, de posar fi al treball individual de la terra i d'organitzar la producció i la distribució sobre noves bases de cooperació i suport mutu, "desterrando el individualismo feroz, africano, que preside la vida social del campesino".

El tema de la Federació de Col·lectivitats va ser diferent. El 3 d'abril de 1937, el gandesà Joaquim Valero ho havia tret a col·lació en el periòdic *Campo*. Animava que les col·lectivitats parlessin de la necessitat o no de la possible Federació Regional de Col·lectivitats. Informava que ja estava en funcionament a l'Aragó i que els companys de les tres comarques de l'Ebre —la Ribera, la Terra Alta i el Priorat— ja havien aprovat uns estatuts per federar les tres comarques, "estableciendo la solidaridad y la igualdad económica y social de todos los componentes de las colectividades de los distintos pueblos". Sobre la Federació de Col·lectivitats, en canvi, Pere Sagarra, Anteo, opinà que no s'hi anés de pressa, que calia pensar-ho bé. El seu argument era que els sindicats de pagesos de la CNT eren integrats per pagesos arrendadors, parcers, jornalers i petits propietaris, i que els page-

102 "Sugerencias: Organización campesina", *AS*, 27 maig 1937, núm. 34, p. 4. Anteo. També, Peirats, José: *La CNT en la revolución española*. Tomo 1. Ruedo Ibérico. París, 1971, p. 228, es fa ressò de la creació per acoblar els sindicats de pagesos als nous acords de les Federacions d'Indústries. El ple acordà anar a la creació de la Federación Regional de Industrias Agrícolas.

sos, en qualsevol d'aquestes modalitats, havien format les col·lectivitats, i que molts altres —la majoria— es mantenien al marge de les col·lectivitats. Assenyalava, amb una lògica aclaparadora, que tots els seus components eren igual de respectables i que tots havien de conviure amb la Federació Regional de Camperols amb les mateixes atencions. Formulava aquesta precisió perquè sabia que hi havia el criteri d'organitzar les col·lectivitats amb plena independència, i "aún se alimenta el propósito de cierta agresividad de las mismas en contra de los otros campesinos", cosa que conceptuava com un error que podria ser de fatals conseqüències per a la CNT. La seva sentència era categòrica:

> Creemos que las colectividades agrícolas deben tener un órgano de relación para su ayuda mutua, para la adquisición en común de semillas, abonos, animales y maquinaria, para el fomento de la producción; pero todas estas actividades han de desenvolverse en el marco de la Federación Regional de Campesinos como Sección de Trabajo Colectivo, con amplia autonomía para su mayor desenvolvimiento; pero nunca al margen de la misma.

A meitat de maig prosseguí amb la temàtica, i va escriure a *Solidaridad Obrera* dos articles amb el títol "El problema agrario" i amb els subtítols "Como hay que organizar la colectivización en el campo" i "Funciones sindicales", amb gràfic inclòs d'un hipotètic poble rural totalment col·lectivitzat.[103]

Després d'aquestes apreciacions inicials abans del ple fetes per un articulista reconegut, seguí el ple de maig de 1937 amb l'assistència de 244 delegacions, comptant-hi els pobles, que hi aportaren més d'un delegat.[104] De la comarca de l'Alt Camp, hi anaren:

103 Inclòs a l'apartat 5.6.1. Aspectes de propaganda sobre col·lectivitats a Catalunya.

104 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 920. Disposem de les credencials d'assistència, cosa que ens permet afinar les xifres. En la credencial d'Alcover, tant a l'anagrama com al tampó, hi posava "Sindicat de Pagesos Col·lectivitzat UGT-CNT", fet que demostra que els dos sindicats havien format la col·lectivitat.

La credencial de Cabra del Camp va ser signada per Anton Ferré, secretari de la Col·lectivitat d'Agricultors.

La delegació del Pla de Cabra, en el congrés, constava només de 180 afiliats, xifra errònia segons la credencial lliurada, la qual separava la representació de la col·lectivitat del total dels pagesos i precisava els afiliats de cadascun.

Quant a la delegació de Puigpelat, per la credencial, sabem que hi anaven per dos conductes diferents. Els 80 afiliats no sabem a qui representaven.

- Sindicat de Pagesos Col·lectivitzat UGT-CNT d'Alcover: Laureà Català Isern i Pere Roig Obradó, en representació de 50 afiliats
- Col·lectivitat de Cabra del Camp: Josep Calavera (80)
- La Masó: Anton Vallverdú (71)
- El Pla de Cabra: Josep Anglès (100) i Alfons Ferré (180), el primer, per la col·lectivitat i el segon, per la secció Pagesos
- Puigpelat: Joan Dalmau Farran i Ramon Poblet Vallvey (80), el primer, pel Sindicat Col·lectivista de Treballadors i el segon, pel Sindicat de la CNT
- Vallmoll: Pere Torrents, en representació del Sindicat de Treballadors del Camp
- Valls: Josep Serra Pairot (170) i Domingo Serra Viñas (1.000), el primer, per la Col·lectivitat Agrícola i el segon, pel Sindicat de Pagesos

En els comicis, la majoria de delegacions emplenaren informació demanada sobre el seu sindicat agrícola i/o la col·lectivitat que representaven. Les respostes escrites a peu d'obra pels delegats de l'Alt Camp aportaren aspectes interessants del moment. S'hi nota que el Sindicat de Treballadors local influïa poderosament sobre el Sindicat Agrícola local, aspecte que cal ressaltar, ja que demostra la simbiosi que existia, cosa que no es podia dir del conjunt de Catalunya.

En el ple, el delegat de Valls —no sabem quin dels dos— participà en la comissió revisora de credencials, mentre que els delegats del Pla de Cabra i de Vallmoll —aquest per dues vegades— van intervenir en la discussió i foren integrats en la redacció d'una ponència en el sisè punt: "Es creu oportuna la creació de la Federació de Col·lectivitats?". Òbviament, Porté també parlà en representació del Comitè Regional. Vallmoll va intervenir per advertir del mal pas que es faria si es creés la Federació de Col·lectivitats segons la idea que Pere Sagarra havia desgranat en la premsa. I abundà en la idea que la CNT havia comès molts errors al

---

La credencial de Vallmoll indica que hi assistí el president del Sindicat de Treballadors del Camp, Pere Torrents, i, en canvi, en la documentació dels comicis no hi consta, tot i que, a les sessions, va intervenir-hi activament.

El secretari J. P. Mercadé signà la credencial de la col·lectivitat de Valls i el secretari Josep Ferré, la del Sindicat de Treballadors del Camp.

A Diversos Autors: *Revolució i Guerra Civil. Recerques a l'AHN de Salamanca (S.G.C.).* Departament d'Història Contemporània. Tarragona, 1983, hi ha un treball que en parla, però les xifres no s'ajusten del tot a la realitat; a més, hi ha duplicitats.

camp. Recordà que, abans de 1919, ja hi havia la Federació Nacional de Camperols i afegí que l'estructura industrial havia fet que s'anés a remolc de la ciutat, circumstància que havia debilitat l'acció al camp. Assenyalà l'error del Comitè Regional de Camperols al plantejar aquest tema, ja que hi havia un secretariat de Col·lectivitats al Comitè. I va reiterar la idea que les col·lectivitats havien de ser incloses als sindicats, sense excloure que aquestes poguessin tenir una relació entre si en tots els aspectes. Reblà el clau dient que, si es creava una Federació de Col·lectivitats, s'haurien d'enfrontar als sindicats, la qual cosa no es podia admetre. Les col·lectivitats, prosseguia, han de formar una secció a part als sindicats agrícoles amb facultats autònomes, per la qual cosa llegí un projecte d'esmena. Torrents indicà que, fins ara, cada poble havia fet allò que li havia semblat oportú, però que, ara, seria necessari establir una mena de reglament que podria servir per al futur. El Pla de Cabra va parlar de la superioritat moral de les col·lectivitats sobre els que, formant part del sindicat, treballaven en règim individual. Manifestà que no s'havia de caure en un reformisme, sinó que calia donar força a les col·lectivitats. La ponència redactà el dictamen[105] i argumentà que el que s'havia de crear era la Secretaria Regional de Relacions de Col·lectivitats Agràries, aspecte que s'aprovà.

Vist el resultat, cal significar que Pere Sagarra l'havia encertat al cent per cent i, a l'informar del ple en la premsa, es refermà en el perill que s'havia incorregut de crear una Federació de Col·lectivitats independent de la Federació Regional de Camperols.[106] El periòdic pagès *Campo* significà que aquest havia esdevingut el punt del dia que s'havia treballat amb més intensitat.[107] Anteo va escriure que el tema va ser presentat en el ple per uns pocs pagesos i, sobretot, per gent nova i, tot i que no prosperà, va alertar del perill que hi havia en afirmar que, tal volta, aquells que ho havien defensat no eren ni pagesos ni coneixien el camp català ni potser coneixien l'organització per haver-hi entrat després del 19 de juliol. També

105 En formaven part, a més dels delegats del Pla i de Vallmoll, els de l'Hospitalet, Igualada, Puigvert, Teià, Tivissa i un representant del Comitè Regional. Més ampliació a Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 920, i a *SO*, 1, 2 i 3 de juny de 1937, p. 9, en tots els casos.

106 "Sugerencias: Por el buen camino", *AS*, 10 juny 1937, núm. 36, p. 4. Anteo.

107 *Campo*, 5 juny 1937, núm. 16, p. 1. Per aquesta creació, s'acordà que les col·lectivitats haurien de contribuir amb l'1% de la riquesa productiva per a un funcionament estable i eficaç. El lliurament seria voluntari.

denuncià que s'havien d'evitar les delegacions indirectes, defensades "por compañeros de tan poco arraigo en las comarcas que ni siquiera comprenden el catalán, única lengua hablada en nuestro campo, como sucedió en el último pleno", aspecte que donava idea del risc d'intents de solucions alienes, remarcant amb paraules entenedores —i suaus— que no ho deia per molestar. Pocs dies després, la Comarcal de Valls, en el Ple de Locals i Comarcals del conjunt català,[108] manifestava sense reserves que s'havia de col·laborar amb el govern amb "las máximas garantías".

j) Federació Regional de Camperols del 8 i 9 de gener de 1938

En el ple celebrat a Barcelona, es donà notícia de la reordenació de la Federació Regional de Camperols: la marxa del delegat secretari interí Francesc Callol; que, en el Consell Superior d'Agricultura, hi eren representats Ramon Porté, Josep Roigé i Francesc Callol, aquest darrer substituït per Joan Arans; que Joaquim Valero havia deixat el comitè i la representació a la Federació Nacional de Camperols de la CNT amb seu a València, perquè havia ingressat a l'Exèrcit; que Anton Bosch, per necessitats del servei d'organització, havia passat a la comarcal del Berguedà, i que Cristòfor Rebull, per raons de salut, duia el càrrec de secretari a la comarcal del Priorat.[109]

Al Ple hi assistiren els següents ciutadans de la comarca:

- Pere Isern Arnau, pel Sindicat Únic de Treballadors CNT, secció Pagesos
- Llorens Jofré [Domingo], per la Col·lectivitat de Treballadors de la Terra CNT-AIT d'Alió
- Francesc Calavera Barrafon, per la Col·lectivitat d'Agricultors de Cabra
- Josep Balañà [Vidal], pel Sindicat de Treballadors del Camp CNT —32 socis— i per la Col·lectivitat CNT de Figuerola del Camp —5 famílies
- Ramon Avellà [Rodon], pel Sindicat de Camperols CNT
- Josep Anglès Ferré i Josep Llobera, pel Sindicat Únic de Pagesos del Pla de Cabra

108 FAL. Madrid. Archivo I.S.S.G. - Amsterdam. Rodet 232. La reunió va celebrar-se el dia 1 de juny de 1937.

109 *Campo,* 22 gener 1938, núm. 43, p. 2.

- [Isidre] Pallarès Mestre, pel Sindicat de Treballadors de Puigpelat CNT i Joan Dalmau [Ferran] i Isidre Badia [Segarra], per la Col·lectivitat de Puigpelat
- Pere Segura [Cusidó], pel Sindicat de Treballadors del Camp de Vallmoll
- Magí Casas, del Sindicat de Treballadors del Camp CNT —1000 socis
- Josep Piñas Serra, per la secció de Treball Col·lectiu de Valls
- Joan Jofré [Ollé], del Sindicat d'Alió, pel Comitè Comarcal de l'Alt Camp
- Josep Avellà [Rodon], per la Comarcal Alt Camp CNT de Valls[110]

Del ple, en tenim tres fonts: la informació oficial, la de la premsa i els "Apuntes de la delegació del Comitè Regional", la qual, molt més fresca quant al llenguatge i el que hi va veure i sentir la persona que ho anotà, complementa el que s'hi va debatre.[111] Altrament, tenim constància de l'informe que Ramon Porté, secretari de la Federació Regional de Camperols, havia de llegir en el Ple Regional de Camperols del 8 i 9 de gener "i que no es lleigí per no estar d'acord amb ell la majoria del Comitè", aspecte que denotava la crisi dels pagesos catalans després de maig de 1937. A l'escrit de Ramon Porté s'hi detallava la història del moviment agrari cenetista: reconeixement del Ple de Vilafranca del Penedès de 1932, que no trobà el caliu del Comitè Regional ni de molts militants camperols quant

110 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 920. Signaren la documentació: per Alcover, el president del Sindicat Únic de Treballadors, Salvador Gumà; per Alió, Josep Saumell; per Cabra, Joan Pujol i Anton Ferré, en qualitat de president i secretari de la col·lectivitat, respectivament; per Figuerola, el secretari del Sindicat de Treballadors i de la col·lectivitat, Josep Balañà; per Fontscaldes, el mateix president del sindicat assistent, Ramon Avellà, a més de figurar-hi també el tampó de la col·lectivitat agrícola; pel Pla, el secretari, Alfons Ferré; per Puigpelat, el secretari, Ramon Poblet, i, per la col·lectivitat, el secretari Isidre Badia; per Vallmoll, el president del Sindicat, Josep Balagué Llop, i el secretari, Àngel Joanpere, a més de constar-hi també el tampó de la secció de Treball Col·lectiu; per Valls, el secretari Josep Ferré, per la col·lectivitat, el president, J[oan] Serra, i el secretari, Josep Piñas; pel Comitè Comarcal de l'Alt Camp, Jaume Caballé, i, per la Comarcal, el mateix Caballé, que avalava Avellà, que n'era el secretari.

111 FAL. Madrid. Archivo I.S.S.G. - Amsterdam. Rodet 101. El ple va ser especialment cru amb el periòdic *Solidaridad Obrera*. Dues vegades se li demanà l'assistència; fins i tot, el secretari del Comitè Regional s'absentà de la sala per fer la petició. Quan el redactor demanà que el ple no s'emportés una mala interpretació de la *Soli*, aquest ple no ho va prendre en consideració. El darrer dia, el representant del Comitè Regional demanà a l'assemblea que no constés el vot de censura al periòdic que s'havia aprovat, al·legant que s'havia de tenir present el moment que es vivia. A *Solidaridad Obrera*, a partir del dia 7 de gener que s'anuncià el ple, anà posant extractes fins al dia 15.

a organització; el reconeixement que el 19 de juliol es tenia l'organització forta entre els pagesos jornalers al Baix Llobregat i el Maresme i en pobles limítrofs a les capitals, i mitja organització a la província de Tarragona i alguns pobles de les altres demarcacions; posava el dit a la nafra de la UGT dient que, al començament de la guerra, només "tenia mitja dotzena de pobles mig organitzats"; rebregava la UdR en dir-ne que "és una organització sense esperit revolucionari, li manquen idees pròpies, tot quan en ella semblava de revolucionari era per ambició, s'alçava en contra dels propietaris per poguer-los reemplaçar, ni un àtom d'humanisme hi trobem en els seus homes, molts d'ells, rebels contra els propietaris, eren uns tirans pels jornalers"; recordava detalls del congrés de setembre de 1936 en el debat de la col·lectivització i hi remarcava la diferència d'apreciació entre els pagesos i els que no n'eren, ja que aquests darrers optaven per la col·lectivització total; sintetitzava les relacions amb els altres sindicats, indicant que alguns anarcosindicalistes veien el sindicat confederal com únic, i afegia que s'havien autoritzat punts de confluència amb els altres sindicats que, fins i tot, haurien pogut arribar a la fusió; repetí el tema del trencament de relacions amb els altres sindicats; donà detall de les causes de la creació i l'actuació del Consell Superior de Catalunya; concretà el que representaven i representen els sindicats agrícoles de Catalunya, i bescantà el Decret de Sindicació Obligatòria i el poder total del conseller d'Agricultura, que, a més de comandar la Conselleria, era el president del sindicat i de la FESAC.[112]

Pels "Apuntes…" sabem que, en les dues primeres sessions de matí i tarda, hi assistiren 541 delegats. En la primera part, com era preceptiu, es va aprovar l'informe del secretari del Comitè Regional, el qual articulà el discurs en els temes que ocupaven el dia a dia de la Federació Regional de Camperols, o sigui, el pas pel Consell Superior d'Agricultura, la redistribució de les terres, les col·lectivitats i els sindicats agrícoles. El primer dia a la tarda va sonar l'alarma i el redactor dels "Apuntes…" va anotar que, com a "cosa inaudita", el ple va decidir de continuar a les fosques, parlant sobre "cultura revolucionaria". En el punt cinquè, es va debatre sobre la posició de la Federació Regional de Camperols enfront dels sindicats agrícoles i la legislació oficial vigent, en una ponència redactada per deu sindicalistes, un dels quals era Josep Piñas Serra, de Valls.

112 FAL. Madrid. Archivo I.S.S.G. - Amsterdam. Rodet 261.

El ple va mostrar opinions divergents en la línia a seguir: com abordar l'entrada o no als sindicats agrícoles —una delegació argumentà el no dient que eren un cadàver—, i la problemàtica en el tema de les col·lectivitats, quant a la rapinya dels productes del camp i dels qui ho feien, la censura de la premsa sobre aquest tema, i la petició que els sindicats respectessin les col·lectivitats. La discussió de fons era una anticipació del que Jacinto Toryho qualificaria sis mesos després, al març de 1938, com «el milagro de la persuasión», en el sentit de les vacil·lacions i equivocacions[113] i, d'això en sortiria la constant de febrer i de març de 1938 de la necessitat d'una aliança obrera amb la UGT.[114]

k) Ple de Zona del 20 de setembre de 1938

Només tenim constància d'un ple de zona. Per la informació de què disposem, la comarcal de Valls era inclosa a la Zona Tercera del Vendrell, lloc de celebració del comici.[115] En començar el ple, la delegació vallenca manifestà les seves reserves a la celebració, atès que hi faltaven el delegat del Comitè Regional, el mateix delegat de Zona i un delegat del Comitè Nacional, en un tema en què no podrien defensar-se, motivat per la tibantor existent entre els dos comitès —el Regional i el Nacional. No en sabem el desenllaç.

l) Ple de Comarcals. Barcelona, 30 de desembre de 1938

Sabem que dos militants de la comarca estaven comissionats per anar al ple —unes fonts diuen que arrencà el dia 27. De Valls, hi anaren:

- Pere Sagarra, secretari comarcal de Valls
- Josep Tarrasa, militant del Sindicat de Camperols de Puigpelat

El ple devia allargar-se perquè, a la setmana següent, deu dies abans de l'entrada dels franquistes a la comarca, encara continuava. La Federació Regional Camperola, com resava l'acta anterior, finí la seva actuació en

113 "Tres grandes errores de la CNT", *SO*, 1 març 38, Jacinto Toryho. En una anàlisi dels errors comesos per la CNT a partir del 19 de juliol, esmentava: *1)* "Creer lo que no vimos", en el sentit que no havien vist lleialtat, noblesa, honestedat… i hi havien cregut; *2)* "El milagro de la persuasión", explicant els dubtes i les vacil·lacions; i *3)* "Suprimir' no es 'asesinar", que parla per si sol.

114 La premsa en va anar plena des del principi de 1938 fins a meitat de març, que surt el "Pacto de Unidad de acción entre la UGT y la CNT".

115 FAL. Madrid. Archivo I.S.S.G. - Amsterdam. Rodet 75 i 233.

un ple de comarcals celebrat al local de *Solidaridad Obrera*, per imperatiu obligat, i no en un ple regional de camperols com pertocava.[116] La nova organització que s'autodonava la CNT implicava fer sacrificis.

La sessió del dia 30 va ser llarga —durà set hores reals de discussió—, de debat creuat i de retrets, de posicions oficials per damunt de defenses raonades i de vots particulars que dissentien en els acords que es prenien.[117] En definitiva, va ser dura i no era per a menys: se certificava l'acta de defunció de la Federació Regional de Camperols i la constitució de la nova Federació Regional de Camperols, Indústries Agropecuàries i Annexos, donant compliment als acords del ple ampliat de València. Les citacions d'Indústries Agropecuàries es referien a Agricultura, Ramaderia i derivats, i la d'Annexos comprenia totes les indústries d'Alimentació i els seus derivats. El nom alternatiu que ballà en el ple va ser el de Federació Regional de Camperols i Alimentació, però no va prosperar.[118] A l'acabar la sessió al migdia, a l'acta hi quedà reflectida la pausa obligada amb l'epígraf "después de gran cansancio de los asistentes", senyal inequívoc que donava fe de la tensió del debat.

La reunió es desenvolupà amb el rerefons del tracte dispensat als sindicats agrícoles i la FESAC, causant, en bona mesura, de la crisi interna que patia la Federació Regional de Camperols. Les intervencions foren nombroses en quantitat i qualitat. Vegem-ne algunes. La delegació de Reus criticà el Comitè Regional; abrogà que s'hauria d'anar directament a la Federació de Sindicats d'Indústria; que la secció Econòmica de la Federació de Camperols ben administrada havia tingut bona acollida; i que, per qüestió política, no minvessin els drets dels petits propietaris i les col·lectivitats. La delegació del Vallès Occidental donà suport a la tasca del Comitè Regional dient que no havia pogut evitar l'actuació política contra el moviment pagès. Va sostenir que s'havia de combatre els sindicats agrícoles. Era la demostració de la no-resolució que havia planat durant tota la guerra.

En el seu torn, Joan Arans va sostenir que, tot i haver mantingut polèmiques dures amb els sindicats agrícoles, n'era del tot partidari i que, si no hagués estat per aquests, la majoria de col·lectivitats no existirien, ja

116 *Ibídem*. Rodet 261.

117 *Ibídem*. Rodet 261.

118 Respecte al nom, en la informació del periòdic *CNT* de 27 de desembre de 1938, s'hi posà Alimentació davant de Pagesos. Així es presentaria com Federació Regional d'Alimentació i Pagesos.

que no s'haurien pogut obtenir productes per repartir. Prosseguí dient que s'havien tramès documents a totes les conselleries, a la FESAC i al Servei de Cooperació, sense rebre'n resposta, amb un rerefons amarg provinent del fet que la Generalitat no pensava en el camp. Per tot això, demanava de crear una política pròpia, xifrada en la secció Econòmica que es posseïa dins del Comitè Regional per independitzar-se de la FESAC; i se significava per no fer campanya en contra dels sindicats agrícoles i la sindicació forçosa. Les delegacions de l'Anoia, Amposta i Reus demanaren i reforçaren que la secció Econòmica havia d'intensificar la seva activitat.

Camil Boldú, un altre pes pesat, abundà en el tema i digué que el Govern central trobava el terreny adobat per actuar i que ell mateix havia manifestat al conseller Josep Calvet que només podria salvar la personalitat per la intervenció de la CNT, ja que no resolia res amb el Ministeri d'Agricultura, sinó a través de Joan Comorera «y que su dignidad está hipotecada a dicho individuo», en un clar rebuig a la política dels comunistes catalans. Afegí que el Govern central reconeixia la CNT a la resta de l'Estat i, en canvi, la FESAC a Catalunya no reconeixia la CNT, per la qual cosa el que es repartia de productes als pagesos es treia del Govern central, via Federación Nacional de la CNT. Conclogué afirmant que "hemos de procurar que ellos carguen la responsabilidad de sus actos, ya que ahora nos lo quieren cargar a nosotros". Per adobar la malvestat que representava la FESAC, la presidència de la sessió va fer públic un document de la FESAC, remès pel conseller Josep Calvet al president Lluís Companys, en què justificava les dificultats d'adquisició de productes "debido a una mala inteligencia con el Gobierno Central".

Seguí en l'ús de les paraules la comarcal de Valls a través de Pere Sagarra. Digué que no s'havia de confondre la política dels sindicats agrícoles amb la missió que representaven, cosa que significava que es podia al·legar el que es volgués contra un conseller, però no contra la legislació, i que aquesta mantenia que les col·lectivitats estaven lligades als sindicats agrícoles, irremeiablement. Sense que puguem saber què va passar, en l'acta hi apareix escrit "un incidente que corta la presidència", la qual cosa palesa que aquesta no era la tesi que volien sentir alguns, que no havien acceptat mai la realitat de la sindicació agrícola legislada. Amb aquest gest, es reproduïa el que havia passat feia pocs dies a la Federació Regional, on les tesis de Ramon Porté havien estat matxucades.

Arribats aquí, va venir la primera proposició, presentada per Jacint Borràs Bousquet, que ja feia servir el nom de Federació Regional de Cam-

perols, Indústries Agropecuàries i Annexos, en la qual proposava un acord de ple basat en quatre punts. L'article primer sustentava que la nova Federació resultant "aspira, determinado por la propia razón de su existencia, al control directo de la producción de todos sus afiliados", veritable pal de paller de la disfunció amb la Conselleria d'Agricultura de la Generalitat, completat per altres articles on es deia que es presentarien les modificacions que calguessin "a fin de establecerse una compatibilidad entre lo legislado y las aspiraciones de esta Federación", tendent a apropar posicions. El text va ser aprovat pels assistents, menys per la comarcal de Valls, la qual indicà, sòbriament, que no era una proposta, sinó un projecte.

El ple prosseguí nomenant els vocals de la nova Federació Regional de Camperols, Indústries Agropecuàries i Annexos. El Vallès Oriental i la resta de comarcals proposaren Jacint Borràs, menys Reus, que optà per Ramon Porté, i Alimentació, que suggerí Andrés López. Finalment, s'aprovà que ho fos Jacint Borràs. La comarcal de Valls es tornà a desmarcar en plantejar que els vocals pagesos no fossin nomenats en aquell moment, i que s'escollissin en un ple de camperols, aspecte que va ser rebutjat. Afegí, a més, que Jacint Borràs no podia ser secretari, ja que no estava ni afiliat a Pagesos ni a Alimentació, però tampoc no fou admesa la seva consideració. En el torn de nomenament de vocals que havien de formar part del nou Consell Regional, foren escollits [Camil] Boldú, Ramon Oriol i Pau Palau —amb l'abstenció de les comarcals de Valls i el Baix Llobregat— i, per a la representació al Comitè Nacional, es produí un empat entre Ramon Porté i Joan Arans, que la renúncia de Porté mig aclarí després de dir que no ho acceptava "por no estar conforme con la orientación que sigue el campo en la nueva estructuración de la Federación". Joan Arans també sortí de trascantó dient que ell no podia desplaçar-se a València. En el fons, el que es rebutjava, a més d'altres qüestions, eren les tesis de Ramon Porté i de Pere Sagarra, lluitadors incansables que entenien que els sindicats agrícoles eren bàsics per als pagesos. En aquell moment de final d'etapa, defensaven l'indefensable.

En el debat posterior sobre si les dues seccions, Pagesos i Alimentació, s'havien de suprimir ara que s'havien unificat, s'acordà que sí amb les intervencions de Porté, que sostenia que la de Pagesos havia de continuar, i la de Valls, que demanà que es convoqués els pagesos per tal de decidir-ho, però això no va ser acceptat, la qual cosa motivà, novament, el vot en contra de les delegacions de Valls i el Baix Llobregat. En aquest final,

s'observa que foren les úniques que plantaren cara. L'acta de dissolució de l'estructura pagesa cenetista havia arribat al final.[119]

3.4 La incidència del Comitè Comarcal, el Comitè Local i el Sindicat de Treballadors del Camp. Els sindicats agrícoles, la Federació de Sindicats Agrícoles de Catalunya (FESAC) i les col·lectivitats

Les primeres peces que la CNT tenia quant a organització a cada nucli —així ho va disposar— van ser el Comitè Comarcal, el Comitè Local i el Sindicat de Treballadors del Camp. Les tres formaven un entramat en relació permanent.

El Comitè Comarcal englobaria tots els sindicats pagesos de la comarca. El Comitè Comarcal de Valls-Montblanc va tenir la seu a Valls i el seu radi d'acció va abraçar, en alguns moments, les dues comarques i alguns pobles propers. Pel Comitè Comarcal, hi passaren com a secretaris Josep Avellà Rodon, de Fontscaldes, de data indeterminada fins al 28 de febrer de 1938; Josep Piñas Serra, des d'aquesta data fins al 12 de juny de 1938, el qual cediria el testimoni a Josep Ponsà fins al 4 d'octubre de 1938, quan entrà el darrer secretari comarcal, Pere Sagarra Boronat, fins a la diàspora definitiva.

El Comitè Local o la Federació Local albergaria tots els sindicats locals, incloent-hi el dels Pagesos. Tenim constància que el secretari era Daniel Martí Robert, el Paleta, de juliol de 1937 fins al moment que entrà Joan Serra Pairot al març de 1938. El Comitè Local i el Comarcal s'unificaren l'11 d'octubre de 1938 en la persona de Pere Sagarra, que ja era secretari del Comitè Comarcal.

El Sindicat de Treballadors del Camp va esdevenir el sindicat propi de la pagesia, el nucli clau per antonomàsia de l'estructura pagesa. El secretari de Valls de l'any 1937 va ser Josep Ferré Batalla. A la majoria de pobles de la comarca, el Sindicat de Treballadors del Camp va tenir organització, representació i efectivitat.

Comptat i debatut, la veu del Sindicat de Treballadors del Camp resultaria la primera a organitzar-se, ja que tots eren del mateix sector, o sigui, pagesos, i una representació d'aquests participava en el Comitè Local i el

119 Aquest desgast és visible a Pomés Vives, Jordi: "El domini anarquista també al camp", a *El sot de l'Aubó*, núm. 37. Centre d'Estudis Canetencs, 2011, i ho amplia assenyalant que el control anarquista implicà per a la població una mancança de proveïments.

Comarcal. Pels acords que s'havien de prendre, les reunions sovintejaren i s'encavalcaren, ja que determinats acords del Sindicat de Treballadors del Camp necessitaven el suport o l'aprovació del Comitè Local o del Comarcal. Aquest bloc tenia el mateix llenguatge, ja que tots pertanyien al mateix sindicat, o sigui, la CNT.

La participació pagesa passava per un segon estadi. Se centrava en tres eixos: els sindicats agrícoles, la FESAC i les col·lectivitats agrícoles. Els sindicats agrícoles o les societats agrícoles eren una estructura orgànica econòmica antiga a Valls i comarca. Les societats més pretèrites provenien de l'empara de la Llei d'associacions de 1887 —la primera, la de Valls, creada el 1888, a la que seguirien d'altres— i la resta havien sorgit de la Llei de sindicats agrícoles de 1906. Els sindicats agrícoles, tant a l'Alt Camp com a la Conca de Barberà, havien estat la punta de llança del sector a Catalunya, en el sentit que és on va sorgir el moviment cooperatiu agrari. Arrencats sobre la base del republicanisme federal i, en alguns casos, del socialisme, alguns, en determinats moments de la seva existència, es decantaren a tesis anarcosindicalistes i foren l'avançada d'aquesta central sindical a partir de la dècada dels anys deu. En ambdues comarques, a la majoria dels sindicats agrícoles, la base cenetista era significativa i sòlida.

La relació que va establir el Sindicat de Treballadors del Camp amb aquesta trilogia —sindicats agrícoles, FESAC i col·lectivitats—va ser desigual, amb molts moments d'entesa i, en d'altres, conflictiva. Per una banda, cal veure que els pagesos afiliats al Sindicat de Treballadors del Camp de la CNT eren socis o no dels sindicats agrícoles existents, amb la qual cosa la relació amb aquests organismes esdevenia fluïda o no. Per altra banda, hi havia la FESAC, que era un organisme nou a redós de la Conselleria d'Agricultura, creada en la guerra, de caire econòmic, dominada pel sindicat que ostentava el poder, la UdR, però en la qual participaren components sindicals i polítics de la resta de l'arc català. El 7 de febrer de 1937, als locals del Sindicat Societat Agrícola de Valls, va ser convocada pel delegat del Servei de Cooperació de la Generalitat de Catalunya, una assemblea de sindicats agrícoles de la comarca de l'Alt Camp per engegar la creació i posada en funcionament de la FESAC, organisme que intentaria acoblar els sindicats comarcals —i de tot el país—, amb seccions tals com la de Crèdit, Compres, Vendes i Assegurances Socials. En la convocatòria, hi assistiren vint-

i-una representacions de sindicats,[120] les quals escolliren Josep Busquets Queralt, de la Societat Sindicat Agrícola de Valls, com a president —ja ho era de la Societat. La resta de Junta, o Consell Executiu de la FESAC, quedà format per [Sebastià] Olivé [Magriñà], de la Masó, secretari d'actes; E. Boada, de Nulles, secretari-comptador; [Pere] Ribera [Bigorra], de Valls, tresorer, i tres vocalies que es repartiren [Joan] Espanyol [Balañà], Joan de l'Espanyol, del Rourell, J. Montserrat, del Pont d'Armentera, i [Pere] Vallverdú [Cavallé], Naio, d'Alcover. Deu dies després de ser nomenat, el president va executar la primera funció de què en tenim coneixement, demanant als sindicats agrícoles de la comarca que passessin la comanda de sulfat de coure i de sofre que necessitessin per a la propera campanya. La FESAC havia arrencat. El segon president de la FESAC, i tancant el cicle, va ser el ciutadà vallenc Simó Rodon Rodon, d'ERC, soci involucrat també en la Societat Sindicat Agrícola de Valls. Talment, els diversos sindicats de Treballadors del Camp i les mateixes societats agrícoles de la comarca van mantenir amb la FESAC relacions fluïdes, pel fet que la Societat Sindicat Agrícola de Valls n'ostentava la presidència, referent agrari a la comarca. Aquest seria un punt diferenciat d'altres comarques, on l'entesa de la FESAC amb els sindicats agrícoles va ser dolenta o, fins i tot, nul·la.

El tercer eix serien les col·lectivitats agrícoles, que, tot i que a la zona eren majoria les que només ho eren per pagesos de la CNT, n'hi havia de pròpies de la UGT i del POUM, i de mixtes de diversos sindicats, incloent-hi la UdR. Com sigui que el gruix de les col·lectivitats eren afins a idees de la CNT, aquestes van mantenir una relació normalitzada amb els sindicats agrícoles, ja que el sector pagès que en provenia i hi estava afiliat les veia com uns organismes necessaris. Cal dir que això no fou tampoc la norma en l'àmbit de Catalunya, ja que, en moltes comarques, el xoc entre les col·lectivitats i els sindicats agrícoles va ser dur, atès que el sector col·lectivista més radical, format, sobretot, per jornalers, que no estava adscrit al sindicat agrícola, els va combatre per qüestions de principis, per temes econòmics en la compra-venda de productes, dominada per llei per la FESAC, per haver-se introduït elements dretans en les seves juntes i perquè la FESAC, que repartia els productes, no els servia el que demanaven ni

120 Dinou eren de pobles: Alcover, Alió, Bràfim, Cabra del Camp, Figuerola, la Masó, el Milà, Montferri, Mont-ral, Nulles, el Pont d'Armentera, Querol, la Riba, Rodonyà, el Rourell, Vallmoll, Valls, Vilabella i Vila-rodona. Hi era també el Sindicat de Fontscaldes, nucli dependent de Valls, i Masllorenç, municipi que ara pertany al Penedès.

el que necessitaven. Malgrat això, el gruix de les col·lectivitats agrícoles de la zona respectaren el paper de la FESAC i, en general, hi van tenir una bona sintonia.

La FESAC comarcal de l'Alt Camp es va dissoldre a l'acabar la guerra i es va donar llibertat d'acció als seus components quan les tropes franquistes eren a tocar. Una informació apunta una possible via de fugida, no contrastada.[121]

Altrament, per veure les relacions dels organismes sindicals, seguirem un ordre cronològic per tal de captar-ne els canvis i les continuïtats en els diversos plens de què tenim notícia sobre la temàtica agrària i collectivista:[122]

a) Ple de la Comarcal de Valls del 22 d'agost de 1936

Tot i que, segurament, n'hi hauria hagut d'altres abans, el primer de la comarcal de Valls de què es té constància se celebrà el 22 d'agost al local de la Federació Local de Valls.[123] Hi assistiren divuit delegacions de pobles i tres representacions amb caràcter informatiu.[124] Els temes a tractar respecte a la qüestió agrària van ser:

- La liquidació de tots els aspectes jurídics que tinguessin relació amb la propietat privada.
- L'expropiació de totes les terres que es cultivessin de manera defectuosa.

121 A Puig Puigcerver, Ramon: *A cavall de la utopia. Esteve Fibla. Alcanar 1905-1939.* Cossetània Edicions. Valls, 2001, p. 406, s'hi diu que, entre altres col·lectius del Camp, s'havia reservat un avió per tal que els components que ho volguessin en poguessin fer ús i es repartissin les existències en diners de la Federació, aspectes dels quals no s'ha trobat rastre. Si fos només de Reus, es podria entendre, ja que la potència de comerç era molt superior.

122 Seguim igual com ho hem fet per tal de parlar de l'aportació comarcal en els plens de Catalunya en el volum anterior.

123 16 agost 1936, *SO*, p. 13.

124 29 agost 1936, *SO*, p. 12; des de Valls, 30 agost 1936, p. 5. Les delegacions dels pobles assistents van ser les següents: Valls, Montblanc, Alcover, Cabra del Camp, Figuerola del Camp, Fontscaldes —agregat de Valls—, la Masó, el Pla de Cabra, Puigpelat, Vallmoll, Vilarodona, Blancafort, l'Espluga de Francolí, la Pobla de Cérvoles, Sarral, Solivella, Vallfogona de Riucorb i Vimbodí. Amb caràcter informatiu, hi assistiren l'Albi, Tarragona i el Comitè Regional. Aquests eren els pobles on la CNT tenia més predicament.

- La direcció individual o col·lectiva que s'havia de donar a les terres expropiades.
- I la relació d'intercanvi que s'adoptaria entre la producció agrícola i industrial.

L'articulista Pere Sagarra, Anteo, explicà parcialment els acords una setmana més tard, el 29 d'agost, a *Solidaridad Obrera* de Barcelona amb el significatiu títol "En marcha", en què preveia una guerra de llarga durada —i ho encertà. Va escriure que la reunió de la comarcal de Valls i Montblanc havia significat l'acord de l'expropiació de la terra als feixistes, les que estaven sense conrear o amb un cultiu deficient. Amb aquestes mesures, s'indicava que se solucionaria l'atur forçós i s'incrementaria la producció. Tot i amb això, el més transcendental del ple van ser dos temes: l'acord que el 50% dels arrendaments i la part de fruits dels arrendadors i dels parcers que aquests entregaven al propietari fossin lliurats al Comitè Antifeixista local, per contribuir a les milícies del front i per posar en marxa la nova societat que naixia; i, en segon lloc, la creació a cada poble d'un Comitè d'Economia i Control amb la finalitat de regular la producció i el consum, el qual faria una valoració dels productes agrícoles i industrials, a l'efecte d'intercanvi.

b) Ple de la Comarcal de Valls del 18 d'octubre de 1936

La crida va ser feta pel secretari el 15 d'octubre. Els tres temes de debat van ser:

- La col·lectivització del camp.
- La constitució dels consells municipals.
- La possible sortida al carrer del periòdic *Acció Sindical,* setmanari que donaria un joc informatiu extraordinari.

El ple mostrà una primera aproximació del procés col·lectivitzador. Per aquesta informació, sabem que vuit pobles i nou col·lectivitats de l'Alt Camp estaven ja en funcionament —Alcover, Alió, Cabra del Camp, Figuerola del Camp, el Pla de Cabra, la Masó, Vallmoll, Valls i l'agregat de Fontscaldes— i que cinc de la Conca de Barberà estaven ultimant els treballs per emprendre la col·lectivització —l'Espluga de Francolí, Montblanc, Santa Coloma de Queralt, Sarral i Vallfogona de Riucorb. De fet, la notícia era l'arrencada de les col·lectivitats agràries, presentada tant de manera apassionada com il·lusionada en assenyalar que "hi ha casos edi-

ficants on famílies benestants ingressen al costat d'altres famílies completament pobres".

c) Ple del Comitè Local del 27 de novembre de 1936

Aquest va ser convocat per rebre informació dels consellers municipals de la CNT i per dilucidar la persona que votaria la local vallenca com a secretari del Comitè Regional.

d) Ple Comarcal de Col·lectivitats Agrícoles del 3 de novembre de 1937

La Federació, o Comitè Comarcal, treia un comunicat mitjançant el qual feia sabedors tots els col·lectivistes en particular i els afiliats confederals de la comarca que aquell mateix dia s'havia celebrat un ple comarcal. Sense assenyalar explícitament de què s'havia tractat, es comentà que s'havia creat una ponència de representants de Cabra del Camp, el Pla de Cabra, Puigpelat, Vila-rodona i de membres del Comitè Comarcal, sense indicar la finalitat que es perseguia. La mesura tan enigmàtica de presentar que s'havia desenvolupat un ple, acompanyada de la manca d'explicació del que s'hi havia tractat, segurament, es prenia perquè les col·lectivitats agrícoles de la comarca estaven a les últimes en molts temes, aspecte que quedaria demostrat en conèixer-se'n el contingut. El dia 5 els representants tenien enllestit el dictamen, el qual passà per totes les col·lectivitats de la comarca per tal d'estudiar-lo.

e) Ple Comarcal de Col·lectivitats Agrícoles del 24 de novembre de 1937

El punt de debat va ser el dictamen redactat pels representants de l'anterior ple. Sense poder precisar les delegacions de pobles que hi assistiren, hi participaren, a més de les ressenyades de redactar el dictamen, les col·lectivitats d'Alcover, Alió, Bràfim, Nulles, Valls i "otros", sense que es concreti a quines es refereix. En la resolució final, s'acordà no donar publicitat al dictamen fins que el conegués la Federació Regional de Camperols, tot i que els tres punts eren els següents:

- Constatar l'aïllament en què estaven immerses les col·lectivitats.
- Les relacions entre les col·lectivitats i els sindicats agrícoles, especialment, "en relación al maremágnum de la dificilísima situación creada a través de disposiciones y ensayos agrícolas y de trayectoria establecidas o proyectadas sobre abastecimientos".

- I la necessitat de posar fi a la guerra a l'interior dels sindicats agrícoles, eliminant la falta de respecte i els atacs de què eren víctimes una part dels afiliats col·lectivistes pels socis no col·lectivistes dels sindicats agrícoles, cosa que demostrava que la sindicació obligatòria havia estat un cau de raons arreu.

f) Ple Comarcal de Col·lectivitats Agrícoles del 28 de novembre de 1937

El diumenge se celebrà un nou ple de Col·lectivitats Agrícoles, el tercer en un mes. Els representants de Valls i Bràfim facultats pel ple anterior es van desplaçar a Barcelona per entrevistar-se amb els membres del Comitè Regional de Relacions Camperoles de la CNT a fi d'exposar-los la resolució aprovada.[125] El tema havia de ser greu per tal com la comarcal de Valls tenia pes en el model col·lectivista. De tornada, explicaren el que havien consultat, encara que no se'n treu l'entrellat, tot i dir que, en la reunió, "predominó un sentido esperanzado, y dentro de los que permiten las circunstancias especialmente graves que estamos atravesando, optimista, si bien con el convencimiento compartido por todos que es preciso trabajar y luchar mucho, unidos todos y sin descanso". Tanmateix, i potser perquè no s'acabava de veure clar, es demanava sense embuts un ple regional de col·lectivitats d'àmbit català.

¿Però, realment, de què havien parlat en el ple? Sabem, finalment, de tot el que parlaren per les notícies que tragué a la llum el setmanari *Acció Sindical.*[126] El tres dictàmens que presentà la ponència reflectien la problemàtica del moment i, en força casos, l'acumulada de mesos d'indefinició. Era la culminació d'haver aguantat, després de veure com se'ls tractava. Els dictàmens que els ponents redactaren duien per títol:

- "El aislamiento en que se vienen desenvolviendo las Colectividades de Campesinos en todos los órdenes y proposición encaminada a liberarlas del mismo".
- "Necesidad de que las relaciones que propugnamos sean por lo menos de carácter Regional y, por consiguiente, de un Pleno Regional de Colectividades".

125 "Nuestros comicios comarcales: Nuevo Pleno de Colectividades Agrícolas", *AS*, 2 desembre 1937, núm. 61, p. 3.

126 Surten en dos números d'*Acció Sindical*. "De cara a los problemas cada vez más graves que nos plantea el momento presente", 9 i 16 desembre 1937, núm. 62 i 63, p. 1 i 2.

- "Las relaciones entre Colectividades y Sindicatos Agrícolas y el desbarajuste predominante tanto en Abastecimientos como en Economía, sobretodo Agrícola".

En el primer dictamen, la ponència constatà l'aïllament de les col·lectivitats, en general, al qual no se sostreien les de la comarca. La proposta que presentaren consistí a nomenar una comissió de caràcter permanent que fes que les col·lectivitats tinguessin relació les unes amb les altres amb finalitats essencials com regular l'intercanvi, instituir l'ajuda econòmica o la defensa mútua. També per altres qüestions de caràcter general que les afectaven, d'ordre moral, ideològic, cultural, polític i econòmic, amb les restants organitzacions i corporacions de la comarca com els sindicats agrícoles, les Juntes Municipals Agràries, els Consells Municipals, les cooperatives i, sobretot, amb les organitzacions de caràcter proletari, entre les quals calia entendre-hi tant la UGT com la UdR.

El segon dictamen s'ajustà a la demanda del títol de l'enunciat: es volia un ple regional de col·lectivitats agrícoles.

El tercer dictamen constatava la desorientació i el confusionisme entre les col·lectivitats i els sindicats agrícoles, motivats "por las complicaciones que vienen introduciéndose con motivo de disposiciones gubernativas en Agricultura y Abastecimiento". Es constataven els cops baixos llançats pels sindicats agrícoles respecte de les col·lectivitats d'uns mesos ençà en tema de producció. Consegüentment, s'aprovaren quatre punts del tot clars.

El primer, taxatiu, posava el dit a la nafra a uns controls en la recepció de les collites que només s'exercien a les col·lectivitats, però no als pagesos individualistes. Deia que:

> De ninguna de las maneras podrán aportar las Colectividades de Campesinos la totalidad de las mercaderías en su poder, por necesitarlas para el subvenimiento de las necesidades de sus componentes, ya directamente, ya mediante intercambios con otras Colectividades. No podemos hacernos responsables del desbarajuste predominante en Abastecimientos, ni desde pronto, transigir con el mismo.

La resolució continuà i, pel que s'hi expressa, blasmaven contra els que comandaven la direcció absoluta de la vida econòmica catalana, o sigui, la UdR, ja que "no nos ofrecen garantías de ninguna clase en el sentido de la Justicia", per la qual cosa afirmaven que seria no només un suïcidi, sinó una veritable estupidesa que les col·lectivitats donessin tot el que tenien, sacrificant el dret a la vida dels col·lectivistes "cuando no se les ofre-

ce en compensación justa, ninguna otra garantía de orden económico ni moral siquiera". I, llavors, exposaven i denunciaven el que realment anava malament: que els particulars que també estaven als sindicats agrícoles "y con mucho más motivo en la generalidad de casos merecedores de medidas coercitivas, no son obligados a control alguno casi en ningún sitio, y aún en el caso de querer imponérselo, por la naturaleza misma de las circunstancias en que se les permite desenvolverse, escapan fácilmente a toda tentativa de control auténtico y de sometimiento a la Ley estricta". Conseqüents amb el que acabaven de dir, abrogaven que les col·lectivitats només haurien de fer lliurament de totes les mercaderies que posseïssin als pobles on els sindicats agrícoles —o qui corresponqués— duguessin a la pràctica un control efectiu de totes les existències de tots els afiliats als sindicats agrícoles "sin excepción alguna". En cas de no ser així, les col·lectivitats proposaven que només haurien de fer el lliurament de la quantitat de mercaderies que els corresponqués en relació amb la proporcionalitat dels qui les entreguessin voluntàriament o bé hi fossin obligats.

El segon punt era una crida descarnada a l'escassa representació que tenien les col·lectivitats als sindicats agrícoles. Decidiren com a mesura prèvia que es concedís a aquestes i a les organitzacions revolucionàries del camp la representació que els corresponqués a les juntes directives dels referits sindicats. Era la torna a unes eleccions passades que havien tingut moltes irregularitats.

El tercer punt que s'aprovà era d'una cruesa extraordinària. Acordaren que, vista la impossibilitat de continuar econòmicament com succeïa en aquell moment, sobretot, en temes d'abastiment, "que nos conduce a pasos agigantados a la bancarrota", hi havia dues solucions a arbitrar: o bé es practicava un control efectiu i absolut de totes les mercaderies i els productes existents, imposant un criteri des del punt de vista de l'organització productora i un criteri de justícia des del punt de vista distributiu, o bé, si això no es volia o no es creia possible, que s'autoritzés una altra vegada el mercat lliure. L'argumentació en què es basaven en defensa dels seus ideals era que "con esto habremos acabado con la vergüenza de lo que con motivo del control sucede", ja que, en no haver-hi cap orientació, s'impossibilitaven vies alternatives.

El quart punt demanava que, d'una vegada per totes, es posés fi a "el estado crónico de hostilidad, cada vez más agudo que viene siguiendo en las relaciones internas de los Sindicatos Agrícolas". Sol·licitava al Comitè de Relacions Camperoles que fes el possible per parar-ho davant dels

organismes que convingués i que fossin establertes "normas de respeto y dignidad recíprocas entre la totalidad de sus componentes, si se hace preciso o se cree procedente por medio de un Decreto".

En conjunt, la ponència de la comarcal exemplificava el que succeïa a Catalunya i era un avís per a navegants, la qual cosa demostrava que la Conselleria feia la vista grossa, publicant, això sí, molta normativa de sindicats agrícoles —necessària—, però que resultava estèril a ulls dels col·lectivistes, ja que els pagesos que, en algun cas, representaven la quinta columna hi aportaven el que els convenia, però no pas tot, enfront de les col·lectivitats, que hi aportaven tots els productes, qüestió que representava un greuge per a aquestes darreres, que no en treien el rendiment dels que acaparaven productes.

g) Ple Comarcal del 5 de desembre de 1937

El diumenge dia 5, nous comicis. S'intueix que no es desenvoluparen del tot bé, ja que el Comitè Comarcal va trametre una circular uns dies després en què denunciava la poca sensibilitat d'alguns components de juntes de sindicats, que va concretar dient que els secretaris que formaven els diversos sindicats havien de ser "aptes, naturalment, […] però sobretot voluntariosos i treballadors que es comprometin a no negligir ni una de les feines inherents al càrrec".[127] La denúncia es formulava assenyalant que, si se seguia per aquest camí, la representació en moltes localitats de la comarca caldria considerar-la com merament testimonial.

h) Ple Comarcal de Sindicats i Col·lectivitats del 26 de desembre de 1937

El toc d'atenció que s'havia donat en el ple anterior sembla que va causar efecte, ja que, en aquest, hi assistiren un "número crecidísimo" de delegats. La ressenya és ambigua i no se'n treu l'entrellat del debat. Els temes tractats van ser diversos: els informes preceptius del secretari; l'informe preparatori pel Ple Nacional Ampliat de pagesos que se celebraria a partir del dia 9 de gener proper a València; el segell confederal que s'havia de cotitzar al Comitè de Relacions Camperoles; la qüestió del Comitè Propresos i Perseguits; les properes eleccions en sindicats agrícoles —seria la segona tanda—, i, si es creia oportuna, la creació del SIA a la comarca, com temes de més gruix.

127 *Ibídem*. El títol era prou aclaridor: "Contra el parasitisme sindical".

Altrament, el dia 2 de gener de 1938, en una continuació del ple anterior, a part d'estudiar els dictàmens del Comitè Nacional per al Ple Nacional Ampliat i l'informe del secretariat de Relacions de Camperols de Catalunya per al ple que s'havia de celebrar, encara sense data, un dels temes de què es discutí amb més vehemència va ser sobre els salaris dels pagesos, desvalorats en relació amb el dels obrers del camp, els intercanvis de productes i les col·lectivitzacions. La proposta del delegat de Vallmoll, en col·laboració amb el d'Alcover i la Masó, respecte que els nomenats defensessin la resolució aprovada en el proper ple comarcal va ser acceptada.

i) Ple Comarcal del 6 de febrer de 1938

El nou ple comarcal encara era la continuació de l'anterior, en el sentit que el punt número dos dels cinc que hi havia previstos era la presentació de l'informe del delegat que havia anat en nom de la comarcal al Ple Nacional Ampliat, acabat de celebrar a València, presentat detalladament pel militant que hi assistí, Josep Piñas, exalcalde de Valls.

Altres punts s'afegiren a aquest com si es creia convenient la creació de la Casa de l'Estudiant —s'aprovà que les representacions reunides ho duguessin per discutir-ho amb les col·lectivitats i els sindicats respectius i que contestessin en quinze dies—,[128] i l'informe, la dimissió i el nomenament del nou secretari de la comarcal camperola per la renúncia de Josep Avellà, de Fontscaldes, el qual manifestà que els motius bàsics de cessament eren de salut —sobretot—, dimissió que no va ser acceptada pel ple, que el va ratificar en el càrrec, si bé li donava un mes de descans per reposar.

j) Ple de Sindicats i Col·lectivitats del 28 de febrer de 1938

Encara no un mes després, va ser cridada novament la militància a un nou ple, la presidència del qual va recaure encara en Josep Avellà, secretari del Comitè Comarcal i, per la Secretaria d'Actes, va ser nomenat Joan Poblet Fontanilles, del Sindicat de Pagesos de Valls.

128 Sorprèn que, en plena guerra, el Comitè Comarcal fes aquesta proposta. Se'n seguí parlant, però, sabent com era qualsevol caixa de romanent, més plena de pols que de cabals, la proposta era bastant forassenyada. En diversos articles al setmanari vallenc, Josep Torres Tribó, mestre racionalista que havia aterrat a Valls, ho defensà. Podria ben bé ser-ne un dels ideòlegs. El Comitè Comarcal ho recordà la setmana següent, però no es veu que contestés ningú.

Josep Avellà va informar de la situació de l'organització i del desenvolupament, "lleno de incidentes y anormalidades en estos últimos tiempos, de nuestras Colectividades de Campesinos", sense que es pugui determinar a què es referia, tot i que era un tema recurrent. El ple acordà que es redactés una ponència d'estudi, encarregada a un company del Pla —sense identificar— i a Josep Gomis, de la Masó.

El següent punt de l'ordre del dia tractava d'anar al nomenament del secretari de la comarcal i, alhora, secretari comarcal de Pagesos, càrrecs que deixava Josep Avellà per haver-se d'incorporar a l'exèrcit. Inicialment, per a la Secretaria Comarcal, alguns volien que continués Avellà, tot i que estigués a l'exèrcit, cosa que, finalment, va ser resolta en ser nomenat Josep Piñas. Pel segon càrrec, d'entrada ja va ser nomenat Josep Piñas. Aquest, per tant, va resultar proposat per als dos càrrecs, conforme ho era el dimissionari Avellà. Piñas ho qüestionà pel fet que ell es devia a la col·lectivitat agrícola, de la qual ja era secretari, i afegí que primer volia informar-ne els companys de la col·lectivitat. També s'acordà que els sindicats de la comarca contestessin en un termini de quinze dies si ho acceptaven o no.

Les dues darreres aportacions al ple les va fer Avellà, el qual va recomanar als delegats que aquell pagès que no tingués terres que en demanés a la Junta Municipal Agrària i que, en el Ple de Col·lectivitats Agràries, hi assistissin també els industrials, la qual cosa va ser aprovada.

k) Ple Comarcal dels Sindicats del 12 de juny de 1938

Seguint la premsa, Josep Piñas, en qualitat de secretari de la comarcal, obrí el ple, que nomenà mesa de discussió amb Daniel Martí de president, Miquel Trilla de secretari d'actes i [Josep] Agustench [Cucurull] de secretari de paraules. Hi assistiren representants del Comitè Regional de Catalunya.

El tema estrella va ser si, a cada poble, s'hi havien de crear filials de les tres branques de què constava el moviment àcrata —CNT, FAI i Joventuts Llibertàries— i si això s'havia de traduir en el fet de formar subcomarcals. La discussió quedà polaritzada en dos blocs: la delegació del Comitè Regional i la local del Pla de Cabra —J. Granell— sustentaven que sí, mentre que la resta de delegats, entre els quals constaven Valls, Cabra del Camp, Vallmoll, Vila-rodona i altres, se significaren pel no, les tesis dels quals van resultar guanyadores. El ple significà la ruptura definitiva de la CNT-FAI-JJLL de la comarca, de fet, mai unides en temps de guerra. Seguint l'informe realitzat pels membres que hi assistiren de la CNT-FAI de la delegació

catalana, sabem que, en el Ple del Moviment Llibertari, les coses van anar malament. L'assistència de dotze representants de pobles dels vint-i-quatre possibles significava que la guerra matxucava.

Un sol poble, el Pla de Cabra, ostentà les tres representacions possibles —CNT, FAI i JJLL—; un altre, Valls, hi aportà dues organitzacions —CNT i JJLL—, mentre que els deu pobles restants, Alcover, Alió, Bràfim, Cabra del Camp, Fontscaldes, el Pont d'Armentera, Puigpelat, el Rourell, Vallmoll i Vila-rodona, només portaven la representació de la CNT,[129] en un clar senyal de com estava la comarcal i qui la dominava.

L'informe de la reunió serví perquè els representats de la delegació catalana s'adonessin i redactessin amb claredat que els punts de vista eren del tot diferents. A més, atribuïa l'escassa concurrència "en el espíritu de intransigència a la trayectoria del Movimiento Libertario compartido por los radicados en el punto de mayor radiación de la comarca", en referència als components de Valls. El tema era fixar un enllaç d'actuació CNT, FAI i JJLL, avortat pels representants de Valls, disconformes amb les normes i tàctiques per establir un lligam efectiu. Els delegats externs anotaren que "la militancia de Valls discrepa fundamentalmente de todo aquello que refleje un matiz de esencia anarquista hallándose, por lo tanto, en disconformidad con la creación de un Comité de Enlace en el que ellos tengan que intervenir en conjunto y de acuerdo con representaciones de la FAI y de las JJLL.". El xoc, en la reunió, va ser dur. En parlar de subcomarcals, la militància de Valls s'hi oposà i, finalment, es constituí el Comitè d'Enllaç amb [Josep] Ponsà per la CNT, Joan Miquel per la FAI i un per les JJLL, a determinar. En el ple s'aprofità per refer la comarcal amb representacions del Pla i de Puigpelat. La sentència que dictaren els dos representants de la delegació catalana no oferia dubtes: "Conviene controlar asiduamente esta comarcal, a fin de que se atengan a la responsabilidad común del Movimiento Libertario. De no hacerlo así, no podremos contar allí con nada efectivo a pesar de lo que exista como organización al no aceptar las líneas

129 FAL Madrid. Archivo I.I.S.G. - Amsterdam. Rodet 77. Set pobles faltaren a la cita: Figuerola del Camp, la Masó, el Milà, Montferri, Mont-ral, Rodonyà i Vilabella. Els pobles on no hi havia control orgànic eren cinc: Aiguamúrcia, Masllorenç, Nulles, Querol i la Riba. Els dos membres assistents de la delegació catalana van ser Agapito, de la CNT, i Ildefonso, de la FAI. El primer podria ser el tramviaire de Barcelona Miguel Agapito, mentre que el segon deuria ser Ildefonso González Gil, nascut a Palència i mort a París. S'encarregà de la Vicesecretaria de la FAI catalana i pertanyia al grup Nervio des de 1933.

generales del movimiento". En un altre punt, es procedí a escollir Josep Ponsà delegat comarcal per renúncia de Josep Piñas.

Al novembre de 1938, trobem que, en el Ple Comarcal del Moviment Llibertari de Catalunya, hi assistiren els tres representants de la disparitat d'aquest moviment.

l) Ple de Sindicats i Col·lectivitats del 31 de juliol de 1938

Es convocà, exclusivament, per explicar la problemàtica del diari confederal *Solidaridad Obrera* i s'acordà de pagar 1 pesseta per militant —suposem que per un sol cop—, per tal d'ajudar-lo perquè continués editant-se.

m) Ple de Sindicats i Col·lectivitats del 18 de setembre de 1938

A l'inici del ple, Miquel Trilla Robusté fou nomenat president i Joan Poblet Fontanilles, secretari d'actes. En un dels punts, Daniel Martí exposà els acords del Ple de Zona que s'havia celebrat al Vendrell, al qual assistí comissionat. La militància va poder constatar que aquests plens eren inadequats, ja que, per la transcendència dels temes, havien de ser tractats a les comarcals.

El següent punt portà a una forta discussió, ja que es debaté la darrera crisi de govern en l'àmbit estatal i els dos informes que es posseïen no seguien la mateixa línia. Un era del Comitè Regional i l'altre del Comitè Nacional. A l'arribar un membre del Comitè Regional a la reunió i exposar que el tema s'aclariria en el proper Ple de Zona del Vendrell, al qual assistiria un membre de cada comitè, es decidí postergar la discussió i Miquel Trilla, Josep Piñas i Daniel Martí van ser facultats per anar-hi.

El ple va significar també l'acomiadament de Josep Ponsà, secretari del Comitè Comarcal, perquè l'organització l'enviava a una altra destinació. Van quedar que la local de Valls en designaria el successor, fet motivat, sobretot, perquè els joves militants s'anaven incorporant gradualment al front.

Per les actes de la Federació Local, sabem que Josep Torres Tribó explicà el projecte de muntatge del Secretariat Comarcal i Local i que fou aprovat.[130] El nou secretari comarcal va ser Pere Sagarra, de Vallmoll, ja que, com a tal, redactà la preceptiva acta del 4 d'octubre de 1938.

130 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 1438.

n) Ple Comarcal de Col·lectivitats i Ple de Sindicats de la CNT de l'11 de desembre de 1938

Convocats ambdós el dia 4 de desembre de 1938, l'11 només se celebrà el de col·lectivitats. Tot i el triomfalisme de "la numerosísima asistencia de delegados", creiem que la realitat, pel que fa a moral, no devia ser com es mostrava. Ho avala el fet que, pel que fa a la propaganda, en altres ocasions, es posava qui hi participava i, en aquest cas, no va ser així.[131] Del ple interessen els punts que es tractaren, ja que les resolucions aprovades, per genèriques, no aporten informació. Tanmateix, però, serveix per saber de què es parlava un mes abans de l'entrada de les tropes franquistes.

Es dialogà de la necessitat d'unificar la forma de retribució de les col·lectivitats —el dictamen va ser encarregat al Comitè Comarcal i a la col·lectivitat de Valls—, de la necessitat de fomentar les relacions entre les col·lectivitats agrícoles i les cooperatives de consum de les zones o poblacions industrials per donar un sentit més social a la distribució dels productes agrícoles col·lectius, i de la necessitat d'unificar aspectes econòmics, jurídics i administratius de les col·lectivitats.

La darrera referència va ser l'anunci que Pere Sagarra, secretari comarcal, i Josep Tarrasa, militant del Sindicat de Camperols de Puigpelat, ostentarien la representació en el Ple de Comarques Pageses que se celebraria a Barcelona a partir del 27 i 28 de desembre de 1938, el qual deuria allargar-se perquè, a la setmana següent, deu dies abans de l'entrada dels franquistes a la comarca, encara continuava. Segurament, en deuria ser el darrer.

3.5 La UdR i la Federació de Treballadors de la Terra (FTT-UGT) a Valls i comarca

La UdR va ser un sindicat que, com hem assenyalat, dominà el DOG. A Valls i l'Alt Camp, va tenir poca presència en els mitjans de comunicació. La primera notícia escrita que hi és inserida apareix al desembre de 1937, per mitjà de la qual podem saber que existia una comarcal denominada Alt Camp-Tarragonès, presidida per Josep Toldrà, i hi actuava de secretari el vallenc Simó Rodon Rodon.[132] Els rabassaires, políticament, eren

131 *AS*, 15 desembre 1938, núm. 115, p. 4.

132 "Acords de la Unió de Rabassaires", *Treball*, 18 desembre 1937, núm. 229, p. 2.

d'ERC. El secretari de l'ajuntament vallenc del moment, l'advocat Ferran Casas-Mercadé, plasmà amb precisió la postura dels components de la UdR a l'indicar que, "en el fons de cada rabasser, hi havia un burgès en potència perquè tots ells, com a bon catalans, tenien un rei al cos. Res de col·lectivitats. Cadascú volia la 'seva' terra i prou".[133] La UdR va tenir una part d'adherits a tocar del Penedès i Vila-rodona n'esdevingué el poble amb més requesta.

La UGT vallenca, al juliol de 1936, tenia en funcionament el Comitè Local, segurament, de manera oficiosa, tot i que el 29 d'agost de 1936, en plena guerra, s'acordà de constituir-lo oficialment segons consta en l'acta constitutiva. Joan Sendra Siscart, funcionari municipal adscrit a Dependents del Comerç, va ser-ne escollit secretari general, càrrec que deixà el 24 de novembre, quan fou nomenat per substituir-lo Enric Farré, del ram de la Fusta. El 16 de febrer de 1937 fou elegit Joaquim Saladié, d'Ensenyança. Al maig de 1937 va ser nomenat Josep M. Soler Clariana, de Banca. Els rams que hi anaren entrant en el decurs de la guerra van ser els d'Alimentació, Arts Gràfiques, Banca i Borsa, Barbers, Dependents de Comerç, Ensenyament, Fabril i Tèxtil, Fusta, Llum i Força, Pell i Vestir.[134] El ram de Pagesos, com a tal, no hi va entrar, ja que era del tot afecte a la CNT.

El Comitè Comarcal de la UGT inicià la seva singladura el 4 d'octubre de 1936 en una reunió informativa, formalitzada l'11 d'octubre en la constitució definitiva. En la primera reunió, el president vallenc Joan Sendra assenyalà clarament que el representant dels pagesos del comitè no podia ser de Valls, atenent al fet que la pagesia vallenca estava abocada a la CNT, per la qual cosa proposà que fos un company pagès de la comarca el que formés part del Consell Executiu. Era la constatació que Valls era un feu de la CNT. En la deliberació, fou nomenat Josep Torredemer, de Vilarodona, i aquest proposà d'ampliar-ho amb Carles Soberano, del Pla de Cabra, idea que reeixí, per la qual cosa, en la junta del dia 11, ambdós van ser nomenats secretaris de camperols. Aquest Consell Executiu va estar format per sis persones, quatre de les quals eren de Valls, procedents de diversos rams, a més de les dues de pagesia indicades de la comarca.

La comarcal de la UGT es reuní el 26 d'octubre de 1936 i quedà constituïda per Joan Sendra com a secretari general i per dos secretaris cam-

133 Casas-Mercadé, Ferran: *Valls: la guerra civil (Quan no hi havia pau ni treva) 1936-1939*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1982, p. 90.

134 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 860.

perols, Josep Torredemer i Carles Domènech.[135] El 18 de juliol de 1937 la comarcal encara era dirigida per Joan Sendra com a secretari general i per Agustí Clariana, secretari d'organització, els quals es van haver d'encarregar de preparar la primera Conferència Nacional del Partit Socialista Unificat de Catalunya (IC), a celebrar a Barcelona, a la qual assistiren una representació de pagesos de Valls i comarca.[136] L'acte s'aprofità per configurar, de nou, la comarcal, formada per set persones, de les quals el secretari comarcal i el d'organització —els dos esmentats— i el secretari agrari integrarien el Comitè Executiu. Joan Dalit, de Picamoixons, fou escollit per a aquesta comesa.

En l'àmbit local, tenim constància de la legalització en diversos pobles del Sindicat de Treballadors del Camp i Oficis Varis —anomenat, en alguns llocs, Sindicat d'Oficis Varis— en el decurs de 1936 i 1937, així com de les juntes directives que cristal·litzaren els respectius sindicats pagesos. S'hi anota aquí el president.[137]

Municipi	*Data constitució*	*President*	*Afiliats*	*Data ingrés UGT*
• Aiguamúrcia	7 agost 1937	Magí Forn Cabestany	17	
Les Pobles		Murgades?	73	25 octubre 36
El Pla de Manlleu	4 febrer 1937	Josep Ferrando Vives		
• Alcover	1 març 1937	Josep Figuerola Vendrell	120	16 agost 1936

135 *Ibídem*. Lligall 1351. Segurament, Carles Soberano no acceptà.

136 Tenim constància de l'assistència de Sixte Carbonell Poblet i Emili Pedru Plana, de Valls; Josep Figuerola i Josep Garcia, d'Alcover; Joan Balañà, de Figuerola del Camp; Jaume Oliva Clofent, Carles Soberano Balañà, del Pla de Cabra; Anton Inglès, del Pont; Raimon Iborra Vallvé, de Vallmoll. *Treball*, 24 juliol 1937, núm. 208, p. 2 i 4.

137 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 1327 per Aiguamúrcia, Alcover, Fontscaldes, Vallmoll i Vilabella. Lligall 1325 per Vallmoll —diu que eren 37 homes i 3 dones— i el Pla. *Ibídem*. Lligall 860 per Valls. Per les Pobles, el Milà, Montferri i Picamoixons, Lligall 1324. Pel Pla de Manlleu, Lligall 1325 i Vilabella —el 30 octubre de 1937 tenia 180 socis, tots homes, i el president era Josep Calbet. De Fontscaldes, en el Lligall 1325, es diu que continuava tenint 18 socis, però el president era Llorenç Vives. De Vila-rodona, Lligall 1325, es va dir que el 2 octubre de 1937 tenia 63 socis. A Vallmoll, Lligall 1326, el Sindicat, en total, tenia 40 afiliats, 30 dels quals eren pagesos; el Milà, 45 afiliats pagesos, 60 en total, i el Pla de Manlleu, el 4 de febrer de 1937, sense dates d'afiliació, amb Josep Ferrando Vives com a president.

Municipi	*Data constitució*	*President*	*Afiliats*	*Data ingrés UGT*
• El Milà		Anton Bosch Garcia	45	1 novembre 1936
• Montferri		Lluís Cendrós	27	
• El Pla	15 juliol 1937	Carles Soberano Balañà		
• Vallmoll	10 desembre 1936	Pere Calvet Boronat	30	
• Valls	1 juliol 1937	Pere Domingo Creus	18	El 1936, cap
Fontscaldes	10 desembre 1936	Josep Figueras Solé	18	
Picamoixons		Anton Català	43	29 agost 1936
• Vilabella			230	
• Vila-rodona	31 agost 1937	Josep Roig	63	

Tot i que les dades són fragmentàries, s'hi constata que les diverses UGT pageses a la comarca van anar a remolc de la guerra i el 1937 va ser l'any de constitució de la majoria. S'hi observen tres aspectes:

- El fet de decantar-se cap a la UGT els nuclis poblacionals situats a la conca del Gaià propers a comarques penedesenques.
- La influència de petites zones industrials que estirarien cap al sindicat, com el cas de Picamoixons, agregat de Valls, amb un bon nucli ugetista.
- La potència de la UGT a Vilabella, poble caracteritzat per un domini de les dretes, que es palesa fent una llambregada a la victòria electoral de febrer de 1936 del Front Català d'Ordre, que trencava la norma de la comarca i de Catalunya i se significava per una col·lectivitat ugetista.

Talment, la constitució de la comarcal pagesa de la Federació Catalana de Treballadors de la Terra de la UGT a l'Alt Camp va ser efectiva el 6 de desembre de 1936 a Valls, a la Casa del Poble. Hi assistiren representants de Bràfim, Cabra del Camp, Farena, Figuerola del Camp, el Milà, Montferri, Nulles, Picamoixons, el Pla de Cabra, Querol, Rodonyà, Vilabella i Vila-rodona. En la constitució, hi participaren Pere Calvet, president de la regional catalana, i Pere Figueres, de la regional.[138] Resultaren elegits per

138 "Noticiari de la UGT: Assemblea de Camperols", *Treball*, 19 desembre 1936, núm. 176, p. 2. A Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 135, Francesc

majoria absoluta: Jaume Vidal de Bràfim, secretari general, Joan Balañà de Figuerola del Camp, secretari d'organització, i Joan Tudó de Cabra del Camp, Francesc Vivó [Calaf] del Pla de Cabra i Josep Torredemer de Vila-rodona, vocals. El 17 de gener de 1937 la comarcal pagesa es traslladà al nou domicili, al carrer de la Cort, 7, en una casa requisada a ca Dasca. El 14 de febrer de 1937 el secretari d'organització Joan Balañà convocà "una reunió urgent", atès que la junta de la qual formava part havia rebut un vot de censura i havia estat revocada sense que se'n sàpiguen les causes. La constitució de la nova junta implicà que el nou secretari general fos el mateix Joan Balañà, el d'organització Joan Español, del Rourell, i el Consell Obrer quedés format per Josep Figuerola, d'Alcover, Anton Fàbregas, de Vila-rodona i Joan Vivó, del Pla de Cabra.

Les accions que emprengueren els sindicats locals —el de pagesos i el de tots els rams— i la comarcal de pagesos de la UGT —de pagesos i comarcal— anaren en la línia de recomanacions als afiliats de seguir les directrius del govern, aspecte que reforça que la Conselleria d'Agricultura, en mans de la UdR, en alguns moments, es confonia amb les postures de la UGT.

Les crítiques dels socialistes van versar sobre les col·lectivitats. Els socialistes vallencs van vessar-hi diferents acusacions la primera vegada que se la posaven a la boca. S'esplaiaren i digueren allò que els coïa per no poder controlar el bastió cooperatiu pagès vallenc, sobre la possessió de la terra i criticant com de malament els confederals informaven els col-lectivistes. Asseguraven que "havien de començar per explicar als pagesos, que les disposicions del nostre Govern, no tenen altre abast econòmic, que la desaparició dels propietaris que només coneixen la terra en el moment de cobrar l'arrendament", amb la qual cosa donaven per entès que ells sí que seguien les orientacions de la Generalitat. Afegien que, en els sindi-cats agrícoles, tots hi tenien els mateixos drets i deures, segons la llei, de vendre els productes, comprar adobs i el que convingués, de la qual cosa es queixaven i insinuaven que la col·lectivitat vallenca n'havia sortit benefici-ada, qüestió que no es pot descartar, ja que la col·lectivitat va ser la nineta dels ulls de l'anarcosindicalisme. Denostava la manera de constituir la col-lectivitat vallenca, llançant acusacions falses de coaccions, orientant que "després els que ho creguin convenient poden treballar en comú les terres,

Giró surt com l'elegit del Pla, equivocat. Tampoc no hi consta que hi havia assistit Pere Calvet.

o sigui constituir-se en col·lectivitat agrària. Però de bell antuvi garantir la llibertat de poder escollir sense cap coacció material i moral la forma d'explotació de la terra, individual o col·lectiva".

El tercer punt d'anàlisi que desgranaven era sobre la fortíssima abstenció dels pagesos en les eleccions als sindicats agrícoles, que qualificaven de "el mercantilisme de la Conselleria de Proveïments" local, en el sentit que aquesta havia argumentat que "els comerciants eren innecessaris, i que podien i devien vendre directament als consumidors", quan, en tema de preus, "no tan sols igualava sinó que superava als que volien eliminar", i deixava anar un lacònic "en realitat [els pagesos] en guarden un mal record". La UGT, en aquest escrit, mostrava la cara contrària i no aportava que, precisament, era la CNT que se sentia perjudicada per lleis que n'havien frenat l'ascens i que, allà on es podia, les tornes es tornaven llances, en aquest cas, contra la UGT i, per extensió, la UdR.

Certes accions complementàries el 1937 i 1938 van ser aquestes:

a) L'1 de juliol de 1937 es reuní el Sindicat de Treballadors de la Terra de Valls per aprovar els estatuts.[139] Fixaren una quota d'entrada d'1 pesseta i una de mensual de cinquanta cèntims. Com a local social, plantaren la seu a l'edifici del carrer Bonaventura Durruti, on ja s'hostatjaven. En la relació tramesa al Secretariat de Catalunya de la UGT, sabem que, anteriorment al 19 de juliol, no tenien cap afiliat i que, en la data constitutiva, n'hi constaven divuit i tots cotitzaven. Dels divuit components, sis formaren la Junta Directiva. El president era Pere Domingo Creus i el secretari, Sixte Carbonell Calbet. Pere Domingo representà la UGT en la Junta Municipal Agrària de Valls, però va dimitir el 26 de febrer de 1938. En el decurs del temps, l'afiliat Josep Montserrat Vilà es va anar convertint en l'home fort, ja que va ser secretari de control del secretariat d'organització a l'octubre de 1937 i va substituir el president Pere Domingo en la Junta Municipal Agrària a partir de febrer-març de 1938. Tot i amb això, els números canten i el sindicat era feblíssim.[140]

b) Les juntes dels sindicats locals de la UGT acordaren de dirigir-se a la FESAC el 25 de setembre de 1937 per demanar preus més raonables per les verdures, ja que els que hi havia "no són a l'abast de la classe treba-

139 Gavaldà Torrents, Antoni: "La Unió General de Treballadors, a Valls, en temps de guerra (1936-1939)", a *Quaderns de Vilaniu. Miscel·lània de l'Alt Camp*. Valls, núm. 30, IEV, 1996, p. 69 i s.

140 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 860.

lladora", i, si calia, que "es privi que se les emportin aquells que vénen de poblacions llunyanes", en clara al·lusió a gent de ciutats grans que venien a comarques pageses en busca del menjar que allà no trobaven o els era prohibit comprar-lo. També demanaren que arribessin més adobs per tal d'intentar aconseguir més producció. Eren demandes pròpies del temps.

c) Altrament, el Secretariat Comarcal de la UGT es reorganitzà diverses vegades. Tenim constància del que va succeir el 15 d'agost de 1937 i al setembre de 1937, quan canviaren tots set components. Així, el nou Secretariat General va recaure en Josep M. Figuerola i el d'Organització, en Rafael Plana, ambdós de Valls. Hi havia, a més, el secretari administratiu, el d'agitació i propaganda, el de control i dos secretaris agraris, representats per Joan Vivó, del Pla de Cabra, i Pere Español, del Rourell.

El 19 de desembre de 1937 la UGT celebrà un nou ple comarcal al qual assistí un tal Giménez del Secretariat Regional de la UGT.[141] La intervenció agrícola que destacà en el ple la formulà el delegat d'Alcover, el qual va manifestar que els sindicats agrícoles havien de fer el possible perquè tots els pagesos hi portessin la fruita, aspecte que ratificà l'assemblea, com a signe evident que això no era així. Era la cançó de sempre.

El 6 de febrer de 1938 se celebrà una nova conferència comarcal i hi assistiren delegacions d'Alcover, Alió, Bràfim, Figuerola del Camp, Masllorenç, el Milà, Montferri, Nulles, el Pla de Cabra, el Pont d'Armentera, la Riba, Rodonyà, el Rourell, Vallmoll, Vilabella, Vila-rodona, a més de les Joventuts, la Federación Española de Trabajadores de la Enseñanza (FETE) i una representació de la FESAC. Joan Sendra, conductor de la reunió, en temàtica alimentària, parlà de la necessitat de crear cooperatives de consum i de la col·laboració que podia aportar-hi la FESAC.

El 16 d'octubre de 1938 la comarcal va veure una remodelació de dalt a baix, atès que la mobilització es deixava sentir. El nou comitè va estar format per sis persones. Josep Giró Serra seria el nou secretari comarcal, Guillem Boronat Feliu, secretari d'organització i Josep Montserrat Vilà, secre-

141 Segurament, es devia tractar de Francisco Jiménez. En representació de la Federació Local de Barcelona, formà part del Comitè de Catalunya del Secretariat Regional de la UGT entre el 1936 i el 1937 i comptabilitzaria el càrrec amb el de conseller de l'Ajuntament de Barcelona pel PSUC. Martínez de Sas, María Teresa; Pagès i Blanch, Pelai (coord.): *Diccionari biogràfic del moviment obrer als Països Catalans*. Edicions Universitat de Barcelona. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2000, p. 742.

tari de control[142] i agrari. A banda del Secretariat —i dels que no n'eren—, altres afiliats ostentaven representacions en diversos organismes, un dels quals era Simó Rodon Rodon a la Junta Municipal Agrària.[143] Tanmateix, els canvis eren freqüents. A finals de novembre, el secretari agrari va ser mobilitzat i substituït per Ramon Anglès i Pere Domingo.

El darrer ple comarcal va ser convocat l'11 de desembre de 1938, quan la tragèdia de la guerra era palpable.[144] El secretari d'organització llegí l'acta de l'anterior ple comarcal de 30 de març de 1938, que, segons notícies del setmanari vallenc *Treball*, era "per posar en pràctica totes les consignes de la nostra Sindical", sense que en surti una ressenya posterior. Josep Giró digué que, dels sis membres escollits a l'octubre, només en quedaven dos, ja que la resta eren al front. Al parlar de les necessitats pageses, la llista va ser llarga: el delegat del Rourell demanà llavors, patates per sembrar i adobs; el de Vallmoll reclamà sulfat i sofre i va dir que el sindicat agrícola no funcionava gaire bé, i el de Fontscaldes també demanà adobs i llavors. La resposta del delegat regional, Joan Gilabert, va ser diplomàtica, ja que va reconèixer que faltaven adobs i mà d'obra, que les llavors es trobaven ja a la FESAC i que la guerra es guanyava amb les armes i les aixades.

El delegat regional parlà també de les col·lectivitats. Digué que, a la vegueria, hi havia un delegat d'agricultura per demanar justícia, si calia, sobre el repartiment de terres. Manifestà que les col·lectivitats havien de posseir les terres necessàries i, si en tenien massa, havien de passar-les a la Junta Municipal Agrària. Sobre aquesta Junta Municipal, indicà que, si no funcionava correctament, l'alcalde havia de reclamar-li l'atenció i, passats vuit dies, havia de posar-ho en coneixement del conseller d'Agricultura de la Generalitat. Respecte el tema dels proveïments, el delegat regional digué allò que ja se sabia, en el sentit que les autoritats locals tenien el deure de perseguir els intercanvis i d'obligar les col·lectivitats i els camperols a vendre els productes a la plaça pública, fent al mateix temps la suficient pressió al delegat responsable de la vegueria perquè lliurés els queviures

142 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 1325.

143 *Treball*, 16 octubre 1938, núm. 273, p. 2. Altres representacions eren al Comitè de Dones Antifeixistes, a la Unió de Dones de Catalunya, al Socors Roig Internacional, a la Junta de Defensa Passiva, al Front Popular, a la Proambulància Hospital Comarcal, a la Caixa Immobiliària de la Propietat Urbana i al Comitè d'Enllaç UGT-CNT. En aquesta darrera comesa, hi figuraven Josep Figuerola Mestres, Andreu Forné Batet i Rafael Plana Coll, Teroi.

144 "El Ple Comarcal de la UGT", *Treball*, 24 desembre 1938, núm. 283, p. 2. i 4.

corresponents a la comarca. Assenyalava que, a Valls, havien passat moltes setmanes sense repartir res i, en canvi, a Tarragona i Reus, distribuïen queviures dues i tres vegades a la setmana, amb paraules de pura propaganda. En aquest ple, novament, es remodelà el ple comarcal, en el qual continuava Josep Giró Serra com a secretari general i no hi constava secretari agrari, possiblement, subsumit pel secretari de treball, càrrec que, a partir d'aquell moment, exerciria Pere Compte Crusells.

Talment, quan quasi se sentia la remor de les armes pel coll de Lilla, es prengueren resolucions —set, en total—, que, difícilment, es podrien complir, tot i que mostren l'estat de la qüestió un mes just abans de l'ocupació. La resolució segona instava els pagesos a no deixar un pam de terra sense conrear i la tercera demanava als consellers d'Agricultura que les Juntes Municipals Agràries funcionessin adequadament. Altrament, al cap d'uns dies, es nomenaren les representacions del Comitè Comarcal en diversos organismes.[145] Josep Giró Serra figurava en la Junta Municipal Agrària.

d) Tenim algunes notícies dels sindicats locals pagesos dels diferents pobles. Una del desembre de 1937, quan el Sindicat de Treballadors de la Terra del Pla de Cabra, Picamoixons i Fontscaldes participaren amb 50, 125 i 32 pessetes, respectivament, en una subscripció oberta "Prorobes del Front". S'hi sumaren el 4 de gener de 1938 el Sindicat de Treballadors de la Terra de Valls amb 25 pessetes i el 29 de gener de 1938, el Sindicat de Treballadors de la Terra de Masllorenç amb 400.

e) Un dels aspectes d'actuació per tal de pal·liar la fam va ser mirar d'aconseguir la plena recol·lecció de la collita de cereals de 1937. S'hi va constatar l'impacte de la guerra amb el jovent al front i els sembrats en perill de no ser collits. L'acció de la UGT va ser activar la mobilització de l'estament civil, en una campanya que es va anomenar Brigades d'Ajut al Camperol. Aquestes brigades de xoc havien sortit pel fet que un jove de Sant Sadurní d'Anoia, pagès, a l'anar al front havia hagut de deixar les terres que conreava per a les seves necessitats i de la seva mare vagaroses. Així ho explicava Pere Gibert, secretari agrari de les Joventuts Socialistes Unificades (JSU), l'artífex de la creació de les Brigades d'Ajut al Campe-

145 *Treball*, 31 desembre 1938, núm. 284, p. 1. A les indicades anteriorment s'hi sumava la representació a la Prorecollida de Draps. En el Comitè d'Enllaç Pere Compte Crusells, substituí Rafael Plana Coll.

rol.[146] Per contrarestar que les terres se seguissin cuidant, a l'abril de 1937 es va fer una crida en el periòdic comunista *Treball* animant que es creessin brigades de xoc de les JSU per tal d'ajudar els pagesos a recollir la sembra, tant per incrementar la producció com perquè es pogués collir. A Valls es tractava d'una propaganda calculada a fi d'obtenir rèdits polítics. El 22 d'agost havien de sortir a actuar, tot i que no ho feren fins al 5 de setembre, el dia que l'impulsor penedesenc va morir. En la reunió de la Joventuts Socialistes Unificades vallenques, Josep Sanjoan, secretari de producció, va glossar la necessitat d'actuar en la mateixa línia i es va acordar de fer obligatòria l'assistència de tots els afiliats. Segons sembla, s'hi ajuntà l'oferiment realitzat pels comissaris, caps i oficials de la Brigada 140 situats a Valls. Al març de 1938 el Comitè Comarcal de les JSU (Alt Camp) tenia com a secretari general el referit Josep Sanjoan, fins que aquest va haver d'anar al front.

Aquestes Joventuts, actives amb el tema de la Brigada d'Ajut al Camperol, el 24 d'octubre de 1937 celebraren la primera Conferència Comarcal. Hi parlà, entre d'altres, el grup de Camperols. El segon ple no se celebrà fins al 20 de novembre de 1938 i hi departí Massó pel Secretariat de Producció del Comitè Local i, pel que va transcendir-ne, podem saber que la collita de vi i avellanes havia estat curta, a més de reconèixer "que la joventut no ha donat tot l'ajut necessari als camperols", ja que assenyalà que molts creien que només calia ajudar en temps de collites i no era pas així, sinó sempre que es necessités.

Altrament, la xarxa entre els sindicats agrícoles, la FESAC i les collectivitats tingueren diversos fronts que s'estudiaran a cada municipi de la comarca. Tot i així, hi ha aspectes d'anàlisi que permeten comprovar-ne les relacions.

En el tema de repartiment de productes de la FESAC, hi hagué queixes. Al març de 1937, l'articulista anarcosindicalista pagès Josep Gomis, de la Masó, escrivia que no es podien plantar patates als pobles on els sindicats no eren controlats per la UdR.[147]

Al mes de juny de 1937, Joan Busquets Queralt, president de la Societat Agrícola i, alhora, de la FESAC de l'Alt Camp, demanà un local ocupat per l'Ajuntament per complir amb la seva comesa a l'organització i fou

146 "La Joventut al camp", *Treball*, 10 juliol 1937, núm. 206, p. 4.

147 Prometeo era el pseudònim amb què signava Josep Gomis Palau, de cal Roc.

respost que calia que "puntualitzi aquell que cregui útil per les funcions d'aquella Federació". Les relacions amb el Consell Municipal de Valls es deterioraven pel fet que la CNT ja patia els atacs dels Fets de Maig. Al desembre de 1937, el president de la FESAC sol·licità al consistori vallenc el subministrament de ramatge de les oliveres arrencades per al bestiar llaner i boví, procedents de les terres on es construïa l'aeròdrom militar.

Des de la comarca, el tema de proveïments i repartiment de productes als pagesos estava enverinat per altres causes. S'han vist en un altre apartat les opinions respecte al fet que la Conselleria de la Generalitat privava els cenetistes de gènere. Això serví per donar opinió a l'articulista Pere Sagarra amb un article contundent al mes de juliol de 1937 titulat "El campo continua siendo la cenicienta",[148] en què, òbviament, també es trobaven immerses les col·lectivitats. Un aspecte que denunciava era que s'havia hagut de sembrar sense l'amoníac necessari i això anava per la FESAC. La disconformitat de l'estiu de 1937 l'estenia tant per la manca de gènere dels sindicats agrícoles, com pels preus abusius que aplicava el comerç privat, veritable tenalla de ferro, tot fet, es deia, amb la mirada posada cap a un altre lloc de la Conselleria d'Agricultura i de la de Proveïments de la Generalitat. I ho concretava denunciant que, "invadiendo este Departamento de Abastos atribuciones de Agricultura para favorecer el comercio privado en contra de los intereses del campesinado catalán", el repartiment es pervertia. En concret, escrivia que els pagesos no podien comprar sulfat de coure per tal de prevenir les seves vinyes de les plagues, ja que els sindicats no tenien aquest anticriptogàmic i, per contra, el comerç en tenia a 4 ptes./kg venut clandestinament, quan se sabia que havia estat adquirit a 1,40 pessetes a les cases productores, o que la sosa comprada a 1,60 ptes./kg era oferta als ajuntaments i fabricants entre 8 i 10 ptes./kg.

Per contrarestar la propaganda en contra, el 12 de desembre de 1937 la UdR comarcal sortia a escena quan el sindicat estava totalment dominat pel PSUC. Era la primera aparició pública de la seva existència en la premsa i, com és obvi, sortí en el setmanari *Treball* de la UGT-PSUC com a Comarcal Alt Camp-Tarragonès de la UdR. En l'escrit, s'hi exposava una resolució que s'havia aprovat, dirigida al president de la Generalitat, que deia que "se surti al pas i es tallin radicalment les campanyes que s'estan fent contra la pagesia, els Sindicats, les Federacions i la FESAC, organisme

148 *AS*, 1 juliol 1937, núm. 39, p. 4. Anteo.

oficial i de tipus fonamentalment i noblement conservador [...], castigant exemplarment els pertorbadors, els especuladors, els contrabandistes i els homes de mala fe que abusant de la bondat de la classe treballadora no cerquen més que produir conflictes per tal d'afeblir la reraguarda". Alhora, i com no podia ser d'altra manera, apostaven per donar tot el suport als sindicats agrícoles i a la FESAC per tal que tinguessin tota mena de facilitats en el transport, i que la FESAC esdevingués l'organisme responsable de ser l'únic comprador i venedor de tota la producció agrícola. La síntesi era una defensa a ultrança de la política del Govern de la Generalitat.

En el tema de la Junta Municipal Agrària i la FESAC, hi intervenia també el consistori, el qual feia de corretja de transmissió, ja que era qui n'ostentava la presidència. Hi ha constatades diverses accions. Una, el dia de Sant Josep de 1937, quan l'alcalde de Valls, Josep Piñas Serra, féu publicar un edicte segons el que disposava el Decret de sindicació obligatòria dels conreadors de la terra de 27 d'agost de 1936, el Reglament per a la seva aplicació i l'Ordre de la Conselleria d'Agricultura, mitjançant el qual encarregava als ajuntaments la confecció del cens sindical agrícola. El 10 de maig aquest ja era confeccionat provisionalment.[149]

A l'octubre de 1937, Josep Piñas, com a president de la Junta Municipal Agrària, i Josep Ferré Batalla, en qualitat de secretari, feien publicar un edicte segons el qual, i als efectes del que disposava l'article sisè del Decret de redistribució de la terra al camp de Catalunya de 14 d'agost (DOG 25) i del Procediment de redistribució de terres i estris de treball, per l'aplicació del decret ressenyat i de l'Ordre de 29 de setembre, s'obria un termini de trenta dies per demanar la concessió de terres a conrear en la mesura de les disponibilitats de la Junta.[150] Ràpidament, el Comitè Comarcal de la CNT de Valls instà els pagesos a presentar les sol·licituds de demanda de terra a la Junta Municipal Agrària i s'oferí a donar-ne més informació si convenia. Els signants peticionaris havien d'emplenar una instància en la qual, entre altres coses, es demanava:

149 A *Treball,* s'hi diu que el Decret de sindicació obligatòria dels conreadors de la terra era de l'11 d'octubre de 1936 i el Reglament concordant era del 25 de gener de 1937. Realitzat el cens, es donava quinze dies per si calia realitzar una rectificació.

150 Surt publicat a *AS*, 4 novembre 1937, núm. 57, p. 2 i a *Treball*, 30 octubre 1937, tot i que les dates ballen tant en l'un com en l'altre.

a) Nom, domicili, temps de residència a la localitat i antiguitat en la feina de treballar la terra.

b) Familiars al seu càrrec no aptes per al treball.

c) Noms, edat i sexe de les persones amb capacitat de treball que, unides per llaços de parentiu, formaven conjuntament una família.

d) Quantitat de terra que conreava amb anterioritat al 19 de juliol de 1936, indicant la naturalesa del contracte.

e) Sistema d'explotació que es pretenia seguir (explotació familiar, explotació a coparticipació, explotació col·lectiva).

La normativa afegia que "la present redistribució de terres per a conrear no altera ni modifica les actuals bases jurídiques de la propietat", en una constatació que la terra que es repartia no en modificava el sentit de la propietat.

La Junta Municipal Agrària, ja ho hem vist, intervingué en alguns casos, col·lateralment, en afers de la col·lectivitat. Un va ser electoral. Sabem de dos casos explícits de conflicte pel succeït al Sindicat Agrícola del Pla de Cabra i al d'Alcover per les eleccions del 25 de juliol de 1937. Tant en un indret com en l'altre, dies abans de les eleccions, el Sindicat de la CNT va presentar un plec d'impugnacions a la Junta Municipal Agrària, basades en irregularitats com que hi havia persones que no eren caps de casa i disposaven de vot, o de persones que havien actuat obertament abans del 19 de juliol de 1936 en organitzacions profeixistes i hi constava que podien votar. Les impugnacions no van prosperar, per la qual cosa el Sindicat de la CNT del Pla, després d'una assemblea, decidí no participar-hi i envià sengles informes a la Junta Municipal Agrària local i al Consell d'Agricultura de la Generalitat. Semblantment, succeí a Alcover.

A Valls, en el tema electoral, la cosa va portar cua. Ho podem resseguir a través del periòdic socialista *Treball*. Segons aquest setmanari, en les eleccions per escollir la Junta Directiva només hi van participar seixanta-dos electors del quasi miler de socis que tenia la Societat Agrícola. La UGT va carregar durament contra els resultats d'aquests comicis i va assenyalar tres causes de la baixa participació com a principals: "El lliurament del carnet de determinada sindical [es referia, evidentment, a la CNT]; el fanatisme en la col·lectivitat; i el nou mercantilisme representat per la Conselleria de Proveïments de l'Ajuntament". Efectivament, aquestes eren les tres grans —i insalvables— diferències que tenien amb els confederals de

Valls, atès que la UGT no dominava la Societat Agrícola, entitat que estava sota els rengles de la CNT.

Talment, en tema electoral, la cosa no estava pas arreglada per les eleccions de juliol. Conseqüents amb el fet que s'havia de solucionar el tema de les impugnacions, la Conselleria d'Agricultura dictà una ordre el 23 de novembre de 1937 (DOG 7 de desembre), per la qual els sindicats agrícoles que no haguessin renovat els consells directius calia que ho activessin. A l'Alt Camp es trobaven en aquesta situació, segons el Departament, de primer, tretze dels vint-i-tres pobles, enfront dels deu que deien que ja estava solucionat.[151] Informació posterior desmentí la llista, i Valls i Alcover van quedar com els dos únics pobles on s'havien de celebrar eleccions, tot i que sabem que aquesta darrera relació tampoc no fou la definitiva.

3.6 La propaganda informativa, crítica i orientadora d'opinió

Explicar les conseqüències del daltabaix que havia esclatat el 19 de juliol va ser per a partits i sindicats catalans i comarcals un motiu d'acció i de compromís. Sabem de diverses accions que s'activaren per tal de desenvolupar l'acció propagandista, encaminada a unes finalitats concretes: captar nous militants, aixecar la moral, mirar d'evitar una neutralitat que es deia que no afavoria la causa antifeixista, explicar els processos endegats i rebatre expressions esbiaixades i fora de to, etc. En comentarem algunes.

En l'àmbit de Catalunya, tots els sindicats feren proclames propagandístiques a partir dels seus propis mitjans escrits de difusió, sobretot, periòdics. La propaganda oral de mítings i conferències va ser també un altre reclam.[152] Un impacte a grans ciutats van ser els cartells, que donaven consignes senzilles i clares, orientatives del que es necessitava. Respecte de

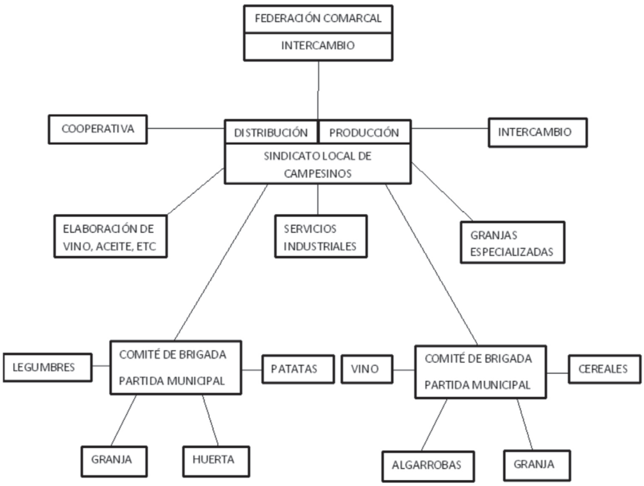
151 Els deu pobles on estava solucionat el tema eren Cabra del Camp, la Masó, el Milà, Montral, Nulles, el Pont d'Armentera, Puigpelat, el Rourell, Vilabella i Vila-rodona.

152 A *Crònica de la Guerra Civil a Catalunya. Govern de la Generalitat Josep Tarradellas*. Volum 2. Edicions Dau. Barcelona, 2009, p. 682. Un exemple: concentració de pagesos de la Comarcal d'Osona de la UdR el 14 de març de 1937, en què Lluís Ardiaca, director general d'Agricultura, bescantà les col·lectivitats, esplaiant-se en les divergències que es produïen en el camp català. Donà un toc d'alerta entre els que ho volien col·lectivitzar tot i els que s'hi oposaven, assenyalant que la política de la UdR no era rebutjar la dels col·lectivistes, sinó acceptar-la i encarrilar-la racionalment. El conseller Josep Calvet tancà l'acte. En general, la UdR fou el sindicat que va capitalitzar la propaganda agrària catalana en tots els ordres, per la circumstància de tenir el poder.

la premsa, en alguns casos, es posà un quadre orientatiu del que es volia explicar, tot i que no va ser generalitzat. En altres casos, la propaganda serví per generar controvèrsia. Pel que fa a radiodifusió, els sindicats que pogueren van activar mecanismes de propaganda i, òbviament, en el cas pagès, la UdR, que ostentava el control del mitjà, s'emportà la palma quant a emissions. En conjunt, els partits i sindicats se les van enginyar per tal de fer arribar el missatge a la població.

En pocs casos, es féu servir la força d'un esquema o d'un gràfic per destriar l'essència de la col·lectivització a fi de fixar una visualització d'impacte. De les escasses que en van sortir publicades, les que inserí *Tierra y Libertad* i *Solidaridad Obrera* van voler explicar visualment com seria un poble totalment col·lectivitzat:[153]

Gráfico de trabajo de un pueblo rural totalmente colectivitzado

Un front de propaganda va ser la mateixa premsa barcelonina, que, en el cas de Valls i comarca, s'hauria de centrar, bàsicament, en *Solidaridad Obrera* i *Campo*, les dues publicacions anarcosindicalistes més potents. Hi

153 S'inserí com a complement de l'article "La organización en el campo", *Tierra y Libertad*, 27 febrer 1937, i a *SO*, 15 maig 1937, Anteo.

ajudà també que a *Solidaridad Obrera*, ja des del començament de la guerra, hi tornés a escriure Pere Sagarra, de Vallmoll, i més quan es va posar en marxa la pàgina “Proa al futuro: La Revolución en el campo” a partir del 30 d'octubre de 1936, de caràcter diari, inicialment, però que va resultar ser intermitent. I l'altre, el periòdic *Campo* des de febrer de 1937, pel fet que es convertí oficiosament en la veu oficial del Comitè de Relacions Camperoles, del qual Ramon Porté, de Montblanc, era el secretari.

A *Solidaridad Obrera* es parlà de col·lectivitats a bastament. Al novembre i desembre de 1936, els articles propagandístics de Federico Urales, Joan Reverter des d'Amposta, Camil Boldú, Jacint Borràs des del Secretariat de Relacions Camperoles, etc., són constants i alguns, crítics, com el de M. Miralles[154] contra els vagarosos que s'havien instal·lat a la col·lectivitat i que, si convenia, afirmava, se'ls havia d'expulsar.

Centrant-nos a la comarca, la propaganda escrita, en conjunt, va ser una peça bàsica. En alguns casos, generà certes disfuncions pel fet que, a l'exposar les idees, aquestes no sempre estaven ben articulades. Per exemple: una picabaralla fora de l'espai que comentem repercutí a la zona. Es produí a l'abril de 1937, quan la disputa ideològica en defensa o en contra de les col·lectivitzacions estava en el seu punt àlgid. Els socialistes de la UGT, en contra, i la CNT, a favor. La UGT i el PSUC, en el pla de la victòria, de deu punts, en dedicà un —el cinquè— a la problemàtica pagesa. El pla es presentà “per assegurar la victòria damunt del feixisme espanyol i internacional”. Les paraules que en vessaven eren sobre la seva manera d'entendre la solució del camp, les quals podien subscriure la majoria de partits i sindicats. Hi digueren:[155]

> Política justa al camp. Assegurar la llibertat dels camperols per treballar la terra individualment o col·lectiva segons la seva pròpia voluntat.
>
> Estimular amb crèdit i altres mitjans la producció agrícola més útil i necessària per a la guerra.
>
> Regularització de la compra-venda dels productes del camp, estimular la cooperació, i organitzar el comerç exterior sobre la base dels acords convinguts entre el Govern de la Generalitat i el Govern de la República.

154 Es deu tractar, segurament, de Magí Miralles, obrer de la construcció que el 1936 va formar part del Comitè d'Enllaç de la CNT, UGT, FAI i PSUC en representació de la CNT.

155 “El pla de la Victoria”, *Treball*, 10 abril 1937, núm. 193, p. 1.

Aquesta proclama va ser aprofitada per l'articulista cenetista comarcal Pere Sagarra, en un article molt mesurat per rebatre'n un d'anterior. Va retreure que entenia que, per alguns militants de la UGT, hi podia haver el convenciment de la inoportunitat de les col·lectivitats, però, d'aquí a fer una oposició sistemàtica, arribant fins a la injúria, tractant de lladres els pagesos de les col·lectivitats, n'hi havia un tros, aspecte que sembla que havia afirmat el valencià [Hilari] Arlandis [Esparza] en un míting celebrat a Valls. Això el feia contraatacar-lo assegurant que "las colectivizaciones campesinas, en términos generales, y de manera absoluta en nuestras comarcas de Valls y Montblanch, se desenvuelven con un espíritu de austeridad, de trabajo y ayuda mutua, que pueden ser presentados como ejemplares. Es asombroso como se trabaja incansablemente de sol a sol, sin dejar un palmo de tierra sin cultivar y recibiendo, en cambio, una retribución miserable, impropia de la época que vivimos".[156]

I es preguntava: "Y cuando se trabaja así, con esta fe, con esta confianza en el mañana, ¿puede venirse por estos pueblos a levantar partido contra estos camaradas abnegados y contra el espíritu de estos camaradas?".

Pels confederals, el Comitè Comarcal de Valls va ser l'encarregat de dissenyar l'estratègia de la propaganda. Generalment, per les finalitats orals més teòriques i doctrinàries, es basaren en l'aportació de persones foranes de bona oratòria, mentre que, per animar una decidida actuació local, es basaren en elements avesats de la mateixa comarcal Valls-Montblanc, ben coneguts. En el primer cas, les persones que van rondar més per la comarca van ser el montblanquí Ramon Porté, el pes pesat de l'oratòria catalana pagesa, ara, amb funcions de secretari de la Regional de Camperols de Catalunya, i el militant de la Regional Josep Viadiu, el qual ja havia discursejat moltes vegades en la gira que havia realitzat el llunyà 1918, bolos que els vells militants recordaven amb admiració.[157] Esporàdicament, parlà Joan Reverter [Nolla], d'Amposta i Francisco Carreño [Villar], El Argentino, bilbaí establert a Barcelona, entre d'altres.

En el cas dels militants comarcals, en una primera tongada que abastà fins a final de 1936, van ser comissionats pel sindicat Daniel Martí, el

156 "Sugerencias: Hay que insistir", *AS*, 8 abril 1937, núm. 27, p. 4.

157 Tenim constància que, entre l'octubre i el desembre, passaren per la zona Josep Viadiu, J. Rillo, Molet, J. Campoy, Martínez Novella, Jaume R. Magrinyà i Ramon Porté. Al novembre, discursejaren a Roda de Berà, Salomó, Vallmoll, la Masó, el Milà i, al desembre, a Cabra, Bràfim, Vallmoll, Vila-rodona, Valls…

Paleta, per la Federació Local, Josep Piñas, president del Comité de Milícies Antifeixistes i alcalde de Valls, Josep Avellà, de Fontscaldes, per la comarcal, Josep Busquets, de Valls, com a president de la Societat Sindicat Agrícola de Valls, i el militant de les Joventuts Llibertàries Fidel Miró Solanas, Mirlo, del Pla de Cabra, quan hi pogués assistir per mor de les obligacions que l'ocupaven, ja que estava quasi permanentment a Barcelona.[158] En altres casos, s'hi afegí Anton Ferré Marí, Anton Trenat, pagès de Cabra del Camp, o Joan Sentís, per la comarcal de Valls, del sindicat Sidero-Metal·lúrgic, els dos amb una capacitat moral provada i amb un poder de convocatòria important.

Un altre front d'acció per explicar la pauta del moment que vivia l'organització eren les proclames que es feien a partir del periòdic *Acció Sindical,* que havia posat en circulació la CNT de la Comarcal Valls-Montblanc. El setmanari, sorgit el 8 d'octubre de 1936, explicava, sovint, a partir d'una frase o expressió concreta, un concepte que es volia que la militància tingués clar, per la qual cosa aportava pistes de quin era el sentiment reflectit en un instant precís. En altres casos, eren ressenyes de diversa índole. Respecte de la pagesia i el procés col·lectivitzador, en sortiren moltes notícies d'impacte, amb més o menys càrrega de profunditat. Algunes proclames d'octubre a desembre de 1936 van ser les següents:

- Per explicar la filosofia de fons: "La col·lectivització del treball del camp, és la humanització de la vida i les relacions socials dels camperols" (5 novembre 1936).
- Per mirar que no decaigués la producció i animar a actuar de forma decidida i sàvia en una reconversió de plantacions velles cap a d'altres de joves: "Camperols! La consigna d'avui: no deixar un pam de terra erma. Cal sembrar, sembrar molt: blat, llegums, patates, verdures. Si és precís, arrencar la vinya vella, poc productiva. És el menjar el qui sosté la població. Sols així guanyarem la guerra. Sols així és com consolidarem la Revolució. En marxa, camperols, cap a la vostra alliberació" (8 octubre 1936).
- Per definir la postura de la CNT respecte de les col·lectivitzacions: "Nosaltres propugnem la col·lectivització immediata dels grans latifundis, però respectem la petita propietat i la iniciativa privada". Comitè Regional de la CNT (15 octubre 1936). "La col-

158 Sabem que una representació anà a Rodonyà, Puigpelat, Cabra del Camp, Nulles…

lectivització en el camp ha de realitzar la supressió de la desigualtat entre la població rural. Aquesta modalitat de treball realitza el vell aforisme dels primers internacionalistes de 'un per a tots, tots per a un'. Aquest serà el principi moral del nou ordre comunista" (22 octubre 1936).

- Per explicar com havia de tractar-se el bé preuat de la terra que ara es gestionava: "La terra és teva camperol; però no per a fer-ne un mal ús. La terra és teva i de tots els demés camperols units al Sindicat. I és aquest, com expressió de la voluntat de tots, qui ha de disposar el què cal fer d'aquesta terra, que ha d'ésser la mare nodriu de tots nosaltres. La terra és teva camperol, però tens de fer-ne un bon ús. ¡¡No ho oblideu!!" (29 octubre 1936).

El setmanari també serví per refutar les males arts d'altres partits i sindicats que dubtaven i malparlaven de com es duia a terme —o s'hi havia dut—el procés col·lectivitzador. Per rebatre-ho, inserien l'article d'un decret de la Generalitat aprovat i en realitzaven el comentari que s'hi esqueia. Al febrer de 1937 n'enquadraren un que avalava que s'havia de respectar les persones que treballaven les propietats que ja tenien, que servia per queixar-se dels socialistes anticol·lectivistes, recordant-los, taxativament, que, "en aquestes comarques nostres, totes les Col·lectivitzacions s'han fet lliures, inclús s'ha deixat a molts propietaris continuïn tenint jornalers, quan se'ls podria incautar de la terra sobrera".

Talment, la propaganda, a partir de maig de 1937, agafà un aire no tan directe. Sobre les col·lectivitats es pogué llegir enquadrat:[159] "El fet que no s'hagin legalitzat les col·lectivitats agrícoles després de 10 mesos de revolució és el més ferm testimoniatge d'hostilitat en vers les mateixes. ¡Camperols, vigileu i prepareu-vos a defensar les vostres terres!".

En altres moments, la propaganda va ser en format de pensament íntim, expressat sense rancúnia, ans al contrari, intentant veure l'entranya de l'home, tant del que s'apuntà al procés col·lectivitzador com del que no. D'aquesta reflexió, Anton Ferré Marí, Anton Trenat, de la col·lectivitat de Cabra del Camp, al setembre de 1937 en va escriure un article que expressava el seu sentir després d'un any d'estar-hi involucrat.[160] Afirmava que els pobles estaven dividits en dos bàndols, els col·lectivistes i els anticol-

159 *AS*,10 juny 1937, núm. 36, p. 1.

160 "Meditaciones", *AS*, 9 setembre 1937, núm. 49, p. 4.

lectivistes, i deia que això era impensable un any enrere, quan els homes dels pobles estaven separats en feixistes i antifeixistes. Es feia moltes preguntes de fort contingut social a les quals li costava de trobar resposta. En el fons, era el que sortiria en el Ple de Col·lectivitats Agrícoles de la comarca de novembre de 1937:

> ¿Per què una persona sense ser rabassaire i no afectar-lo el problema directament ajudés tant a la que era rabassaire?
>
> ¿Per què s'havia propugnat la unió de tots els pagesos a partir dels Sindicats Agrícoles, sumant els interessos tant dels col·lectivistes com dels que no, produint-se una amistat tolerada i, en canvi, avui, com a col·lectivistes, se sentien mirats com apestats tot i que pertànyer a la col·lectivitat havia estat del tot lliure?
>
> ¿Per què en aquesta pugna no hi havia pràcticament persones imparcials, tot i que la col·lectivització no perjudicava cap interés particular quan el que feia era un assaig en mètodes nous que haurà de beneficiar a tots?

Sense veure-hi aspectes negatius, qüestionava la sinceritat i la noblesa de les persones i se servia de l'adagi popular "del dicho al hecho hay un gran trecho" per demostrar-ho.

Tanmateix, en altres moments, els articles tingueren un toc d'orientació. En serien un exemple la trilogia d'articles que publicà Josep Torres Tribó, mestre racionalista, a *Acció Sindical* al desembre de 1938 sobre l'adaptació dels estatuts de les col·lectivitats.[161] En un d'aquests va escriure respecte al treball dels menors de catorze anys. Torres Tribó assenyalà que als estatuts hi havia de constar que aquests nois no podrien treballar més que accidentalment en tasques molt lleugeres, fora de l'horari d'escola, aspecte que denotava una filosofia social de pensar en els infants.

Talment, la propaganda, òbviament, no sempre va ser favorable a les col·lectivitats. A les ressenyes des del front de 1938, de com veien el sistema col·lectiu en el sentit de com s'havia degradat per l'egoisme de les persones, s'hi afegí una crítica no signada a *Acció Sindical* el 15 de setembre de 1938 en la primera pàgina, que blasmava contra aquells que hi feien sang volent-les perjudicar. En la part que ens interessa, l'anònim articulista hi escrivia sobre com les analitzava respecte del repartiment de terres i deixava el sistema retratat:

161 "Colectivismo agrario: Necesidad de orientación administrativa y de adaptación a los Estatutos", *AS*, 1 desembre 1938, núm. 113, p. 2.

> Des del moment que hom considerava i considera compatible i legal perfectament l'existència de la propietat particular i del treball individual o familiar amb el desenvolupament del col·lectivisme, des de qualsevol punt de mira que esguardem el problema, sempre i quan aquell punt de vista sigui racional, no tindrem altre remei que admetre que no és possible donar a l'utilització o cessió de les terres procedents d'incautacions un sentit unilateral. Fora possible i natural en tot cas —fins direm que hagués estat la única solució verament raonable i revolucionària— que fossin lliurades en absolut al règim col·lectiu totes les finques incautades si les col·lectivitats de camperols haguessin estat creades i es desenvolupessin en sentit social autèntic. *Però no ara, que les col·lectivitats no vénen a ésser altra cosa que associacions particulars de treball i aprofitament col·lectius més o menys en sentit social dins els seus àmbits*, però sense cap lligam d'ordre social en el seu vertader sentit universal.[162]

Talment, però, la propaganda pagesa no va ser privativa de la CNT. La UGT comarcal parlà també de les col·lectivitzacions a través del setmanari vallenc *Treball*. En parlà poc i mai bé. El primer article de tall propagandístic que aparegué va ser al març de 1937. Relatava que, al pagès d'un mas, li semblava un somni conrear aquelles terres tan seves sense que s'hi barregessin treballadors estranys.[163] S'esplaiava dient que "fer-lo canviar de vida [al referit pagès] entrant al règim col·lectiu seria per ell esclavitzar-se, automatitzar-se, seria fer-lo insensible a les sotragades socials, retrocedir a l'època anterior, convertir-lo inconscientment en feixista".

La UGT també s'hi abocà amb eslògans al mes de març i abril de 1938. Una de març s'inseria amb el cridaner títol de "Camperols!!!", en una ressenya de moltes coses a fer, no dirigida solament a pagesos. Pel que pertocava a aquests, hi deia, entre altres frases: "La Revolució t'ha lliurat de les grapes del terratinent: La terra és teva", "Per a recuperar el que el terratinent creu que ha perdut es ven la Pàtria al feixisme", "El fusell i l'aixada són armes de victòria".

La propaganda general del PSUC respecte a la terra també va ser inserida en el referit periòdic vallenc *Treball* a la pàgina de la UGT. Comparava com es vivia abans en governs reaccionaris, com es vivia avui amb un govern de Front Popular, com es viuria després de la victòria de la República i com vivien els pagesos en el territori dominat per Franco.[164]

162 "Els problemes del camp", *AS*, 15 setembre 1938, núm. 102, p. 1. Les cursives són meves.

163 "Col·lectivitzacions", *Treball*, 6 març 1937, núm. 188, p. 2. Joan Antonijoan.

164 *Treball*, 2 abril 1938, núm. 244, p. 2.

En l'enunciat "Camperols de Catalunya!" destacava, en el primer cas, les rendes altes que es pagaven en l'ahir, el perill de ser desnonats, l'amenaça de fam i misèria, uns salaris escarransits, el fet de ser obligats a treballar segons conveniència dels terratinents, a malvendre la força del treball de les filles dels pagesos, analfabetisme, coaccions i empresonaments. Quant al moment de l'escrit, a l'abril de 1938, anotava, entre altres coses:

> La renda ha estat anul·lada. Hem assolit la nostra més gran i justa aspiració per la qual hem lluitat sempre: La terra i els fruits per als qui la conreen.
>
> No podem estar llançats de la terra; el Govern del Front Popular protegeix els pagesos contra tots els enemics que volen apoderar-se de la nostra Pàtria i de la nostra terra.
>
> Amb l'ajut del Govern nosaltres estem assegurats contra la misèria.
>
> El dret d'obtenir terra tots els jornalers que vulguin treballar pel seu propi compte.
>
> Podem escollir lliurement la forma de treball que més ens plagui, ja sigui el treball familiar o treball col·lectiu.

Sobre com vivien els pagesos en territori dominat pel feixisme, la proclama era devastadora.

El 9 d'abril de 1938 en sortia un altre amb la capçalera "Camperols", en el qual es podia llegir:

> Les nostres conquestes i la nostra terra estan amenaçades per la invasió feixista. Les llibertats i la independència de la pàtria estan en perill.
>
> Dempeus com un sol home!
>
> El fusell i l'eina de treball són les armes de la victòria.
>
> Pagesos de Catalunya: Cal ésser dignes dels vostres germans que han caigut al front donant llur vida i llur sang per la llibertat dels homes i dels pobles, per la defensa de les conquestes revolucionàries, per la victòria i l'eixamplament d'aquestes conquestes.
>
> Tots dempeus contra l'invasor! Tots al treball i a les armes defensant amb el nostre valor i heroisme el territori lleial d'Espanya i assegurar el proveïment dels nostres germans del front.
>
> Per la llibertat, per la República, per Catalunya!
>
> Amunt els cors, pagesos catalans!!

La propaganda, en setmanes successives, continuà i cadascú tirava aigua al seu molí. Mentrestant, però, la moral de la victòria s'esmunyia. Les baixes de pagesos joves als fronts donaven un sentit realista al que s'apropava.

3.7 L'organització dels proveïments

A Catalunya, els proveïments quant a productes agraris van ser un malson per la zona republicana. L'organisme que en va tenir cura va ser la Conselleria d'Agricultura i Proveïments de la Generalitat quan n'era una de sola, i la de Proveïments quan estava separada de la d'Agricultura. El Decret de 13 d'octubre de 1936 de la Conselleria creà els Consells de Proveïments de Vegueria, juntament amb els Consells Comarcals de Proveïments. En l'entretant, al novembre de 1937 la Conselleria d'Agricultura de la Generalitat constituí a Tarragona la Junta Regional de Proveïments, organisme que havia d'ocupar-se de la qüestió de proveïments de la III Vegueria, en la qual eren incloses les poblacions de l'Alt Camp. En representació de Valls i dels ajuntaments de la comarca, hi assistí Miquel Trilla Robusté com a conseller municipal de Proveïments de Valls.[165] Com a delegat comarcal, fou nomenat Joan Sendra Siscart, màxim capitost del PSUC vallenc.

Aquesta Junta Regional durà poc temps, ja que, al febrer de 1938, a causa de la nova estructura acordada pels governs de la República i de la Generalitat, seria dissolta la Conselleria de Proveïments de la Generalitat i cessaria, per tant, el delegat.[166] La Presidència de la Generalitat aprovà la dissolució per Decret del 6 de gener de 1938 (DOG 9), pel qual s'anul·lava la Conselleria d'acord amb el Govern de la República, tot i que tres representants de la Generalitat, dels departaments d'Economia, Agricultura i Finances, formarien part de la Comissió Nacional de Proveïments d'àmbit estatal. A partir d'aquest moment, l'Estat es feia càrrec de Proveïments a Catalunya.

El procés, però, va tenir més arestes. En l'esclat de la conflagració, els Comitès de Milícies Antifeixistes locals van tenir cura que tot seguís el curs normal dins de la anormalitat. Un cop els Consells Municipals de cada poble agafaren responsabilitat organitzarien la Regidoria d'Agricultura i Proveïments, encaminada a la distribució i el control dels productes. Les regidories de capital de comarca com Valls o de ciutats mitjanes esdevingueren importants i amb feina extra, ja que els productes a partir de l'any 1937 començaren a escassejar. El problema més greu va ser la falta de pa, per la qual cosa els regidors responsables van haver de fer mans i

165 AMV. Llibre d'Actes del Consell Municipal de Valls 1937-1938, 19 novembre 1937.

166 *Treball*, 5 febrer 1938, núm. 236, p. 3.

mànigues per poder-ne servir, fins que, al final, sucumbiren a la realitat, que no va ser cap altra que la intervenció i els controls. Al juny de 1937, a proposta de la Conselleria d'Agricultura i Proveïments de la Generalitat, el Consell Municipal de Valls acordà complir els decrets de la Conselleria en el sentit que la distribució dels productes a la ciutat deixaria de ser potestat de la Conselleria municipal i ho seria de la delegació comarcal.[167]

El 1936 a Valls i la zona d'influència, poblacions pageses per excel·lència, no es notà en res la manca d'aliments bàsics. El 1937 la cosa es complicà i el 1938 ja va passar a pitjor. Si la guerra hagués continuat el 1939, de ben segur que algú hauria deixat la pell per falta de menjar. A la capital, Miquel Trilla Robusté, de la CNT i electricista en la vida civil, va ser regidor d'Agricultura i Proveïments. Al maig i juny de 1937, a Valls, la Regidoria de Proveïments perdé pes. La feixuga tasca d'intercanvis i d'importacions i exportacions de productes passava a ser competència unificada de la delegació comarcal de Proveïments.[168]

La ploma autoritzada de l'advocat Ferran Casas ha indicat sobre el referit Miquel Trilla que "la seva dedicatòria a l'oficina fou íntegra i portà a terme un treball en moltes ocasions d'una eficàcia decisiva". Ben aviat, la vigilància i el control s'establiren sobre productes bàsics: la llet, el porc, el pa, les patates, el sabó i els animals de ploma. Al gener de 1937, s'obrí una "taula per als malalts" al carrer de la Cort 12, en la qual hi havia pollastre, gallina, i llet i peix blau en algunes ocasions. Ben aviat, a proposta de la Regidoria, l'Ajuntament nomenà la Junta de Control de Preus perquè aquests no pugessin.

A fi i efecte de mitigar la falta d'animals de ploma, l'Ajuntament aprovà al novembre de 1936 la construcció d'una granja avícola municipal, que gestionà el referit conseller. Inicialment, va tenir capacitat per a unes sis-centes gallines ponedores i s'establí una secció de Recria i una secció de Polleria i d'Incubadores en terrenys confiscats de la Masia Ribes. La despesa de posar-la en funcionament anà a càrrec de l'Associació de Dependents de Banca, la qual va fer un donatiu de 40.000 pessetes de les 45.000 que

167 AMV. Llibre d'Actes de la Comissió de Govern municipal 1934-1937, 16 juny 1937.

168 La Comissió Municipal de Govern de 15 de juny de 1937 així ho va aprovar, atenent a ordres superiors. Talment, un article a *Treball*, "Política de Proveïments", signada pel capitost del socialisme vallenc Joan Sendra avalaria la tesi contrària, en el sentit que Proveïments de la ciutat de Valls va ser cedida a Proveïments comarcal.

costà.[169] La Granja Avícola proporcionà carn, sang i, sobretot, ous. Per posar-la en funcionament, el ciutadà Joan Mercadé Inglés fou dotat amb una beca per cursar estudis accelerats de Regent Avícola a l'Escola d'Avicultura d'Arenys de Mar, el qual, ja titulat, en seria responsable fins al febrer de 1938, quan va ser cridat per deures militars i fou substituït per Maria Clavé.[170] Al novembre de 1938 el Consell Municipal va posar damunt la taula la notificació que la Unió Catalana d'Avicultors i Cunicultors de Catalunya havia estat intervinguda per la Prefectura Administrativa Comarcal d'Intendència Militar de Barcelona. Això implicava un seguit de problemes respecte al proveïment de pinsos a la granja, per la qual cosa s'acordà que l'alcalde i el regidor de Proveïments es traslladarien a la Ciutat Comtal per fer gestions i mirar d'aconseguir un subministrament regular.[171]

La Conselleria de Proveïments de Valls va fer semblant o el mateix que feren les d'altres poblacions: intentar frenar els guanys de comerciants, practicar un control sobre les mercaderies i tallar les iniciatives particulars acaparadores que haurien portat a la disbauxa l'economia local, en paraules del mateixos representants.[172] I, sobretot, buscar productes per aconseguir que la gana no rosegués els estómacs. La Conselleria va convertir-se en un organisme tan important que s'instal·là als baixos de la Casa de la Vila —plaça Llibertat 1— i, més endavant, al primer pis d'una casa contigua a l'ajuntament, amb el qual es comunicava interiorment. En l'àmbit local, s'institucionalitzà la Conselleria d'Agricultura i Proveïments.[173]

El nomenament de delegats comarcals va passar per diverses mans. El primer, Francesc Robusté Borràs, d'ERC, que, com a delegat comarcal, significà que s'incorporés també al Consell de Proveïments de la Vegueria. En el decurs de la guerra, al gener de 1937, va ser nomenat delegat de Proveïments de la comarca, Francesc Ollé [Aymerich],[174] el qual rebé de l'Ajuntament l'estatge del primer pis dels Jutjats.[175] Al maig de 1937 el delegat va recaure en la persona de Francesc Garcia Fernàndez per poc temps,

169 Consta com a donatiu, tot i que es pot entendre la paraula de diferents maneres.

170 AMV. Llibre d'Actes del Consell Municipal de Valls 1937-1938, 16 febrer 1938.

171 *Ibídem*, 16 desembre 1938.

172 "Salutació de comiat", *AS*, 20 maig 1937, núm. 33, p. 3. Miquel Trilla, Francesc Robusté.

173 AMV. Llibre d'Actes de sessions de l'Ajuntament 1933-1938, 7 desembre 1936.

174 "Noves", *Treball*, 9 gener 1937, núm. 179, p. 3.

175 AMV. Llibre d'Actes de la Comissió de Govern Municipal 1934-1937, 20 gener 1937.

ja que el 30 de maig de 1937 s'acceptava la seva dimissió i es nomenava Joan Balañà Montalà.[176] Aquests tres darrers eren del PSUC.[177]

Consegüentment, a partir de maig de 1937, a Valls, la Conselleria de Proveïments va perdre pes. En el moment del relleu, els dos representants que duien les conselleries d'Agricultura i Proveïments, Miquel Trilla, de la CNT, i Francesc Robusté, d'ERC, respectivament, passaren balanç de la seva gestió. En el seu haver, hi posaren que a Valls s'implantà la tarja de racionament —s'aprovà el 25 de novembre de 1936—,[178] molt abans que el Govern de la Generalitat promulgués el Decret de racionament familiar, o la fluïdesa amb l'intercanvi de mercaderies establert amb altres poblacions catalanes, de l'Aragó i de França, no sense que es produïssin entrebancs —tal com s'informà la Comissió de Govern a l'abril de 1937.[179] Feren extensiu l'agraïment per l'ajut que havien rebut a la Col·lectivitat Agrícola, al Sindicat Societat Agrícola i a la Col·lectivitat de Transports.

El tema de la distribució, però, de sempre va ser un problema. A Valls esclatà amb cruesa a partir dels Fets de Maig de 1937 per la interferència entre la Conselleria comandada per la CNT i la delegació comarcal dominada pel PSUC. A finals de juny de 1937 —el dia 23—, el regidor d'Agricultura i Proveïments vallenc presentà a la Comissió Municipal de Govern que s'acordés de demanar per escrit al delegat comarcal de Proveïments a quin departament havia lliurat els 95.000 kg de farina, tal com aquell havia indicat en una nota pública. La primera setmana de juliol, l'Ajuntament de Valls va trametre la carta al delegat comarcal dient que remetés una partida important de farina per distribuir-la als forns de la població. El 10 de juliol el delegat, Joan Balañà, contestà a l'Ajuntament, comandat per l'alcalde Josep Piñas, defensant que havia donat les ordres pertinents i que la Conselleria de Proveïments de l'Ajuntament de Valls no havia passat a buscar-la, per la qual cosa, per ordre seva, la farina l'havia enviat a la panificadora vallenca. Des de l'Ajuntament, el regidor responsable, Miquel Trilla, titllà de mentider el delegat en afirmar que no hi havia constància de l'oferiment i que la quantitat de farina que es deia mai no l'havia tingut

176 *Treball*, 22 maig 1937, núm. 199, p. 2.

177 La Comissió Municipal de Govern del 2 de juny de 1937 en dóna constància.

178 AMV. Llibre d'Actes de la Comissió de Govern municipal 1934-1937, 25 novembre 1936. Per cada fruit o producte, hi havia els pertinents fulls.

179 *Ibídem*, 14 abril 1937.

la delegació, i que no seria per Valls, sinó per la comarca.[180] De resultes d'aquesta mala maror, la Comissió de Govern aprovà al mateix juny que no es pagués la multa que el delegat comarcal havia imposat a un veí, ja que la fiscalització corresponia a l'Ajuntament.

Per posar més llenya al foc, al juliol de 1937, Joan Sendra Siscart, el màxim dirigent del PSUC i de la UGT, burxava la Conselleria de Proveïments local dient que no entenia la seva deixadesa de cedir competències a la comarcal, en el sentit que semblava que no volia distribuir els productes de la delegació comarcal "perquè no hi podia carregar el tant per cent".[181] Era, clarament, una pugna política en la qual el PSUC intentava esquitxar la CNT.

Talment, els proveïments van ser un malson per als governs municipals, no exempts de crítiques. A l'octubre de 1937, en l'article "Baixa política", la UGT local denunciava les maniobres del que qualificaven de quinta columna, referent a la manifestació de dones i de canalla que, amb crits, intentaren apoderar-se del pa de les fleques.[182] A les darreries de 1937, hi hagué una nova demanda per part de dones vallenques al crit de "Volem pa", avortada per la policia, dirigida en persona pel delegat d'Ordre Públic. El tema dels proveïments, sobretot del pa, era pelut de resoldre.[183]

Mentrestant, el Decret de 5 de juny de 1937 traspassà del Departament de Proveïments al d'Agricultura la intervenció de la producció, el comerç i el consum dels forniments agrícoles. El nomenament a la comarca de l'Alt Camp l'ostentà Sebastià Roca, Àngel Vallverdú Vallverdú i Josep Martí Molet.[184] El control estricte de la mesura comportà problemes, alguns dels quals arribaren al Jutjat de Primera Instància i Instrucció de Valls per un delicte d'atemptat i lesions.[185]

180 *AS*, 22 juliol 1937, núm. 42, p. 3.

181 "Política de Proveïments", *Treball*, 3 juliol 1937, núm. 205, p. 1. Joan Sendra.

182 *Treball*, 9 octubre 1937, núm. 219, p. 1.

183 A Valls, a les darreries de 1937, un seguit de dones sortiren al carrer al crit de "Volem pa". El delegat d'Ordre Públic ofegà la protesta. Més ampliació a Casas-Mercadé, Ferran: *Valls: la guerra civil… [Op. cit.]*. Valls, 1982, p. 260.

184 El nom balla amb el d'Eduard Boada Mercadé, tot i que creiem que Àngel Vallverdú ho va ser de manera efectiva.

185 ANC. Sant Cugat. Fons Generalitat de Catalunya. II República. Carpeta 155.3. Va ser el cas d'un incident que tramità el jutge de Valls, Joan Tomàs, al març de 1938, referit a un carro ple de gènere que circulava sense guia. El jutge demanà al conseller d'Agricultura si els

Talment, el tema de proveïments va merèixer l'atenció d'un article inserit en el periòdic socialista vallenc *Treball* al febrer de 1938 amb el significatiu títol de "Proveïments i acaparadors", referit a Valls, quan proveïments ja estava en mans de l'Estat.[186] Se seguia malparlant de la política municipal de la CNT i s'escrivia que "hem de confessar que encara està per encetar la política municipal de Proveïments", denunciant que "no s'ha pres cap mesura per fer complir els preus de taxa", "no s'ha intentat coordinar els esforços de la FESAC, el Sindicat Agrícola de Valls, i ajuntament, per realitzar una tasca positiva en els queviures", i sentenciava que "únicament hi [ha] hagut un afany desmesurat de mercantilisme pejoratiu i ocasionar molèsties a organismes jurídics, com la FESAC". El socialisme vallenc, en aquests moments de la guerra, es treia la careta i, vist el paper de força amb què es trobava, fiblava fort cap a la CNT i, de retop, cap a la resta de partits del consistori, assenyalant que caldria que no hi hagués carnets duplicats o triplicats de racionament, cosa que denunciava que s'havia demostrat. També picava cap als acaparadors en el sentit que no n'hi havia prou de confiscar els productes que acumulaven, sinó que calia enviar-los a les autoritats competents. Quinze dies després, el regidor cenetista Miquel Trilla manifestava que no podia admetre que la transgressió d'uns funcionaris —la duplicitat, per tant, era certa— es fes amb el consentiment del regidor. Al març de 1938, una sessió del ple municipal posava en evidència les dues postures: la del PSUC atacant i la de la CNT raonant. Francesc Oller, del PSUC, demanà la "localització i la persecució fins a fer-los la vida impossible" dels qui es dediquen i fomenten els preus abusius, els quals s'han de limitar "als de taxa establerta". Miquel Trilla, de la CNT, sembla que amb cara de pomes agres, li etzibà un lacònic: "Ja

delegats i els agents inspectors de les delegacions comarcals de Forniments Agrícoles tenien en l'exercici del seu càrrec la consideració i el caràcter d'agents de l'autoritat, i si els esmentats agents exercien aquestes funcions de forma permanent. A la resposta afirmativa, es va saber que Ramon Font Granja i Josep Altès Brunet eren agents inspectors, nomenats per Sebastià Roca el 27 de desembre de 1937, en aquell moment, delegat comarcal de Forniments, i que el delegat comarcal actual, al març de 1938, era Josep Martí Molet. El tema no s'aclarí, ja que la demanda s'estenia també sobre Joan Albagés Agràs, el qual havia fet ús de la pistola davant la resistència de Pere Dols Barrabeig, conductor del carro que duia oli i blat sense la guia corresponent des dels Garidells a Valls. El Departament d'Agricultura va dir que Albagés, inspector de Proveïments, no podia informar de les atribucions que tenia, ja que era competència de les Juntes de Proveïments.

186 *Treball*, 26 febrer 1938, núm. 239, p. 1.

s'ha fet. Però on són els queviures per tal que els siguin aplicades les taxes establertes?".[187]

Pere Sagarra també va intervenir sobre aquesta problemàtica amb un to equilibrat. A finals de maig de 1938, alertava del divorci que podia produir-se entre els pagesos i els obrers a causa dels productes agraris. No s'arronsava a l'hora de dir que "es lo cierto que el aprovisionamiento de comestibles durante el tiempo de nuestra lucha antifascista, ha sido la cuestión que ha sufrido mayor desorden y la que ha contribuido mayormente al descontento, en ciertos momentos, de las masas obreras", a més de repartir-ne la culpa entre els polítics.[188] Exculpava, en aquest cas, els intermediaris —a qui retreia el desordre de començament de la guerra— i posava l'accent en els mateixos pagesos, argumentant que aquests s'havien resistit a vendre al preu establert perquè la taxa que posava el govern als productes agrícoles havia estat mal feta i havia propiciat que el pagès agafés la veta egoista, alimentat pel clientelisme polític i també per la quinta columna, i es convertís en un especulador despietat. Indicava, a més, que el problema dels productes cars no era privatiu de les ciutats, ja que, als pobles, els que no tenien determinats articles els havien de pagar com tothom i amb una mitjana deu vegades superior de com anaven al començament de la guerra. Sentenciava que el pagès, si continuava traficant clandestinament amb la fam del treballador, «convirtiéndose propiamente en proveedor de la gente adinerada —la mayor parte de la ‹quinta columna'— el campesino se encontrará frente a sus hermanos industriales» i també del Govern nacional —al·lusiu al Govern espanyol.

En consonància amb la presa de postura anterior, Pere Sagarra va reprendre el tema uns dies després, al juny de 1938, amb l'aclaridor títol «Por una justa revalorización de los productos agrícolas», demanant que els sindicats agrícoles i les col·lectivitats es posessin d'acord per establir una taxa equitativa dels productes.[189] Assegurava que, al país, l'existència d'un nivell de vida molt baix comportava que el 80% dels ingressos d'una família pagesa i obrera s'invertissin en l'obtenció d'aliments. Per aportar-hi solucions —que s'afanyava a dir que no eren les úniques—, proposava que la norma en què podia basar-se la valoració havia de ser el nivell de vida

187 Casas-Mercadé, Ferran: *Valls: la guerra civil… [Op. cit.]*. Valls, 1982, p. 260.

188 "El campesinado ante el problema de los abastecimientos", *SO*, 31 maig 1938.

189 *SO*, 5 juny 1938.

d'un obrer qualificat, i la relació del salari actual comparat amb el salari anterior al 19 de juliol. Respecte als productes pagesos, creia que s'havien d'augmentar un cent per cent partint de la mitjana de mercat del quinquenni anterior a 1937, tot indicant que aquesta feina l'havien de realitzar les tres centrals sindicals del camp. Un cop posades d'acord, el Govern nacional —es referia, novament, al de l'Estat, que era qui, en definitiva, controlava la Conselleria de Proveïments—, segurament, hi donaria carta de naturalesa.

Però no acabà aquí el tema. Mentre el reprenia des de les columnes de la *Soli*, Sagarra assenyalà amb finesa i, alhora, amb contundència que el problema de les taxes dels productes venia tant de l'egoisme incivil del pagès com de les organitzacions sindicals que no l'havien abordat com calia —ja havia exposat ambdues idees— i afegí on creia que s'encallava el problema respecte a la CNT: en la Federació Nacional i en les organitzacions pageses, en una crítica sinuosa, de retruc, als mateixos sindicats agrícoles. I concloïa sentenciant que, "cuando se tienen bien abiertos los ojos del alma al panorama social de nuestro país, hemos de tenerle valor de pedir nuestra parte de responsabilidad; por eso hablamos este lenguaje".[190]

Dos dies després, Sagarra sortia amb un nou tema que coïa, referent a la qüestió de Proveïments.[191] Indicava que l'avanç de la línia del front havia fet que, en alguns pobles d'Aragó i de Catalunya, s'hagués perdut l'estiba del cellers, els ramats de bestiar i els magatzems de productes, àvids de guanys, fruit de l'acaparament. Vist el precedent, proposava la conveniència d'evacuar en una extensió d'uns 25 quilòmetres del front tots els productes agrícoles innecessaris per sostenir les respectives localitats, assenyalant que es necessitava una organització forta i solvent que ho fes, "como podría y debería ser la 'Unió de Sindicats Agrícoles' [es referia a la FESAC] controlada por todos los campesinos antifascistas y libres de las influencias de nuestros 'kulacs' servidores solapados del fascismo", en referència a la cúpula de la UdR, ja sota l'òptica del PSUC.

A tot això, en el segon i el tercer trimestre de 1938, es començava a veure que la guerra es perdia i que els productes del camp ajudarien tant com les armes a decidir. El Departament d'Agricultura de la Generalitat tampoc no parava i, a l'abril de 1938, va intervenir tota la producció de

190 "Colaboración sindical al problema de abastecimientos", *SO*, 12 juny 1938.

191 "La sindicación forzosa y sus filtraciones", *SO*, 14 juny 1938. Pedro Sagarra/Anteo.

patata primerenca Royal Kidney apta per a l'exportació.[192] Això lligava amb les actes de la Federació Local de Sindicats Únics de la CNT de Valls i comarca,[193] en què s'anotaven qüestions com que hi havia pobles de la comarca on els pagesos no treballaven esperant l'evacuació —19 abril—, o que a la plaça no hi arribava res per vendre —12 juliol—, temes represos en la reunió de la setmana següent, dient que s'havia d'exercir un control de les verdures que circulessin clandestines —17 juliol.

Mentrestant, a Valls, a excepció del Col·lectiu, la gana ja feia estralls. Demostratiu d'aquest fet, a l'estiu de 1938 nois joves "a hora foscant i àdhuc fins a la nit s'esmunyien en temps de les collites de les avellanes i de les ametlles i del raïm sobre les finques propietat dels seus pares —de les quals s'havia incautat i eren conreades pel "Col·lectiu"— a l'objecte de 'robar', de 'furtar' un braçat d'aquells fruits i, així matar una mica la gana".[194]

La Presidència de la FESAC comarcal també respirava en aquesta disjuntiva. Aquest 1938, quan Simó Rodon Rodon, d'ERC, era president de la FESAC, preveient el que passaria respecte del cereal, va escriure al conseller d'Agricultura de la Generalitat.[195] En la carta del 9 de juny l'alertà del que succeiria en la propera collita a la comarca i denuncià que hi hauria un frau generalitzat dels pagesos.[196] Simó Rodon indicà que "la manca de queviures, el sentit egoista de la gent del camp, la incomprensió i l'escassetat d'adobs, sofre i sulfat [...] farà que la pagesia miri amb recel i procuri no atendre els bons desigs de la vostra Ordre", recordem, de forts controls. La solució que donava, dràstica, era que, per tenir el control total de la producció, s'havien de fer desaparèixer totes les eres de batre —desfent-les, deia— i, així, tothom es veuria obligat a batre a les màquines trilladores. Prosseguia dient que, si no es volien arrabassar les eres, l'ordre hauria de ser terminant en el sentit de decomissar la collita a tots aquells que no batessin a la màquina. Respecte als llegums —faves, cigrons...—, deia que es podia deixar, únicament, una era, que seria vigilada pel Sindicat Soci-

192 Caballé y Clos, Tomás: *Barcelona roja: dietario de la revolución (julio 1936-enero 1939)*. Librería Argentina. Barcelona, 1939.

193 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 1438.

194 Casas-Mercadé, Ferran: *Valls: la guerra civil... [Op. cit.]*. Valls, 1982, p. 250-252, assenyala que el Col·lectiu, en aquest tema, era un altre món. De fet, a Valls les reserves a la retirada van ser quantioses, pròpies de pagesos que, quan podien, guardaven menjar per tot l'any.

195 Havia substituït el cenetista Joan Busquets Queralt quan aquest anà al front.

196 ANC. Sant Cugat. Fons Generalitat de Catalunya. II República. Carpeta 156.3.

etat Agrícola i, d'aquesta manera, el control seria total. La recomanació final que preveia era que els resultats pràctics de l'ordre emesa de control serien nuls i que la pagesia, "com vos sabeu, seguirà, la major part d'ella, burlant-se de les disposicions que puguin regular la collita de cereals, a pesar de fer-se a benefici d'ella mateixa". La resposta del director general, amb data de 20 de juliol, va ser del tot decebedora i demostrava que la Generalitat estava desbordada. Li passava el mort de la solució dient que, si l'ordre no es complís, "podeu posar-vos d'acord amb el delegat d'Orde Públic d'aqueixa comarca per obrar en conseqüència".

El 7 de gener de 1939 (DOG 10), quan quasi tot estava perdut, es publicava una ordre circular del Departament d'Agricultura que recordava que, en el llunyà *Diari Oficial* de 14 de novembre de 1937, era intervinguda tota la producció de patata d'un seguit de termes municipals per a la sembra. Com sigui que el problema persistia, es recordava als sindicats agrícoles, a les Federacions Comarcals de Sindicats Agrícoles, a les delegacions de Forniments Agrícoles i a tots els ajuntaments la plena vigència de la normativa. Sonava a música celestial. La diàspora a Valls i comarca havia començat. La política de proveïments se n'anava en orris i tot, tot, ja només era un miratge de derrota.

4. LES COL·LECTIVITZACIONS I LES CONFISCACIONS, POBLE A POBLE

No hi ha un cens fidedigne del número de col·lectivitats que van existir zona a zona del país. A la comarca de l'Alt Camp, objecte de l'estudi, sabem les poblacions que van contestar l'enquesta del Departament d'Agricultura de la Generalitat del 7 de novembre de 1936 sobre aspectes de la col·lectivització de la terra, les dades de la qual van publicar-se en el *Butlletí del Departament d'Agricultura*.[197] Per mitjà d'aquesta, si atenem a les respostes, el 31 de novembre tenien col·lectivitat quatre municipis de la comarca —Cabra del Camp, la Masó, el Pla de Cabra i Vallmoll— i tres indicaven que no —Mont-ral, el Pont d'Armentera i Querol. Al desembre s'hi afegí Vila-rodona indicant que també. Cal considerar la resposta un fracàs, atès que, si se seguís confiant en aquestes dades, només cinc pobles de la comarca haurien tingut col·lectivitat, cosa del tot errònia. La no-resposta massiva permet copsar un segon detall i és que les normes, les ordres i les lleis emanades del Govern van ser seguides quan va convenir.

Una primera aproximació a les col·lectivitzacions de la comarca fou publicada per l'autor del llibre, inclòs en el volum *Atles d'Història de Catalunya* el 1995, en el capítol "Col·lectivitzacions i bombardejos. La rereguarda".[198] A partir d'un mapa, s'hi posà poble a poble, sintèticament, si els municipis havien tingut col·lectivització agrària o no, amb una sèrie de variables com el nombre de persones que la formaven, els jornals de terra col·lectivitzats, l'afiliació sindical dels col·lectivistes, si tenien granja i cooperativa de consum, a més dels conreus predominants de cada col·lectivitat.

197 *Butlletí del Departament d'Agricultura*. Generalitat de Catalunya, núm. 3, desembre de 1936.

198 En l'obra d'Hurtado, Víctor; Mestre, Jesús; Miserachs, Toni: *Atles d'Història de Catalunya*, Edicions 62. Barcelona, 1995, pàg. 252-253. En seria la primera referència de conjunt.

En general, doncs, pot dir-se que hi ha escassíssima literatura científica sobre el fenomen en conjunt i, consegüentment, la particular és encara més pobra. Així, aspectes de com es van formar les col·lectivitats agràries i el procés que seguiren dia a dia en el decurs de la guerra són inusuals. En trobem excepcions. A la comarca propera del Baix Camp, sabem el detall de la de Reus en el procés que se seguí d'agost de 1936 a febrer de 1937, atès que, en la data indicada, un grup de vint pagesos dels quatrecents que la integraven se'n van voler separar. El procés implicà la creació d'una comissió mixta formada per representants del sindicat agrícola —hi eren integrats com a secció—, dels mateixos pagesos dimissionaris i del Departament d'Agricultura de la Generalitat. Cal dir que la resolució que s'acordà, raonablement pensada, va ser acceptada per tothom.[199] Talment, a la comarca de l'Alt Camp, hi ha dos pobles estudiats, Alcover i Vilabella, ambdós amb col·lectivitat agrària, treball que es reprendrà quan es tracti el poble concret.[200]

El tema, per la dificultat de les fons, ha resultat complex d'esbrinar en molts camps. Un de crucial ha estat el de mirar de concretar el total de les propietats confiscades —urbanes i rústiques— per poder fixar les que només van ser comissades d'un municipi per a finalitats politicosocials de les que ho foren per a destinació de la col·lectivitat. Per això, s'ha optat per estudiar la confiscació en la seva amplitud, aspecte que ha resultat útil en alguns casos, però no en tots, ja que, en no poques ocasions, les mateixes finques preses pels sindicats tenien indicada, de manera mig encoberta, que era per continuar treballant-les els parcers o mitgers que ja les duien i, en conseqüència, no feren cap a la col·lectivitat. Del conjunt, n'ha sortit una perspectiva efectuada poble per poble, al més exhaustiva possible, malgrat la dispersió i escassetat de la documentació.

En aquesta arrencada de guerra, el procés col·lectivitzador va ser molt diferent en funció del gruix de militància de cada poble i del procés doctrinal que tenia establert cada col·lectiu. Els nuclis més actius de la comarca quant a sindicació eren Valls, orientadora en força moments del procés, i les poblacions de Cabra del Camp i Vallmoll, en sentits diferents.

199 A Archivo Histórico Nacional (AHN). Madrid. Causa General 1447.1, hi ha un informe de l'alcalde i el secretari del consistori en el qual afirmen que la col·lectivització de Reus va ser parcial, d'una extensió aproximada de 1.140 hectàrees, o sigui, 3.000 jornals del país.

200 D'Alcover, publicat, de manera individual, pel qui signa aquest llibre i, de Vilabella, publicada a quatre mans entre Maria Recasens Rovira i jo mateix.

Cabra tenia una elit de militants basada en petits propietaris que sentien la causa, amb responsabilitat, assidus a les reunions comarcals. Vallmoll seria considerat el nucli doctrinal pel fet que hi havia un component que s'havia escarrassat donant orientacions —abans i durant la guerra— de com havia d'anar el procés, la qual cosa implicà que la col·lectivitat en molts moments fos presa com a model en el procés engegat. S'hi afegí el Pla de Cabra, tot i que, en aquest poble, alguns elements, en paraules de l'alcalde vallenc Josep Piñas, "van cometre les mil tonteries, sobretot, en la col·lectivitat".[201]

Un element que tingué a veure amb més d'una col·lectivitat de la comarca ja ben entrada la guerra en l'aspecte comptable va ser el mestre racionalista Josep Torres Tribó. Aterrà a Valls per Josep Avellà, de Fontscaldes, al qual va ser recomanat pel secretari de la CNT catalana Mariano Rodríguez Vázquez, Marianet, en el sentit de si se li podia donar feina. Se n'hi oferí, a més de casa —naturalment, embargada— al Pati, a ca la Massona. Home de temperament violent, les coses que li semblaven injustes no les podia callar. La sordesa extrema que patia no li minvava la capacitat de treball extraordinària, identificada amb la màquina d'escriure. Catalogat com un home que no exigia mai res, Josep Avellà se n'adonà i ho va fer extens a les col·lectivitats agràries, a les quals exposà: "Aquest home encara el deixareu morir de gana! Aquest home no demanarà mai res!", cosa que serví perquè se n'ocupessin.[202] Quan sortí el Decret de la Generalitat de 8 d'octubre de 1937, es va fer càrrec de les legalitzacions de les col·lectivitats que li ho demanaren.

En conjunt, als pobles de la comarca de l'Alt Camp no es notà una animadversió d'ira contra les col·lectivitats, segurament perquè no van ser gens forçades —a excepció, i encara molt i molt, del cas del Pla de Cabra. Altrament, el procés de ràtzia que algunes col·lectivitats patiren en altres llocs, traumàtic, no es produí aquí.[203]

---

201 Expressió de Josep Piñas a l'autor del llibre.

202 A Peirats, Josep: *La CNT en la revolución española*. III vol. Ediciones CNT. Tolosa, 1951, p. 308. Del referit Torres Tribó també es diu que a la guerra va ser mestre del Masroig (Priorat) i era el comptable de la col·lectivitat. Acabada la guerra, passà a França, d'on fou deportat a Alemanya, on es va tornar boig. Els nazis el mataren en un forn crematori.

203 Hi hagué diversa premsa que en parlà i, posteriorment, es reproduí en format de llibres. Els autors de tendència àcrata no neguen gens una certa imposició. N'és un exemple Noja Ruiz, Higinio: *Labor constructiva en el campo*. Ediciones Libre-Studio. València, 1937, p. 20 i s. Tanmateix, dóna una versió complementària de com es devia procedir dient que "acaso

L'agricultura de 1936, a Catalunya, era un jardí, en paraules idíl·liques del montblanquí Ramon Porté, en el sentit que la terra estava del tot treballada.[204] En el panorama que retratà d'abans de la guerra, indicava que, en la seva generació, hi havia molts Manelics —jornalers—, en clara referència al personatge principal de *Terra baixa*, d'Àngel Guimerà, simbolitzat pel tipus de pastor primitiu i sense malícia que, enganyat pel propietari rural, disbauxat i cínic, acabaria tractant-lo com ho feia amb el llop de la muntanya. Prosseguia manifestant que també hi havia un grup de pagesos petits propietaris, i la resta eren mitgers i arrendataris. Assenyalava que cada pagès procurava tenir la seva mula, que mai no s'havia explotat tant la terra i que, per defensar-se econòmicament, es treballaven sis dies i mig per setmana, ja que o bé s'havia de donar la meitat de la collita o calia pagar un arrendament crescut. Com més es collia, més benefici tenia l'amo. Així, quan va arribar la guerra, de seguit es va anar a confiscar les terres dels que havien marxat. "I s'organitzaren, instantàniament les col·lectivitats".

Les col·lectivitzacions, pel precedent que hem indicat, van arrencar amb força o a empentes i rodolons en divuit dels vint-i-tres municipis de l'Alt Camp: Aiguamúrcia, Alcover, Alió, Bràfim, Cabra del Camp, Figuerola del Camp, la Masó, Montferri, Nulles, el Pla de Cabra, el Pont d'Armentera, Puigpelat, Rodonyà, el Rourell, Vallmoll, Valls, Vilabella i Vila-rodona. Només cinc pobles no en tingueren: els Garidells, el Milà, Mont-ral, Querol i la Riba. Caldria precisar, però, dues qüestions:

- Dels divuit municipis, hi ha comptat el d'Aiguamúrcia. Cert, però s'ha de precisar que el municipi com a tal no en va tenir. N'hi va haver al Pla de Manlleu, agregat del municipi.
- Entre els divuit municipis es compta Valls. Cert, però, en aquest cas, s'hauria d'afegir la col·lectivitat de l'agregat de Fontscaldes, per la qual cosa al municipi vallenc n'hi hauria dues: la pròpia de Valls i la de Fontscaldes.

hubiera sido un acierto ceñirse a la realidad y proceder al reparto de la tierra dejando a cada cual en libertad de cultivar su parcela del modo que le viniera en ganas, pero no dejando a ninguno disponer libremente del fruto de su labor". Els de tendència comunista basaren la seva animadversió total per una imposició basada en la violència i el terror.

204 Vídeo *Memòria Popular* de TVE "La col·lectivització durant la guerra civil". 8-3-1983. Aquestes idees són expressades per Ramon Porté.

Consegüentment, la xifra total de col·lectivitats que es posaren en funcionament a la comarca va ser de dinou. El procés no va resultar flor d'estiu, i mai millor dit. Depenent del nucli d'empenta inicial, l'activació es va realitzar d'una o altra manera després de converses dels màxims dirigents sindicals locals amb els jornalers i els petits propietaris. Per tant, es farà difícil d'assenyalar quan va començar cadascuna. Les primeres referències que tenim provenen d'inici d'octubre de 1936 i, pel que veurem, el procés estava engegat, encara que no consolidat.

També en sabem poc, però, de qui va redactar els primers estatuts, almenys, a la zona estudiada. A banda de la influència dels escrits de Pere Sagarra del temps de República, amb idees extretes de la doctrina que explicava des de la premsa, cal parlar de les aportacions de Josep Piñas, el primer alcalde de guerra de la CNT, company del mateix pensament que l'al·ludit, al qual hauríem d'afegir la mà experta de Josep Torres Tribó, mestre racionalista, quan aterrà a la comarcal en el decurs de la guerra. Tot i amb això, seria la Comissió Local del sindicat nomenada a l'efecte la que en fixaria els primers detalls. En altres zones, per exemple, a la província de Lleida, el Secretariat Provincial posà a punt un model d'estatut estàndard on només calia escriure-hi el nom de la col·lectivitat, amb el benentès que, si calia suprimir o afegir algun article, era competència de la col·lectivitat.[205]

Coneixem diversos estatuts de l'Alt Camp i de la Conca de Barberà. De la primera comarca, per ordre d'aprovació i d'exposició pública, en tenim constància del de Vallmoll —15 d'octubre de 1936—, el Pla de Cabra —22 d'octubre—, Valls —12 de novembre—, Cabra del Camp —data indeterminada de 1936— i Figuerola del Camp —agost de 1937. I, de la segona, coneixem el de l'Espluga de Francolí —27 de setembre de 1936—, Conesa —desembre de 1936— i Santa Coloma de Queralt, població rebatejada com Sagarra de Gaià —abril de 1937.

El que sí que sabem, en canvi, són altres detalls que ens marquen pistes de com va anar la cosa. Un seria que el Reglament de Vallmoll va ser llegit en el ple comarcal del dia 18 d'octubre de 1936 i exposat a la consideració de tothom en el setmanari *Acció Sindical* "a petició d'alguns companys perquè pugui servir d'orientació en la Reglamentació del Treball Col·lectiu", en una clara definició que podia servir de model a imitar.

205 Entrevista a R. Oriol, Roanne, 10 desembre 1966. Extret de Mintz, F.: *La autogestión… [Op. cit.]*. Madrid, 1977, p. 365.

Un altre aspecte a valorar seria el preàmbul del que s'escrigué i s'aprovà en el Reglament del Pla de Cabra, en el sentit que el compromís inicial de formar la col·lectivitat va ser de cinquanta famílies, un debat que sembla que no se cenyí només als caps de casa pagesos, sinó que la participació de l'element femení va ser prou efectiva i definitòria. Alhora, es considerava que el redactat era provisional, susceptible de rectificació vist el funcionament que s'engegava, aspecte que seria considerat com a norma en un procés del tot obert. Això venia a tomb pels dubtes lògics en la normativa econòmica que acabaven d'aprovar.

Les col·lectivitats de l'Alt Camp, en general, no van tenir una potència econòmica boiant. Van subsistir, però, com feia el pagès propietari de poca terra. Ho demostra el fet que el Col·lectiu de Valls agafà feines complementàries a les pròpies de pagès. Talment, el treball en comú dels seus homes i dones va permetre de viure amb una certa dignitat. Cal precisar que la majoria de terres de producció que s'agafaren eren de secà, les pròpies del país, de regular productivitat. En termes on tenien regadiu, les hortes foren un bé preuat. De resultes d'aquesta realitat, algunes reberen ajuts del sindicat confederal en format de préstec —d'igual manera que en rebé el Sindicat Únic de Treballadors CNT—, retornable en el període de l'any comprès entre 1937 i 1938. En la relació que s'adjunta, s'hi inclou la data de concessió, l'organització que rebé l'ajut, els signants receptors i les quantitats que reberen.[206] La crida feta pel Secretariat del Comitè Regional de Camperols per ajudar les col·lectivitats va ser anunciada i animada des del periòdic pagès català *Campo*. Per rebre ajuda, calia presentar una demanda en què constés el nombre de famílies que componien la col·lectivitat, el nombre d'homes, dones i nens, significar el personal útil per al treball, els animals de treball que posseïen, la classe de conreus, la maquinària agrícola, els animals de cria, les produccions, les terres que es treballaven

206 Totes són extretes de Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 1060. En alguns documents, hi apareixen citats els noms de Ramon Porté o Joan Arans com a persones concretes que donaren els diners, o sigui, que provenien del Comitè de Relacions Camperoles. La de Cabra del Camp, d'octubre de 1937, era per comprar 50 ovelles de cria i posava que serien retornades per tot el 30 d'octubre, o sigui, un mes just. Les cinc primeres que reberen l'ajut es trobaven a la zona d'influència de Porté-Arans-Sagarra, o sigui, del Baix Penedès, la Conca de Barberà i l'Alt Camp. Concretament, eren la que duia per nom "El Progreso", abans Sant Marçal, Vallmoll, Vallfogona de Riucorb, Vallclara i Montblanc. Es pot resseguir a *SO*, 20 abril 1937, p. 9. També a *Campo* i en diverses dates, hi surten les de Vallmoll i la del Pla de Cabra, tot i que les xifres d'aquestes no concorden.

i la classe, referent a si eren de primera, segona o tercera, entre moltes altres qüestions.[207] Era l'ajut a una subsistència en precari que costava de mantenir.

Quadre núm. 1: Ajuts del Comitè de Relacions Camperoles a col·lectivitats de l'Alt Camp				
Municipi de recepció	*Data*	*Nom de l'organització que rep l'ajut*	*Signants*	*Quantitat en pessetes*
Alió	21-5-37	Col·lectivitat de Treballadors de la Terra CNT-AIT	Josep Saumell (president)	3.000
Cabra del Camp	13-5-37	Col·lectivitat d'Agricultors CNT-AIT Sindicat de Treballadors CNT-AIT	Anton Ferré (secretari) Josep M. Morató (tresorer)	6.000
	1-10-37	Col·lectivitat d'Agricultors CNT-AIT Sindicat de Treballadors CNT-AIT	Anton Ferré (secretari) Josep M. Morató (tresorer)	12.000
La Masó	13-6-37	Unión de Trabajadores del Campo CNT Col·lectivitat Agrícola CNT	Josep Gomis (junta) Adrià Vallverdú (junta)	2.000
El Pla de Cabra	27-4-37	Sindicat Únic de Treballadors CNT Col·lectivitat Pla de Cabra CNT	Josep Clofent Josep Cots	7.000
Puigpelat	14-6-37	Sindicat de Treballadors CNT Sindicat Col·lectivista de Treballadors CNT-AIT	Ramon Solé (president) Pere Poblet (administratiu)	6.000
Vallmoll	5-4-37	Sindicat de Treballadors CNT-AIT	Joan Bové Borràs (president)	8.000

En un altre sentit, al desembre de 1937 hi hagué dos temes que neguitejaven les juntes de les col·lectivitats de l'Alt Camp: un era la legalització dels estatuts i l'altre, el fet de tenir els llibres d'actes en condicions. El Comitè Comarcal de la CNT, després del suggeriment de les col·lectivitats, havia fet diverses gestions —en el Comitè Regional de Camperols i la mateixa Conselleria d'Agricultura— en un intent de voler fer les coses bé i que tot funcionés. El darrer lloc on s'havia d'anar era a l'oficina de la Delegació de Cooperació de Tarragona, d'on havien sortit amb la idea que no es podia legalitzar cap llibre fins que no hi hagués els estatuts inscrits i aprovats. Tot i així, s'avançava que, segurament, serien quatre llibres que caldria tenir: caixa, registre de socis, llibre d'actes i llibre de mercaderies o de magatzem. A mitjan gener de 1938, el periòdic *Acció Sindical* va publicar en primícia que, ben aviat, es trametrien a les col·lectivitats els estatuts aprovats per la Conselleria d'Agricultura de la Generalitat. Tot era sinònim de voler portar bé el procés. Tanmateix, els aspectes de la propaganda i d'orientació,

207 10, 10 abril 1937, p. 1.

a les acaballes de la guerra, continuaven sent presents. Només cal veure el seguit d'articles que escrigué Josep Torres Tribó en la data llunyana de desembre de 1938.[208]

En el decurs de la guerra, les col·lectivitats passaren pel Registre de la Propietat, no pas per inscriure al seu nom les propietats, sinó pel número de certificacions que necessitaren verificar a fi de demanar la requisa de la terra a la Comissió de Responsabilitats de la Generalitat. Per aquest apunt, es pot intuir les col·lectivitats que s'apropiaren de més propietats, la qual cosa, però, no permet establir el paral·lelisme amb les que van tenir més terres, atès que s'agafaren tant parcel·les molt petites, com mitjanes i grans. Així, tenim constància del número de manifestos que s'han pogut consultar, emesos pel registrador de la propietat, i dels honoraris que hagueren de pagar algunes col·lectivitats.[209]

Quadre núm. 2: Manifestos emesos pel Registre de la Propietat de Valls a instàncies d'algunes col·lectivitats de l'Alt Camp i despeses que ocasionaren		
Poble	*Nombre de manifestos*	*Honoraris en pessetes que es pagaren al Registre*
1. Alcover	58	174
2. Alió	19	57
3. Bràfim	31	93
4. Cabra del Camp	21	63
5. Figuerola	21	66
6. La Masó	29	73
7. El Pla de Cabra	72	210
8. El Pont	26	75
9. Puigpelat	60	120
10. Vallmoll	41	82
11. Vila-rodona	19	50

208 "Colectivismo agrario: Necesidad de orientación administrativa y de adaptación a los Estatutos", *AS*, 1 desembre 1938, núm. 113, p. 2.

209 ACAV, Fons: Registre de la Propietat. Caixa 162. Diari d'ingressos 1934-1939.

Les col·lectivitzacions presentaren moltes variacions entre si mateixes i això ha comportat que no es puguin fer seriacions idèntiques, ja que la informació en tots els casos és dispar. Així, el fil conductor de les propietats que aportaren els col·lectivistes o les terres que agafaren no sempre s'ha pogut solucionar, tot i que s'ha procurat de veure'n algunes de molt clares; ni tan sols les ampliacions de terres que demanaren les col·lectivitats a les Juntes Municipals Agràries, ja que no sempre van ser resoltes favorablement. Respecte a la concreció del nombre de col·lectivistes locals, això també ha generat llacunes, fet agreujat ja d'inici perquè alguns pagesos que decidiren participar en aquest projecte nou, de bon començament, anaren al front i eren comptats com a col·lectivistes, a banda d'altres que marxaren quan se'ls cridà per lleva, cosa que produí que l'element humà masculí fluctués permanentment. Caldria sumar també a les dificultats el vaivé que implicava que es pogués sortir de la col·lectivitat en acabar l'any agrícola, amb el que suposà de terres i estris que s'havien de restar als que es tenien inicialment. I així es podria seguir.

Resumint: el procés col·lectivitzador va ser present fins a inici de 1939. Comptat i debatut, de cada municipi, se'n presenta el marc general i, en alguns casos, la singularitat que permet entrellucar-hi apreciacions particulars i úniques.[210]

4.1 Avatars agraris dels municipis que no van tenir col·lectivitat

Quant als cinc municipis que no van tenir col·lectivitat, això no significa pas que no gaudissin d'un moviment agrari en República i en guerra. Per això, s'hi anoten algunes referències que serviran per mostrar-ne la realitat. Cal matisar que no van optar per la col·lectivitat, bàsicament, per la seva escassa potència poblacional.

4.1.1 Els Garidells

Els Garidells és una població que està a cavall entre Valls i Tarragona. Dels 440 habitants censats en el seu màxim el 1857, la xifra caigué en picat al

210 Una observació: per tal de fer-ne una lectura amb pocs talls, obviarem la majoria de les cites de l'Arxiu Comarcal de l'Alt Camp (ACAC), Valls, referides a tots els pobles que apareixen en aquesta sèrie. La documentació surt reflectida a les fonts d'arxiu.

segle xx, amb un volum de només 173 persones residents el 1936 i un augment a 177 el 1940.

La població, en temps de guerra, tant per les reduïdes dimensions poblacionals com pel fet que no va patir sobresalts forts en matèria agrària, no va disposar de col·lectivització. L'alcalde del temps de la República i de la guerra va ser Josep Piñol Torrents, d'ERC, a excepció del període del bienni que va ser cessat entre desembre de 1934 i febrer de 1936. Durant la guerra, no es va formar comitè, però, sí, una remodelació municipal forta a l'octubre de 1936, i es posicionaren tres regidors per ERC i un per la UdR. La segona remodelació es produí al febrer de 1937, quan elements de la CNT s'afegiren a les dues forces polítiques esmentades.

Els embats de la guerra es deixaren sentir poc. El 15 de novembre de 1937, des del Jutjat de Primera Instància o Instrucció de Valls, es presentà un balanç al president de l'Audiència de Tarragona sobre la relació d'edificis afectats dedicats al culte. El Jutjat Popular que va lliurar la informació assenyalà que l'església estava deteriorada i sense utilització; l'abadia, que es destinava a Escoles Nacionals i a habitació de mestres, presentava un estat de conservació regular, i hi havia un magatzem deteriorat que servia de dipòsit de gènere del Sindicat Agrícola. S'hi feia referència, també, a una peça de terra plantada de vinya i ametllers que explotava el municipi, tot en possessió de l'Ajuntament, finca que, segurament, portaren els mateixos parcers.[211] La relació indicada quadra bastant amb el que s'assenyalà a la Causa General sobre l'església, en la qual s'anotà que els que havien fet la feina bruta a l'església van ser, sobretot, milicians de Reus. La repressió de postguerra va saldar-se amb persones a la presó.

4.1.2 El Milà

El Milà és un petit poble del Camp. Amb 263 habitants censats el 1936 i 281 el 1940, va tenir el seu màxim el 1910 amb 313 persones. La composició del primer ajuntament de guerra després del Comitè va esdevenir-se el 19 d'octubre de 1936. Estava format per tres ciutadans d'ERC, tres de la CNT i dos del PSUC. Casimir Vidal Català, de la CNT, fou nomenat alcalde. El 12 de novembre s'hi incorporà un representant del POUM. El Milà, en esclatar la guerra de 1936, aparentava ser un poble tranquil, tot i

211 AHN. Madrid. Causa General 1447.1.

que el cens de jornalers que treballava la terra era crescut: concretament, n'hi havia vint-i-tres. El terme tenia, en números rodons, 240 hectàrees de secà, 85 de regadiu i 10 d'incultivables. La seva producció passava per la collita d'avellanes, garrofes i vi.

La sacsejada dels primers dies va ser forta i en patí conseqüències l'església quant a immobles i diverses cases per saquejos de roba, mobles, materials de construcció i fruits, concretament, a les cases del capellà, de Matilde Sainz de la Torre, de Benvingut Mani Càmera i de Vicenç Planella Buscarons. Al novembre de 1937, des del Jutjat de Primera Instància o Instrucció de Valls, es féu un balanç al president de l'Audiència de Tarragona de la relació d'edificis i finques dedicats al culte que havien patit la ira dels antireligiosos. La informació que aportà el Jutjat Popular hi concordava. Assenyalà que l'església parroquial era destinada a magatzem, ocupat per l'Ajuntament, i que estava en perfecte estat de conservació; la casa rectoral s'havia habilitat per a habitatge de les famílies de refugiats, i també es trobava en perfecte estat de conservació, i que l'hort de la casa rectoral era ocupat per les famílies refugiades.[212] La informació eclesiàstica posterior concretà que l'església s'havia transformat en estable i la sagristia, en corral de conills.

En el tema estrictament agrari, al juny de 1937 es va constituir la Junta Municipal Agrària, preceptiva per llei. El president va ser l'alcalde, Casimir Vidal Català, i els vocals, el president del Sindicat Agrícola, Indaleci Ferré Veciana, i Anton Bosch Garcia, vocal propietari en representació del Sindicat de Treballadors del Camp UGT. També fou nomenat Isidre Vidal Calull, vocal suplent pel mateix sindicat. Al juliol es llegí el paper emès per Indaleci Ferré, president del Sindicat de Treballadors de la Terra CNT, pel qual l'organització declinava formar part de la Junta Municipal Agrària. Al febrer de 1938 es renovà la Junta Municipal, ara, sota la presidència d'Indaleci Ferré com a alcalde, i foren nomenats vocals Anton Bosch Garcia, llavors president del Sindicat Agrícola, Joan Padreny Malapeira, d'ERC, Salvador Ciuró Vidal, del PSUC, Casimir Ciuró Banús, de la UGT, i Pere Calull Espinac, de la CNT. Com que no existia ni la UdR ni l'ACR, el Sindicat Agrícola tenia la potestat de nomenar dos vocals més, cosa que va fer en les persones d'Anton Andreu Roig i Andreu Padreny Malapeira. Com a secretari va ser escollit Casimir Ciuró.

212 *Ibídem*.

El Milà no va tenir col·lectivitat agrícola, però sí, activistes forts i, encara que hi va haver escaramusses a l'hora d'agafar terra, sembla que aquesta fou presa temporalment, per la qual cosa es retornà.

4.1.3 Mont-ral

Mont-ral és un poble penjat dalt de la muntanya, a prop d'Alcover, amb una població disseminada. Dels 413 habitants el 1936, baixà als 384 el 1940. La màxima punta poblacional es donà el 1860 amb 1.043 persones censades. Com en tots els pobles, a l'esclat de la revolta dels militars, es posà en funcionament el Comitè. El primer ajuntament amb plenitud de poders no arribà fins que va ser ordenat per la Generalitat. Així, doncs, es va constituir el 14 d'octubre i va estar format per sis afiliats de la UGT i cinc del POUM. Salvador Vallverdú Fort, de la UGT, en fou escollit alcalde. El 22 d'octubre es procedí a una primera rectificació, tot i que continuà essent il·legal segons la llei: va ser conformat per cinc de la UGT, quatre de la CNT i dos del POUM. El sorprenent és que, dels quatre que constaven per la CNT, dos procedien de la UGT i dos del POUM en l'anterior ajuntament, en un canvi d'adscripció curiós. El 29 d'octubre l'alcalde continuà essent el mateix, però, ara, ho era per ERC. El Consell Municipal quedava configurat per tres d'ERC, tres de la CNT, un de la UGT i un del POUM, amb la peculiaritat que, dels tres d'ERC, dos s'havien presentat per la UGT en el primer ajuntament i, d'altra banda, dels tres de la CNT, dos ho havien fet pel POUM i per la UGT en el consistori del 14 d'octubre. Finalment, el 8 de novembre va entrar-hi el conseller que faltava per la UGT. Com es pot comprovar els canvis d'afiliació a part de ser constants van ser sorpresius.

L'Ajuntament de Mont-ral contestà l'enquesta del 7 de novembre de 1936 de la Conselleria d'Agricultura sobre la col·lectivització de la terra, dient que, amb dades del 31 de novembre, no hi havia col·lectivització agrària al terme.[213] Altrament, el secretari de l'Ajuntament, P. Torrell, amb data de 25 de novembre, trametia en una primera tanda al secretari del Comitè d'Apropiacions de Barcelona les actes de confiscació realitzades per aquest municipi. Per la documentació conservada, sabem que aquestes van ser realitzades pel Consell Municipal i que les organitzacions polí-

213 *Butlletí del Departament d'Agricultura*. Generalitat de Catalunya, núm. 3, desembre de 1936.

tiques i sindicals com a tals no n'efectuaren cap, segons referència expressa que s'indicà. El total d'actes de la primera remesa van ser tres. A finals de 1936, l'alcalde Salvador Vallverdú i el secretari indicat abans signarien dues declaracions més d'apropiacions de finques i explotacions agrícoles de Mont-ral. Aquesta n'és la síntesi separada amb concreció d'alguns detalls quant a propietaris i ús que se li donaria:

Quadre núm. 3: Mont-ral: confiscacions del 25 de novembre de 1936			
Propietat	*Propietari*	*Agafada per*	*Es dedicaria*
1. Abadia	Rectoria	"Ser del clero"	-
2. Finca La Font	Clergat	"Ser facciós"	Sembra de blat
3. Casa i finca	Martín Uruzandi Castaños Central	"Per no accedir al pressupost de guerra que se li assignà"	Avellaners

Quadre núm. 4: Mont-ral: confiscacions del 29-31 de desembre de 1936				
Nombre de finques	*Superfície aprox.*	*Classes de conreu*	*Nombre i nom dels treballadors afectats*	*Jornals assignats per treballar-los*
1. Glorieta i mas Cama Lloent i Argelas	3 km^2	Avellaners, horta i bosc	2, Joan Vallverdú Basora i Joan Vallverdú Isern	500
2. Mas de Miró	Aproximadament, 4 km^2	Horta, blat, avellaners i bosc	2, -	500

La finca anomenada la Font —la número 2—, propietat del clergat, constava que tenia un valor aproximat de 1.500 pessetes en data de 19 de juliol de 1936. S'assenyalava que era destinada a sembra de blat i que continuava en mans dels arrendadors que la treballaven. Quant a l'apropiació de la casa i la finca de Martín Urazandi —la número 3—, cal consignar que era del propietari de la Central Hidroelèctrica del Glorieta del mas de Micanyó i Glorieta, valorat tot en 2.500 pessetes, comissades per no voler pagar l'impost revolucionari que s'aplicà. El curiós, en aquest darrer cas, és que, per primera i única vegada a la comarca, un ciutadà perdria una terra per no voler pagar l'impost que el Comitè de Milícies Antifeixista posà a persones d'ideologia dretana per sufragar els efectes de la guerra.

Altrament, a Mont-ral hi havia el barri de Farena, des d'on, també per mediació de l'alcalde de què depenia, Salvador Vallverdú, es van tramitar quatre actes d'ocupació de diferents propietaris, en aquest cas, en nom del Sindicat d'Oficis Varis CNT de Farena, totes amb data d'1 de gener de

1937, per a usos concrets del sindicat, i dues més d'específiques referides a temàtica agrària portades per masovers que continuaren amb el treball que hi realitzaven, sense fer segregacions de cap tipus.

Quadre núm. 5: Farena, confiscacions immobles	
Propietat	*Propietari*
1. Casa anomenada d'Antoni Plaza	Josep Guasch Balañà
2. Casa i cellers de la plaça	Josep Vilalta Llurba
3. Molí d'oli anomenat La màquina	Joan Venrell, Josep Vilalta i Gabriel Vilalta
4. Casa anomenada ca l'Isidro	Domingo Guasch Estradé

Quadre núm. 6: Farena: confiscacions finques rústiques				
Nombre de finques	*Superfície aprox.*	*Classes de conreu*	*Nombre de treballadors afectats*	*Jornals assignats per treballar-los*
1. Cal Fort, amb set trossos	4 km^2	Horta, secà, avellaners, blat, vinya, castanyers, ametllers i bosc	7	500
2. Mas d'Antoni	4 km^2	Horta, secà, avellaners, oliveres, castanyers i bosc	18	400

Per la primera tongada, sabem detalls de quatre confiscacions, dues d'urbanes i dues per afavorir l'entrada de collites, en format de celler per al vi i de trull per a l'oli. Referit a les confiscacions de terra, els vint-i-cinc arrendadors de les terres continuaren portant-les sense cap impediment.

4.1.4 El Pont d'Armentera

El Pont entrà en el conflicte bèl·lic com una població amb una certa base industrial, que complementava el perfil econòmic pagès que caracteritzava totes les poblacions de la comarca. Poblacionalment, tenia 790 habitants el 1936 —856 de dret, segons dades municipals—, que es reduïren a 745 el 1940. El seu punt màxim de residents s'havia donat el 1860 amb 1.397 persones censades. Passat el període del Comitè local de Milícies, que governà la vila en el primer temps de la conflagració, el 4 de novembre de 1936 es nomenà el primer Ajuntament pròpiament de guerra, el qual quedà configurat per quatre representants del POUM, tres de la UdR, dos del

PSUC i dos de la UGT. Joan Massagué Boada, del POUM, en fou escollit alcalde. El 27 de març de 1937 es reorganitzà amb tres de la CNT, dos del PSUC, un del POUM i un de la UdR. Dels tres de la CNT que hi entraren, dos s'havien presentat amb el POUM al Consell Municipal anterior. El 3 de juny s'incorporaren tres representants d'ERC, els mateixos que havien anat amb la UdR el 4 de novembre.

Al Pont, amb dades del mateix ajuntament, al novembre de 1936 hi vivien 150 famílies pageses i disposava d'una superfície de conreus repartida entre 350 jornals de sembradura, 200 de llegums i tubercles, 225 entre arbrat, oliveres i ametllers, i una xifra indeterminada de vinyar. Quant a indústria, tenia filatura i teixits de llana i cotó, on treballaven 130 obrers. Políticament, abans de la guerra, hi havia dues tendències amb el 40% del cens electoral que votava les dretes, remolinades al Casino, i el 60%, les esquerres, republicans, situats al voltant del nucli de la Cooperativa Obrera.

En el decurs de la guerra, s'hi trobava la UGT, la CNT i la UdR pel cantó sindical, i el POUM i el PSUC, pel polític, amb predomini de la UGT —sobretot, per l'obrerisme que treballava al tèxtil—, el POUM i una ERC desdibuixada. En l'esclat de la conflagració, van marxar de la població quatre famílies, deu persones en total.

Pel que fa a sindicalisme econòmic, el poble es dividia en dues organitzacions: el Sindicat Agrícola, de dretes, i la Societat Agrícola, d'esquerres. Ambdós disposaven de Caixa Rural, celler per elaborar vi, i la Societat, a més, tenia trull.

La població del Pont va viure un començament de guerra semblant al d'altres pobles. El 25 de juliol al migdia, es buidà l'església i es deixà intacta l'obra de fàbrica; i a l'agost s'entrà en diverses cases deshabitades, les quals serien utilitzades pels diferents organismes locals, politicosocials i d'assistència a refugiats del nord i del centre. El 15 novembre de 1937, a instàncies del president de l'Audiència de Tarragona, des del Jutjat de Primera Instància o Instrucció de Valls es féu un balanç de la relació d'edificis i finques dedicats al culte que havien sofert embats. La informació facilitada pel Consell Municipal del Pont exposava que l'exesglésia es trobava en un estat regular i s'havia destinat a magatzem, de la qual feia ús el Sindicat Agrícola; la casa rectoral, també en un estat regular, feia les funcions de casa habitació i estava en possessió de l'Ajuntament, i la finca rústica de 20 àrees, es dedicava al conreu d'hortalisses, també en propietat del consistori.[214]

214 AHN. Madrid. Causa General 1447.1.

El Pont va viure la força de l'ocupació de finques urbanes de la mateixa manera que en altres municipis de la comarca, però la col·lectivització agrària no existí. Quedà del tot clar quan l'Ajuntament contestà l'enquesta de la Conselleria d'Agricultura de la Generalitat de 7 de novembre de 1936 sobre la col·lectivització de la terra, a la qual va respondre que, amb dades del 31 de novembre, no hi havia col·lectivització al seu terme.[215] S'especificava, però, que el terme tenia una variació de producció agrícola i una situació topogràfica bastant accidentada, amb el desig que "fá que no sigui recomenable la col·lectivització de la terra, per considerar que no donaria el rendiment que en altres comarques més adequades poden assolir", i insinuava en termes de possibilitat que "no obstant es projecte d'aplicar el procés de municipalització de les terres, donant-les als agricultors a usdefruit, a l'efecte d'estimular el treball intensiu o superproducció individual o familiar", la qual cosa, per tant, no descartava confiscacions, qüestió que, com veurem, rebrotaria al llarg de la guerra, el 1937.

El 4 d'octubre de 1936, s'emplenaren les actes d'ocupació dels edificis dels quals s'havien apoderat —en realitat, l'Ajuntament havia comissat el 16 d'agost les tres primeres cases que s'anotaran tot seguit i les tres restants, el 22 de setembre—, que van ser signades a quatre mans, pel president del Comitè local Antifeixista, Joan Massagué [Boada], del POUM, i per l'alcalde, Joan Rovira [Olivé], de la UdR, les quals es tramitaren al Comitè d'Apropiacions de la Generalitat segons les disposicions del Decret de 5 d'agost.[216] En l'ofici hi figuraven els tampons de qui representaven: el Comitè de Milícies i l'Ajuntament. Vist amb la perspectiva dels anys, la signatura d'ambdós —del president del Comitè i de l'alcalde— esdevé un cas atípic, que s'interpreta com una concessió de qui tenia el poder real —el Comitè— vers l'Ajuntament, per consideració del que el consistori representava com a organisme oficial, malgrat que els consells municipals, en aquell moment, estaven quasi esborrats del mapa a la majoria de poblacions catalanes. Sigui com sigui, en la primera relació hi consten dotze expropiacions per a finalitats del Comitè, l'Ajuntament i els partits, i alguna per a la Societat Agrícola. Algunes de les cases pertanyien a famílies

215 *Butlletí del Departament d'Agricultura*. Generalitat de Catalunya, núm. 3, desembre de 1936. A la Causa General del Pont, s'hi diu que Joan Massagué Boada va ser dirigent "de col-lectivitzacions", que confon amb dirigent "de confiscacions".

216 Al cessar el Comitè, Joan Massagué Boada passaria a ser el primer alcalde efectiu de guerra fins al juliol de 1937, quan dimitiria. Àngel Martí Vergés, d'ERC, ocuparia l'Alcaldia.

estiuejants, per tant, estaven desocupades, d'igual manera que s'efectuà en la major part de municipis de la comarca. Els signants de la confiscació van ser el referit Joan Massagué Boada i Damià Vergés Alegret, en nom del Comitè.

Quadre núm. 7: El Pont: edificis urbans comissats			
Immoble confiscat i adreça	*Propietari*	*Destinació*	*Organisme que se'l fa seu*
1. Casa habitació i pati, Calvari, s/n	Josep M. Fraudo (o Frando)	Tres classes públiques de primària	Ajuntament
2. Casa habitació i pati, Afores, s/n	Joan Contijoch Agràs	Casa habitació dels tres mestres d'ensenyament primari	Ajuntament
3. Casa habitació, Calvari s/n	Jesús Malla Florejachs	Consultori mèdic i habitació del titular d'assistència pública	Ajuntament
4. Edifici i pati, raval Vella, 8 o 10	Concepció i Lluïsa Murtró Puig	Caserna de la Guàrdia Nacional Republicana de la vila i zona	Ajuntament
5. Edifici i pati, c/ de Vall, 2	Carme Escofet Sans	Casa capitular i altres dependències municipals	Ajuntament
6. Edifici, c/ Francesc Macià, 6	Josep Tous Forrellat	Farmàcia popular i habitació del titular farmacèutic	Ajuntament
7. Casa habitació, pl. Església, 17	Clergat	Estatge social del Sindicat Professions diverses de la UGT	UGT
8. Casa habitació, pl. Dr. Bedós, 3	Miquel Tous Menasanch	Estatge social del Partit Obrer d'Unificació Marxista	POUM
9. Casa habitació, raval Nova, 10	Josep Tous Forrellat	Domicili de famílies obreres necessitades	Comitè Local Antifeixista
10. Casa habitació, Querol, 1	Miquel Tous Menasanch	Domicili de famílies obreres necessitades	Comitè Local Antifeixista
11. Magatzem, raval Nova, 19	Socis	Celler Cooperatiu de la Societat Agrícola i Caixa Rural	Societat Agrícola
12. Edifici, pl. República 6 i Francesc Macià en un sol immoble	Socis	Dependències de la Societat Agrícola i Caixa Rural	Societat Agrícola

El 26 de novembre de 1936, el ja llavors alcalde-president del Consell Municipal, Joan Massagué, tornà a escriure al cap del Comitè d'Apropiacions amb l'aval del secretari del Consell, Ramon Puig, detallant-li que, de les dotze apropiacions, sis havien estat efectuades per l'Ajuntament —les

primeres de la llista— i les sis restants, per altres organitzacions polítiques, sindicals o d'un caire semblant.

Ara bé, si aquestes van ser les confiscacions de la primera flamarada, la cosa no acabà aquí. Així, el Consell Municipal, el 16 de març de 1937, considerant justa i necessària per a cultura física de la joventut local l'aspiració presentada de la Unió Esportiva Obrera, acordà requisar la terra quasi erma, propietat de Josep Domingo Valls, per construir-hi un camp de futbol.

Talment, els avatars de cada decomís van ser diferents. De les sis cases requisades pel consistori, sabem que totes estaven deshabitades.

- La número 1 va ser agafada per encabir-hi les escoles d'ambdós sexes, de tres graus, que comprenia des dels tres anys fins als catorze, segons el procediment de l'Escola Nova Unificada. Aquesta part del carrer del Calvari, en guerra, va ser substituïda pel carrer Lluís de Sirval. Pertanyia a Josep M. Fraudo, de Barcelona, tenia un valor aproximat de 1.000 pessetes. Era coneguda com Torre Basaueta i constava de planta baixa i dos pisos, amb un jardí que l'envoltava. Pagava 30 pessetes de riquesa líquida i 43,75 de rústica per una extensió de 47 a 29 ca. El registrador de la propietat de Valls no trobà la casa inscrita en el Registre. Acabada la guerra, el 24 de febrer de 1939, les escoles canviaren de lloc i passaren als antics edificis: la de nens, en una casa llogada de la plaça de Dalt i la de nenes, en una casa propietat del consistori.
- La número 2, la que s'habilità per a ser casa habitació dels tres mestres, era propietat de Joan Contijoch Agràs, de Barcelona. Tenia un valor de 1.000 pessetes. En la guerra es canvià el nom del carrer pel de Francesc Ferrer i Guàrdia, mestre racionalista. La casa era coneguda com Torre Nova. Fou agafada el 18 d'agost de 1936. Es componia de planta baixa i dos pisos, amb un jardí que l'envoltava. Se li aplicava una riquesa imposable de 30 pessetes d'urbana i de 23,75 de rústica per una superfície d'11 a 22 ca, en total. Joan Masqué Punsoda, substitut del registrador de la Propietat de Valls, en l'informe emès al Comitè de Responsabilitats, indicà que la casa feia 122 m^2.
- La 3, la que havia de servir de consultori mèdic i habitació del titular d'assistència pública i sanitària, la decomissaren a Jesús Malla Florejachs, desaparegut. Tenia un valor de 1.000 pessetes. El

nom del carrer, en temps de guerra, també va ser Lluís de Sirval. Hi havia planta baixa i tampoc no constava declarada als efectes de contribució.

- La número 4, la casa-hort, va ser agafada per habilitar-la com caserna, després d'haver-la requisada el 24 de setembre de 1936 a Concepció i Lluïsa Murtró Puig, tot i que s'indicava que també es podia utilitzar d'hospital. Valorada en 4.600 pessetes, constava de planta baixa, golfa i soterrani, amb un hort i un pati. Tenia una riquesa imposable de 137,50 pessetes.
- La 5, destinada a casa consistorial, es confiscà el 24 de setembre de 1936 a Carme Escofet Sans, de Barcelona, amb una vàlua declarada de 4.250 pessetes. Comprenia planta baixa, dos pisos i golfa, i un hort o corral, amb una superfície de conjunt de 816,90 m^2 i amb una riquesa imposable de 127,5 pessetes. El nom del carrer, en temps de guerra, va ser substituït pel de Germinal Vidal.
- La 6, la casa-hort que es volia habilitar per a farmàcia, havia estat requisada a Josep Tous Forrellat, de Barcelona. Tenia assignat un valor de 3.375 pessetes. De 76 m^2, hi havia planta baixa, dos pisos i golfes, cups i celler, amb una riquesa imposable de 101,25 pessetes.

L'Ajuntament, del total de confiscacions, s'havia fet seu propietats per un valor de 15.225 pessetes.[217]

Les confiscacions efectuades per organitzacions polítiques, sindicals o econòmiques també van ser sis. Hi corresponen del número 7 al 12. Quant a les quatre primeres, en el moment d'agafar-les, constaven com deshabitades:

- De la número 7, la casa parroquial, s'hi féu constar que seria per a estatge de la UGT i que tenia un valor de 500 pessetes. Comissada el 10 d'agost de 1936, constava de planta baixa, dos pisos i golfa, i d'una superfície de 132 m^2. Estava exempta de contribució.

217 A ANC. Sant Cugat. Fons: Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. Lligall 157. Hi apareix una relació nominal de propietaris del Pont afectats. Podem recuperar els noms de Josep M. Fraudo, Carme Escofet Sans, Lluïsa i Concepció Murtró Puig i Joan Contijoch Agràs. Cal afegir-hi Jesús Malla Florejachs, Miquel Tous Menasanch i Josep Tous Forrellat, segons el DOG de 18 de febrer de 1939.

- La 8, casa expropiada a Miquel Tous Menasanch, seria per al POUM. Es valorava en 875 pessetes, orientativament.
- La 9 i la 10, o sigui, les dues cases habilitades per allotjar-hi famílies obreres necessitades, foren requisades a Josep Tous Forrellat i a Josep Tous Menasanch, respectivament. Tenien un valor de mercat del moment de 2.500 pessetes la primera i 12.500 la segona.
- Pel que fa a la número 11 i la 12, el Sindicat Agrícola va lliurar el magatzem i la casa a la Societat Agrícola. Hi consten com preses a "facciosos", senyal evident de la dualitat ideològica del cooperativisme d'esquerres i de dretes, ja estudiat en altres àmbits,[218] taxades amb un valor de 1.370 i 8.125 pessetes, respectivament. Els dos immobles ocupats per la Societat al Sindicat van ser requisats per Ramon Olivé Güell, en qualitat de president del Sindicat d'Oficis Varis de la CNT, el 15 d'agost de 1936. S'hi féu constar que n'era propietari el "sindicat reaccionari" i que serien utilitzats un com a magatzem d'elaboració de vi del Sindicat d'Oficis de la CNT —també se'n diu Sindicat de Professions Vàries de la CNT— i l'altre per al mateix sindicat cenetista, cosa que demostra que la CNT tenia domini en la Societat.

En aquest context, Gaietà Rahola, secretari de la Comissió de Responsabilitats, amb el vistiplau de Martí Barrera, president de la Comissió, el 1938 inicià els tràmits per legalitzar aquestes expropiacions,[219] en el sentit de demanar que fossin investigats els propietaris dels immobles respecte del moviment subversiu i si per aquesta o altra causa havien estat condemnats pels Tribunals Populars o Especials. Alhora, també sol·licitaven als municipis i als registres de la Propietat les dades de les propietats dels individus encausats i, a la Direcció General de Crèdit i Tresoreria de la Generalitat, tots els saldos de comptes corrents i de dipòsits de valors i altres efectius. Les diligències, com sempre, s'obriren en quatre organismes diferents. D'aquesta manera, els ciutadans —o els seus hereus— Josep

218 Vegeu els llibres de Gavaldà, A.: *L'associacionisme agrari a Catalunya. (El model de la Societat Agrícola de Valls: 1888-1988).* IEV. Valls, 1989, i el de Gavaldà, A.; Santesmases, J.: *Història econòmico-social de les cooperatives agrícoles de Nulles (1917-1992).* Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1993.

219 DOG, 18 febrer 1938, p. 191.

Tous, Miquel Tous, Jesús Malla, Lluïsa Murtró, Concepció Murtró, Carme Escofet i Joan Contijoch passaren pel tràngol d'haver de presentar papers. Per aquesta acció, coneixem un parell de qüestions significatives respecte de les finques número 2 i 4:

- Quant a la número 2, el 8 de març de 1938, la informació deia que Joan Contijoch tenia diners en metàl·lic a la Banca Arnús de Barcelona, amb un saldo de 7.749,70 pessetes i valors en custòdia xifrats en 200 obligacions municipals de Barcelona, de diversos anys, col·locat al 6%, 75 bons de Catalana de Gas al 6%, 160 de Tramvies de Barcelona al 6%, i 17.500 pessetes en bitllets del Banc d'Espanya.
- Respecte a la número 4, és sobre la documentació que presentaren les germanes Murtró, perquè se'ls retornés l'embargament que, fins aquell moment, havien patit. Va ser presentat per la filla de Concepció Murtró, Dolors Garriga Murtró. Al·legà que la seva mare era morta des de 1935 i que la Lluïsa, la germana de la seva mare, sempre havia viscut al Pont, per tant, no entenia per què se la considerava en parador ignorat. Assenyalava que elles sempre havien pagat la contribució de l'edifici que tenien llogat a l'Ajuntament. Segons l'Audiència Territorial de Catalunya, les dues germanes no havien estat condemnades per cap Tribunal Especial ni Popular de Catalunya. No en sabem el desenllaç.[220]

La guerra, amb tot, domesticà la revolució en el tema de decomissos el 1937, en el sentit que no es podien fer tan alegrement com al començament de la conflagració. N'és una mostra la demanda no resolta que Anton Anglès Roig, secretari del Sindicat Agrícola, cursà al juny amb el vistiplau del president, Andreu Alemany, al conseller d'Agricultura de la Generalitat. En la instància, se l'informava que es trobaven en plena recol·lecció i que no tenien suficients locals per emmagatzemar els productes —sense especificar quins en tenien—, per la qual cosa demanaven d'utilitzar l'església. El que, durant els tres primers mesos, hauria estat una demanda rutinària, ara, es complicava. La resposta de la Conselleria d'Agricultura

220 Surt a Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 860, en el foli 348.

va ser si a la fàbrica s'hi havien de fer obres, qüestió que contestaren afirmativament.[221]

Al juliol la troca s'enredà per les necessitats de la pagesia local, ja que el Departament d'Agricultura demanà dictamen al de Cultura per si l'església oferia interès històric o arqueològic, aspecte que, al començament de la guerra, ningú no gosà demanar. A l'agost, l'arquitecte J[eroni] Martorell [i Terrats] trameté l'informe al conseller de Cultura, en el qual reclamava protecció per a peces que havien quedat a dins de la fàbrica després de l'esbojarrament dels primers dies, i afegí que les obertures que s'hi volien fer no havien d'alterar-ne l'estructura. Conclogué, finalment, que el projecte hauria de passar pel Servei de Cultura per tal de ser aprovat. Al setembre de 1937, el director general del Departament d'Agricultura envià al Sindicat Agrícola una síntesi de tots els passos, sense que es pugui treure l'entrellat de si l'agençaren o no.

Aquest 1937 un dels temes al Pont, com arreu, va ser la constitució de la Junta Municipal Agrària, més que res per les atribucions que se li donarien, tot i que aquí, pel fet que no va haver-hi la col·lectivitat, la problemàtica seria de baixa intensitat. Al juny, l'Ajuntament nomenà el regidor Joan Rovira Olivé per a la presidència de la Junta Municipal Agrària, atès que el president havia de ser l'alcalde o la persona del consistori en qui delegués. El 26 de juny de 1937, es convocà la reunió per tal d'instituir-la. El 19 de juliol, sota la presidència d'Anton Anglès Roig, delegat del Consell Municipal, quedà establerta amb l'indicat Joan Rovira Olivé, delegat per l'alcalde, president, Joan Esteve Martí, representant del Sindicat Agrícola Cooperatiu, secretari, i pels vocals Josep Andreu Alegret, de la UdR, i Andreu Alemany Montserrat, president del Sindicat; talment, però, sense la participació de la secció de Camperols de la CNT, que estava convocada.

El 27 de setembre es produí una remodelació de la Junta, atenent al dictat emès en el DOG, pel qual hi havien d'entrar representacions de partits polítics. Un cop constituïda, quedà com segueix: Joan Rovira Olivé, delegat per l'alcalde, president; Joan Esteve Martí, de la UdR; Andreu Alemany Montserrat, en representació del Sindicat com a president; Lluís Esteve Mateu, de la CNT, i Josep Alegret Rovira, en representació del PSUC.

221 ANC. Sant Cugat. Fons: Generalitat de Catalunya. II República. Carpeta 148.1. Les obres que s'hi volien realitzar contemplaven obrir tres finestres: dues d'1x0,80 m i una d'1,50x1,80 m. La reforma tenia un cost de 900 pessetes.

S'hi féu constar que quedaven sense representació la UGT, per no haver-hi secció Agrícola i Acció Catalana, per no estar constituïda al Pont.

Un dels fets de més abast al Pont hauria pogut ser el que s'inicià el 6 de febrer de 1937, quan el conseller en cap Joan Massagué Boada, del POUM, va trametre un qüestionari preliminar per a la redacció d'unes "Bases de municipalització de la riquesa rústica", les quals contenien onze aspectes a discutir:

1. Ha de municipalitzar-se la terra erma i els boscos?
2. La terra cultivada ha d'ésser municipalitzada total o parcialment?
3. S'ha de distribuir la terra en proporció al nombre de treballadors que forma la família pagesa, o bé segons la capacitat de treball?
4. Quin tant per % de jornals l'any [es] podran assolir d'ajut mutu?
5. Qui ha d'ésser, el propietari o el Consell [Municipal] el que determini la qualitat i extensió de terra que ha de reservar-se per a cultivar al pagès que li sigui apropiada el sobrant de propietat?
6. Li han d'ésser abonades al pagès expropiat les millores que hi pugui tenir a la terra apropiada?
7. Forma redistributiva de la terra secana.
8. Forma redistributiva de la terra regadiu.
9. Si un pagès ha de deixar el cultiu de la terra per causa major, se li han d'abonar les millores pel nou usufructuari?
10. Causes de força major.
11. Altres suggerències.

L'11 de febrer, cinc dies després, el conseller convocà a la Casa de la Vila diverses persones —Domènec Prats Montserrat, de la UGT, i Baldomer Parés Masip i Anton Anglès Roig, ambdós del PSUC— per discutir les "Bases ...". De tot això, només en sabem que en sortiren unes "Bases per la municipalització de la riqueça rustica d'aquest terme", amb vint-i-tres articles, presentada a aprovació el 2 de març al Consell Municipal. En les "Bases...", s'hi veu el traç dels comunistes —del POUM i del PSUC— i són una referència per la via que hauria agafat la propietat de la terra, estatalitzada. Tanmateix, deurien sorgir problemes, ja que, el 20 d'abril del mateix any, tenim constància de la citació efectuada al president de la UdR, entre d'altres possibles que es devien fer i que creiem que s'activaren, possiblement, en un intent de millora.[222]

222 Vegeu "Apèndix núm. 7". Trobem aquesta acció al juny de 1937, quan el conseller de Serveis Públics i Economia, Valeri Mas, manifestà al Consell l'aprovació del Decret de municipalització de l'habitatge per tot Catalunya i que cada ajuntament dictaria les normes per les

Talment, una de les comeses derivades de la normativa de la Conselleria d'Agricultura de la Generalitat —i potser ajudada en funció de la llei anterior— va ser poder repartir petits lots de terra a persones a les quals en calia més o a aquelles altres perquè poguessin subsistir i que no en tenien per fer quatre plantes. El 21 de setembre de 1937, Ramon Prats Benach demanà a la Junta l'hort de la partida Famades per al seu consum, propietat de Dolors Valls (Murgades).[223] També Francesc Alemany Hilari, veí del barri de la Planeta, en requerí a l'octubre de 1937, que era propietat de la mateixa Dolors Valls, de la que tenia a la partida Saumella, que, abans, Joan Gibert, veí del Pont, duia a rabassa. El mateix Francesc Alemany reclamà més terra al febrer de 1938, concretament, la de la vídua d'Anton Domingo Carreras, i ho justificà per "excés [de terra] del propietari" que la portava, terra de cabuda un jornal i mig a dos, plantada d'oliveres i que ara estava "completament abandonada". També Josep Alegret Cardona va sol·licitar al març de 1938, "que necessitant per la meve economia un bucinet de terra regadiu, para fe plantas y patatas i altras ujectas del paiges", la terra situada a la "Terra Orte de las Famedas", propietat dels consorts Joan Esteve Martí i Teresa Artigau que, en aquell moment, treballava Anton Grimau Massagué. En altres àmbits no agraris de la vida local, les confiscacions eren per evitar les converses dels veïns en el que es coneixia com "ràdio macuto".[224]

La vida al Pont, al final de la guerra, no va ser tranquil·la. En rebre's notícies que el front de l'Ebre es trencava i davant el fet que la gent de dreta en parlés favorablement, es constituí un front popular amb dues persones al capdavant. Reuniren els caps de casa "y ante ellos proferían graves amenazas y les horrorizaban con las medidas que decían iban a tormar contra los derechistas". Per acabar-ho d'adobar, tres dies abans de l'entrada de l'Exèrcit franquista, els republicans incendiaren la fàbrica de "apósitos antisépticos", o sigui, de gases i cotofluix.

quals hauria de regir-se aquesta disposició. Va afegir que serien creades unes cèdules immobiliàries per tal d'indemnitzar els propietaris. El 10 de setembre de 1937, es constituí la Comissió d'Estudi per tal de resoldre el problema que plantejava la municipalització de l'estatge.

223 Estava situada sota la carretera del Pont a Querol i al costat del camí de sortida i entrada del poble.

224 El 4 de maig de 1938, el Consell Municipal tenia vint ràdios confiscades i repartides: tres a la CNT, tres a la UGT, tres a Estat Català, dues al PSUC, una a l'Ajuntament, una per als refugiats de guerra i set a particulars.

Convé afegir que el Pont va ser dels pocs municipis de Catalunya que aprovà la municipalització de l'habitatge al terme municipal abans del Decret d'11 de juny de 1937, que es generalitzà amb posterioritat a aquesta data.[225]

El 1939, amb els guanyadors, les coses canviaren. El 21 de març, atenent a la Llei de 3 de maig de 1938, es nomenà la Comissió Dipositària de Recuperació Agrícola, encarregada de la recollida de béns agrícoles abandonats o de propietat dubtosa del terme. Va estar formada per l'alcalde, Joan Pujol Roca, com a president; de secretari, el que ho era del consistori, Ramon Puig Garriga; com a vocals, Àngel Bellmunt Grimau, en representació de la Falange, Ramon Fuguet Menasanch, com a pagès, i Anton Domingo Valls, com a pràctic del camp. Aquesta Comissió Dipositària va haver d'actuar en diversos fronts. Un dels aspectes a decidir va ser sobre com conrear la terra en el decurs de la collita de 1939 dels que havien marxat a França. L'exemple següent ho il·lustra. Tres peces de terra dels consorts Joan Rovira Ollé i Maria Prats Montserrat, d'extensió aproximada de 10 jornals, equivalent a 7 ha 8 a 40 ca, plantades de vinya i sembradura, ametlles i oliveres, van ser cultivades. Al novembre, amb la collita al sarró, es passaren comptes: de la collita venuda, se'n va treure un valor de 1.078,14 pessetes i, per les despeses de tot tipus —llaurar, esporgar, collir…—, 716 pessetes, la qual cosa implicà un romanent de 362,14 pessetes, que s'ingressaren a la provincial.

D'altra banda, el 15 de novembre, la comissió formada pels mateixos membres, amb l'únic canvi de Joan Pujol pel nou alcalde, Josep Ferrando, assenyalà que aquestes finques, ara sense amo, podrien ser cedides per al seu conreu al veí Magí Ferrando Masip, "persona de capacidad suficiente de trabajo y sobre el cual no existe la menor queja contra su comportamiento y costumbres, siendo por consiguiente adherido al Glorioso Movimiento Nacional", addicte al nou règim.

Es constituí una segona comissió, la de Recuperació Civil, el 3 de febrer de 1939, integrada per l'alcalde, Joan Pujol Roca, i pels vocals Àngel Bellmunt Grimau, de Falange, i Miquel Rovira Olivé, proposat per FET. A l'agost de 1939, hi entrà Josep Ferrando en substitució de l'alcalde. Per

225 Cendra i Bertran, Ignasi: *El Consell d'Economia de Catalunya (1936-1939). Revolució i contrarevolució en una economia col·lectivitzada*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2006, p. 83, i altres.

aquest organisme, sabem detalls de requises d'animals tant per part de l'Exèrcit republicà com del franquista.[226] La postguerra havia començat.

4.1.5 Querol

Querol era el municipi alterós de la comarca amb una població dispersa entre barriades, masos i masies. Dels 511 habitants el 1936, passà a 481 el 1940. El punt àlgid poblacional va esdevenir-se el 1877 amb 1.074 habitants. Per la seva llunyania de la capital comarcal, Valls, per les peculiaritats del terreny muntanyós i també per la dispersió poblacional en diversos llogarets, presentava unes diferenciacions de la resta de pobles de la comarca. Políticament, de resultes dels Fets d'Octubre de 1934, quatre membres del consistori proclamaren l'absoluta disconformitat amb l'actitud que havia pres ERC, filiació política a la qual s'havien sumat en possessionar-se del càrrec, sense ser-ne afiliats directament. Manifestaren que, en aquesta revolta, ells "tingueren la més lleial i ferma adhesió al govern de Madrid de l'Excm. Sr. Alejandro Lerroux" i, conseqüentment, renunciaren a la filiació política declarada en el seu moment.

El 20 de setembre de 1936, el Comitè informà que s'havien de constituir sindicats agrícoles a cada barriada existent, o sigui, a Querol, Montagut, Valldossera i Esblada, segons el Decret de la Conselleria de 27 d'agost. El 4 d'octubre s'aprovaren les primeres actes de confiscació dels propietaris compresos en els preceptes del Decret de 5 d'agost, dutes a terme pels respectius Comitès Antifeixistes "i que per raó d'utilitat pública són declarades patrimoni municipal". El 28 d'octubre es configurà el primer Consell Municipal després de la dissolució del Comitè. Va estar format per dos regidors d'ERC, dos de la CNT, dos de la UGT i un de la UdR. Ricard Romeu

226 El 9 maig de 1939, el secretari de l'Ajuntament, Ramon Puig, féu un ofici del bestiar agafat pels republicans, dotze en total: tres cavalls i nou mules. Altrament, sabem detalls parcials de requises per part de l'Exèrcit franquista: Vicent Puig Escofet declarà que el 19 de gener de 1939, la IV División de Navarra li prengué un cavall, raça francesa, matxo, de deu anys d'edat, d'1,5 m d'altura, d'estat sanitari bo, valorat en 1.500 pessetes. Joan Jené Tous declarà que el 20 de gener de 1939, el Grupo de Regulares del Ejército Nacional li requisà una mula, raça Baya, femella, de nou anys, d'1,45 m d'altura, en bon estat sanitari, valorada en 2.500 pessetes. Els documents van ser signats per l'alcalde, Josep Ferrando, per l'inspector mèdic veterinari i pels demandants respectius.

Marlet, un dels quatre que abandonà les sigles d'ERC pels Fets d'Octubre de 1934 fou escollit alcalde-president ara sota els rengles de la UdR.[227]

Talment a Querol passà el mateix daltabaix que en altres pobles. Sense que se'n pugui concretar la data, l'església parroquial de Valldossera fou incendiada, mentre que la de Querol sofrí l'embat a la segona quinzena d'agost, a l'exterior de la qual van ser cremats ornaments i imatges. Hi ha constància de diverses confiscacions. La del 4 d'octubre comprengué cinc cases: dues a Querol, destinades a casa consistorial i a escola, respectivament; dues a Bonany, una per a escola i l'altra per a habitatge de l'alcalde de barri, i una a Esblada per encabir-hi l'escola. Una primera aproximació segons les confiscacions de cases permet apreciar que el Comitè va pensar en un millorament del tema escolar. Altrament, en la mateixa sessió, es confiscaren les finques de tres propietaris, sense que se sàpiga si el lot era d'una o més propietats. Els afectats foren Joan Figueras Bertran, Josep Queralt Pogueroles i Jaume Moner Pla, i Josep M. Rovira Jané. S'anotà que s'agafaven "per abandó, que passen a l'administració municipal".

L'1 de novembre l'acord municipal versà sobre els estatges, cases o habitacions i el cultiu de la terra agafada, amb els aspectes contractuals que tenien, que passaven per l'arrendament, la rabassa i la masoveria, i s'assenyalà que podrien "col·lectivitzar-se o municipalitzar-se", senyal inequívoc que encara no s'havia activat res. Amb una visió més àmplia, s'acordà "actuar enèrgicament amb l'intercanvi de fruits de la pagesia amb altres queviures necessaris" i es donà potestat total a cada barri amb la indicació que "els consellers tindran màxima autonomia".

L'Ajuntament de Querol contestà l'enquesta de 7 de novembre de 1936 de la Conselleria sobre la col·lectivització de la terra, dient que, amb dades del 31 de novembre, no hi havia col·lectivització agrària al seu terme.[228] Les propietats que consta que van ser ocupades —urbanes i rústiques—, foren setze, si ens atenem a la documentació servada, tot i que la xifra no és real, ja que, en alguns casos, van ser comptabilitzades les finques d'un

227 Quant a la informació, si es vol més detallada, cal anar al meu llibre *"Jo delato, tu inculpes, ell denuncia…" Repressió franquista a Valls i comarca*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1997, p. 174-180. La vida municipal es trasbalsà el 1938. En el període de guerra, va ser abatut l'alcalde Anton Tarrés Noguera, d'ERC, el qual havia pres possessió del càrrec al juny de 1938, sembla que per emboscats andalusos.

228 Va ser publicada en el núm. 3 del *Butlletí del Departament d'Agricultura* de la Generalitat de Catalunya de desembre.

propietari en el seu conjunt, aspecte que distorsiona la realitat, circumstància que implica que serien moltes més les propietats comissades. Pel que fa a les confiscacions de Querol, aquest fet no implicà que hi hagués col·lectivitat agrària, atès que el paper del consistori es limità a decomissar les terres per tal que els parcers o masovers que les conreaven es convertissin en amos temporals. Aquesta apreciació s'ha detectat a partir d'algunes actes fetes a persones i no a partir de béns concrets, com tindrem l'ocasió d'analitzar. El procés és interessant per la manera de practicar-se les confiscacions. Vegem-ho.

Un primer aspecte a considerar és que totes les apropiacions reflectides en les actes de confiscació van ser realitzades per dos comitès de Milícies Antifeixistes diferents. Un, centrat a Querol, a cura d'aquest poble i d'Esblada, i un altre, al llogaret o barri de Montagut, que signava les actes com Querol (Montagut) i que comprenia els caserius de Bonany i de Valldossera. Les actes d'ocupació, signades entre el 24 i el 29 de setembre de 1936, les emplenaren els components dels respectius comitès. En les de Querol, en les que feien referència a confiscacions per a usos del municipi, s'hi posà que es realitzaren "d'acord amb l'Ajuntament" i, en les que tenien a veure amb l'organització sindical de la UGT, s'hi va anotar que es confiscaven conjuntament, o sigui, entre el sindicat i el Comitè.

Les actes de Querol (Montagut) reflectiren que els decomissos s'havien portat a cap per dos demandants. Les propietats que van destinar-se al Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Querol, amb la sucursal del llogaret que corresponia, es van efectuar "d'acord amb el Sindicat", i les que corresponien a temes escolars i dependències municipals es van fer d'acord amb l'Ajuntament.

En el cas de Querol, els membres del Comitè signants de les actes van ser Jaume Cos [Parellada], Pere Guimerà [Franco], Eusebi Pallerols [Estalella], Josep Andreu [Morgades], Anton Tarrés [Noguera] i Benvingut Ferrando [Carme]; i, en el cas de Querol (Montagut), les signaren Josep Saperas, Joan Vilà, Ignasi Saperas i Fidel Esplugas. Seguidament podem veure el volum de decomissos de tota mena: les confiscacions, en el cas del Comitè de Querol, van ser dotze i a Querol-Montagut, divuit:

Quadre núm. 8: Querol: actes d'ocupació efectuades pel Comitè					
Immoble o terra	Ús	*Propietari*	*Composició*	*Valor*	*Nou ús*
1. C/ Santa Maria,12	Església parroquial	Cúria	Planta baixa de 206 m^2, exempta de contribució	25.000 ptes.	Magatzem dels fruits agrícoles dels associats al Sindicat Agrícola i Caixa de Crèdit d'aquest terme, que es constitueix en virtut de la Llei de sindicació forçosa
2. C/ Sant Jaume, 18 (Esblada)	Església parroquial	Cúria	Planta de 256,50 m^2 de superfície, exempta de contribució	10.000 ptes.	Magatzem o dipòsit de fruits agrícoles, elaboració d'adobs i venda de queviures, com a sucursal del Sindicat Agrícola i Caixa de Crèdit d'aquest terme
3. C/ Santa Maria,10	Casa rectoral	Cúria	Planta baixa, 1r pis i golfa, amb un pati, 235,20 m^2. Exempta de contribució	3.000 ptes.	Escola mixta pública, habitació de la professora i habitació de l'agutzil municipal
4. C/ Sant Jaume, 10 (Esblada)	Casa rectoral	Cúria	Planta baixa, 1r pis i golfa, 80 m^2 de superfície. Exempta de contribució	1.000 ptes.	Local per a escola mixta pública del barri i habitació del professorat nacional
5. Pl. Sant Sebastià, 5	Casa deshabitada	Teresa Estalella Parés	Planta baixa, 1r pis i golfa, 29,25 m^2. Riquesa imposable 12,5 ptes.	1.000 ptes.	Casa consistorial, habitació del secretari i dependències del Jutjat Municipal
6. C/ de França s/n	Casa	Camil Parellada Cunillera	Planta baixa i únic pis	No inscrita en el Registre Fiscal ni figura en el repartiment de la contribució	Dependències de les diferents seccions en què s'ha de desenvolupar el Sindicat Agrícola del terme que es constitueix per la nova Llei de sindicats
7. C/ de França,12	Casa	Jaume Parellada Vilàs	Únic pis. Superfície 94,80 m^2	400 ptes. Riquesa imposable 18,75 ptes.	Estatge social del Sindicat Agrícola i Caixa Agrícola del terme que es constitueix en virtut de la Llei de sindicació única i forçosa dels agricultors
8a. Terra al barri d'Esblada coneguda com Camp de la Font	Cultivada directament, avui abandonada	Josep M. Rovira Jané	Formada per terra campa i ermassot	Extensió aproximada,4,5 jornals estadístics	

Quadre núm. 8: Querol: actes d'ocupació efectuades pel Comitè

Immoble o terra	Ús	*Propietari*	*Composició*	*Valor*	*Nou ús*
8b. Terra al barri d'Esblada coneguda com Horts	Cultivada directament, avui abandonada	Josep M. Rovira Jané	Formada per un tros d'hort. Extensió, 15 m de llarg per 2 m d'ample		
8c. Terra al barri d'Esblada coneguda com Hort de les Canyes	Cultivada directament, avui abandonada	Josep M. Rovira Jané	Formada per un tros d'hort. Extensió, 15 m de llarg per 2 m d'ample		
8d. Casa Masies núm. 13 al barri d'Esblada		Josep M. Rovira Jané	97 m^2 de superfície	Riquesa imposable de 31,25 ptes.	
9. Casa a C/ de França, 4	Deshabitada	Ramon Solé Sans	Planta baixa i 1r pis. 77,50 m^2 de superfície, no paga contribució	300 ptes.	Estatge social de l'Associació de Treballadors "Activitats Diverses. Casa del poble UGT"

Quadre núm. 9: Querol (Montagut): actes d'ocupació

Immoble o terra	Ús	*Propietari*	*Composició*	*Valor*	*Nou ús*
1. Edifici a Valldossera, 77	Església parroquial	Cúria	Planta baixa de 130 m^2, exempta de contribució	15.000 ptes.	Magatzem o dipòsit d'elaboració de fruits agrícoles dels associats del Sindicat d'aquest terme Sucursal del barri de Montagut
2. Casa a Valldossera, 76	Casa Rectoral	Curat de Valldossera	Planta baixa, 1r pis i golfes, 48 m^2 i riquesa imposable 25 ptes.	1.000 ptes.	Estatge social de la sucursal del Sindicat Agrícola del terme municipal a l'esmentat barri
3. Casa al barri de Bonany s/n	Escola pública mixta i habitació del mestre	Veïns indeterminats per falta de legalització	Planta baixa i un pis. No està inscrita al Registre de la Propietat ni figura en el repartiment de contribució	1.500 ptes.	Escola mixta pública i habitació del professorat al barri de Bonany (Montagut)

Quadre núm. 9: Querol (Montagut): actes d'ocupació					
Immoble o terra	Ús	*Propietari*	*Composició*	*Valor*	*Nou ús*
4a. Terra a Montagut –Valldossera coneguda com Casagran	Cultivada a parts de fruits pels mitgers Pau Sanahuja Llenas i la vídua Maria Mateu Gual, veïna d'aquest terme, i altres	Josep Queralt Pegueroles i Jaume Moner Pla	Formada per regadiu, vinya, sembradura, arbrat, bosc i ermassot. Extensió aproximada, 188 jornals estadístics		
4b. Terra a Montagut -Valldossera coneguda com Mas Bordell	No estava cultivada	Josep Queralt Pegueroles i Jaume Moner Pla	Completament bosc i ermassot	Extensió aproximada, 14 jornals	
4c. Terra a Montagut -Valldossera coneguda com Masplà	Estava cultivada a parts de fruits per diferents pagesos de la contrada	Josep Queralt Pegueroles i Jaume Moner Pla	Peça de terra composta de sembradura, vinya i bosc	Extensió aproximada, 20 jornals estadístics	
4d. Casa a Valldossera, 59	-	Josep Queralt Pegueroles i Jaume Moner Pla	110,74 m^2	Riquesa imposable 37,50 ptes.	
4e. Casa a Valldossera, 60	-	Josep Queralt Pegueroles i Jaume Moner Pla	131,40 m^2	Riquesa imposable 37,50 ptes.	
4f. Casa a Valldossera, 61		Josep Queralt Pegueroles i Jaume Moner Pla	75,95 m^2	Riquesa imposable 25 ptes.	
5. Casa a Zona de Valldossera, 32 Bonany	Cafè i sala d'espectacles	Carme Ylari Ferré	Planta baixa i 64 m^2 de superfície	500 ptes. Riquesa imposable 56,25 ptes.	Estatge social de l'Associació de Treballadors "Activitats Diverses". Casa del poble UGT

Quadre núm. 9: Querol (Montagut): actes d'ocupació					
Immoble o terra	Ús	*Propietari*	*Composició*	*Valor*	*Nou ús*
6. Casa a Zona de Valldossera, 30 Bonany	Deshabitada	Carme Ylari Ferré	Planta baixa i un pis, 33,90 m^2 de superfície	500 ptes. Riquesa imposable 43,75 ptes.	Despatx de l'Alcaldia del barri de Montagut-Valldossera i altres dependències municipals
7a. Terra a Montagut coneguda com la Torra	Cultivada per Isidre Gual Riba, a parts de fruits	Joan Figueres Bertran	Sembradura, bosc i ermassot	Extensió aproximada, 14 jornals estadístics	
7b. Terra a Montagut coneguda com Vermell	Cultivada per Josep Saperas Civil, veí del terme, i per Antoni Carbonell París, veí de Torrelles, a parts de fruits	Joan Figueres Bertran	Sembradura, una mica d'horta, bosc i ermassot	Extensió aproximada, 290 jornals estadístics	
7c. Terra a Montagut coneguda com Salustries	Cultivada per Anton Bricollé Segura, veí del terme, i per Albert Sapena, veí de Pontons, a parts de fruits	Joan Figueres Bertran	Regadiu, campa, garriga, bosc i ermassot	Extensió aproximada,80 jornals estadístics	
7d. Casa a Valldossera, 63, enclavada dintre de la finca Vermell	Casa del rabasser	Joan Figueres Bertran	10,81 m^2	Riquesa imposable 50 ptes.	
7e. Casa a Valldossera, 64	Casa del mateix rabasser	Joan Figueres Bertran	67,50 m^2	Riquesa imposable 37,50 ptes.	
7f. Casa a Valldossera, 65	Casa a utilitat dels parcers de la finca Vermell	Joan Figueres Bertran	70,20 m^2	Riquesa imposable 31,25 ptes.	
7g. Casa a Valldossera, 66 enclavada dintre de la finca Salustries	Casa del mateix rabasser	Joan Figueres Bertran	109,20 m^2	Riquesa imposable 37,50 ptes.	

La informació que ens proporcionen les requises apunten que les terres van ser confiscades i donades als mateixos masovers que les cultivaven. A Querol, ens n'ofereix la pista la finca de Josep M. Rovira Jané, la número *8*, la qual, al ser abandonada, va ser comissada essent duta pels mateixos que la menaven quan hi havia l'amo. Les quatre propietats eren valorades en 7.000 pessetes. Respecte a Querol-Esblada, la propietat de Josep Queralt Pegueroles i Jaume Moner Pla —descrita com número *4*—, continuà amb els mitgers que la conreaven i fins s'hi afegí una terra no cultivada, sense indicar quin ús se li donà. Les tres finques que corresponen a *4a*, *4b* i *4c* figuraven amb una riquesa imposable de 2.005 pessetes, mentre que les tres descrites com *4d*, *4e* i *4f* formaven un sol edifici enclavat dintre la propietat Casagran, on habitaven els masovers. Igualment, va passar amb la propietat de Joan Figueres Bertran —anotada com número *7*—, en el sentit que els parcers hi continuaren.

Amb aquesta documentació plena, el 4 d'octubre de 1936, l'Alcaldia i el president del Comitè de Querol, Ricard Romeu i Jaume Cos, respectivament, trametien les demandes d'ocupació conforme el que disposava el Decret de 5 d'agost al conseller de Justícia i Dret de la Generalitat. En la mateixa data, l'alcalde Ricard Romeu i el president del Comitè Antifeixista de Querol-Montagut, Joan Vilà [Ferré], enviaven la relació al mateix organisme de Barcelona. La suma del valor aproximat de les apropiacions dels dos comitès pujava a la respectable xifra de 136.500 pessetes.

Aquests no serien els únics locals i terres comissats. Al juny de 1937, tenim constància d'una carta tramesa pel Sindicat Únic d'Oficis Varis de Montagut, dirigida al conseller de Cultura de la Generalitat, carta passada d'aquest organisme a la Comissió de Responsabilitats per tal que en prengués nota, atès que aquest era l'organisme que tenia cura de la legalització de les confiscacions o no. Per la carta, sabem que el Sindicat de la CNT s'havia fet seva la casa número 27 —no indicava el carrer— on feia funcionar a la planta baixa un espai recreatiu i, al primer pis, un centre cultural. Alhora, potser per allò que informar no costava res, indicaven el cost de les obres que s'hi havien de realitzar, xifrat en 450 pessetes, despeses que s'apressaven a dir que serien sufragades pel mateix sindicat.

A tot això, el febrer de 1938, la Comissió de Responsabilitats de la Generalitat inicià l'expedient contra el propietari Joan Figueres Bertran, acusat de feixista, les propietats del qual s'havien evaporat al començament de

la guerra sense que se'n sàpiga el desenllaç.[229] La premsa, malauradament, no donà mai cap notícia del que passà a Querol. De fet, queia lluny dels centres de decisió.

En el context de guerra, el 19 de juliol de 1937 l'alcalde, Ricard Romeu Marlet, manà convocar el Sindicat Agrícola, amb Jaume Cos Parellada, i la UGT, amb Rossend Casany Solé, a fi i efecte de constituir la Junta Municipal Agrària. Uns dies després la Junta quedà nomenada i fou presidida per l'alcalde, el president i un vocal del Sindicat Agrícola, Josep Toldrà Parellada, com a titular i Anton Tarrés Noguera, com a suplent, i per Josep Colet Solé, titular per la UGT, el que seria el secretari. La diferència entre ser titular o suplent era que el segon podia assistir a la reunió amb veu, però sense vot.

Amb la guerra de les armes acabada, el governador civil instà, com arreu, a compondre la Comissió de Recuperació Civil. El 25 de febrer de 1939 es constituí pel president Camil Parellada Cunillera, com a alcalde que era, i pels vocals Anton Font Segura i Josep Aubia Solé. Es donava el cas que el nou alcalde franquista era un dels quatre regidors per d'ERC durant els Fets d'Octubre de 1934, que, com s'ha assenyalat, es posicionà a favor del govern de Madrid, refusant ser del partit republicà. Al març d'aquest 1939 es recuperaren els objectes amagats, enterrats, de les esglésies de Querol, Esblada i Valldossera. La feina forta la van tenir a recollir fusells, escopetes… abandonats en la retirada.

El 25 de març es constituí la Comissió Dipositària de Recuperació Agrícola, formada per l'alcalde Camil Parellada, pel representant de FET y de las JONS, com a vocal primer Francesc Rovira Benet, pel pagès Jaume Solé Solé, pel pràctic del camp Josep Alemany Domingo i per Ramon Puig Garriga, secretari accidental de l'Ajuntament. De fet, el 12 de març, un pagès se'ls havia avançat reclamant les olives de la parceria.

229 Sortí publicat en el DOG de 27 de febrer de 1938, p. 830. Per altra banda, Francesc Sans Llobera, encarregat del Registre de la Propietat de Montblanc, com a substitut del registrador, indicà que del tal Figueres no hi constava cap propietat.

4.1.6 La Riba

La Riba és una població encaixonada, alterosa, en terreny abrupte a la vora dels rius Brugent i Francolí. El 1936 tenia 755 habitants i va passar a 784 el 1940. El punt àlgid de població va esdevenir-se el 1857 amb 1.697 persones censades. En la guerra, passat el període del Comitè, el primer ajuntament sorgit es va constituir a l'octubre de 1936 amb Pere Torrell Altès, alcalde pel PSUC. L'1 de novembre del mateix any ho va ser Felip Nasarre Villafranca, de la CNT, en un consistori format per tres membres de la CNT, dos d'ERC i dos del PSUC. Al novembre de 1937, Joaquim Almuní Bonet, del PSUC, sortí d'alcalde en la tercera votació, però fou rellevat al desembre de 1937 per Anton Ollé Òdena, d'ERC, fins al juny de 1938, en dimitir al ser mobilitzat. El Consell Municipal, a partir d'aquesta data, entraria en una fase turbulenta.

El 24 de juliol de 1936, l'església va ser desembarassada i els objectes de culte, cremats als afores. El 5 de novembre de 1937, des del Jutjat de Primera Instància o Instrucció de Valls es féu un balanç al president de l'Audiència de Tarragona de la relació d'edificis dedicats al culte malmesos. La informació que aportà el Jutjat Popular de la Riba sintonitzava amb la realitat, dient de tres peces: que l'església parroquial estava mal conservada, destinada a magatzem d'adobs del Sindicat Agrícola i magatzem de deixalles de paper; la casa habitació del capellà, en bon estat, estava dedicada a habitatge i sense ús per estar tancada; i que l'hort, en regular estat, era sense cap utilització.[230]

El municipi de la Riba, més industrial que agrícola, no surt en la premsa de l'època en el procés col·lectivitzador iniciat a partir de l'estiu de 1936. Sabem, això sí, de diversos detalls de confiscacions, però no de col·lectivitzacions. A l'agost l'Ajuntament tramità al president de la Junta Provincial Agrària de Tarragona un escrit en el qual anotava que, al terme, no hi havia cap finca que, per la seva extensió i per les seves característiques, pogués considerar-se expropiable, així com tampoc no hi constava cap propietat rústica que no es conreés per abandonament del seu propietari o del conreador. El 31 d'agost s'envià un escrit al conseller d'Agricultura i Proveïments de la Generalitat en què es comunicava que, al municipi, no s'hi havia fet cap apropiació de finques ni explotació agrícola.

230 AHN. Madrid. Causa General 1447.1.

En temes econòmics, el 2 de novembre de 1936 sabem del traspàs del Comitè, per mà de Pere Torrell Altès, com alcalde, de la quantitat de 498,05 pessetes de diners recaptats i no gastats per a pagament de milicians, defensa local, etc.; de diners avançats pel Comitè Local Antifeixista a Ramon Pàmies Òdena per la compra de bestiar destinat al consum de la població; i a Francesc Martí Pons, per una fornada d'obra de rajoleria. Altrament, coneixem també algunes quantitats recaptades en concepte "de donatiu voluntari", o sigui, d'impost de guerra a alguns ribetans. Al setembre i desembre de 1936, Jaume Masalles Camps ingressà, en total, 200 pessetes i, al març de 1938, 100. Al novembre, Josep Lladó Torres n'hagué de dipositar 500. Al desembre, Joan Domingo Albareda n'ingressà 100, Josep Lladó Ribé 500 i Josep Gomà Tomàs també 500. Igualment, pel mateix concepte, a Josep Valls Pons se li fixaren el 1936 un muntant de 8.500 pessetes, a pagar repartides en sis blocs de 1.100 —rebudes per conducte del Banco Español de Crédito amb seu a Montblanc— i dos de 950 pessetes, una en concepte de donatiu voluntari per la construcció d'obres municipals per donar ocupació als obrers de la localitat, rebudes per la Comissaria Delegada de la Generalitat a Tarragona i l'altre bloc recollides en mà pel secretari de l'Ajuntament, Martí Galofré Cartañà.

El 19 de novembre de 1936 s'acordà traslladar la Casa Consistorial i la Secretaria Municipal a la casa propietat d'Anton Lladó Ciurana, a la plaça de la República 8, persona afectada pel que disposava la Conselleria de Justícia de 5 d'agost. Altrament, la corporació quedà assabentada que la CNT havia instal·lat el seu domicili a la carretera s/n, en un edifici propietat de la vídua de Pere Calmet, confiscació de la que s'aixecà inventari del mobiliari en presència de l'alcalde, Felip Nasarre, del jutge popular, Lluís Robert Ollé, i dels testimonis, Pere Vallvé Basora i Josep Solé Garriga, confiscació comunicada verbalment pel sindicat. L'Ajuntament, com a cosa normal de l'època els facilità un aparell de ràdio dels que havia requisat.

Al desembre de 1936, l'Ajuntament comissà dos trulls que es trobaven en condicions de servir. S'acordà que funcionarien a càrrec del consistori essent nomenat el regidor Pere Tell Agràs, d'ERC, per administrar-los. Se li assignà per aquesta comesa una retribució de 20 pessetes setmanals. El 14 de gener de 1937, sabem d'una darrera confiscació. El president i el secretari del Sindicat Agrícola, Jacint Antonio Rodríguez i Josep Torrell, respectivament, van lliurar un escrit al consistori en què manifestaven que els locals proposats en cessió per l'Ajuntament no reunien les condicions necessàries, per la qual cosa demanaven que se'ls cedís l'abadia i part de

l'església. Convingueren que l'Ajuntament sempre podria disposar de l'església pel que cregués oportú.

El Consell Municipal, com succeïa arreu, va decomissar diverses cases —com la de Pau Calmet, llogada a Josep Martorell Ribé— i també fàbriques, i cobrava lloguers als nous estadants. Pel que fa a això últim, s'hi observen peculiaritats socials remarcables en el mandat de dos alcaldes diferents, dues en el cas de Felip Nasarre i una en el d'Anton Ollé. La primera peculiaritat succeí al maig de 1937, quan la fàbrica de teixits "Les Roxeles", propietat d'Ignàsia Viladecans Antonell, estava arrendada a Josep Codina i a Control Obrer per 350 pessetes mensuals. L'Ajuntament, per boca de Felip Nasarre, de la CNT, manifestà que era el consistori qui havia de cobrar el lloguer —cosa que succeí—, però, per altra banda i atès que una familiar de la propietària estava mancada de recursos, el Consell Municipal decidí donar-li 5 pessetes al dia per tal d'auxiliar-la un cop fossin cobrats els lloguers, tot i que el secretari del Consell Municipal advertís que l'acord no s'ajustava a les disposicions legals. Un segon cas distintiu succeí amb el mateix alcalde, Nasarre, al juny de 1937. Resulta que l'agutzil Joan Pàmies Miró demanà llogar la casa abadia per anar-hi a viure. L'Ajuntament va disposar de llogar-la per 17,50 pessetes al mes, tot i que se li concedí que, mentre el seu fill estigués al front, se li rebaixaria a 12,5 pessetes. Amb l'acord pres, un regidor, al mes següent, indicà que el més assenyat era que l'abadia fos ocupada pel secretari de l'Ajuntament, per la qual cosa l'acord anterior fou revocat. Un tercer cas diferenciador, de maig de 1938, va ser quan, sota la presidència d'Anton Ollé Òdena, d'ERC, el Consell Municipal demanà al fabricant de paper Joan Mora Freixa que, atès que feia molt de temps que feia ús de l'església com a magatzem per posar-hi paper de la seva fàbrica sense pagar cap lloguer, se li demanaven mil pessetes, atesa la precària situació municipal, bo i esperant que ho trobés conforme i ho pagués en quinze dies. Talment, no sempre es mirà pel ciutadà. Passats els Fets de Maig de 1937, amb la derrota manifesta de la CNT, una comissió del Consell Municipal anà a Tarragona a lliurar les armes agafades al municipi al comissari d'Ordre Públic. En l'excursió a la capital, no s'escatimà res: vermut, dinars, cigars, cafè… Mentrestant, la guerra seguia.

Les confiscacions van ser el cavall de batalla. Sabem que s'ompliren set actes d'ocupació, totes de finques urbanes, en dues tandes. La primera tanda, efectuada abans del 19 d'octubre de 1936, i la segona, amb posterioritat a aquesta data. En la primera, segons l'escrit de l'alcalde, Pere Torrell Altès, tramès al Comitè d'Apropiacions, hi consten sis actes referides a propie-

tats de Gaspar Solé Roigé —o Roig—, Jaume Gomà-Camps Solé, Nicolau Gausset Alomar, Anton Lladó Ciurana, Rosa Prats Inglès i Andreu Torres Abelló, tot i que, en la documentació conservada, només hi figuren la dels tres primers, o sigui, les de Solé, Gomà-Camps i Gausset. La segona tanda consta d'una única acta d'ocupació, referida a una propietat de Dolors Sarró, vídua de Pere Calmet. En total i com a resum, de les set actes, només quatre són analitzables.

1) L'acta de la propietat de Gaspar Solé va ser signada per l'alcalde de la Riba, Pere Torrell Altès, el 7 d'octubre de 1936. S'apropiaven de la casa del carrer de la Font, 9 —en aquell moment carrer Pi i Margall— per a usos del consistori.

2) L'acta d'apropiació de la propietat de Jaume Gomà-Camps va ser rubricada per Àngel Aguilà Garcia en representació del Partit Socialista Unificat de Catalunya-Radi de la Riba, i per Esteve Ollé Esteve i Josep Llort Ribé, en representació dels sindicats de la UGT —el primer, pel Sindicat de Paperers, i el segon, pel d'Oficis Varis—, tot i que aquest darrer no firmà per no saber-ne, cosa que Ramon Bové Ollé féu en el seu nom. Hi posava que el local estava enclavat al carrer Prat de la Riba, 14-16, on hi havia instal·lat el local de la Lliga Catalana. S'hi indicava, a més, que es comprometien a satisfer les despeses de l'immoble i a realitzar pel seu compte les obres de condicionament que fossin pertinents.

3) La tercera acta va ser l'expropiació a Nicolau Gausset, realitzada el 7 d'octubre de 1936, signada per l'alcalde Pere Torrell, de l'immoble situat dins de la finca rústica coneguda com Secà. Hi constava que seria destinat a local sanitari per a tractament de malalties infeccioses.

4) El 20 de febrer de 1937, el president del Sindicat d'Oficis Varis CNT de la Riba, Celestí Ricote Ergueta, i el secretari, Francesc Aguilà Garcia, s'apoderaren de la casa de la carretera coneguda com Casa Calmet, i l'ocuparen. N'era propietària Dolors Sarró, vídua de Calmet. S'hi anotà que l'immoble seria destinat a local del Sindicat.

La Comissió de Responsabilitats, amb aquests antecedents, va obrir diligències, com pertocava. Hi consten les resolucions de la finca de Gaspar Solé Roigé —o Roig— i la de Nicolau Gausset Alomar.

La Comissió de Responsabilitats[231] va analitzar la propietat de Gaspar Solé al juny de 1937. Hi havia dos documents dels quatre demanats: el del

231 Surt en el DOG de 18 de juliol de 1937, p. 239.

Registre de la Propietat, que informava que l'immoble indicat constava a nom d'una altra persona, segurament, perquè encara el propietari no n'havia pres possessió, i el del president de l'Audiència Territorial, en què informava que l'al·ludit no havia estat condemnat per cap dels Tribunals Especials ni Populars del territori de Catalunya.

La documentació de Nicolau Gausset va ser més extensa. Iniciada al juny de 1937, el mateix mes, el substitut del Registre de la Propietat de Valls indicà que no constava cap finca escripturada a nom seu. A l'agost, des de l'Audiència Territorial s'avalava que l'interfecte no havia estat jutjat per cap tribunal català. Mentrestant, però, Nicolau Gausset havia presentat molta documentació en descàrrec seu. Per mitjà d'aquesta, podem resseguir el perfil polític i professional de l'encartat. Nicolau Gausset tenia quaranta-cinc anys i era de Reus. En l'ordre polític, havia estat secretari de la desapareguda societat El Eco Republicano i president del Foment Nacionalista Republicà; en l'ordre social, va ser president de la societat de Perruquers i Barbers, i, en el seu mandat, ajudà a implantar la festa del Primer de Maig; i, en l'ordre professional, havia treballat com a administrador de la Compañía Reusense de Tranvías, el Ferrocarril Econòmic de Reus a Salou, d'on va ser destituït per negar-se a autoritzar amb la seva signatura un balanç que no s'ajustava a la veritat; i també com a interventor de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis. En el moment de la presentació de papers, es dedicava a fer d'administrador de l'Institut Pere Mata de Reus. Avalava l'escrit de descàrrec amb documentació complementària de Francesc Abelló Pascual, director de l'Institut Pere Mata, i de Josep Andreu [Abelló], president del Tribunal de Cassació de Catalunya, ambdues trameses al president de la Comissió de Responsabilitats. Josep Andreu, en una carta càustica, donava pistes de com estaven de viciats certs controls, dient que, a l'Institut Pere Mata, hi era "a gust dels elements més extremistes", i qüestionant que a Gausset se'l pogués acusar de feixista en escriure que "jo ja no sé a quin país vivim". Malauradament, la documentació no permet saber com va acabar.

En un altre ordre de coses, el 1938 la gana s'instal·lava arreu. A la Riba, també i, per això, els controls pel tràfic de mercaderies s'ampliaren. Tot i així, tres veïns van haver de pagar per diverses causes. A Josep Català Roig li endossaren 300 pessetes per portar mercaderies en carro, reiteradament. A Joan Adserà Català i Joan Roig Gené també se'ls tocà el crostó. Com que aquesta transgressió havia succeït diverses vegades, cregueren que la multa serviria d'escarment.

Altrament, l'Ajuntament respongué al conseller d'Agricultura de la Generalitat, a instància seva, amb un full relatiu a les indústries de transformació de productes agrícoles al municipi. Se li contestà que constava solament la fàbrica de farines La Fama.

Amb la guerra de les armes acabada el 14 d'abril de 1939, la nova alcaldia franquista va trametre un ofici al president del Sindicat Agrícola dient que el consistori havia acordat que el referit sindicat pagués 1.000 pessetes per sufragar les despeses de reparació dels danys ocasionats a l'església parroquial durant la seva ocupació. La recuperació vingué també per multes governatives. El resum de l'any 1939 era que se n'havien posat vuit per escàndol a la via pública, quatre de les quals van ser obligades a pagar 50 pessetes i les altres quatre, 15 pessetes; set multes per entrar a terra d'un altre propietari, a raó de 5 pessetes per cap, i 1 per falta de respecte a l'autoritat, xifrada en 15 pessetes. Havia començat un nou periple.

4.2 Vicissituds de les col·lectivitzacions de l'Alt Camp

4.2.1 Aiguamúrcia

El municipi té com a capital el poble del mateix nom i, com agregats, l'Albà, Cal Canonge, Celma, les Destres, Mas Barrat, les Ordes, Santa Agnès, Santes Creus, el Pla de Manlleu i les Pobles. El 1936 gaudia d'idèntica població que el 1930, 1.535 habitants, molt enrere de les xifres màximes del 1887 amb 2.498. El 1940 recularia als 1.475 habitants.

Aiguamúrcia entrà en la guerra amb els mateixos problemes de la possessió de la terra que hi havia en altres pobles de la rodalia i amb la confrontació social a flor de pell. Un exemple aleatori el demostra el boicot que, en la República, el 1933, van fer pagesos d'Aiguamúrcia,[232] ajudats pels de Vila-rodona, en un acte polític organitzat per la dreta parafeixista amb el tortosí Joaquim Bau, el barceloní Josep M. Casabò i el vallenc Tomàs Caylà com a caps de cartell. El tema seriós era el de la propietat de la terra i n'hi ha prou per verificar-ho veient que el 1934, el marquès Alexandre de Mora tenia, ell sol, l'aclaparadora xifra de vuitanta-cinc parcers que li portaven terres al terme; o que el 1935 hi havia al terme quaranta-nou propietaris que disposaven de parcers, des dels que tenien residència a

232 Hi consta Benet Marimon Jové com un dels instigadors. En temps de guerra, salvà cinc capellans.

Aiguamúrcia, a les Ordes, Santes Creus i les Pobles, fins als que vivien en municipis propers de l'àrea d'influència —o relativament— com el Camp de Tarragona —Bràfim, el Pont d'Armentera, Tarragona, Vallmoll, Valls i Vila-rodona— o el Penedès —l'Arboç, Bellvei, el Montmell, Sant Jaume dels Domenys, Sant Sadurní d'Anoia, el Vendrell, Vilafranca del Penedès i Vilobí. El cas del propietari que vivia a París n'era l'excepció per l'allunyament.

El 1935 el repartiment dels fruits de les parts va ser un problema afegit. En l'entesa entre amo i parcer, amb la benemèrita reüllant de trascantó de si hi havia acord, sabem de tots els parcers que tenia cada propietari i de la forma en què s'arribà a avinences per pagar la quantitat que per llei tocava a l'amo. I, alhora, de la demanda quasi generalitzada d'escriure que es volia el repartiment al 50%, senyal que la repartició a mitges no era usual. Salvant la distància del nombre de parcers ja explicitada del marquès —vuitanta-cinc—, pel fet que es tractava de l'únic cas que posseïa aquella xifra tan alta, val a dir que hi havia altres propietats amb un gruix de parcers considerable. Fins a catorze en la banda alta per cada propietari i dos en la mínima, donava per terme mitjà ràtios de més de cinc mitgers per propietat, aspecte gens desdenyable.[233]

I així s'arribà a la guerra. La primera referència de què disposem sobre les confiscacions al municipi d'Aiguamúrcia són de ben a prop de la data de la revolta. Van ser dutes a terme a Santes Creus i les Pobles. Les actes d'ocupació de Santes Creus s'efectuaren el 26 de juliol, en una reunió del primer Comitè de Milícies Antifeixistes del Front Popular de Santes Creus d'Aiguamúrcia, nom oficial que es posà el nou organisme. S'assenyalà que s'ocupaven "de tots els edificis d'aquest caseriu que en l'actualitat no estan habitats pels seus respectius propietaris". D'aquesta manera, s'agafaren la casa de Gonçal de Mora; les cases conegudes pel Priorat; el celler del Priorat i el situat a la plaça Francesc Macià, "i els edificis de la mateixa pertenència"; la casa i l'edifici de Mercè de Martí, vídua de Benet; la casa, els cellers i altres edificis d'Eulàlia Vallés de Meranges; i la casa, cellers i altres edificis de Maria Benet Guarch i Pelegrina Batet Guarch. Res que no succeís en altres municipis. També es procedí a la confiscació "per motius d'utilitat pública i conveniència general" de les finques conegudes com

233 Hem revisat onze propietaris i tenien la quantitat següent de parcers: 2, 3, 4, 4, 5, 8, 9, 10, 14, 14 i 20. La mitjana de parcers superava els vuit. En el text, l'hem rebaixada a cinc.

l'Albereda i el bosc de Sant Sebastià, "on neixen les aigües de les mines i diverses fonts que surteixen la població".[234]

Altrament, a l'agost de 1936, succeïren més coses: la subdelegació de Santes Creus del Consell de l'Escola Nova Unificada indicà que aquesta estaria situada en una dependència de l'excasa rectoral de la plaça de l'Església, 2; o, des del Pla de Manlleu, la Societat-Sindicat de Rabassaires del Pla de Manlleu, adherida a la UdR, demanà que es cursés demanda al Comitè Central de Milícies Antifeixistes de l'oferta que s'havia fet als pagesos sobre la possibilitat de la compra de bestiar agrícola, en concret de cavalls. Se'n demanarien sis, "que seran emprats a treballs agrícoles i degudament cuidats", informe que avalà l'alcaldia en assegurar que els peticionaris eren persones de solvència i addictes al govern.

A Santes Creus, en el procés de decomís, hi intervingué decisivament Pere Lloret Ordeix, comissari de conservació de Santes Creus, el qual va fer mans i mànigues perquè el Comitè no redactés les preceptives actes de confiscació, sinó que les escrigués ell, en nom de l'organisme que representava, a fi i efecte que les propietats de Gonçal de Mora passessin a custòdia del monestir. Les converses en diverses bandes van succeir-se i, fins i tot, el president del segon Comitè, Pere Canals Busquets, del Bar, de la UdR, va trametre una carta a Pere Lloret en què li demanava que s'aclarís l'assumpte per l'alarma social que podria generar al municipi segons com quedés el tema.[235] Aquest, Pere Lloret, dissipà la malfiança.

El 25 d'agost de 1936, Pere Lloret, signant com a comissari de la restauració de Santes Creus, va emplenar les actes requisitòries amb la finalitat declarada, "per l'expandiment de l'obra de restauració del monestir". El propietari espoliat sempre va ser el mateix: Gonçal Mora i Fernández, excomte de Mora, qualificat per Pere Lloret com "individu facciós declaradament, ja que forma part del seguici de l'exrei d'Espanya, com és públic i notori",[236] per tal que les propietats passessin al cenobi. Les propietats implicaren un total de dotze peces, tot i que només una, la número 12 de les

234 ANC. Sant Cugat. Fons: Centro Documental de la Memoria Histórica Salamanca. Lligall 264.

235 El segon Comitè, creat el 22 d'agost de 1936, va estar format per un representant de la UdR, que en va ser el president, dos d'ERC, un del POUM i un de l'ACR. La CNT, pel que s'hi observa, era la gran absent.

236 Aquesta apreciació la va escriure Pere Lloret a Nicasi Claramunt, secretari de l'Ajuntament de Santes Creus, recomanant que sempre es posés així en els papers que es generaven.

que s'exposen a continuació, era la que podia afectar els pagesos. Vegem l'expropiació feta pel comissari en immobles.

Quadre núm. 10: Aiguamúrcia: Expropiacions d'immobles			
Cases expropiades i adreça	*Com se les coneixia*	*A què serien destinades*	*Superfície en m^2*
1. Casa. Plaça de Macià, 11 (abans plaça de Sant Bernat)	"La Bosseria"	Habitatge	300
2. Casa. Plaça de l'Església, 1	"Casa dels monjos jubilats"	Habitatge	150
3. Casa. Plaça de l'Església, 5	"Priorat"	Celler i habitatge	456
4. Casa. Plaça de l'Església, 7	"Casa de l'hortolà"	Habitatge	150
5. Casa. Plaça de Santa Llúcia, 4	"Cal Marxant"	Habitatge	246
6. Edifici disseminat	Finca "Vinya Closa"	Habitatge	77
7. Edifici disseminat	"Pallissa dels Amos"	Pallissa	234
8. Edifici disseminat	"Corral dels Amos"	Corrals	248

I la feta en finques rústiques:

Quadre núm. 11: Aiguamúrcia: expropiacions de terres		
Terrenys expropiats	*Què contenia i a què serien destinats*	*Superfície en hectàrees*
9. Terra de la partida "bosc de Sant Sebastià"	Bosc i on neixen les aigües de Santes Creus	Prop de 15
10. Terra de la partida "l'Albereda"	Bosc d'àlbers i on neixen diverses fonts d'aigua potable	3,75
11. Terra de la partida "costers de la Plana de Sant Pere"	Bosc i erm, susceptible de ser repoblat	Prop de 60
12. Terra conreada per diversos arrendadors	-	300

La dotzena confiscació, com hem apuntat, contemplava un lot ampli de terra conreada per arrendadors, sense indicar si era una sola peça o diferents vinces de terra. Sigui com sigui, Pere Lloret no es quedà curt, ja que, posats a confiscar, s'hi deixa entreveure que fins volia treure suc de les costelles dels arrendadors. En la frase premonitòria que les propietats serien destinades "a l'expandiment de l'obra de restauració", n'hi afegí una altra que ho concretava, que expressava que, per realitzar-ho, disposaria dels diners que els arrendadors proporcionaven a l'antic propietari, comptant,

per tant, que ara se'ls faria seus i que es reservarien per a recuperació-rehabilitació del monestir. Ho defensava, curant-se en salut, manifestant que "aplicant a aquest objecte [de restauració] les rendes que els arrendaments produeixin i s'obtinguin dels conreadors sens perjudici dels drets que'ls corresponguin ja provinents dels contractes que tinguin establerts amb l'antic propietari, ja com a conseqüència de les disposicions que regulin el règim de la propietat rústica". Demanava, ras i curt, que les rendes dels inquilins de les cases i dels fruits dels parcers que cobrava el marquès passessin sota el seu control. El tema s'activà quan, en el DOG del 6 de juliol de 1937, aparegué l'Edicte de la Comissió de Responsabilitats contra l'antic propietari, Gonçal Mora Fernández, donant-li els deu dies reglamentaris per presentar al·legacions. El 26 d'octubre de 1937 s'aprovava la confiscació i les propietats urbanes s'incorporaven al Departament de Cultura amb l'objectiu de mantenir la plena integritat i l'estat de conservació del conjunt monumental del monestir.

Talment, a l'agost de 1937, una ordre del conseller de Cultura fixà que la finca rústica era subjecte a una servitud de caràcter públic, per la qual cosa, tot i que Pere Lloret havia demanat la propietat, se significava que havia de seguir una altra via. Al maig de 1938 la comissaria del monestir seguí insistint a la Comissió de Responsabilitats sobre el lot de les finques rústiques i demanà que també es transferissin al Departament de Cultura, exposant que la possible compra pels arrendadors revertís en el monestir, ja que les que eren "en mans avui de diferents usuaris, arrendadors i parcers, també estimem que s'haurien d'adjudicar al propi Departament de Cultura, per tal que aquest tingués cura de facilitar als posseïdors la seva adquisició definitiva mitjançant un preu raonat, l'import del qual podria dedicar-se a sufragar les despeses de la conservació i restauració del Monestir de Santes Creus".[237]

Altrament, a les Pobles, el 18 agost de 1936, les confiscacions agafaren un altre rumb, com sigui que no hi havia el monestir pel mig ni la mà del comissari. Magí Sendra Güell, en qualitat de president del Sindicat Únic de Treballadors de la CNT, comissà un edifici a la plaça, propietat del clergat, amb destinació a local del Sindicat Únic. El 28 de juny de 1937,

237 A ANC. Sant Cugat. Fons: Centro Documental de la Memoria Histórica Salamanca. Lligall 244. Hi consta, a més, l'apropiació dels béns a favor de la Caixa de Reparacions i Auxilis, que depenia del Departament de Finances, amb data de 23 de maig de 1938.

emplenava el full de demanda preceptiu a fi de lliurar-lo a la Comissió de Responsabilitats de la Generalitat per aconseguir-ne l'aprovació definitiva.

Aiguamúrcia era, però, un municipi atípic de la comarca. L'ajuntament era a Santes Creus, amb un seguit d'agregats. Al setembre de 1936, com a conseqüència del Decret de sindicació obligatòria, sabem que funcionaven quatre sindicats agrícoles diferents: Aiguamúrcia, Santes Creus, les Pobles i el Pla de Manlleu, i s'intentava crear els de l'Albà —que es materialitzaria més endavant— i el de les Ordes. El 2 de novembre, un cop passat el domini del Comitè, es posà en funcionament l'ajuntament que el substituí, el qual estava format per tres components d'ERC, tres de la CNT, un del POUM, un de la UdR, un d'ACR i dos de la UGT. Josep Armejach Virgili, del POUM, fou escollit alcalde. En aquesta tessitura, els tres temes estrella dels consistori van ser els següents: *1*, la confiscació de la mina de bauxita, *2*, l'aprofitament dels boscos, i *3*, la solució donada a les terres.

La mina

El 21 de novembre de 1936, l'Ajuntament confiscà la mina de la Pedrera o del Miracle, i els boscos. Al desembre les comarcals de la UGT i la CNT de Valls donaren suport a la petició de les sindicals de l'Albà, que sol·licitava el decomís de la mina de terra refractària, propietat de Cristòfor Ilari Ferré, veí de l'Arboç del Penedès, situada a la finca comissada coneguda com mas Miracle, a l'efecte de ser explotada per ambdós sindicats amb l'obligació de destinar el 25% del producte net a atencions de guerra. La cosa no deuria anar gaire fina, productivament parlant, perquè, al març de 1937, F. Lorda Roig, del Comitè de Control Obrer CNT-UGT de Barcelona, es posà en contacte amb l'Ajuntament per recordar-li que tenia pagats disset vagons de la pedrera de bauxita i per demanar que estudiés "el posible arranque de nuevas partidas de piedra".

Els boscos

Va ser un tema recurrent en el curs de la guerra. Al mateix novembre de 1936, el consistori se'ls apropià per poder atendre l'atur forçós. Van convenir també de destinar el mateix percentatge del 25% per ajudar a sufragar despeses de la guerra. El volum de propietaris del municipi i dels nuclis als quals s'agafà boscam va ser de cinquanta-nou, repartits entre els diversos llogarets: disset provenien de propietaris de Celma-Manlleu, dotze de l'Albà, deu de les Ordes, nou de les Pobles, sis de Santes Creus i

cinc d'Aiguamúrcia, a més, de trenta-sis de fora vila.[238] Al desembre, representants del Pla de Manlleu manifestaren no estar-hi d'acord, pel que feia als seus boscos confiscats, la qual cosa comportà una crisi municipal. Alhora sabem que, pel que fa als boscos de Blai Arnabat Martí i de Rosa Andreu Fàbregas, declarats, en terminologia de l'època, com a facciosos declarats, la CNT i la UGT estaven en converses de si explotar-los per components de les respectives centrals o no.[239]

Seria per aquest cúmul de circumstàncies que, a finals de desembre de 1936, l'alcalde, Josep Armejach, dimití al presentar una moció de confiança per no estar conforme amb la tala de boscos aprovada pels dos sindicats —recordem que ell era del POUM—, ja que només dos regidors hi votaren a favor i set demanaren més temps per decidir-ho després d'indicar que el tema era prou seriós com per activar una consulta al sindicat que representaven. En la reunió següent del dia 26, Armejach renuncià el càrrec, tot i que, en la votació d'alcalde, el que va obtenir més vots no va aconseguir majoria. El 31 de gener els sindicats i els partits polítics que manifestaren la necessitat de consultar-ho amb les seves organitzacions donaren el seu parer: Llorenç Güell Güell, per la CNT, digué que les explotacions dels boscos i de la pedrera del Miracle havien de recaure en el sindicat; Rafael Calvet Figueras, del PSUC, exposà el mateix parer respecte de la pedrera; Joan Casas Alari, de la UGT, expressà que el sindicat donava un vot de confiança a l'alcalde, "sempre que les condicions agradin a la sindical que representa", i Salvador Montserrat Solà, d'ERC, votà a favor de l'alcalde. En la votació del 2 de gener de 1937, es renovà, definitivament, la confiança en Josep Armejach, el qual acceptà, provisionalment, el càrrec malgrat el que digués el partit que representava, vist com havia anat el procés.[240]

L'aprofitament dels boscos va ser una constant en el curs de la guerra. Sempre es posaren problemes a les demandes de particulars d'aprofitament basant-se en la legalitat i, quan es feren sense permís, es demanà de

238 De municipis propers del Camp com Bràfim, el Pont d'Armentera, Tarragona, Valls i Vila-rodona; del Penedès, l'Arboç, Bellvei del Penedès, el Montmell, Sant Jaume dels Domenys, Sant Sadurní d'Anoia, el Vendrell, Vilafranca i Vilobí del Penedès; i d'allunyats com Sarrià, Barcelona i París. Un de tals era del republicà Pau Robert Rabadà, de Vila-rodona, amb terrenys a l'Albà.

239 "Campañas de la CNT: Las Poblas de Aiguamurcia", *AS*, 3 desembre 1936, núm. 9, p. 3.

240 Molta informació prové de la documentació municipal d'Aiguamúrcia, consultada a l'ACAC. Valls.

seguir els tràmits que marcava la llei. Un exemple: al gener de 1937 Joan Colet Domingo demanà tallar el bosc de la finca anomenada mas Miquel. El consistori acordà que primer es fessin efectius els descoberts de les contribucions contributives, mesura que decidiren aplicar també en tots els altres casos. El mateix dia se subhastaren arbres tallats a Santes Creus, etc. Talment, allò que es pretenia, en realitat, era municipalitzar el sòl, segons assenyala l'acta del consistori de gener de 1937, tot i que, quan convenia, es donaven permisos parcials i hi accedien en nom de causes justes, com el que es concedí per tallar-ne al Pla de Manlleu a una demanda de la UdR i la CNT efectuada per comprar material per als alumnes de les escoles, bo i indicant que es tallessin els "situats a les voreres de camins i terres ermes i abandonades", que se n'informés l'alcaldia i que, si hi hagués superàvit, aquest s'ingressés al compte del Consell Municipal, senyal que les arques estaven buides. En altres casos, es demanava via instància, signada pel mateix propietari al conseller de torn que en tenia potestat i, si no se seguia aquesta via, s'acordava requerir a la Junta de Control local que prengués cartes en l'assumpte.

El tema no s'aturà aquí. Tenim constància de les demandes que es tramitaren al gener de 1937 pels sindicats de la UdR i la CNT per diverses finques d'Aiguamúrcia al regidor d'Economia i Agricultura, o la que tramità el mateix alcalde al març de 1937 de la finca Figueras, propietat de Joan Figueras Bertran d'Aiguamúrcia, tot posat per beneficiar les produccions agrícoles que estaven al costat de l'arbrat molest per les arrels que hi entraven. Resulta significativa la demanda del gener, ja indicada, a la parcel·la Figueras, la Cuadra, les Codines, Sendra i les Apieres, en què es demanava tallar tots els pins, alzines, roures, vuitanta plataners i les oliveres que, per abandonament de les terres, estaven deixades i improductives i perjudicaven els cultius, i s'assenyalava que, de la darrera tallada, havien passat vint-i-cinc anys. I la del març de 1937, en què la CNT i la UGT de les Pobles demanaven de fer una aclarida als boscos de cal Martí i de les Comes, per "l'economia del poble, atur forçós i falta de productes dels aprofitaments forestals". També ho era la del 9 de març, i sabem que la demanda per aclarir cobria una extensió de vint jornals, equivalent a 1ha 21a 68ca. La petició sol·licitava tallar pins, alzines, roures i oliveres. Ho concretava dient que, amb una previsió de 300 pins per jornal, se'n demanava tallar el 40%; de 100 alzines per jornal, també el 40%; de 50 roures per jornal, el 20%, i de 100 oliveres per jornal, el 35%. També en va ser un exemple el cas de la demanda que féu l'Ajuntament a la Junta de les Pobles, atès que tenia

constància de la tala de pins i alzines als boscos coneguts com les Comes —si bé es trobava cremat—, al de Santa Agnès i al del mas d'en Prat, tots del terme de les Pobles i que no havien seguit els tràmits.

Les terres

El tercer gran tema va ser el de les terres. Un informe del desembre de 1936 assenyalava que s'havien comissat els béns del clergat i es recordava que, durant els Fets d'Octubre de 1934, les autoritats "cooaccionaron y atropellaron al pueblo trabajador", que el Sindicat Agrícola havia estat construït pels mateixos pagesos i que la producció principal era la vinya, complementada amb bastant "ganadería lanar". Res de nou.

A la guerra, pel que sembla, l'Ajuntament poumista va confiscar terres i va actuar de repartidora, però sense que es produís un procés col·lectivista nítid. De fet, el 3 març de 1937, el POUM va fer un nou pas en els temes de la propietat i de l'economia, basat en la potestat que atorgava als sindicats agrícoles. Lliurà un projecte de llei de cinc articles. Tenim constància del que va ser enviat a Llorenç Güell Güell, regidor d'Aiguamúrcia. El projecte va ser signat per Josep Guimet Roig i per un vilatà que no sabia escriure —i que es va valdre d'un altre que li signés per ordre— i posat a consideració dels regidors. En els apartats que ens interessen, hi deia:

> 1. […]
>
> A. La tierra será propiedad del Municipio.
>
> B. La tierra no podrá hipotecarse ni vender.
>
> C. La tierra que no se cultive bien, tal y como conforme es costumbre, sea quien sea el cultivador, el Consejo Municipal se hará cargo de la misma sin pago de cantidad ni valor alguno, tierra que seguidamente será entregada a otro que lo necesite, sin costarle nada de entrada.
>
> D. El municipio no reconocerá ningún préstamo o hipoteca sobre la tierra.
>
> 2. Todo lo que sea creado por la Naturaleza, tales como bosques, canteras y demás pasarán a ser del Municipio.
>
> A La explotación se hará por medio de subasta o por administración; las canteras, como otros, siguiendo los mismos procedimientos.
>
> 3. […]
>
> 4. Lo referente a Economía y Abastecimientos será exclusivamente de los Sindicatos Agrícolas y solamente estos podrán hacer compras y ventas de productor a consumidor y con todos los requisitos legales serán creadas las Cooperativas.

5. Todos los pagos del Municipio se efectuaran en un solo talón, o sea, las contribuciones rústica y urbana, de utilidades, cédulas personales y demás. Estos pagos se harán por mediación de los Sindicatos Agrícolas o individualmente.

Sorprèn aquesta actitud del consistori de voler ser el braç executor dur del repartiment de terra, quan aquesta missió era potestat de la Junta Municipal Agrària, sense descartar, però, que la Junta actués i el consistori executés. La primera acció que coneixem —tardana en el temps i fora de context del gruix col·lectivitzador, però en el mateix de la demanda de municipalització— es donà al mateix març de 1937, quan el president del Sindicat de Treballadors del Camp de la UGT de les Pobles —signaren Salvador Galofré i Josep Murgades— demanà al Consell Municipal que fos retornat el cultiu directe de la rabassa a Pau Grau Esplugas, desnonat en temps dictatorial, en referència a l'època de Primo de Rivera. S'argumentava que se l'havia tret de la terra sense cap classe d'indemnització del cultiu i explotació directa de la terra que tenia a rabassa, i "com sigui que l'acció de desnonament que va fer-se-li en aquella época d'oprovi i de favoritisme, d'atropell i d'injusticia, pot i deu haver-se de reparar actuals, que son de seny i ordre", es demanava que se li retornés a qui va ser-ne separat. El consistori decidí que el 30 d'octubre —al final de l'any agrícola— fos reposat a la terra Gatelleta, finca mas Miracle, propietat de Cristòfor Ylari Ferré, terra que ara cultivava Andreu Balcells Alari.[241]

Aquesta acció municipal de repartiment prosseguí quan l'alcaldia, novament, repartí terra de sembradura a l'abril de l'Heretat les Comes i d'horta de mas Miracle als pagesos Josep Estil·les Miquel, Joan Güell Vidal, Ramon Peña Camañas i Ramon Gudi; quan al maig de 1937 s'autoritzava Josep Guimet Roig, d'Aiguamúrcia, per cultivar a ús i bon costum de bon pagès una terra erma a la partida Solana, inscrita a nom de Rafael Vives Figueres; o quan al juny s'autoritzà Josep Francesc Massagué per treballar un tros de terra erma denominada els Escobilàs, propietat de l'Estat, barri de la Planeta. En tots els casos posaven que s'estava a compte de les obligacions que dictés la Generalitat, per la qual cosa el Consell Municipal fugia, per tant, de responsabilitats. Tot i l'assenyalat de petites vinces de terres que canviaren de mans, el volum de les que comissà el municipi degué ser superior a la de les Pobles.

241 L'extensió aproximada era de nou jornals. Contenia vinya, sembradura, oliveres i ametllers.

Una altra qüestió va ser el paper de la Junta Municipal Agrària. Es posà en funcionamente el juny de 1937. Josep Armejach, com a alcalde, en va ser el president, amb vocalies de la CNT, la UGT, la UdR i el president del Sindicat Agrícola de Santes Creus en representació dels sindicats pagesos del terme, en un formulisme legal que es faria en tots els pobles.[242] Un cop constituïda la Junta Municipal Agrària, van succeir-se les primeres ordres taxatives com la de no deixar sortir menjar del poble, que tendia a evitar el frau, o bé la intervenció dels llegums, les patates i el blat amb multes, que alguns ja havien tastat per treure un porc del poble i erb, i recompenses, que es fixaren a donar el 50% del valor dels productes intervinguts al que cursava la denúncia.

A l'agost, la Junta Municipal Agrària va rebre un ofici de Josep Alari Vidal, Marió, en nom de la CNT, la UGT i la UdR de les Pobles, per tal de ser enviat a la ponència del Consell d'Agricultura de la Generalitat. En l'ofici, es lliurava l'acta literal de confiscació de les finques rústiques, detallant els que n'eren propietaris i els ciutadans que ara les cultivaven i en tenien usdefruit, i un quadern titulat "Expedient d'apropiació de les finques rústiques", compost de 218 folis, tots segellats pels sindicats esmentats i la UdR de la localitat de les Pobles, fet que demostra el volum de terres comissades i la consideració de solvència dels rabassaires.

Un altre gran tema va ser el paper dels sindicats agrícoles. Respecte a les collites, el control d'aquests a cada nucli poblacional va ser eficient i, alhora, cal consignar l'ajut que aquests organismes prestaren. Ho demostra la relació de productes que els socis del Sindicat Agrícola de l'Albà lliuraren per al manteniment dels refugiats amb data de febrer de 1938. El balanç era que, de trenta socis que tenia el Sindicat, vint havien donat algun tipus de gènere, nou dels quals blat i patates, i els onze restants un dels dos productes indicats, a més de guixes. De la resta, vuit socis no havien donat res i, de dos, no hi consta ni sí ni no, aspecte que, en conjunt, permet interpretar-ho que la donació havia estat voluntària. Talment, en tema de sindicats agrícoles en les eleccions de renovació de juliol de 1937, sabem que el president del de Santes Creus era Pere Canals Busquets, el d'Aiguamúrcia Josep Cunillera Inglès, el de Pla de Manlleu Josep Güell i el de l'Albà Josep Miquel Romeu. La feina d'aquests sindicats agrícoles va ser diversa, sempre en nom de declaracions de collites i de productes reservats

242 El representant de la CNT va ser Josep Alari Vidal, Marió, per la UGT Josep Ferrando Vives i per la UdR Joan Llort Casanovas.

per al municipi. Uns exemples: sabem de la notificació dels socis del Sindicat Agrícola del Pla de Manlleu del setembre de 1937, classificada entre els quilograms de la collita, la reserva per la propera sembra, el consum anyal familiar que es necessitava i es podia guardar, i les restes que anaven al mercat per bescanvi. Així veiem que els productes que es collien més eren els cereals, amb el blat com a majoritari, les patates, les faves i l'erb. També és rellevant la declaració del Sindicat Agrícola de l'Albà en volum de blat collit, reservat per la propera sembra i pel consum dels socis, detallat entre el necessari pel consum dels cinquanta-nou pagesos socis del Sindicat a raó de 400 grams diaris cadascun i el de les noranta-tres persones familiars a 250 grams diaris. Aquest sindicat concret, dels 25.052,5 quilograms declarats entre sembra i consum, se'n reservava 25.029,70 i deixava un sobrant ridícul per a bescanvi de 22,80 quilograms.

De tot el precedent, es constata que la terra a Aiguamúrcia va ser municipalitzada. Només hi ha dues referències clares que indiquen que una col·lectivitat minúscula va existir al Pla de Malleu, la qual cosa permet intuir que aquesta va ser de reduïdes dimensions. Una notícia que considerem introductòria és de novembre de 1936, quan l'alcalde féu a mans de Lleó Vives Ferrando, del Pla de Manlleu, l'imprès conforme existia la col·lectivitat perquè el lliurés a dos consellers per tal de complimentar-lo. La segona prova seria la denúncia que va fer el conseller Josep Güell Virgili, de la UdR, al setembre de 1937 i que, uns dies després, passà a consideració del Consell Municipal. La queixa del pagès rabassaire exposava la manera d'actuar "d'una suposada col·lectivitat a Pla de Manlleu, la qual és dissolta si bé els components de la CNT procedeixen a repartir terres al seu gust i utilitzen un cavall a la manera que millor els plau", en un clar senyal que quedaven les escorrialles d'un col·lectivisme feble que el sindicat oficial de la UdR, en aquells moments, bescantava, quedant que aquest tema passés a resolució de la Junta Municipal Agrària. En la denúncia de Josep Güell, aquesta manifestava que "jo crec que la repartició d'aquesta terra deu ser [feta per] l'Ajuntament d'acort amb el Sindicat Agrícola i repartida al que ens i falti sense mirar cap culó" i acusava un tal [Anton] Clua, del Sindicat Únic de Pla de Manlleu de la CNT, de ser el responsable de l'operació. Que la col·lectivitat actuà, i en seria la tercera prova, es constata també

pels informes lliurats per l'Ajuntament franquista de 1939 a instàncies de persones tancades en presons.[243]

Acabada la guerra, es disposà d'informes que es feren a presoners que demanaven avals. Sabem de diversos pagesos del Pla de Manlleu dels quals posaren que van pertànyer a la col·lectivitat del poble, amb el ribet que esdevindria usual de ser contrari al Glorioso Movimiento Nacional. Per aquesta documentació, coneixem el drama que comportà la guerra a Aiguamúrcia. Amb data d'agost de 1939, hi havia vuitanta-nou joves de lleves del 1922 al 1933 que estaven fora de casa, uns tancats en l'espera de judici, uns altres amb condemna a les espatlles i un tou a l'exili francès. Del segon i tercer trimestre de 1939, abunden cartes d'antics propietaris de terres demanant de recuperar terres de parcers que estaven en una de les condicions anteriors i que, conseqüentment, no eren conreades. Uns altres demanaven de poder recollir-ne els fruits.[244] En aquest context, es creà la Comissió de Recuperació Civil, amb canvis sovintejats de parcer antic per parcer nou, en un senyal de derrota per aquells que se l'havien jugat i havien perdut. Les desgràcies mai no venien soles, però.[245]

4.2.2 Alcover

Alcover era i és una població important, per demografia, de l'Alt Camp. El 1936 tenia 2.663 habitants censats, amb una certa davallada el 1940, ja que es comptaven 2.512 persones censades. Havia tingut el seu màxim poblacional el 1860 amb 3.368 residents. En la guerra, passat el període del Comitè, el primer ajuntament escollit pels partits polítics i les centrals sindicals del 20 d'octubre implicà l'entrada de tres components per ERC i tres per la CNT. Pere Roig Obradó, de la CNT, en resultà escollit alcalde.

243 Un exemple: el Campo de Concentración de Prisioneros de la Merced, de Pamplona, el 10 de juliol de 1939, demanà informes de Rossend Segarra Segarra, del Pla de Manlleu, de trenta anys. Se li contestà que va formar part de la col·lectivitat, entre altres qüestions. Gavaldà Torrents, Antoni: *Jo delato, tu inculpes… [Op. cit.]*. Valls, 1997.

244 Un exemple: l'1 d'agost de 1939, Carles Figueres, del mas d'en Palau —el seu fill era el cap de la Falange— demanà permís a l'alcalde respecte de les terres que duia el parcer Marià Figueres Grau, ara abandonades, per poder recollir-ne els fruits.

245 El magatzemista de vins de Torredembarra, Antoni Montserrat Anglès, reclamà 300 cargues de vi blanc de 12º al Sindicat Agrícola, comprades al desembre de 1937 i no retirades. Primer va escriure al president de la Comissió de Recuperació Civil i, després, a l'alcalde. L'intermediari de la compra era el vila-rodoní Josep Andreu.

En l'acta, hi consta que el PSUC, el POUM i la UdR no havien designat consellers, ja que indicaven que, a la població, no hi havia organització de l'ACR. Tres dies després, el 23, l'alcalde informà que el dia abans havien pres possessió els consellers del PSUC, del POUM i de la UdR.[246]

A Alcover, el traspàs de poder del Comitè de Milícies Antifeixistes a l'Ajuntament va portar problemes, si més no, d'ordre econòmic.[247] Pere Roig Obradó, conseller primer de l'Ajuntament, el 17 de novembre de 1936, informava que el Comitè ja no actuava i que l'Ajuntament estava constituït, però que, referent als comptes que aquell havia presentat per liquidar la seva gestió, l'Ajuntament no els havia aprovat. El fons de la qüestió era que la CNT i ERC exigien els comptes dels que no hi havien participat: la CNT, al final del mandat del Comitè, se n'havia retirat, i els d'ERC s'havien passat al PSUC. D'això, en sortirien molts dels problemes d'Alcover amb el Sindicat Agrícola i la col·lectivitat com a torna. D'una banda, hi havia hagut la potència del Comitè format per l'ala sociocomunista del Partit Socialista, el POUM, la UGT i el PSUC, i, de l'altra, el Sindicat Agrícola, dominat per la CNT.

El 1936 Alcover era un poble que tenia una agricultura pròspera i una indústria que completava la feina a l'agricultura, la qual era de bona producció pel fet que tenia terres de regadiu. Per al regatge, agafava aigua del Francolí i del Glorieta, de la Font Major i d'altres fonts, a més de diverses mines i pous, aquests darrers assortits amb bombes per regar. En el decurs de la guerra, va abastir de productes d'horta sobrers,[248] sobretot, en temps de primavera i estiu, subministrats pel Consell Municipal a la Prefectura Administrativa Comarcal de Tarragona al destacament d'Explotació de Valls, com a vendes a la Delegació Comarcal de Proveïments, per revendre-les, aquesta darrera, a altres pobles. En el tema industrial, tenia una fàbrica d'Alfarería Mecánica Colectivizada —constava com Socializada UGT al tampó—, la Fundició Grifoll —per mor de les circumstàncies va ser transformada en indústria de guerra—, la fàbrica d'espardenyes Girona

246 La col·lectivitat d'Alcover està estudiada en detall a Gavaldà Torrents, Antoni: "La col·lectivització agrària d'Alcover en temps de guerra", a *Butlletí Centre d'Estudis Alcoverencs*, núm. 97-100, Alcover, gener-desembre 2002, p. 55-116.

247 ANC. Sant Cugat. Fons: Centro Documental de la Memoria Histórica Salamanca. Lligall 307.

248 Hi apareixen productes com bledes, tomàquets, bajoques, cols, enciams, pebrots, albergínies i cebes.

i la Paperera Catalana, les tres darreres també col·lectivitzades. Ho completava la fàbrica de calçats de Baltasar Pàmies Coch. En qüestió agrària, Alcover va disposar d'una col·lectivitat agrícola. La peculiaritat d'aquesta va ser que es va constituir a redós de dues organitzacions sindicals, configurada pel Sindicat de Pagesos Col·lectivitzat UGT-CNT.

A l'octubre de 1936, hi ha constància de la col·lectivitat agrícola. El corresponsal del poble en la premsa vallenca assenyalava que, en una reunió de pagesos que treballaven a la col·lectivitat, els jornalers no toleraven que un patró els tractés com esclaus i reconeixien que, a fi d'obtenir un millor rendiment de la terra, s'havia d'obrar col·lectivament.[249]

La confiscació d'immobles passà per apropiar-se d'edificis que tres organismes diferents es van fer seus. Una acta va ser signada per Ramon Rosales Piquer el 14 d'octubre de 1936 com a president del Sindicat Únic de Treballadors de la CNT, el qual cursà demanda per l'ocupació de la Casa Güell, propietat d'Anaclet Planas Güell, per tal de destinar-la a local social del Sindicat, ratificat el 10 de juny per trametre-la a la Comissió de Responsabilitats. Una segona acta, sense datar, va ser firmada per Joan Marcelino Ribé en representació de la UGT, en la qual manifestava que el sindicat havia confiscat l'edifici de la plaça de la Pau, propietat del Cercle d'Amics. El tercer immoble, també sense data concreta, va ser demanat per Narcís Puig Torner en representació de les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya d'Alcover, situat a la plaça de la República, propietat de Foment Parroquial. Aquests dos darrers van ser sol·licitats reglamentàriament a la Comissió de Responsabilitats el 28 de juny de 1937. Això, evidentment, sense tenir en compte l'acte de fer cau i net del patrimoni de l'església.

L'esclat de la guerra va agafar un Alcover poc assortit d'adobs minerals i orgànics per al conreu de la terra, si atenem a les xifres que apuntà el Comitè Local de Milícies Antifeixistes. A l'agost de 1936, es va prendre declaració als comerços que en tenien en existència: el Sindicat Agrícola i els veïns-comerciants Sebastià Malapeira, Lluís Roca, Josep Llavoré i Francesc Isern. Pel càlcul que feren, comprovaren l'existència que es desava a cada magatzem i la quantitat que es considerava necessària fins a finals d'any per tal de conrear la terra en condicions per obtenir una bona collita. Les xifres, tot i que es veu que són fetes orientativament, anoten el que dè-

249 *AS*, 25 novembre 1937, núm. 60, p. 2. Es divulgava que disposava d'un trull d'oli.

iem entre línies, en el sentit que, a Alcover, la terra de regadiu es conreava sense deixar resquícies a l'ermassot. Pel volum d'estoc, Sebastià Malapeira era el comerciant que disposava de més gènere emmagatzemat i Francesc Isern, el que tenia la perspectiva de major necessitat de compra-venda d'adobs fins a desembre de 1936. Alhora, es donava notícia que el conreu de la terra era clau i que la previsió per no minvar la producció agrícola estava entre les necessitats bàsiques. El resum dels adobs que el Comitè va comptabilitzar va ser com segueix, en classe, en existències i en necessitat:

Quadre núm. 12: Alcover: adobs existents al comerç local a començament de la guerra i necessitats futures fins acabar l'any 1936

Classe d'adob	*Existència en kg*	*Quantitat necessària en kg fins al 31 de desembre*
Amoníac	14.080	117.500
Potassa	6.200	26.500
Superfosfat de calç	7.625	106.000
Nitrat	3.250	13.500
Sulfat de ferro	1.120	11.700
Guano compost	450	-
Guano orgànic	100	-
Sofre flor	300	-

La constatació dels resultats entre l'existència i la previsió necessària no oferia dubtes. A Alcover —tal com es veurà en altres pobles de la comarca—, l'estoc d'adobs era curt. En aquesta visualització, el Sindicat Agrícola era el que en disposava de menys, ja que, si ho sumem tot, als magatzems només tenia 2.800 kg per oferir als socis.

El Sindicat Agrícola va esdevenir una peça bàsica en tots els pobles, tant en l'ordre econòmic com en el social. A Alcover va resultar capital. La Junta era l'expressió màxima del sentit democràtic i de les inquietuds dels agents socials que en formaven part, o sigui, dels socis, dels pagesos, ja que, de fet, el pa per menjar sortia tant del treball diari com d'una bona gestió econòmica dels dirigents. No és estrany que les juntes escoltessin i, en força moments, s'apuntessin a les proclames de federacions de sindicats agraris que, tot i voler portar l'aigua al seu molí en el terreny ideològic, s'esforçaven també per subministrar productes i, sobretot, adobs a les societats i els sindicats agrícoles, lluny del guany desorbitat que aplicaven els grans majoristes i el comerç privat, en força casos, autèntics usurers. El Sindicat d'Alcover, en aquest apropament a organismes, va seguir el rumb

d'altres, però tot fa indicar que, abans de la guerra, estava tocat econòmicament. Al novembre de 1935, estava entrampat per liquiditat econòmica perquè pagava les lletres que pagesos socis emetien pel deute de compra que contreien amb la Unió de Sindicats i Pagesos de Catalunya (USP). Per evitar la fallida, sis autèntics socis havien fet un acte cooperatiu a favor del Sindicat Agrícola, obrint una línia de crèdit particular al Banc Espanyol de Crèdit, amb seu a Tarragona, perquè aquest organisme tingués liquiditat.

Què era, però, la USP?[250] Era una federació de sindicats agrícoles de tipus econòmic, sorgida el 1930, que intentava lluitar contra els monopolis dels fabricants i subministradors d'adobs. El seu president era el montblanquí Albert Talavera, president de la Federació Agrícola de la Conca de Barberà i vicepresident de la Unió de Viticultors de Catalunya, i un dels ideòlegs de la Lliga en qüestions agràries.[251] La USP arribà a aplegar prop de 150 sindicats agrícoles. La seva ideologia era catòlica. Els sindicats adherits pagaven una quota anual i podien comprar d'adobs que, en força casos, s'adquirien a l'estranger. La seva potència la portà a estudiar la possibilitat de construcció d'una fàbrica de superfosfats, que, finalment, no es materialitzà. La USP havia ajudat a configurar el 1932 la Unió de Sindicats Agrícoles de Catalunya (USA), pretesament neutral, tot i que actuava clarament ancorada cap a la dreta. El 1935 la USP estava en lluita amb una altra federació, anomenada Unió de Rabassaires (UdR).

El president Joan Garcia, en l'assemblea del sindicat de gener de 1936, portà el tema de federar-se a debat. Aquest cop, però, els possibles nous socis eren la competència de la USP, ja que el grup local de rabassaires havia fet la proposta de fusionar-se amb el sindicat rabassaire, el qual, d'altra banda, compartiria la responsabilitat econòmica que requeia sobre els sis socis que, dos mesos abans, havien fet un veritable acte cooperatiu d'ajuda a l'entitat i, per extensió, a la resta de socis. L'assemblea, a bodes em convides!, aprovà per aclamació el que es presentava, la qual cosa significava, en altres paraules, que el sindicat es posava a les rengles de la Unió de Rabassaires, emergent en el panorama agrari català tant per mèrits propis com pel debilitament que s'havia produït en la CNT agrària en els anys de la República, en format d'escissió. En la següent reunió, celebrada el 12 de

250 Mayayo i Artal, Andreu: *De pagesos… [Op. cit.]*. Catarroja (País Valencià), 1995.

251 Està biografiat a Vallès i Martí, Josep Maria: *Albert Talavera Sabater. Un lideratge ambiciós, malaguanyat*. Col·lecció "Cooperativistes Catalans", 23. Cossetània Edicions i Fundació Roca i Galès. Valls, 2013.

gener, es nomenà una nova junta, en la qual els elements declarats de la UdR, com el nou president Joan Bosch Granja, foren acompanyats d'altres pagesos d'esquerra. Va ser, per tant, plural, ja que hi havia afiliats o simpatitzants d'altres sindicats —de la UdR i de la CNT— i de partits polítics —d'ERC i socialistes— i es podria qualificar de concentració.

El president, al març de 1936, exposà als socis les disposicions legals que havia emès la Generalitat sobre la reposició dels arrendataris i mitgers que, durant el bienni negre, havien estat trets de la terra, i sobre el retorn dels fruits als pagesos que els pertocaven i que havien estat arrabassats, sobretot, per propietaris ultraconservadors i profeixistes.[252] Per intentar arreglar-ho per les bones, es nomenà un comissió de tres socis —Ramon Sans Bofarull, Salvador Altès Teresa i Jaume Granja Ribé—, proposta acordada per l'assemblea. I, així, s'entrà a la guerra. No sabem si aquesta comissió va actuar i va resoldre temes de parcers i mitgers amb propietaris o no. Amb aquests antecedents, en les actes posteriors abans del 19 de juliol, algun soci mal pagador va ser expulsat i sorgí la queixa que apareixien factures no pagades de la junta anterior.

La guerra ho desballestà tot.[253] El 28 d'agost de 1936, el president del Sindicat Agrícola, Joan Bosch, presentà a consideració la nova normativa que havia aprovat el Comitè Central de Milícies Antifeixistes, amb seu a Barcelona. Indicava que el sindicat havia de canviar de rumb respecte del que havia realitzat fins ara, ja que "s'ha de controlar tota la pagesia", i traspassava la idea oficial que els sindicats agrícoles havien d'enquadrar tota la producció municipal, per la qual cosa blasmava per la necessitat de més locals i afegia que, per aquesta causa, s'havien requisat els d'Alcover que posseïen maquinària agrícola, fet que demostra la potència del Sindicat Agrícola i de les bones relacions amb els nous mandarins del comitè. Prosseguia afirmant que els jornalers havien de desaparèixer i que havien d'entrar com a secció al Sindicat Agrícola, repetint fil per randa la normativa,

252 A Valls, entre d'altres, destacà la fúria de l'arquitecte cacic Martinell respecte als parcers de la seva propietat. Vegeu el meu treball: "Cèsar Martinell: les actituds polítiques i socials", a *Plecs d'Història Local de L'Avenç*, núm. 87, 2000, p. 44-49. El 2001, en les Festes Decennals de la Candela de Valls, Martinell va ser elevat als altars laics com a vallenc il·lustre. Els oficiants valedors van ser la coalició de CiU i els partits nacionals del PP i d'ERC, inequívocament, de nacions diferents.

253 En força moments, seguim Cavallé, Joan; Cavallé, Fina: *Del Sindicat a la Cooperativa Agrícola d'Alcover 1920-1995*. Ed. Cooperativa i Cambra Agrària d'Alcover. Tarragona, 1995, p. 81 i s.

que deia que, si es donava el cas, s'havia de crear la secció de Treball Col·lectiu dins dels sindicats agrícoles, que, majoritàriament, estaria formada per pagesos sense gaire terra i per jornalers que decidissin treballar la terra conjuntament. Com a colofó de la fusió-requisa, el president proposà que els locals del Sindicat Agrícola serien reservats per a oficines i residència del Comitè Local Antifeixista, mentre que el local del Cercle d'Amics es destinaria a cafè i sala d'espectacles. En el torn de rèplica a l'exposició del president, el soci Pere Roig Obradó, membre del Comitè, manifestà que el que havia exposat el president del sindicat sobre la fusió havia estat idea seva, però que, per motius que ignorava, s'havia ajornat. Amb insistència, demanà sinceritat, responsabilitat i generositat. Alhora, donà la notícia de la creació de la col·lectivitat al dir que, en nom dels jornalers, aquesta secció treballava en comú en terres requisades. A més, aportava pistes de com havien engegat econòmicament amb un sarcàstic "amb un capital que ha obtingut per mitjà de la persuasió", cosa que significava que el Comitè de Milícies Antifeixistes local havia ajudat en tot i per tot tant en la requisa de terres com en el primer capital per arrencar la col·lectivitat, numerari que tant podia ser en efectiu per l'impost de guerra que s'aplicà a les persones classificades clarament de dretes, com de les collites emmagatzemades de propietaris que s'havien fet seves. Afegia per concloure que, com a comitè, haurien "de reflexionar bé abans d'entregar els diners recollits", cosa que palesava la dualitat de poders, Comitè i Sindicat Agrícola.

Precisament, aquest dilema va ser el que portà a una pugna persistent a les col·lectivitats de la CNT, ja que aquest sindicat confederal, en alguns llocs de Catalunya —no pas en el cas de la comarca de l'Alt Camp—, sovint, no cregué en el paper dels sindicats agrícoles, adduint que dintre seu, conforme passava la guerra, s'hi refugiaven des de rabassers individualistes a propietaris de dreta anticol·lectivistes. En aquesta diatriba, el Sindicat Agrícola seguia el 1936 la petjada de la UdR i postulava que tota la pagesia estava inclosa als seus rengles.

Mentrestant, el sindicat de classe, el Sindicat d'Oficis Varis, on predominaven els jornalers, però no estava sota la capa de la UdR i per fer valer la seva força, havia ocupat el local de la societat Cercle d'Amics. Així, s'entén que, tot i la demanda de caire rabassaire d'unificació, amb l'excusa d'una distribució de l'espai més d'acord amb les necessitats —recordem que els locals del sindicat acollirien les oficines i la seu del comitè, i el del Cercle d'Amics es destinaria a cafè i sala d'espectacles—, aquesta proposta no arribés a plec de bé. S'ha escrit que, al local del Cercle d'Amics, apropiat

per la CNT i la UGT, a l'entrada principal hi figurava un dibuix de Lenin i, a la sala d'espectacles, hi penjaven les banderes socialista i anarquista.[254] En data indeterminada de 1938, l'Exèrcit va ocupar-lo i en va fer ús com caserna d'intendència i de material de guerra.

El president del Sindicat Agrícola, Joan Bosch, no acceptà tot el que sentí a l'assemblea per boca del soci Pere Roig. Justificà que, si havia parlat pel Sindicat d'Oficis Varis —o sigui, per la CNT i la UGT— era perquè aquest grup sindical s'havia fet seu el Cercle d'Amics i, molest, va deixar anar que estava disposat a cedir el seu lloc a qui pogués fer-ho millor al front del Sindicat Agrícola. En el decurs de la reunió, va seguir parlant que la consigna dels rabassaires era de no pagar les parts de fruits als amos i que la producció sencera havia de ser pel qui treballava la terra. Sentenciava que es vetllaria perquè ningú no donés res als propietaris de les terres. Aquesta darrera afirmació, en el fons, era la que propugnaven els sindicats de la UdR i la UGT i els partits d'ERC i el PSUC, tots declaradament defensors, com s'ha assenyalat repetidament, de la propietat privada.

La sessió, pel que veiem, va ser moguda. Josep Gomis Barberà, de la CNT, llarg de reflexos, burxà dient que s'hauria de mirar quin tant per cent de la producció s'havia de lliurar al comitè —dominat per comunistes—, ja que "altrament es crearien una sèrie de panxacontents amb la totalitat de la producció". Ramon Ferré Cesari argumentà que, com que la sindicació era obligatòria, tots els fruits havien d'anar en un magatzem comú "per tal de donar a cadascú el que necessiti" i destinar la resta al que convingués, en clara referència a la servitud dels intercanvis de productes que aviat es generalitzarien. El president, aclaparat per tantes idees, algunes divergents i encara poc madures, assenyalà que tot no es podia fer en un dia. Josep Gomis va concloure que no s'havia d'estar de braços plegats i, com que el Sindicat Agrícola era el que havia de controlar els productes, proposà que, del 50% de la part de collita que es donava a l'amo, la meitat —o sigui, el 25%— passés a enfortir la revolució. El soci Joan Rosich demanà que aquells que hi estaven d'acord firmessin la proposta, sense precisar si ell hi estava a favor o en contra. El president del Sindicat Agrícola li va respondre dient que "avui no hi ha formulismes". Pere Roig, del Comitè, en el seu nou torn de paraula, afinà el debat manifestant que semblava com si es volguessin prendre els diners i que era ben just al contrari. Sentencià

254 Cañellas i Batet, Ricard: *Cent anys d'Amics*. Edita Cercle d'Amics. Valls, 2001, p. 51.

que, si triomfava el feixisme, "ho haurien de donar tot", en al·lusió al 25% de la collita que s'estava discutint de si es lliurava o no. Assenyalà que, amb aquesta mesura de pagament, ningú no s'havia de fer el "repatani", i que el Comitè de Milícies Antifeixistes havia de ser el que administrés els diners i, si convenia, calia anar a l'expropiació de les tendes. Va finalitzar expressant que "ens hem de preparar als sacrificis". La reunió conclogué amb les paraules del president: si s'aprovava l'indicat, o sigui, el lliurament de la meitat del que es donava a l'amo o, el que era el mateix, el 25% de la collita, calia donar-ho al Comitè. L'assemblea va respondre amb un sí.

En la sessió del 31 d'octubre, el president aportà noves pistes sobre el Decret de sindicació obligatòria en referència als sindicats agrícoles, que implicava, alhora, aspectes que també tocaven a la col·lectivitat. Informà que les organitzacions obreres havien acordat respectar les col·lectivitzacions agràries que s'havien creat en la geografia catalana, remarcant, però, que la part comercial passés pels sindicats agrícoles, aspecte que algunes col·lectivitats de Catalunya comandades per la CNT no acceptaren de bon grat —no va ser el cas de les de la comarca de l'Alt Camp. I no ho va ser per la circumstància que les constrenyia en el seu desenvolupament i perquè, ben aviat, sentiren que els sindicats agrícoles, controlats i dirigits per una UdR dominadora del panorama català, no atenien com calia les seccions de Treball Col·lectiu —les col·lectivitats—, atès que els pagesos enquadrats a aquesta forma de treball, generalment, no eren de la veta del partit que duia el timó de la Conselleria d'Agricultura. El president prosseguí el discurs desgranant altres qüestions, com que la llei assenyalava que una família no podia tenir més terra de la que pogués treballar; que la normativa del decret serviria d'estatut al sindicat, a més d'aprofitar per dir que el Sindicat Agrícola, a partir d'aquell moment, s'anomenaria Sindicat de Conreadors de la Terra. Afegia que aquest Decret de sindicació obligatòria comportaria un canvi en l'estructura dels sindicats agrícoles, els quals s'haurien de fer càrrec del comerç dels productes, i criticava les maniobres d'aquest mercadeig privat, ja que "impedia saber el valor [real] dels productes". Aquesta era una crítica que la UdR havia fet seva ja des d'abans de la guerra, en afirmar que tant de mal feia als pagesos la forma contractual que existia i a la qual s'oposaven, així com la forma de comprar els productes necessaris per conrear la terra o com el fet de vendre'ls a uns intermediaris, generalment, desaprensius.

El president Joan Bosch, en aquest començament de guerra, va venir sempre carregat de notícies de la Conselleria. Indicà quelcom també sobre

el decret que acabava de sortir referent a les eleccions i posà cullerada respecte a un pregó que havia sentit al poble sota els auspicis del Consell Municipal, referent al lloguer i arrendament de terres, i aconsellà que ningú no pagués res, ja que no hi havia cap motiu per fer-ho i, en tot cas, si es pagava, que constés com impost de guerra. En el torn d'intervencions dels socis, només Ramon [Ferré] Cesari prengué la paraula i preguntà si el comerç de verdures entrava també al sindicat. Aquest fou respost pel president, que expressà que no es podia abraçar més, donant a entendre que no.

El 15 de novembre el president del Sindicat Agrícola dimití, al·legant que era degut a la seva permanència continuada a Barcelona, cosa que no li permetia ser responsable del que passava mentre ell era absent. Era cert. El 8 d'octubre de 1936, el conseller primer, Josep Tarradellas, i el conseller d'Agricultura, Josep Calvet, signaven un decret en aplicació del Decret de sindicació obligatòria, pel qual es creava el Servei de Cooperació Agrícola del Departament a cada una de les nou regions del territori.[255] Les delegacions tindrien per objectiu facilitar a cada localitat les orientacions per a la constitució dels sindicats agrícoles previstos en l'esmentat decret, així com promoure l'organització de les federacions comarcals. El personal de les Cambres Agràries Provincials quedava adscrit al nou Servei de Cooperació. El 25 de novembre se celebrà concurs per a la provisió de nou places de delegats dels Serveis de Cooperació Agrícola, una per cada regió, amb un jurat format per tres rabassaires: Pau Padró Cañellas, Nònit Puig Vila i Lluís Ardiaca Alès. Per la regió de Tarragona, la III, que englobava la comarca de Valls, sortí escollit Feliu Roig Olivella[256]i, per la de Reus, la IV, fou elegit l'alcoverenc Joan Bosch Granja, fins llavors, president del Sindicat Agrícola.

255 Es pot resseguir a ANC. Sant Cugat, Fons: Generalitat de Catalunya. II República. Carpeta 140.1.

256 Es donà el cas que dos que sortiren escollits eren de la comarca, sorgits de sindicats agrícoles rabassaires, circumstància que demostrava la força del cooperativisme a l'Alt Camp i que, ara, el Departament d'Agricultura volia estendre per necessitat. Els dos eren Joan Bosch, d'Alcover, president del Sindicat Agrícola des de feia dos anys. L'altre era Josep Torredemer, de Vila-rodona, pagès, vicepresident del Sindicat Agrícola i amb un currículum llarg a l'esquena, ja que havia participat al Consell Directiu en diverses ocasions i feia disset anys que era soci. També s'hi presentà, però no va ser escollit, el vallenc Josep Bautista Pairot Fabra, organitzador de la UdR comarcal juntament amb elements actius de Vila-rodona el 1931, exalcalde de Valls i vocal del Consell Directiu de la UdR a Barcelona el 1932.

El 20 de novembre de 1936, en sessió extraordinària, dimitiren el president i, de retop, el secretari Salvador Gumà Clavell, de la CNT, aquest darrer per discrepàncies amb la Junta. La dimissió del president, per raons professionals, trencaria el fràgil equilibri entre la UdR i la CNT. N'és una prova que el secretari —de la CNT— presentés també la dimissió tant pel gir que tenia la societat, lligada a la UdR, com perquè ell mateix va ser posat en quarantena com a venedor d'adobs i perquè el seu radi d'acció natural havia passat de la seu del Sindicat Agrícola a la del Cercle d'Amics. La dimissió originaria un debat sobre el perquè, en el qual s'intuiria la difícil relació del sindicat amb la CNT i la col·lectivitat. De fet, inicialment, els socis Pere Roig i Fidel Roig, ambdós del comitè, preguntaren al president per l'ordre del dia i sobre el tema dels impostos dels arrendaments de l'anterior reunió. El president ratificà que aquests impostos als parcers s'havien de fer amb un altre nom, "ja que fins els noms deuen canviar-se". El soci Lluís Ferré Cesari va retreure que la UdR era la que menys podia parlar del tema de les terres, ja que les altres organitzacions agràries —la CNT i la UGT— disposaven del 90% dels treballadors —xifra del tot exagerada si es referia a Catalunya i sense que es pugui precisar amb exactitud si feia referència a l'afiliació d'Alcover— i aquests dos sindicats tenien l'acord de passar les finques confiscades als municipis. El president rebotà dient que això encara no estava determinat i que als sindicats agrícoles només hi podrien haver conreadors directes per evitar que s'hi infiltressin elements pertorbadors, expressió que no va ser del gust del soci Lluís Ferré, el qual li contestà que "si ha parlat és per aclarir i no per a perturbar". Alhora, Pere Roig retornà al pacte de les dues organitzacions —CNT i UGT—, donant a entendre que els nouvinguts al Sindicat Agrícola eren els pertorbadors, en referència a la UdR, i denunciant un deute municipal de més de trescentes mil pessetes.

El president tallà com va poder les mostres de queixa latents que planaven en l'assemblea. Manifestà que el motiu de ser allí era per canviar tres membres de la Junta: ell, com a president, el secretari i el vocal delegat al molí. Quan li preguntaren per què dimitia el secretari —adscrit a la CNT—, intentà respondre, però aquell insistí de fer-ho ell mateix i comunicà que dimitia "per no volguer compartir la responsabilitat en el procedir de la Junta Directiva, procedir que no és de la meva conformitat". Les intervencions dels socis Josep Gomis, Lluís Cesari, Pere Roig, Fidel Roig i Ramon Ferré Cesari burxaren en les causes reals de la dimissió, que, comptat i debatut, provenien de tres circumstàncies: la marxa del Sindi-

cat Agrícola, amb deutes; el presidencialisme del president del Sindicat Agrícola, pertanyent a la UdR, el qual descarregava de responsabilitat el secretari titular portant-ne un altre de fora que ensenyava uns joves per fer-se'n càrrec; i per la ideologia del secretari, de la CNT, en contraposició amb la del president, de la UdR.

Tot seguit, es parlà dels càrrecs i de les comissions. Intervingueren, sobretot, Josep Gomis, Pere Vallverdú, Lluís Cesari i Pere Roig. Novament, sortiren molts temes d'un Sindicat Agrícola que, en el fons, era la vida econòmica municipal: Josep Gomis indicà que s'havia arribat a un acord amb els de la col·lectivitat i que es nomenarien unes comissions que formarien la Junta central; Pere Vallverdú matisà que la Junta havia de controlar i distribuir els productes, ja que, dividits, "caurem tots"; Pere Roig afegí que el tema dels productes cada dia s'enredava, dient que a Reus ja no donaven bacallà sense bescanvi de fruits, que els diners servien per ben poc i que, abans de nomenar els càrrecs de junta, calia determinar l'orientació que aquesta havia de seguir, aspecte al qual donà suport Joan Roig. El president va contestar dient que ja ho havia pensat i que era hora de posar-hi un component de la col·lectivitat perquè hi hagués més relació entre el sindicat i la col·lectivitat. Tot amb tot, la decisió final per nomenar les vacants de president, secretari i un vocal van portar cua. El president i algun altre soci proposaren Pere Vallverdú, de la UGT-PSUC, però aquest no acceptà i altres veus se significaren per altres socis, que també declinaren l'oferta. Al final, la solució aprovada, anunciada pel president a proposta de la Junta, va ser que la col·lectivitat presentés dos membres per ser de junta. El desenllaç apuntava que la col·lectivitat entraria a formar part de ple dret de la Junta del Sindicat Agrícola, però, malauradament, no en sabem res més perquè la resta d'actes del període no han aparegut.

S'ha escrit que el nou president va ser Martí Llombart Molné, també de la UdR. A partir d'aquest període de guerra, els socis més actius serien Salvador Altès Teresa (UdR), Ramon Ferré Cessari (UGT), Josep Gomis i Joan Roig Obradó (ambdós de la CNT) i Pere Vallverdú Cavallé (PSUC), aquest representant el sindicat en la Federació de Sindicats Agrícoles de l'Alt Camp, la FESAC, amb seu a la Societat Agrícola de Valls.

El Sindicat Agrícola d'Alcover, pel que hem vist fins ara, passà per fortes turbulències. Les lleis i més lleis que propugnà la UdR per enquadrar la pagesia sota els seus rengles —sense dir-ho clarament— implicaren rebrots que, en comptes de pacificar el camp, en alguns moments, l'exasperaren. Malgrat això, la demanda de renovació de càrrecs que s'intueix que

passà al juny de 1937 corroboraria tant la pèrdua de pes de la CNT a partir dels Fets de Maig, com el fet que pocs socis de junta controlaven la vida diària. I no és descabellat pensar que la presidència de la UdR no funcionava com calia o estava atrapada per la CNT, ja que les demandes que se li feren eren les pròpies de posar el sindicat en solfa rabassaire. Peticions com organitzar les comissions de compra-venda, la d'assegurança i de crèdit avalarien el que diem, però, per altra part, la d'organitzar subcomissions per evitar el frau aniria en la direcció d'un poder segrestat.

Altrament, la guerra seguia i les confiscacions també. El relat d'un pagès, del qual no s'ha identificat a quin sindicat pertanyia, indicava, passats els anys, com va veure succeir els fets.[257] Pel que diu respecte als comerciants d'adobs, la narració —o una part— havia de ser posterior a l'agost de 1936:

> Tot ho vam requisar, tot en nom del Sindicat, tot lo comerç que venia productes agrícoles el vam fer tancar, los molins d'oli, los comerciants d'abonos, los hi vam prendre el material i els hi vam pagar. Tres o quatre molins d'oli funcionaven i els feia funcionar el Sindicat; i els obrers a compte del Sindicat. Hi havia el molí de Sarrions, el del c/ de Sta. Marina [de Gassol], el de ca Gomis i el ca Malapeira. El de ca Gomis era el que treballava més.
>
> Les vellanes també van anar al Sindicat. I la mestressa [de la trencadora d'avellanes] la vam llogar a triar vellanes. No la vam treure del pis. Era una obrera. Trencàvem les vellanes i veníem el gra, i també la closca per cremar.
>
> De garrofes, se'n feien lo menos 60.000 quilos. Vam requisar los magatzems del carrer de la Bretxa. Hi havia uns grans cups per a oli. Hi posàvem oli i també garrofes. Allò antigament era de ca Batistó. Hi venien vagons d'olives de l'Urgell i hi havia hagut tres o quatre premses que premsaven dia i nit.

I, mentrestant, actuava la col·lectivitat, que podem resseguir en funció de quatre fonts diferents, aspecte que, si bé en dificulta la precisió i unificació, per altra part, aporta elements de debat en punts diversos.

La primera font són les actes de confiscació oficials emeses pel Comitè Col·lectiu, amb la peculiaritat que podem saber el nom de la persona a la qual s'agafava alguna cosa, la residència que tenia, el motiu que s'argüí per efectuar-li la confiscació, si se li usurparen terres —totes o només una part— i mercaderies —les emmagatzemades de la collita o només les pendents de collir. Totes aquestes actes de confiscació són del 23 de març de 1937 i n'hi ha vint-i-set. Són signades per tres declarants, Josep Ribellas,

257 A Cavallé, Joan; Cavallé, Fina: *Del Sindicat…* [op. cit.] Tarragona, 1995.

Joan Canela i Joan Gomis, i per tres components del Comitè Col·lectiu en les persones d'un tal Català, Agustí Escoté i F. Caballé.[258]

La segona font són els llistats que constaven a l'amillarament municipal de cada peça de terra confiscada, de la partida on era situada, de la superfície, del que s'hi conreava, dels límits que tenia i del líquid imposable que es pagava. Es dóna la peculiaritat que el nom dels propietaris no concorden del tot amb el de les altres tres fonts, perquè els amos de les peces de terra, en alguns casos, no havien pres inventari. Una prova del que diem és que, en certs casos, encara constava la propietat en jornals i en cèntims de jornal i, fins i tot, en un cas no hi ha cap mena de referència de l'extensió. Aquesta relació va ser signada per cinc components de la col·lectivitat: Joan Gomis Gomis, Josep Ribellas, Pere Isern, Agustí Escoté i una firma que sembla indicar Miquel Caselles.

La tercera font, sense data, és la "Relació de les terres que estan al cuidado de la col·lectivitat", amb l'anotació total de les terres i la maquinària comissades i aportades voluntàriament, sense que puguem diferenciar-ne amb claredat quines eren les unes i quines les altres. Les terres estan anotades per propietari i per partida, per la qual cosa un posseïdor al qual s'agafaren terres de diferents partides apareix tantes vegades com això succeeix. De cada apunt, hi consten els jornals de secà i els de regadiu i la maquinària agrícola confiscada. En total, hi ha seixanta-dues anotacions, en dues de les quals falta el nom de l'afectat.

La quarta font és l'esborrany fet a mà de les terres comissades que serví per confegir la "Relació…" anterior, amb quatre apartats anotats: relació ordinal separant les terres confiscades de les propietats urbanes, trenta-vuit pel que fa a terres i disset immobles; la finca i si tenia bomba o sínia per regar; la partida on estava situat el tros i la cabuda en jornals, i, finalment, el nom del propietari o el renom al qual s'aplicava la confiscació. Per aquest apunt, sabem que es van expropiar cases de la plaça de la República, del carrer Major, del carrer del Rec, etc., i alguns masos.

Les quatre fonts són vàlides, en part, en la mesura que es poden destriar les duplicitats i les omissions, tot i que ens basarem en les tres primeres, pel fet que són diferents i, en alguns casos, complementàries i perquè són difícils d'encaixar. La quarta font ens servirà per completar les altres

258 Podrien ser Ramon Català Banús o Ramon Català Gomis en el primer cas i Eudald Caballé Domingo, atès que els tres van ser regidors del Consell Municipal. Escoté figura en alguns casos com Escuté.

tres. D'aquesta manera, respectant parcialment el que farem en altres poblacions, primer ens basarem en les actes de confiscació de març de 1937, la primera font. Aquestes actes van ser cursades i registrades al Servei de Confiscacions del Departament d'Agricultura i eren terres de propietaris clarament dretans. En força casos, la col·lectivització els agafà més d'una parcel·la de la partida. Aquestes són les vint-i-set actes lliurades a Barcelona amb l'anotació corresponent en sis variables, amb algunes apreciacions complementàries per a les persones de Lluís Escoté Tell, Josep Gil Trencs, Ramon Gomis Puig, Ramon Targa Benet i Josep Valldeperas Orga.[259]

259 De Lluís Escoté, a l'amillarament hi posava que la terra era de la partida del camí de Valls, conegut com el mas dels Tarongers. En les actes, s'hi anotà que s'havia agafat un tros de cultiu i una porció de bosc de la finca mas d'Escoté. Quant a Josep Gil, la terra confiscada dels Cogolls era del terme municipal d'Alcover i Vilallonga. Pel que fa a Ramon Gomis, sarcàsticament se li posà desaparegut en comptes de mort, quan tots els signants, tots, devien saber que l'al·ludit havia estat acribillat a trets prop del poble l'11 d'agost de 1936. Més informació a Gavaldà, Antoni: *"Jo delato…"*, *[Op. cit.]*. Valls, 1997, p. 41 i s. Ramon Targa també consta com Ramon Tàrrega Bonet. Quant a Josep Valldeperas, la partida en l'amillarament consta com Dijous de Dalt.

Quadre núm. 13: Alcover: la col·lectivitat a partir de les actes de confiscació oficial emeses per la CNT-UGT. 23 de març de 1937					
Nom de l'afectat *Residència*	*Càrrecs que se li imputen:* *IF = Idees feixistes* *FP = Fugitiu del poble* *GT = Gran terratinent* *AR = Absent després de la revolta* *TA = Terres abandonades*	*Confiscació:* *T = Total* *P= Parcial*	*MP= Mercaderies que se li agafen pendents de collir* *MM= Mercaderies que se li agafen emmagatzemades* *No consta*	*Partida/es on s'agafa terra*	*Maquinària o altres objectes afectats*
1. Avellà Guàrdia, Joaquim Valls	IF, AR	T	MP i MM	Mas de Garriga	Utensilis de treball
2. Banús Bonet, Francesc La Selva	IF, AR			Cogoll	
3. Basora Figuerola, Amadeu Valls	IF	P	No consta	Font de la Cabota	
4. Caballé Pons, Marià Alcover	IF	P	No consta	Vaireta	
5. Català Molné, Joaquim Alcover	IF	P	MP, MM	Cogoll o Cogollet	
6. Domènech Escoté, Maria Barcelona	IF	P	No consta	La Serra	
7. Escoté Tell, Lluís Barcelona	IF, AR	P		Camí de Valls	
8. Farré Rubert, Gabriel Alcover	IF, FP	T	MP	Aigües de Baix, Roques Roges, Camí del Molí	
9. Farrés Plana, Francesc La Selva	IF	P	No consta	Cogoll	Sínia amb motor elèctric
10. Gils Trencs, Josep Vilallonga	IF	P	MP	Cogolls, Cogoll (Vilallonga)	Sínia amb motor elèctric

Quadre núm. 13: Alcover: la col·lectivitat a partir de les actes de confiscació oficial emeses per la CNT-UGT. 23 de març de 1937

Nom de l'afectat *Residència*	*Càrrecs que se li imputen:* *IF = Idees feixistes* *FP = Fugitiu del poble* *GT = Gran terratinent* *AR = Absent després de la revolta* *TA = Terres abandonades*	*Confiscació:* *T = Total* *P= Parcial*	*MP= Mercaderies que se li agafen pendents de collir* *MM= Mercaderies que se li agafen emmagatzemades* *No consta*	*Partida/es on s'agafa terra*	*Maquinària o altres objectes afectats*
11. Girona Guasc, Gaspar Alcover	IF	P	No consta	Magatzem raval Sta. Anna, 2	
12. Gomis Puig, Ramon Alcover	IF, desaparegut	T	MP, MM	Magatzem i indústria agrícola. Argiles, Vaireta, Palacio, Codolar, Serradalt, Segalers	
13. Jové Vilanova, Ramon Alcover	IF	T	MP	Font de la Cabota, camí del Milà (terme del Milà)	Sínia amb motor
14. Malapeira Banús, Sebastià Alcover	IF, FP	P	MP	Magatzem i premsa d'oli (raval Antoni Isern, 25) Borquera, Sol de l'Horta, Vila-sec, Mas de Calderó	Utensilis treball agrícola
15. Monravà, Cortadellas, Pasqual Tarragona	IF	P	No consta	Tros de terra finca Mas de Monravà	
16. Palau Rocher, Vicent Alcover	IF, FP	T	MP	Vila-sec, Aigües de Baix, Aigües de Dalt	
17. Plana Molné, Josep Alcover	IF, TA	T	MP	La Serra	Sínia amb motor gasolina

Quadre núm. 13: Alcover: la col·lectivitat a partir de les actes de confiscació oficial emeses per la CNT-UGT. 23 de març de 1937

Nom de l'afectat *Residència*	*Càrrecs que se li imputen:* *IF = Idees feixistes* *FP = Fugitiu del poble* *GT = Gran terratinent* *AR = Absent després de la revolta* *TA = Terres abandonades*	*Confiscació:* *T = Total* *P= Parcial*	*MP= Mercaderies que se li agafen pendents de collir* *MM= Mercaderies que se li agafen emmagatzemades* *No consta*	*Partida/es on s'agafa terra*	*Maquinària o altres objectes afectats*
18. Pons Solé, Josep Alcover	IF	P	No consta	Cogoll	
19. Puig Isern, Francesc Alcover	TA	P	No consta	Vila-sec	
20. Roca Vidal, Lluís Alcover	IF, FP	P	No consta		Carro, animal, guarniments
21. Roig Tomàs, Josep Alcover	IF, FP	T	MP	Vila-sec, Codolar, Segalers	Sínia amb motor
22. Rosich Giné, Lluís Alcover	IF, FP	P	No consta	La Serra	
23. Samsot Bertran, Josep Barcelona	IF, AR	T	No consta	Burguet o Cogoll	
24. Targa Benet, Ramon Mas de Serra, Vilallonga	IF, GT	P	No consta	Cogoll	Sínia amb motor elèctric
25. Torrell Domingo, Lluís Alcover	IF	T	MP	Camades, Serradalt, Codolar, Cogoll, Vila-sec, Borquera, Sol de l'Horta	Utensilis de treball
26. Valldeperes Orga, Josep Alcover	IF	P	No consta	Aigües de Dalt	
27. Vallverdú Fort, Lluís Mont-ral	IF	P	No consta	Magatzem al portal de St. Miquel, 5	

Per mitjà d'aquesta informació, coneixem diverses qüestions:

a) S'agafà propietats de vint-i-set persones, majoritàriament, residents a Alcover —setze— i algunes de pobles veïns. Amb residència més llunyana, consta un veí de Tarragona i dos de Barcelona.[260]

b) El perfil quasi general de les persones a les quals s'expropià terra va ser per tenir idees feixistes. A molta distància, trobem el dels que s'hi féu constar que havien marxat del poble, per la qual cosa les terres quedarien desvagades, i els absents del poble, sense que s'indiqui on paraven. En darrer terme, hi hauria els que tenien terres abandonades i, en un sol cas, un gran terratinent.

c) Hi va haver més terres confiscades parcialment als propietaris—a la majoria, disset—, que no pas totalment —nou. No s'hi veu relació quant a idees del perquè d'una cosa o l'altra. S'hi constata que la col·lectivitat prendria terres d'altri que ja eren portades pels seus integrants i per jornalers, i que altres del mateix propietari quedarien a les mateixes mans de persones que les conreaven, però que no volien participar en el procés col·lectivitzador. Aquest apartat demostraria que l'entrada a la col·lectivitat d'Alcover era voluntària.

d) Per aquesta informació, sabem d'onze persones d'Alcover a qui, parcialment o totalment, se'ls agafà la collita abans o després de ser arreplegada. A totes els la requisaren al camp, tot i que, en alguns casos, s'hauria perdut per estar absents del poble o ser fugitius. A tres d'aquestes, a més, se'ls va prendre collita ja recollida i emmagatzemada, que no necessàriament era d'aquell any.

e) A quatre propietaris de terres, se'ls agafà, a més, utensilis de treball —carro, animal, ferramenta diversa, etc. L'interessant d'aquesta informació són els esforços per passar terres de secà a regadiu, amb sínies de motor elèctric i de motor de gasolina. En el cas de les d'electricitat —i, en menor mesura, en les de gasolina—, demostra que eren propietats modernitzades que buscaven un rendiment que superés les inversions.

260 Les finques confiscades de propietaris de termes veïns va ser usual. Depenia de qui la portava. Surt ben clar a *Relación de los pregones durante la guerra*. Col·lecció compilada pel pregoner Agustí Pena Tondo (Valls), en pregons dels que portaven terres de la Serra, amb parcers de Valls i Alcover. Un exemple: el 18 de setembre es convocà una reunió a l'estatge social c/ Francesc Macià de la vila d'Alcover pel Sindicat de Regants de la Serra, en què s'indicà "a tots els propietaris i conreadors de les terres de la Serra i d'una manera particular als qui conreïn terres incautades" que hi assistissin.

La segona relació que s'articulà fou la que es va extreure de l'amillarament municipal i, per aquesta, podem conèixer només les finques comissades —i no els magatzems— que sortien en el llistat anterior. El propietari de les finques també hi consta —i no necessàriament coincidia amb l'amo del moment—, a més de la partida on s'encabia, la superfície, els conreus, els límits físics de la terra i el seu possessor, i el líquid imposable. Comptat i debatut, s'ha anotat el propietari, el nom de la partida de la terra i l'extensió superficial, a la qual s'ha afegit el total de la terra intervinguda a l'amo per tal de poder copsar aquells als quals confiscaren més terra. El quadre següent en dóna constància:

Quadre núm. 14: Alcover: la col·lectivitat a partir de l'amillarament municipal. Sense data			
Propietari	*Partida*	*Extensió de la terra*	*Total de la terra intervinguda al propietari*
1. Agràs Isern, Anton	Camí de la Serra Camí de Valls Vila-sec Cogoll Fangar Camí de la Serra Codolar Sol de l'Horta Serradalt Cogoll	60 a 40 ca 63 a 20 ca No consta 30 a 42 ca 91 a 26 ca 22 a 40 ca 45 a 60 ca 63 a 60 ca 78 a 1 ha 14 a 80 ca	5 ha 69 a 98 ca
2. Alfonso Padrol, Teresa	Dijous de Dalt Vila-Sec Segalers	15 a 21 ca 66 a 5 ca 1 ha 82 a 52 ca	2 ha 63 a 78 ca
3. Avellà Guàrdia, Joaquim	Roques Roges	31 a 42 ca	31 a 42 ca
4. Capellania de St. Antoni Abat (propietat de Marià Cavallé Pons i Pau Vidal Agràs)	Vaireta	2 ha 50 a	2 ha 50 a
5. Català Monné, Joaquim	Cogollet	68 a 14 ca	68 a 14 ca
6. Domènech Escoté, Maria	La Serra	91 a 26 ca	91 a 26 ca
7. Escoté Tell, Lluís	Camí de Valls, Mas dels Tarongers	21 ha 84 a 57 ca	21 ha 84 a 57 ca
8. Ferré Rubert, Gabriel	Diumenge de Baix Roques Roges Roques Roges Torrent de la Creu Torrent de la Creu	16 a 87 ca 52 a 32 ca 38 a 94 ca 54 a 14 ca 2 ha 45 a 79 ca	4 ha 8 a 6 ca

Quadre núm. 14: Alcover: la col·lectivitat a partir de l'amillarament municipal. Sense data			
Propietari	*Partida*	*Extensió de la terra*	*Total de la terra intervinguda al propietari*
9. Gomis Puig, Ramon	Argiles Argiles Segalers Segalers Segalers Torrent de la Creu o Cabana Dimarts de Dalt o Perellada Argiles Argiles Argiles Camí de la Serra, Torrent de la Creu o Segalers	5 ha 68 ca 77 ca 1 ha 58 ca 60 a 84 ca 77 a 5 ca 45 a 63 ca 1 ha 65 a 50 ca 20 a 8 ca 2 ha 15 a 98 ca 79 a 70 ca 50 a 4 ca 6 ha 65 a	20 ha 49 a 17 ca
10. Guàrdia, Teresa, vda. d'Avellà	Roques Roges	38 ha 51 a 60 ca	38 ha 51 a 60 ca
11. Jové Vilanova, Ramon; Farré Bofarull, Maria	Camí de Valls	50 a 49 ca	50 a 49 ca
12. Hortet Freixas, Joan	Cogoll	4 ha	4 ha
13. Huguet, Miquel	Cogoll	54 a	54 a
14. Malapeira Banús, Sebastià	Vila-sec Borquera	60 a 84 ca 1 ha 21 a 68 ca	1 ha 82 a 52 ca
15. Molné Martí, Josep; Plana Molné, Josepa, hereus de	Serradalt	1 ha 17 a 60 ca	1 ha 17 a 60 ca
16. Palau Rocher, Vicent	Dimecres de Baix	91 a 26 ca	91 a 26 ca
17. Papiol Ferré, Pere (Barraques); Bofarull París, Maria	Camí de Valls	1 ha 34 a 45 ca	1 ha 34 a 45 ca
18. París Martí, Josep	Cogoll Cogoll	79 a 70 ca 90 a 65 ca	1 ha 70 a 35 ca
19. Puig Isern, Francesc; Fort Calero, Dolors	Vila-sec	5 ha 2 a 52 ca	5 ha 2 a 52 ca
20. Roig Tomàs, Josep; Simó Barberà, Teresa	Codolar Camí de Tarragona	83 a 95 ca 2 ha 7 a 45 ca	2 ha 91 a 40 ca
21. Rosich Giné, Lluís	La Serra	66 a 31 ca	66 a 31 ca
22. Samsot Bertran, Josep	Burguet i Cogoll Cogoll Bon Burguet	29 ha 59 a 50 ca 60 a 84 ca 10 ha 48 ca	40 ha 20 a 82 ca
23. Simó Alfonso, Teresa	Dimecres de Baix	45 a 63 ca	45 a 63 ca
24. Simó Barberà, Teresa	Segalers	50 a 50 ca	50 a 50 ca
25. Solà, Francesc	Cogoll	2 ha 88 a	2 ha 88 a
26. Solé Bes, Enric	Sol de l'Horta Borquera Borquera Dimecres de Dalt Dimarts de Baix	23 a 60 ca 60 a 4 ca 48 a 80 ca 6 a 69 ca 7 a 99 ca	1 ha 47 a 12 ca

Quadre núm. 14: Alcover: la col·lectivitat a partir de l'amillarament municipal. Sense data			
Propietari	*Partida*	*Extensió de la terra*	*Total de la terra intervinguda al propietari*
27. Solé Bes, Guadalupe i Dorotea	Borquera	1 ha 21 a 68 ca	1 ha 21 a 68 ca
28. Targa (o Tàrrega) Benet, Ramon	Cogoll Cogoll	9 ha 63 a 44 ca 1 ha 21 a 68 ca	10 ha 85 a 12 ca
29. Tell Camps, Josep M.; Lafebre Borra, Carme	Borquera	2 ha 19 a 2 ca	2 ha 19 a 2 ca
30. Valldeperas Orga, Josep	Dijous de Dalt	4 a 26 ca	4 a 26 ca
Total: 30 propietaris 178 ha 10 a 73 ca			

En el quadre no s'han anotat un seguit d'apreciacions de propietaris que permeten precisar que la terra comissada per la col·lectivitat no sempre va ser tota la del possessor, atès que hi va haver arrendadors i parcers que van preferir treballar-la pel seu compte. Eren terres de Joaquim Avellà Guàrdia,[261] la Capellania de Sant Antoni Abat,[262] Lluís Escoté Tell[263] i Ramon Gomis Puig.[264]

Del quadre, doncs, n'extraiem les següents peculiaritats:

1) El total de propietaris que hi consten que se'ls agafà terra és de trenta, xifra que no difereix dels vint-i-set de la relació anterior.

2) S'hi detecten partides on hi ha més terra confiscada que no pas en d'altres, tot i la indefinició dels seus límits o el fet que costi de precisar-ne

261 Les xifres no concorden d'una altra relació sense datar de la qual disposem i que desgrana la terra que es posseïa, qui en féu ús i el repartiment de la contribució. La finca d'Avellà tenia 30 jornals, de 22,5 dels quals la col·lectivitat feia ús, repartits entre 20 de secà i 2,5 d'horta. Els 7,5 jornals restants, segons aquesta font, els seguien portant parcers: Anton Creus, 4 jornals, Joan Tell, 1,5, Joan Canela, 1, i Pròsper Gomis, 1. Les tres notes següents seguiran la informació d'aquesta font.

262 La terra comissada era de 26 jornals. La col·lectivitat d'Alcover en féu ús de 3, i la resta, la duren els parcers Anton Agràs, 3 jornals, Anton Guillem, 6, Francesc Madurell, 2, Daniel Puig, 3, Josep Roig, Bolo, 3, Josep Roig Masdeu, 2, i Pau Vidal, 4.

263 Semblantment al ressenyat per Avellà, la font amb què ho comparem parla de jornals. Del total, 10 eren d'horta i 17 de secà. La col·lectivitat d'Alcover portà 3 jornals d'horta i 3 més de secà. La resta es repartia entre cinc propietaris i la col·lectivitat Agrícola de Valls. Els parcers que duien terra eren Josep Albaigés, 2 jornals d'horta, Joan Gomis, Vermellet, 4 de secà, Anton Sanahuja, de Valls, 2,5 d'horta, Daniel Tell, 1,5 d'horta i 8,5 de secà, Joan Sanromà, 1 de secà, i la col·lectivitat de Valls, 1 d'horta i 1,5 de secà.

264 En la relació esmentada d'Avellà, Escoté i la Capellania de Sant Antoni Abat, s'hi sumava Ramon Gomis i la propietat de 46,5 jornals. D'aquests, 30 els havia agafat la col·lectivitat i la resta estaven repartits: Lluís Barberà, 4, Joan Busquets, 3,5, Pere Cavallé, 3, Anton Coll, 2,5, Ramon Farré, 0,5, i Joan Isern, 3.

algunes, atès que els noms han canviat i no permet concretar-ho, cosa que sí que observarem en el quadre següent.

3) Un apunt que sí que cal considerar és que s'hi anoten 178 ha 10 a 73 ca de terra confiscada equivalent a 445,27 jornals.

4) La col·lectivitat, en alguns casos, conreà només part de les finques requisades. En el repartiment, s'hi veu que hi hagué terra que quedà en mans de parcers i arrendadors que ja la treballaven i que no s'afegiren a la col·lectivitat. És el cas de terres ja indicades de Joaquim Avellà, de la Capellania de Sant Antoni Abat, de Lluís Escoté i de Ramon Gomis. Hi ha la possibilitat que això també passés a les terres de Ramon Targa (Tàrrega) Benet i Josep Samsot.

I arribem a la tercera relació que tanca el cercle, en la qual consten les terres de la col·lectivitat, la comissada i l'aportada voluntàriament. La peculiaritat és que està feta per partides, en un compte per jornals de secà i d'horta i que, de cada terra, se n'indica la maquinària agrícola de què disposava. Aquest n'és el resum:

Quadre núm. 15: Alcover: la col·lectivitat. A partir de la "Relació de les terres que estan al cuidado de la col·lectivitat", sense data

Partida/ Nom del propietari	*Superfície d'horta*	*Superfície de secà*	*Maquinària agrícola Sínia (S) Sínia tracció sang (STS)*	*Maquinària agrícola Motor elèctric (ME) Motor de gasolina (MG)*
Cogoll				
Banús, Francesc	80 a	2 ha 40 a	S	ME
Caballé, Dolors	40 a	2 ha 80 a	STS	
Farrés, Francesc	40 a	2 ha 80 a	S	ME
Llavoré, Josep		80 a		
Madurell, Josep		80 a		
Targa, Ramon	1 ha 60 a	2 ha	S	ME
Torrell, Lluís		1 ha 60 a		
Sense nom	60 a		S	ME
Vila-sec				
Malapeira, Sebastià		80 a		
Palau Rocher, Vicent		40 a		
Rosich, Josep	40 a	80 a	S	MG
Torrell, Lluís		40 a		
Sense nom "sereno"	20 a	2 ha 40 a	S	MG
Borquera				
Malapeira, Sebastià		80 a		
Torrell, Lluís		40 a		
Romiguera				
Vallverdú, Salvador		80 a		
Flor del Camp				
Romeu, Josep		1 ha 60 a		

Quadre núm. 15: Alcover: la col·lectivitat. A partir de la "Relació de les terres que estan al cuidado de la col·lectivitat", sense data				
Partida/ *Nom del propietari*	*Superfície d'horta*	*Superfície de secà*	*Maquinària agrícola* *Sínia (S)* *Sínia tracció sang (STS)*	*Maquinària agrícola* *Motor elèctric (ME)* *Motor de gasolina (MG)*
Quints Andreu Agustenc, Josep Farré Rovellat, Joan Romeu, Antoni		60 a 40 a 40 a		
Sol de l'Horta Camps, Jaume Isern Palau, Carme Malapeira, Sebastià Torrell, Lluís		60 a 40 a 40 a 40 a		
Aigües de Baix Farré, Gabriel Gomis, Ramon Isern Palau, Carme Llavoré, Josep Palau Rocher, Vicent	5 a 20 a 40 a 40 a 60 a			
Aigües de Dalt Camps, Jaume Palau Rocher, Vicent Valledeperas, Josep	80 a 5 a 5 a			
Font de la Bola Musté Salvadó, Francesc		20 a		
Vaireta Caballé, Marià (Banisets)	80 a			
Mas de Calderó Malapeira, Sebastià Musté Salvadó, Francesc		80 a 20 a		
Sant Roc Romeu, Antoni		20 a		
Mas de Garriga Avellà, Joaquim	1 ha 20 a	2 ha 80 a		
Roques Roges Ferré, Gabriel		40 a		
Camí del Molí Ferré, Gabriel		1 ha 20 a		
Palacio Gomis Gomis, Ramon		1 ha 60 a		
Fangar Torrell Lluís		20 a		

Quadre núm. 15: Alcover: la col·lectivitat. A partir de la "Relació de les terres que estan al cuidado de la col·lectivitat", sense data				
Partida/* *Nom del propietari	***Superfície* *d'horta***	***Superfície* *de secà***	***Maquinària agrícola*** *Sínia (S)* *Sínia tracció sang (STS)*	***Maquinària agrícola*** *Motor elèctric (ME)* *Motor de gasolina (MG)*
Serradalt Torrell, Lluís Isern Palau, Carme Gomis, Ramon		 1 ha 20 a No s'indica la quantitat de terra		
Codolar Rosich, Josep Sans Llombart, Joan Torrell, Lluís		 40 a 40 a 20 a		
Argiles Gomis, Ramon	 40 a	 80 a		 MG
Garrofer del Forner Torrell, Lluís		 1 ha 20 a		
Segalers Gomis, Ramon Rosich, Josep Sans, Joan		 60 a 40 a 20 a		
La Serra Caballé Barberà, Josep Isern Palau, Carme Plana, Josep Ribelles Ciuró, Josep Rosich, Lluís	 40 a 40 a 40 a	 20 a 80 a 40 a	 S	 MG
Font de la Cabota Basora, Amadeu Escoté [Tell], Lluís Jové Vilanova, Ramon Pinyol, Marià	 80 a 1 ha 60 a 40 a	 1 ha 20 a	 S	 MG
Total: 62 parcel·les de	13 ha 35 a	40 ha 40 a	**8S 1STS**	**4ME 5MG**
32 propietaris	53 ha 75 a			

D'aquest darrer quadre, n'obtenim les apreciacions següents:

1) Les parcel·les de terra posades en funcionament van ser 62 i de 32 propietaris. Aquesta darrera xifra es correspon amb les dades anteriors de 27 i 30 propietaris als quals s'expropià terra.

2) La quantitat de terra comissada als diversos propietaris va ser desigual, ja que a uns se'ls agafà tota i a altres, parcialment. Fins a 12 propietaris aportaren més d'una parcel·la a la col·lectivitat. Els casos més substantius van ser el de Lluís Torrell, a qui se li agafaren 8 parcel·les de diferents partides; segueixen Ramon Gomis Gomis, amb 5 i Carme Isern Palau i Sebastià Malapeira, amb 4 cadascun.

3) La col·lectivitat, segons aquesta relació, va disposar de poc més de 40 ha de secà i de 13 de regadiu, en total, 53 ha 75 a. Amb aquests números, la col·lectivitat conreà un 75,16% de terres de secà confiscada a propietaris i un 24,84% de regadiu.

4) Recuperant les xifres del quadre anterior, en el qual resultaven 178 ha 10 a 73 ca de terra total confiscada en relació amb el terreny de què disposà la col·lectivitat —53 ha 75 a—, es pot establir que, aproximadament, menys d'un terç de les terres comissades anaren a parar a la col·lectivitat —exactament, un 30,18%— i que les altres, 124 ha 35 a 73 ca, o sigui, més de dos terços —un 69,82%—, tot i ser expropiades, quedaren en mans dels parcers i arrendadors que les duien.

5) La partida que va tenir més terres posades en circulació de la col·lectivitat va ser el Cogoll, amb 17 ha, seguida a distància pel Vila-sec, amb 5 ha 40 a i pel Mas de Garriga i la Font de la Cabota, amb 4 ha cadascuna.

6) Si mirem el nom dels propietaris que hi aportaren més peces de terra, hem indicat al punt 2 que van ser Lluís Torrell, Ramon Gomis Gomis i Carme Isern Palau i Sebastià Malapeira. En canvi, si fem el càlcul per la quantitat de terra, tindrem que el rànquing dels més afectats serien Lluís Torrell amb 5 ha 40 a, seguit de Joaquim Avellà amb 4 ha, Ramon Targa amb 3 ha 60 a, Francesc Banús, Dolors Caballé, Francesc Farrés amb 3 ha 20 a cadascun, als quals s'hauria d'afegir Ramon Gomis Gomis, ja que hi consta amb 3 ha i una terra de més, sense xifres en què basar-nos.

7) La relació de la maquinària agrícola assenyala que, en 10 peces de terra, hi havia sínies, unes amb motor elèctric i unes altres amb motor de gasolina. Respecte a les de motor elèctric, preveiem que devien provenir de terres amb un mas incorporat, la qual cosa sumada a les existents de motor de gasolina pressuposa que l'agricultura de regadiu a Alcover devia ser rendible.

La vida de la col·lectivitat va esdevenir la pròpia d'una empresa organitzada. Un representant d'Alcover assistí en el Ple Regional de Camperols, celebrat a Barcelona al gener de 1937, en el qual el secretari montblanquí Ramon Porté informà del pacte de coordinació fallit amb la UGT i la UdR, qüestió que s'arrossegaria durant tota la guerra.[265] Al febrer de 1937, pagesos i col·lectivistes es van adreçar per instància al conseller d'Agricultura de la Generalitat, amb el vistiplau del conseller primer del Consell

265 *SO*, 3 gener 1937, p. 9. El Pleno Regional de los Campesinos de la Confederación.

Municipal demanant gasolina —280 litres setmanals— per fer moure les sínies de tracció mecànica per a l'elevació de l'aigua per regar. Sabem que aquesta demanda també va ser cursada en altres poblacions del Camp.[266] La Conselleria respongué que calia tramitar-ho a la Conselleria de Serveis Públics.

Al maig de 1937, la col·lectivitat i el Sindicat Agrícola demanaren un tractor al Departament d'Agricultura de la Generalitat per a ús dels socis i dels col·lectivistes del poble per unes feines que no concretaren.[267] La instància passà als Serveis Tècnics d'Agricultura, que reclamà el tractor a l'Ajuntament de Reus. No se'n sap el desenllaç definitiu.

Els pagesos del Sindicat de Treballadors de la Terra de la UGT que van voler entraren a la col·lectivitat.[268] Avala aquesta tesi el fet que al maig de 1937, en una picabaralla suscitada per motius econòmics de cotització entre aquest sindicat i el del Comitè Regional del partit, sortí a la palestra la col·lectivitat. En la carta emesa per Josep Figuerola, com a president, i per Joan Calbet, com a secretari, s'hi escriví textualment que "hay otros [agricultores] que son de la colectividad y ya sabréis que las colectividades de la Tierra cuentan oy con tan pocos fondos económicos que el jornal diario de los Trabajadores es de 5 pesetas diarias", en al·lusió a la reclamació que els feien des del Comitè Regional pel tema de les quotes.

Un aspecte en què va haver d'intervenir l'Ajuntament va ser en la Comissió Pericial, en el prorrateig de quotes de la contribució territorial rústica i pecuària corresponents a finques comissades o intervingudes, segons l'Ordre de la Conselleria de Finances del 10 de novembre de 1937 i del disposat el 9 de desembre següent. La constitució va ser efectiva el 10 de febrer de 1938. En formaven part l'alcalde, Fidel Roig Obradó, els vocals Salvador Altès Teresa i Josep Llavoré Cavallé, designats per l'Ajuntament, i Josep Albaigés Espluges i Anton Ferré Cesari, nomenats pel Sindicat Agrícola, amb l'assistència del secretari de l'Ajuntament. En la reunió constitutiva, es passà a examinar la relació de finques confiscades o intervingudes facilitada pel Sindicat de Pagesos Col·lectivitzat, que fou contrastada amb els llibres d'amillarament municipal. El 13 de febrer, en una nova reunió, es procedí a l'acoblament de les dades reunides per tal de practicar l'as-

266 Pot trobar-se a ANC. Sant Cugat. Fons: Generalitat de Catalunya. II República. Carpeta 143.1.

267 *Ibídem*. Carpeta 143.3.

268 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 888.

signació de quotes que havien de ser prorratejades a efecte del pagament de la contribució territorial rústica i pecuària, en virtut de la pròrroga del repartiment de l'esmentada contribució. El resultat va materialitzar-se en la confecció d'un llistat de vint-i-vuit contribuents, les finques dels quals, totalment o parcialment, havien estat col·lectivitzades pel Sindicat de Pagesos d'Alcover, la quota assignada pel repartiment de 1936, el nom de l'entitat col·lectivitzadora —sempre va ser anotat el Sindicat de Pagesos—, el domicili del que havia de pagar, el temps d'aprofitament —s'hi posà des de juliol de 1936— i la quota assignada el 1938, que diferia de si la terra va ser agafada en la seva totalitat o només parcialment. La relació quedà com segueix:

Quadre núm. 16: Alcover: contribució territorial de finques intervingudes per la col·lectivitat		
Nom del contribuent	*Quota de 1936 en ptes.*	*Quota assignada el 1938 en ptes.*
1. Agràs Isern, Antoni	118,79	103,24
2. Alfonso Pedrol, Francesca	212,08	26,72
3. Capellania Sant Antoni Abat	161,79	66,07
4. Català Molné, Joaquim	153,78	10,93
5. Ferré Rubert, Gabriel	189,73	59,03
6. Gomis Puig, Ramon	387,22	249,73
7. Jové Vilanova, Ramon	21,62	4,62
8. Malapeira Banús, Sebastià	42,75	18,95
9. Molné Martí, Josep	84,29	20,41
10. Palau Rocher, Vicens	22,83	22,83
11. París Martí, Josep	267,22	28,43
12. Puig Isern, Francesc	64,13	45,19
13. Roig Tomàs, Josep	27,70	27,70
14. Rosich Giné, Lluís	176,12	32,30
15. Simó Alfonso, Teresa	54,66	23,08
16. Simó Barberà, Teresa	4,62	4,62
17. Solé Bés, Enric	48,10	31,10
18. Solé Bes, Guadalupe i Dorotea	15,54	15,54
19. Tell Camps, Josep M.	25,03	25,03
20. Valledeperas Orga, Josep	68,02	1,46
21. Avellà Guàrdia, Joaquim	15,07	15,07
22. Domènech Escoté, Maria	466,42	46,40
23. Escoté Tell, Lluís	240,25	55,87

Quadre núm. 16: Alcover: contribució territorial de finques intervingudes per la col·lectivitat		
Nom del contribuent	*Quota de 1936 en ptes.*	*Quota assignada el 1938 en ptes.*
24. Guàrdia, Teresa, vda. Avellà	134,82	134,82
25. Hortet Freixa, Joan	43,24	43,24
26. Llombart Cogul, Rosa	89,88	89,88
27. Papiol Ferré, Pere	39,84	39,84
28. Targa Benet, Ramon	239,77	94,73

En un altre ordre de coses, es produí la constitució de la Junta Municipal Agrària, organisme encarregat d'aplicar la normativa que generava el Govern de la Generalitat a través de la Conselleria d'Agricultura, sempre en mans de Josep Calvet, de la UdR. La Junta Municipal Agrària va estar composta per l'alcalde com a president, Pere Roig Obradó, pel president del Sindicat Agrícola local, Martí Llombart Molné, i per dos membres de cada sindicat, Josep Garcia Girona i Amadeu Rosich Vendrell, per la UdR, Martí Magrané Bosch i Josep Ribellas Ciuró, per la CNT, i Josep Figuerola Vendrell i Joan Puig Isern, per la UGT. Posteriorment, es remodelà a partir de la nova normativa, que fixava que també hi havien d'entrar representants dels partits polítics, en una clara maniobra del PSUC per reprimir una CNT ja de per si afeblida, i de la qual aquest sindicat es va queixar repetidament en la premsa. En la nova constitució que coneixem d'agost de 1937, a més de l'alcalde i del president del sindicat, que repetiren pel càrrec que exercien, hi quedaren Josep Garcia Girona i Martí Magrané Bosch com a representants de la UdR i de la CNT, respectivament, i hi entraren Ramon Sans Bofarull, per la UGT, Ramon Català Gomis, per ERC, i Ramon Fonts Granja, pel PSUC. La darrera remodelació coneguda va ser al novembre de 1938. Hi constaven Miquel Maimó Roca, com alcalde d'ERC, Ramon Ferré Cesari, de la UGT i com a secretari, repetien Martí Llombart, com a president del sindicat, i Ramon Fonts, pel PSUC, i hi entraren Salvador Gumà Clavell, per la CNT, i Pere Roig Casanovas, per la UdR.

La normativa que els caigué a sobre passava, entre d'altres, per aplicar la reglamentació dels processos electorals als sindicats agrícoles, pel repartiment de la terra comissada i no posada en mans de les col·lectivitats, o per donar parer al Consell d'Agricultura sobre les reclamacions que, en el

decurs de la guerra, van anar fent les persones per la via oficial respecte a la requisa de les seves propietats.

No sabem com va acabar la col·lectivitat. Del Sindicat Agrícola, s'ha escrit que en marxà el president, Martí Llombart, i el component de junta Anton Sans, sembla que deixant diners a la caixa forta i l'oli als cups, que es feren fonedissos.

Acabada la guerra de les armes, es creà la Comissió de Recuperació Civil dels béns mobles i "semimovientes". El president de la Comissió Gestora, Josep Pàmies Papiol, nomenà d'acord amb el cap de la Falange, a Baltasar Pàmies Altès i Ramon Jové Vilanova per formar-ne part com a vocals. Van tenir feina en tema de carros i mules, no de l'època de guerra, sinó de la retirada, pel fet que bé fossin els republicans qui s'ho emportaren en la retirada, bé els franquistes que actuaren a conveniència en una marxa implacable, el bestiar fou objecte d'apropiació generalitzada.

Talment, la comissió que va esdevenir operativa pel tema del camp va ser la dipositària dels béns agrícoles, sorgida arran de la Llei de recuperació agrícola de 3 de maig de 1938. A Alcover la Gestora del 15 de febrer de 1939 se'n va fer ressò i, per posar-se mans a la feina, nomenà a qui corresponia. La composició fixada per llei quedà com segueix: president, el que ho era de la Comissió Gestora, Josep Pàmies Papiol, i vocals, Josep Gumà Barberà, representant de FET y de las JONS, Lluís Roca Vidal, com a pagès, i Josep Brunet Molné, com a pràctic del camp; tancava la Junta com a secretari el que ho era de l'Ajuntament, Joan Arasa Puell. En la sessió del 18 de febrer, es van debatre les determinacions que s'havien de prendre de caràcter inajornable per la custòdia de béns i productes abandonats, tot i que s'assenyalava que, després del 14 de febrer, data de l'entrada de les forces guanyadores, havien estat recuperats pels seus propietaris les finques que eren de la col·lectivitat, amb els fruits, productes i elements agrícoles de la seva pertinença. En la reunió, es facultava el president i el vocal falangista Josep Gumà perquè investiguessin el que els calgués i procedissin a formar un inventari detallat de tots els béns en situació d'abandonats, dispersos en locals per ser custodiats. La recol·lecta va obtenir els seus fruits. En la reunió del 4 de març, s'havien recuperat 4 mules, 2 carros, 6 bótes grans de ferro i onze de petites per posar-hi oli, 1.600 litres de vi, 260 litres d'oli, 10.000 quilograms de garrofes, 1.860 quilograms d'avellanes i 2.000 quilograms d'adobs orgànics —xifres que fan sospitar que s'arrodoniren pel fet de ser tan exactes. Quedava clar que, en tema de finques, no s'hi posaven, ja que havien estat recuperades automàticament pels respectius

propietaris, així com els fruits i els elements de producció agrícola, per la qual cosa sabem poc d'aquesta comissió referent a la col·lectivitat. Començava un temps nou.

4.2.3 Alió

Alió era una població petita a peu de carretera prop de Valls i en direcció al Vendrell. La població havia tingut la punta màxima el 1860 amb 741 habitants, fruit de la bonança del preu del vi, bàsicament. El 1936 la població tenia 482 habitants, amb un lleuger increment el 1940, amb 493 persones censades. El primer Consell Municipal real a la guerra es constituí el 19 d'octubre de 1936 i va estar configurat per sis membres de la CNT i cinc de la UGT. Cassià Montserrat Martí, de la UGT, en fou nomenat alcalde. L'1 de febrer de 1937, la UdR denuncià que el Consell Municipal estava constituït il·legalment, per la qual cosa fou reorganitzat el 18 de febrer amb tres de la CNT i dos de la UGT. En la sessió de reorganització, s'hi féu constar que quedaven vacants els llocs corresponents a la UdR, ERC, el POUM i l'ACR, la primera perquè estava en procés de reorganització i les altres perquè no existien a Alió.

Al gener de 1937, hi havia la col·lectivitat en marxa si atenem a la crònica de la localitat que es va redactar sobre el pas de dos propagandistes, [Joan] Sentís [Valentí], de la comarcal de Valls,[269] i Josep Viadiu, de la regional catalana. La proporció de la massa obrera local es xifrava en cent deu persones afectes a la CNT i vuitanta a la UGT. Es constatà que no hi havia altres forces organitzades. Convé remarcar també una informació que no era gaire usual: la relació entre la CNT i la UGT era perfecta.

A Alió van ocupar-se cases per encabir-hi refugiats i van expropiar-se terres, les quals van ser treballades col·lectivament per deu famílies. Per informació de la Causa General, es van col·lectivitzar prop de 80 hectàrees, però no es poden indicar les que van ser aportades voluntàriament de les confiscades. El vila-rodoní Josep Saumell Gori, resident a Alió, aparegué com la persona més destacada.[270] El salari familiar assignat dels que hi treballaven era de 22 pessetes per setmana, 25 si tenien un fill que els

269 Creiem que és aquest que completem entre claudàtors. Era el president del Sindicat Col·lectiu Sidero-Metal·lúrgic de Valls. Sortirà en altres pobles.

270 AHN. Madrid. Causa General. Va ser del Comitè Local i dirigent de la col·lectivitat.

ajudava i 27 si en tenien dos. El jornal màxim per a determinades feines específiques era de 8 pessetes, que els serien reintegrades quan s'arreplegués la collita. La col·lectivitat mostrà l'esperit solidari al maig de 1937, quan un grup d'alionencs decidiren crear una subscripció d'ajut a Euskadi, en què figurava amb la quantitat aportada més alta de les recaptades —75 pessetes—, seguida del Sindicat d'Alió —50 pessetes— quantitats que se sumaren a les aportades de diversos ciutadans i, fins i tot, d'un refugiat madrileny. En aquesta recapta es va trobar a faltar l'ofrena de l'Ajuntament i de la Societat Cooperativa.[271] Al mateix mes de maig, la col·lectivitat va rebre 3.000 pessetes en concepte de préstec del Comitè de Relacions Camperoles de Catalunya, que el montblanquí Ramon Porté, com a secretari d'aquest comitè, va aconseguir del sector industrial de la CNT com ajuda a l'agricultura col·lectivista.[272] El 15 novembre de 1937, des del Jutjat de Primera Instància o Instrucció de Valls es féu un balanç al president de l'Audiència de Tarragona de la relació d'edificis i finques dedicats al culte que havien canviat de mans. La informació donada pel Jutjat Popular indicà que l'església estava en bon estat, ara, destinada a magatzem del Sindicat Agrícola i de la Col·lectivitat.[273]

Al mateix novembre, però, en la renovació del consistori, sorgí un problema amb membres de la col·lectivitat que donen una pauta del rebuig i la incomprensió de les mateixes esquerres. Efectivament, en aquest acte, havien de prendre possessió tres nous consellers, tots proposats per ERC. En la sessió, tres dels sis consellers en actiu lliuraren un escrit a l'Alcaldia en què demanaven la incapacitat de dos dels tres nous noms que es proposaven, concretament, el de Josep Saumell i el de Ramon Balcells [Dalmau], directius de la col·lectivitat que pertanyien a la FAI, al·legant tres raons de pes:

1) Perquè havien manifestat no reconèixer l'Estat, "cosa que pràcticament han demostrat".

271 "Informació comarcal: d'Alió", *AS*, 27 maig 1937, núm. 34, p. 2.

272 Al maig de 1937, l'indicat Josep Saumell signà el rebut conforme la col·lectivitat rebia el préstec. Al gener de 1938, com a president de la Col·lectivitat de Treballadors de la Terra CNT-AIT, va emetre una credencial al col·lectivista Llorenç Jofré Domingo, Llorencet, perquè assistís en representació de l'entitat en el Ple de Sindicats i Col·lectivitats que se celebrà a Barcelona.

273 AHN. Madrid. Causa General. Lligall 1457.1.

2) Per haver amenaçat l'alcalde Cassià Montserrat, difunt, i l'alcalde del moment, Elies Beguer Sancho, perquè signessin declaracions falses, cosa que aquests no feren, i els primers s'havien presentat amb elements armats forasters per tal de coaccionar-los.

3) Per haver demostrat simpatia pels Fets de Maig i haver-se negat a lliurar les pistoles que posseïen, en funció del decret que ho demanava, per la qual cosa fou necessària la presència d'una camioneta de guàrdies d'assalt perquè les lliuressin.

Un cop votat l'escrit, aquest obtingué els sis vots del Consell Municipal en ple i, així, doncs, no entraren de regidors els dos col·lectivistes. En l'explicació de vot, els regidors lamentaren els procediments dels directius del Centre d'Esquerra local, que "a l'ensems ho són de la Col·lectivitat de Pagesos […] al no admetre un gran nombre de ciutadans que sempre i amb tot entusiasme han defensat els ideals d'Esquerra Republicana", cosa que demostrava un xoc intern d'interessos de gran calibre.

El poc que sabem de la col·lectivitat és que, al desembre de 1937, li sortí un entrebanc en el tema del pagament de la contribució territorial. Presentada per pagar sobre les finques que conreaven en usdefruit procedent de confiscacions, es trobaren que el secretari de l'Ajuntament no havia realitzat la distribució i es queixaren que, quan ho haurien d'abonar, seria amb recàrrec. El tema no s'acabà aquí en la voluntat de pagar i, just quan concloïa el temps concedit per llei per efectuar el pagament —gener de 1938—, la col·lectivitat va trametre una instància a la Conselleria de Finances de la Generalitat en què explicava el cas i demanava que, quan hagués de pagar, no se li apliqués el recàrrec. Això demostrava que els gravàmens de la propietat eventual dels qui feien ús de les terres confiscades van ser pagades al fisc com si fossin pròpies.

Acabada la guerra, algunes terres de pagesos que marxaren a l'exili es posaren en circulació. A Alió també succeí. A l'abril de 1939, l'alcalde, fent ús de la llei que l'emparava, arrendà la terra abandonada del propietari "rojo" Artur Boada Recasens, situada a la partida Aranellas, a Joan Busquets Domingo per 200 pessetes anuals. L'Ajuntament —i, en el seu nom, l'alcalde—, el 16 d'octubre de 1939, va emetre una relació de persones que, durant la guerra, havien ocupat càrrecs i hi posà el valor de les propietats que tenien i on es trobaven. Així, podem captar els efectes de la guerra en un poble de prop de cinc-cents habitants, amb la incriminació de fins a vint-i-sis persones. Ho posem a col·lació per veure que quatre de les persones incriminades hi consten perquè efectuaren un servei en temps de guerra al Sindicat Agrícola, cosa que demostra que el teixit humà de les societats i els sindicats agrícoles va ser castigat.

Quadre núm. 17: Alió: persones amb responsabilitat al Sindicat Agrícola en temps de guerra, molestades a la postguerra				
Responsabilitat	*Identificació*	*Central a la qual pertanyia*	*Valor de les propietats en ptes.*	*Localització*
1. Alcalde, comptador del Sindicat Agrícola i del Comitè	Delfí Domingo Figarola	CNT	25.000	Presó de València
2. Regidor i dipositari del Sindicat Agrícola	Joan Ollé Domènech	UGT	25.000	Alió
3. Jutge municipal i secretari del Sindicat Agrícola	Baldomer Ollé Domingo	UGT	15.000	Alió. Té obert expedient del Tribunal de Responsabilitats Polítiques
4. President del Sindicat Agrícola	Ramon Ribé Roig	CNT	30.000	Alió

La darrera notícia documental sobre la col·lectivitat procedeix del Ministeri d'Agricultura, del Servei de Recuperació Agrícola, com a organisme encarregat de recollir les demandes de propietaris pagesos perjudicats per la usurpació de terres i de fruits, i per retornar-los si fos el cas. Òbviament, en aquesta acció, s'hi acostumen a veure demandes de diners i de productes agraris exigits pels comitès i pels consells municipals, i també per productes en estiba de l'extinta col·lectivitat. A Alió, la Comissió Dipositària Agrícola va ser formada per l'alcalde Josep Anguela Plana, i per Joan Vidal Guinovart, Gregori Vidal Veciana, Joan Vives Godall i Lluís Batalla Munné, aquest darrer com a secretari. L'acta de recollida dels fruits de la col·lectivitat per part del Servei es va efectuar el 18 de març de 1939: es recuperaren 5.540 quilograms de garrofes, 830 d'ametlles i 936 d'avellanes, tot trobat a les escoles públiques. A causa de les males condicions dels productes, el 10 d'abril es vengueren a un preu una mica inferior del normal, a raó de 0,20 ptes./kg les garrofes, 0,70 ptes./kg les ametlles i 1,45 ptes./kg les avellanes. El volum total de la venda fou ingressat al Banco Español de Crédito per ordre de la Prefectura Provincial de Recuperació Agrícola.

Per aquesta acció de recuperació, sabem de dues demandes de veïns d'Alió, perjudicats en el seu moment, que van ser trameses a la Comissió Dipositària Municipal, ja que era l'encarregada de decidir-ho. Josep Orga Solé, un dels afectats, el 24 d'agost de 1939, comparegué davant la comissió per parlar sobre els productes recuperats de la col·lectivitat i demanà 5.440 quilograms de garrofa després d'assenyalar que aquest producte havia estat recol·lectat a la seva finca del camí de Bràfim i de Valls. Reclamà per aquesta comesa la quantitat de 1.800 pessetes. L'endemà, el 25 d'agost, la

Comissió va rebre una segona demanda, en aquest cas, de Joan Vives Godall, un dels seus integrants de la Comissió Dipositària Agrícola, el qual també féu una reclamació respecte de 800 quilograms d'ametlles i 936 quilograms d'avellanes recol·lectades a la propietat de la Bomba o Ginestrera. En xifrà el valor per un muntant de 1.988,20 pessetes. El 30 d'agost de 1939, la Comissió Dipositària Municipal, per unanimitat, informà favorablement d'ambdós casos. El 7 de novembre Josep M. Orga rebia 1.033,60 pessetes i Joan Vives, 1.888,79, després d'haver-ne tret des de Tarragona un 5%, amb l'epígraf per a "disposición de la superioridad", quantitat que no sabem a què es destinaria. Començaven altres temps.

4.2.4 Bràfim

La població de Bràfim era de 903 persones censades el 1936 i presentà un descens ostensible el 1940 de 834 habitants. Al tombant de segle, el 1900, havia tingut la punta màxima poblacional amb 1.132 veïns. Bràfim encetà el primer consistori real de guerra el 23 d'octubre de 1936 amb un consell municipal format per tres components de la CNT, tres d'ERC, dos de la UGT, dos del POUM i un de la UdR. Josep Segarra Busquets, del POUM, en fou nomenat president.

Sabem per la premsa anarcosindicalista del moment que Bràfim no havia estat ni era un poble apàtic en lluita social. Se'l qualificava de ser de tradició liberal pel fet del seu passat especialment combatiu en les vagues pageses que es donaren en el trienni bolxevic, cosa que significava que "durante años las derechas no se atrevían a levantar la cabeza".[274] En aquest període de 1918, la pagesia brafimenca havia sostingut una lluita que va durar prop de dos anys, ofegada per la repressió de la guàrdia civil, emparada pel sector propietari. Era un de tants pobles de la comarca que havia fet sentir la seva veu. I així s'entrà en guerra, amb molts problemes mal solucionats.

Ben aviat, el 24 d'agost de 1936, el Departament d'Agricultura de la Generalitat va voler saber les finques comissades de Bràfim, demanant que l'Ajuntament en fes una relació, cosa que no va aconseguir.[275] El novembre va ser un mes frenètic quant al tema de requisa de propietats, terres i colli-

274 "Campañas de la CNT: Bràfim", *AS*, 10 desembre 1936, núm. 10, p. 3.

275 ANC. Sant Cugat. Fons: Generalitat de Catalunya. II República. Lligall 141.1.

tes. El cas de Bràfim va resultar peculiar. El dia 5 les actes municipals recullen la notificació que el Sindicat de Treballadors del Camp i Oficis Varis de la UGT posava de manifest que s'havien confiscat les finques rústiques del contribuent Josep Balcells Valldosera, i les rústiques i urbanes d'Eusebi Garriga Valldosera. El sindicat comunista sol·licità la preceptiva conformitat legal del consistori. En la mateixa sessió, la Presidència informà de com havia anat el procés de decomís fins aquell moment. Així, sabem que la col·lectivitat era comandada pel POUM, amb pagesos afiliats a les dues centrals sindicals, la UGT i la CNT.

El 12 de novembre de 1936, el Consell Municipal va fer un pas més i va cridar els set ciutadans que constaven absents de la vila —Anton Jané Brullas, Anton Padró Plaça, Anton Padró Sentís, Daniel Padró Valldosera, Ignasi Quinquer Galobart, Francesc Rull Porta i Anton Solé Balcells—, però només va presentar-s'hi el primer. El Consell comunicà a l'únic presentat —i, per extensió, a la resta—, que els serien confiscades les propietats rústegues i urbanes, amb l'excepció de les cases que habitaven i de la terra que creguessin que podien conrear directament, segons l'estimació valorativa d'aquest ens. S'aprovà que les confiscacions afectarien tant els interessats com els caps de casa. Talment, també s'ocuparen edificis. En sabem una relació quan el 1937, des del Jutjat de Primera Instància o Instrucció de Valls, es féu un balanç local al president de l'Audiència de Tarragona de la relació d'edificis i finques dedicats al culte, en aquell moment ocupats. El Jutjat Popular va trametre la informació, que va ser certificada per l'Ajuntament. Per aquesta precisió, sabem que l'església i el santuari del Lloret havien estat requisats per la Generalitat i no es feien servir per a res; l'hort del capellà era arrendat de feia anys a Josep Fortuny Queralt, i la casa de la plaça de la Llibertat, 4, coneguda com excasa rectoral, estava destinada a habitació de refugiats.[276]

Al novembre de 1936, encara hi hagué més aspectes que passaren per l'aprovació del Consell. El dia 19 s'acordà de comunicar al ciutadà Anton Solé Güell respecte de la finca coneguda com Clota que, si volia treballar-la personalment, no se li agafaria, però que, si es veia impossibilitat de fer-ho, se li decomissaria, d'igual manera que a la resta de propietaris. El mateix dia es donà llum verda a la nova confiscació de terres que presentà el Sindicat de Treballadors del Camp i Oficis Varis de la UGT del terme

276 AHN. Madrid. Causa General 1447.1. La informació es va trametre el 15 novembre de 1937.

veí de Montferri, propietat dels germans Jaume i Joan Andreu Valldosera, tot i que, en aquesta confiscació, hi votaren en contra els tres regidors de la UdR, així com la requisa dels fruits pertanyents als dos propietaris i dels que hi hagués a nom de Josep Balcells Valldosera i Eusebi Garriga Valldosera, dipositats al Sindicat Agrícola. El 29 d'agost de 1937, el president de la col·lectivitat, Joan Sendrós Pons, lliurà un escrit a la Junta Municipal Agrària local en què demanava que les confiscacions efectuades en el curs de la guerra seguissin el seu curs basant-se en la normativa del DOG. Quedava pendent de presentar-ho pel serrell de la descripció de les finques acceptades que havia de facilitar el Registre de la Propietat de Valls, descripció de la qual no disposaven per la molta feina que s'havia acumulat en aquest organisme.[277]

En aquesta primera fase, el dissolt Comitè Local Antifeixista havia practicat les confiscacions i lliurat les terres, posteriorment, al Sindicat de Treballadors del Camp i Oficis Varis per al seu cultiu i producció. No es pot discernir, però, si s'havia realitzat un procés de repartiment a parcers i arrendataris o s'havien lliurat per la col·lectivitat. Per la manera del lliurament, sortí una discrepància en el si del Consell Municipal que permet entrellucar realment el que succeí. El regidor Daniel Valldosera Garriga, de la UdR, no trobà ajustat al dret que les finques que els pagesos duien en parceria i rabassa fossin traspassades en bloc al sindicat de la UGT, al·legant que, al municipi, també hi existia el seu sindicat, o sigui, la UdR. Assenyalava que la lògica[278] hauria estat traspassar aquestes terres al referit sindicat rabassaire amb les mateixes facultats fixades que s'havia lliurat al Sindicat de Treballadors del Camp, tot i que no indicava les causes d'aquesta demanda de repartiment. Els regidors d'ERC, Romà Campanera Coll i Anton Guitart Armengol, s'afegiren a aquesta moció de repulsa, de com s'havia fet el repartiment però fou desestimada per la resta del consistori, o sigui, pels altres set regidors i l'alcalde. Això permet d'entendre que obeïa al fet que el sindicat rabassaire no havia cursat la preceptiva demanda de finques confiscades, i que les que s'havien traspassat a la UGT eren les que anirien a la col·lectivitat.

El tema, però, lluny de quedar resolt, rebrotà. El Consell Municipal fixà una nova normativa per terres dutes per parcers que no havia col-

277 La relació de noms concorda amb els anteriors, només cal afegir-hi el de Rosa Valldosera Ibarra. ACAC.Valls. Fons municipal Montferri. Correspondència oficial 1937.

278 Sorprèn la paraula *lògica* en temps de guerra.

lectivitzat la UGT, en un intent de no deixar cap motiu de dubte. Així, doncs, el Consell Municipal dictà una nova ordre a fi de regularitzar la parceria local, tant la que era portada per pagesos considerats de dreta com per pagesos d'esquerra. Va ser aquesta:

- Els ciutadans parcers no addictes al règim republicà, o sigui, de dretes —s'inclogueren vint-i-tres pagesos, en total—, que no havien entrat en la primera confiscació realitzada pel Comitè, s'haurien d'ajustar als acords següents respecte als fruits acabats de collir:

  1) La part dels fruits que pertocava als propietaris seria percebuda per l'Ajuntament.

  2) L'Ajuntament destinaria el recaptat a allò que cregués convenient.

  3) Com que els ciutadans no eren considerats favorables a la causa republicana, s'acordà que la partició es realitzaria com es feia abans de la guerra amb els seus propietaris, i que la part que correspongués lliurar a aquests es passaria a l'Ajuntament.

Amb aquesta mesura es dictà, en essència, que els parcers dretans podien continuar portant la terra que duien amb el canvi de rol que, en comptes de pagar la part a l'amo, era el Consell Municipal qui la recaptava. Així, doncs, el 26 de novembre el Consell Municipal va comunicar al Sindicat Agrícola que la part de collita que tenia emmagatzemada dels propietaris de les terres que portaven els parcers de dreta havia de ser lliurada a l'Ajuntament.[279]

- Respecte als parcers no catalogats de dretes, o sigui, considerats d'esquerra, s'indicava que la totalitat de la collita passava a ser del pagès que treballava la terra. Tant la part que li corresponia pel treball propi com la que hauria d'haver lliurat a l'amo.

279 Els parcers dretans eren Tomàs Aurelio Garcia, Josep Batalla Poblet, Josep Calvet Porta, Anton Cardellà Cisteré, Josep Casabona Bellmunt, Pere Ferré Campanera, Agustí Figuerola Llagostera, Josep Fortuny Queralt, Joan Fusté Porta, Jaume Mateu Torné, Rossend Musolas Canals, Enric Ramià Domingo, Josep Roig Padró, Pau Rull Molet, Magí Saperas Guasch, Josep Saperas Saperas, Isidre Segarra Colet, Isidre Segarra Salvany, Anton Sentís Valentí, Ramon Tuà Batalla, Àngel Veciana Recasens, Jaume Vives Balsells i Francesc Vives Segarra.

El procés de confiscació a Bràfim, pel que es porta escrit, en el curs de la conflagració va estar del tot regulat.[280] En els mítings que feien per la comarca, els cenetistes [Manuel] Molet[281] i Josep Viadiu passaren per aquest poble a començament de desembre de 1936. Presidit pel militant local Josep Segarra, sabem parcialment com estava la situació. Al desembre de 1936, la CNT s'havia fet seu el Sindicat Agrícola, "que de feudo lliguero ha pasado a manos de la clase trabajadora", a més de la casa del "cacique" Valldosera, convertida en centre sindical de la CNT. El Consell —cal entendre-hi el Comitè de Milícies Antifeixistes i l'Ajuntament— s'agencià de diversos edificis de [Francesc] Garriga per encabir-hi les escoles, el local del POUM i d'altres per a famílies necessitades. S'hi deia també que la propietat rústica havia patit un daltabaix i donava notícia de la col·lectivitat. Aquesta font indicava xifres per primera vegada: que en el procés s'havien comissat 500 jornals de terra, que diferenciava entre els 150 cultivats pels rabassaires —sense especificar com, però s'entenia que treballats a l'estil d'abans de la guerra, o sigui, cadascú conreant la seva part— i els 350 restants —que "serán trabajados colectivamente", senyal que encara no ho estaven del tot al desembre, en converses àrdues i no sense tensions. La terra de Bràfim, s'hi concretava, produïa, sobretot, vi i avellanes. La notícia concorda amb l'exposat, especificat en el fet que es donà als parcers la possibilitat de triar entre seguir conreant les terres o bé entrar a la col·lectivitat. A finals de desembre, la col·lectivitat —anomenada Grup Col·lectiu— estava ja en marxa, ja que des de l'Ajuntament s'acordà que tant el Sindicat Agrícola com aquesta pagarien el repartiment general d'utilitats i l'especial d'aigües que no havien abonat encara.

El Consell Municipal, en el tema de cobrar, pel que s'hi observa, no perdonà res a ningú. El 24 de desembre de 1936, s'acordà que els rebuts pendents de cinc contribuents —Gregori Rull, els hereus de Francesc Garriga, Manuel Castellví, Anton Padró Plaça i Anton Solé Güell— als quals s'havien expropiat les propietats i que, en part, havien passat al Grup Col·lectiu, havien de ser pagats com els de tothom. S'acordà de fer-ho bé i, per això, es nomenà una comissió tripartita presidida per l'alcalde, un representant dels rabassers que conreaven part de les finques i un component

280 "Campañas de la CNT: Bràfim", *AS*, 10 desembre 1936, núm. 10, p. 3.

281 Devia ser Manuel Molet Sender, ja que, al gener de 1937, era membre de la secció de Periodistes del Sindicat de Professions Liberals de Barcelona.

del Grup Col·lectiu que s'havia apropiat de terres, a fi d'assenyalar les quotes que havia de satisfer cada rabasser per una part i el Grup Col·lectiu per l'altra, per liquidar els rebuts. Només el regidor Daniel Valldosera Garriga de la UdR, s'oposà a la constitució de la comissió.

El 26 de desembre el Consell Municipal fixà, definitivament, l'acord de cessió de les terres confiscades. L'Ajuntament decidí que totes les finques rústegues decomissades tant al terme com a fora que havien estat lliurades al Sindicat de Treballadors del Camp i Oficis Varis de la UGT fossin traspassades per a la corresponent administració i cultiu al Grup Col·lectiu de la vila, i, respecte a les expropiades i treballades en parceria o arrendament, acordà que, mentre duressin les actuals circumstàncies, els conreadors les podrien tenir en usdefruit, tenint en compte que, si fossin modificades les actuals disposicions, podria revocar-se l'acord.

En el procés agrícola local, el Grup Col·lectiu va tenir sempre presència en els afers agrícoles municipals a partir de la potestat que li atribuí el mateix Consell Municipal. Al febrer de 1937, a l'hora de fer el repartiment d'utilitats, hi quedaren integrats i, també al juny del mateix any, per la constitució de la Junta Pericial.[282]

Mentrestant, el Sindicat Agrícola Celler Cooperatiu de Bràfim, al gener de 1937, feia propaganda del bon vi que produïa i vetllava per la comercialització a través de la revista puntera de la cooperació, *Acción Cooperatista*, de Barcelona, invitant que es demanessin mostres i preus, detallant que les cooperatives que hi compraven tenien la seguretat de facilitar als seus socis els millors vins amb al màxim d'economia i preus.[283] Talment, el Sindicat Agrícola no va estar exempt de dificultats, ja que, des de juliol de 1935, estava adscrit als postulats de la Unió de Sindicats i Pagesos de Catalunya. La controvèrsia més cridanera va succeir, però, al setembre de 1936, quan el president local del Comitè de Milícies Antifeixista cessà la Junta escollida i s'autonomenà, per decret, president del Sindicat, acompanyat de Daniel Raventós Calaf, president de la secció de Vendes,

282 La Junta per al repartiment d'utilitats la formaren un representant de l'Ajuntament, un de cada sindicat de la CNT, UdR i UGT, respectivament, un del Grup Col·lectiu i dos representants del Sindicat Agrícola. La Comissió Pericial, en canvi, quedà integrada per l'alcalde, un representant de la UdR, un del Grup Col·lectiu i dos designats pel Sindicat Agrícola en assemblea general que no fossin ni rabassaires ni del Grup Col·lectiu. Hem de destacar la pèrdua d'influència de la UGT i de la CNT passats els Fets de Maig. Sorprèn el cas de la UGT.

283 Vegeu 15 de gener de 1937. La revista era l'òrgan de la Federació de Cooperatives de Catalunya.

Joan Mercadé Armengol, president de la secció de Crèdit, i Salvador Freixas Andreu, com a tresorer general. Aquesta Junta dimitiria al gener de 1937 i seria reposada la que hi havia hagut anteriorment.

Altrament, de confiscacions, a Bràfim com en altres pobles, n'hi hagué per diversos usos i motius, algunes de les quals no foren productives agràriament. Tenim constància de dues cursades a la Comissió de Responsabilitats al juny i l'agost de 1937, tot i que figuren sense data precisa de quan van ser intervingudes realment. Una, efectuada per Josep M. Coll Canals, com a president del Sindicat de Treballadors UGT, demanava la finca del carrer Nou, 16, propietat de Daniel Padró Valldosera, per destinar-la a Casa del Poble. L'altra, signada per Joan Segarra Busquets, secretari del Sindicat Únic d'Oficis Varis de la CNT, avalat pel president del Sindicat, Francesc Calaf, sol·licitava l'immoble del carrer Pi i Margall, 17, propietat de Francesc Garriga Rosell, per destinar-lo a local del sindicat de la CNT.

La col·lectivitat, com a tal, també va expropiar diverses finques. Les actes trameses a la Comissió de Responsabilitats van ser signades el 28 de juny de 1937 per Josep M. Coll Canals, com a president del Sindicat de Treballadors UGT, i amb el tampó del Sindicat d'Obrers del Camp, UGT-Bràfim. Es demanava la legalització de l'ocupació temporal de les següents terres:

1) Finca del carrer de Pi i Margall, 13, propietat dels fills de Joan Andreu Valldosera, destinada a magatzem de la col·lectivitat UGT.

2) Finca del carrer Anselm Clavé, 10, els propietaris de la qual eren els fills de Joan Andreu Valldosera, destinada a granja i ramaderia de la col·lectivitat.

Precisament, la finca del carrer Pi i Margall portà enrenou un temps després, quan la potència de la CNT estava en declivi i el POUM, esborrat del mapa. L'incident passà quan, al febrer de 1938, es nomenà una mestra provinent de Tarragona per exercir a la vila. L'Ajuntament va decidir que l'escola de pàrvuls anés a la rectoria i que els refugiats que hi havia a la rectoria passessin a la casa del carrer Pi i Margall, administrada pel Grup Col·lectiu. Les converses entre l'alcalde i el president del Grup Col·lectiu —en aquell moment, ho era Joan Sendrós Pons, de la CNT, originari de Masllorenç—, perquè aquest sindicat posés en mans de l'Ajuntament les claus de l'habitatge que no s'utilitzava, no van fructificar, tot i que el Grup Col·lectiu va arribar a fer una promesa verbal davant del cap d'Investigació i Vigilància de Tarragona. Vist que el tema no s'arreglava, l'alcalde, fart i, segurament, revestit d'una força que abans no tenia, en donà compte al

delegat d'Ordre Públic de la província perquè es personés a Bràfim a fi de solucionar-ho, sense que en sabem la solució definitiva.

Tanmateix, coneixem per la demanda efectuada per l'Administració de Rendes Públiques de Tarragona al Departament d'Economia de Tarragona que el Sindicat Agrícola de Bràfim també havia confiscat la fàbrica d'alcohol d'Anton Rañé, però desconeixem el desenllaç del procés. Podem intuir, d'igual manera que succeí al municipi de Rodonyà, que el decomís va ser realitzat pel Departament d'Economia i que el cedí al Sindicat Agrícola, ja que es considerava afecte al sector industrial.[284]

El Grup Col·lectiu no descuidà de mantenir els ànims alts. El 13 de gener de 1938, sabem que el mestre racionalista [Josep] Torres [Tribó][285] parlà sobre els sindicats i les col·lectivitats agrícoles. El brafimenc [Jaume] Vidal [Miracle] féu la presentació del conferenciant.

La lletra menuda del procés col·lectivitzador, amb tot, era prou complicada i val la pena de fer-ne esment, perquè en pocs pobles podem saber l'entrellat d'un cas i la impugnació que en presentà el propietari o el parcer —en aquest cas, el parcer.[286] Aclarirem en detall el procés per veure el paper de les parts i la problemàtica que alguns casos generaren.

L'1 de novembre de 1936, els germans Joan i Jaume Andreu Valldosera havien fet lliurament per tracte verbal de parceria al terç de les terres en propietat a Ramon Palau Fernández, les quals estaven situades en tres municipis diferents: al terme de Montferri, propietat de Joan Andreu, els terrenys coneguts com l'Horta del Cadet i Gaià de la Màquina, i de Jaume Andreu, l'Horta de Pasqual; a Vilabella, en possessió d'aquest darrer, la terra coneguda com Horta del Guidu; i, a Bràfim, les terres de l'Hort de l'Adelaida, pertanyents a Jaume Andreu, i la terra de l'Hort, propietat d'ambdós. El 28 de desembre, suposadament la UdR, esquerpa amb la collectivitat que sorgia, va redactar un informe d'una denúncia rebuda que estava en contra dels mètodes de la col·lectivitat. Per la missiva, sabem

284 ANC. Sant Cugat. Fons: Centro Documental de la Memoria Histórica Salamanca. Lligall 257. La demanda de l'Administració de Rendes Públiques es concretava en confiscacions efectuades a les fàbriques d'alcohol, cases exportadores de vins i magatzemistes d'aiguardents compostos i licors. Amb data de 18 de maig de 1937, a la Regió III es contestà que hi havia nou fàbriques d'alcohol intervingudes —dues de les quals eren aquestes de Bràfim i de Rodonyà—, una casa exportadora i cap magatzemista.

285 Josep Torres Tribó era el director del setmanari vallenc anarcosindicalista *Acció Sindical*.

286 Ho resseguim a partir d'ANC. Sant Cugat. Fons: Centro Documental de la Memoria Histórica Salamanca. Lligall 307.

que, a Bràfim, hi havia la col·lectivitat patrocinada pel POUM, la UGT i la CNT i que el POUM era l'aglutinant de la classe obrera. Hi llegim que, a Ramon Palau Fernández, de la UdR, se li havien embargat unes finques, l'animal i els carros i que, a més, volien treure'l de casa seva, que tenia dos fills, de divuit i catorze anys, i la força suficient per treballar les terres, que volia cultivar individualment. Afegia que, a la vila, "existeixen coaccions i amenaces en contra d'els arrendataris i treballadors del camp" i que "els jornalers de les finques incautades, han manifestat el desitj de treballar les terres individualment, o conjuntament, i que si no entren a la col·lectivitat quedaran sense treball declarant-lis el pacte de la fam". L'escrit acabava dient que s'havia d'informar el conseller del municipi, Daniel Valldosera Garriga, pertanyent també a la UdR.

Amb la denúncia cursada, s'inicià un procés d'avinentesa o no, ja que el cas havia passat a la Junta de Seguretat Interior, secció Comarques. La primera reunió se celebrà a Bràfim l'11 de gener de 1937, on es desplaçaren els delegats de la referida Junta, reunits juntament amb el Consell Municipal i amb membres de totes les organitzacions polítiques i sindicals del poble. Hi assistiren per llei sis delegats de diverses organitzacions i partits per la Junta de Seguretat Interior: ERC, CNT, UdR, PSUC, POUM i ACR. L'informe va ser redactat a Bràfim pel component de l'ACR de cognom Bastart el mateix dia de la reunió, per la qual cosa podem veure que el procés de resolució era ràpid.[287]

La reunió va ser molt tensa. El regidor Daniel Valldosera, de la UdR, en defensa del propietari Ramon Palau va exposar que, pocs dies després del 19 de juliol, el Comitè es presentà a la casa de Ramon Palau dient que la finca quedava expropiada, menys el que li corresponia a ell per treballar-la a rabassa i que, posteriorment, aquestes terres també se li confiscarien, així com l'animal que tenia. Manifestà que això és el que li havia explicat el mateix Palau. En el seu torn, el conseller del POUM replicà que, quan esclatà la guerra, "tothom es proveïa d'aquest poble", amb què donava a entendre que allò va ser can Seixanta per la laxitud en el tema dels queviures. Afegí que el Comitè havia anat a la propietat on vivia Palau per treure'n vi, a la qual cosa "aquest va fer alguna objecció", com també que va tardar molt a lliurar l'arma i que, quan el Decret de confiscació, el Comitè s'apropià de tota la finca menys de les terres que Palau tenia a rabassa. Un altre compo-

287 A la de l'11 de gener, hi assistiren els delegats Barberà, d'ERC, Feliu, de la CNT, Boronat, de la UdR, Parramon, del PSUC, Torres, del POUM, i Bastart, d'ACR. A la del dia 13, no hi assistiren el delegat d'ERC ni el del PSUC.

nent del POUM assistent a la reunió manifestà que el tema s'havia portat al Consell d'Economia de Tarragona i que aquest organisme havia indicat que les terres que eren del propietari quedaven expropiades, a més de tenir "l'obligació de donar a Palau terra suficient per a poguer treballar i viure".

Després de tot això, el delegat de la UdR preguntà per qui estava comissada la finca i li contestaren que havia passat al Consell Municipal amb una frase ambigua: "per la qüestió econòmica del poble". El delegat de la UdR insistí que a Palau se li havia de donar terra suficient per poder viure ell i la seva família, que no se'l podia treure de la finca on vivia i que no se'l podia obligar a passar a la col·lectivitat, amb la qual cosa tots els reunits estigueren d'acord.

El delegat de la CNT preguntà en el seu torn si les terres on "està Palau eren del propietari o bé les té a rabassa". Un assistent del POUM va contestar que "no hi havia comprovants que Palau sigui o no rabasser". Exposats els parers, es va prendre la decisió que el Consell Municipal estaria disposat a parlar amb ell i posar-s'hi d'acord sota les normes del Consell d'Economia de Tarragona per donar-li terra suficient perquè pogués sustentar la seva família. El regidor del POUM de Bràfim manifestà que es deixaria a tots els rabassaires la terra en usdefruit. Tots hi convingueren. Palau, tossut manifestà que no hi estava d'acord i demanà tota la terra que tenia abans. Fou respost per un membre del POUM que, per resoldre aquest tema, es necessitava un acord de l'assemblea del Grup Col·lectiu. La reunió s'acabà assenyalant que el dimecres 13 es tornaria a Bràfim per solucionar-ho, juntament amb el company del Consell d'Economia de Tarragona, [Joan] Arnau [Plana].

La segona reunió se celebrà com pertocava dos dies després. Hi assistí Joan Arnau, pel Consell d'Economia de Tarragona, els mateixos quatre representants de la reunió de dos dies abans —UdR, CNT, POUM i ACR— i l'alcalde i consellers de Bràfim. Bastart, de l'ACR, tornà a redactar l'informe del tractat a la reunió. Ramon Palau presentà el document del contracte, datat el 3 de novembre de 1936. El representant del Consell d'Economia de Tarragona, Joan Arnau va dir que, en el ple de Móra, "s'acordà que les terres dels propietaris declarats facciosos han de passar a la col·lectivitat general juntament amb els parcers". L'alcalde reblà el clau dient que el Grup Col·lectiu, amb data d'ahir —o sigui del dia 12—, havia acordat no donar gens de terra a Palau per considerar que aquest col·lectiu, pel nombre d'afiliats que tenia, disposava de poca terra, i més tenint en compte que "dels 18 companys que hi ha al front, 16 passaran al Grup Col·lectiu",

tal com la llei contemplava que s'havia de guardar terra per quan aquests retornessin. Boronat, de la UdR, insistí en la defensa del seu correligionari dient que se li havia de donar terra. Arribats a aquest punt s'acordà que la UdR de Bràfim arreglaria equitativament la qüestió de la finca de Francesc Garriga —un que se li havia expropiat terra— i en traspassaria una part a Ramon Palau. A tot això es digué que es faria una investigació del rebut que aportava per veure si li pertanyia el que hi constava.[288] L'acta acabava manifestant que el Grup Col·lectiu havia destinat la casa on vivia Palau a menjador comunal "per la grandària de la mateixa" i que facultava Palau "perquè pugui triar-ne una de les del poble i que més l'hi convingui".

El tema semblava que era en vies de solució, però rebrotà novament, perquè el Consell Municipal va fer la seva. El 15 de gener de 1937, des de Barcelona, s'obligà l'Ajuntament a reintegrar al veí Ramon Palau les terres i les eines que treballava i de les quals havia estat desposseït. El Consell Municipal, rebec, no contestà i, novament, des de Barcelona, el 9 d'abril, es reobrí el tema, dient que s'havia obligat Ramon Palau a desallotjar la casa que habitava.[289] Això motivà que el 21 d'abril, novament, la Comissió de la Junta de Seguretat Interior (secció de Comarques) prengués cartes en l'assumpte. Representants, en aquest cas, de la UdR, CNT, UGT, POUM i ERC van tornar a la vila de Bràfim en una reunió en la qual foren presents tots els regidors, una representació de la UdR local i l'afectat.[290] La comissió demanà a l'Alcaldia el perquè no s'havien complert els acords. L'alcalde manifestà que ell mateix "encarregà a la UdR la tasca de partir les terres d'un altre rabassaire que en té amb excés", al qual no havien dit res fins al moment. El conseller dels rabassaires confirmà les paraules anteriors, dient, però, que, a l'anar a veure el pagès que les conreava, "s'hi negà dient que si no era amb pistoles no el treient de les terres", per la qual cosa

288 Maria Balcells signava que havia rebut de Ramon Palau la quantitat de 1.200 pessetes, import d'una mula, un carro amb la seva vela i dos tendals per veremar, quatre arades, dos jocs de vares i, segurament, altres peces menors per l'etcètera que s'hi escola. El rebut era cursat a Bràfim el 4 de novembre de 1936.

289 Josep Segarra, alcalde, el 6 d'abril de 1937, va trametre a Ramon Palau una notificació dient-li que havien passat en excés els dies que se li havien donat per traslladar-se a la nova casa que se li oferia i que se li donaven tres dies més, per darrera vegada, perquè presentés les claus a l'Alcaldia, fixant dia i hora exacta.

290 La delegació estava composta per [Hermini] Boronat [Oliva] de la UdR, [Germà] Carod [Pastor] (CNT), Eladio [Santos Yuste] (UGT), [Josep] Torras [Torres Niu] (POUM) i Vilalta (ERC).

havien donat llargues a l'assumpte. Arribats aquí, els nous acords entre la comissió, l'Ajuntament i l'interessat van quedar reflectits en tres punts:

- Ramon Palau desallotjaria la casa i passaria a ocupar-ne una altra, "la qual reuneix condicions per a viure decentment amb la seva família".
- Se li tornaria la mula, el carro, les eines de treball, "una bóta de quatre cargues buida i cinc cargues de vi".[291]
- I li seria permès conrear els dos trossos de terra que ja portava en parceria i, a més, la UdR li facilitaria una altra terra si la necessités.

El tema demostrava la fam de terra que hi havia instal·lada i explicita, en un cas concret, la sensibilitat del que s'hi jugava cadascú, demostratiu que la terra era un font de treball irrenunciable. La guerra al front era despietada, però la de subsistència a la rereguarda esdevenia, en alguns casos, una lluita titànica. Altrament, per la informació demanada pel Consell d'Agricultura de la Generalitat el 19 d'octubre de 1938 al president i al vocal de la Junta Municipal Agrària de Montferri, Pau Coll Serramià, el cas de les terres havia seguit el seu curs. Una instància de Ramon Palau exposava que volia que li fossin retornades les terres que conreava des de 1934 dels germans Andreu Valldosera i, per això, el Consell d'Agricultura en demanaria l'informe pertinent.[292]

D'altra banda, les actes d'ocupació de terres —i de conflicte— que s'han comentat no devien ser pas les úniques. Ens ho demostra la carta que Ignasi Quinquer, de Bràfim, amb data de 12 d'agost de 1937, va trametre al cap de la Comissió de Responsabilitats de la Generalitat de Catalunya, en què es queixava enèrgicament del mal tracte que havia rebut i que, previsiblement, rebria. Sorprèn el to agre i més quan el procés endegat per la Comissió de Responsabilitats li demanava la seva intervenció per si volia presentar al·legacions, ja que, per llei, la comissió sempre havia de donar la possibilitat de parlar a l'afectat abans d'elevar l'acta definitiva. Ignasi Quinquer deia: "Es en nom de la meva esposa Rosa Valldosera i Ibarra, que aixeco davant la Comissió [de Responsabilitats] que vostè presideix la protesta més ferma per l'incautació, per no dir-ne el seu vertader

291 Una carga són 121,6 litres.

292 No concordava del tot. Aquest deia que les terres les duia des de 1934 i afegia una terra a la partida Costé de la Màquina.

mot, de que fórem objecte el 16 de desembre prop-passat [de 1936] de les finques, immobles, celler, graner, quedant-se amb tot el que hi havia dins, quins fruits els valorem en 35.000 ptes.".

Quinquer desgranava com tenia les finques abans de la guerra, assenyalava els culpables ambiguament, indicant que eren els del POUM, fixava com havia seguit el curs de la llei per presentar les al·legacions, i remarcava on havia presentat la protesta. Deia, en conjunt:

> Hauré de dir que mai hem sigut desafectes al règim ni hem abandonat tampoc les finques en qualsevol moment, ja que les portàvem per administració, o cultiu directe i els jornalers han cobrat sempre els jornals al seu degut temps.
>
> No diré a la Comissió les vexacions de què hem sigut objecte, i tot, pel què en diria en [Diego Abad de] Santillán [de la CNT],[293] la "muchachada" del POUM d'aquesta vila, que s'erigiren en autoritat, fent-se amos de l'ajuntament, i "decretant" i fent complir, no amb la força de la raó, sinó del que ja vostés suposen, tot el qui a n'ells els plavia, i així ens han despullat de tot element de vida.
>
> A més, i com estava manat, la collita del vi la portàrem al Sindicat Agrícola, i per ordre de dita jovenalla no ens fou pagada. Aquests decretaven i feien complir.
>
> D'aquests fets n'hi ha constància al Jutjat de 1ª Instància i Instrucció de Valls, i vàrem demanar que el sumari quedés arxivat fins que es dictés una ordre de caràcter general, restituint a cadascun el què indegudament se'ls hi ha pres.
>
> Si necessiten més dades, estic a la seva disposició per facilitar-les-hi.

L'escrit exposava també la realitat del moment, en el sentit que la col·lectivitat havia començat a recollir els productes de la seva propietat:

> He d'afegir, per no molestar més, que nosaltres vàrem sembrar, i que ells, que s'anomenen 'Grup Col·lectiu' han collit el gra. Arrepleguen les ametlles, i si no ve desseguida, per part d'aqueixa honorable Comissió un manament amb força de 'vertader decret' colliran les avellanes i el vi, i permetint-m'ho que ho digui: això es en detriment de la causa que es defensa.

293 En realitat, es deia Sinesio García Fernández. Va ser representant de la FAI al Comitè Central de Milícies Antifeixistes al juliol de 1936 i, a l'abril de 1937, va formar part del Consell d'Economia de la Generalitat, des d'on va intervenir en la normativa de col·lectivitzacions. S'exilià a l'Argentina, tot i que retornà a Barcelona, on va morir el 1983.

L'al·legat era un crit d'alerta de la indefensió en què es trobava i posava a la picota, sobretot, el POUM, partit que, a Bràfim, va tenir militants actius i de xoc molt potents.[294]

La col·lectivitat ha estat tractada finament per un contemporani dels fets.[295] Segons el seu paper el Comitè comandat pel POUM es creia del tot fort i va clavar estaques de confiscació on va creure convenient, en terres de propietaris i de rabassers "i mai va pensar en una reacció tan adversa". Significà que a Bràfim hi havia diverses faccions d'esquerra i assenyalà que sorgí entre els petits propietaris i els rabassaires una part "contestatària", cosa que motivà l'enfrontament "entre els que creien en el col·lectiu i els que hi estaven en contra, partint de la base que tots eren homes amb la mateixa ideologia o semblant". De l'entesa entre ambdues parts d'esquerra, el resultat pràctic comportà que el Comitè respectaria les terres que els rabassaires tenien al seu càrrec, amb la collita depenent totalment en propietat del parcer, el qual l'havia de dur al Sindicat Agrícola. En el cas dels jornalers, pogueren optar entre seguir treballant per l'amo i, si aquest perdia els drets —o sigui, era confiscat—, podrien fer una comunitat independent del Col·lectiu portant la collita de vi al sindicat, tal com el Col·lectiu també la hi portaria.

El 1939, acabada la guerra de les armes, trobem que la majoria dels pagesos de la col·lectivitat van marxar a l'exili. El relat d'un llavors nen de Bràfim ho desgranaria a la senectut, amb un ull clínic senzill, però clar. El trencament de la marxa a l'exili seria inexorable.[296]

El mateix 1939, igual que arreu, l'alcalde tingué potestat d'arrendar finques de persones d'esquerres que havien marxat. Així, trobem que, respecte de les demandes de particulars fetes al Ministeri d'Agricultura, aquest les tramitava via alcaldia per tal que se'ls retornés la finca. Aquest darrer exemple va ser el cas de la finca de Carme Ventosa Gausch. Començaven altres temps.

294 Es pot consultar la nòmina en el meu llibre *Jo delato… [Op. cit.]*. Valls, 1997.

295 Rebull Gras, Francesc: *Una joventut segrestada. Visió des de l'Alt Camp, 1934-1949*. Ed. Cossetània. Valls, 2009.

296 *Ibídem* p. 43-44. El nen que citem seria l'autor del llibre, Francesc Rebull. Vegeu "Apèndix 8". Tenim constància de diverses persones que formaren part de l'èxode: Joan Armengol Batalla, Artur Boada Recasens, Creu Miracle González, Joan Sendrós Pons, Jaume Vidal Miracle, Pere Vives Segarra… Alguns, com era el cas de Jaume Vidal, tenia terres de secà i regadiu a Montferri a la partida Horta Gaià, que, al marxar, òbviament, abandonà.

4.2.5 Cabra del Camp

Cabra era el 1936 una població eminentment pagesa de 872 habitants, més l'agregat de Fontscaldetes, amb 25 veïns. El 1940 havia davallat a 809 persones. Va tenir la seva punta més alta de població a finals del segle xix, el 1887, amb 1.204 residents. En període de guerra, passada l'etapa del Comitè,[297] es configurà el primer ajuntament real el 21 d'octubre de 1936, format per tres components de la CNT, tres d'ERC, dos de la UGT, un del POUM i un de la UdR. Josep M. Morató Vives, de la CNT, que ja havia presidit el Comitè, va ser escollit president del Consell Municipal.[298]

Industrialment, tenia una fàbrica de teixits que donava feina a una trentena de dones i a un contramestre. Agrícolament, disposem de dues fonts d'informació de l'economia local. Una, només de la producció de fruits secs, amb reserves. En un any normal, es collien 1.120 sacs d'avellanes, 250 sacs d'ametlla molla i prop de 400 sacs d'ametlles fortes. A l'agost de 1936, just començada la guerra, es demanà com estava el mercat i la previsió. Es digué que la collita d'avellanes de 1935 havia estat curta, de només 600 sacs, aproximadament, una seixantena dels quals encara quedaven per vendre, i que la propera, a punt d'arreplegar, s'esperava bona, al voltant dels 1.500 sacs. Respecte a les ametlles, la collita de 1935 tampoc no havia estat abundant, prop de 150 sacs d'ametlla molla, una vintena dels quals encara restaven en existència, amb previsions gens optimistes per la collita a punt d'entrar, ja que només es preveien 40 sacs, atès que els ametllers havien estat perjudicats pel fred. En la previsió de collita d'ametlla forta, s'esperaven els 400 sacs seguint la tònica que consideraven normal. La segona font, més àmplia, ja passada la collita de 1936, va ser gestionada pel Servei d'Estadística de Transport. Quant a producció, s'hi féu constar que s'havien obtingut 363.000 litres de vi, 850 sacs d'avellana, 5.000 quilograms d'ametlles —equivalents a 125 sacs— i que, setmanalment, es venia a l'exterior 400 dotzenes d'ous, 15 exemplars d'aviram —entre gallines i

297 Va estar format per Josep M. Morató Vives com a president, acompanyat de Francesc Calavera Barrafon, Joan Contijoch Grau, Joan Vives Queralt i Joan Tudó Forné.

298 Segons dades de Pozo González, Josep Antoni: *La Catalunya antifeixista. El govern Tarradellas enfront de la crisi política i el conflicte social. Setembre de 1936-abril de 1937*. Edicions Dau. Barcelona, 2012, p. 242. Podria ser que hi hagués algun canvi, atès que les actes municipals de juny de 1934 al 6 de novembre de 1936 s'han fet fonedisses. El dia 7 de novembre, el panorama era de tres components de la CNT, dos d'ERC i un de la UdR.

pollastres— i 65 conills, dut per un sindicat de transports de la CNT que s'havia constituït. En el tema del bestiar, s'indicava que, a la població, hi havia un cens de 200 cabres, 100 bens, 2 vaques, 25 vedells i pocs porcs a causa de l'epidèmia del mal "roig". L'any 1937 tenim el complement dels altres productes agraris i de bestiar, per la qual cosa sabem que, a més de la collita de vi i fruits secs —amb les variants de rigor—, es collien 4.554 quarteres de blat, 2.052 d'ordi, 2.091 de civada, molt per sobre de les 400 d'erb, 250 de favons, 28 de guixes, 58 de veces i els 1.171 forcats d'alls. Respecte al bestiar, la cabana era de 3.814 gallines, 1.359 conills, 105 porcs, 11 verres, 2 verrots, 17 vedells, 223 cabrits de cria, 10 cabrits, 1 xoto,[299] 140 bens de cria, 30 bens per matar, 2 vaques i 5 arnes.

Les primeres notícies de recerca de la col·lectivitat de Cabra són, com a arreu, a partir de l'autor francès Frank Mintz el 1977 i de l'alemany Walther Bernecker el 1978. En la seva recerca, el primer va escriure que la col·lectivitat tenia terra confiscada i terra aportada per col·lectivistes, sense concretar-ne més detalls, mentre que el segon indicà que la data de fundació va ser anterior al desembre de 1936; la componien 22 membres; l'afiliació dels col·lectivistes era de la CNT; tenia entre 21 i 60 hectàrees de terra col·lectivitzada, tot i que també n'hi havia d'aportada voluntàriament; que el sistema de remuneració era variable; que es collien avellanes i vi; que l'obligació de treballar era per a les persones amb edat compresa entre els setze i els seixanta-cinc anys, i que, com a prestacions socials, hi havia els aliments bàsics gratuïts i la concessió d'uns diners per a despeses.[300] Per aquesta apreciació, sabíem d'una col·lectivització feta a l'estil de les de la comarca, o sigui, iniciada amb aportació de terra pròpia afegida a la comissada. Trobem en marxa la col·lectivització el 16 de setembre de 1936, ja que tenia un compte obert al Banc de Valls i fou receptora en aquesta data d'un ingrés de 2.000 pessetes.[301]

299 Podria ser un mardà si fos un mascle d'ovella o un boc si fos un mascle de cabra.

300 MINTZ, Frank: *La autogestión… [Op. cit.]*. Madrid, 1977, p. 141. BERNECKER, Walther L.: *Colectividades y revolución social*. Crítica. Barcelona, 1982, p. 202, en versió castellana. Del 1978 n'és la versió alemanya. En la casella de conreus, s'hi cita una *G*, que no encertem a veure què vol dir, tot i que pot tractar-se de la sigla de granja o també d'un error tipogràfic per una *C*, que llavors significaria "cereals". En el tema d'hectàrees, l'autor fa una conversió d'un jornal equivalent a 0,22-0,62 hectàrees, tant per aquesta com per les col·lectivitas de Figuerola del Camp, la Masó, el Pla de Cabra, Vallmoll, Valls i Vila-rodona, qüestió del tot revisable.

301 Geroni Baldrich Solé va fer l'ingrés. El 24 d'octubre es demanà al banc d'obrir un altre compte, el signatari del qual seria Josep M. Morató Vives.

En període de guerra, l'enquesta de 7 de novembre de 1936 de la Conselleria d'Agricultura de la Generalitat sobre la col·lectivització de la terra, publicada en el *Butlletí del Departament d'Agricultura*, aportà detalls concrets.[302] S'hi va indicar que la col·lectivitat disposava de 96 jornals de terra, 64 aportats voluntàriament i 32 apropiats a feixistes; que hi havia 22 socis inscrits, 12 homes i 10 dones, tots actius; que el sistema de retribució depenia de la collita; que la classe de conreus eren la vinya, els cereals i els avellaners; que l'utillatge de què disposaven tenia un valor de 19.000 pessetes; que l'import del que valia el bestiar es valorava en 9.000 pessetes, i que l'afiliació sindical dels col·lectivistes era de la CNT.

El Comitè de Cabra del Camp, quan esclatà la guerra, com arreu, va decomissar el que li va convenir. Sabem de les expropiacions de propietats urbanes per documentació de quan les van intentar legalitzar, per la tramesa al Comitè de Responsabilitats de la Generalitat, com era preceptiu. En una carta de maig de 1937, l'alcalde, Josep M. Morató, basant-se en el Decret de 9 de gener de 1937, demanava que es donés curs a les confiscacions efectuades en el període de mandat del Comitè. Per la missiva, sabem que l'Ajuntament complimentaria la documentació, com va ser usual en tots els consistoris de Catalunya, i que les organitzacions polítiques, sindicals i econòmiques, com era el cas de l'entitat agrària Sindicat Agrícola i Cooperatiu, farien la mateixa demanda de les confiscacions que havien efectuat, enviada pels seus representants. El 30 de juny de 1937, l'alcalde demanà, novament, un informe favorable al decomís de dos immobles per l'Ajuntament, "a fi d'elevar-les com a definitives, per tractar-se d'individus que estan afectats pel Decret del 5 d'agost de 1936", que permetia que ajuntaments, partits i sindicats d'esquerra poguessin confiscar propietats d'elements contraris al règim. Tot i amb això, no indicava en cap moment de quines expropiacions parlava.

El que sí que coneixem són els expedients oberts per la Comissió de Responsabilitats, per mitjà dels quals podem treure'n l'entrellat, i d'algunes confiscacions concretes, alguna de favorable a la col·lectivitat. Per aquesta acció, sabem de sis actuacions:

1) Un expedient va ser obert contra Josep Baldrich Portas per una propietat seva com a hereu de Raimunda Portas Queralt. El 10 de juny de 1937, l'alcalde, Josep M. Morató, va signar l'acta d'expropiació de l'immo-

302 *Butlletí del Departament d'Agricultura*. Generalitat de Catalunya, núm. 3, desembre de 1936.

ble conegut com casa Pau de les Gallines, situat al carrer de la Pica, 27, i hi féu constar que seria destinat a finalitats d'utilitat social. El reculat 1 d'octubre de 1938, Gaietà Rahola, secretari de la Comissió de Responsabilitats, n'inicià els tràmits per donar o no l'autorització efectiva.

2) Un segon expedient va anar dirigit a la propietat de Josep Duch Solé, coneguda com casa Duquet, del carrer Doctor Giné i Partagàs, 6. L'alcalde, el 18 de febrer de 1937, en nom de l'Ajuntament, va cursar la demanda de l'immoble del resident i veí de Barcelona per tal de destinar-lo a escoles públiques. Tanmateix, no va ser fins a l'octubre de 1938 que la Comissió de Responsabilitats n'inicià els tràmits per validar l'ocupació, cursant, com era preceptiu, cartes als quatre organismes involucrats a donar informació en tota confiscació. Coneixem la resposta de l'Ajuntament del 27 d'octubre per ofici del secretari, Josep Ferré Canela, amb el vistiplau de l'alcalde, que matisava que la casa de Duch tenia un líquid imposable de 45 pessetes.

En aquest cas concret, també sabem del plec de descàrrec que va trametre Josep Duch a la Comissió de Responsabilitats, al qual tenia dret per parar el cop del decomís. Argumentava que s'estranyava de la confiscació i, per remuntar-ho de forma, explicava part del seu periple professional per Valls i Barcelona, allunyat de tota activitat política:

> […] No pot creure en una acusació seriosa […]. Que mai ha militat en cap partit polític, encar que sempre ha acatat les dispossicions dels goberns legalment constituits. Que des de fa tretze anys s'ausentà de Valls, on residia, per acompanyar al seu germà Candi, en el negoci de la compra i venda de bestiar caballar, domiciliant-se desde allavors en la casa que ambdós com indivisa, posseeixen en el carrer del Clot nº 207 d'aquesta Ciutat [de Barcelona].

Seguia explicant aspectes a partir del 19 de juliol i aportava una visió equilibrada d'alguna de les expropiacions que es feren a persones no residents als pobles i que serveix tant per a Cabra com per a altres poblacions:

> Que vivint en dita casa [de Barcelona] sovrevingué el 19 de juliol sense que en una barriada tan somoguda per aquell trastorn, tinguessin cap incident amb ningú, ni correguessin perill de cap classe, malgrat ésser negociants i petits propietaris amb diversos llogaters obrers. Que desde el dinou de juliol, mai s'ha ausentat d'Espanya ni un sol dia, que no ha tingut cap concomitancia amb els autors del moviment subversiu, i que la seva preocupació han sigut sempre els seus afers particulars i la pau amb tothom. Si es objecte d'un expedient, no pot atribuir-lo més que al fet de que algun poble en el primer moment, cregué del cas apropiar-se el de tot els forasters, majorment quan

aquests com el recurrent i vist el decret de la Conselleria de Agricultura, no han anat a molestar mai més a ningú per cobrar.

3) El tercer expedient, tramitat per l'alcalde el 10 de juny de 1937, va ser contra Joan Moncusí Andreu, resident a Tarragona, sobre la casa Canela, situada al carrer Joaquim Maurín, 42-44, destinada també a finalitats d'utilitat social. En la demanda d'ampliació del Comitè de Responsabilitats, el secretari i l'alcalde ressenyats determinaren que la finca era propietat de la dona de Moncusí, Manuela Solé Pont, amb els números 32, 42, 44 i 46, amb un líquid imposable de 60, 6, 9 i 9 pessetes, respectivament, mentre que la informació de Joan Masqué i Punsoda, substitut del registrador del Registre de la Propietat de Valls, escrivia que, en aquell carrer i número, no hi constava cap habitatge "inscrit a nom de ningú", en una maniobra del tot dilatòria, parcialment certa pel canvi de nom del carrer.

4) El quart expedient a la Comissió de Responsabilitats va ser tramitat el 18 de febrer de 1937 per Josep Calavera en nom i representació de la CNT, respecte de l'immoble conegut com Villa María, situat al carrer Lluís de Sirval, 1 —abans Montserrat—, propietat d'Antoni Rovira Busquets, resident a Barcelona, per ser destinat a local social de la CNT. El substitut del registrador oficial féu l'informe corresponent i l'alcalde i el secretari ressenyats digueren que l'immoble del carrer Montserrat tenia un líquid imposable de 45 pessetes.

En aquest cas, Antoni Rovira també va escriure a la Comissió de Responsabilitats el 8 de novembre de 1938 defensant que no li prenguessin la propietat. Digué que era major d'edat, amb domicili a Barcelona i que l'Alcaldia de Cabra li havia comunicat que el seu nom sortia en el DOG referit a aquest assumpte. Protestava que se'l considerés d'ignorat parador, tal com apareixia en el *Diari Oficial*, ja que no s'havia amagat. Afegia que era un cooperador de la justícia, que sempre havia viscut a la ciutat de Barcelona, dedicat al sector industrial, que era del tot conegut pel fet d'atendre el servei de bar al Cinema Excelsior i que, anteriorment, havia passat per altres establiments. Altrament, deia que era afecte al règim i aportava els rebuts de lloguer de la casa que posseïa des de feia més de vint anys a Cabra i els rebuts de contribució de la feina.

D'altra banda, per informació municipal, sabem d'altres confiscacions urbanes, però desconeixem si la demanda es cursà a la Comissió de Responsabilitats de la Generalitat.

5) Una confiscació va ser feta pel Sindicat Agrícola i Cooperatiu. Era la casa Targa al carrer Giné i Partagàs, propietat de Ramon Targa Vilanova. Al juny de 1938 l'Ajuntament mantingué converses amb la Junta Directiva del sindicat per habilitar un pis a la casa embargada després d'unes reformes prèvies, per a residència de famílies refugiades que s'hostatjaven al mas Socies i que, per necessitats militars, havien de ser desallotjades. Les obres van ser sufragades per la Prefectura d'Obres d'Aviació.[303]

6) Una altra ocupació va ser la realitzada per l'Ajuntament al xalet o masia Carril —per hostatjar-hi refugiats—, propietat de Joaquim Carril Monasterio, edifici que, al desembre de 1938, va ser ocupat per personal d'esquadrilles del IV Sector d'Aviació, per la qual cosa les famílies refugiades van ser desallotjades i posades a la casa de Josep Baldrich, al carrer de la Pica.

7) Una altra casa confiscada pel consistori va ser la de Joan Queralt Gasol, al carrer de les Salas, també per encabir-hi refugiats que havien estat desallotjats del xalet Carril.

8) Un immoble situat al carrer de la Pica, 6, anomenat casa Saldoni, propietat de Pere Andreu Cabestany, sense que se'n sàpiga l'ús.

9) Un altre immoble conegut amb el nom de can Socies, propietat de Lluïsa Freixa Sala.

10) I la casa de Mercè Masferrer de Cros, amb la peculiaritat que la propietària contestà l'escrit de l'alcalde que li comunicava que el Comitè l'havia expropiat i el Consell Municipal ho havia ratificat i que es destinaria a escoles nacionals i de parvulari, a més d'haver-li agafat dues taules i un matalàs.

L'escrit de resposta de la propietària, desconcertant, manifestava sobre aquesta darrera qüestió que no trobava cap inconvenient a la requisa, "puix sempre he sentit una fonda inclinació per a els humils i els necessitats". Respecte a la confiscació, assenyalà que "vaig imposarme un meditat silenci, al acudir a les autoritats Superiors per a que accedissin a la vostra petició. Ja que no podia veurer en mals ulls, que dintre de la que jo considero la casa pairal meva i del poble, hi fossin hostatjats els infants del

303 Podria ser que fos o no la mateixa que el comissari Eliseu Roura habilità al carrer Giné i Partagàs, 10, per al capità ajudant de la Comissió Reguladora de l'Exèrcit de l'Ebre Alfonso Maifren Verdaguer, en data idèntica de 10 de juny de 1938, tot i que el propietari no hi coincideix, ja que hi consta Manuel Boadella, veí de Barcelona. En la cessió del pis al militar, s'hi féu un exhaustiu inventari de mobles i utensilis.

mateix per a hi rebrer un ensenyament i una cultura". Prosseguia dient que, a les dificultats que havia trobat el Consell Municipal, ella hi havia trobat el desllorigador, "tota vegada que dintre de l'Autoritat Superior no hi habeu pogut trovar una sol·lució als vostres desitjos, vaig fer una gestió en el Organisme competent i com a consecuencia de la mateixa, es lo que me ha sigut molt grat poguer comunicar per mitjá de la present, la meva autorització en el sentit al principi indicat".[304] En definitiva, venia a dir que ella mateixa hi havia donat suport.

Talment, aquests immobles no van ser els únics confiscats. El 15 de novembre de 1937, des del Jutjat de Primera Instància o Instrucció de Valls, a petició del president de l'Audiència de Tarragona, es féu un balanç de la relació d'edificis i finques de l'església confiscats. La informació donada pel Jutjat Popular indicà que, de l'església, només en quedaven les parets, la volta i uns bancs vells i que, en aquell moment, es feia servir de dipòsit de carros i altres objectes. Respecte de l'abadia, també expropiada, s'hi féu constar que hi residien tretze famílies refugiades procedents de Madrid.[305]

Amb tot aquest cúmul d'expedients, a l'octubre de 1938 sortiren els edictes de la Comissió de Responsabilitats. L'Ajuntament, per unanimitat, acordà no efectuar cap al·legació, en l'espera del dictamen final.

Després d'aquesta municipalització-confiscació de finques indicada, la majoria per necessitats de l'Ajuntament, hi hagué la posada en marxa de la col·lectivitat agrària. Un anònim corresponsal cenetista, que seguia els mítings sindicals per fer-ne una ressenya en la premsa, exposava que, a Cabra a principi de desembre de 1936, l'organització sindical del poble tenia més de vint anys d'existència i que s'havia forjat un nucli potent que, en el decurs dels anys, havia resistit vagues i repressions "de extremada dureza", per la qual cosa considerava els seus afiliats com un dels bastions de l'anarcosindicalisme del moment.[306] Per altres estudis, sabem que el que s'exposà era cert.[307] Prosseguia dient que, en aquest començament de guerra, s'havia expropiat propietat rústica i urbana i citava sense determinar que s'havien fet seves propietats d'Antoni Rovira, Albert Dasca

304 Podria ser la casa coneguda com Metge Giné. Era de Mercè Masferrer Miró.

305 AHN. Madrid. Causa General 1447.1.

306 En l'acte, hi parlaren Manuel Molet i Josep Viadiu en representació del Comitè Regional. Anton Ferré Marí, "antiguo militante de la CNT", el va presidir. Molet era un periodista del Sindicat de Professions Liberals de Barcelona i Viadiu per aquelles dates treballava a la Soli.

307 Pot consultar-se en el meu llibre *El pensament agrari… [Op. cit.]*. Tarragona, 1986.

—exdiputat monàrquic—, Ramon Targa, Pere Andreu, Joaquim Carril i Fèlix Socías, convertides, respectivament, en local de la CNT, de la UGT, en quarter de milícies, en refugi per als nens del front i en sanatoris per a ferits en la lluita. Era el complement que hem vist i, alhora, l'avançada del que venia.[308] Així, s'ampliava la nòmina d'edificis requisats que hem assenyalat, se'n deia l'ús, però continuaven sense concretar les terres de la col·lectivitat ni els col·lectivistes.

Tanmateix, la primera informació que tenim documentada d'una terra confiscada a Cabra —n'hi hagué moltes més, com es veurà—, es pot resseguir fil per randa. En la reunió local del Comitè de 2 de novembre de 1936, aquest, per unanimitat, acordà comissar una peça de terra de Jaume Tous Aluja (Esperança), situada a la partida Font del Bou, d'una extensió aproximada de tres jornals, "per conrear-la segons ús i costum del bon pagès, o sigui per rendiment deficient". El Comitè, tot seguit, ho comunicà a l'interfecte.[309] Per aquesta comesa, sabem que el 17 de novembre, Jacint Prats Ferrer, gendre de Jaume Tous, ho denuncià a la Junta de Seguretat Interior (secció Comarques), a Barcelona, organisme que tenia cura de dilucidar aspectes conflictius, i afegí a l'escrit que li havien agafat una altra parcel·la al camí de Montblanc. Tal com en un cas semblant que passà a Bràfim, per tal de solucionar-ho, la referida Junta de Seguretat Interior dirigí una carta a l'alcalde de Cabra el 3 de desembre, en què li demanava que certifiqués "si la terra que s'indica era o no conreuada pel seu propietari". L'alcalde respongué que el decomís va ser fet no pel motiu de no estar conreada, sinó per no conrear-la segons ús i costum de bon pagès, perquè aquest propietari tenia un excés de terra per treballar, i molt més en aquest moment que el mosso que l'ajudava en el conreu l'havia deixat per passar-se a la col·lectivitat —afirmació que era la constatació que aquesta existia. L'alcalde suavitzava la queixa dient que s'havia autoritzat l'amo a poder seguir treballant la terra aquest any agrícola. Sembla que aquesta resolució havia estat acceptada pel propietari, per la qual cosa el secretari del Consell Municipal, el 5 de desembre, ho comunicà a la Junta de Seguretat Interior. Malgrat tot, les aigües no deurien baixar gaire clares

308 A ANC. Sant Cugat. Fons: Centro Documental de la Memoria Histórica Salamanca. Lligall 157, hi apareix una relació nominal de propietats confiscades de Cabra: de Pere Andreu Cabestany, de Joaquim Carril Monasterio, de Lluïsa Freixa Sala, de Mercè Masferrer Miró i de Ramon Targa Filambre. Alguns noms, no tots, coincideixen.

309 ANC. Sant Cugat. Fons: Centro Documental de la Memoria Histórica Salamanca. Lligall 307.

perquè el dia de Nadal de 1936 es reuní a Cabra la Junta de Seguretat Interior (secció Comarques), en aquest cas, per reconduir la crisi municipal, ja que els representants del POUM, del PSUC i de la UdR s'havien retirat del Consell Municipal, cosa que podia ser conseqüència del fet anterior, tot i que sembla que també va ser solucionat.[310]

La col·lectivitat de Cabra, bastió confederal, explicava ja per si mateixa al desembre de 1936 la seva realitat. Interessa destacar que, en el Sindicat de Treballadors de la CNT, hi havia noranta associats i que la col·lectivitat era formada per tretze famílies d'aquest sindicat, que tenien 125 jornals de terra per conrear —entre la confiscada i l'aportada pels seus components—, 30 dels quals eren de regadiu; per tant, el Comitè d'Abastiments —suposadament, en mans del Sindicat Agrícola local— controlava tot el comerç local.[311] S'hi assenyalava que la terra produïa blat, vi, avellanes i patates.

Per engrescar l'entrada de pagesos a la col·lectivitat, el 23 de desembre de 1936, aquesta celebrà un acte de propaganda[312] presidit per Josep Calavera Barrafon, president del Sindicat de Pagesos de la CNT. Anton Ferré Marí, Anton Trenat, orador local, féu una comparança de la col·lectivitat com a fenomen social del moment, amb la fundació de la Societat Agrícola el 1895, quan van ser pocs i criticats, però que, passats uns anys, el triomf havia estat esclatant. Josep Anglès Ferré, orador del Pla de Cabra, explicà els avantatges morals aconseguits a la col·lectivitat planenca. Ramon Porté, secretari del Comitè de Relacions Camperoles de la CNT, explicà que, de moment, les col·lectivitzacions serien parcials, però que la pràctica demostraria que s'hauria d'anar a la col·lectivització total. Joaquim Cortès, del Comitè Regional, tancà l'acte.

En aquesta arrencada i posterior consolidació de la col·lectivitat, però, havien succeït moltes coses a Cabra. Al setembre de 1936, convocat pel Comitè Antifeixista local, els socis es reuniren al local de la Societat Agrí-

310 *Ibídem*. En la reunió, van assistir-hi les organitzacions locals i els representants forans de la Junta de Seguretat Interior (secció Comarques) següents: Germà Carod Pastor, de la CNT, Josep Torres Niu, del POUM, [Ricard] Garcia, de l'ACR, Matas, del PSUC, [Josep] Borràs [Villarubia], de la UdR, i [Josep] Barberà [Bonet], d'ERC. El conflicte passaria per mirar d'arreglar les posicions encontrades i, per aquest motiu, se seguí la norma, que consistia a celebrar una reunió de la Junta de Seguretat Interior representada per un membre de cada organització sindical i política. No sabem si el conflicte provenia de la col·lectivització indicada, però de ben segur que hi era present.

311 "Campañas de la CNT", *AS*, 3 desembre 1936, núm. 9, p. 3.

312 "Informació comarcal: De Cabra del Camp", *AS*, 31 desembre 1936, núm. 13, p. 2.

cola (Sindicat) per procedir a la fusió de les dues entitats agràries, la indicada —formada per persones de pensament d'esquerra— i el Sindicat Agrícola i Caixa Rural —integrat per persones d'idees conservadores—, seguint la normativa de la Generalitat i configurant una nova entitat que s'anomenaria Sindicat Agrícola i Cooperatiu. El nou president seria un dels homes forts de la CNT local, Anton Ferré Marí, fins que va ser engolit pels Fets de Maig de 1937. La nova entitat, al llarg de la seva presidència, aplicà tesis solidàries a través d'una germandat que s'arrossegava de la societat d'esquerres, per les quals els socis d'edat avançada reberen dos jornals setmanals en comptes d'un que tenien estipulat. La col·lectivitat s'integrà com a secció al Sindicat Agrícola i Cooperatiu, seguint les directrius de la CNT, la qual cosa no implicaria que no hi hagués problemes, ja que, si atenem a la informació de gener de 1938, una comissió de la col·lectivitat es presentà al Sindicat Agrícola "amb el propòsit de sotmetre's al control d'aquest Sindicat i amb els mateixos drets i deures que els demés socis" i acceptà no participar en el repartiment de nitrat i amoníac que el Sindicat Agrícola havia concertat amb la FESAC comarcal de Valls, si les quantitats que es rebrien eren inferiors a la demanda efectuada, senyal que no havia fet la comanda quan pertocava.

El Sindicat Agrícola va ser el braç dret del consistori en el tema de Proveïments com marcava la llei, ja que, oficialment, tots els productes havien de passar per les seves mans per poder activar intercanvis amb altres sindicats agrícoles, un exemple del qual va ser la venda que féu al febrer de 1937 al Sindicat de Nulles de 3.700 quilograms de patates que serviren per comprar altres productes que la població no tenia. En aquesta faceta de compra dels productes als pagesos, el paper del sindicat va ser crucial i bàsic, i s'enemistaria, en alguns casos, amb els mateixos pagesos que no portaven tota la producció, que n'escatimaven una part per desviar-la al mercat negre, d'on obtenien sucosos beneficis. Això succeïa perquè els preus de compra dels productes per part del Sindicat van ser sempre els oficials, pagats a terminis com marcava la FESAC. Altrament, el Sindicat Agrícola i Cooperatiu, sensibilitzat del tot amb la guerra, va donar quantitats en metàl·lic per a necessitats del front, com l'aportació de 500 pessetes a l'octubre de 1936 i idèntica quantitat al desembre de 1937.[313] Tanmateix,

313 Es pot ampliar a Teixidó Montalà, Jaume: "La Societat Agrícola de Cabra del Camp (1895-1936) i el Sindicat Agrícola Cooperatiu (1936-1939)", a Fuguet Sans, Joan *[et al.]*: *La Societat Agrícola de Cabra del Camp 1895-1936*. Gràfiques DARC, SL. Valls, 2012.

el 1937 sorgiren problemes al sindicat: un, la dificultat de poder subministrar farina als forns, per la qual cosa es dictaren mesures restrictives de consum i es prohibí de donar farina al bestiar; i dos, pel que fa a l'autoajuda solidària dels socis que es decidí per treballar la terra de famílies que tenien fills al front, ja que algú va haver de pagar una multa per no ajudar quan es demanava.

Un segon estament que també canvià els papers, i molt, va ser el mateix Consell Municipal. La transició del Comitè al Consell va ser del tot normal. El Consell rebé diners sobrants del Comitè dels que havia recaptat per subvenir les necessitats de guerra i per pal·liar l'atur forçós de diversos veïns. Ho avala el lliurament de les 475 pessetes sobrants al novembre de 1936 o el cobrament de la venda de les avellanes que l'excomitè s'havia fet seves en el període que controlà el poble per un valor de 1.155 pessetes al gener de 1937. Per altra part, el Consell Municipal féu ben aviat ús de les cases que es trobà en possessió, que procedien de les confiscacions del Comitè, i de locals propis per tapar forats: al desembre de 1936, l'excasa de la rectoria o casa Saldoni serví per encabir-hi els primers refugiats que arribaren de Madrid; al juliol de 1937, s'acordà cedir en arrendament la casa de camp Socies a dues famílies de Tarragona, conservant el dret del milicià que s'hi hostatjava, Joan Montalà Robert, convalescent, el qual es guaria de les ferides al front d'Osca; o la cessió al setembre de 1937 del pis de la Casa de la Vila per encabir-hi sis famílies basques procedents de Santander. En aquest darrer cas, feren ús del mobiliari i dels utensilis de cuina procedent de les cases comissades de Josep Duch i de Ramon Targa.

La relació de l'Ajuntament amb el Sindicat Agrícola i Cooperatiu va ser del tot fluïda. En la normativa d'octubre de 1936 de la Comissió de Proveïments local per tenir el control de les mercaderies dels pagesos, s'hi assenyalà que, respecte de les vendes que efectuessin els socis al Sindicat Agrícola i Cooperatiu, aquesta entitat lliuraria el 50% de l'import al comptat al venedor i la resta seria ingressada a la llibreta de crèdit de la Caixa Rural de l'entitat; i, pels que no en fossin socis, era obligat donar detall a la Secretaria de la Comissió de Proveïments a la Casa de la Vila. Talment, el tema dels refugiats va ser recurrent: al febrer de 1937, des de la Conselleria de Proveïments es constatà el dèficit de farina i de pa a causa de l'augment de refugiats, per la qual cosa s'iniciaren converses a fi de solucionar-ho; i al desembre de 1937, l'Ajuntament precipità una reunió de la Junta Directiva del Sindicat Agrícola i Cooperatiu per resoldre el proveïment de patates per al consum dels refugiats.

En un àmbit més global, al desembre de 1937, el Consell Municipal, ara pelat com un jonc, acordà que tots els veïns que guardaven el carro a l'edifici de l'església paguessin 3 pessetes anuals com a contribució d'ús. Al juliol de 1938 el consistori procedí a l'organització de patrulles a fi que s'efectués una vigilància de nit als camps, per tal de salvaguardar específicament la collita de patates, sense descuidar altres productes de la terra, vist que el robatori de productes agraris s'havia incrementat. Tot amb tot, la batzacada més forta es va donar al setembre de 1938, quan l'alcalde, el conseller de Proveïments i el secretari de la corporació van ser citats pel Tribunal Especial de Guàrdia de Tarragona per venda de pa fora del preu de taxa, "per ocultació i intercanvi". Això implicà que es fes un pregó que disposava que, "amb la màxima energia i rigorositat", tothom vengués els gèneres a preu oficial, senyal que abans es feia la vista grossa. La sentència condemnatòria implicà una multa i dos mesos de privació de llibertat a l'alcalde, Ramon Esplugues Foguet, i al conseller. La comunicació del cessament, provinent del conseller de Governació i Assistència Social, va ser taxativa. El Consell Municipal va obrir, tot seguit, una subscripció voluntària per recollir les 5.360 pessetes que havia costat l'afer, 5.000 de les quals eren de multa.[314]

Talment, la relació del consistori amb la col·lectivitat va ser present en diversos fronts. N'és un exemple quan el Consell Municipal al març de 1938 autoritzà una refugiada asturiana, a càrrec de l'Ajuntament, a recollir mig litre diari de llet de la col·lectivitat mentre durés la criança del fill de pocs mesos. Malgrat tot, en el tema tributari, seria on hi hauria més relació. Així, al maig de 1938 s'acordà retirar la recaptació de la contribució de les finques intervingudes que els propietaris no haguessin abonat i cobrar-les dels que, en aquell moment, en feien usdefruit. Al novembre decidiren cridar a capítol els ciutadans que tinguessin finques intervingudes o expropiades que no haguessin pagat. De fet, aquesta mesura plantejà el que succeí a les col·lectivitats de la comarca, en el sentit que les que feren ús de l'explotació de terres pagaren sota un prorrateig fet d'acord amb les disposicions vigents.

Un tema d'abast general va ser la composició de la Junta Municipal Agrària. Un ban de l'alcalde, Josep M. Morató, a l'agost de 1937, assenyalava qui en formava part. Ell mateix, com a president, assistit per Josep

314 Les restants eren pels desplaçaments i per pagar un advocat de Tarragona que va defensar els encartats.

Queralt Marí, de la UGT, Enric Mateu Mestre, president del Sindicat Agrícola i Cooperatiu, Joan Juan Marquès, de la UdR, Joan Vidal Portas, de la CNT, i Joan Morató Queralt, d'ERC. El 30 d'agost la presidència informà a cada membre de la Junta Municipal Agrària que s'havien presentat vint-i-sis instàncies d'al·legacions, de quinze terratinents als quals s'havia agafat terra. Majoritàriament, serien les terres de la col·lectivitat, com tindrem ocasió de veure, i, potser, alguna de parcel·les de municipis veïns expropiades per aquests, sense descartar alguna instància de l'amo al qual portava la terra el mateix parcer. En no rebre al·legacions per part de cap representant polític i sindical de la Junta Municipal Agrària, l'alcalde lliurà el 8 d'octubre al president del Consell d'Agricultura les que havia rebut dels propietaris.

El 27 de desembre de 1937, Joan Vidal Portas, de la CNT, passà a ser alcalde i es convertí en president de la nova Junta Municipal Agrària, la vacant del qual fou substituïda per Andreu Aluja Duch, de la CNT. Altrament, en ús de les facultats de la llei, Joan Vidal delegà la presidència en Joaquim Calavera Barrafon, regidor d'Agricultura del Consell Municipal. El 9 de novembre de 1938, hi hagué nova remodelació per la incorporació a files d'alguns dels components. Quedaren que el president seria Ramon Rovira Marquès, pel fet de ser alcalde, el secretari, Josep Rovira Montserrat en representació de la UGT, i, com a vocals, Gabriel Cervelló Solé, com a president del Sindicat Agrícola i Cooperatiu, Joan Queralt Vives, per la UdR, Anton Garriga Badia, per la CNT, i Valeri Queralt Batet, per ERC.

I, mentrestant, la col·lectivitat funcionava i de quina manera. Al març de 1937. Nònit Puig, des de la secció de Treball Col·lectiu de la FESAC de Catalunya, demanà informació sobre la col·lectivitat. Contestà l'alcalde que aquesta constava de vint-i-dues famílies, amb 162 jornals de secà i 9 de regadiu.[315] Era una xifra que concordava amb el Cens Sindical Agrícola de 1937, que prefigura vint famílies que en formaven part, de les duescentes cinc unitats familiars que es dedicaven a la pagesia, la qual cosa significava que el 10%, aproximadament, dels pagesos hi estaven associats. Vegem-ne alguns aspectes dels seus components i de la terra aportada a partir del Cens Sindical.

315 Altrament, Sebastià Garsaball la demanà des de la secció de Transformació i li contestaren que la capacitat de transformació municipal dels productes era de dos molins d'oli, dues premses d'oli i un molí de farina.

Quadre núm. 18: Cabra del Camp: col·lectivistes i terra aportada								
Nom	*Edat*	*Estat civil*	*Composició familiar*		*Nombre de finques*	*Secà*	*Regadiu*	*Superfície total en jornals*
			Homes	Dones				
1. Aluja Robert, Pere	73	V	1	1	-	-	-	-
2. Aluja Tous, Joan	36	C	1	1	4	4	-	3
3. Arnedo Cerdán, Rafael	56	C	1	-	5	4	1	2
4. Calavera Barrafon, Josep	34	C	1	1	3	3	-	6
5. Calavera Barrafon, Francesc	29	C	1	1	5	4	1	7
6. Calavera Pillàs, Josep	66	C	-	1	4	3	1	8
7. Coll Balañà, Joan	34	C	1	1	4	4	-	7
8. Ferré Marí, Anton	38	C	1	1	6	6	-	5
9. Forné Vives, Josep	54	C	3	1	3	2	1	5
10. Mateu Poblet, Joan	29	C	1	1	2	2	-	3
11. Mateu Bové, Joan	60	C	1	2	7	7	-	8
12. Mercadé Ramon, Josep	60	C	1	2	6	6	-	8
13. Morató Vives, Josep M.	34	C	1	1	5	5	-	8
14. Morató Vives, Ramon	39	C	1	1	3	3	-	4
15. Morató Vives, Salvador	31	C	1	1	6	5	1	4
16. Queralt Batet, Valeri	58	V	1	1	10	10	-	11,5
17. Rovira Duch, Josep	34	C	1	1	4	4	-	7
18. Rovira Marquès, Ramon	45	C	1	2	5	4	1	6
19. Santó Tort, Isidre	41	C	1	1	3	2	1	7
20. Vidal Portas, Joan	32	C	1	1	7	7	-	8

El quadre permet de treure'n algunes conclusions:

- De les vint persones pageses que formaven la col·lectivitat, dinou tenien terra pròpia i només una no en tenia, previsiblement, per haver-la traspassada per edat. La relació entre el nombre de finques i la superfície total permet de veure que la propietat era molt fraccionada.
- Continuant amb la terra, el gran predomini de terres aportades era de secà, amb poques vinces de regadiu, sinònim, en conjunt, d'agricultura de subsistència. S'hi comptabilitzen 117 jornals de terra, en total, només 7 dels quals eren d'horta.
- De les vint persones, totes amb càrregues familiars, divuit eren casades i dues havien enviudat.

- El bloc d'edat majoritària dels col·lectivistes cabrencs comprenia la franja dels que tenien la trentena d'anys.
- Del conjunt de la vintena de components del col·lectiu, quinze eren nats a Cabra i un, al poble veí del Pla —Joan Coll. Només quatre no eren originàries de la zona, tot i que hi portaven anys: Rafael Arnedo era d'Higueruelo (Albacete) i en feia onze que vivia a Cabra, i els tres de cognom Calavera, eren originaris de Fraga (Osca), tot i que en feia quinze que eren residents a la població.

La col·lectivitat de Cabra se significà i donà opinió pública com a tal al març de 1937, en el moment que sortiren a llum pública els estatuts, cosa que ens permet observar tant la dificultat del procés com la seva evolució. El primer fet és la comprovació que generà la implantació.[316] Els mateixos òrgans rectors mostraren la circumstància de no dir res sobre el col·lectiu al significar que ho feien sis mesos després de la seva constitució, a l'octubre de 1936, perquè Cabra, en tema de lluites i demandes socials, sempre s'havia caracteritzat per anar a l'avantguarda dels pobles de la comarca. Això representava, doncs, un reconeixement explícit que, en aquests primers moments de guerra, la col·lectivitat no havia estat a l'altura de les circumstàncies. Concretava més la seva acció en recordar que, malgrat que a Cabra hi havia lluitadors tant de la CNT com del POUM i, que abans de la conflagració, tots s'havien manifestat contraris a la propietat privada, quan va ser l'hora de la veritat de posar en pràctica la doctrina socialista, només van ser onze les famílies disposades a fer l'assaig, que són, en definitiva, les que van començar després d'aprovar el Reglament. Un cop redactat, es féu una exposició a la població on assenyalava els avantatges d'ordre material i moral. De resultes de la informació, s'hi apuntaren dotze famílies més, amb la qual cosa arribaren a les vint-i-tres al març de 1937, xifres que concorden amb les que hem presentat.

Els estatuts de la col·lectivitat constaren de catorze articles, que podem desglossar en diversos apartats. Un era el bloc de drets i deures, iguals per a tothom. S'hi consignava que, per entrar-hi, calia pertànyer a la CNT, la UGT o la UdR. L'Assemblea General era l'òrgan de decisió suprema, basada en la llei de majories. Ser-ne soci era un acte de lliure voluntat. El col·lectiu pertanyia a la Federació de Col·lectivitats de la comarca de Valls, amb tot el que comportava. En l'aspecte econòmic, s'hi feia constar que els

316 "La colectividad de Cabra del Campo", *AS*, 18 març 1937, núm. 24, p. 2.

socis havien de lliurar els béns particulars i que, del lliurat, se'n faria inventari i es podria recuperar si decidissin retirar-se. Alhora, s'assenyalava que es donaria una petita quantitat en metàl·lic —no n'especificava quina— per a despeses familiars complementàries, a prorrateig dels homes aptes per al treball, i que oscil·laria segons els ingressos. Aquesta quantitat era subjecta a tres premisses: un cop passada la collita i després d'haver pagat els adobs i les llavors; a haver deixat una quantitat en el fons social per activar un bon desenvolupament de l'agricultura i tota classe de bestiar, i també per disposar de diners per a la granja avícola i cunícola.

En el tema social, el jornal no es regulà, però s'assegurava a les famílies col·lectivistes els productes de primera necessitat, entre els quals citaven, específicament, el pa, el vi, l'oli, les patates, les verdures i tot tipus de llegums, i anotaven que els altres gèneres bàsics s'adquiririen per intercanvi amb altres col·lectivitats. Altrament, si una família no tenia cap home apte per al treball —cosa que, en aquell moment, no passava—, rebria la quantitat estipulada per la resta de membres que la componien. El treball era obligat per als homes de setze a seixanta-cinc anys i, a partir d'aquesta edat, seria lliure i voluntari. En el cas de malaltia, el col·lectivista rebria la mateixa quantitat que si treballés i que el col·lectiu rebria d'una germandat mutual a la qual tots els socis serien adscrits. Les dones, per als treballs complementaris en què se les necessités, cobrarien el mateix sou que els homes —era la primera col·lectivitat que ho posà en els estatuts— i aquelles que no volguessin treballar per la col·lectivitat serien penalitzades, en el sentit que llavors no podrien treballar a fora.

La col·lectivitat, aquest març de 1937, a més de les terres que conreava, tenia 400 gallines de posta, 22 garrins, 18 bous de recria i 11 animals per a les feines del camp. La cara amarga era que hi havia set companys col·lectivistes al front d'Aragó, i donava una lliçó de com estructurar-se fent-se la següent pregunta: "Qué valor tienen en estos momentos los pequeños intereses particulares, los egoismos y bajas pasiones delante de este movimiento en que se ventila el bienestar de todo un pueblo?". Evidentment, aquesta Cabra era la de la lluita confederal contra els abusos i la injustícia.

La col·lectivitat de Cabra va merèixer un reportatge extens al desembre de 1937 a *Acció Sindical*, de l'estil del que s'havia escrit de diversos pobles.[317] El primer concepte que l'articulista hi posà va ser una lloança "pel

317 "La Col·lectivitat d'Agricultors de Cabra del Camp", *AS*, 30 desembre 1937, núm. 65, p. 3 i 4. Els estatuts són transcrits a "Apèndix 5".

nombre extraordinari de les seves activitats i la seva no menys extraordinària puixança econòmica". Per la informació que s'hi escola, es confirma que la col·lectivitat va ser creada al mes d'octubre de 1936. Al constituir-se, ho va fer per l'associació voluntària de més de vint famílies, remarcant que, a part de les terres expropiades, "no van comptar amb cap més recurs de caràcter econòmic que les aportacions fetes pels companys col·lectivistes. No va fer ús ni d'una pesseta ni de cap engruna de mercaderia provinent d'incautacions". Refermava amb aquesta premissa que l'esforç de constitució havia estat considerable. Sembla que la col·lectivitat va orientar-se pels principis de la intel·ligència i de l'audàcia, ja que, a diferència d'altres, no es limitaren al conreu de les terres, sinó que, amarats de sentit social i preveient unes possibilitats de refermar més l'aspecte econòmic, es llançaren de ple a l'avicultura i la ramaderia. Tot i així, alguna cosa havia passat, ja que, si no, no s'entén la crida al sentiment col·lectivista que va aparèixer en la premsa i que assegurava que els enemics de la col·lectivitat eren a dins i que s'havien de superar els defectes, els egoismes i les misèries.[318] Respecte a la producció agrícola, la collita de 1937 va ser catalogada d'excel·lent en cereals, patates, verdures, avellanes i altres productes, en quantitat i qualitat, cosa que significà que el col·lectiu es trobaria en bones condicions tant des del punt econòmic com dels proveïments que tenien emmagatzemats. Això era més meritori perquè les terres que conreaven eren quasi totes de secà.

L'avicultura o la granja avícola, però, va ser el tema estrella de la col·lectivitat. La granja comptà, majoritàriament, amb l'aportació de bestiar propi. Aquest final d'any 1937, tenia més de 300 gallines, "totes, menys set, aportades pels col·lectivistes". Destacava que havia estat una inversió material crescuda, però que, ara, el rendiment era important, ja que, a part dels ous que es repartien les famílies col·lectivistes, en podien vendre molts i esdevenia un dels ingressos més considerables i estimables pel fet de ser continuat. Tanmateix, l'experiència amb animals no s'acabava amb el tema avícola, sinó que seguia amb porcs, bens, cabres i vaques. Tenien en bones condicions els corrals de porcs, la majoria dels quals eren consumits per les mateixes famílies col·lectivistes, que venien els sobrers. Posseïen també un ramat de 60 bens i prop de 25 anyells i basaven la política respecte d'aquests animals més en el sentit d'incrementar el ramat que no

318 Creiem que seria per la baixa de tres membres, xifra que ja hem detectat en el seu moment.

pas en el de consumir —tot i que també se n'havien repartit alguns—, per la qual cosa la previsió era optimista tant pel fet de poder consumir com de poder vendre. Les cabres eren uns altres animals que posseïen, tant per la carn com, sobretot, per la llet. Havien arribat a reunir un ramat de 40 cabres lleteres i uns quants cabrits amb els corresponents bocs. Amb la llet, abastien totes les famílies i fins en venien. Les cabres, però, al llarg de la guerra, se les vengueren perquè feren una aposta per tenir vaques que reeixí. Compraren, majoritàriament, vedells i vedelles per recriar en diverses localitats de l'Alt Urgell i, un cop engreixats, eren venuts per ser sacrificats. Més endavant, muntaren una vaqueria tant per la llet com per no haver d'adquirir a fora el bestiar novell per a la recria, aspecte assolit pel fet que, en un determinat moment, ja tenien vuit vaques, a més dels vedells. Amb aquesta operació, aconseguiren més litres de llet, que es repartiren segons les necessitats que tenia cada família i en vengueren la resta —50 litres diaris, aproximadament.

Un dels aspectes interessants era la qüestió econòmica. S'assenyalava que la col·lectivitat havia començat sense numerari, només amb les mercaderies pròpies que havien aportat els col·lectivistes. A l'acabar el primer any agrícola —octubre/novembre de 1937—, el capital líquid que posseïa era de 124.000 pessetes. En l'inventari, en el passiu, s'hi havia contemplat tant el valor de les finques en usdefruit que van ser comissades, com les finques dels col·lectivistes que s'hi aportaren, com altres donacions fetes per aquests en allò que entenem com els animals de treball, els estris, les llavors, els adobs o els fems. Així, la col·lectivitat tenia un guany net de 900 pessetes setmanals, aproximadament, un cop sufragades les despeses que representava el sosteniment de les famílies col·lectivistes amb setmanades que, en aquell moment, oscil·laven entre les 75 i les 96 pessetes. La col·lectivitat, malgrat que el jovent era al front, es caracteritzà tant per l'ajut social —al sosteniment de les milícies i, després, a l'exèrcit— com per la solidaritat moral i material a les famílies refugiades. Un ajut monetari concret va ser al setmanari *Acció Sindical* en un període de crisi del diari anarquista, amb l'aportació de 20 pessetes que van ser fetes efectives per al semestre maig-octubre de 1938. Pel que sabem, fou l'única col·lectivitat de la comarca que va ajudar.[319]

319 "Als amics d'Acció Sindical: Dues paraules a propòsit del desenvolupament del nostre setmanari", *AS*, 10 novembre 1938, núm. 110, p. 4, st. La Redacció i Administració.

La col·lectivitat, domiciliada al carrer Joaquín Maurín, com qualsevol productor local féu les declaracions i els pagaments que se li demanaren. Sabem les que efectuà el 17 de setembre de 1938 respecte del blat i que abastava fins al 15 de setembre de 1939. Signada pel president Ramon Rovira, declarà que n'havien sembrat 30 hectàrees i que havien recol·lectat 8.530 kg de blat. Constava de quaranta-nou persones comptant el total familiar i, com que es deixava en poder de cada persona la quantitat de 200 grams diaris, la col·lectivitat va poder reservar-ne 3.577 kg, que, sumats als 2.200 que es van poder guardar per a la propera sembra, va haver de posar en circulació els 2.753 kg que li sobraven. També coneixem els pagaments realitzats al juny de 1938 al comissari municipal dels darrers tres trimestres de la contribució rústica de 1937 per un valor de 3,50 pessetes.[320]

En l'ordre extern, el sindicat i la col·lectivitat continuaren essent actius. Un representant cabrenc assistí en el Ple Regional de Camperols celebrat a Barcelona al gener de 1937, en el qual s'informà del pacte de coordinació amb la UGT i la UdR, que no va prosperar.[321] I, en el Ple Regional de Sindicats, Seccions i Col·lectivitats celebrat a Barcelona el 29-30 de maig de 1937, hi assistí Josep Calavera —en representació de vuitanta afiliats. Allí es va demanar quina relació hi havia entre el Sindicat Agrícola i la col·lectivitat. Calavera va escriure que la col·lectivitat de pagesos pertanyia a la CNT i que, en la Junta del Sindicat Agrícola, la CNT hi tenia majoria.[322]

Al gener de 1939 s'acabà la col·lectivitat. Alguns components marxaren. El nou consistori franquista indicà que ningú no podia entrar a recollir fruits de la terra que treballava la col·lectivitat, ja que, si no, seria denunciat a l'autoritat militar. Al febrer es nomenà la Comissió Dipositària segons el que disposava la Llei de recuperació agrícola de 3 de maig de 1938. A més de l'alcalde, Joan Grau Solé, en formaren part el secretari Josep Ferré Canela, Josep Adserà Sans, com a representant de la Falange, i dos vocals designats per l'Ajuntament, concretats en les persones de Ra-

320 Tenim rebuts de la col·lectivitat del Pla del pagament de la contribució de finques de Cabra que tenien en el seu poder. 1: Finca Fonollosa, de M. Ventura Queralt, paguen 5 ptes. al comissari municipal Eliseu Roura al juny de 1938 pels rebuts dels darrers tres trimestres de 1937. 2: L'alcalde de Cabra, al novembre de 1938, va recaptar 6,65 ptes. en concepte de pagament de contribució de la finca Hort Cistallé de Cabra. Curiosament, la recaptació era per l'any en curs, sense que aquest hagués finalitzat.

321 *SO*, 3 gener 1937, núm. 1475, p. 9. El Pleno Regional de los Campesinos de la Confederación.

322 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 920.

mon Grimau Calbet i Josep Gavaldà Vives. El 14 de febrer la Comissió recollí de la col·lectivitat, situada al carrer Major 30, productes i eines: 17.908 litres de vi, dipositats al Sindicat Agrícola; 800 kg d'ordi i 400 de civada al local de la plaça de l'Església 6, que es vengueren a l'agost de 1939 per un import de 3.760,68 pessetes el vi i 568 el cereal;[323] i, quant a eines, 3 aixadelles, 1 cuba, 9 portadores, 3 arades, 1 sàrria, 3 carros, 1 màquina de segar, 4 forques i 2 bidons buits, també trobats al local de la plaça de l'Església.[324] Així, pel retorn de les vendes efectuades del que es va trobar a la col·lectivitat, amb data d'agost de 1939 podem conèixer diversos detalls, entre els quals les terres que aquesta tenia de certs propietaris, almenys, les que produïen vi, ordi i civada. En el quadre següent —número 18—, s'hi observa el que cobraren alguns cabrencs per productes recuperats i l'impost del 5% obligatori que es quedà l'Estat.

Per aquesta relació del quadre trobem deu propietaris als quals se'ls havia agafat terra, a expenses d'altres en què tenien terra i la portava un pagès d'un poble veí, i també els va ser arrebassada.[325] El 9 d'agost l'enginyer cap provincial del Ministeri d'Agricultura va trametre a l'alcalde de Cabra la liquidació de les reclamacions sobre vi, ordi i civada ressenyades.

323 La demanda que feren els que van cursar la confiscació del cereal va ser superior als quilograms trobats i, pel que sembla, es van haver d'acontentar amb el que es trobà i es repartí. Altrament, hem pogut llegir dues cartes molt dures —una d'un que estava engarjolat i una altra d'un que estava a l'exili i que estava a punt de retornar—, en què es queixaven que familiars seus eren molestats per veïns de Cabra que volien passar comptes de la guerra, extorquint-los amb diners, en un cas, i fent pagar un animal de treball que va anar a la retirada amb els cabrencs que marxaren, per l'altre. El vi es va vendre pel Sindicat Agrícola local i es liquidà a raó de 0,21 ptes./litre, que comportà un total de 3.760,68 ptes. En donà compte el president Magí Anglès. Joan Grau Canaleta comprà els cereals: l'ordi a 48 ptes. els 100 kg i la civada a 46 ptes. la mateixa quantitat.

324 No sabem com es van pagar els estris, però sí que sabem el preu que s'assignà a cada peça: les portadores a 5 ptes. cadascuna, els arreus a 25 ptes., el conjunt del carro, la màquina de segar i uns arreus a 400 ptes., etc.

325 L'1 d'abril de 1939, el cabrenc Ramon Vives Grau denuncià a la Comissió que una terra seva de la partida Plana que cultivava el planenc Ramon Ventosa, Bordet, aquest darrer l'havia cedit a la Col·lectivitat d'Obrers del Camp del Pla, "los cuales se han limitado a recoger la cosecha, sin dar las labores necesarias", i demanà de recuperar-la.

Quadre núm. 19: Cabra del Camp: persones a les quals es va col·lectivitzar terra i recuperació de productes el 1939							
Persona afectada	*Partida*	*Recuperació vi: litres/ptes.*	*Recuperació ordi: kg/ptes.*	*Recuperació civada: kg/ptes.*	*Total ptes. lliurades*	*Total ptes. cobrades*	*Descompte 5%*
1. Miquel Amenós Ferré	Prat	968/ 203,25	55/26,40	-	229,65	218,17	19,48
2. Josepa Torné Cortés	Coma	847/177,90	60/28,8	-	206,70	196,37	11,48
3. Josep Baldrich Portas	Salas	-	535/256,80	-	256,80	243,96	12,84
4. Magí Anglès Balcells	Plana	3630/772,30	-	-	772,30	724,19	38,11
5. Joan Recasens Tarragó	Parellada	484/101,65	150/72	-	173,65	164,97	8,68
6. Maria Güell Ferré	Plana	4840/1016,40	-	-	1016,40	965,58	50,82
7. Josep Pallarès Bartra	Plana del Trasa	3630/762,30	-	70/32,20	794,50	754,78	39,72
8. Teresa Riba Grimau	Pedregal	484/101,65	-	-	101,65	96,57	5,08
9. Josep M. Adserà Sans	Tosal Radó	3025/635,25	-	80/36,80	672,05	638,45	33,60
10. Joan Rovira Dalmau	Tros de l'Era	-	-	250/115	115	109,25	5,75

Al mateix febrer de 1939 es creà també la Comissió de Recuperació Civil, encarregada "de la recuperación de los bienes muebles o semovientes despojados a sus propietarios durante la dominación rojo-separatista", formada per l'alcalde, Joan Grau, i pels vocals Josep Adserà i Ramon Grimau.[326] Al febrer de 1939, Mercè Masferrer va escriure a l'alcalde donant-li instruccions de dues confiscacions que havia patit: de la Finca Parellada, deia que tenia notícies que la casa havia estat saquejada i preguntava si es podia tancar. També ho demanava de la casa del carrer Major i, del primer

326 El 30 d'abril de 1939 van dipositar a casa Batet una taula llarga, una cadira de vímet, un quadre gran, un tocador, tres cadires petites, quatre cadires grans, un llit petit, un catre, un llit de matrimoni i una taula de marbre.

pis, on li semblava que vivia el metge, sol·licitava fer un inventari del mobiliari, l'aixovar i els llibres de la biblioteca. Quant al segon pis, que creia que ocupava el masover de nom Josep, ja parlaria amb ell quan vingués. Al juliol de 1939 Mercè Martí Queralt, en nom de la seva mare, es queixà a l'Ajuntament que aquesta no havia pogut recuperar encara la casa i que, a més, estava plena de trastos vells.

Altrament, per la informació que aportà l'Ajuntament a demanda del governador civil de les malvestats causades a Cabra,[327] aquell digué que els danys a la ramaderia pujaven a 40.875 pessetes, a la indústria 3.000 i al comerç 65.000. Entre les reclamacions, hi havia la de Fermí Viladrich en nom del capellà Rafael Martí, mort, que demanava de retornar als seus hereus el que se li havia expropiat provisionalment.[328]

El 24 de gener de 1939, el secretari del Sindicat Agrícola, Joan Sanabra Frigols, amb el vistiplau del president del Sindicat Agrícola i Cooperatiu, J. Cervelló, informaren de com estaven els comptes amb la col·lectivitat extingida. De la collita de vi de 1938, la col·lectivitat en tenia 148,09 cargues en estiba, que sumaven 180,07 hectolitres, i tenia un saldo en descobert de 9.669,70 pessetes. Començava una nova etapa.

4.2.6 Figuerola del Camp

La població de Figuerola del Camp arrencà el curs de la guerra el 1936 amb un cens de 570 habitants i acabà la tragèdia amb un volum de 504, censats el 1940. El sostre màxim de la població al llarg dels anys havia estat de 855 persones el 1887, quan la vinya era abundosa en quantitat i el vi valia el que corresponia.

Hi va existir una col·lectivitat agrària. Ho sabem tant per la documentació de les actes d'ocupació de finques com per la premsa de l'època. La primera informació publicada per la historiografia prové d'obres d'hispanistes estrangers que van poder estudiar la guerra. Així, Frank Mintz, el 1977, en una obra ja citada, escrigué que els col·lectivistes de Figuerola eren el 3,6% de la població local i que les relacions polítiques s'establien

327 Circular nº 181 del Excmo. Sr. Gobernador Civil de 24 de Julio de 1939. Año de la Victoria. (B.O. núm. 146).

328 Posseïa 9 accions de 500 pessetes d'Aigües de Barcelona, 33 accions de 500 pessetes estrangeres, 2 de la Telefònica i 1 d'Obres del Port de Barcelona.

amb la UGT, sense precisar-ne cap més referència. Una altra obra escrita per l'alemany Walther Bernecker el 1978 n'indicava altres detalls: la data de fundació va ser anterior al gener de 1938; la componien vint-i-tres membres i ho comparava amb els 575 residents a la localitat; tenia entre 11 i 31 hectàrees de terra col·lectivitzada, i s'hi collien avellanes i vi.[329]

El Comitè va ser, com arreu, el dominador inicial de la situació a Figuerola, i el primer ajuntament que el succeí, l'hereu. El 24 d'octubre de 1936 en la constitució del primer ajuntament real de guerra, aquest va estar integrat per tres persones d'ERC, tres de la CNT, dos de la UGT, un del POUM i un de la UdR. Josep Balañà Vidal, de la CNT, en fou nomenat alcalde. Tot amb tot, l'arrencada del primer consistori de guerra va ser dura. El 22 d'octubre, dos dies abans de la constitució, es presentaren un grup de milicians de Valls en busca de mantes per al front i entraren a les cases requisades pel Comitè amb mètodes expeditius, forçant i trencant els panys i abandonant en gran desordre els objectes que no els interessaven. L'afer originaria una duríssima repulsa del Consell Municipal, comandat per Josep Balañà, cap al regidor Joan Balañà Montalà, del PSUC, que havia acompanyat els pinxos vallencs en la ràtzia. El Consell Municipal arribà a demanar al partit del PSUC que representava, que nomenés una altra persona per al càrrec municipal a causa de la pèrdua de credibilitat que aquest individu havia adquirit, cosa que el partit acceptà, tot i que es reintegrà a la política municipal al gener de 1937, ara, però, sota les sigles de la UGT, la marca blanca del PSUC. En la rapinya, els milicians vallencs s'emportaren a més de mantes, cinc sacs d'avellanes de les que tenia el Comitè intervingudes i dos fusells del dipòsit d'armes, les quals van poder ser recuperades.[330]

La col·lectivitat agrícola comptà amb un seguit de persones que anaren al capdavant del moviment i la comandaren. En la Causa General, passada la guerra, són citats Ramon Espolet Borràs, Josep Balañà Inglès, Josep Balañà Vidal i Sadurní Balañà Tardiu, tots adscrits a la CNT. Durant la guerra, Josep Balañà Vidal i Ramon Espolet participaren en la Junta Municipal Agrària el 1938, mentre que Sadurní Balañà Tardiu va ser qui

329 Mintz, Frank: *La autogestión… [Op. cit.]*. Madrid, 1977. Bernecker, Walther L.: *Colectividades y revolución social… [Op. cit.]*. Barcelona, 1982, p. 204.

330 El 2 de gener l'al·ludit va tornar a entrar a l'Ajuntament, ara, per la UGT. En l'àmbit comarcal, ostentà el càrrec de secretari de la comarcal de Valls pel sindicat socialista de la Federació Regional Catalana de Treballadors de la Terra.

va signar la confiscació d'una casa per hostatge de la col·lectivitat, a part de ser de la Junta del Sindicat Agrícola.

Per informació municipal i oral, se sap d'algunes expropiacions:

- Al novembre-desembre de 1936, el Consell Municipal decidí adaptar les escoles al local del carrer del Solar, 17, o sigui, al local del Sindicat Agrícola de Sant Jaume,[331] i acordà que l'obra es finançaria amb diners procedents de la venda de les avellanes de propietaris dretans que el dissolt Comitè Antifeixista s'havia fet seves.
- Igualment, el Sindicat Únic d'Oficis Varis, afecte a la UGT, demanà la casa anotada com número 1, l'Abadia, per a dependències pròpies, però no es va acceptar perquè se l'havien apropiat per tenir pisos per als mestres i per a altres inquilins, tot i que se'ls cedí un departament de la casa confiscada.[332]
- Al febrer de 1937, el veí Joan Andreu Pons demanà construir una quadra de porcs en terrenys municipals, anomenats el Castell, cosa que li fou denegada, tot i que li facilitaren en contrapartida un tros anomenat [a la partida] Castell de Balañà, expropiat pel municipi.
- Per fonts orals, se citen cases de famílies adinerades confiscades a cal Balañà, cal Capell i cal Mercadé.[333]

El 15 novembre de 1937, des del Jutjat de Primera Instància o Instrucció de Valls es féu un balanç al president de l'Audiència de Tarragona de la relació d'edificis i finques dedicats al culte que havien patit desperfectes. El Jutjat Popular de Figuerola donà la informació dient que l'església s'havia cremat i que la de Miramar estava tancada i en bon estat, ja que només se n'havia incendiat el mobiliari.[334]

331 Marrugat Mas, Eva: *La vila de Figuerola del Camp de 1898 a 1936*, Pagès editors. Consell Comarcal de l'Alt Camp i Arxiu Històric Comarcal de Valls. Lleida, 1998, p. 174, assenyala que aquest edifici era el sindicat, el dels propietaris.

332 Camps Girona, Jaume: *Figuerola del Camp: guerra, franquisme i transició (1936-1979)*. Pagès editors. Consell Comarcal de l'Alt Camp i Arxiu Històric Comarcal de Valls. Lleida, 2012, p. 57, indica que també va servir per encabir-hi refugiats i com a seu de la UGT local.

333 *Ibídem*.

334 AHN. Madrid. Causa General 1447.1.

Se sap també de finques que s'agafaren per oficis tramesos al Jutjat de Primera Instància de Valls. Una de les embargades al desembre de 1936 era la de Josep Ferré Oliva, situada a la partida Auba Blanch, valorada en 6.000 pessetes; una altra, a l'agost de 1937, pertanyia a Josep Giró Balañà i era coneguda com la finca Fonts Sobranes (Parades), avaluada econòmicament segons els pèrits Joan Mercadé Espigó i Enric Comas Balañà en 5.000 pessetes. D'aquesta darrera, en sabem el motiu contra el denunciat: va ser embargada per desafecte i per propaganda contrària al règim.

Així, en general, s'observa que es comissaren les cases que convingué, i fruits i béns per a finalitat socials i de partits. Tot i així, hi ha detalls curiosos de magnanimitat per part del Consell Municipal. Aquests dos del mes de desembre de 1936 serveixen d'exemple: en un s'acordà lliurar 15 pessetes setmanals a Josepa Oliva Civit pels fruits i béns que se li havien comissat; en un altre es prosseguí donant 5 pessetes setmanals a Maria Ferré, necessitada, d'edat avançada i pobra, tal com ho havia acordat el Comitè. De caire diferent va ser l'acord municipal segons el qual el parcer Manuel Sabaté havia de satisfer 1.500 pessetes a Josep Ferré Oliva en concepte del bosc que tenia en arrendament, i com sigui que aquest bosc havia estat expropiat pel Consell Municipal, se li condonà una part i només hagué de satisfer 600 pessetes —això sí, al Consell.

Respecte a les actes d'ocupació, l'única que es conserva s'adiu a la col·lectivitat d'un immoble d'urbana. Assenyala que el 23 de desembre de 1936, Sadurní Balañà Tardiu, president de la CNT, procedí en nom d'aquesta organització a l'ocupació de la casa del carrer Solar, 13, el propietari de la qual era Pere Mercadé Ferré i successors, a fi de destinar-la a local social de la col·lectivitat. El 16 de juny de 1937 ho posà en coneixement de la Comissió de Responsabilitats perquè se'n fessin els tràmits. Balañà signà com a president del Sindicat de Treballadors del Camp de la CNT, amb dos tampons, el del Sindicat i el de Colectividad CNT de Figuerola del Campo.

La col·lectivitat de Figuerola, ja constituïda, va organitzar-se al gener de 1937 segons la premsa. Representants dels agricultors assistiren a Barcelona en el Ple de Pagesos de 3 de gener de 1937, en el qual el secretari montblanquí Ramon Porté explicà les vicissituds de no haver-se pogut signar una entesa entre els tres sindicats catalans, la CNT, la UGT i la UdR.[335]

335 *SO*, 3 gener 1937, p. 9. El Pleno Regional de los Campesinos de la Confederación.

L'articulista donava la primera llambregada amb un "se ha constituido, por fin, la Colectividad agrícola", senyal que el part de naixença havia estat difícil. L'exposició dels fets ho demostrava: "Ha sido preciso vencer egoismos y conveniencias; pero al fin se ha logrado que unas diez familias, voluntariamente, unieran sus tierras y sus herramientas y animales de labor, para junto con las fincas incautadas emprender el trabajo en común rompiendo de hecho con el sistema capitalista de la propiedad individual que no ha aportado más que egoismos, desorden y miseria".

L'anònim corresponsal afegia: "[…] ya los trabajos colectivos en marcha a trabajar sin descanso para el engrandecimiento del nuevo sistema económico hasta lograr la colectivización total del municipio, haciendo imposible las desigualdades económicas existentes", una valoració més de voluntat d'interessos que de realitat.

La col·lectivització de Figuerola va estar formada amb escreix pel que fa a terra. Al febrer de 1937, el president del Consell Municipal, Josep Balañà Vidal, exposà a la resta del consistori la necessitat de cridar els pagesos que es trobaven més faltats de terra per veure si en volien conrear —de la que el Comitè i el Consell Municipal havien comissat inicialment i que, en aquell moment, cap parcer cultivava. Es concretava que la terra es lliuraria sense càrregues, mentre satisfessin la contribució que pertocava. Atès que la col·lectivitat estava en marxa, la nota demostrava que els col·lectivistes tenien terra suficient i complien allò tan exemplificat que individualistes i col·lectivistes havien de conrear, realment, la terra que poguessin portar eficientment. L'acord final del Consell Municipal va ser cridar sis pagesos per oferir-los terra, tres dels quals no en volgueren —Aleix Andreu, Gabriel Bartolí i Joan Oliva Montserrat. Els tres que van dir que sí —Joan Andreu Pons, Josep M. Espolet i Joan Clofent Padró—volgueren la mateixa finca, situada a la partida Avellaners, anomenada Avellanar del Viudet, que donava feina per a dos parcers. El repartiment acabà amb sorteig, del qual sortirien beneficiats els dos primers indicats, i s'instà els consellers a donar al que no havia guanyat, Joan Clofent, un tros de les Costes, però aquest no ho acceptà.[336]

A l'agost de 1937, la col·lectivitat de Figuerola del Camp publicava els estatuts en un format ampli de vint-i-dos articles. La peculiaritat rau en el fet que són els darrers coneguts de la comarca, per la qual cosa, a banda

336 També en parla Camps Girona, Jaume: *Figuerola del Camp… [Op. cit.]*. Lleida, 2012, p. 52 i s.

de les qüestions de fons, inamovibles, n'hi ha d'altres que permeten intuir canvis en el funcionament d'altres col·lectivitats de la comarca que s'ajustarien a aquesta pel fet, repetim, de sortir més tard.

L'ingrés de soci a la secció de Treball Col·lectiu era voluntari i, si a l'acabar l'any econòmic —a l'octubre— aquest volgués sortir-ne, podria fer-ho i li serien retornades terres, animals i estris. La condició per entrar-hi era que pertanyés a la CNT, la UGT o la UdR. Altrament, davant el fet que un soci es descantellés del treball reglamentat, la secció, reunida en assemblea general, acordaria el que cregués més adequat, tot i que, per haver-hi sancions, ho haurien d'acordar tres quartes parts de socis que formessin l'assemblea.

La qüestió dels membres del col·lectiu, que posseïen els mateixos drets i deures, era la de sempre com en altres col·lectivitats i també la forma de prendre els acords en assemblea, que es basava en el vot de les majories. També era idèntic el fet que tots els socis hi aportaven propietats, bèsties de conreu i estris de treball, i el de realitzar un inventari de les terres per determinar si aquestes eren pròpies o arrendades.

Quant a l'organització, s'hi anotà que es crearia una cooperativa de distribució de queviures amb la finalitat expressa d'abastir la col·lectivitat. El soci adquiriria els productes que li fessin falta a la cooperativa, que serien anotats en una llibreta, sense moneda i, al passar comptes, la diferència familiar li seria lliurada en metàl·lic.

Pel que fa a la qüestió social, s'assenyalà que qui patís malaltia o accident de treball seria atès tant per subsistència com per sanitari-quirúrgic. Igualment, es donaria servei a les dones per parir criatures per mitjà d'una llevadora, així com el de metge a tots aquells que en tinguessin necessitat per qualsevol malaltia.

En l'apartat del casament, s'especificava que, a cada soci de la col·lectivitat que es casés, se li lliurarien 500 pessetes per a despeses de mobles, sempre que fes més d'un any que fos soci de la col·lectivitat. Per altra banda, als socis casats que visquessin en cases llogades, la col·lectivitat els en pagaria el cost mentre fos necessari.

Respecte al treball, el que tingués dos oficis hauria de triar-ne un, tot i que, si no hi hagués feina del que havia triat, es veuria obligat a treballar en el que havia deixat. L'edat de treballar es fixà en catorze anys, fins que la condició física ho permetés. El deure de treballar era obligatori, segons la capacitat, edat i sexe, un aspecte nou, ja que, així, s'evitava el paper subsidiari que es donava a les dones en altres estatuts. La retribució es faria

en funció de la càrrega familiar: una persona que visqués sola cobraria 5 ptes./dia; la família de dues persones, 7 pessetes; de tres, 9 pessetes; de quatre, 11 pessetes; de cinc, 13 pessetes, i, a les famílies de més de cinc, els augmentarien el sou en una pesseta al dia per persona. En aquesta quantitat, s'hi incloïa el treball del diumenge, com a novetat respecte d'altres estatuts, segurament, per evitar algun o altre enrenou. En els treballs complementaris de la terra, entesos com aquells que requerien mà d'obra que no podien abastar els homes, les dones cobrarien quatre pessetes diàries. Tot soci tindria cada any quinze dies de vacances, encara que, en les circumstàncies de guerra en què s'estava, s'insinuà que seria difícil que arribés a plec de bé.

La qüestió de la mort d'un soci es legislà assenyalant que la família cobraria la quantitat sencera que pertocaria al difunt un cop acabada la collita i que, passada aquesta, la família escolliria entre deixar les terres a la col·lectivitat o treballar-les pel seu compte. Talment, si a un soci se li moria un animal al primer any de pertànyer a la col·lectivitat, se li abonaria la meitat del que valia, valorat al moment en vida abans de la mort, i sempre que el soci decidís deixar el col·lectiu.

Entre els objectius, s'hi redactà que la col·lectivitat crearia una granja avícola i fomentaria la cria de tota classe d'animals. En l'àmbit familiar, cada família podria tenir sis gallines i dos conills de criança, canviats per altres dos conills més joves al cap de dos anys.

Altrament, la premsa vallenca, de tant en tant, donà notícies del que passava a Figuerola. Al setembre de 1937, escrigueren que el Sindicat de Treballadors de la Terra de la UGT de Figuerola havia donat un cop d'efecte després d'acordar l'expulsió de quatre dels seus afiliats, tres dels quals per haver declarat davant del Tribunal Popular de Tarragona a favor d'un destacat element local, acusat de desafecte al règim, i el quart per fer manifestacions en públic a favor del règim feixista. El sindicat comunista, amb aquesta mesura, donava a entendre que la campanya general feta des de la CNT havia reeixit, en el sentit que des del sindicat confederal se'ls acusava del fet que, dins del sindicat socialista, s'hi arrengleraven des de militants antifeixistes com tot l'arribisme que bescantava l'ànim de victòria.

Al gener de 1938, sabem d'una remodelació del consistori amb components de la CNT, igual com havia estat reorganitzada la Junta Municipal Agrària. El tema interessant era la bona relació entre els components del Sindicat Agrícola i els de la col·lectivitat, aspecte que es ressaltava perquè, en alguns llocs, aquesta situació no n'era pas la tònica. També del gener, pel

reportatge que es féu de Figuerola en la premsa, sabem més coses de la col·lectivitat i d'altres aspectes del municipi.[337] Figuerola, en aquell moment, tenia 575 habitants i el terme municipal rondava les 2.400 hectàrees. Les produccions més importants eren les avellanes, el vi i la sembradura. En temps normal, collien blat per al proveïment de la població per a uns nou mesos. S'hi indicava que també collien verdura suficient per a les necessitats del poble i s'afirmava que hi havia molta afecció a la cria de conills, gallines i cabres i altres animals de pèl i ploma destinats a la carn, sense especificar. El poble, en general, es definia més apropat a tesis conservadores que a idees de llibertat i progrés.

En l'àmbit politicosindical, en aquest començament de 1938, a Figuerola hi havia els sindicats de la CNT, la UGT, la UdR i el partit del PSUC. L'organització més antiga era la CNT, constituïda al maig de 1931, que, en aquell moment, tenia 32 afiliats. La UGT va formar-se a l'agost de 1936 i tenia inscrits una trentena de membres. La UdR s'hauria constituït al febrer de 1937 amb 39 militants, mentre que el PSUC feia poc temps que havia sortit a la palestra, amb el mateix nombre d'afiliats que els que hi havia a la UGT.

Altrament, el tema de l'escola que hem apuntat anteriorment, aquest gener de 1938, no estava solucionat. Dels quatre mestres de què disposava el municipi, tres depenien de l'Estat i un de la Generalitat. Tot i que les escoles s'havien instal·lat al requisat sindicat dels rics, amb millors perspectives de llum i sol, sembla que l'actitud dels ensenyants no lligava amb la gent del poble, ja que aquests darrers no veien ni l'entusiasme ni l'amor al treball que convenia, aspecte que comportava que molts nois no assistissin a les classes, uns empesos per la clàssica "campana" i altres per anar a treballar.

Respecte de la col·lectivitat, se citava que era una de les més reduïdes numèricament, ja que hi havien entrat cinc famílies amb un total de vint-i-tres familiars que en depenien, amb sis homes i cinc dones útils per al treball. Treballaven 50 jornals de terra, aproximadament, quasi tota de secà, i, en aquest inici d'any 1938, estaven instal·lant una granja on criaven conills, gallines, ànecs, coloms i porcs. La comptabilitat, s'hi escrivia, la portaven molt metòdicament, cosa que no s'ha pogut comprovar en aquesta en concret, però, sí, en d'altres, com tindrem ocasió de veure.

337 "L'Alt Camp. Ciutat. Els nostres pobles. Figuerola del Camp", a *AS*, 13 gener 1938, p. 2 i 4. Els estatuts de la col·lectivitat a "Apèndix 6".

A l'abril de 1938, a l'abonar la contribució, pel que fa a les terres confiscades pel Comitè Antifeixista, es pagaren com les de tothom. Per aquest apunt, sabem que el Comitè tenia terres que treballava la col·lectivitat i altres que continuaven portant-les els parcers, com abans de la guerra. Sumant els terrenys comissats pel Comitè que duia la col·lectivitat i els que havia donat als parcers, la xifra a pagar pujava a la quantitat de 4.975,95 pessetes, la qual permet fixar que la terra expropiada total rondaria les 180-190 hectàrees.[338] El Consell Municipal decidí, com arreu, que aquesta quantitat "l'hauran d'abonar els parcers que gaudeixen els fruits de dites terres", o sigui, els col·lectivistes i els parcers que en treien rendiment. Cal tenir present que tant el Comitè com després l'Ajuntament van obtenir ingressos de les terres que havien confiscat en format de fruits de collites.

Al juny de 1938, l'Ajuntament de Figuerola estava angoixat pel tema de falta d'aliments. Sense poder intuir com havien arribat al seu poder —ja provinguessin de fruits de finques que no havien trobat conreador, ja de l'impost de guerra a persones de dretes—, entraren a caixa 3.507,40 pessetes per venda d'avellanes i 322,25 d'altres fruits sense especificar, tot i que, en ambdós casos, s'hi anotava que "recollides per l'Ajuntament per pagar gastos del mateix".[339] Les despeses es van veure reflectides al juliol, quan el Consell Municipal saldà comptes amb el Sindicat Agrícola Cooperatiu, segurament, per farina, atès que el problema era que faltava pa. Cal recordar que, en aquesta tessitura, el sindicat era l'únic organisme facultat per comprar i vendre productes. Que la cosa era seriosa es detecta per l'acord del Consell Municipal, taxatiu, dient que, si no ho solucionaven, deixaven els seus càrrecs.

El 1939, però, era a tocar, i tot es capgirà amb l'entrada dels franquistes. La primera gestora provisional va ser comandada per Pere Oliva Civit, fins que no aterrà al poble definitivament Josep Giró Balañà. El capellà, Joan Morlà Serra, en l'entrada dels rebels, participaria activament en la constitució del nou consistori i es convertiria en un dels valedors del nou ordre. La lloança que féu de la Falange no oferia cap dubte.[340] Al març de

338 El compte s'ha fet basant-se en dades de secà d'Alcover. Per una hectàrea es pagava 37 pessetes de mitjana.

339 La primera entrada de poc més de 3.500 pessetes va ser per 13 sacs d'avellanes de 58,5 kg al preu de 265 ptes./sac i per 20 kg al preu de 3,12 ptes./kg.

340 En la sessió extraordinària de 24 de març de 1939, el capellà començà demanant "la necesidad que tenemos de agruparnos todos los que en más ó menos hemos sufrido la opresión

1939, es va constituir la Junta local de la Comissió de Recuperació Civil, a fi de recuperar tots els objectes mobles sostrets als legítims propietaris. El president seria Josep Giró Balañà i els vocals, Joan Clofent Padró i Jaume Andreu Alemany. Començava una nova etapa amb una de les repressions més fortes de la comarca, concretament, amb un 6,54% d'acusacions individuals, delacions fetes, sobretot, per la nova gestora, la Falange i la benemèrita.

4.2.7 La Masó

La Masó era i és un municipi fèrtil agrícolament parlant, amb un bé d'aigua per regar, provinent, sobretot, del riu Francolí. Entrà a la guerra amb 326 habitants el 1936 i l'acabà amb 318 el 1940. El seu punt més alt respecte a la població va ser el 1910 amb 393 veïns censats.

La Masó arrencà el període de guerra amb el Comitè. En el traspàs de poder del 15 d'octubre de 1936 al primer Consell Municipal de guerra, la situació local era de tres components per ERC i tres més per la CNT. L'alcalde del Consell Municipal va ser Àngel Vallverdú Vallverdú, d'ERC. En aquesta mateixa data, el Comitè traspassà 5.064,32 pessetes que tenia a caixa a les arques municipals. Al desembre de 1936, l'Ajuntament, ara, de set persones, ingressà 557,50 pessetes per la meitat del lloguer dels inquilins de les cases confiscades que aquests habitaven, xifra que, al desembre de 1937, pujà a 839,05 pessetes pel mateix concepte i temps. Tanmateix, les entrades anotades com d'imprevistos —aquest és el nom general que surt en la majoria de pobles— tingueren també la despesa de pagar a la Generalitat per la contribució urbana i per la quota de la Cambra Oficial

brutal tiránica e inhumana durante el período rojo que afortunadamente ya pasó", recollint en les seves paraules que "Falange Española es el partido que satisfará todas las aspiraciones del hombre honrado; es ahí nos dice, en donde debemos agruparnos para trabajar conjuntamente y es ese el partido único que poco a poco se formará en la España Nacional: por eso nosotros no hemos de mostrarnos rezagados y hemos de contribuir con nuestro entusiasmo a formar una España Nueva, Grande. Por eso os invito a que reflexionéis sobre los veinte y seis puntos del programa de Falange, seguro de que aplaudiréis conmigo y bendeciréis la suerte de que en él tenemos amparados todos nuestros derechos y que por él ha de venir la regeneración de nuestra patria". Sembla que les paraules del capellà van ser un revulsiu perquè, en el mateix acte, es nomenà Alfons Solanes Badia cap de la Falange.

de la Propietat Urbana, aspecte que el Consell Municipal de la Masó no descuidà.[341]

Quan es configurà el primer ajuntament, com hem indicat, es va activar amb la CNT i ERC de bracet, per la circumstància que no existien en l'àmbit local ni el PSUC ni l'ACR ni la UdR. Al novembre de 1936, la població de la Masó havia augmentat lleugerament, ja que tenia 347 habitants, el nombre de famílies pageses era de noranta i la superfície de terra conreada, aproximadament, de 300 jornals d'horta i 200 de secà. La primera notícia de la col·lectivitat agrícola en la premsa no es donà fins la ressenya cronològica de la mort d'Anton Vallverdú al front d'Aragó, publicada el 18 de novembre de 1937. Per la gasetilla del periòdic, realitzada per Josep Gomis Palau, el Roc, sabem que el finat havia format part del Consell Municipal i que havia estat president i animador de la col·lectivitat agrícola.

Altrament, l'historiador alemany Bernecker proporcionà la primera referència documentada de la col·lectivitat de la Masó, en assenyalar que la seva fundació va esdevenir-se abans del desembre de 1936; que hi havia trenta membres; que l'afiliació sindical dels col·lectivistes era de la CNT; que tenia entre 16 i 45 hectàrees de terra col·lectivitzada; que el sistema de remuneració es basava en avançaments mensuals; que l'intercanvi es feia en moneda, i que s'hi collien avellanes, garrofes i vi.[342]

La col·lectivitat es va formar en una data difícil d'escatir de l'any 1936. El 27 de novembre, quan s'emplenà el "Qüestionari sobre les col·lectivitats agrícoles de Catalunya" segons l'Ordre de la Conselleria d'Agricultura del 7 de novembre (DOG 8), aquesta ja estava en dansa. Quant a les terres apropiades declarades al Departament d'Agricultura, s'hi deia que eren portades per jornalers i les que no eren col·lectivitzades les continuaven portant els arrendataris, cosa que demostrava, una vegada més, la norma del que succeí a la comarca: que la col·lectivitat havia estat voluntària. Les terres que entraren en el còmput de la col·lectivitat masonenca van incorporar-s'hi per tres conceptes, com era preceptiu:

Per excés de terra del propietari.

341 El 21 de juliol de 1937 es pagà a la Generalitat de Catalunya 146,82 pessetes per la contribució urbana de les cases confiscades pel Comitè corresponent al primer i segon trimestre de 1937 i per la quota de l'exercici de la Cambra Oficial de la Propietat Urbana.

342 Bernecker, Walther L.: *Colectividades y revolución social… [Op. cit.]*. Barcelona, 1982, p. 206.

Per insuficiència de poc o nul cultiu de l'amo.

O cedides voluntàriament per pagesos amb un sentit de convenciment d'una causa de millora social.

La col·lectivitat, per excés de terra, n'agafà de Josep Benet Fortuny —pagava 1.750 pessetes de líquid imposable i, per tant, era el propietari al qual se'n prengué més—, Sebastià Banús Barberà —550 pessetes—, M. Montserrat Banús Saigí —550 pessetes—, Emília Goberna Canela —400 pessetes—, Josep Vallvé Olivé —150 pessetes—, Ursulina Benet Fortuny —125 pessetes— i Joan Benet Ferré —50 pessetes—; per cuidar-la deficientment, expropià la de Carme Ferré Orga —150 pessetes—, i, com a terra cedida voluntàriament, entrà a la col·lectivitat la de Sebastià Ferré Figuerola —100 pessetes.

La terra col·lectivitzada es xifrà en 33 jornals d'avellaners i 40 jornals de garrofers de secà. El volum estimat de producció del total de les finques es calculava en 500 sacs d'avellanes de 58,5 quilograms i 400 quintars de garrofes. La col·lectivitat, en aquest inici d'actuació, indicava que els conreus d'horta s'havien trobat en estat regular i els de secà, deficients i, per això, s'arrencà vinya i garrofers de terres en mal estat per dedicar-les a la sembradura de blat. Referent al volum humà, la col·lectivitat tenia inscrites trenta persones, quinze de les quals eren els que hi treballaven. D'aquesta trentena, abans de la guerra, vint-i-sis eren pagesos, s'entén que amb poca o molta terra pròpia, i quatre eren jornalers. No disposava de caps de bestiar, tot i que hi havia la voluntat de posar en marxa una granja avícola i cunícola. Els membres que en formaven part pertanyien tots a la CNT. La col·lectivitat contestà que estava separada del Sindicat Agrícola.

Un altre bloc de respostes era sobre la qüestió econòmica en un vessant ampli. S'hi anotava que les finques, abans de ser adequades, es podien conrear amb 1.236 jornals d'home, 565 de dona i 194 de cavalleria, i que, per tal de posar-les en condicions de producció, s'hi havien invertit 693 jornals d'home i 100 de cavalleria, a banda que, per fer la sembra amb les llavors i els adobs en condicions, s'hi havien gastat 1.633,50 pessetes.

Quant a retribució dels seus afiliats, s'apuntà que la col·lectivitat havia adoptat el sistema de cobrar de resultes de la collita, tot i que hi havia un avenç de 36 pessetes setmanals per als homes i que, fins aquell moment, s'havien pagat en setmanades 2.639 pessetes que s'havien aconseguit de vendre part dels fruits agafats de les finques expropiades.

Respecte al cost de l'administració, matisava que no costava ni cinc perquè es feia a deshores, a la nit. I, pel que fa a altres recursos, disposava

d'eines de les finques confiscades, a més de dues cavalleries i carros procedents de confiscacions, i d'un animal i carro comprat per la col·lectivitat. El treball era a base de torns.

La qüestió social del treball també va ser resposta breument: la col·lectivitat no tenia assegurats els pagesos contra les malalties ni els accidents de treball, tot i que, en cas de fer-se mal el pagès, s'abonaven els jornals, la qual cosa significava que tampoc no estaven assegurats ni els vehicles ni les collites davant les inclemències del temps. Com a projectes de futur, assenyalava que tenia intenció de fer obres de regadiu, canvis de cultiu i creació de granges avícoles i de conills. L'observació final no oferia dubte de com respirava la col·lectivitat: l'aspiració dels seus components era realitzar millores agrícoles i considerava imprescindible l'atorgament de crèdits agrícoles i regular la renda directa dels productes de la terra de les col·lectivitats i els sindicats als consumidors, suprimint els intermediaris, "que són el motiu de l'encariment dels articles de consum i adobs".

El resultat de l'enquesta de 7 de novembre de 1936 de la Conselleria sobre la col·lectivització de la terra va publicar-se en el *Butlletí del Departament d'Agricultura,* sintèticament.[343] Com a novetats, s'hi afegí que l'utillatge que posseïa la col·lectivitat tenia un valor de 1.500 pessetes, que l'import del que valia el bestiar era de 1.000 pessetes i que l'afiliació sindical dels col·lectivistes era de la CNT, aspecte conegut.

Altrament, la col·lectivitat, com a tal, rebé part dels locals comissats per una CNT local forta a través del Sindicat d'Oficis Varis CNT. Ho sabem per les actes d'ocupació que, al juny de 1937, es presentaren a la Comissió de Responsabilitats de la Generalitat per activar la legalització oficial, tant pels estatges de què féu ús exclusiu el Sindicat d'Oficis Varis, com pels que cediren i, per tant, utilitzava la col·lectivitat. Les cinc demandes sempre va ser cursades per Josep Ferré, dues actuant com a president del Sindicat d'Oficis Varis CNT i les tres darreres, com a Sindicat de Treballadors del Camp de la CNT. Quant a la número 1, l'abadia, el propietari afectat no s'anotà, però explicaren que es cursava en base al Decret de la Conselleria de Justícia de la Generalitat de 5 d'agost de 1936.

343 *Butlletí del Departament d'Agricultura*. Generalitat de Catalunya, núm. 3, desembre de 1936.

Quadre núm. 20: La Masó: confiscacions urbanes de la CNT, algunes traspassades a la col·lectivitat				
Immoble confiscat	*Data confiscació*	*Situació*	*Propietari afectat*	*Destinació*
1. Abadia (baixos)	15 novembre 1936	Plaça Dr. Robert	No s'indica	Local social del Sindicat d'Oficis Varis de la CNT
2. Immoble	15 febrer 1937	C/ Castelar, 8	Josep Vallvé	Local de les Joventuts Llibertàries
3. Exesglésia	12 febrer 1937	Plaça de l'Església, 1	Clergat	Magatzem per a la secció de Treball Col·lectiu d'aquest sindicat
4. Casa	15 febrer 1937	Plaça Prim, 2	Sebastià Banús Barberà	Magatzem per a l'elaboració del vi de la secció de Treball Col·lectiu
5. Casa	15 febrer 1937	Carrer Pi i Margall	Maria Montserrat	Local quadra per guardar animals de la col·lectivitat

El 15 novembre de 1937, des del Jutjat de Primera Instància o Instrucció de Valls es féu un balanç al president de l'Audiència de Tarragona de la relació d'edificis dedicats al culte confiscats. La informació que aportà el Jutjat Popular coincidí amb l'anterior, la qual manifestava que l'església parroquial era dedicada a magatzem agrícola, ocupada per l'ajuntament i la col·lectivitat, i estava en perfecte estat de conservació; i que la casa rectoral i l'hort eren habitats per la família de Sebastià Vallverdú i el Sindicat de Treballadors del Camp CNT com inquilins, i que també es trobaven en perfecte estat de conservació.[344]

A banda, cal afegir el component dels estatuts de la col·lectivitat.[345] Per aquesta documentació, coneixem els estatuts marc que es confeccionaren a partir del Decret de la Generalitat de Catalunya de 8 d'octubre de 1937, tots idèntics, tallats del mateix patró, compostos de quaranta-vuit articles, dividits en els subapartats de "Constitució i objecte" de l'article 1 al 8, "Socis" del 9 al 20, "Òrgans d'administració i direcció" del 21 al 30; "Administració" del 31 al 42; "Direcció" del 43 al 47, i "Dissolució" el 48. Les úniques peculiaritats que hi consten diferents les unes de les altres eren l'article primer, la denominació, que, en el cas de la col·lectivitat que ens ocupa, es va autoanomenar Col·lectivitat Agrària; el 2, el domicili, en

344 AHN. Madrid. Causa General 1447.1.

345 Guardats per una persona no identificada i lliurats a l'Ajuntament de la Masó. Cedits amablement per la consulta, per Marcel Banús Banús, alcalde de la Masó en el seu moment. Any 2003.

aquest cas, Dr. Robert número 3; el 13, que fixà la quantitat de 500 pessetes per ser admès com a soci, a pagar en cinc anys, coberta, si era el cas, pel valor de les eines, cavalleria i altre material que el soci aportés, i la resta, en cas de no ser així, per material, productes o jornades de treball; i l'article 41, en el qual s'indicava la quantitat dels rendiments nets que es destinaria a obres socials, que a la col·lectivitat de la Masó es fixà en el 15%. Tot amb tot, detectem que l'aprovació definitiva seria tardana si ens fixem en el document datat el 22 de març de 1938, pel qual el Servei de Cooperació Agrícola del Departament d'Agricultura de la Generalitat demanava de complimentar adequadament cinc requisits, alguns dels quals no constaven que fossin plens.

En els estatuts, per tal de legalitzar-la, s'hi havia d'incloure "la relació d'immobles, productes, bestiar, animals, cavalleries, estris de treball, etc., que posseeixi aquesta Col·lectivitat", la qual cosa permet captar l'entrellat interior del col·lectiu en l'aspecte de la procedència dels seus actius, sobretot, si havia estat fruit d'una confiscació o d'una aportació voluntària. En ambdós casos, s'anotava el valor de mercat en pessetes el dia de l'aportació, així com de la collita guardada que es tenia en aquell moment.

Per aquesta mena de balanç, realitzat amb data de la presentació dels estatuts —recordem que posteriors a l'octubre de 1937—, sabem que la col·lectivitat tenia en propietat els tres edificis decomissats, relatats ja anteriorment. El de Sebastià Banús, amb un valor de 2.000 pessetes i el de Maria Montserrat, de 500 pessetes, tot i que no hi constava el valor de l'exesglésia dedicada a magatzem. Coneixem, a més a més, altres confiscacions que s'havien realitzat, ja que havien pres a Sebastià Banús una mula valorada en 1.500 pessetes, dos carros i una tartana per un valor de 2.000 pessetes i vuit eines de treball, sense precisar-ne quines, valorades en 50 pessetes. També havien expropiat a Maria Montserrat sis eines valorades en 40 pessetes. Alhora, apareix el decomís practicat a Josep Benet d'una mula i dos carros, valorat en 1.500 pessetes i 600 pessetes, respectivament.

Respecte a les aportacions voluntàries dels col·lectivistes, n'hi consten tres, dues de les quals són sense identificar, concretades en ferramenta per un valor de 35 pessetes cada una. La significativa és l'aportació del soci Francesc Figueras d'una terra de 87,88 àrees plantada d'avellaners, taxada en 20.000 pessetes rodones. I, quant a collita pròpia, la col·lectivitat de la Masó tenia 50 sacs d'avellanes i 5 quartans d'oli, valorats en 10.000 i 2.000 pessetes, respectivament. La relació era signada per Lluís Figuerola, Anton Garcia, Acaci Jarque [Casanova] i Salvador Torrell, socis de la col·lectivitat.

Un dels punts sol·licitats pel Servei de Cooperació Agrícola en aquest procés per la legalització era l'inventari. Aquest tenia un format establert del qual només s'havia d'emplenar la part que corresponia. En els epígrafs, el nom de la col·lectivitat, la població on estava constituïda i el domicili, fixats, en el cas de la Masó, com Col·lectivitat Agrària, amb domicili al carrer Dr. Robert, número 3, o sigui, als baixos de l'abadia. Un segon paquet d'informació es referia a les parcel·les confiscades, en el qual calia posar el nom amb què se les coneixia, el terme al qual pertanyia —en el cas que ens ocupa, sempre van ser finques de la Masó, amb excepció de la número 10, que, com veurem, era del terme d'Alcover—, l'extensió, si la terra era de secà o de regadiu, els límits; s'havia d'especificar, a més, les hectàrees i àrees que eren de terra campa, de vinya, d'oliveres i d'altres productes. Després calia escriure el nom de la persona a la qual estava registrada la finca i per qui era conreada abans de l'esclat de la revolta. Finalment, s'havia d'assenyalar de quina manera la col·lectivitat se l'havia feta seva —a la Masó, van ser sempre confiscades pel Comitè Antifeixista local a partir del Sindicat de la CNT— i des de quina data es posseïen —hi consta que van ser totes cedides a la col·lectivitat el 9 de gener de 1937. En conjunt, era una informació àmplia i detallada.

Les dades de l'inventari permeten de precisar encara més les terres que posseïa el col·lectiu. Les vint-i-sis anotacions corresponien a set propietaris. Els quadres matisen, un per un, cinc conceptes.

• A Joan Benet Ferré, li expropiaren sis parcel·les treballades per ell mateix ajudat per jornalers assalariats, un total de 3 ha 94 a 55 ca:

Quadre núm. 21: La Masó: terra confiscada a Joan Benet Ferré				
Nom parcel·la	*Extensió*	*Regadiu (R) Secà (S)*	*Límits (a sol ixent, a migdia, pel nord, per sol ponent)*	*Plantació*
1. Riu	52,32 a	R	Joan Banús, Gaspar Banús, Josep Banús, rec del molí	Avellaners
2. Riu	38,94 a	R	Josep Ferrer, camí del Molí, Pere Farré, Josep Bonet, Maria Ferré	Avellaners
3. Riu	37,72 a	R	Riu Francolí, riu Francolí, vídua de Pere Farré, hereus de Pau Roig	Avellaners
4. Arrossos	45,63 a	R	Sebastià Banús, Ramon Valldeperas, Isidre Palau, Josep Prats	Avellaners
5. Quins	1 ha, 28,68 a	S	Gabriel Teixidó, hereus de Joan Banús, Josep Banús, Gabriel Teixidó	Oliveres, vinya i garrofers
6. Estellats	91,26 a	S	Ramon Roselló, Josep Olivé, Domingo Banús, Josep Olivé	Terra campa

• A Carme Ferré Orga i fills, dues parcel·les perquè estaven abandonades, en total, 4 ha 10 a 28 ca:

Quadre núm. 22: La Masó: terra confiscada a Carme Ferré Orga i fills				
Nom parcel·la	*Extensió*	*Regadiu (R) Secà (S)*	*Límits (a sol ixent, a migdia, pel nord, per sol ponent)*	*Plantació*
7. Costers	1 ha 5,88 a	S	Propietari, propietari, Gabriel Ferré, Josep Tudores	Garrofers
8. Calvari i Costers	3 ha 4,40 a	S	Joan Roig, Josep Benet, mateix propietari, Josep Tudores	Sense determinar-ne la producció

• A Maria Montserrat Banús Saigí, vuit peces de terra que duia ella mateixa ajudada, quan li convenia, per jornalers assalariats, un total de 7 ha 46 a 58 ca:

Quadre núm. 23: La Masó: terra confiscada a Maria Montserrat Banús Saigí				
Nom parcel·la	*Extensió*	*Regadiu (R) Secà (S)*	*Límits (a sol ixent, a migdia, pel nord, per sol ponent)*	*Plantació*
9. Camí fondo	1 ha 13,16 a	R	Una mina, Ramon Palau, Isidre Guiot, camí fondo	Garrofers
10. Quins	1 ha 55,20 a	S	Joan Vallvé, Joan Vallvé, Anton Roig, Josep Roque	Terra campa
11. Ribarroja	91,26 a	S	Francesc Palau, Josep Banús, Josep Gual, propietària	Oliveres i garrofers
12. Costers	95,52 a	S	Anton Vallverdú, Pau Palau, Anton Vallverdú, terme d'Alcover	Terra campa
13. Alzinar	1 ha 12,92 a	R	Joan Vallvé, camí, Joan Tudores, carretera	Avellaners
14. Ribarroja	85,17 a	S	Josep Ferré, Anton Vallverdú, propietari, Joan Banús	Oliveres i garrofers
15. Tros de la creu	54,41 a	R	Gabriel Teixidó, fills de Gaspar Banús, Josep Banús, la propietària	Avellaners
16. Tros de la creu	38,94 a	R	Miquel Banús, camí de la Selva, la propietària, Joan Benet	Avellaners

• A Ursulina Benet Fortuny, tres peces de terra, en total, 1 ha 7 a 49 ca; hi constava que les conreava i llogava jornalers quan li convenia:

Quadre núm. 24: La Masó: terra confiscada a Ursulina Benet Fortuny				
Nom parcel·la	*Extensió*	*Regadiu (R) Secà (S)*	*Límits (a sol ixent, a migdia, pel nord, per sol ponent)*	*Plantació*
17. Estellats	30,42 a	S	Josep Olivé, consorts Martí, consorts Pujol, Domingo Banús	Vinya
18. Alzinar	36,51 a	R	Joan Palau, Joan Martí, Josep Benet, Gabriel Ferré	Avellaners
19. Alzinars	40,56 a	R	Francesc Palau, Josep Palau, Josep Vives, Josep Teixidó	Avellaners

• A Sebastià Banús Barberà, cinc peces de terra, quatre de les quals eren conreades per ell mateix ajudat, quan li convenia, per jornalers assalariats, i una —la del Riu—, que tenia arrendada a Francesc Figueras, en total, 3 ha 87 a 2 ca:

Quadre núm. 25: La Masó: terra confiscada a Sebastià Banús Barberà				
Nom parcel·la	*Extensió*	*Regadiu (R) Secà (S)*	*Límits (a sol ixent, a migdia, pel nord, per sol ponent)*	*Plantació*
20. Mines Ribarroja	1 ha 15,59 a	R	Carretera de Valls, propietari, successor de Sebastià Banús, Pere Gils	Avellaners
21. Estellats	68,20 a	R	Pere Olivé, Pere Olivé, Pere Olivé, Sebastià Banús	Avellaners
22. Estellats	50,15 a	T	Sebastià Banús, Sebastià Banús, fills de Pere Olivé i germans Francesc Teixidó	Avellaners
23. Estellats	65,20 a	R	Sebastià Banús, Pere Olivé, Sebastià Banús, successor de Francesc Teixidó	Avellaners
24. Riu	87,88 a	R	Riu Francolí, successors de Ramon Palau, Joan Palau i Pere Ferré, sèquia de la Serra	Avellaners

• A Josep Benet Fortuny, una peça de terra que duia ell mateix i, quan li convenia, llogava jornalers (1 ha 26 a 54 ca):

Quadre núm. 26: La Masó: terra confiscada a Josep Benet Fortuny				
Nom parcel·la	*Extensió*	*Regadiu (R) Secà (S)*	*Límits (a sol ixent, a migdia, pel nord, per sol ponent)*	*Plantació*
25. Arrossos	1 ha 26,54 a	R	Josep Banús i riu Francolí, hereus de Francesc Valldeperas, Francesc Martorell i Joan Banús, hereus de Francesc Valldeperas	Avellaners

• A Josep Benet Ferré, una peça de terra de 4 ha 42 a 92 ca que duia ell mateix i llogava jornalers quan calia:

Quadre núm. 27: La Masó: terra confiscada a Josep Benet Ferré				
Nom parcel·la	*Extensió*	*Regadiu (R) Secà (S)*	*Límits (a sol ixent, a migdia, pel nord, per sol ponent)*	*Plantació*
26. Calvari	4 ha 42 a 92 ca	R i S	Anton Vallverdú, camí dels Costers, Miquel Banús, camí del Calvari	3 ha de regadiu d'avellaners 1 ha 42 a 92 ca de secà de garrofers

Amb aquests resultats, el volum total de terres confiscades arribà a 25 ha 65 a 48 ca.

Altrament, les col·lectivitats es convertiren en ens econòmics de primer rengle, atès que tenien entrades i sortides. Des del Comitè de Relacions Camperoles de Catalunya es llançaren proclames de la necessitat de portar els comptes transparents, cosa que també demanà la Conselleria d'Agricultura. L'autogestió de la CNT hi féu la resta i val a dir que els comptes vistos presenten la peculiaritat de tenir ordre, subjectes a les revisions pertinents. De la col·lectivitat de la Masó, en sabem al detall les entrades i sortides i, per tant, s'hi pot captar la vida econòmica diària amb un rigor encomiable gràcies a la feina del comptable, Antoni Garcia.

El 1936 la primera entrada de caixa es produí el 10 d'octubre de 1936, quan el Comitè local prestà 126,90 pessetes per començar el periple. Quatre dies després, la Col·lectivitat Agrícola de Valls li cedí un segon préstec de 1.000 pessetes més. Aquestes bestretes continuaren aquest 1936 des del Consell Municipal amb diverses xifres que pujaren fins a 2.665,30 pessetes, que caldria afegir a la primera cessió indicada. A banda d'aquestes entrades, altres quantitats altes foren els diners aconseguits dels "jornals

dels burgesos" a raó de 8 ptes./dia, provinents de jornals en terres que no van ser agafades i altres, de vendes de productes agraris.

Les despeses de 1936 van ser de diferent calibre. Destaquen les 4.074,15 pessetes per jornals que es pagaren als col·lectivistes pel seu treball a la terra, sumades a quantitats de manteniment com xollar animals, comprar sacs de segon per al bestiar, el lloguer d'una màquina d'arrencar ceps, arreglar una arada, viatges per arreglar diversos assumptes, etc. Així, el volum total d'entrades d'aquests quasi tres mesos de 1936 pujà a 6.357,20 pessetes, enfront de les 6.262,65 pessetes de despeses, amb una diferència de 74,55 pessetes a favor de la col·lectivitat.

El balanç de 1937 va ser de 32.850,95 pessetes d'ingressos i 31.298,50 de despeses, amb un saldo positiu de 1.552,45 pessetes.[346] El 1938 els ingressos sumaren 120.137,05 pessetes, enfront d'unes despeses de 69.083,30 pessetes, també amb saldo positiu.[347] La darrera entrada va ser el 7 de gener de 1939, quan els franquistes eren a tocar de la Masó.

Altrament, la col·lectivitat pagà la contribució de les terres, el repartiment general d'utilitats i el repartiment ordinari del Sindicat de Regants i el metge de Vilallonga, Josep Mestres, per atencions mèdiques que calgueren, entre altres obligacions. La bona administració que portà implicà que tingués entrades diversificades i sovintejades. Apunts d'alguns anys poden donar idea de si la col·lectivitat tenia o no previsió en certs àmbits com les

346 Algunes entrades: jornals de carro per la Societat Agrícola; jornals per matar porcs; vendes de moresc, fesols, cebes, garrofes, ordi, a compte de les avellanes fins al resultat final, vi i baixos, remolatxa, blat i palla; cobrat del carbó; cobrat de jornals de la màquina de batre i de palla; lliurat pel Comitè Regional de la CNT de Barcelona; per feixos de llenya al pastisser; etc. Respecte a les sortides, caldria consignar les quantitats donades setmanalment a col·lectivistes en format de sou familiar; les pessetes pagades en arrendament per la casa d'un col·lectivista; per compra de llavor d'alfals, de remolatxa i de planter; per arreglar un bocoi; pel segell de la col·lectivitat; per subscripció a *Solidaridad Obrera*; per roba per a nens refugiats; per subsidi reiterat a una masonenca; per llum i telèfon del local; per metge i medicines; per arreglar el rec del mas de Peró; per pagar el baster i el ferrer de Vallmoll per distintes feines; per un llum de carbur; per espardenyes i un barret; per una comadrona; fil per cosir sacs i una escombra; per l'assistència de delegats en el ple; per sabó per netejar roba; per pagar el sopar del batre, i pa i una botella d'anisat per la manipulació de la palla i el bulló; pagat a la màquina de batre; per senalles per plegar avellanes; per reparació de la bicicleta; per llavor d'espinacs, pebrots i albergínies; per llogar l'era per batre les faves; pagat a plegadores d'avellanes de Pira i de la Sénia i a fills de refugiats; per pèsols per sembrar; per un xerrac gran; per hores d'aigua de rec; per donar roba al front; per fer canyes; per rentar els sacs de guano, etc.

347 Entrades per venda de vi i verdura als refugiats, per venda de tomàquets, arròs i bacallà, per treballs de dalla, i, a partir d'octubre, venda de pa col·lectiu per cinc o per deu dies, etc.

vendes regulars en un període de temps específic, concretament, de maig a novembre de 1937; el mercadeig d'una collita bàsica, la d'avellanes de 1937; o la declaració de collita de blat de 1938. Vegem-ho.

1) Les vendes de juliol a octubre de 1937. S'hi destaca la regularització d'entrades mensuals a partir de l'estiba guardada de productes. També entrades per la venda de llenya, estellada en dies plujosos, passant per la venda d'un romanent d'avellana vella guardada com a reserva per a possibles contingències.

> El juliol va vendre 1.264 kg de llenya a 3 pta. els 40 kg. entrant 94,80 pta.
>
> L'agost 2.790 kg de blat a 80 pta. els 100 kg ingressant 2.232 pta.
>
> El setembre 29 sacs d'avellana vella, de rendiment 66 lliures a 2,02 pta. la lliura li reportà 3.866,25 pta. i 14 sacs d'avellana comuna a raó de 125 pta. sac 1.750 pta.
>
> L'octubre 646 kg de faves a 11,50 pta. kg li reportà 967,75 pta., 752,5 kg d'ordi a pesseta el kg ingressant 752,5 pta., 105 sacs d'avellana de 69,66 lliures i de 71 lliures a 2,15 pta. la lliura comportant unes entrades de 15.956,25 pta. en total i per 4 sacs d'avellana comuna a raó de 135 pta. sac comportant una entrada de 540 pta.

Al maig de 1938, el consistori masonenc —com tots els municipis productors— va rebre l'ordre emesa pel ministre de Defensa —comunicada pel delegat del Govern— per a l'evacuació de productes agrícoles, que comminava que, en el termini de quaranta-vuit hores, s'havien de dipositar al local del Sindicat Agrícola "totes" les existències d'avellanes i ametlles, sense possibilitat de vendre o trafiquejar amb aquests dos productes. La necessitat de vendes a l'engròs a l'estranger i el control de les divises que reportava la venda agreujà la falta de menjar que s'estava instal·lant.

2) El mercadeig d'avellanes de 1937. S'hi constaten unes vendes molt ràpides prop de la collita, senyal inequívoca de necessitat de tenir numerari, i una reserva escassa venuda al juny de 1938 d'avellana comuna.

> El setembre va vendre 14 sacs d'avellana comuna.
>
> L'octubre va posar en circulació 105 sacs d'avellana negreta i 4 sacs d'avellana comuna.
>
> El novembre vengué 100 sacs d'avellana negreta.
>
> El desembre 8 sacs, sense determinar de quina classe.
>
> El juny de 1938 vengué 6 sacs d'avellana comuna.

3) Un tercer apunt per captar si la col·lectivitat era autosuficient pot mesurar-se per la collita i per la reserva de blat que declarà. Presentà

aquesta informació a demanda del Consell Municipal com un soci més del Sindicat Agrícola que era, reglamentat com estava per la falta de cereal que sovintejava. La declaració del 15 de setembre de 1938 per la collita de blat acabada d'entrar oferí dades positives que permeten precisar que l'autosubsistència a la col·lectivitat era garantida amb escreix, ja que podia posar al mercat els quilograms que sobraven segons la reglamentació de la Generalitat. El blat es portava a moldre a Valls al molí La Integral, propietat de Gabriel Boladeras:[348]

> Quantitat de blat collit: 3.533 kg.
>
> Nombre de persones que componen la família directa: 23.
>
> Quantitat de blat en kg que queden en el seu poder i el de les famílies durant un any, a raó de 200 grams diaris per persona: 1.679 kg.
>
> Quantitat de blat que es deixa en poder de la col·lectivitat per la sembra propera: 790 kg.
>
> Quantitat de blat sobrant: 1.064 kg.
>
> Data fins la qual el col·lectiu queda abastit: fins el 14 de setembre de 1939.
>
> Hectàrees que collita: 7.

Un altre efecte de la guerra va ser la creació de les Juntes Municipals Agràries segons el decret i les lleis que dictava el Departament d'Agricultura de la Generalitat, amb atribucions sobre molts aspectes agrícoles, incloses les col·lectivitzacions. La de la Masó es va constituir el 16 de juliol de 1937. Estava legislat que aquesta junta havia d'establir-se amb dues persones fixes, l'alcalde i el president del Sindicat Agrícola, i amb representants de sindicats. Com que només hi havia el Sindicat de Treballadors del Camp de la CNT, tan sols hi entrà aquest. La Junta quedà constituïda pel president, l'alcalde, Àngel Vallverdú Vallverdú, i, com a vocals propietaris, el president del Sindicat Agrícola, Joan Gomis Prats, i el representant del Sindicat de Treballadors del Camp CNT, Josep Gomis Palau, a més del vocal suplent del mateix sindicat, Adrià Vallverdú Pujol. El representant cenetista fou escollit secretari. El 8 d'octubre de 1937 s'ampliaren les Juntes Municipals Agràries, que donaren entrada als representants dels partits

348 A l'octubre de 1938, hi portaren 490 kg de blat per moldre i, segons el Ministerio de Hacienda y Economía del Govern central, a través de la Dirección General de Abastecimientos, Delegación Alto Campo (Valls), el moliner havia de lliurar 82 kg de farina per 100 kg de blat lliurats, a més dels subproductes que s'obtinguessin. El 7 de desembre de 1938 se n'hi portaren 500 kg més. El molí, per la mòlta, cobrava 8 pessetes per cada 100 kg. D'aquest darrer punt, en sabem que, el 22 de desembre, la col·lectivitat s'emportà 4 sacs de farina amb 410 kg, 3 de segó amb 67 kg i 3 de porgadures amb 23 kg.

polítics. En un format ja establert per tenir controlat el camp, les vocalies de partits polítics, quan no hi hagués representants, eren nomenades pel representant del Sindicat Agrícola. Per aquesta facultat, la nova junta quedà integrada pels tres mateixos que ja hi havia i per Eusebi Guasch Jofré, nomenat per ERC, a més dels següents ciutadans, tots designats pel Sindicat Agrícola i Caixa Rural: Anton Figueras Domingo, en qualitat de representant de la UdR, Teodor Vallverdú Ferré, per la UGT,[349] Anton Gurí Llurba, pel PSUC, i Pere Ciutat Pedreny, per ACR.[350] Com a secretari quedà el mateix que ja era nomenat.

La feina de la Junta Municipal Agrària de la Masó no va ser gaire activa. L'Ordre del 21 de juliol de 1937 (DOG 30) les instava a recollir informació de les organitzacions polítiques i sindicals del terme, perquè formulessin les instàncies per poder començar l'expedient per a la declaració de facciosos o incursos en responsabilitat els ciutadans als quals havien agafat terres o propietats, amb pròrrogues incloses. El 28 de setembre de 1937, J. Santaló, secretari del Consell d'Agricultura, manifestà que havien arribat al Departament d'Agricultura les demandes contra les persones que havien de passar pel procés depuratiu. Segurament, sortiren del mateix Consell Municipal. No hi hagué cap sorpresa, eren Sebastià Banús, Maria Montserrat Banús Saigí, Joan Benet Ferré, Josep Benet Ferré, Josep Benet Fortuny, Ursulina Benet Fortuny, Carme Ferré Orga i fills i Josep Vallvé Olivé. En l'avís de rebuda, indicava els passos que s'havien de seguir. Instava novament la Junta Municipal Agrària a comunicar-ho a les organitzacions polítiques i sindicals, invitant-los a donar més informació, que, un cop recollida, juntament amb un informe propi de la Junta, s'havia de trametre al Consell d'Agricultura. La dilació en el procés confiscador era més que evident. No consta que es passés més informació.

I així arribà la col·lectivitat de la Masó al final de la guerra. Amb l'entrada dels guanyadors, la torna es va capgirar. Una de les mesures de postguerra va ser la creació de la Comissió Dipositària de béns agrícoles, encarregada d'arreplegar el que havia quedat, oficialment, sense amo.

349 Tenim constància que la UGT estava en funcionament al febrer de 1937, atès que, com a tal, cobrà 48 pessetes de les arques municipals pels jornals esmerçats a arreglar el camí de la Tanca.

350 El president del Sindicat Agrícola, Joan Gomis Prats, també nomenà Valentí Alsina Segura suplent per la UGT, Sebastià Olivé Magriñà, suplent per la UdR i Anton Figueras Domingo.

Constituïda al març de 1939, va ser formada, com marcava la llei, per l'alcalde Joan Benet Ferré, com a president, Ricard Roig Plana, en representació de FET y de las JONS, Joan Vidal Malapeira, pagès, Josep Domènech Domènech, com a pràctic del camp, i Josep Badia Ferrer, secretari de l'Ajuntament i de la comissió. No en sabem res de la seva actuació.

En un altre ordre de coses, l'alcalde Joan Benet, a l'agost de 1939, avaluà els danys causats per la guerra. Arraulit per la creixent puixança de l'Església, assenyalà que les despeses havien estat de 5.000 pessetes en l'agricultura, per la tala d'arbres, i de 154.000 pessetes a l'església, sense especificar. Al fer el càlcul amb la xifra exigua per l'agricultura, demostrava que la col·lectivització de la Masó va ser respectuosa, ja que, precisament, ell podia aixecar el llistó, com a màxim perjudicat, pel fet d'haver estat la persona a la qual havien confiscat més terra.

En aquest inici de nova època, les disposicions de reposició van ser diverses. Una va ser el ban del Ministeri d'Agricultura, del Servicio Nacional de Reforma Económica y Social de la Tierra, de Recuperación Agrícola, de 3 de maig de 1938 (BOE 6), aplicat un cop el territori era ocupat. La normativa donava detalls sobre què fer amb els animals, els carros, la ferramenta… que havia estat desplaçada o que havia estat abandonada, de la qual es desconeixia l'amo. L'alcalde Joaquim Banús Barenys, el 6 de maig de 1940, per aquesta acció féu lliurament d'un burro, en dipòsit definitiu, a Carme Martí Roig. Hi posava que era persona perjudicada per la guerra, previ pagament de 25 pessetes per part de la damnificada.

La segona entrega efectuada per l'alcalde, en la mateixa data, s'adjudicà al millor postor, resultant guanyador Joan Ciutat Vallverdú, al qual lliuraren dos carros vells, per un valor de 45 pessetes.

4.2.8 Montferri

La població de Montferri entrà en la guerra el 1936 amb 358 habitants censats, que passaren a ser 328 el 1940. El seu punt àlgid quant a població havia estat el 1860 amb 457 persones vivint-hi. El 1936 la població tenia un cens de vuit jornalers, dos dels quals de menys vint anys, un de vint a trenta anys, quatre de trenta a quaranta anys i un de quaranta a cinquanta anys.

La guerra s'encarà a Montferri amb canvi d'alcalde. El 21 de juliol entrava Àngel Vidal Ferrerons, del POUM, jornaler, amb quatre consellers

d'ERC. Alhora, funcionà el primer Comitè, que durà deu dies, presidit pel mestre Enric Sancho Cardó. Fou renovat per un segon Comitè, presidit per Joan Sendra Orga. El 23 d'octubre, en la reposició d'alcaldes a tots els ajuntaments de Catalunya després del pas del Comitè, en el que es podria considerar com el primer ajuntament real de guerra, la composició del cartipàs municipal quedà així: tres regidors d'ERC, tres de la CNT, un del POUM i un de la UdR. Rossend Sampera Lluís, de la UdR, fou escollit alcalde. Fins al febrer de 1937, no entrarien fugaçment dos regidors del PSUC.

A l'agost, a requeriment del conseller d'Agricultura de la Generalitat sobre les confiscacions efectuades de terres, es contestava demanant temps, ja que deia que, "essent que les incautacions portades a cap ho foren pel Comitè Antifeixista, s'acorda recabar de l'esmentat Comitè una relació de les finques que s'hagi incautat als efectes de donar-ne coneixement". Aquesta vaga resposta és la primera notícia que hi havia hagut sobre el control de propietats, encara que sense determinar-ne quines i quantes. Efectivament, el segon Comitè que actuà a la població va expropiar tot el Manso Calaf i els fruits dipositats dels Mansos Coll, Figarola, Pagés, Alsinella i la casa Tudó. El consistori del moment tampoc no es quedà curt i acordà dur a terme el trasllat de la casa consistorial de la seva propietat a la casa del veí de Barcelona Jaume Magriñà Calbet. Durant l'actuació d'aquest segon Comitè i de l'Ajuntament, es van imposar multes i contribucions a les persones de dreta per atendre necessitats de guerra i s'obligà la gent de dreta a pagar l'import de les armes agafades a les d'esquerres per ordre de l'autoritat pels Fets d'Octubre de 1934.

D'altra banda, sabem que algunes terres del terme de Montferri van ser incorporades a la col·lectivitat de Bràfim. L'escrit del 29 d'agost de 1937 del president de la col·lectivitat de Bràfim, Joan Sendrós, a la Junta Municipal Agrària de Montferri ho avala. Assenyalava les persones a les quals s'havien confiscat terres, de les quals n'havia de presentar-ne els límits amb els veïns, cosa que havia de redactar el Registre de la Propietat de Valls, alentit pel col·lapse de les demandes.[351]

A Montferri, a l'inici de guerra, les esquerres van passar comptes en format de confiscacions com en tots els pobles. Un escrit del jutge popular d'agost de 1937 assenyalava que l'església havia estat destinada a magatzem

351 Els veïns afectats eren Rosa Valldosera Ibarra, Anton Solé Güell, Eusebi Garriga Valldosera, Josep Balsells Valldosera i els germans Joan i Jaume Andreu Valldosera. Arxiu Municipal de Montferri. Correspondència Oficial 1937.

del Sindicat Agrícola i que el fustam i les estàtues havien estat cremats; que la casa rectoral, en el moment del redactat, servia d'hostatge als refugiats i el pis, d'escola de nenes, i que el pati adossat a la casa rectoral servia de pati de les escoles. Demostrava, en suma, que les confiscacions municipals existiren.

Quant al treball al camp, passada la collita de 1936 i en el decurs del fred de l'hivern de 1937, s'intueix que devia escassejar. Un escrit de gener de 1937 de Jesús Solé [Alujas], secretari del Sindicat de Treballadors de la Terra i Oficis Varis de la UGT, dirigit al president del Consell Municipal, ho avala. Explicava que ja feia algunes setmanes que alguns dels associats al Sindicat es trobaven sense saber què fer o bé que "han de treballar en coses inútils", un clar senyal que el Consell Municipal tenia en nòmina els pagesos jornalers desvagats. Per això, l'escrit demanava feina de jornal per a tres d'ells —per a ell mateix i per a Jaume Farré, dos dies setmanals, i per a Pere Solé [Virgili], tres—, amb l'expressió "perque és una llástima tenin tots dret a la vida els uns deixan la terra herm i els altres no tindre el suficient per la vida", cosa que palesava que el Consell Municipal havia fet un repartiment de terra confiscada no prou equànime a ulls dels que ho denunciaven. Potser, per aquesta pressió de feina, el Consell Municipal del mes de gener va reformular el decomís del molí fariner, propietat de la vídua de Tudó, al llogaret de Vilardida, que havia agafat el Comitè Antifeixista, l'havia cedit en arrendament i, ara, recuperava.

Tot amb tot, cal convenir que, a l'esclat de la guerra, la UGT amb prou feines tenia organitzada una mínima estructura sindical pagesa sòlida, si atenem a l'informe que va redactar Josep Alocén Alocén, secretari de la Societat de Treballadors de la Terra i Oficis Varis de la UGT al gener de 1937.[352] De la UGT, sindicat al qual pertanyia l'informant, deia que li sabia greu de dir-ho, però que no hi havia entusiasme per assistir a les reunions que es convocaven i que, amb prou feines, se seguien les orientacions que donava la central. Respecte de la CNT, manifestava que encara funcionava amb més anomalies, ja que hi militaven els propietaris que encara conservaven les propietats i els jornalers que treballaven les seves terres. I, de la UdR, afirmava que, quan es constituí la CNT i la UGT, els seus afiliats es passaren a les sindicals esmentades sense donar-se de baixa ni cotitzar per la UdR, tot i que, ara, tractaven de tornar-la a refer.

352 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 1324.

Si aquest era el panorama sindical, no menys galdós era el polític, ja que Alocén va deixar escrit que, com a partit, hi havia ERC, però que no eren més que els cinc que integraven la junta. Acabava dient el difícil que era organitzar res al poble, "puig que sempre havien predominat les dretes". Completava el panorama remarcant que la UGT tenia consignats 32 associats, 27 dels quals eren del Sindicat de Treballadors de la Terra, la CNT 35, el PSUC 10 afiliats, ERC 5 i que, al Sindicat Agrícola Cooperatiu, hi havia un cens de 62 socis. Hi afegia que l'Ajuntament estava format per un alcalde de la UdR, acompanyat de tres regidors d'ERC, dos de la CNT i dos del PSUC.

Talment, al febrer de 1937, sorgiren les primeres dificultats de proveïments a la població pel que fa a farina i, en conseqüència, a pa. L'Ajuntament es va veure obligat a prendre mesures "encaminades a restringir en el possible el consum del pa a fi i efecte de poder arribar a la propera collita". Una d'aquestes implicà que els particulars que duien la farina al flequer en la forma acostumada —o sigui, portant farina per tal que el forner els fes el pa—, ara, la durien a la Comissió de Proveïments del Consell Municipal amb l'objectiu de controlar-la. Altrament, a les famílies que ja no tenien farina perquè ja l'havien consumida, els facilitaren vals, mentre que la Comissió de Proveïments advocà que procuraria adquirir-ne a fora de la localitat, ja fos de blat, arròs o d'altra substància que, barrejada amb l'existent de blat, "faigi posible el subministre de pa a tots els veïns fins arribar a la propera collita".

A l'abril, conforme s'escurçava la ració de pa, es prengueren noves mesures. S'acordà el racionament a mig quilogram de pa diari per persona com a ració màxima. Tot i amb això, serien problemes ja endèmics que es repetiren a l'agost, quan la nova collita ja estava emmagatzemada, fet que implica que la productivitat baixà en picat al llarg de la guerra. N'és una mostra que, a l'abril de 1937, en la declaració jurada de la superfície sembrada de cereal, Montferri va indicar que tenia 20 hectàrees de blat, 8 de civada i 6 d'ordi, totes varietat del país, xifra que concordaria a grans trets amb la collita de 1939, amb dades de novembre amb la collita ja entrada, en la qual es manifestà que s'havien sembrat 21,88 hectàrees de blat amb una collita de 20.585 quilograms, 1,74 hectàrees de civada i 1.400 quilograms recol·lectats, 4,82 hectàrees d'ordi i 2.750 quilograms entrats, a

més d'altres quantitats de llegums i cereals.[353] Eren xifres que, segurament, no servirien per abastir la població, com ho demostra la remesa feta pel delegat de la III Regió del Departament de Proveïments, el vallenc Joan Sendra [Siscart], al desembre de 1937, el qual assenyalà a l'alcalde que tenia 50 sacs de blat a la farinera de [Josep] Panadés de Valls, amb un volum de 3.500 quilograms al preu de 70 pessetes els 100 quilograms, per fer-ne ús quan li convingués.[354]

Al setembre de 1937, es constituí la Junta Municipal Agrària a la població, tal com marcava la normativa. La integraven Rossend Sampera [Lluís] (alcalde), Jaume Ferré (UGT), Jaume Llovera [Calaf] (CNT), Rafel Martí [Coll] (ERC), Pau Calaf [Boronat] (president del Sindicat Agrícola), Pau Coll Serramià (PSUC) i Lluís Andreu Gestí (UdR). Una de les feines que va trobar damunt la taula a l'octubre de 1938 fou la petició cursada a través de Pau Coll Serramià, un dels components. Rebuda la demanda del Consell d'Agricultura de la Generalitat, s'havia de dilucidar respecte d'un veí de Bràfim que reclamava terres del terme de Montferri que volia recuperar —Horta del Cadet, Gaià de la Màquina, Costé de la Màquina, i Horta Pascual—, treballades per la col·lectivitat de Bràfim. Tot i que hi ha constància que el Sindicat Agrícola local de Montferri existia —es detecta per l'escrit anterior de gener de 1937 de Josep Alocén—, segurament, aquest no era del gust de la UGT. Ho prova el fet que, al mes de setembre de 1937, la Junta de la Societat de Treballadors de la Terra i Oficis Varis de la UGT va trametre al president de la Junta Municipal Agrària un escrit en què demanava que la Junta del Sindicat Agrícola que s'havia de formar es nomenés conforme havia disposat la Conselleria d'Agricultura de la Generalitat, "o sia que els elements integrants en la mateixa, han d'ésser membres probats d'esquerra", en senyal que els propietaris de dreta hi feien forat. S'hi refermaria la problemàtica per les vicissituds de constitució, ja que el primer dia de l'elecció, "malgrat totes les explicacions donades no en va sortir la Junta". El segon dia de constitució, els dos representants sindicals de la CNT i la UGT, amb presència de l'alcalde i de la Junta Municipal Agrària, van mirar aclarir-ho portant tres noms a la faixa el primer i dos el segon. I així fou escollida la Junta. Res de llistes i d'eleccions. Un senyal

353 També hi constaven guixes, 7 ha (2.615 kg), cigrons, 0,58 ha (87 kg), faves, 5,45 ha (1.217 kg), fesols, 2,83 ha (1.084 kg), veces, 1,53 ha (760 kg), i erb, 2,15 ha (520 kg).

354 Arxiu Municipal Montferri. Correspondència oficial 1937.

que es tractava de la constitució formal —millor seria dir-ne efectiva— del Sindicat Agrícola és que, quan al novembre es nomenà una persona per portar els llibres de comptabilitat, es fixà un sou mensual de 100 pessetes, que, "a petició d'aquell —del comptable—, se li entregarán en comestibles, a mida que el Sindicat en vagi adquirint, i a preu de cost", la qual cosa demostrava la nul·la activitat fins aquell moment i que el Sindicat havia sortit del no-res perquè ho marcava la llei i perquè pintaven bastos en matèria alimentària. Al desembre, el Sindicat Agrícola demanà que la premsa d'oli que hi havia al Mas Calaf se la poguessin agenciar per a la collita, cosa que l'Ajuntament acceptà i sol·licità que, després de l'ús, fos retornada, un nou senyal que els propietaris, ni que tinguessin la finca embargada, tenien el seu pes.

Al novembre de 1937, es produí un fet que es pot catalogar de curiós que lliga amb l'anterior i que assenyala com la dreta pagesa de Montferri era respectada. El propietari Enric Vives Godall, que, en la postguerra, seria investit primer alcalde per la comissió gestora, es queixà de la mesura efectuada per pregó de l'obligatorietat de pagar 10 pessetes als jornalers i demanà ajut a l'alcalde. El veí i propietari argumentà que ell, en concret, no els podia pagar i assenyalà que això podria provocar violència entre els jornalers que treballaven en la seva propietat, per la qual cosa exigia una reunió entre propietaris i jornalers —senyal evident que aquests darrers no havien estat suprimits—, aspecte que el consistori trobà adequat i cedí a les seves pretensions de reunió. En desconeixem els resultats. L'oferiment que Enric Vives havia fet a l'octubre de 1937 a la Junta del Sindicat Agrícola de 60.000 kg de potassa, venuda a preu de cost, demostra que era un gran propietari.

Altrament es corrobora una manca de treball quan la sessió de l'Ajuntament del desembre de 1937 acordà de fer llenya al mas d'en Calaf amb la peculiaritat "que cada dia un conseller acompanyi als treballadors".

Talment, constatem un esbós de col·lectivitat, tot i que la informació de si existí o de si no va estar en funcionament resulta difícil de dilucidar. S'hi detecten, tanmateix, certs aspectes.

- La Causa General franquista aporta que el segon Comitè actuà en temàtica agrícola, ja que es confiscà totalment el mas de Calaf. L'expropiació ressenyada no concreta si va ser repartida o es posà en treball en comú. Cal recordar que, en aquesta tessitura, els inspiradors de la nova organització sindical de Montferri eren els

rabassaires i aquests tenien la consigna de no crear col·lectivitats. Ho avala el fet que l'actuació de la justícia municipal va ser de signar actes de desnonaments a favor d'ells, dels pagesos rabassaires, i que, respecte a la propietat privada, es van confiscar algunes propietats rústiques, en les quals es van reconvertir vinyes, sembrats i horts, o sigui, que s'hi feren actuacions. No aportava, però, cap detall de l'existència de la col·lectivitat.

- L'Ofici de gener de 1938, signat per l'alcalde, tampoc no donava cap detall concret sobre allò que havia de cobrar el consistori del repartiment general d'utilitats i la contribució de consum. Assenyalava que "están obligats a fer-ho [a pagar-ho els que en feien ús de les terres] en substitució dels antics propietaris per tenir l'aprofitament de les terres". Quedava palès allò que se sabia, o sigui, que s'havien expropiat terres i que s'havien repartit, sense determinar-ne ni el com ni de quina manera.
- El repartiment de la contribució territorial rústica del febrer de 1938 no en donava precisió tampoc, tot i que la convocatòria que es féu per a rabassers i arrendataris, per una banda, i, per l'altra, "els que treballaven la hisenda Tudó i els del Castell", separadament, permet intuir que aquestes dues darreres finques podien estar totalment o parcialment col·lectivitzades.
- Una quarta via per dilucidar de si va existir o no col·lectivitat és un document sense data, quan el Consell Municipal de Montferri va trametre a la Comissió del Consell d'Agricultura i a la Comissió de Responsabilitats la demanda d'actuar oficialment contra les finques rústiques expropiades de Josep M. Vives Reventós, resident a Barcelona, qualificat de "dretista i reaccionari de sempre, no necessita les terres per a viure. Desaparegut quan el moviment de juliol de 1936", que posseïa el mas d'en Calaf, de cabuda 219 ha 2 a 40 ca, plantada de vinya, oliveres i sembradura. S'indicava també que, "d'ençà de la seva incautació la está treballant el Consell Municipal pel seu compte", amb la qual cosa donava a entendre que portaven la finca els parcers i arrendadors que ja la duien anteriorment, ara, sense l'amo de sempre.[355] I era cert, quasi del tot.

355 Limitava a sol ixent amb terrenys de Bonastre, a sol ponent amb Francesc Carbonell, al migdia amb el camí de Salomó i al nord amb la quadra de Barberan.

La col·lectivitat, tanmateix, segurament va existir. I es pot afirmar per la informació de la mateixa Causa General. Va ser tan petita en nombre de persones i de terres que no apareix ben fixada ni, segurament, mai no es declarà com a tal. La trobem a partir de la fitxa personal que les autoritats franquistes van redactar dels veïns Pere Pablo Tel, Pere de les ulleres, i Josep Saperas Cañiz, Pepet Pelegrí, un cop acabada la guerra. S'hi exposà, amb claredat, que van ser dirigents de la col·lectivitat en representació dels rabassaires, el primer, afiliat a la UGT i el segon, a la UdR-CNT. Probablement seria un col·lectiu més de treball en comú que de repartiment.

Altrament, el conflicte més visible va sorgir per terres de Montferri treballades pel veí de Bràfim Ramon Palau Fernández, de la UdR, al qual confiscaren unes terres, propietat dels germans Joan i Jaume Andreu Valldosera, també de Bràfim, que la col·lectivitat brafimenca havia agafat. Els terrenys en disputa eren coneguts com Horta del Cadet, Gaià de la Màquina, Costé de la Màquina i Horta Pascual. La discussió arribà al Consell d'Agricultura de la Generalitat, el qual va demanar a l'octubre de 1938 a la Junta Municipal Agrària de Montferri que donés parer, com corresponia, en un tema enverinat des de bon començament.[356]

I, així, s'arribà al final de la guerra. Al gener de 1939, en la primera gestora, Enric Vives Godall fou nomenat alcalde. Una de les primeres actuacions va ser aprovar, per unanimitat, la llista de les persones que haurien de netejar l'església, la rectoria, l'ajuntament i les cases ocupades per ordre de les autoritats que havien actuat durant "el periodo rojo". D'altra banda, el Sindicat Agrícola, al mes de gener de 1939, féu balanç de les existències, la qual cosa permet de veure l'escassa potència que havia agafat en període de guerra. Disposava de 300 quilograms d'amoníac, 700 de sulfat de coure, prop de 1.000 de sulfat de ferro, 400 de farina, 70 de blat, 170 de sal, 5 de claus de ferrar, 250 sacs buits, aproximadament, 171 pessetes en paper moneda republicana i una caixa forta que no s'havia pogut obrir. El sindicat canvià de Junta al març de 1939 en la primera reunió que es féu. Convocada per Josep Jané Ferré, delegat sindical local, Manuel Martí Miracle en va ser nomenat president. Començava una nova aventura, de la qual només es té constància de l'arrencada obligada.

356 Pot resseguir-se al tractar la col·lectivitat de Bràfim. També, parcialment, a Arxiu Municipal Montferri. Correspondència oficial 1937.

A l'abril de 1939, des de l'Alcaldia de Bràfim es posava en coneixement de terra desvagada de tres veïns, totes a la partida Horta Gaià, propietaris republicans brafimencs amb terra a Montferri que havien creuat la frontera i s'assenyalava que es procediria a conrear-la directament o a base d'arrendaments. Per això, s'avisava per si també podia interessar a algun pagès de Montferri. L'alcalde de Montferri va activar-ho.

Altrament, entre les nombroses dades estadístiques que es demanaren per conèixer tots els detalls del que succeí en la guerra, n'hi ha una sollicitada per la Circular número 181, de 24 de juliol de 1939, pel governador civil de Tarragona, per mitjà de la qual podem saber diversos detalls quantificats de danys i perjudicis. L'escrit de Montferri sembla una carta als Reis, amb xifres del tot exagerades. En allò que ens interessa referit a l'agricultura, constatà que, durant la retirada republicana i l'entrada franquista, es comptabilitzaren 7 animals desapareguts, sense concretar si mules o rucs, sobre un cens de 34 bèsties de treball, i 2 carros. La postguerra havia començat.

4.2.9 Nulles

Nulles és una població propera a Valls, situada a la plana del Camp de Tarragona. El seu volum poblacional màxim va ser el 1920 amb 813 habitants. El 1936 en tenia 690 i va disminuir a 593 el 1940.

La guerra capgirà l'inimaginable. Com en tots els pobles, el domini del Comitè va resultar abassegador. Durant aquest període, se saquejà l'església parroquial i la filial del barri de Bellavista. El nomenament de l'Ajuntament de guerra després del cessament del Comitè va succeir el 20 d'octubre de 1936. Va quedar configurat per tres regidors d'ERC, dos del PSUC i un de la UdR. Josep Aubia Gené, de la UdR, en va ser escollit alcalde.

En la premsa vallenca, va sortir publicat al desembre de 1936 que també a Nulles, com en altres municipis, la confiscació de terres era un fet. Era cert. S'informava sobre la propietat expropiada, que era de Josep Fortuny, i que el col·lectiu posseïa prop de 50 jornals de terra, tot i no poder precisar si tota havia estat comissada o provenia d'aportacions dels col·lectivistes. Només sabem que aquesta terra seria treballada i el vi, dut al celler.[357] Per

357 "Campañas de la CNT: Nulles", *AS*, 3 desembre 1936, núm. 9, p. 3.

mitjà de fonts diverses, coneixem que, almenys, setze persones en van formar part. Un dels aspectes d'aquesta comesa va ser la fusió dels dos sindicats que hi havia al poble, el Sindicat Agrícola de Sant Isidre i el Sindicat Agrícola Popular, que en configuraren un de nou que prengué el nom del segon, Sindicat Agrícola Popular, ja que era, en definitiva, el que hi havia de tendència d'esquerres.

La informació de Nulles respecte a les confiscacions d'immobles i de terres és força completa. I ho és perquè, tot i no posseir les actes d'ocupació originàries de 1936, tenim la documentació local tramesa a la Comissió de Responsabilitats de la Generalitat a començament de 1937, en què notificava que se'ls avalés les expropiacions que, de fet, ja estaven executades —sis actes en total. També disposem de les actes que es presentaren amb l'epígraf "Acta de Incautación y Constitución del Consejo de Administración para la Explotación Agrícola" de gener de 1937, les quals esdevenen la prova irrefutable del decomís de terres —vuit actes més—, que passaren a mans de la col·lectivitat.

La primera notícia del procés confiscador que s'endegava va ser la certificació d'una acta tramesa pel Sindicat Agrícola amb data de 17 d'octubre de 1936 al Departament d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya.[358] L'emplenà Joan Elias Martí, president de la secció Cooperativa de Consum del Sindicat Agrícola Popular, per fer efectiu el decomís de terra a Dolors Vidales Mercadé, que veurem tot seguit. Públicament, a partir del llibre oficial, la Cooperativa de Consum no es creà fins el 23 de novembre de 1937, amb assistència de vuitanta-cinc socis. En la reunió del Sindicat d'abril de 1938, hi hagué una queixa contra el president perquè, als soldats de lleva que per aquelles dates marxaven al front, no se'ls havia donat un pot de llet que sí que s'havia lliurat a altres lleves, a més d'una rajola de xocolata. En el decurs de 1938, pels efectes de la guerra, passaren quatre presidents per la Cooperativa de Consum.[359]

358 ANC. Sant Cugat. Fons: Generalitat de Catalunya. II República. Lligall 141.1.

359 Arxiu Sindicat Agrícola de Nulles. Llibre d'actes del Sindicat Agrícola Popular. Respecte a l'incident de no donar la llet als de la darrera lleva, el vicepresident ho justificà, en absència del president, dient que no n'hi havia, cosa que demostra el paper que feren les cooperatives en relació amb el subministrament dels seus associats. Quant a presidents, Joan Elias i Jaume Boronat Segarra ho van haver de deixar per anar al front. El tercer va ser Anton Calbó Plana, fins al desmembrament de la Junta Directiva i la dissidència dels elements directius, que comportà la dimissió total. El president del Sindicat Agrícola Popular, Pau Salvador Domènech, va haver d'anar a posar ordre. Al juliol, Josep Recasens Domingo entrà de president.

De les sis actes trameses a la Comissió de Responsabilitats per tal de legalitzar l'ocupació d'immobles de Nulles, quatre van ser enviades per l'Ajuntament, encara que no hi va posar la destinació que se'ls donaria. De les altres dues, en una hi constava que era per la necessitat d'organització del PSUC i, en l'altra, per a la secció Cooperativa de Consum, avalada pel Sindicat d'Oficis Varis de la UGT, destinada a aquesta funció. En totes les ocupacions, s'hi posà que la persona a la qual es comissava la finca era per "suposada facciosa, fugitiva i absenta". En alguna ocupació, s'hi estampà el tampó de la Junta Municipal Agrària, organisme que serviria per avalar a Nulles les confiscacions efectuades per altres organismes.[360] Aquesta és la relació indicada de les sis confiscacions.

Quadre núm. 28: Nulles: confiscacions d'immobles				
Data de tramesa	*Signant/s de l'ocupació*	*Entitat/s que representava/en*	*Persona a qui es confiscà*	*Entitats o organismes que avalaven la confiscació*
1. s/d 1937	Joan Elias Martí	President de la secció Cooperativa de Consum del Sindicat Agrícola Popular	Dolors Vidales Mercadé	1 Sindicat Agrícola Popular. Cooperativa de Consum 2 Sindicat d'Oficis Varis de la UGT 3 Junta Municipal Agrària de Nulles
2. 12 gener 1937	Salvador Aubia Boada	President de la Junta de la Casa del Poble	Josep Boada Pallarès	1 Junta Municipal Agrària de Nulles. 2 Partit Socialista Unificat de Catalunya. Adherit a la III Internacional Comunista. Radi de Nulles
3. 2 febrer 1937	Manuel Galofré Batet	Alcalde	Rosalia Bella Figueras	1 Junta Municipal Agrària de Nulles. 2 Ajuntament de Nulles

360 Sabem que el Consell Municipal va fer contractes d'arrendament d'alguna d'aquestes cases confiscades per autofinançar-se. Tenim constància de la de Josep Boada Pallarès, c/ Major, 16; Josep Fortuny Aleu, c/ Major, 1; Pau Sanahuja Montserrat, c/ Sant Joan, 8; Pau Vilanova Amat, c/ Colon, 12. De l'abadia i de l'exesglésia del barri de Bellavista, no en sabem que s'ingressés res. ACAC. Valls. Fons Municipal de Nulles.

Quadre núm. 28: Nulles: confiscacions d'immobles				
Data de tramesa	*Signant/s de l'ocupació*	*Entitat/s que representava/en*	*Persona a qui es confiscà*	*Entitats o organismes que avalaven la confiscació*
4. 2 febrer 1937	Manuel Galofré Batet	Alcalde	Josep Boada Pallarès	1 Junta Municipal Agrària de Nulles. 2 Ajuntament de Nulles
5. 2 febrer 1937	Manuel Galofré Batet	Alcalde	Josep Fortuny Vives	1 Junta Municipal Agrària de Nulles. 2 Ajuntament de Nulles
6. 2 febrer 1937	Manuel Galofré Batet	Alcalde	Pau Vilanova Amat	1 Junta Municipal Agrària de Nulles. 2 Ajuntament de Nulles

La confiscació número 1 que va practicar el Sindicat Agrícola Popular va ser summament curiosa. El 2 de febrer de 1937, el president del Sindicat, Josep Vilanova Orpinell, demanà un local a l'Ajuntament per emplaçar-hi la Cooperativa Popular.[361] Se li atorgà la finca urbana i el solar del carrer de Sant Sebastià, 11. En la finca expropiada, neta com la mà, el Sindicat hi construí un edifici de planta que dividí en petites parades per concentrar la venda dels queviures de la població. Al darrere de la casa, a més a més, s'hi habilità un espai des d'on s'hi podia sacrificar el bestiar, o sigui, que serví també com escorxador. Posteriorment, quan Joan Elias Martí la demanà formalment, a part del ritual oficial, hi posà que s'agafava perquè "es del tot indispensable seguir ocupant l'immoble per a desenvolupar les funcions de la Secció Cooperativa… ço que representa una tasca social que actualment és indispensable per el triomf de la classe proletaria". [362]

A això s'hi sumaren les expropiacions de terres de Nulles per la col·lectivitat, les quals tingueren la peculiaritat que s'aplicaven sobre vuit propietats de persones diferents.

361 ACAC. Valls. Fons Municipal de Nulles. Llibre d'actes de sessions de l'Ajuntament 1934-1941.

362 Al final de la guerra, la propietària recuperà la finca i, a més a més, bastida d'obra.

Quadre núm. 29: Nulles: confiscacions per la col·lectivitat agrària Carles Marx			
Data expropiació	*Nom de la finca*	*Propietari afectat*	*Signants en nom de*
1. 27 desembre 1936	Finca Paret Nova	Joan Figuerola Castellet	Junta de la col·lectivitat
2. 15 gener 1937	Mas Horta Planota i camí de Valls	Josep Boada Pallarès	Junta de la col·lectivitat
3. 15 gener 1937	Panicals	Francesc Boronat Monserrat	Junta de la col·lectivitat
4. 15 gener 1937	Planot	Josep Fortuny Aleu	Junta de la col·lectivitat
5. 15 gener 1937	Casafort i Oliveró	Vídua de Josep Giné	Junta de la col·lectivitat
6. 15 gener 1937	Bancals Margs	Josep Jené Boronat	Junta de la col·lectivitat
7. 15 gener 1937	Camí de Vallmoll	Vicent Planell	Junta de la col·lectivitat
8. 15 gener 1937	Camí de Vilabella, Pallissa, Bosc	Pau Vilanova Pallarès	Junta de la col·lectivitat

Les vuit actes per decomissar terra per a la col·lectivitat van ser avalades pel Sindicat d'Oficis Varis de la UGT de Nulles, amb dos tampons complementaris, un de la Col·lectivitat Carles Marx i un altre de la Junta Municipal Agrària de Nulles. En el cas de la confiscació de 27 de desembre de 1936, hi ha dos tampons més afegits: el de l'Ajuntament i el de la Federació Regional Catalana d'UGT Treballadors de la Terra.

Els membres de la col·lectivitat signants que van apropiar-se de les terres van ser els vuit nullencs següents, pel fet de ser de junta en aquell moment:

President: Joan Mallafré Cardó.

Secretari: Samuel Amat Guivernau (per l'acta del 27 de desembre de 1936) i Joan Sanahuja Colet (per la resta).

Tresorer: Josep Jané Martí (per l'acta del 27 de desembre de 1936) i Francesc Figuerola Aubia (per la resta).

Vocals: Francesc Figuerola Aubia (per l'acta del 27 de desembre de 1936) i Josep Calbó Martí, Pere Bosque Barberan i Manuel Galofré Batet (per totes les actes, excepte per la del 27 de desembre de 1936).

A través de la informació que proporcionen les actes s'hi visualitza que no hi constaven les hectàrees de terra agafades; que la col·lectivitat va ostentar el nom propi de Carles Max; que la documentació va ser lliurada a la Generalitat i a la Federació Catalana de Treballadors de la Terra, circumstància que determina que era adscrita a la UGT; i que s'anotà que la col·lectivitat s'engegava en terres de propietaris o d'administradors de ter-

res absents, que, "como servidores a la causa fascista, las han abandonado ante el temor del triunfo de las armas, de las fuerzas del Gobierno Republicano y de las Milicias Populares al servicio de la República Española".

Talment, per animar els nullencs en el procés col·lectivitzador, el 7 de febrer de 1937 hi féu acte de presència el propagandista Josep Viadiu, de la CNT, vell militant que l'any 1918 ja havia discursejat al municipi. Animà obertament a entrar a les col·lectivitats pageses.

De la col·lectivitat agrícola, en sabem més coses, sobretot, pel seu potencial de collita del vi. El fet que, en la guerra, els dos sindicats pagesos s'unifiquessin conforme marcava la llei implicà que el Sindicat Agrícola Popular es fes seu el de Sant Isidre. A l'ajuntar-se, coneixem la quantitat de vi que es collí al terme alguns d'aquests anys.[363] El 1937 es colliren 10.258,62 cargues de vi. Les dades completes de 1938 van ser d'1.067.492 kg, la qual cosa representava 8.778,72 cargues de vi —de 121,6 litres cada carga—, xifres que donaren un valor econòmic de 360.105,30 pessetes.

De la col·lectivitat, com a secció dintre del Sindicat, en tenim les dades següents:

Any	*Kg raïm*	*Cargues de vi de la col·lectivitat*	*Vàlua de la collita en ptes.*
1936	8.310	68,34	3.344,30
1937	48.470	398,61	51.818,29
1938	40.322	331,6	14.568,50

Les xifres comparatives del total de vi de les collites de 1937 i 1938, partint de les cargues, atorga que la col·lectivitat, tant en un any com en l'altre, representava l'exigua quantitat de poc menys del 4% del que es collia al terme, i que dóna el minso potencial del col·lectiu. Les dades particulars de les collites aporten altres detalls, i permet veure que conforme la guerra s'allargava, la fam començava a corsecar els estómacs. Per captar el detall de la derrota de la producció, el Sindicat Agrícola de Nulles, acabada l'entrada de verema de 1937, obrí la possibilitat de portar bagots de raïms els dies 22-24 de setembre, allunyats de l'entrada normal de la verema. Els bagots eren raïms verds de finals de brot que, quan es veremava el raïm, no es collien perquè tenien pocs grans i una baixa graduació que feia disminuir

363 Gavaldà, Antoni; Santesmases, Josep: *Història econòmico-social… [Op.cit.]*. Valls, 1993, p. 111 i s.

el grau del vi. La fam d'arreplegar-ho tot implicà que es comptabilitzessin fins a 26 entrades el primer dia, 61 al segon i 38 el tercer, que portaren des de quantitats mínimes de 6,5 kg fins a 392, en un total de 8.981 kg, que servirien per complementar la collita. Cal anotar que participaren en aquest procés una part significativa de dones.[364]

Quant a la collita d'avellanes, podem establir un altre apartat comparatiu entre el conjunt dels socis i els de la col·lectivitat, només amb la de l'any 1938. Dels 783 sacs del conjunt d'avellana negreta entrats al Sindicat amb un total de 45.812 kg, la col·lectivitat en collí 4.803,5 kg, o sigui, una mica més de 82 sacs. I dels 2.177,5 kg d'avellana comuna, equivalents a una mica més de 37 sacs, collits pels pagesos del terme, la col·lectivitat no en plegà cap. La xifra del pes del col·lectiu, en conjunt, pel que fa a la collita d'avellanes arribava, en aquest cas, al 10% de la del terme. I d'igual manera podríem parlar de la d'ametlla.

La Causa General, confeccionada passada la guerra, va precisar encara més el potencial de la col·lectivitat. A part dels vuit components que s'han assenyalat, indicà que en van ser dirigents destacats Josep Aubia Gené, Josep Recasens Domingo i Pau Llenas Rovira. Josep Aubia, com que va ser alcalde, se l'acusà de signar per les finques confiscades per la col·lectivitat. A més d'aquests, també hi participaren Anton Amat Guivernau, Anton Amat Pallarès, de la CNT —natural del Catllar, però resident a Nulles, va ocupar un càrrec amb tres fills involucrats, Anton, Josep i Samuel—, Salvador Aubia Boada —també va ser de junta—, Eduard Boada Mercadé —va exercir de secretari-comptador de la FESAC a partir de febrer de 1937— i Alberic Mateu Armengol.

Passada la contesa, la valoració que se'n féu va ser mesurada, sorprenent i equànime per part dels guanyadors. S'indicà que, en l'agricultura, única font de riquesa de la població, "no se cometieron desmanes de ningún género, puesto que, aunque fueron colectivizadas las mejores fincas para formar con ellas la base de la colectividad, dichas fincas fueron cultivadas con esmero". Era la constatació que la misèria no anava lligada a malifetes.

La col·lectivitat es va desfer com un bolado uns dies abans que entressin les forces rebels. La fugida va ser massiva, s'emportaren carros plens de gènere i bestiar en direcció cap a la frontera, tot i que, segons la informació

364 Aquests bagots eren aprofitats, en alguns casos, pels pagesos com fruit de temporada, però quasi mai no eren veremats com ho van ser aquells anys per fer-ne vi.

franquista, “parte de lo que se llevaron fue recogido en las comarcas fronterizas abandonado por los fugitivos”. Començava un nou procés.

4.2.10 El Pla de Cabra

El Pla de Cabra, rebatejat durant el franquisme com el Pla de Santa Maria, era un municipi arrecerat en el contrafort de la serralada Prelitoral. El volum poblacional de 1936 estava xifrat en 1.898 persones, però davallà a 1.726 el 1940. El seu màxim històric l’havia tingut el 1887 amb 2.137 persones censades.

Hi va haver col·lectivitat agrària. Les fonts d’informació són diverses i coincidents. Una, documental, la proporcionava Frank Mintz el 1977 en una obra ja referenciada i que ha esdevingut clàssica, el qual va escriure del Pla diverses qüestions com que hi havia terra confiscada, que el 18% de la població local pertanyia a la col·lectivitat, que el salari de la nova organització era familiar, que, quant a comerç, la col·lectivitat competia amb el comerç local del poble, i que s’havien introduït millores en l’organització econòmica local com la construcció d’una granja avícola.

El cenetista José Peirats proporcionà una segona font: assenyalà que la data de fundació va ser efectiva a partir del 6 d’octubre de 1936, tot i que les referències que adjuntava eren del mes de juny de 1937. Amb aquesta darrera data, anotava que la componien 270 membres i ho comparava amb els quasi 2.000 habitants de la localitat; que tenia prop de 5.000 hectàrees de terra col·lectivitzada, i que les terres havien augmentat de productivitat un 75%, tot i que no disposaven de maquinària agrícola; que no hi havia horari fix de treball; que cada col·lectivista rebia 5 pessetes de jornal diari, més dues de més per cada component familiar, sense fixar l’edat; que es collien cereals, llegums, raïm, ametlles i avellanes; i que venien l’excedent a l’exterior o bé exercien l’intercanvi. Altrament, s’hi deia que s’havia posat en funcionament una granja avícola amb 500 gallines per a la producció d’ous, gàbies de conills amb quasi tants caps com gallines, i que tenien nou vaques, sis vedells i un toro, a banda que, per als seus menesters, havien habilitat l’església com a magatzem. També comentava que havien muntat tendes col·lectives de comestibles, llegums, pesca salada i carn. Respecte a la fàbrica tèxtil Martí Llopart, col·lectivitzada pels obrers, anotava que, al

juny de 1937, passava per una època de crisi per falta de matèries primeres i d'ingredients químics, i que els obrers pertanyien a la CNT i a la UGT.[365]

Una tercera font escrita ens la proporciona l'alemany Bernecker, el qual concretà alguns aspectes complementaris de l'autor cenetista referenciat, dient que hi havia terra expropiada i aportada voluntàriament; que el sistema de remuneració era el de salari familiar; que el sistema d'intercanvi era en economia monetària, en moneda local, que havia substituït l'oficial; que es collia vi, cereals i hortalisses; que, com a millores en instal·lacions col·lectives, s'havia posat en funcionament una granja avícola i una cooperativa de producció i de consum que es va fer càrrec del comerç amb els pobles veïns i de l'abastiment dels membres del col·lectiu; i que, com a procediments especials i prestacions socials, s'havia fixat l'obligació de treballar —sense concretar edats— i que es tenia coberta l'assegurança; acabava afegint que la productivitat de la terra havia pujat un 25% —recordem que, en l'anterior, s'hi deia el 75%.[366] Pel que aporta la historiografia, la col·lectivitat del Pla, era àmplia i ben estructurada.

Altrament, també coneixem el resultat de l'enquesta de 7 de novembre de 1936 de la Conselleria d'Agricultura de la Generalitat sobre la col·lectivització de la terra, divulgat en el *Butlletí del Departament d'Agricultura*.[367] Del Pla van indicar que hi havia 104 homes i 106 dones inscrits com a socis, tots actius; que el sistema de retribució era segons el salari fix, a raó de 5 pessetes diàries el cap de la família i 2 pessetes cada un de més del nucli familiar; que l'utillatge de què disposava la col·lectivitat es valorava en 15.000 pessetes i que tenia 40 carros; que s'hi comptaven 40 cavalls i 250 bens i bous; i que l'afiliació sindical dels col·lectivistes era de la CNT.

El Pla, pel que transcendeix de la informació indicada, tenia una col·lectivitat assentada. De fet, després de Valls, a la comarca era una població amb molt de neguit social. En el període de la República, els moviments politicosindicals al Pla ja havien tingut la seva incidència. En veurem tres,

365 Peirats, José: *La CNT en la revolución española*. 3 vol. Ediciones CNT. Tolosa, 1951, p. 304, reproduït en la segona edició *La CNT en la revolución española*. Vol. 1. Ruedo Ibérico. París, 1971, p. 278.

366 Mintz, Frank: *La autogestión… [Op. cit.]*. Madrid, 1977. Bernecker, Walther L.: *Colectividades y revolución social… [Op. cit.]*. Barcelona, 1982, p. 208. Apareixen dues vegades les sigles *Al*, sense que correspongui a cap producte. Segurament, es refereix a ametlles o garrofes.

367 *Butlletí del Departament d'Agricultura*. Generalitat de Catalunya, núm. 3, desembre de 1936.

per demostrar que no va ser una població que es quedés quieta a veure-les venir.

1) Al juny de 1933, en el moment de forjar-se la crisi de la CNT catalana quant a divisió interna, la Junta del Sindicat Únic de Treballadors del Pla va fer una crida amb dos punts des del periòdic *CNT* de Madrid.[368] En el primer, manifestava que, per sobre de totes les tendències i personalismes, estimaven i defensaven la integritat de la CNT; i, en el segon, avisaven que, abans de dividir el moviment obrer, preferien sacrificar tots els personalismes, ja que no eren ni trentistes ni faistes.

2) Una segona qüestió va tenir molt a veure amb l'Aliança Obrera, creada al desembre de 1933 a tot Catalunya, sense el suport de la CNT. Al març de 1934, l'Aliança Obrera del Pla va donar un cop de força en aconseguir que els treballadors del fabril i del tèxtil paressin la producció i se sumessin al moviment vaguístic de Catalunya.[369] Amb aquesta acció, es visualitza que un sector de la CNT del sector industrial havia pres partit pels sindicats d'Oposició.

3) D'altra banda i com a tercer aspecte a destacar, cal indicar que el jovent del Pla, en aquest període republicà, es mostrava especialment actiu. Val la pena destacar la potència amb què sorgí la Joventut Sindicalista Llibertària, constituïda durant el període del bienni negre, que agrupava els joves d'esquerres al voltant de l'Aliança Obrera.[370] És significativa aquesta joventut agrupada perquè constituirà el nucli més actiu organitzat de joves amb ideal polític, germen del que succeirà en temps de guerra, com es veurà, amb la creació de les Joventuts Llibertàries. Aquest grup es declararà a si mateix defensor del Sindicat i de la Federació d'Indústria, de la unitat sindical, i buscarà la reconstrucció de la CNT, en aquell moment, trencada. La crida del Comitè del jovent llibertari planenc era explícita:

> ¡Jóvenes de Pla de Cabra, tanto los del músculo como los del cerebro, los que verdaderamente sentís el peso de la injusticia social y veis el peligro de una nueva guerra, que será más bárbara y sangrienta que la de 1914-1918. Ingresad en la Juventud Sindicalista, organizaos con nosotros para oponernos

368 "El Sindicato Único de Trabajadores del Pla de Cabra y la unidad confederal", *CNT*, 7 juny 1933.

369 "El último movimiento de 'Alianza Obrera' en Pla de Cabra, Cabra del Campo y Figuerola", *Combate*, 20 març 1934. El periòdic, publicat a Barcelona, era l'òrgan dels Sindicats de l'Oposició de la CNT.

370 "La Juventud Sindicalista Libertaria en Pla de Cabra", *Sindicalismo*, 20 agost 1935.

con todas nuestras fuerzas y energías al dominio de la iglesia, del capitalismo, de la guerra, dels fascismo y de todo aquello que representa el esclavaje moral, espiritual, político y económico del pueblo trabajador!

El Pla entrà així en la guerra d'Espanya. A l'inici de la conflagració, el Comitè format per la CNT i la UGT actuà a la localitat i, quan aquest va cessar per imperatiu legislatiu, es formà el primer ajuntament nomenat pels partits polítics i per les centrals sindicals d'acord amb l'ordre establert. A l'octubre de 1936, el Comitè, en el moment de convertir-se en Consell Municipal, va traspassar els diners de què disposava, producte tant de l'impost de guerra que havia recaptat a la burgesia i a la gent de dreta del municipi, com de les requises de productes de què s'havia agenciat i que havia venut.[371]

S'ha escrit que, el 22 d'octubre de 1936, es va constituir el referit Consell Municipal amb tres persones d'ERC, tres de la CNT, dues de la UGT, una del POUM i una de la UdR. Carles Soberano Balañà, de la UdR, en seria escollit alcalde. Tot i que podria ser així, la informació que posseïm indica que la CNT hi entrà més tard, perquè demanava tres conselleries que no li van donar de bon principi. En reformulacions successives del cartipàs municipal, és molt probable que la CNT se separés del Consell Municipal, i aquest factor seria un dels motius de disputa interna i forta a la població. Es corrobora que, al maig de 1937, l'Ajuntament estava format per membres de la línia comunista: UGT, PSUC i POUM, per propostes filocomunistes de la UdR i per la línia republicana d'ERC. Al juliol de 1937, el cartipàs municipal sembla que es reorganitzà amb tres components d'ERC, tres de la CNT, dos de la UGT i un de la UdR, bandejats com foren els del POUM. Sigui com sigui, la línia de serenor necessària per conduir els afers municipals sembla que va ser conflictiva.[372] La CNT, tanmateix, participava conjuntament amb la UGT en el tema de distribuir i organitzar els refugiats que hi havia al municipi —cent cinc al maig de 1937.

Si atenem a la informació facilitada pel mateix ajuntament del Pla del temps de guerra, aquest manifestà que, abans de la conflagració, la pobla-

371 Sabem que el Comitè lliurà 2.260,55 pessetes al primer consistori de guerra, tot i que sospitem que no va ser l'únic. Referit a persones, tenim constància de la xifra que pagà P. Valldosera pel concepte d'impost de guerra "voluntari": 166,85 pessetes.

372 Pozo González, Josep Antoni: *La Catalunya antifeixista… [Op. cit.].* Barcelona, 2012, p. 247, per a xifres oficials. Per la inconcreció de participació de la CNT, diversa documentació municipal.

ció no tenia jornalers diaris perquè els caps de casa disposaven de terres en propietat o en parceria. Per altra banda, assegurava, però, que hi havia joves que treballaven de tres a cinc dies a la setmana a jornal segons les èpoques de l'any i calculava que hi havia prop de trenta individus que feien jornals per compte d'altri en feines com plantar cereal o segar, o collir ametlles i olives. Al març de 1937, matisava la informació i censava exactament dinou jornalers, quatre dels quals tenien menys de vint anys, onze entre vint i trenta, i tres de quaranta a cinquanta.

El pagès autònom del Pla, com a poble agrícola, operava amb el Sindicat Agrícola per qüestions de compra d'adobs, de compra-venda de productes, d'adquisició de productes fitosanitaris, etc. A l'agost de 1936, aquest organisme econòmic tenia en existència 115.000 kg de súper, 8.000 d'amoníac i 2.000 de potassa i afegia que tenia comprada, però no entrada al magatzem, una partida de 50.000 kg, que entenem que podien ser de súper o de potassa. La demanda que realitzaven per adobar en una collita normal que estava a punt de començar era de 210.000 kg de súper, 168.000 kg d'amoníac i 42.000 kg de potassa, la qual cosa demostra les necessitats del Sindicat per als seus socis i indica que les disponibilitats del moment eren les adequades. Cooperativament, el Pla veremà 800.000 kg de raïm el 1936, xifrat en un resultat aproximat de 5.000 cargues.

Solidaridad Obrera, portaveu de la CNT catalana, el 31 de juliol de 1936 publicava amb un to grandiloqüent que al Pla tot s'estava encarrilant i que els pagesos s'havien "enrolado unánimemente al Movimiento antifascista". La propaganda els feia escriure a *CNT-FAI. Boletín de Información* de Barcelona, d'on la *Soli* reproduïa la notícia que els pagesos demanaven l'enviament de material agrícola a fi d'intensificar les collites, que la burgesia estava espantada i que col·laborava tant econòmicament com de forma material, en un joc enrevessat de paraules que denotava que alguns ja havien hagut de pagar tant quantitats econòmiques com de fruits. De manera més clara, però eufemística, apuntava que "hasta este momento el Comité sólo ha aceptado la donación de productos agrícolas", la qual, evidentment, era forçada. En aquest inici de guerra, Josep Cortés destacava com informador de fets del Pla en la premsa confederal barcelonina. En l'apartat ressenyat d'ajut al poble, el secretari general de les Joventuts Llibertàries de Catalunya, Fidel Miró Solanes, fill del Pla, però amb un peu i mig fixat a Barcelona, s'hi involucrà personalment tant en l'aspecte material de desembarassar l'església i reconvertir-la en magatzem, com en el més efectiu portant-hi la primera màquina de segar.

La majoria de la població del Pla, ja es pot intuir, era pagesa, tot i que hi havia la fàbrica tèxtil Martí Llopart fundada el 1917, amb seccions de filats, teixit i tint. Aquesta va ser col·lectivitzada i, com la majoria de la indústria, va passar per un període d'escassetat de treball, motivat per la falta de matèries primeres, bàsicament, cotó i productes químics. Això implicà que els homes i les dones només treballessin tres dies a la setmana, tot i que, per la informació de què disposem, cobraren la setmanada sencera.[373] La fàbrica, durant el període convuls, va ser gestionada per la UGT i la CNT.[374]

Al Pla de Cabra, com quasi arreu, part de la pagesia, just començada la guerra, va plantejar-se canviar la seva situació. De fet, era un moment d'or el que s'oferia. La secció Pagesa del Sindicat Únic, afecta a la CNT, seguint la premsa, va celebrar les assemblees locals pertinents i una representació assistí a les assemblees comarcals de Valls per intentar establir un marc unitari. Passat el congrés de setembre de 1936 de Barcelona, la secció Pagesa, amb l'autorització del sindicat cenetista, va prendre l'acord d'expropiar terres i cases, basant-se en el Decret de 5 d'agost. Com que hi havia una altra organització, la UGT, provinent d'una petita agrupació de pagesos rabassaires que s'havia dissolt i havia entrat al sindicat socialista, una comissió de les dues parts va establir converses per analitzar com actuar, si sols o bé mancomunadament. La CNT constatà que "ellos [la UGT] no quieren colectivizar las tierras incautadas, sino repartirlos entre ellos y claro está, para convertirse en nuevos propietarios", circumstància que féu fracassar la unitat d'acció.[375] De fet, era el que succeí en molts indrets del país. La secció Pagesa, vistos els resultats i d'acord amb el Sindicat, actuà pel seu compte i va anar directe a la col·lectivització.

En la col·lectivitat, un dels aspectes per funcionar va ser formar la junta amb homes aptes. La nòmina de persones que passaren per les juntes de les col·lectivitats va ser abundosa, ja que, als pobles on n'hi va haver, aques-

373 El 6 d'octubre de 1937, es va trametre al Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya el cens obrer, suposadament, de la fàbrica, dient que hi havia 70 homes treballant i 260 dones. El 6 de gener de 1938, el Consell Municipal envià una segona carta a l'Oficina Central Col·locació Paro Obrer a Barcelona, en què remetia la relació d'atur: 58 homes i 310 dones. En ambdós casos, cobraven la setmana sencera, malgrat treballar només tres dies.

374 Més detalls a "Solidaridad Obrera por las comarcas catalanas. Pla de Cabra", *SO*, 30 juny 1937, p. 2.

375 "La vida de la Colectividad de Pla de Cabra", *AS*, 3 desembre 1936, núm. 9, p. 2, José Huguet.

ta solia no ser estàtica. Raons com la marxa dels elements més convençuts al front, voluntaris o per lleva, i, perquè no, l'escassa eficàcia d'alguns dels seus components que van ser rellevats quan es va creure convenient, van fer configurar juntes amb moviment, un aspecte que s'ha d'entendre com normal. El format d'aquestes va ser divers i en funció del volum d'acció de cada poble. Al Pla, a finals de novembre de 1936, la junta de la col·lectivitat es va articular amb vuit persones —un president, un vicepresident, un tresorer, un secretari, un comptador, dos vocals i un comptable—[376] i amb el Comitè d'Abastos per concretar tots els intercanvis de mercaderies amb altres col·lectivitats.

Pertànyer a la col·lectivitat implicà un estil de pensament nou que es reflectí a bastament en l'enterrament del dirigent anarquista Bonaventura Durruti a Barcelona. Molts cenetistes i llibertaris del Pla decidiren anar-hi i acordaren que s'hi desplacés una representació de càrrecs de responsabilitat del Sindicat Únic de Treballadors, de les Joventuts Llibertàries, del Fabril i Tèxtil i de la col·lectivitat. El viatge, per altra banda, resultà tràgic, ja que el cotxe de la col·lectivitat, conduït per Anton Ferré, va tenir un accident amb un camió d'Abastiments de l'Hospitalet de Llobregat. El vehicle va quedar aixafat i tots van haver de passar per l'hospital. El fet demostrava tant que la col·lectivitat estava en marxa com que s'havia fet cas del Decret de 5 d'agost de requisar tot allò que li convingués.[377]

La col·lectivitat del Pla, una de les que aporta més detalls del seu funcionament, explicà a la premsa com es va organitzar el treball en comú a partir dels grups.[378] Sembla que la feina de compenetració no va ser senzilla. Els grups estaven formats per dos pagesos que menaven dues bèsties de treball —mules, matxos o cavalls— i per dos homes d'eina. En la distribució dels grups de treball, es va procurar que, a la casa on hi havia dos homes aptes per al treball —pare i fill, dos germans o dos familiars que visquessin sota el mateix sostre—, aquests anessin al mateix grup per la

376 Per ordre, eren Josep Anglès Ferré, Josep Baldrich Duch, Josep Huguet Farré, Josep Montserrat Pujol, Joan Bartra Calaf (el Picat), Joan Coll Coll, Anton Miró Cortés i Joan Compte. *AS*, 26 novembre 1936, núm. 8, p. 2.

377 "Pla de Cabra: un deber que nos ha costado caro", *AS*, 3 desembre 36, núm. 9, p. 3. A més del conductor, els ferits van ser Josep Cortès, Assumpció Cos, Carme Orga i Anton Miró. Van ser conduïts a l'Hospital General de Catalunya i al Clínic.

378 "La Colectividad del Pla de Cabra", *AS*, 10 desembre 1936, núm. 10, p. 3. Els estatuts poden consultar-se a "Apèndix 3".

qüestió pràctica del dinar del migdia.[379] El conjunt es va compondre per treballar les terres pròpies que ja es posseïen, afegint-hi les comissades que es poguessin conrear a ús de bon pagès, un intent didàctic de fer veure que el terreny propi continuava a les mateixes mans i que, per tant, no havia de sofrir trencament. La colla tenia un delegat que distribuïa i controlava els treballs. Es reunia els cops que convingués a la setmana, perquè els treballs que s'havien de realitzar als conreus, la sembradura o qualsevol que correspongués, es fes en el temps oportú, com pertocava.

Sembla que les terres decomissades van ser de les bones del terme i, per això, la moral per aconseguir una collita esplèndida es va fer sentir, tot i que ben aviat —al mateix desembre de 1936—, les dificultats que sorgiren es van exposar sense embuts. Un problema cru va ser la contribució de joves al front, la qual cosa comportaria en el decurs de la guerra una manca d'efectius i de braços potents per dur les terres; i un segon, la falta de maquinària agrícola, aspecte que no era gens estrany, ja que les feines eren, sobretot, manuals. Per les característiques del poble, ja que el sembrat envaïa bona part del terme, la demanda va ser per una màquina de batre.

La col·lectivitat va expropiar terres de propietaris locals, i d'altres termes. En concret, sabem que n'agafà de Cabra, atès que pagà la contribució de finques que tenien en el seu poder com la finca Fonollosa, de M. Ventura Queralt, per la qual lliuraren 5 pessetes al comissari municipal de Cabra, Eliseu Roura, al juny de 1938 pels rebuts dels darrers tres trimestres de 1937; o la que s'abonà a l'alcalde de Cabra al novembre de 1938 per un import de 6,65 pessetes en concepte de contribució de la finca Hort Cistallé de Cabra, diners pagats a l'avançada abans que l'any hagués finalitzat.

Tanmateix, sorgiren temes que neguitejaren la col·lectivitat. La crítica a un major control i disciplina es va fer efectiva en la premsa, però no en el sentit que el cap del grup o algú de la junta es convertís en un que manés descontroladament. La censura s'aplicava perquè sembla que s'havia donat el cas d'un cert relaxament —sospitem que parcial i no gaire generalitzat— i no era feina del cap de grup haver de recórrer el poble buscant la gent per marxar al treball, cosa que havia succeït i, per això, se'n queixava. Les orientacions eren prou clares: els grups s'havien d'imposar una hora fixa per anar a treballar i ningú no hi havia de faltar, excepte per causes de força major.

379 L'ideòleg de Vallmoll Pere Sagarra havia orientat la premsa en aquest mateix sentit, del tot lògic.

Una altra qüestió que surava en l'ambient era que els pagesos arrossegaven uns vicis que costava d'eradicar i que, des de l'actitud dels responsables, no se'n sortien del tot d'arreglar-ho. Un d'aquests vicis era que, per norma, quan plovia o feia una ventada, el pagès se n'anava al cafè o feia petar la xerrada, com havia succeït sempre, cosa que ara es volia capgirar. I més quan s'havia començat a construir la granja avícola en el sentit de més compromís o quan s'estava en el tema dels adobs, barrejant els productes per fer el guano, en què les mans no sobraven. La versió crítica no parava en el sentit que l'organigrama costava d'encaixar per manca de previsió. Des de dins se sentiren queixes que la junta no havia actuat com calia en algunes ocasions, ja que, quan hi havia necessitat d'homes per a un treball d'urgència, de vegades, no s'havia avisat el cap del grup, la qual cosa havia provocat més d'un enrenou.

Un aspecte nou en la col·lectivitat del Pla era l'organització que tenien les dones —sense que puguem saber si eren les cònjuges dels marits afiliats a la col·lectivitat o totes les dones de la casa d'un col·lectivista aptes per al treball—, com a complement de l'acció dels homes. S'organitzaven a través d'un comitè de control que tenia cura de la distribució del treball que es presentava, diàriament, dintre de la col·lectivitat. La més usual, que es donava en determinades èpoques de l'any, era la feina d'esclofollar ametlles i posar-les a assecar, triar avellanes fallades o xiulets, batre favaters vells per treure'n faves per pinso per al bestiar o per llavor per l'any vinent, pujar al trill a l'era de batre per fer que els homes poguessin treballar segant, o collir i plegar olives, entre d'altres. Era, sens subte, un complement necessari per a l'economia de la col·lectivitat.

Talment l'articulista de la premsa, ja al desembre de 1936, explicava el que considerava els encerts de la col·lectivitat planenca. Un era la terra que posseïa i que demostrava la seva potència: 500 jornals de terra, 400 dels quals eren aportats pels mateixos col·lectivistes que hi havien entrat voluntàriament, i 100 més expropiats. Aquesta xifra, amb tot, s'assenyalava que no era la terra real comissada, ja que hi havia 400 jornals més cultivats per parcers i arrendadors de tendència d'esquerra, que estaven en l'espera del que decidís l'organització confederal.

La col·lectivitat del Pla mantingué bones relacions amb la de Cabra. El 23 de desembre de 1937, el president de la col·lectivitat del Pla i un dels convençuts del moviment, Josep Anglès Ferré, explicaren als pagesos de Cabra els avantatges morals aconseguits. Així, sabem que la col·lectivitat del Pla tenia organitzada una escola nocturna d'ensenyament primari al

seu local, sense indicació de quan va començar.[380] L'escola era regentada, segons la premsa, per voluntariosos treballadors i treballadores que hi exercien de mestres —Salvador Ferré, Carme Orga, Lola Marquès i Anna Solé— assenyalant que tenia un "nombre crescudíssim d'alumnes".

Altrament, la col·lectivitat no descuidà la participació externa en els plens tant per aportar parer com per rebre notícies. Així, un representant del Pla assistí en el Ple Regional de Camperols celebrat a Barcelona al gener de 1937, en el qual Ramon Porté informà de les condicions en què va agafar el Secretariat i del pacte de coordinació amb la UGT i la UdR que no va prosperar.[381] En el Ple Regional de Sindicats, Seccions i Collectivitats celebrat a Barcelona el 29 i el 30 de maig de 1937, hi assistiren Josep Anglès —en representació de 100 afiliats— i Alfons Ferré —180—, el primer per la col·lectivitat i el segon per la secció de Pagesos. Allí se'ls va fer escriure unes breus paraules sobre quina relació hi havia entre els dos organismes. Anglès va apuntar que el Sindicat Agrícola controlava tota la producció agrària del poble, menys la de la col·lectivitat —en aquell moment, composta per una setantena de famílies—, i que la col·lectivitat tenia cura del transport del gènere del Sindicat Agrícola.[382] Aquest seria un dels problemes d'encaix que sorgirien de valent més endavant.

Per la despesa de guerra, el Pla va fer el mateix que altres pobles: impostos pecuniaris a gent de dreta i ajuts solidaris concretats en enviament de queviures al front, entre els quals destaquen els dos camions que van noliejar, un per als lluitadors de Madrid i un altre per als defensors de Bilbao. Al novembre de 1937, el consistori trameté una carta al comissari de Propaganda de la Generalitat especificant la relació de queviures que s'havien enviat a Madrid per part de la UGT i la CNT, i el recaptat al poble, sense precisar en quines condicions s'havia col·lectat.[383]

En l'àmbit organitzatiu agrari, igual com en qualsevol poble, al Pla es constituí la Junta Municipal Agrària. Se'n té constància per sengles cartes trameses al conseller d'Agricultura —juliol i setembre de 1937—, tot i que se'n desconeixen els components. Al desembre de 1937, el Consell

380 *AS*, 23 desembre 1937, núm. 64, p. 2.

381 *SO*, 3 gener 1937, p. 9. El Pleno Regional de los Campesinos de la Confederación.

382 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 920.

383 Els dos sindicats enviaren a Madrid 700 kg de farina, 329 kg de guixes, 200 pessetes, 200 dotzenes d'ous, 8 conills i 2 pollastres. El Consell Municipal valorà el que havia recaptat al poble en 1.777,50 pessetes.

Municipal va enviar una notificació al Sindicat Agrícola en què demanava que aquests designessin dos socis per confeccionar el prorrateig de finques intervingudes, a efectes de cobrament de qui les tenia en usdefruit. La col-lectivitat, en tema fiscal, pagà com el primer per l'ús de les propietats confiscades i per impostos municipals.[384]

El tema central, però, van ser les ocupacions d'immobles i de terres. Quant a habitatges del Pla, la requisa va ser forta si atenem a les actes que s'han conservat i que ho proven. Les confiscacions es van cursar en nom del Sindicat Únic de Treballadors de la CNT, i foren d'ampli abast, datades totes del 28 de setembre de 1936. Els dos signants de les actes d'ocupació per trametre-les al Comitè de Responsabilitats de la Generalitat per tal de fer-se-les seves de manera efectiva van ser Pere Bové i Josep Cortès, president i secretari, respectivament, del Sindicat Únic de Treballadors CNT. Una informació del 10 de juny de 1937 detallava que tots els immobles confiscats serien destinats a usos de la secció Col·lectiva, cosa que no volia dir pas, només, de la col·lectivitat agrària, ja que hi havia altres seccions col·lectives dintre del sindicat àcrata local, i indicava que, en tots els locals, s'hi havia col·locat en lletres visibles el cartell de l'ocupació practicada.

La relació de finques urbanes col·lectivitzades, per tant, va ser diversa, algunes realitzades des de la perspectiva col·lectivista dominant i d'altres amb una visió d'abastar tot el teixit productiu. Per activar aquesta comesa de saber-ne en detall els immobles, ens servim del Registre de la Propietat de Valls, a la qual la col·lectivitat demanà i pagà els pertinents honoraris per als manifestos i les certificacions necessaris a l'agost de 1937.[385]

384 Al març de 1937, pagà 208,35 pessetes per l'impost sobre carns —tant podia ser per matar com per vendre—, corresponent al quart trimestre de 1936, i, al desembre del mateix any, Ll. Esplugas, de la col·lectivitat, ingressà a les arques municipals la mateixa quantitat.

385 ACAC. Valls. Fons: Registre de la Propietat. Caixa 162. Diari d'ingressos 1934-1939. El número de "manifiestos" va ser vint i es pagà la suma de 60 pessetes. Dos apunts de les finques del quadre següent: respecte del signant de la número 4, Ramon Saperas, segons informació de la CNT, va fugir de la població els primers dies de l'aixecament; i, respecte de la número 11, el 30 de juliol es va trametre una carta al conseller de Cultura en què s'explicava que el dia 24 s'havien cremat els objectes existents a l'església vella de Sant Ramon i que l'Ajuntament l'havia comissada.

Quadre núm. 30: El Pla: confiscacions urbanes			
Immoble	*Situació*	*Propietari*	*Destinació*
1. Immoble	Pl. de la Pau, 5	Ramon Llorens	Menjadors col·lectius
2. Corral	Camí de Valls, 4	Francesc Plana	Dipòsit de materials del ram de la construcció
3. Magatzem	Camí de Valls, 23 i 25	Josep Pujol	Magatzem de ferreteria
4. Xalet	C. del Sindicat, 6	Ramon Saperas	Local cultural de les JJLL (secció Cultural)
5. Immoble	Pl. Pi i Margall, 3	Pau Solanas	Garatge
6. Immoble	C. Galán i García Hernández, 55	Joan Torné	Ebenisteria
7. Magatzem	Pl. Pi i Margall, 31	Joaquim Tous	Tenda de pesca salada, carn i verdures
8. Centre Tradicionalista	C. Galán i García Hernández, 41	Jaume Pujol Planas	Barberia col·lectiva
9. Immoble	C. Galán i García Hernández, 45	Jaume Pujol Planas	Oficina d'Abastiments i comptabilitat
10. Immoble	Pl. Pi i Margall, 29	Josep Compte	Tenda de comestibles
11. Església	Pl. Pi i Margall, 12	Ús clerical	Dipòsit de productes agrícoles
12. Corral	Camí de Santes Creus, 3	Josep Cunillera	Recria de vaques
13. Immoble	C. 14 d'Abril, 21	Ramon Mestres	Celler
14. Corral	C. Blasco Ibáñez, 1	Joan Recasens	Recria d'ovelles
15. Immoble	C. 14 d'Abril, 27	Marquès de Rubinat	Granja avícola
16. Magatzem	Pati d'hivern, 9-14	Pau Solanas	Quadres

Amb aquesta informació generada i tramesa des del Pla, s'hi veuen diversos aspectes, alguns dels quals prou significatius:

- La confiscació de fins a setze immobles prengué un sentit ampli, no només agrícola i ramader.
- El decomís va ser variat quant a persones, com queda demostrat amb el fet que només a dues els confisquessin dues cases a cada una —que foren els planencs Jaume Pujol Planas i Pau Solanas.
- L'expropiació per la col·lectivitat agrícola abastà sis peces específiques —de la número 11 a la 16—, amb possibles repercussions en d'altres.
- La requisa permet de veure que el Pla va ser el poble de la comarca on la col·lectivització prengué més la via de col·lectivització

total, a efectes de donar més serveis. Aquest aspecte seria defensat amb vehemència per més d'un articulista i dirigent local i comarcal, com tindrem ocasió de veure.

Amb aquesta informació, el secretari de la Comissió de Responsabilitats, Gaietà Rahola, el 5 d'octubre de 1937, inicià els tràmits preceptius de legalització definitiva de les confiscacions respecte a les propietats. Només hi ha constància del tràmit que començà a Jaume Pujol Planas, demanant informació als quatre organismes que n'havien de facilitar per tal de poder-la cursar —Audiència per si havia patit condemna prèvia, Caixa de Crèdit i Tresoreria de la Generalitat per tema de saldos en bancs, Registre de la Propietat pel tema de confirmació que les propietats eren seves, i Ampliatòria del denunciant, que la podien realitzar els partits polítics, els sindicats i el mateix Consell Municipal— i, si era el cas, al·legacions del denunciat. Sabem només d'una resposta, la de l'Audiència Territorial de Catalunya, la qual, en data de 20 de desembre de 1937, informà que Jaume Pujol no havia estat condemnat per cap Tribunal Popular ni Especial de Catalunya en temps de guerra, i també una ampliatòria del denunciant cursada per un dels dos que demanaven la propietat: Pere Bové, l'1 de juliol de 1937, el qual va escriure de Jaume Pujol que "era fexiste i perteneixia a Falange Española, cosa que es pot comprovar amb la extensa documentació trobada a casa seva, i haven sigut un dels principals preparadors del movimen en la localitat".

Tanmateix, en la documentació consultada de les altres confiscacions, hi ha dues ampliatòries més amb data d'1 de juliol de 1937, signades ambdues per Pere Bové en qualitat de president del Sindicat de Treballadors del Camp de la CNT, cursades a la referida Comissió. En una, respecte a Joaquim Tous, denunciava que "era feixista i perteneixia a Unió Ciutadana (Requetes) cosa que es pot comprobar amp la extensa documentació trobada a casa seva, i havia ocupat el carrec de Jutge municipal quan al bieni negre"; i, en l'altra, referida a Pau Solanas, hi escrivia que "era feixista declarat i perteneixia a la 'Lliga Regionalista', cosa que es pot comprovar amp la documentació trobada, en poder seu".

El segon gran eix van ser les finques ocupades pels col·lectivistes. Malauradament només es coneixen les xifres globals i el repartiment que se'n féu, en el sentit de quin volum d'hectàrees passaren a la col·lectivitat, quantes continuaren essent conreades pels mateixos arrendadors i parcers, i quantes van ser aportades pels mateixos socis de la col·lectivitat.

En aquesta tessitura la secció Col·lectiva de Pla de Cabra va aprovar el seu reglament el 2 d'octubre de 1936. Un repàs ens permet agrupar-ne els trets bàsics:

- Un aspecte definit eren els drets i deures, que eren idèntics per a tothom, que la secció es formava per treballar en comú i per estabilitzar una nova convivència social, amb acords per assemblea sobre la llei de majories.
- Respecte a la forma d'entrar, s'hi deia que hi havia el compromís de lliurar tots els béns materials que es posseïssin, una interpretació en la qual s'ha d'entendre els referits a l'agricultura, dels quals es faria un inventari; i que, per entrar-hi, s'havia de pertànyer a la CNT o a la UGT. Per sortir-ne, es fixà que es podria fer després de la collita, que calia avisar amb dos mesos d'antelació, entenent que l'any agrícola acabava el 30 d'octubre.
- Quant a la forma de treballar, a aquells treballadors que tenien dos oficis, se'ls deixaria escollir, però que, si no hi hagués feina del que havien triat, haurien d'exercir obligatòriament en l'altre.
- L'edat de treball es considerava a partir dels catorze anys i sense limitació, tot i que només seria obligatori fins als seixanta anys, encara que qui ho volgués podria seguir voluntàriament. Es regulava que els membres de la família treballarien el temps que fos necessari, que s'entén en l'època de la collita i en treballs que ja realitzaven les dones com les feines de batre —assegudes al trill, ventar, ensacar…— o treballs d'esporgar, la verema a la vinya o també plegar i pelar ametlles.
- La col·lectivitat havia de crear una granja avícola —la qual cosa es complí— i cada família col·lectivista podria tenir sis gallines i dos conills de cria per al seu ús, canviades al cap de dos anys per altres de joves, costejat del carnet de consumidor de la col·lectivitat.
- Quant a aspectes organitzatius, es posà que es crearia una cooperativa de producció per control i intercanvi de productes amb altres col·lectivitats agrícoles i industrials, i es miraria de poder adquirir la maquinària necessària per al cultiu del camp. També s'anotà que es posaria en funcionament una cooperativa de distribució de queviures de tota classe, per tal d'abastir la col·lectivitat i els simpatitzants.

- Específicament, s'anotà que les compres es farien amb moneda col·lectiva, prèviament lliurada, i que es passarien comptes cada cap de setmana. Alhora, en un paràgraf, es matisava que tot el valor que sobrés en moneda col·lectiva i quan arribés a la quantitat de 150 pessetes d'estalvi, seria obligat gastar-lo en allò que el col·lectivista volgués. Alhora, s'admetia la possibilitat de quedar en números vermells, amb l'obligació de pagar el 25% del deute anual per quedar amortitzat en quatre anys. Tanmateix, el que tingués el col·lectivista en pessetes o en llibreta de crèdit a l'entrar, en cas de voler sortir-ne, li serien retornades. En tema econòmic la col·lectivitat distribuiria les quantitats que els pertoquessin a raó que una família composta d'una sola persona rebria 5 pessetes; de dos individus, 7; de tres, 9; de quatre, 11; de cinc, 13, i, de cinc en endavant, una pesseta més per persona.[386]
- La qüestió social també va ser abordada. S'hi deia que els components del col·lectiu que patissin malaltia o no poguessin treballar serien atesos, i s'indicava que, en l'aspecte sanitari i quirúrgic, serien transferits a l'Hospital Sanitari Obrer, format per col·lectivitats, centre que intuïm que no s'arribà a realitzar. Respecte a les dones, se'ls garantia la possibilitat de comadrona pel part.
- Sobre la unió en parella, es contemplava des del matrimoni, amb l'avantatge que, si els que es volien casar eren dos membres del col·lectiu, aquest els parava casa i mobiliari; si un era del col·lectiu i l'altre no, seria compensat en la part que toqués; i, com a darrera mesura, es deia que, atès que la formació física d'una persona era progressiva fins als vint anys, la unió en matrimoni no seria permesa fins aquesta edat.
- En l'ordre social, es contemplaven les vacances, que es xifraven en quinze dies anuals, tot i que, en les actuals circumstàncies de guerra, advertien que la mesura podria no fer-se efectiva.[387] Tam-

386 A *Las colectividades campesinas 1936-1939*. Edición "Los de Siempre". Tusquets editor. Barcelona, 1977, p. 258, hi ha un article de José Peirats que dóna el mateix detall: 5 pessetes de jornal i 2 més per cada component de la família. També a Peirats, José: *Los anarquistas en la crisis política española*. Editorial Alfa. Buenos Aires, 1964, p. 160. I a Thomas, Hugh: *La guerra civil española*. Ruedo Ibérico. París, 1967, p. 430.

387 Hem pogut veure que no es descuidaven les xerrades. Al gener de 1937, les Joventuts Llibertàries organitzaren un acte cultural titulat "En qué consiste el pensar bien y qué es la

bé s'apuntava la possibilitat d'un col·lectivista de realitzar una excursió. Es fixava que aquesta s'hauria d'efectuar en dies festius, excepte per causa de força major.

La col·lectivitat, aviat organitzada, començà amb molta potència i ben prompte es va fer sentir. Per captar-la succintament, cal assenyalar que, a finals de novembre de 1936, al Pla hi havia un parc de setze vehicles de tracció mecànica, dels quals la col·lectivitat en posseïa cinc—quatre cotxes i un camió— en usdefruit.[388] Convé remarcar, alhora, que les relacions amb el Consell Municipal, que ja havia agafat les regnes del poder a l'octubre de 1936, es devien haver suavitzat, ja que, al desembre de 1936, aquest autoritzà que el Sindicat Únic secció Col·lectiu pogués retirar 5.000 litres de gasolina per al servei de la població, tot i que no s'acaba de precisar la utilitat d'aquesta operació, però que denota la connivència i que devia tenir la seva envergadura; o bé la notificació de gener de 1937, que informava que el Consell Municipal havia cursat la demanda de 13.000 quilograms de patates per a llavor a favor de la col·lectivitat.

Al juny de 1937, els treballadors de la col·lectivitat continuaven cobrant el mateix salari indicat i sabem que basaven l'economia, sobretot, en l'intercanvi. Hi ajudava el fet d'haver activat la granja —tenien més de cinc-centes gallines—, una quantitat semblant de conills, nou vaques, sis vedells i un toro. Havien convertit l'església en magatzem. La peculiaritat de la col·lectivitat planenca és que, al seu càrrec, tenia muntades unes tendes per a venda de comestibles, llegums, pesca salada i carn, cosa que alleugerí la gana dels que no n'eren a partir de finals de 1937 i, sobretot, el 1938.

Tot i amb això, les relacions de la col·lectivitat amb altres organismes no sempre van ser de flors i violes, tal com palesa la carta tramesa des del Consell Municipal a l'abril de 1937 al cap de Cooperació del Departament d'Agricultura de la Generalitat, en què li expressaven amb claredat que s'enviava un exemplar incomplet del cens sindical agrícola confeccionat per l'Ajuntament, ja que no s'havien inscrit els pagesos de la col·lectivitat per no haver comparegut a fer les declaracions. Cal aclarir que es tractava

verdad", en el qual la barreja de noms de joves —noies i nois assistents— és eloqüent. N'és una mostra la participació femenina: Maria Tarragó, Margarida Ferrer, Pepita Compte…

388 El parc de vehicles era de sis cotxes, cinc camions, tres motos i dos taxis. El Sindicat d'Oficis Varis de la UGT també s'havia fet seu un cotxe Ford de 8 HP i constava que l'utilitzava de servei oficial.

d'una pugna d'abast sindical català que no era exclusiva del Pla, per la qual les col·lectivitats no acceptaven la política de la UdR, per la fiscalització que exercien sobre els seus productes.

Talment hem de remarcar que altres problemes, sovint no esbombats, van ser-hi de valent. Un exemple és el que succeí a l'octubre de 1936 i que condicionà l'entrada al govern municipal.[389] Efectivament, el dia 13 el Sindicat d'Oficis Varis de la UGT, comunista, va trametre una carta de denúncia al conseller de Seguretat Interior de la Generalitat, en la qual exposava que, abans de la guerra, existien al Pla "tres sindicats agrícols amb les seves respectives caixes rurals (un d'ells en cooperativa)" i que, segons les disposicions de la Generalitat, s'havia procedit a la fusió dels tres sota la denominació de Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Treballadors i Cooperativa. Afegia que, un cop aquest va estar en marxa, la CNT el va requisar com a estatge social. El 16 d'octubre, tres dies després, el conseller rebia una nova carta de denúncia, avalada ara per la signatura del president i el secretari del Sindicat d'Oficis Varis de la UGT, Carles Soberano i Hermenegild Casellas, respectivament, i pels tampons de les organitzacions de la Unió de Rabassaires, el POUM i Esquerra Republicana. En aquesta, manifestaven durament que "els elements de la CNT i amb especial el grup col·lectiu, que encar té menys autoritat que la mateixa, fa unes incautacions indegudes, inclós s'incauta de propietats intervingudes per la nostra organització, fins s'ha donat el cas que s'ha arrencat un paper d'intervenció de la nostra organització amb les armes a les mans". La missiva, pel fet d'anar avalada per la majoria de les organitzacions d'esquerra, aporta que la CNT i, sobretot, el grup col·lectiu —sense precisar a quin es referia, però que s'intueix que parla de l'agrari— s'havien convertit en el factòtum del Pla, la qual cosa no volien consentir. La carta posava en antecedents que calia posar fre a aquest estat de coses, ja que, del contrari, "vindrá la topada que seria de molt lamentar".

La CNT del Pla, acusada, no es queda mirant el problema. Posà en coneixença del conseller Provincial de Defensa Interior la seva argumentació sobre el que passava al Pla, signada pel Sindicat Únic de Treballadors del Pla de Cabra CNT —ara veiem que eren tots els sindicats anarcosindicalistes— amb data de 21 d'octubre. Molestos i en calent, perfilaven el problema: es queixaven que, just el dia abans, determinades tendències

389 ANC. Sant Cugat. Fons: Centro Documental de la Memoria Histórica Salamanca. Lligall 307.

polítiques i sindicals havien constituït el Consell Municipal i que, per caprici d'uns que es deien revolucionaris, però que, segons la CNT, no n'eren, ells n'havien quedat exclosos. La CNT argumentava que la condició que ells havien posat per formar-ne part era gestionar tres regidories: Proveïments, Economia i Defensa Interior. En la carta sortia també el tema de la col·lectivitat. Escrivien que, d'acord amb les disposicions emanades del Consell d'Economia i del Consell de Defensa Regional, ells havien dut a terme la col·lectivització de terres expropiades, que afegien a la d'aquells que voluntàriament entraven a formar-ne part. Reblaven el clau dient que podien demostrar que la resta d'organitzacions que es catalogaven d'antifeixistes "están haciendo lo posible y lo imposible para hacer fracasar la colectividad". La crisi inicial i crua del Pla provenia, en part i sense dir-ho, tant de divergències sindicals anteriors al 19 de juliol com d'una ràtzia indiscriminada que s'efectuà el 21 d'agost de 1936 per persones del poble, que causà nou morts requetès de la població al terme del Catllar i ara els ho feien pagar; i, sobretot, per l'actuació de força que tenia la CNT i que els altres partits i sindicats no volien consentir.[390] El que succeïa tenia a veure tant amb la CNT com, de retruc, amb la col·lectivitat. Per acabar-ho de complicar, ambdues, en l'esclat de la revolta, havien actuat amb força, amb la qual volien prosseguir en el nounat Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Treballadors i Cooperativa, nom que agafà la fusió de les entitats vitivinícoles del poble el 20 de setembre de 1936, que eren la Unió Obrera, el Sindicat Agrícola de Sant Isidre i la Unió de Vinicultors Agrícoles. Aquest Sindicat Agrícola nou acordà que els socis de qualsevol de les tres entitats podrien aportar la verema al Celler Cooperatiu i que els que tenien deutes pendents endarrerits o algun any d'amortització dels anteriors sindicats continuarien deixant l'escreix de la collita que s'assenyalés com feien abans, fins que tinguessin saldat el dèficit.

El nou president de l'entitat fusionada va ser Francesc Miquel Baldrich, que ja exercia com a tal en la Comissió de Viticultura del Sindicat Agrícola i Caixa Rural. De secretari fou elegit Ramon Figueras Orga, el qual, tot i demanar i insistir de refusar el càrrec per la seva edat i per la lluita sindical que duia a sobre, finalment, acceptà. La influència del Comitè de Milícies Antifeixista sobre el nou sindicat no es va descuidar i va ser efectiva mentre va existir el primer. Quedà demostrat amb el fet

390 En part, explicada en el meu llibre *Jo delato,… [Op. cit.]*. Valls, 1997.

que s'acordés de facultar algun membre del Comitè per poder assistir a les reunions de junta, atès que el sindicat "està intervingut pel Comitè". La sintonia arribava a implicar que la secció de Vinicultura aniria a buscar els homes que calguessin a la borsa de treball oberta pel Comitè, junt amb la CNT i la UGT.[391]

D'altra banda, a l'abril de 1937, la fusió cooperativa grinyolava. Es detecta pel malestar que traspuava dels socis de la denominada Societat Vella respecte del Sindicat Agrícola, ja que encara hi havia guano, sofre i sulfat als seus magatzems, gènere que sembla que no s'havia repartit. O també es féu palès al juny de 1937 per la reunió entre el president de la secció de Vinicultura del Sindicat Agrícola amb una comissió de la Societat Vella, "per buscar un arreglo de la propera campanya del vi", en la qual s'acordaria "que portin una administració transitòria", senyal que la unificació no havia resultat del tot efectiva.

Talment, al juliol de 1938, la presidència del Sindicat Agrícola informà la Junta del resultat de l'administració dels béns del Sindicat Agrícola de Sant Isidre. Acordaren efectuar "el repartiment del 25% del valor de llurs dipòsits a les llibretes de comptes corrents" del Sindicat, diners que, presumiblement, havien estat bloquejats. En aquesta tessitura de la guerra sorprèn que la collita de vi estés assegurada al juliol de 1938. Una carta del delegat d'assegurança obligatòria indicava que, com disposava el decret, la junta "no té altra solució que acceptar la polisa de seguros", qüestió que no hem vist en cap altre sindicat agrícola.

Ara bé, el punt de fricció va ser la relació del Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Treballadors amb la naixent col·lectivitat, ja que hi topà de bon començament. La primera possible entesa de relacions, a l'octubre de 1936, entre la secció de Queviures del Sindicat i la col·lectivitat "per fer un conjunt d'administració" no trobà cap solució. Talment, a principi de novembre, el president del Sindicat Agrícola llegí la normativa del Decret del 27 d'agost, per la qual el sindicat havia de ser dirigit per treballadors de la terra, decisió que l'assemblea acatà. Per tal de fer-ho efectiu, es donà un vot de confiança a la UGT i a la CNT perquè, en la seva entesa, formessin el nou nomenament de la Junta Directiva. Al mateix novembre s'assenya-

391 La collita del Sindicat unificat de 1937 va ser de 10.855,96 cargues, 9.478,90 de les quals van ser venudes i quedaren per al consum dels socis les restants (1.377,06). El valor de la collita va ser d'1.409.488,40 de pessetes, especificat al detall en una comptabilitat del tot acurada i transparent.

lava que es podien presentar candidatures per ser de junta, avalades per un 15% d'afiliats. Al desembre, però, no se'n presentà cap, per la qual cosa, seguint la normativa, la junta proposà nou socis i Joan Domingo Català en fou nomenat president, el qual donaria molt de joc al Sindicat.[392] En la mateixa data de constitució de la junta —20 de desembre—, el vocal Joan Milà Tarragó exposà la socialització dels fruits segons les lleis dictaminades pel Govern de la Generalitat referides a Proveïments i l'assemblea aprovà que l'intercanvi de productes aniria a càrrec del sindicat. Per tant, tots els articles de consum i fruits de la terra quedaven socialitzats. El sindicat, veritable òrgan de distribució local, per llei, al gener de 1937, posà en funcionament una nova secció, la de Forn Cooperatiu.

La potència d'aquest ens, per llei, quedaria reflectida quan, al març de 1937, l'alcalde i un conseller es dirigiren a la junta per regularitzar la compra de blat als seus tenedors. Decidiren, pel que fa al sobrant de les necessitats familiars, que els pagesos estaven obligats a portar-lo a la secció de Proveïments del sindicat, que el pagaria a un preu fixat a raó de 70-75 pessetes els 100 quilograms, segons la qualitat. En aquesta anada de bracet Sindicat i Consell Municipal, s'acordà convidar la col·lectivitat a la regularització del repartiment i el preu del pa, però desconeixem si aquesta acceptà.

La col·lectivitat, per la informació que posseïm, anava en moltes coses pel seu cantó i, per això, les topades i els malentesos van ser freqüents. A l'abril de 1937, una comissió de la col·lectivitat va fer la proposició a la Junta del vi del Sindicat de poder disposar de mil graus que ells necessitaven i que tenien al celler. La Junta va acordar que en podien fer ús, un senyal inequívoc que la col·lectivitat seguia el seu propi rumb de venda o d'intercanvi. Al juny de 1937, una representació de la CNT i una altra de la secció Col·lectiva, comandades, respectivament, per [Josep] Anglès [Ferré] i [Pere] Bové, reclamaren a la Junta una quantitat indeterminada de licors i altres objectes que, segons ells, van ser duts a la secció del Cafè del Sindicat, sense aconseguir posar-se d'acord sobre el valor. Tanmateix, la topada forta va arribar quan manifestaren la intenció de posar un comptador elèctric per la CNT i per la col·lectivitat a les oficines que cada entitat tenia instal·lades al sindicat, cosa que els membres de junta recriminaren i, consegüentment, no aprovaren, ja que van al·legar que la CNT i les ofici-

392 Les comissions van ser Esbarjo; Grans i Pinsos; Assistència Social; Queviures; Proveïments, i Vinicultura.

nes de la col·lectivitat no estaven autoritzades a ocupar aquest lloc. El xoc seguí al mateix mes de juny de 1937, quan, en l'intent per part del Sindicat de constituir la secció Cooperativa, la reunió va veure's alterada, circumstància que motivà que la Junta decidís dirigir una carta al jutge Jaume Oliva Clofent per tal que salvaguardés les garanties de poder fer l'acte de constitució. Part de la carta, explosiva, expressava: "…fem constar la nostra més enèrgica protesta per la provocació premeditada per part de diferents elements pertorbadors del nostre poble, impedint la celebració d'una assemblea de constitució de la Secció Cooperativa". Era la constatació del trencament entre el Sindicat Agrícola i la CNT i, per extensió, amb la col·lectivitat, reafirmat al juliol de 1937, quan dos components de junta del Sindicat Agrícola —Josep Cristià Forn i Jaume Bartra Calaf— demanaren que es cursés una carta de protesta a la delegació d'Ordre Públic de Valls i a la Conselleria d'Agricultura de la Generalitat "respecte a una intromissió dintre del local social del nostre Sindicat per part d'una Sindical d'Oficis Varis", en clara referència a la CNT.

La cosa, tanmateix, no acabà aquí i, al mateix juliol, el Sindicat acordà entrevistar-se amb membres de la col·lectivitat pel fet que el primer, propietari de l'immoble, pagava la llum elèctrica "que gasta l'exconserge del dipòsit de primeres matèries del que fou Sindicat de Treballadors", en una clara maniobra de pressionar la col·lectivitat perquè marxés de la casa. La resposta d'algun membre de la col·lectivitat no es féu esperar per aquest tema, però, sobretot, per la forma que la Junta del Sindicat actuà respecte a la dissolució de la Junta i de la constitució del nou consell directiu que n'havia de resultar seguint la normativa de la Conselleria d'Agricultura. Per aquesta acció de renovació del Consell, sabem, segons la versió del Consell Directiu del Sindicat, que el soci col·lectivista Josep Pallarès va agredir de paraula el president Joan Domingo Català, i d'obra el membre de junta Jaume Bartra Calaf, acció per la qual es demanaria un càstig.

La picabaralla, ja encesa, amb una CNT debilitada pels Fets de Maig de 1937 i per la pressió comunista amb juntes on entraven propietaris semicontraris al sistema, prosseguí al mes d'octubre de 1937. Així, una comissió del sindicat de la CNT —posada ara, per primera vegada, com de CNT-FAI— reclamaria a la junta unes cadires que havien dut a la sala d'espectacles del sindicat. El Sindicat Agrícola, sense que hagués aparegut cap referència abans a les actes, es tragué de la màniga que la UGT també les demanava i que calia que es posessin d'acord. Van anotar que la UGT estava d'acord a repartir-les i que, en la reunió, membres de la CNT havien

manifestat que "alguns membres del Consell Directiu quedaran apuntats per no accedir als seus desitjos", la qual cosa era entesa clarament com una amenaça. En aquesta reunió tensa, la CNT i, per extensió, la col·lectivitat "van prometre al Consell Directiu que retirarien les oficines així com tot el que tenien instal·lat al nostre local social, instal·lació efectuada sense autorització de l'Assemblea ni del Consell Directiu". Era la culminació de la derrota de la CNT i de la col·lectivitat dins del Sindicat Agrícola.

Així doncs, les relacions entre el Sindicat Agrícola i la col·lectivitat ja mai més no tornarien a ser fluïdes. N'és una mostra que organismes externs, com la FESAC, van intentar arreglar el que estava trencat. Al febrer de 1938, el secretari de la nova junta del Sindicat i el president de la secció d'Esbarjo, sorgida al gener de 1938 —Josep Cristià Forn i Francesc Vivó Calaf, respectivament—, comissionats pel Consell Directiu del Sindicat, van ser cridats a capítol a la seu de la FESAC de Valls per a un canvi d'impressions. El Consell Directiu demanà que la secció de la Col·lectivitat, en aquell moment totalment separada del Sindicat, "ingressés a dintre les normes legals", senyal que aquesta anava per un cantó i el Sindicat per un altre. En la reunió, hi assistí Cañellas, delegat del Consell d'Agricultura de la Generalitat, el qual, dues setmanes més tard, va lliurar un escrit al Sindicat en què demanava que el seu Consell Directiu es presentés a la comarcal de la FESAC a Valls amb la documentació següent, i en què s'involucrava tant el Sindicat com l'Ajuntament:

- Còpia de l'acta de protesta per la intromissió violenta del sindicat de la CNT.
- Còpia de les amenaces efectuades per diversos membres de la col·lectivitat a components del Consell Directiu.
- Relació detallada dels deutes de la col·lectivitat i el concepte a què pertanyien.
- I, finalment, que es fes constar que la col·lectivitat "no ha volgut acceptar cap ordenació de llurs repartiments emanats de l'Ajuntament".

A la reunió hi participaren Joan Domingo Català, Josep Cristià Forn, Francesc Miquel Baldrich i Francesc Vivó Calaf, els quals exercien, respectivament, de president, secretari d'actes, secretari comptador i president de la secció d'Esbarjo. No sabem el desenllaç del que va succeir.

Del que sí tenim notícia és de l'acció del Sindicat Agrícola en la cerca d'aliments i adobs per als socis i per a la població en general, amb la FE-

SAC amb seu a Valls de suport i amb el mateix Consell Municipal local. De temes que confluïren, n'hi ha diversos. Una mostra es va donar al febrer de 1938 en l'intercanvi amb el Sindicat de Nalec. El Sindicat Agrícola del Pla va aportar oli per arròs blanc. O amb el Sindicat de Campredó, al qual proporcionaria alfals a canvi d'arròs blanc. O, també al mateix febrer, quan des del Sindicat s'elaboraren 16.800 quilograms de guano i decidiren de repartir-ne 50 quilograms als socis i deixar oberta la possible demanda "i si hi ha algú eventual que no en té", en un senyal de molt bona voluntat pels temps que corrien. O bé al juliol del mateix 1938, amb l'oferiment d'intercanvi "pels quilos d'ametlló que tenim", tot i que el president, al no veure-ho clar, atenent al decret del Ministeri d'Agricultura de l'Estat que era qui ja regulava el tema de Proveïments, abans d'activar l'intercanvi, va consultar-ho al delegat del Ministeri, resident a Reus.

El Sindicat va mantenir diverses relacions amb la FESAC, per tal que la compra estigués unificada a través d'aquest organisme i que els productes no faltessin als pagesos. Del 1938 se n'han vist diversos exemples: l'assistència del president de la secció de Proveïments local, Jaume Bartra Calaf, a la reunió de la FESAC comarcal a Valls, en la qual hi hagué l'acord de com pagar els productes dels pagesos; el repartiment que féu la FESAC de vint claus de ferrar per cada soci que tingués un animal —maig de 1938—; de com s'havia de resoldre el racionament del pa —juliol de 1938—; o que, a aquells que no fessin la declaració de la collita al Sindicat, el qual les havia de traslladar a instàncies de la FESAC, aquesta no els prestaria cap servei —agost de 1938. Les relacions del Sindicat no quedaren circumscrites a temes agraris: a instàncies del Consell Municipal per aconseguir ajut per als refugiats, el Sindicat donà 300 pessetes al març de 1938, i a demanda del comissari de la CRC de l'Exèrcit de l'Ebre per una festa que s'organitzà per als nens de les escoles públiques i els refugiats a finals de desembre de 1938 el Sindicat aportà 500 pessetes.

El Sindicat, a més, se les va haver de veure a partir de juliol de 1938 amb altres problemes, causats per mor de la guerra. Efectivament, al juliol el Consell Directiu féu constar en acta la protesta pel decomís de la sala secció Cafè i dependències del mateix edifici per part dels comandaments militars estatjats a la població, que se sumava al produït als magatzems de primeres matèries i fruits secs que la CNT i la col·lectivitat havien comissat anteriorment. Aquesta segona intromissió motivà que el Consell Directiu del Sindicat anotés que "fem constar una vegada més la pésima impresió que ha causat dintre del nostre organisme aquest acte tan impro-

cedent (sic)". Per adobar-ho, a l'agost, un tinent de la plana major —Oliveras— demanà que se li cedís la cuina econòmica instal·lada a la secció del Cafè, cosa que la junta considerà clarament un abús, tot i que acabà cedint-la-hi, no sense posar que "se li deixa amb reparo i es fa constar que hi ha altres medis per cercar aquestes cuines i no disposar del patrimoni del nostre Sindicat".

No s'acabà aquí la intromissió, atès que, al setembre de 1938, el president del Sindicat Agrícola informà la Junta que el comandament militar de la vila havia sol·licitat, novament, de manera verbal el magatzem on el Sindicat tenia els dipòsits de grans i fruits secs. La Presidència li contestà que no podia cedir-lo perquè, allí, s'hi feia la distribució de farina i altres necessitats. El Consell va aprovar la resposta donada.

Tot amb tot, la tasca important del Sindicat Agrícola va ser l'econòmica. Al maig de 1937, va tenir dificultats per comprar sulfat de coure, atès que la FESAC no n'havia pogut servir. Per solucionar-ho, una comissió anà a Barcelona a comprar-ne i en tornà amb les mans buides. Finalment, s'aconseguí adquirir-ne a Proveïments de Tarragona a canvi de carn de porc. Altrament, s'hi constata la voluntat de poder lliurar adobs als socis, però amb problemes afegits, com haver de rebutjar l'oferta de la casa Cros al juliol de 1938 de poder comprar 50.000 quilograms de superfosfat per no disposar de cap local on encabir-lo, "ja que tots els magatzems han estat requisats", sense descuidar les vendes o els intercanvis amb altres sindicats. La venda efectuada a l'agost de 1938 a Intendència Militar de 5.000 quilograms d'ordi en dues remeses —fent una crida prèvia perquè cada soci n'aportés 50 quilograms per poder servir la demanda, cosa que es complí al setembre— va ser especialment significativa. Cap al final de la guerra —octubre de 1938—, el Sindicat prengué l'acord d'excloure del repartiment d'adobs aquells socis que no aportessin "50 kg. d'ordi, de civada o d'erp" per poder adquirir matèries primeres, senyal que la consecució d'aliments anava cada dia més cara i era amb intercanvi.

Per la multiplicitat de comeses, el secretari proposà al Consell Directiu del Sindicat un augment de sou per al president, que passés de 15 pessetes al dia al "jornal corrent" de 25 pessetes, la qual cosa fou rebutjada pel mateix president. Al novembre, el Consell acordà donar el pati del magatzem dit d'Abastos al soci Francesc Rafí perquè el conreés provisionalment; el soci es comprometia a retornar-lo quan el Sindicat Agrícola n'hagués de fer ús. Es tractava d'aprofitar les petites parcel·les, fet que havia motivat

que la mateixa Conselleria d'Agricultura de la Generalitat dictés normativa a l'efecte.

Cal assenyalar que el Sindicat Agrícola del Pla no era un sindicat qualsevol, ja que tenia un volum de compra-venda important. L'1 de gener de 1937, tenia un actiu d'1.082.124,98 pessetes i un passiu de 922.100,27, amb un capital que superava les 150.000 pessetes, concretament, 160.024,71. A l'abril de 1937, al Sindicat es llegiren els estatuts que havia tramès la FESAC respecte a la sindicació obligatòria i s'acordà una resolució que, posteriorment, portaria problemes en conteses electorals. Com que al Sindicat hi havia socis que no eren realment conreadors, el president proposà la fórmula que els socis conreadors fossin considerats socis actius i els no conreadors fossin nomenats socis protectors. La proposta va ser tramesa a la FESAC de l'Alt Camp per si s'ajustava a dret. No se'n sap el desenllaç. Ben aviat, a resultes del Decret de sindicació obligatòria, el 25 de juliol de 1937 s'havien de celebrar eleccions en tots els sindicats agrícoles de Catalunya per nomenar el Consell Directiu. Al Pla es presentaren dues candidatures, sense constància d'haver-se efectuat les eleccions. Segurament, hi hagué impugnacions com en d'altres sindicats.

En les noves eleccions convocades al gener de 1938 de renovació del Consell Directiu del Sindicat, sorgí, de nou, la controvèrsia. La mesa electoral estava integrada pels components de la Junta Municipal Agrària, Carles Soberano Balañà, com a president, i Joan Domingo Català, Ramon Ribé Montserrat, Josep Cortès Güell, Josep Ribé Rossell i Josep Clofent Civit, com a vocals. El cens de possibles votants es xifrà en 280 persones. Una llista de vuit socis que s'hi presentaren va treure 126 vots.[393] Un cop celebrades les eleccions, sabem que Josep Clofent Civit, de la CNT, les impugnà. Aquesta impugnació venia motivada perquè, segons el Decret de la Conselleria d'Agricultura de 23 de novembre de 1937, apartat 4, només podien ser elegits i electors els que abans del 19 de juliol no havien actuat ni directament ni indirecta contra organitzacions ni partits antifeixistes. La reprovació la separà en tres blocs: cinquanta-dos socis del Sindicat vulneraven l'apartat quart, dos més per pertànyer a seccions industrials i set

393 La Junta quedà configurada amb Joan Domingo Català, president; Martí Andreu Balcells, president segon; Josep Cristià Forn, secretari d'actes; Joan Plana Balañà, secretari caixer; Francesc Miquel Baldrich, secretari comptador; Jaume Bartra Calaf, president de la secció de Proveïments; Francesc Vivó Calaf, president de la secció d'Esbarjo, i Jaume Calaf Valls, president de la secció d'Assistència Social.

perquè eren membres de la mateixa casa. En l'Assemblea General següent del 30 de gener, Josep Clofent i deu socis més votaren en contra de l'aprovació de l'acta, que quedà ratificada per la resta de socis.[394] En la mateixa sessió, Clofent argumentà que tots els socis del Sindicat no ho eren de la secció Cooperativa, aspecte que se solucionà llegint els estatuts de la secció, amb la qual cosa quedava demostrat que no era obligatori entrar-hi. Definitivament, la CNT havia perdut el bastió cooperatiu planenc.

De resultes d'aquests fets i d'altres, des de sectors confederals de Valls i comarca, hi hagué fortes discrepàncies amb la col·lectivitat del Pla, sobretot, per la forma de portar-la, i s'arribà a catalogar el seu màxim dirigent, Josep Anglès, passats els anys, d'"obscecat i sectari".[395] La disputa sorgiria del llunyà 1936 perquè l'obligació de formar-ne part va ser abassegadora, a més d'obligar a lliurar la collita que els pagesos ja tenien emmagatzemada a casa. Confirmaria aquesta idea el fet que la Federació local de Valls, en la reunió de 15 de novembre de 1938, rebés informació oral del militant vallenc [Josep] Torres i escrita de la col·lectivitat del Pla, respecte de les famílies que n'havien decidit sortir, cosa que va ser considerada perjudicial.[396] Aquesta circumstància va comportar que la Federació local de Valls acordés informar les col·lectivitats de la comarca sobre les orientacions precises que s'havien de prendre. El tema, tanmateix, no s'acabà aquí, ja que se'n seguí parlant a la Federació local durant el mes de novembre, arran d'una conversa entre un component d'aquesta Federació local —no identificat— i Ramon Porté, secretari de la regional pagesa de la CNT. S'acord que Porté revisaria l'acord a què s'havia arribat, "per rectificar tot allò que s'hagués convingut injustament". Un altre component de la Federació local aclarí alguns aspectes que canviaven la primera solució que s'havia donat. Mentrestant, Josep Anglès havia estat separat de la col·lectivitat.

El tema donà de si, ja que disposem de l'informe del que va succeir. Requerida la presència del Comitè regional de la CNT per desplaçar-se a la comarcal de Valls, hi van fer acte de presència M. A. Fernández i Ferran Cotes, comissionats. Tot arrencà d'una trucada telefònica al Comitè regional. Primer parlaren amb el Comitè comarcal de Valls. En la trobada, Josep Piñas, expresident del Comitè i exprimer alcalde de Valls per

394 Hi votaren en contra Josep Clofent Civit, Pere Bové, Pere Ferré, Ramon Ventura, Anton Ollé, Joan Valls, Joan Coll, Martí Baldrich, Anton Miró, Mateu Coll i Marià Llopart.

395 Entrevista amb Josep Piñas Serra. 1986.

396 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 1438.

la CNT en temps de guerra, seguidor de la línia trentista, o sigui, moderada, ara secretari de la col·lectivitat de Valls, informà d'una baralla a la col·lectivitat entre Anglès i un altre company —no n'indicà el nom—, fet que comportà l'expulsió de Josep Anglès, al qual donaren els beneficis que, com a col·lectivista, li pertanyien —quan algú se'l separava o en volia sortir voluntàriament. Sabem per aquest informe que Josep Anglès va rebre en compensació per la seva expulsió 150 gallines, que va vendre pel poble a un preu car, donant un exemple d'immoralitat que va repercutir en l'organització local del Pla. Prosseguí dient que l'expulsió havia generat un ambient d'hostilitat perquè Anglès sabia moltes coses del sindicat cenetista, per exemple, on hi havia armes amagades. En aquest intent de solucionar-ho per les bones, hi hagué una entrevista entre Josep Anglès i Josep Piñas, per tal que aquest darrer convencés la Junta de la col·lectivitat perquè deixés entrar Anglès de nou, ja que, del contrari, el planenc potser denunciaria tot el que sabia.

La segona tanda de converses dels representants del Comitè regional de la CNT fou portada a terme al magatzem de la col·lectivitat del Pla, on parlaren amb dos col·lectivistes —no s'indica qui van ser—, els quals ratificaren el que havia dit Piñas i exposaren que la policia havia practicat quatre detencions: en dues, els havien pres els comestibles i els llegums que la col·lectivitat havia repartit als socis col·lectivistes; i, a la col·lectivitat, li havien comissat una camioneta per ordre del comandant militar del poble, la qual cosa comportava que quedés en situació precària ja que era l'únic vehicle que tenien per realitzar les tasques complementàries al treball del camp. Els dos col·lectivistes informaren que Josep Anglès s'havia compromès, quan l'expulsaren, davant del Comitè Executiu que el seu afer no tindria majors conseqüències i semblava que no ho havia complert. Els dos signants de l'informe del Comitè regional conclogueren que "hay que salvar lo que se pueda de lo que aun no se ha encontrado, y así se evitarán consecuencias funestas para los compañeros del Pla de Cabra", en un intent d'exposar la denúncia, però no pas d'arreglar-la.[397]

397 FAL Madrid. Archivo I.I.S.G.-Amsterdam. Rodet 77. Els comissionats d'investigar els fets van ser dos membres de la CNT i un de la FAI. La policia va escorcollar Joan Soler Vives, responsable del magatzem de la col·lectivitat; Ramon Ventura Poblet, al qual trobaren tres pistoles, un revòlver sense pany i dues botelles de líquid inflamable; Anton Rovira Folch i Ramon Figueras Panadès, tots a la presó de Valls, incomunicats. Els escorcolls van ser fets en altres llocs propicis a amagar-hi coses, per la qual cosa els dos planencs tenien la convicció que la denúncia a la policia l'havia feta Anglès. Prosseguien indicant que hi havia la por que

I, així, acabà la guerra, amb molts col·lectivistes planencs marxant cap a l'exili. El 19 de gener de 1939, la Gestora municipal nomenà el nou Consell Directiu del Sindicat Agrícola. Rafael Fortuny Clavé en seria el nou president. Al març de 1939, l'alcaldia va trametre un ofici al president del Sindicat Agrícola, en què ordenava que "se abstenga de dar parte alguna de los frutos depositados en la bodega del mismo a nombre de la extinguida colectividad y sus asociados, ni cantidad alguna procedente de les referidos artículos a excepción de los individuos que habían pertenecido en ella señores José Compte Valls y José Pallarés Bartra por considerar que dichos individuos formaban parte de dicha organización contra su voluntad obligados por las amenazas y coacciones y verse privados de ganarse la vida".[398] L'escrit palesava diverses coses: que la col·lectivitat, en la seva desbandada, havia deixat magatzems amb gènere —igual que passà a Valls— i que la col·lectivitat del Pla, tot i ser una que generà problemes en el decurs de la guerra, a ulls dels guanyadors, només dos associats hi havien entrat forçats. Al març de 1939, es reposà el nom del sindicat en castellà.

A l'abril de 1939, fou elegida la Comissió Dipositària de Recuperació, la qual va tenir cura d'arreplegar i de restituir els productes que els propietaris de dreta declaraven que els havien pres. L'Ajuntament elegí per a aquesta comesa Francesc Rosell Miquel i Josep Mila Baldrich, regidor, com a pràctic del camp.

Al mateix mes, davant la inseguretat que les existències de vi que s'havien trobat al celler del sindicat fossin les que corresponien als socis, se'n parà el repartiment indicant que la culpa era tant d'uns —els guanyadors de la guerra— com també dels altres —els perdedors. Significativament, s'hi deia que "todos están enterados de que durante los días de dominación roja y en particular a la entrada de los nacionales, las existencias sufrieron una merma que no puede precisarse". Aviat començaria una nova etapa. Al juny el Sindicat acordava llogar el forn i el local de vendre pa de l'extingida cooperativa a Jaume Ferré Rovira. A l'agost FET y de las JONS notificà que quedava intervingut el compte corrent de la Sociedad Coral Aroma Planenca. A l'octubre el delegat sindical local va trametre un ofici en què sol·licitava la relació de béns procedents "de organismos rojos"

es farien més detencions, ja que un dels detinguts era novell a l'organització i es temia que no resistís les coaccions de la policia i, a més, sabia que altres companys tenien "cosas y material 'científico' en algún otro 'laboratorio', pero que aun campean por los senderos de la libertad".

398 ACAC. Valls. Fons municipal del Pla.

existents al Sindicato Agrícola y Caja Rural del Pla de Cabra. Se li contestà que no n'hi havia. S'havia entrat en una nova etapa.

Aquesta etapa reviuria a través del monogràfic de la revista *La Planenca*. Les preguntes sobre la col·lectivitat a diverses persones entrevistades —vint-i-una— aporten un testimoniatge oral d'allò que quedà interioritzat, i permet comprovar els segments que es recorden i els que han quedat esborrats.[399] Les aportacions més significatives són:

- Apareixen quatre noms com a membres del col·lectiu del Pla: Pere Bové Grau Peret Bové, Ramon Calaf Anglès de Cal Pous, Aleix Roset Reynal i Marià Grau. El primer surt destacat com a encarregat de la secció de verdura. El segon apareix com a secretari de la col·lectivitat. El tercer s'hi entreveu, pel fet que va obligar la seva filla Salomé a portar els comptes a causa de la malaltia del comptable de la col·lectivitat. El quart consta com a membre del col·lectiu. Sorprèn que no aparegui citat un dels membres més actius de la col·lectivitat, Josep Anglès Ferré.
- Se significa en força respostes que els col·lectivistes van tenir tenda pròpia i forn, i se'n desdibuixa el perfil que hi podia anar a comprar tothom. S'indica també que els seus components eren la gent més pobra, que cuidaren molt bé les terres més productives dels rics i que les seves, menys potents, quedaren convertides en ermassots. En un cas es relata que compraren una màquina de batre, sense citar que va ser amb diners donats pel Comitè de Relacions Camperoles de la CNT. Una informant (d,sf) assegura que el col·lectiu va estar mal organitzat, ja que alguns "s'ompliren les butxaques".
- S'articula que el col·lectiu requisà terres i cases, i cita les de Cal Menescal, l'hort de Rubinat, Cal Tenda, Cal Coix, Cal Cunillera, l'església i del Majoral. En el cas de les terres, es reitera que eren terres bones, de qualitat, i respecte les cases que eren les dels rics. Les terres, quan se citen, sempre apareix que van destinades a

399 La Planenca, "Associacionisme planenc a principis del segle xx. Vivències i records del poble", Fira de Tardor 2006, especial núm. 3, dirigida per Lluís Estrada, dedicà un número monogràfic a l'associacionisme local. Les entrevistes de diversos autors, suggestiu, permet entrellucar la ideologia de les persones entrevistades, homes (h) o dones (d), que classificarem com a conservadors (c), d'esquerra (e) o sense filiació (sf), en els records que tenien setanta anys després dels fets.

sembrar. L'església serví de magatzem de gra. Per part d'un entrevistat quedà fixat el fet que, durant la diàspora, a l'església s'hi guardava molt de gènere.

- Se significa que posaren moneda pròpia en circulació; que instal·laren una granja de conills —no se cita la de les gallines—; i que feren una obra d'envergadura, una bassa, per aconseguir tenir terres de regadiu.
- Un entrevistat (h,e) concreta que feren propaganda perquè els pagesos s'hi apuntessin de forma voluntària i no surt per enlloc que l'entrada fos obligatòria. El mateix informant dóna detall que va ser un "engany", que als pagesos que no hi entraren "se'ls miraven malament" i que "van acabar que es barallaven entre ells", aspecte aquest darrer que surt reflectit a l'estudi. Un segon (h,e) assenyala una frase del seu pare dient que fins i tot hi anava "l'amargant", senyal de l'entrada d'alguns components poc fiables. En un cas (h,sf), de professió ferrer, s'indica que van ser obligats a formar-ne part.
- Un informant explica el volum de la col·lectivitat. Hi entraren unes 100 cases com a màxim de les 400 que hi havia, la qual cosa significaria una col·lectivitat amb un 25% de la població.

4.2.11 Puigpelat

La població de Puigpelat, propera a Valls, entrà en guerra el 1936 amb un cens de 568 habitants i en sortí el 1940 amb 555. Havia assolit la cresta màxima de població el 1860 amb 760 persones censades. Puigpelat arrencà la guerra amb molt de malestar per l'existència de contractes de conreu que no van ser solucionats com calia en temps de la República i que, en ser reposats a partir de febrer de 1936, van comportar problemes. Això implicà que es produïssin algunes discussions que arribaren a l'amenaça.

La vila va tenir comitè i subcomitè, i fou de les poques poblacions de la zona on funcionaren dos nivells d'administració. Altrament, l'ajuntament es remodelà al començament de la guerra. També va esdevenir un dels pocs consistoris catalans on la CNT participà, per la qual cosa s'avançaria al que seria la norma del sindicat anarcosindicalista a partir d'octubre i no-

vembre de 1936.[400] Igual com succeí arreu, el 26 de juliol es netejà l'església carretejant els objectes en carros per transportar-los al punt anomenat la Bassa Vella, on van ser cremats. El Comitè, amb l'autorització del Consell Municipal, exigí quantitats en metàl·lic a alguns veïns en format d'impost revolucionari per tal de sufragar les despeses de pagaments a milicians.

El Consell Municipal, en la reunió del 12 d'octubre de 1936, en la composició de l'Ajuntament ja sense funcions del Comitè de Milícies, va ser configurat per sis membres de la CNT, quatre d'ERC i un de la UdR. Anton Plana Ferré, de la CNT, fou elegit president del Consell Municipal. En el repartiment de funcions entre els regidors, es creà la Comissió de Confiscacions, formada per un president, Josep Domingo Magre, i per dos vocals, Josep Poblet Segarra i Josep Vallvey Virgili, tots de la CNT. La circumstància de la creació de la Comissió de Confiscacions com una de les primeres mesures fa pensar que, entre les comeses del Comitè, segurament, aquesta comissió ja estava en funcionament. D'aquesta manera, el municipi de Puigpelat veuria l'arrencada de la col·lectivitat agrària al desembre de 1936. Tant les informacions de la premsa confederal comarcal —*Acció Sindical*— com les actes d'ocupació conservades avalen el que diem.

A Puigpelat, la CNT va dur el timó del procés col·lectivista i, més en concret, el Sindicat de Treballadors CNT. No estranya gens que el seu president, Isidre Pallarés Mestre, el 10 de desembre de 1936, cursés en nom i representació del Sindicat una acta d'ocupació de l'exrectoria, per ser destinada a local de la Secretaria del referit sindicat de la CNT. Tanmateix, convé indicar que, tot i ser una població reduïda d'habitants, s'activà i funcionà el Sindicat Col·lectivista de Treballadors de Puigpelat CNT-AIT, en el qual era inclosa una secció del Sindicat Cooperatiu d'Edificació.

La col·lectivitat, el desembre de 1936, estava embastada si atenem a les actes de confiscació de propietats urbanes que va emplenar el referit Isidre Pallarés en nom del Sindicat de Treballadors CNT de Puigpelat:

400 Pozo González, Josep Antoni: *Poder legal y poder real en la Cataluña revolucionaria de 1936*. Espuela de Plata. Sevilla, 2012, p. 119.

Quadre núm. 31: Puigpelat: confiscació de propietats urbanes			
Immoble	*Carrer*	*Propietari/*ària	Ús a què *es destinaria*
1. Exesglésia	-	-	Magatzem de productes agrícoles de la col·lectivitat
2. Immoble	Major, 40 i Sant Josep, 2	Francesca Cunillera Vivó	*Id.*
3. Immoble	Francesc Macià, 19, 21 i 23	Josep Ferré Dalmau	Local per posar llenya, carros i maquinària de la col·lectivitat agrícola
4. Immoble	Hospitalet, 33	Josep Ferré Orga	Local de Secretaria, i els baixos per a quadra dels animals mulars de la col·lectivitat agrícola
5. Immoble	Comerç, 3	Anton Jofré Dalmau	Magatzem de vi per a la col·lectivitat agrícola
6. Immoble	Comerç, 4	Anton Jofré Dalmau	Magatzem d'adobs de la col-lectivitat
7. Immoble	Hospitalet, 26	Leandre Mateu Domingo	Corral de bestiar llaner de la col-lectivitat agrícola CNT
8. Immoble	[Sant] Josep, 1	Leandre Mateu Domingo	Magatzem per posar palla de la col·lectivitat
9. Immoble	Major, 19	Joan Manuel Bofill Gasset o successors	Magatzem per elaborar vi
10. Immoble	Nou, 6	Joan Manuel Bofill Gasset o successors	Cooperativa de comestibles

Els edificis embargats per la col·lectivitat agrícola —deu o vuit, segons la precisió que se'n faci— demostren l'abast que prengué la col·lectivització agrària a Puigpelat.[401] Malauradament, no consten les propietats rústiques que s'ocuparen. Com era preceptiu, les actes d'ocupació es van redactar per trametre-les a la Comissió de Responsabilitats creada per Decret de la Conselleria de Finances, amb data de 9 de gener de 1937, per passar de l'ocupació provisional a la definitiva i van ser signades el 10 de juny de 1937.

L'únic expedient que es conserva és el que es tramità a Joan Manuel Bofill Gasset. Presentada l'acta al juny de 1937, Isidre Pallarès, president

401 Quant als edificis de Joan Manuel Bofill del carrer Major i del carrer Nou —indicats en el quadre amb els números 9 i 10—, genera dubtes de si van ser comissats per a finalitat exclusiva de la col·lectivitat o pel Sindicat de Treballadors de la CNT. La imprecisió rau en el fet que l'acta de confiscació contra les propietats del referit Bofill van ser efectuades en un sol full i, mentre que queda clar que el magatzem per posar-hi palla era expropiat per a finalitats de la col·lectivitat, podria ser que el magatzem per elaborar vi i la cooperativa de consum tinguessin un abast més ampli de tot el Sindicat.

del Sindicat de Treballadors del Camp de la CNT de Puigpelat, amplià la informació sobre Joan Manuel Bofill i els seus fills, dient que "son feixistes declarats, perteneixents a Lliga Catalana i al ex Institut [Agrícola Català] de san Isidre". Afegia que "fou requerit per a que es presentes en aquest poble [Puigpelat], i no va fer-ho, desapareixent els primers dies del moviment provocat per la seva Organització". Amb aquesta acusació, es detecta com es veia el perfil d'algunes persones de la Lliga, amb connivència amb les males pràctiques desenvolupades per l'IACSI a la República, i també que les propietats, en alguns casos, van ser agafades a persones no residents al municipi. A l'agost de 1937, la Comissió de Responsabilitats demanà la citació reglamentària de Joan Manuel Bofill, del qual només sabem les quantitats bancàries de què disposava a la Banca Arnús.[402]

Talment, la premsa comarcal també es féu ressò de l'arrencada de la col·lectivitat. El dia de Nadal de 1936, Ramon Poblet [Vallvey] informava de la bona nova, la posada en funcionament de la col·lectivitat amb termes entusiàstics tals com "trabajar día y noche", "triplicar la producción", "trabajar todos así juntos, todos llenos de optimismo", sense concretar res de com s'havia format. Del mateix format eren les glosses d'Anton Ferré sobre Puigpelat, escrites per animar els joves a apuntar-s'hi. En una, el 14 de gener de 1937, hi escrivia "a vosotros jóvenes, los que estáis al frente de las colectividades; los que estáis dispuestos a quitar de una vez para siempre las injusticias y desigualdades, [...] yo os saludo en nombre de todos los camaradas que luchan en la guerra contra el fascismo".[403] En la de febrer de 1937, explicava alguna cosa més que banalitats. Es refermava en els tòpics de "nunca se había visto tanta precisión y coordinación en el cultivo de la tierra", o "de verdad da gusto ver las tierras que se trabajan en colectividad. Nunca han rendido, ni en calidad ni en cantidad lo que este año van a rendir", una apreciació futurista arriscada perquè al febrer poca cosa es podia saber de com anirien les collites.

El mateix articulista amplificà els guanys visibles i palpables en altres àmbits. Els explicitava assenyalant que les dues barberies existents s'havien fusionat i que la conseqüència era que "nunca se pudo afeitar tan

402 El 14 d'octubre de 1937, tenia un compte corrent a la Banca Arnús, a Barcelona, amb un capital de 719,20 pessetes, bloquejades segons relació de 8 d'abril de 1937. El 20 d'octubre de 1937, tenia a la Banca Arnús, sucursal de Puigcerdà, un compte corrent amb 5.166,30 pessetes.

403 Tot a *Acció Sindical*. Malgrat signar com Ferrer, creiem que es tracta d'Anton Badia Ros.

facilmente como ahora", cosa que demostrava que les necessitats primàries encara no estaven aconseguides del tot, ja que afaitar-se, en la majoria dels casos, es realitzava un cop a la setmana i, només en el cas d'algunes persones acabalades, dues; o també en l'aspecte de la venda de productes, explicant el guany que havia proporcionat la cooperativa enfront del comerç privat, "con todos los comestibles propios de un pueblo de esta categoria, que antes se necesitaban tres o cuatro almacenes o tiendas".

Julián Díaz, un refugiat, també va escriure al març de 1937 en termes generals sobre el que significava la col·lectivitat. L'escrit volia parar atenció en el fet que, quan retornaven els milicians que eren al front, en el primer que pensaven era en les seves persones estimades, però els demanava que ampliessin els ulls a l'obra de la col·lectivitat, ja que "nosotros no dejaremos baldío un átomo de tierra, puesto que ella ha sido conquistada con vuestro esfuerzo y sacrificio", circumstància que dóna a entendre que alguns homes aptes per al treball, refugiats, s'enrolaren i treballaren a la col·lectivitat i per aquesta. Al setembre del mateix any, el refugiat tornava a glossar la col·lectivitat amb les seves reflexions, en aquest cas, sobre unes terres que, segons el seu sentiment, abans veia mortes perquè no produïen i que, ara, en mans de la col·lectivitat, eren ufanes i tornaven a tenir vida. Era, en definitiva, un cant d'ànim a l'obra col·lectivista.

Al febrer de 1937, tenim les primeres notícies de contingut pràctic de la col·lectivitat puigpelatenca, arran de la gira del representant del Comitè regional, Josep Viadiu, acompanyat de Josep Busquets Queralt, de la comarcal de Valls, i de Sanromà, president del Comitè local.[404] Ramon Solé [Ribé] presidí l'acte. Les idees que s'exposaren en una sala on abundaven les dones van ser semblants a les que es pronunciaven en altres mítings: calia la sindicació en una sola central, la necessitat de combatre els emboscats i difamadors de la rereguarda, i el paper de la dona en aquests moments.

Altrament, la vida seguia. Puigpelat, aquest inici de 1937, en ascensió cap als sis-cents habitants, tenia el Consell Municipal format per tres homes de la CNT i un de la UdR, ja que les altres forces no hi tenien representació. La relació que mantenien ambdues sindicals era respectuosa. Les propietats que, segons la premsa, havien decomissat eren les urbanes i rústiques de Josep Ferrer, de la vídua Ferré, de Mercè Montserrat i de Joan

404 No hem sabut localitzar aquesta persona.

[Manuel] Bofill, una cita que complementa la que s'ha presentat. Asseguraven que s'havien respectat els drets dels antics parcers i que els refugiats de Madrid s'havien instal·lat en els edificis de Ramon Reig i Francesc Vilanova. El local de la Unió Agrària, a més, s'havia convertit en escola. Respecte a xifres concretes de la col·lectivitat, explicaven que estava composta per quaranta-tres famílies que treballaven prop de 260 jornals de terra, moltes de les quals podem saber qui eren.[405] Els col·lectivistes percebien un jornal familiar setmanal de 30, 36 o 48 pessetes si eren dos, tres o quatre membres de família, respectivament. La principal riquesa era el vi, del qual es collien 12.000 hectolitres, aproximadament. D'avellanes, se n'arreplegaven 1.500 sacs, més o menys, i també collien blat, garrofes i oli.

Al maig de 1937, el nombre de famílies col·lectivistes havia pujat a quaranta-cinc i una cooperativa de consum abastia les necessitats de compra de productes d'aquest sector que havien decidit treballar en comú. La col·lectivitat, al juny de 1937, la integraven quaranta-dues famílies, amb un total de cent cinquanta membres, i manifestava que tant "moral com econòmicament ve desenvolupant-se amb dignitat i amb marxa pròspera". El problema raïa en la marxa dels homes al front, la qual cosa comportava que les dones col·lectivistes agafessin en molts casos la responsabilitat de treballar, en substitució dels seus homes i germans. Al juny signaren conforme la concessió del préstec que el Comitè regional de Camperols de Catalunya va fer a la col·lectivitat per un import de 6.000 pessetes, que havien de ser retornades en el curs econòmic de 1937-1938. Al novembre del mateix any, la guerra va afectar la col·lectivitat en dos dels seus dirigents. Efectivament, Ramon Solé i Pere Poblet [Batalla], president i secretari de la col·lectivitat, respectivament, s'incorporaven al front.[406] Van ser substituïts per Anton Solé [Plana], com a president, i Isidre Badia [Segarra], com a secretari. Respecte a Pere Poblet, al desembre de 1937, sortí una gasetilla a la premsa que destacava que calia veure els llibres de comptabilitat de la col·lectivitat de Puigpelat fins que ell se n'encarregà, abans de marxar

405 Efectivament, per la Causa General, per actuacions que queden reflectides en el text, sabem de moltes persones que en van formar part. Consten com a dirigents, Isidre Badia Segarra —secretari—, Josep M. Boada Porta, Jaume Bonet Solé, Josep Calbet Ferré, Joan Dalmau Ferran, Josep Dalmau Ferré, Francesc Domingo Fortuny —president—, Josep Ferran Cabeza, Joan Mestre Cabeza, Pere Poblet Batalla —secretari—, Josep Poblet Ferran —president—, Anton Solé Plana —president—, Ramon Solé Ribé —president— i Joan Vendrell Plana.

406 *AS*, 25 novembre 1937, núm. 60, p. 2.

a l'Exèrcit, en el sentit que semblaven l'obra "d'un artista sobretot, d'un bon cal·lígraf, d'un creador de fantasies d'art a la ploma, amb un gran encert combinant colors". Recalcava també que, vista l'obra que realitzava, els seus companys de col·lectivitat van donar mostres "de comprensió i de delicadesa" en alliberar-lo de part del treball per tal que es "pogués consagrar a la seva obra tot el temps que li calgués", cosa que havia comportat una filigrana que, ara, els col·lectivistes ensenyaven "amb orgull a qui s'escau".

A Puigpelat tampoc no es descuidà l'obra doctrinària. Així, en el Ple Regional de Sindicats, Seccions i Col·lectivitats celebrat a Barcelona el 29 i el 30 de maig de 1937, hi assistí Joan Dalmau Farran i Ramon Poblet Vallvey —representant vuitanta afiliats—, el primer pel Sindicat Col·lectivista de Treballadors i el segon pel Sindicat de la CNT. Allí, es va demanar per la relació existent entre el Sindicat Agrícola i la col·lectivitat. Van anotar que el primer era controlat per la CNT, amb una majoria de càrrecs en la direcció. A més, afegiren que el Sindicat de Treballadors tenia una representació a la Federació Comarcal de Valls.[407]

Al mes de novembre de 1937, Puigpelat era radiografiat a la premsa i, per aquesta secció en el periòdic, podem saber algunes coses més de la col·lectivitat i altres aspectes.[408] En aquell moment, la vila tenia 585 veïns i, essencialment, es dedicava a la pagesia. Dels 3.000 jornals de terra que tenia el terme, n'hi havia 2.000, aproximadament, plantats de vinya —conreu prioritari— i, quant a l'altre miler, la meitat eren de garroferar i els 500 restants, d'oliveres, ametllers, avellaners i arbres fruiters, a més de petites vinces de terra destinades al cultiu de cereals —sobretot, blat, civada i ordi—, horta i farratges, i bosc. Aquell mes, a la població hi havia més de quaranta refugiats, els quals vivien tant dels ajuts oficials com dels particulars i, sobretot, del que oferia la col·lectivitat, tal com ho hem vist reflectit en altres col·lectivitats en format d'ajudes diverses.

Les organitzacions que existien a la localitat aquest mes de novembre de 1937 eren, sindicalment, el Sindicat de Treballadors de la CNT, constituït al juny de 1917, el qual tenia aquest novembre prop de 60 afiliats; i la Unió de Rabassaires, creada al febrer de l'any 1932, amb 10 afiliats. Políticament, hi havia ERC, constituïda en període de guerra, la qual disposava de pocs adherits; i les Joventuts Llibertàries, sorgides també en aquest

407 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 920.

408 *AS*, 25 novembre 1937, núm. 60, p. 3 i 4.

període, quasi sense components actius per trobar-se inclosos en les lleves que s'anaven cridant. Un organisme econòmic nou que es creà a Puigpelat va ser el Sindicat Agrícola, constituït a l'agost de 1937, el qual es trobava en període d'adaptació i amb una nòmina de 180 socis.

La dada de quaranta-dues famílies col·lectivistes sortia novament a la palestra al desembre de 1937 i es feia constar a instàncies de les mateixes famílies que "no n'hi ha ni una que no hi hagi ingressat per la seva sobirana voluntat, sense que pugui dir-se que n'hi ha que hi pertanyen ni directa ni indirectament per coacció de cap mena". Era una manera de demostrar on eren.[409]

La col·lectivitat, al gener de 1938, sembla que estava en uns moments òptims si atenem a la gasetilla del diari que deia que fins els no col·lectivistes, malgrat no formar-ne part, en parlaven molt bé. El dia de Reis de 1938, organitzat pel Sindicat i la Col·lectivitat CNT, hi impartí una conferència el resident a Valls [Josep] Torres [Tribó] amb el tema "El nou ordre social i polític, i l'agricultura", el qual explicà el dret del col·lectivista de viure segons la seva voluntat i de ser acceptat tal com era. El significatiu era que les sigles CNT s'escolaven a la col·lectivitat, cosa que demostrava que estava formada només per militants confederals.

La col·lectivitat acabà amb la guerra. El 13 de gener a la nit, els seus membres, alguns amb les seves famílies, fugiren en una caravana de quatre o cinc carros, i s'emportaren el menjar i els objectes que pogueren i un ramat de bestiar, com a béns més preuats. La diàspora fou forta, ja que tenim comptabilitzada la marxa de trenta persones caps de casa, si comptem només les més destacades, tot i que altres fonts xifren l'èxode en "més de 50 homes, dones i infants, el 10% de la població".[410] La resta de queviures que la col·lectivitat tenia emmagatzemats es van repartir entre la gent del poble. La ruta va seguir pel Penedès i van passar la primera nit a Sant Jaume dels Domenys. Des de la Bisbal del Penedès, agafaren vies secundàries per evitar l'allau de gent —civils i militars— que feia el mateix camí de la

409 "Informació comarcal: De Puigpelat", *AS*, 9 desembre 1937, núm. 62, p. 2.

410 La part de la diàspora, ben tractada per Canela Gràcia, Joan*: Història de Puigpelat*, Ajuntament de Puigpelat, 2010, p. 179-180. Comenta que es començà a preparar la fugida l'1 i 2 de gener de 1939 i que engegaren el trajecte a les quatre de la tarda, hora solar. En els preparatius, hi participà l'alcalde, Anton Plana Ferré. Sembla que confiaven d'arribar, com a màxim, a Barcelona o a Girona, però que, al veure l'èxode, ja es donaren per la pell. El secretari del Consell Municipal, Joan Vives Vives, féu de guia als col·lectivistes en direcció al nord.

retirada. S'ha escrit que, en la ruta cap a la frontera, van dormir en teatres, escoles, la seu d'un sindicat o en un corral. Arribats a Figueres, es dirigiren a la frontera per Maçanet de Cabrenys el 29 o 30 de gener.

Acabada la guerra, en una data tan assenyalada com l'1 d'abril de 1939, entrà en escena la Comissió Dipositària de Puigpelat, tal com disposava la Ley de Recuperación Agrícola de 3 de maig de 1938. Els membres que recuperarien els productes que havien deixat els col·lectivistes i altres pagesos en la seva marxa a l'exili foren designats per l'Ajuntament i la Falange. La constitució de la Comissió quedà formada per l'alcalde gestor, Jaume Calvet Aubia, com a president, Francesc Ferran Jofré —al cap de pocs dies, substituït per Joan Parera Tutusaus, ambdós secretaris interins del municipi— i, com a vocals, Josep Blanch Mestre, en representació de la Falange, Joan Ferran Plana, pagès, i Joan Esplugas Salvat, pràctic del camp, els dos darrers, nomenats per l'Ajuntament. Desconeixem, però, el desenllaç de la seva actuació.

El que sí que sabem és el nivell de delacions a través de la Causa General. Puigpelat es convertiria en el municipi amb l'índex més alt d'incriminats de la comarca de l'Alt Camp en proporció a la població de 1940. En concret, va tenir un 9,72% d'acusacions de persones del municipi del temps de guerra, cosa que implicava, per tant, que una de cada deu fos denunciada. Un lideratge negatiu, que, com es pot suposar, causaria molts problemes.

4.2.12 Rodonyà

Rodonyà és un municipi a cavall del Camp i del Penedès. Els seus límits toquen a la comarca penedesenca. Entrà en la guerra el 1936 amb 718 habitants, xifra que davallaria a 634 el 1940. El màxim poblacional de què havia gaudit fins aquell moment fou de 912 persones el 1900. Quan el Comitè local cedí el pas a l'Ajuntament, la composició del primer consistori arrencava el 22 d'octubre de 1936 i estava format per tres regidors d'ERC, tres de la CNT, dos del PSUC, un de la UdR, un d'Acció Catalana i un del POUM. Amadeu Oliva Vives, de la CNT, en fou escollit alcalde.[411] Prèviament, a l'agost de 1936, Ramon Rosich Güell, d'ERC, n'era el batlle, el qual repetiria a partir de juny de 1937.

411 En altres referències, surt que era del PSUC.

La població, en tema agrari, collia una mitjana de 9.000 cargues anuals de vi, 15.000 litres d'oli, 38.500 quilograms d'ametlles, 15.000 quilograms de civada, 4.000 quilograms de garrofes; quant a ous, la xifra oscillava entre 300 i 700 dotzenes setmanals, i, pel que fa a aviram, prop de vint caps per setmana, que anaven a parar a Valls o a Tarragona, sobretot. Respecte a la indústria, hi havia una fàbrica d'alcohol vínic i una fàbrica de rom Rhumprat, licor fabricat per J. Prat de la Riba, amb una producció anual aproximada de 6.000 litres cadascuna. En tema de Proveïments, al desembre de 1936, es donava notícia que la producció agrària forta era el vi, el blat —abans ni se citava— i l'oli. Això implicava que fos exportador de vi, ous i aviram i, per contra, li faltessin bajoques, patates, arròs, sucre, bacallà, carn de be, llet condensada i també blat, ja que no en produïa per al seu consum propi.

Al març de 1937, les coses havien canviat. L'exemple del transport era significatiu: abans de la guerra, els mitjans per traslladar-se a Barcelona eren qualificats d'immillorables, mentre que, ara, no ho eren a causa de la restricció de gasolina. Encara conservava un servei d'autoòmnibus diari amb la capital catalana, mentre que, el mateix 1937, la comunicació amb Tarragona i Valls s'havia restringit i era qualificada de combinació deficient, ja que només cobria un viatge setmanal.

Al poble de Rodonyà, segons la Causa General, passada la guerra, s'anotà que s'havien confiscat finques urbanes i rústiques, els propietaris de les quals —d'aquestes darreres—, excepte un, eren absents. Enmig de la conflagració, el 15 novembre de 1937, des del Jutjat de Primera Instància o Instrucció de Valls es féu un balanç a demanda del president de l'Audiència de Tarragona de la relació d'edificis i finques dedicats al culte que havien patit algun estrall. La informació del Jutjat Popular local indicà que l'església es dedicava a magatzem del Sindicat Agrícola —s'hi havia tret el fustam i els ornaments, que foren cremats— i que la casa parroquial havia estat comissada per l'Ajuntament.[412]

Al novembre de 1936, el Sindicat d'Oficis Varis CNT-AIT aprovà unes bases de treball per al sector pagès i per a la secció de la Construcció. En la branca pagesa, els jornals de peonatge i de feines del camp serien pagats a 6 ptes./dia, dels divuit anys en amunt; a 5 pessetes dels setze als divuit; i a 4 pessetes dels catorze als setze. El jornal de carro es fixà en 15 ptes./dia.

412 AHN. Madrid. Causa General 1447.1.

A Rodonyà hi hagué confiscacions i una col·lectivitat agrària de la CNT, tot i que sembla que va ser de reduïdes dimensions. La documentació de les actes d'ocupacions ho avalen i les informacions de la premsa també, sempre, però, sense donar-hi gaire publicitat. Vegem les confiscacions al nucli del municipi.

Quadre núm. 32: Rodonyà: confiscacions urbanes		
Immoble	*Propietari*	Ús
1. Església	Clergat	Magatzem Sindicat Agrícola
2. Casa parroquial	Clergat	Ajuntament
3. C/ Fermín Galán, 6	Ramon Papiol Dalmau	Local UGT
4.	Pere Ferran Obiols	
5. Fàbrica d'alcohol	Ramon Pons Güell	Sindicat Agrícola

A banda de les confiscacions eclesials indicades anteriorment —número 1 i 2—, cal sumar-ne d'altres. Una, la número 3, sense poder concretar la data de quan fou efectuada, va ser la casa del carrer Fermín Galán, 6, propietat de Ramon Papiol Dalmau, "suposat facciós, fugitiu i absent", que es dedicaria a activitats de la UGT. Al juny de 1938, pel fet d'haver d'informar de la requisa a la Comissió de Responsabilitats, sabem que el ciutadà de Rodonyà Salvador Miracle Surroca ho va cursar en representació de la UGT.

També coneixem una altra casa confiscada, la número 4, igualment, sense que en puguem precisar la data de quan va ser decomissada. A través de la Comissió de Responsabilitats, es pot consultar l'afer contra el propietari, Pere Ferran Obiols.[413] Efectivament, a l'agost de 1937, s'inicià l'expedient confiscador. Assabentat de l'inici del procés, Pere Ferran, ben aviat, posà fil a l'agulla a fi de recuperar la finca i, per això, s'agençà un escrit de l'alcalde de Rodonyà, Ramon Rosich Güell, d'ERC, amb data de 31 d'agost, en el qual aquest, curiosament, l'avalava dient que el propietari era comptable i veí de Rodonyà, i que era persona de tracte correcte i conducta immillorable, afecta al règim, i que prestava els seus serveis com

413 A ANC. Sant Cugat. Fons: Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. Lligall 157. Hi apareix una relació nominal de propietaris als quals expropiaren propietats. De Rodonyà, hi consten Pere Ferran Obiols i Josep Puig Torrents.

a tenedor de llibres al Sindicat Agrícola local, en plena satisfacció. S'ha indicat "curiosament" de manera expressa, pel fet que, en altres casos de tots els pobles, mai el president del Consell Municipal no va donar suport al propietari, ans al contrari. En l'escrit de descàrrec emès per Pere Ferran, aquest negava estar en parador ignorat i expressava el seu malestar al Servei Tècnic del Crèdit i Estalvi perquè sortia en una llista conforme tenia el compte corrent bloquejat des de setembre de 1936, cosa que manifestava no ser certa i aportava documentació fefaent que, al cap de pocs dies d'haver estat bloquejat, el compte s'havia desbloquejat. En un altre document d'octubre de 1936, s'explicava el perquè havia marxat de Barcelona, on tenia residència i magatzem d'indústria de mosaics, ciment i pedra artificial, a través d'una carta signada per tres treballadors de la casa, adscrits a l'Associació de Comptables de Catalunya (UGT), a la CNT i al CADCI (UGT), en la qual expressaven, entre altres coses, que "ha tractat sempre els seus obrers i dependents d'una manera amical, sense haver donat mai motiu a cap reclamació", i que, vist que el negoci tenia una paralització quasi absoluta, no era necessària la seva presència a Barcelona, per la qual cosa "donem el nostre consentiment a que aquest [Pere Ferran], per raons d'economia, resideixi accidentalment a Rodonyà, província de Tarragona, sens perjudici de traslladar-se a Barcelona sempre que convingui".

D'altra banda, no consta enlloc si aquesta era la casa de què s'havia apoderat el Sindicat de Treballadors del Camp i Oficis Varis CNT per a estatge social —recordem que la UGT en tenia una d'ocupada— del carrer Prat de la Riba, 1, de la qual era usufructuari el Consell Municipal i on, per altra part, a partir de febrer de 1937, s'instal·larien refugiats amb el compromís del consistori de retornar-la a la CNT quan pogués.

Tanmateix, el Comitè Antifeixista, el 28 de setembre de 1936, s'apropià de la fàbrica d'alcohol vínic de Ramon Pons Güell, la número 5, segons la resolució presa en la reunió del Comitè dos dies abans. En l'acord unànime de decomís del llibre d'actes del Comitè del dia 26, s'anotava que el propietari de la fàbrica d'esperit de brisa instal·lada a la carretera tenia altres mitjans de vida que li permetien el sosteniment familiar i que aquesta seria destinada al mateix ús, controlada, però, pel Sindicat Agrícola. En l'acta de confiscació, es descrivia la fàbrica, que estava composta del solar, cercada de parets, hi constava l'edifici on hi havia instal·lades les màquines, l'alambí i altres estris. Va ser signada pels vuit membres del Comitè del moment —el president, Ramon Rosich Güell, el secretari, Joan Galofré Galofré, i els vocals Macià Aubareda Calvet, Joan Ferrerons Vives, Enric

Borràs Martorell, Manuel Papiol Solé, Francesc Roig Pons i Joan Riera Vidal. L'acta de decomís del Comitè va ser segellada i estampada amb els tampons del Comitè Local Antifeixista i el d'Agricultors Rabassaires. Rodonyà.[414]

El procés de col·lectivització de la fàbrica d'alcohol va seguir, però, un procés diferent del de les terres.[415] El 28 de gener de 1937, J[oan] Arnau [Plana], secretari de la III Regió o Vegueria, amb seu a Tarragona, va indicar al Sindicat Agrícola de Rodonyà que l'expedient per tal de legalitzar la requisa es portaria des de la Conselleria d'Economia. Afegia que la fàbrica podia funcionar i que s'estava en l'espera de nomenar un enginyer per efectuar la corresponent inspecció. El mateix dia es redactava l'acta, que era signada per la Junta de Control Sindical Econòmic de la Conselleria d'Economia. Hi constava que el referit Joan Arnau i el propietari s'havien reunit en assemblea, que la fàbrica tenia tres treballadors, que havien votat a favor de la col·lectivització i que se cedia voluntàriament al Sindicat Agrícola de Treballadors. Aquesta entitat, en aquest acte, estava formada per Pau Galofré, en qualitat de president, Joan Vives, com a secretari, Josep Ferrerons, com a tresorer, Joan Galofré, com a comptador, i Ramon Papiol i Francesc Roig, com a primer i segon vocal, respectivament. En l'acta, impresa en format oficial, s'hi afegí a mà i ho signà Pau Galofré per la Junta del Sindicat que "aquesta fàbrica, per costum i perquè les necessitats no exigeixen més, funciona tres mesos a l'any, l'esmentat patró solicita el personal al Sindicat Agrícola, per lo tant no podem presentar nòmina ni relació de personal", en un intent de deixar les coses clares de com s'havia fet.

Al juliol de 1937, des de la Inspecció de Duanes, amb seu a Montblanc, es demanà si el propietari tenia la fàbrica, si estava comissada o bé col·lectivitzada. La resposta de l'alcalde indicà que havia estat cedida voluntàriament al Sindicat Agrícola des del 28 de gener, segons l'acta de col·lectivització formalitzada davant del delegat a Tarragona de la Junta del Control Sindical Econòmic, i que se n'havia tramès una còpia simple a l'Administració de Rendes Públiques de la província de Tarragona.

A banda d'aquestes confiscacions urbanes, de ben segur que en devia haver hagut d'altres. Es pot assegurar per la informació que s'escola de les actes municipals de juny de 1938, quan, sota la presidència d'Enric Borràs

414 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 1256.

415 ANC. Sant Cugat. Fons: Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. Lligall 257.

Martorell, de la UdR, aquest informà que havia rebut la visita d'un cap d'Intendència, el qual demanà un petit magatzem i un forn per pastar i coure pa per a la tropa existent al camp d'aviació de Valls. Se li ensenyà el forn d'Enric Rovira i la casa comissada pel Front Popular —s'hi hauria d'entendre el Comitè— al sindicat de dreta, els quals foren del gust del caporal d'intendència, per la qual cosa Enric Borràs pensava que dintre de poc s'hi instal·larien.

A part d'aquests fets, a Rodonyà existí, com hem indicat, una col·lectivitat agrària. La documentació de les actes d'ocupacions ho avalen, les informacions de la premsa també i fins una declaració jurada obligada pels guanyadors de la guerra. Efectivament, la declaració jurada exigida al març de 1939 per la Comissió Gestora provisional permet saber-ne la composició. Pel signant de l'escrit, el vocal Joan Riera Vives, la Junta Directiva de la CNT o la col·lectivitat —considerades idèntiques— havien estat Joan Galofré Galofré, president, Joan Ferrerons Vives, vicepresident, Daniel Vives Miracle, tresorer, Josep Oliva Vives i ell mateix com a vocals, i Josep Fernández Mercadé, secretari.

Vegem el que se'n sap referit a requisa de terres:

Quadre núm. 33: Rodonyà: Col·lectivització de terres rústiques	
Propietari	*Persona que signa la confiscació*
1. Josep Puig Torrens	Ramon Rosich i tot el Comitè en pes
2. Joaquim Pié	-
3. Vídua de Papiol Dalmau	-
4. Maria Güell Bergadà	-

La col·lectivització agrària costà d'engegar. La premsa ho deixà escrit.[416] La gira comarcal que feren [Joan] Sentís [Valentí], de la comarcal de Valls, i Josep Viadiu, de la regional catalana, al gener de 1937 ho avala. Aquests dos propagandistes exposaren que els pagesos havien manifestat la problemàtica de posar-la en funcionament, tot i emmirallar-se en la col·lectivitat de Valls, a la qual consideraven modèlica. Alguns pagesos, amb més intenció que realitat, digueren que "hay que seguir el grupo de Valls.

416 "Informació Comarcal: Rodonyà", *AS*, 28 gener 1937, núm. 17, p. 2, V.

Vamos a la colectivización y con nuestro empuje la haremos prosperar", la qual cosa va ser anotada pels dos que discursejaren, més per animar que per l'empenta que mostrava el grup de Rodonyà.

A l'inici de 1937, Rodonyà era un municipi del qual deien que havia crescut poblacionalment —aspecte dubtós— i que el Consell Municipal havia variat. Ara l'integraven cinc membres de la CNT, dos de la UGT i un de cada una de les formacions següents: ERC, el POUM, l'AC i la UdR, respectivament. Es donava detall que les terres ocupades eren treballades col·lectivament i que els pagesos percebien un jornal mínim que els permetia tirar endavant de manera no gaire pròspera. Des de la CNT propagandista, aquest començament d'any, s'orientava a deixar al propietari la terra justa que pogués treballar personalment. Aquests dos propagandistes indicaven que la terra expropiada era de Joaquim Pié, sense citar més qüestions, cosa que permet fixar el segon propietari del quadre a qui van prendre terres.

La confiscació permet saber alguns altres detalls del procés col·lectivitzador del camp a Rodonyà. En el cas de la col·lectivització de la finca número 1, ho podem conèixer per l'escrit que va signar Josep Puig Torrens, amb data de 28 de setembre de 1936, quan se li va lliurar un document acreditatiu de l'acord del Comitè pel qual se li agafava la terra, referendat per Ramon Rosich. Efectivament, en aquesta data i per acord unànime del Comitè, li comissaren una finca de 10,5 jornals, aproximadament, equivalent a 6 ha, 38a i 82 ca, situada al terme, a la partida Puig. Aquest terrer passà a dependre de la secció de Treball Col·lectiu del Sindicat Agrícola local, la qual cosa delata qui tenia cura del procés col·lectivitzador, incardinat del tot en el Sindicat Agrícola. L'expropiat, en l'escrit de defensa que presentà davant la Comissió de Responsabilitats amb data de 15 de juny de 1937, sol·licità que se li retornés la terra. Va dir que tenia setanta anys, dona i tres fills casats; que duia la terra personalment i que era el sosteniment de la família; que havia pogut sobreviure gràcies a l'ajut dels fills i d'un tros de terra d'1,5 jornals que no li havien pres, i que el negoci propi del taller de construcció de carros en el qual exercia estava paralitzat per falta de comandes de treball. On es rabejava era quan deia que la finca "ha sigut destinada a la suposada Secció de Treball Col·lectiu del Sindicat Agrícola […] la qual està composta únicament per la finca incautada al recurrent d'una extensió aproximada de deu jornals i d'uns quatre jornals més", amb la qual cosa donava a entendre que la base de la col·lectivitat era la seva finca més alguna altra. Hi afegia els resultats del

que devia veure, sobre els quals expressava que eren "perjudicials per a la conservació de les plantacions que hi figuren", senyal que potser no es portava prou bé, i exposava cruament que "la única finalitat dels que formen la col·lectivitat és la explotació arbitrària de la terra". La protesta de la carta no es quedava curta, ho demanava "avui que ja s'albira l'escalf amorós de la justicia" i reclamava "en reparació dels estralls inevitables que la passió d'antagonismes personals han portat a la ruina del que té l'honor de sota signar". Significava que la confiscació de la terra havia estat per una mena de torna o revenja personal i acabava sol·licitant que se li retornés.

La col·lectivització de la finca rústica número 2 de Joaquim Pié se sap també perquè havia aparegut en la premsa. Se'n va demanar la legalització al desembre de 1937 des del Consell Municipal i es van trametre els informes preceptius sobre l'expropiació al president del Consell d'Agricultura de la Generalitat. En aquesta missiva, s'adjuntaren els informes de la Junta Municipal Agrària, la UdR, ERC i la CNT. Altrament, en la mateixa data se sol·licità la legalització de les finques rústiques número 1, 3 i 4 de Josep Puig, de la vídua de Papiol Dalmau i de Maria Güell Bergadà, respectivament.

I, així, s'arribaria al 1937, quan la guerra es deixava notar i de quina manera. Al febrer, el consistori va haver d'activar la revisió de les targes de racionament del pa. Si fins aquell moment se servien 500 grams per persona i dia, ara, per als pagesos passava a 400 i per a la resta de veïns, a 250 grams/dia. En tema de terres, però, encara no estava tot dit. A l'agost, el Consell Municipal aprovà conrear les terres d'aquells que tenien els fills al front i no hi havia qui en pogués tenir cura. Es donava el cas que algunes d'aquestes terres eren d'extensió reduïda. L'aprovació, en la qual es va emprar l'expressió "fundanse en un cas de verdade humanitarisme", fou acordada per unanimitat, "per torn de pople, exceptuan-ti a les families que alguns dels seus estiguin incorporats a files". La percepció que es treu d'aquesta mesura és que el Consell Municipal no volia que el rendiment de la terra baixés per sumar problemes que ja tenia respecte dels proveïments. La peculiaritat és l'obligació generalitzada d'ajudar en el treball, fet que no hem detectat en cap altre poble.

Un tema no menor va ser la composició de la Junta Municipal Agrària, organisme que va haver de fer la feina bruta quant a informes de persones per declarar-los feixistes o no i, conseqüentment, per executar la requisa de les seves terres. Formada al juny de 1937, era integrada per Pau Galofré Galofré, Enric Borràs Martorell, Pere Farré Galofré, Rossend Domingo

Vives, Carles Vidal Pujol, Joan Riera Vidal i Ramon Farrerons Farrerons, sense que tinguem notícia de les actuacions que feren. Tanmateix, conforme avançava la guerra, la gent es buscava la vida com podia en temes de menjar i escalfar. Al setembre de 1937, l'alcalde del Montmell, Felicià Coll, demanà al de Rodonyà que fes un pregó indicant que estava del tot prohibit de tallar arbres a les parcel·les de bosc cremades del municipi i que els seus infractors serien denunciats. Fins i tot, el Consell Municipal va haver de posar-se dur al gener de 1938, com ho prova el toc seriós que va donar al Sindicat Agrícola pel preu "exageradíssim" al qual venien els productes. Li demanaren d'avui per demà una relació certificada de tots els "queviures de menjar, veure (sic) i cremar que controli el Sindicat" que tenia en existència.

I, així, s'arribà al final de la guerra, amb una postguerra amb molts canvis. Al març de 1939, la Comissió Gestora provisional exigí una declaració jurada als presidents dels components d'un seguit d'organismes: Comitè, Junta Directiva de la CNT o col·lectivitat, Junta Directiva del Sindicat Agrícola d'agost de 1938 i del Sindicat Agrícola del 19 de juliol de 1936.

Al mateix març, Anton Galofré Galofré i Salvador Mercadé Calaf foren nomenats vocals de la Comissió de Recuperació. Un dels efectes del mateix mes va ser haver donat possessió interina de la finca La Vicente al seu propietari, Joan Coll Calaf, notificació que va convertir-se en definitiva pel Servei Provincial de Recuperació al mes següent, o la devolució al juny de bestiar intervingut per l'Exèrcit als veïns Josep Borràs Martorell, Anton Calaf Gené i Fructuós Riera Batalla, prèvia comunicació a l'inspector provincial veterinari. Això motivà que el consistori expliqués per escrit a l'agost al cap provincial de Recuperació Agrícola de Tarragona que, al terme, no hi havia finques, productes agrícoles, collites pendents, etc., abandonats i que tot estava en poder dels respectius propietaris, parcers o arrendataris. A l'octubre, el delegat provincial de la Caja Nacional de Subsidios Familiares de Tarragona demanà al consistori el nomenament de la Junta local, encarregada de formalitzar el cens de treballadors agrícoles i pecuaris als efectes del subsidi familiar. Van ser elegits Joan Puig Mateu pel sector empresaris i, com a treballador, Carles Gestí Riera.

Segurament, però, el més gruixut va esdevenir-se a l'agost de 1939, pel fet que el governador civil cessà l'alcalde, Joan Puig Sanromà, "por encubrir faltas sobre precios y no prestar la debida colaboración a la Autoridad". Mesos turbulents que seguiren amb accions punitives com al novembre de 1939, quan el cap local de la Falange, Tomàs Rovira, va trametre

a l'alcalde que s'havien presentat denúncies per incomplir el descans dels dies festius.[417] Un treball que per a alguns era necessari, tot i que el règim i l'Església de bracet no tolerarien per allò del "descanso semanal".

4.2.13 El Rourell

El Rourell és una població a la plana del Camp, regada per les aigües del riu Francolí. Dels 472 habitants que tenia el 1936, passà als 500 el 1940. El seu màxim poblacional l'havia assolit pocs anys abans, concretament, el 1920 amb 536 persones. En la guerra, passat el domini del Comitè, el Consell Municipal que entrà el 19 d'octubre de 1936 va estar configurat per tres persones de la CNT i dues del PSUC. Pau Ferré Pons, de la CNT, en fou escollit alcalde.

El municipi del Rourell no constà per a res en la informació de la premsa del moment que escrivia sobre les col·lectivitzacions. I això que, potser, era un dels municipis que tenia motius més que sobrats per tirar pel dret, ja que una de les majors extensions de terra de la comarca era propietat de la marquesa de Vallgornera, alguna vinça de terra de la qual qui més qui menys portava. En suma, era un poble farcit de parcers i arrendadors.

Com arreu en l'inici de la guerra, es posà en funcionament la xarxa de milicians per "guàrdies i altres treballs". L'alcalde que hi havia en el moment de l'esclat, Joan Roca [Roca], del POUM, féu diversos manaments de pagament al president del Comitè, Josep Gras Barberà, d'ERC, encarregat d'abonar els jornals que s'esmerçaren per controlar el poble, amb tampons de recepció del Centre Republicà d'Esquerra i del Centre Republicà Federal.[418] En aquesta comesa, seguí els paràmetres de la majoria de pobles.

417 A Josep Coll Calaf se'l va veure podant a la tarda; Alexandre Llobera va arribar a deshores del camp; a Josep Papiol Gil, per anar a treballar amb carro a dos quarts de nou del matí, i, a Josep Recasens, per deixar el carro al pagès anterior.

418 Del 19 de juliol al 25 del mateix mes, s'esmerçaren 125 jornals i Josep Gras i Anton Roca, ambdós del Comitè, cobraren 1.000 pessetes per pagar els milicians. Del 25 de juliol al 7 d'agost, es facturaren 270 jornals i, novament, Josep Gras cobraria 2.160 pessetes per pagar els qui vigilaven la població. El 22 d'agost, pel mateix concepte es pagaren 976 pessetes i, l'11 de setembre, la factura pujà a 864 pessetes.

En relació amb les expropiacions, la documentació ens indica que se'n van produir de finques urbanes i de terra rústica. Vegem el quadre general de les de què tenim constància:

Quadre núm. 34: El Rourell: confiscacions			
Immoble o finca confiscada	*Propietari*	*Confiscació*	*Extensió*
1. Hisenda	Maria del Pilar de Nouvila	Comitè	95 ha 21a 33 ca
2. Solar	Domènec Banús Figuerola	Comitè	5a 40 ca
3. Casa Casal Català, c/ Francesc Macià, 22	Socis	-	-
4. El Castell c/ de la Independència, 10	Maria del Pilar de Nouvila	-	-

En el quadre es veu que les finques rústiques i els immobles comissats van ser quatre. Es va efectuar en data d'octubre de 1936, dues de les quals —la número 1 i 2— s'havia fet seves el Comitè local Antifeixista abans del 20 d'agost de 1936. Concretament, aquestes tenien un valor econòmic substancial —només cal veure'n l'extensió d'una— i, alhora, moral i testimonial, perquè les requisaven a l'exmarquesa del Rourell i a un jesuïta. Segons la informació que proporcionà el president del Comitè, Josep Gras, a l'agost de 1936, la descripció d'aquestes finques era la següent:

La primera heretat, denominada Hisenda, propietat de Maria del Pilar de Nouvila, exmarquesa de Vallgornera, tenia 95 ha 21a 33 ca, part de regadiu i part de secà, amb conreus com l'oliverar, la vinya, els garrofers, més bosc i erm. La Hisenda era conreada en petites parcel·les a títol d'arrendament i parceria pels pagesos del poble i per algun de foraster. Si atenem a la informació del Comitè, s'hi constata que les terres continuaren conreant-se com abans i l'únic canvi fou que cada parcer o arrendador no donaria les parts de fruits a la mestressa. Pot parlar-se, per tant, d'un mer repartiment i no d'una col·lectivització. Tot i així, planeja el dubte i és que, en la Causa General, escrita des de Tarragona passada la guerra, apareix que tres persones van ser dirigents de la col·lectivització —Estanislau Palau Jornet, Josep Llaveria Español i Josep Rodríguez Fornet. La hipòtesi podria ser viable, ja que sabem que el primer va ser regidor per poc temps per la CNT i perquè els tres —sense descartar algú més, pocs— podrien fer feina conjunta i actuar col·lectivament, sense papers pel mig.

La segona finca era un solar tancat amb paret, propietat del jesuïta Domènec Banús Figuerola, de 5a 40 ca, sense que hi constés l'ús a què es destinaria.

La tercera acció del Comitè va ser el 27 d'agost de 1936, quan aquest, representat en la persona de Josep Gras, ocupava una casa al carrer de Francesc Macià, 22, on hi havia instal·lat el Cafè i la sala de ball, anomenat Casal Català i del qual eren propietaris diversos veïns del poble, per tal de ser destinada a Sindicat Agrícola i Cooperativa.

Passada aquesta primera febre confiscadora, el 16 d'octubre de 1936, l'alcalde Joan Roca informava de les tres propietats descrites anteriorment i d'una més que havia estat ocupada, sense que s'indiqui quin organisme en va fer demanda. Aquesta darrera, la número quatre, era la casa del carrer de la Independència —abans carrer Fosc—, número 10, anomenada el Castell, també de la marquesa Maria del Pilar de Nouvila. Per un escrit posterior a la Comissió de Responsabilitats, la requisa es va activar a fi de ser destinada a habitació temporal i per col·locar-hi estiba dels pagesos, o sigui, fruits.

Com es pot comprovar, la marquesa va ser la gran perjudicada. Talment, però, el mateix 31 de juliol de 1936, el Comitè ja li havia tocat el crostó econòmicament. I és que l'alcalde informà que aquesta "ha fet un ingrés a la Caixa de Pensions i Estalvis de Tarragona una imposició de 5.000 pta. a favor d'aquest Ajuntament per atendre els jornals de les Milícies del Front Popular". L'apunt de l'Ajuntament, amb un to oficial, indicava que es donava per assabentat de la donació, sense assenyalar clarament que era l'impost de guerra, i prosseguia dient que "accepta i agraeix el donatiu de la Sra. Exmarquesa de Vallgornera", per allò de les formes. Alhora, el Consell Municipal aprovava el reintegrament de 1.000 pessetes fet per l'alcalde i el secretari municipal, facultant el primer per lliurar-les al Comitè "per pagar els jornals dels milicians". D'altra banda, amb aquesta acció no va ser l'única vegada que se l'extorquí, ja que, en una segona tongada, hagué de pagar 7.000 pessetes més i es convertí així en la més damnificada —en total, 12.000 pessetes—, atès que el Comitè, per impost de guerra, arribà a recaptar un total de 20.140 pessetes de diversos veïns en quantitats que oscil·laren entre 25 pessetes, com a mínim, i 500, com a màxim.[419] Sis

419 L'impost de guerra sempre va ser pagant en pessetes. Només a tres veïns se'ls agafaren diners i aparells diversos. Isidre Figuerola Palau pagà 100 pessetes i la ràdio; Pau Palau Palau, 200 pessetes i un impermeable, i Pere Gras Jornet, 250 pessetes i un impermeable. Al novem-

d'aquests vilatans, de trenta-cinc persones, els hem trobat per constituir la Unión Patriótica en les llistes de persones adherides al partit fet a mida del dictador Primo de Rivera.[420] Per completar-ho, al novembre de 1936 s'avisà a l'administrador de l'exmarquesa de Vallgornera, Anton Casas, perquè lliurés els documents i les escriptures que fessin referència a les aigües del Sindicat Agrícola la Masó - el Rourell.

Passat el temps preceptiu, arribaren a la Comissió de Responsabilitats dues citacions per estudiar la concomitància de les demandes lliurades per l'Ajuntament per tal que les confiscacions fossin efectives. En una, la de l'edifici del Casal Català, s'iniciava el procés al febrer de 1938, que fou contestat al mateix mes pel registrador de la Propietat del partit de Tarragona, Joaquín Castro García, dient que, en la documentació del Registre, no hi constava la finca. D'altra banda, quant a l'immoble de Domènec Banús, s'inicià el procediment al setembre de 1938 i no consta que hi entrés cap dels quatre documents que es demanaven.

El Sindicat Agrícola i Cooperatiu fou un organisme cabdal per a la població. Es va involucrar de ple en la distribució d'aliments, sovint, a remolc de l'Ajuntament. Al novembre de 1936, pel fet de ser considerada d'esquerra, va rebre una ràdio confiscada per l'Ajuntament a instàncies del regidor republicà d'ERC, Lluís Mèlich Barbat; igualment, també van rebre aparells el sindicat de la CNT i el partit del PSUC. El Sindicat Agrícola,

bre de 1936, l'Ajuntament acordà de cobrar les quotes pendents de l'excomitè a vint-i-tres veïns que no havien pagat: 4 de 25 pessetes —Lluís Gurí Martorell, Josep Banús Figuerola, Anton Gras Gurí i Anton Figuerola Jornet—, 2 de 50 —Jaume Casas Fortuny i Josep Vallès Ferré—, 2 de 75 —Ramon Figuerola Salas i Ramon Prunera Salas—, 5 de 100 —Artur Guiot Roig, Nicasi Miracle Elias, Isidre Guiot Roig, Manuel Gras Roca i Josep Gurí Martorell—, 5 de 150 —Dolors Andreu Palau, Pere Gras Gurí, Pere Gras Jornet, Ramon Roca Fortuny i Lluís Madurell Monné—, 2 de 200 —Maria Palau Figuerola i Pau Palau Palau— i 3 de 300 —Maria Guiot Guiot, Anton Padrell Figuerola i Francesc Roig Palau. Va donar-los vuit dies de termini per tal de regularitzar el pagament, assenyalant que el que no ho tingués en metàl·lic ho pagués amb fruits, especialment, avellanes. Es va acordar que el Sindicat Agrícol les abonés a raó de 90 ptes./sac. El 6 de gener de 1937, s'indicà que dotze veïns havien pagat ja un total de 1.090 pessetes. A proposta del conseller de Proveïments, van decidir de perdonar la quota a Maria Guiot Guiot. ACAC. Valls. Llibre d'actes el Rourell, Acta 25 novembre 1936, 6 gener 1937, 17 març 37 i 24 març 1937.

420 Eren Ramon Prunera Salas, Ramon Figuerola Salas, Anton Figuerola Jornet i Isidre Guiot Roig, els quals constaven com propietaris, i Josep Gurí Martorell i Lluís Gurí Martorell, com pagesos. El 16 de desembre de 1928, es feren eleccions i hi participaren quinze adherits. Tots a l'una votaren Ramon Prunera Salas com a cap local.

el 2 de desembre de 1936, més pròsper que l'Ajuntament, va deixar 1.000 pessetes al consistori, que foren retornades el dia de Reis de 1937.

El Sindicat Agrícola i Cooperatiu depengué de la Federació de Sindicats Agrícoles de Catalunya, la FESAC, pel que fa a repartiment de productes i fou l'encarregat de gestionar els productes de compra-venda dels pagesos. Moltes vegades, va ser l'Ajuntament, a través de la Regidoria d'Agricultura i Proveïments, el que el proveí de gènere per poder fer l'intercanvi amb altres sindicats agrícoles. No sense entrebancs, però. Per exemple, el 2 de març de 1937, el conseller de Proveïments assabentà la corporació que el Sindicat Agrícola podia adquirir 100 sacs de farina destinats a l'abastiment del poble, per la qual cosa es necessitaven per a l'intercanvi 400 sacs d'avellanes, i el Sindicat va assenyalar que només en tenia 130 de disponibles. El consistori aprovà que, de la llista de sacs que havien declarat els veïns, es designés els noms dels socis i el nombre de sacs que havia d'aportar cadascú. L'alcalde, Pau Ferré Pons, de la CNT, féu constar el seu vot negatiu a aquesta mesura, que es traduí en la dimissió irrevocable en la següent sessió.

El 24 de març, el Sindicat Agrícola, per conducte de Lluís Mèlich Barbat, ingressà a l'Ajuntament 1.360 pessetes, import de les quotes de repartiment de guerra cobrades en fruits de deu veïns, la qual cosa palesa la feina complementària —i, sovint, necessària i poc entesa— que, en alguns moments, van haver de fer els sindicats agrícoles a compte del consistori per poder repartir menjar a la població.[421] No estranya tampoc en aquesta tessitura la multa que, a l'abril, el consistori imposà a quatre veïns per intentar burlar el control municipal venent avellanes, garrofes, patates i farina. A part de decomissar-los els productes, se'ls posà unes sancions desmesurades. El comentari del veí multat Pau Palau Ferré va ser significatiu. El conseller de Proveïments, Lluís Mèlich, comentà amb els seus companys de consistori que aquell negava haver tret quatre sacs d'avellanes del poble i que li havia dit que "hi haurà un demà".

Aquesta simbiosi entre Consell Municipal i Sindicat també es donà a l'agost de 1937, quan el Sindicat Agrícola va rebre gènere comissat de l'Ajuntament per revendre: sis sacs de garrofes per un valor de 106,60 pessetes a raó de 17,60 ptes./sac; vint ous a 4,50 la dotzena, per un valor de

421 Els veïns que pagaren en espècies, o sigui, en fruits van ser Jaume Casas Fortuny, Isidre Guiot Roig, Josep Vallès Ferré, Nicasi Miracle Elias, Dolors Andreu Palau, Pere Gras Gurí, Pere Gras Jornet, Ramon Roca Fortuny, Maria Palau Figuerola i Anton Padrell Figuerola.

7,70 pessetes; 70 quilograms de patates a 5,5 ptes./kg, tot per un valor de 151,80 pessetes. D'aquest import de la venda, uns quants dies després, el Sindicat Agrícola en feia remesa a l'Ajuntament per un valor de 187 pessetes. Aquestes mesures complementaven les que va prendre el consistori el 6 d'octubre de 1937 amb el racionament de la llet i el pa, tocant el crostó a qui es descantellava, com retirar la tarja de racionament a un veí —Ramon Roca Fortuny— al novembre de 1937 per negar-se a lliurar fruits al Sindicat Agrícola, o aprovant que qui tragués fruits del poble se li trauria la tarja de racionament.

El Rourell va tenir la Junta Municipal Agrària corresponent. El 3 de juliol de 1937, l'alcalde, Josep Gras Barberà, cursà els papers de constitució. Els tres sindicats foren convocats en la reunió, a més del president del Sindicat Agrícola, Joan Español Balañà, que seria nomenat secretari de la Junta. Per la UGT, havia estat escollit Pau Miquel Brunet, com a vocal propietari, i Gumersind Roca Martorell, com a suplent; per la UdR, Ramon Roig Banús i Lluís Roca Roca, i, per la CNT, Pau Palau Ferré i Josep Figuerola Fortuny, en els dos darrers casos, el primer, com a vocal propietari i el segon, com a suplent.

Vist el precedent de multes i de tibantor local, no estranya gens que les eleccions a la Junta del Sindicat Agrícola del 25 de juliol de 1937 fossin renyides, ja que es presentaren dues candidatures de vuit socis, com estava reglamentat. Dirigides per la Junta Municipal Agrària, en una llista, el cap de cartell va ser Joan Español Balañà (PSUC-UGT), acompanyat de socis que pertanyien al PSUC, la UGT, ERC i la UdR; i, en la segona, el número u era Estanislau Palau Jornet (CNT), amb predomini de socis que pertanyien al mateix sindicat. Sobre un cens de seixanta-dos socis, votaren cinquanta persones, trenta-dues per la primera llista i divuit per la segona, i resultaren elegits sis socis de la llista guanyadora, per dos de la llista perdedora. Era la constatació de la força dels partits i sindicats, que dominaven la situació.

Acabada la guerra, des dels organismes pertinents, concretament, des de la Junta Local de Recuperació Agrícola es recolliren fruits de cases —tot avellanes— de persones que havien marxat del propi domicili a l'entrada dels nacionals. Sabem de la casa de Joan Español Balañà, al qual prengueren 898 quilograms d'avellanes, la de Ramon Ripoll Fillol [ERC], 1.890 quilograms i la d'Eugeni Figuerola Basora [ERC], 426 quilograms, aproximadament, cinquanta-cinc sacs en conjunt.

Significatiu que s'havia acabat la guerra de les armes, Anton Casas, administrador de les terres de la marquesa, el 3 d'abril de 1939 demanà de poder-li cultivar les que duien els pagesos "que se marcharon con los rojos y abandonaron tierras y casas". A part d'això, l'Ajuntament, de febrer a juny de 1939, també va fer caixa per venda de gènere de recuperació.[422]

4.2.14 Vallmoll

Vallmoll era i és un municipi a tocar de Valls, ben comunicat amb Tarragona. La població del 1936 era de 962 persones, que davallaren a 907 el 1940. El seu màxim poblacional l'havia tingut amb 1.566 persones censades el 1860, quan el conreu de la vinya era remunerador. En l'esclat de la guerra, l'autoritat local era la Unió Republicana i Izquierda Republicana. Durant el conflicte bèl·lic, va tenir el Comitè de rigor —constituït el 21 de juliol per la CNT, UdR, ERC i Izquierda Republicana. El primer ajuntament de guerra efectiu va entrar el 19 d'octubre de 1936, format per tres components de la CNT, tres d'ERC i un de la UdR. Pere Segura Cusidó, de la CNT, en fou escollit alcalde.

En la remodelació del Consell Municipal de l'1 de novembre de 1937, regidors socialistes hi van irrompre i no hi entraren ni la UdR ni l'ACR per no estar constituïdes a la vila, tot i que, al mateix mes, la UdR s'activà i en formà part. En aquesta data, l'Alcaldia passà en mans d'ERC, que conservaria fins al final de la guerra amb tres alcaldes diferents. A la vila, l'ambient de la pagesia abans del conflicte era de calma. El Sindicat Agrícola feia el seu curs, encara que es notava, però, una certa efervescència. Al juliol de 1935, uns socis demanaren de crear una biblioteca, la qual cosa fou aprovada. Al gener de 1936, es demanà el local per celebrar-hi un acte sindical d'esquerres i també va ser concedit, malgrat la negativa de dos socis.[423]

En iniciar-se la conflagració, les societats o agrupacions que hi havia a Vallmoll eren la Societat Agrícola, apolítica, de caràcter agrari, encarregada de lliurar adobs als socis, ser local de cafè i celebrar diversions pú-

422 Al febrer va vendre farina de recuperació per un import de 808 pessetes; al juny va vendre gènere de recuperació a Antoni Padrell per un valor de 244 pessetes i a Josep Cosa Gavaldà, per 284,50 pessetes.

423 Per les notícies referents al Sindicat Agrícola, cal revisar, sobretot, l'Arxiu Sindicat Agrícola de Vallmoll. Llibre d'actes de 1931 a 1938 i el d'igual factura de l'11 de setembre de 1937 al 20 de gener de 1943.

bliques a la sala que tenien; una petita agrupació de rabassaires, una altra d'Unió Republicana i un grup representant d'Izquierda Republicana, que es va desfer, una agrupació d'ERC i un centre d'Acció Catòlica, política de dretes dissolta en el moment de l'esclat de la revolució. El Comitè es va fer càrrec dels mobles i dels utensilis d'aquesta darrera. Al desembre de 1937, la situació local estava configurada per la CNT, que, dels cinquanta-tres socis que tenia en l'esclat de la revolta, havia passat a noranta-tres; ERC, que, dels catorze afiliays, ara n'hi havia quaranta-tres; el Sindicat d'Oficis Varis de la UGT, format el 14 de desembre de 1936, el qual comptava en aquest moment cinquanta socis; el PSUC, creat el 12 de juliol de 1937, amb vint socis, i la UdR, constituïda de nou el 7 d'octubre de 1937.

Al desembre de 1936, les coses havien canviat amb el decurs de la guerra.[424] En l'àmbit local, la premsa cenetista informava que ca Ballester havia passat a ser l'habitatge de cinquanta-un refugiats de Madrid,[425] la casa de Joan Oller era ocupada pel Consell Municipal,[426] els edificis de Josep Ferré havien estat transformats en magatzem i cooperativa i la casa parroquial se la reservava l'Ajuntament.[427] Quant a propietat rústica, havien expropiat el mas de Peró, el mas de Fontana, el mas de l'Aymerich, la Romeguerosa de Ballester i d'altres. En conjunt, es donava notícia de la col·lectivitat, que passava a tenir més de 200 jornals de terra, 25 dels quals eren de regadiu.

Per l'esmentat abans, les terres eren treballades col·lectivament sota el control de la CNT. A més, cada treballador de la col·lectivitat havia fet la seva aportació quant a terra, animals i ferramenta de conreu. L'assignació de numerari era de 25, 30 o 36 pessetes setmanals segons la quantitat de membres de la família.

424 "Campañas de la CNT: Vallmoll", *AS*, 10 desembre 1936, núm. 10, p. 3.

425 Al mes d'octubre de 1937, la casa Ballester, situada al carrer Garcia Hernández, 32, seria destinada a hospital. La col·lectivitat va demanar de llogar-ne els baixos al consistori, cosa que fou acceptada pel preu de 20 pessetes anuals.

426 La casa pertanyia a la família del coronel Oller. A l'agost de 1937, el vallmollenc Pere Sagarra Boronat demanà de llogar els baixos per desar-hi el cotxe, atès que tenia càrrec de la Generalitat com a sotsdelegat d'Economia de l'Alt Camp. El Consell Municipal li llogà per 15 pessetes anuals.

427 Obviem un immoble del qual l'Ajuntament cobrà lloguer, ja que no disposem de dades respecte de si era confiscat o no.

Un dels actius que s'esbombà per animar els pagesos refractaris a entrar a la col·lectivitat va ser que es posava en marxa la Comissió de la Secció, a partir de la reunió de la secció de Treball Col·lectiu. Els escollits tindrien cura de dirigir les tasques agrícoles i les administratives de la col·lectivitat.[428] Alhora, s'acordà també que, a part del sou setmanal familiar, donarien verdures per tal de cobrir les necessitats familiars i, pel que fa a altres productes com fesols, cigrons, cebes i patates, vist el preu car que se'n pagava, s'acordà de repartir-los fins satisfer-ne l'escassetat —en cas de collir-ne— de la manera següent: un enter —mesura de litre, de quilogram, d'arrova, etc.— per a cada home que treballava al col·lectiu i mig enter per a cada un dels familiars seus que no treballessin la terra, com podia ser la seva dona, els fills, els germans, els pares, que visquessin a la mateixa llar. També van decidir que la resta de fruits serien capitalitzats. Efectivament, era una bona propaganda.

En la premsa sortiren referències de Vallmoll, atès que el vallmollenc Pere Segarra va ser el primer director del setmanari vallenc *Acció Sindical* en temps de guerra, un dels dos periòdics que es publicaven a Valls. *Solidaridad Obrera*, des de Barcelona, informava el 17 de setembre que el sindicat estava en marxa i que "va dando trabajo a los más necesitados, y cultiva en colectividad las tierras incautadas que no son muchas, pero que ya está bien para empezar". Per altra banda, *Acció Sindical* anotava que la població de Vallmoll, el 8 d'octubre de 1936, tenia ja col·lectivització, un procés que demostrava la potència que hi exercia el referit Pere Sagarra, doctrinari del moviment pagès.

Tot i així, val la pena de parar esment del que havia succeït en aquesta vila, la qual cosa permetrà d'entendre la força de les persones i les idees. Si, políticament, els vents bufaven a favor de la CNT, sindicalment, també. En aquest cas, el Sindicat de Treballadors local era prou clar quant al procés col·lectivitzador de la terra i, a l'octubre de 1936, presentaria una de les solucions socials relatives al fet que persones sense feina entressin al sindicat pagès de la CNT. Quedava escrit que "el nostre sindicat treballa col·lectivament les terres confiscades i ha posat treballadors a les cases dels propietaris, fent que així s'hagi reduït l'atur forçós".[429] Era cert, tal com

428 "Informació comarcal: De Vallmoll", *AS*, 24 desembre 1936, núm. 12, p. 2 i 3. Els nomenaments recaigueren en Pere Torrents, Pere Segura, Josep [M.] Cisteré [Boronat], Joan Bové [Borràs], Joan Iborra [Plana], Ramon Molet [Guinovart] i Josep [M.] Mallafré [Ferré].

429 "Informació Comarcal: De Vallmoll", *AS*, 8 octubre 1936, núm. 1, p. 2. Corresponsal.

explicaria Pau Bové, un dels que passà a formar part de la Borsa de Treball.[430] Caldria considerar també la proclama que feren alguns militants en la premsa, on observem el pensament descarnat del difícil que costava aconseguir un procés plàcid.[431]

A l'inici de la conflagració, les confiscacions d'immobles no es feren esperar per part del Comitè. Basant-nos en la relació oficial que es coneix, aquests serien els decomissos:

Quadre núm. 35: Vallmoll. Confiscació d'immobles				
Data	*Immoble i adreça*	*Propietari*	*Organisme que confisca*	*Destinació*
1. 21 juliol 1936	Església	Clergat	Consell Municipal	Magatzem
2. 21 juliol 1936	Sala plaça de l'Església	Clergat. Mn. Ramon Piñas	Sindicat de Treballadors del Camp	Cotxera de la col·lectivitat
3. 14 agost 1936	Casa-cafè. Avinguda 14 d'abril, 29	Josep Ferré Cabré	Sindicat de Treballadors del Camp	Cooperativa de Consum CNT
4. 2 setembre 1936	Magatzem. Avinguda 14 d'Abril	Dolors Ballester Martorell	Sindicat de Treballadors del Camp	Magatzem CNT per la col·lectivitat
5. 12 gener 1937	Cafè, sala d'espectacles i Sindicat Agrícola. C/ Francesc Macià, 2	Josep M. Barrau	Sindicat de Treballadors del Camp	CNT
6. Data indeterminada de 1936	Ermita del Roser	Clergat		Magatzem de palla de la col·lectivitat
7. Abans de desembre de 1936	Immoble. Av. Jaume Martorell	Joan Oller Piñol i família del coronel	Consell Municipal	

430 "Vaig entrar a la Borsa de Treball. En general érem pagesos que treballàvem per un amo que els hi van requisar la terra". Recorda que, a més d'ell, hi van accedir Pau Bové (Pau de la Madrona), Lluís Solé, Pere Grau (Patuf), Isidru de Jerònim, Jaume Carbonell (Jaumet de la Salarina de ca Barraca), Pau del Xon… Conversa amb Pau Bové, 27 de juliol de 1991.

431 "De Vallmoll. Tenemos que dar ejemplo", *AS*, 29 octubre 1936, núm. 4, p. 2. H. Molet. Explica que el Sindicat de Treballadors del Camp havia discutit i aprovat unes bases per a la col·lectivització i "que se ha expropiado a la gentuza fascista". Tanmateix, argumentava que es trobaven amb egoisme per part de les persones en el tema col·lectivista, les quals no s'adonaven que d'altres eren al front exposant la pròpia vida.

Quadre núm. 35: Vallmoll. Confiscació d'immobles				
Data	*Immoble i adreça*	*Propietari*	*Organisme que confisca*	*Destinació*
8. 20 gener 1937	Immoble	Josep Orga Solé	Consell Municipal	
9. 30 abril 1937	Casa. C/ Castelar, 9	Concepció Trenchs	Consell Municipal	

En la número 1, l'església, hi van obrir un forat per un altar lateral que donava a la plaça, per tal de poder-hi circular els carros d'entrada i de sortida. El 15 de setembre de 1938, el conseller en cap autoritzà que el destacament del Cos de Tren de l'Exèrcit de l'Ebre instal·lés accidentalment els tallers de reparació de cotxes i camions. L'acord, però, va ser revocat a instàncies de la minoria socialista.[432]

Quant a la número 2, el Sindicat de Treballadors del Camp de la CNT es feia seva "la sala de les joventuts feixistes o cristianes", situada a la plaça de l'Església, en nom de la col·lectivitat agrícola, i es deia que seria destinada a cotxera de carros de la col·lectivitat agrícola (CNT). El document de juny de 1937, formulat com Acta d'ocupació, anava signat per Pere Torrents [Sanromà], com a president, i per Josep Piñol, com a secretari del referit sindicat.

La número 3, 4 i 5 de les Actes de confiscació van ser cursades el 10 de juny de 1937, signades per Pere Torrents, president del Sindicat de Treballadors del Camp de la CNT, i per Josep Piñol, secretari. En la número 3, en presentar l'ocupació, hi constaven dos magatzems més intervinguts. La 4, inicialment, fou confiscada pel Comitè Antifeixista, que cedí al Sindicat Agrícola. En aquesta, en presentar l'ocupació, hi constaven dos magatzems intervinguts en comptes d'un. El 20 d'abril de 1937, l'alcalde, Pere Segura, comunicà el canvi de propietari al conseller de Justícia de la Generalitat, que va passar del Sindicat Agrícola a la col·lectivitat. El conseller, un cop rebuda la documentació, la tramità via Comissió de Responsabilitats a la Conselleria de Finances.

La confiscació número 5, sítia a la Muralla, va ser sol·licitada el 12 de gener de 1937 pel Sindicat de Treballadors del Camp CNT-AIT, pel pre-

432 Al setembre de 1938, de resultes d'haver-hi el destacament del Cos de Tren de l'Exèrcit de l'Ebre, se'ls cedí accidentalment l'espai de la fàbrica per a reparació de cotxes i camions, atès que havien de treballar a l'aire lliure, amb el risc meteorològic que comportava. Al mateix mes, es revocà l'acord, ja que era l'únic lloc suficient per fer de magatzem de productes agrícoles tant de socis del Sindicat Agrícola com de pagesos col·lectivistes.

sident, Pere Torrents Sanromà, i pel secretari, Eduard Torrens. Al·legaren que tenien una hipoteca a la casa amb el facciós Barrau i perquè les fàbriques de productes químics que aquest tenia a Valls i Montgat havien passat a l'administració del Sindicat de Productes Químics de la CNT. Josep M. Mallafré Ferré, regidor d'Economia de l'Ajuntament, cursà la petició en virtut de la demanda efectuada pel Sindicat de Treballadors del Camp (CNT), adduint finalitats de relació social, cultural i econòmica. Al febrer de 1937, en trametre les actes d'ocupació a Barcelona, es repetí el que ja havia indicat el Sindicat. Al novembre de 1938, la Comissió de Responsabilitats demanà l'amillarament de l'immoble.

Pel que fa a la 6, l'ermita, el Consell Municipal aprovà l'1 de juliol de 1937 la demanda de la col·lectivitat agrícola de cessió en la persona del president, Joan Bové Borràs, el qual justificà que no tenien local apropiat per tal de posar la palla de l'actual collita, cosa que va ser resolta afirmativament.

Quant a la número 7, en el decurs de la guerra, el Consell Municipal llogà els baixos de la casa, situda a l'avinguda Jaume Martorell —actual carretera—, a Pere Sagarra Boronat per encabir-hi el cotxe oficial que tenia assignat. En la 8, de Josep Orga Solé, hi constaven tres edificis. Coneixem la 9 a partir de l'acta d'ocupació tramesa el 10 d'abril de 1937. Aquestes van ser les cases i els immobles confiscats des del començament, però el decurs de la guerra comportaria més cases ocupades o reconvertides per a altres menesters.

El 7 d'octubre de 1937, després d'haver estat destinada a hospital la casa coneguda com casa Ballester, al carrer Garcia Hernández, 32 —actual carrer de la Unió—, la col·lectivitat llogà els baixos al Consell Municipal per 20 pessetes anuals. El 24 de novembre de 1937, un bon grup de les brigades internacionals demanaren de venir a la vila. Al juny de 1938, l'alcalde autoritzà la Direcció General d'Intendència a ocupar la casa xalet Villa Aymerich, a l'avinguda Jaume Martorell, per a oficines. Al desembre de 1938, es demanà a l'alcalde que en quaranta-vuit hores es busqués habitatge per als inquilins de mas Cosidó per necessitats de guerra. També al desembre, hi hagué diverses cartes d'oficials del Servei d'Intendència de l'Exèrcit de l'Ebre, que ocuparen cases de la vila.

En el procés que se seguí a la Comissió de Responsabilitats de la Generalitat a fi de regularitzar les diverses confiscacions de finques, només hi ha constància parcial de l'obertura de l'expedient de Josep Ferrer Cabré i del de Josep M. Barrau. En el primer cas —la número 3—, el 28 de juny de

1937, Josep Mateu Guinovart i Pere Segura, en qualitat de president i secretari del Sindicat de Treballadors del Camp CNT, secció de Treball Col-lectiu, ampliaren la informació de l'al·ludit i donaren suport a la demanda efectuada dient que "era feixista declarat i [que] li foren trobats carnets d'Acció Ciutadana i del Sometent, havent desaparegut els primers dies del moviment del 19 de juliol".

El cas de Josep M. Barrau —el número 5— va ser diferent. La Comissió de Responsabilitats inicià la investigació en una data tan tardana com ho era el 3 de novembre de 1938. Dels quatre documents que es demanaven, només en consta un, a més del seu plec de descàrrec. El document correspon al que va emetre Joan Masqué i Punsoda, substitut del registrador de la Propietat de Valls, amb data de 13 de desembre de 1938. Assenyalava que aquest immoble concret ja no era de la seva propietat i hi relacionava fins a dotze propietats diferents que tenia el referit subjecte, inscrites en el Registre, fet que demostrava que era un gran terratinent. D'altra banda, Josep M. Barrau Flaqué, natural i veí de Barcelona, exposà en el seu plec de descàrrec que sempre havia viscut a Barcelona i que no sabia d'on havia sortit allò de "parador ignorat" que se li atribuïa. Concretava que la finca en qüestió l'havia venuda el 1933 als consorts Salvador Figuerola Dalmau i Emília Figueres Armengol, de Vallmoll.

D'altra banda, per informació emesa el 15 novembre de 1937 des del Jutjat de Primera Instància o Instrucció de Valls es féu un balanç al president de l'Audiència de Tarragona, a demanda d'aquest, de la relació d'edificis i finques dedicats al culte. La informació que donà el Jutjat Popular concordava amb l'anterior, ja que manifestava que l'església, en aquell moment, feia de magatzem d'abastos de l'Ajuntament i l'ermita havia estat cedida a la col·lectivitat agrícola, que en feia ús com magatzem de palla i farratge.[433]

Per l'indicat fins ara, es veu que la confiscació a Vallmoll va ser un fet. Cal constatar que va prendre un rumb ràpid, ajudada pel fet que un destacat militant confederal ocupava la tribuna de la premsa regularment com a propagandista nat en el terreny doctrinal, des de la posició d'una CNT moderada. Ens referim, òbviament, a Pere Sagarra Boronat, conegut, localment, com Peret de Sagarreta i com Anteo en mitjans periodístics per signar amb aquest pseudònim. Tot amb tot, sorprèn la desimboltura de la

433 AHN. Madrid. Causa General 1447.1.

CNT a encapçalar un moviment que tot just acabava d'esclatar i del qual no s'endevinava ni l'abast ni les conseqüències.

Una informació primerenca de la col·lectivitat de Vallmoll referida a terrenys ens la proporcionà l'estudi de Frank Mintz del 1977. Escrivia que aquest col·lectiu tenia terra confiscada i d'altra aportada, sense precisar cap més qüestió. Una segona font la proporcionà l'alemany Bernecker, el qual assenyalà que la data de fundació va ser efectiva abans del desembre de 1936; que la integraven vint-i-vuit pagesos; que estava formada per membres de la CNT; que tenia entre 45 i 128 hectàrees de terra col·lectivitzada; que hi havia terra expropiada i d'altra aportada voluntàriament; que el sistema de remuneració es basava en el salari familiar; que la regulació d'intercanvi era monetària, i que collia vi, avellanes i garrofes.[434]

També coneixem els resultats de l'enquesta de 7 de novembre de 1936 de la Conselleria d'Agricultura sobre la col·lectivització de la terra.[435] De Vallmoll, es va indicar que la superfície de la terra de què disposava la col·lectivitat era de 206 jornals, 40 dels quals s'havien aportat voluntàriament i 160 s'havien expropiat a feixistes; que hi havia vint-i-vuit socis inscrits, vint-i-sis dels quals eren homes, tots actius, i dues eren dones; que el sistema de retribució era a base de salari fix setmanal a raó de 25, 30 i 35 pessetes segons fossin un, dos o tres components en l'estructura familiar; que la classe de conreus eren la vinya, els avellaners i els garrofers; que, quant a bestiar, es disposava de sis mules, i que l'afiliació sindical dels col·lectivistes era de la CNT.

A banda de tot aquest moviment, el periòdic *Solidaridad Obrera* de Barcelona, el 31 de juliol, informava que s'havia instal·lat a la vila una cuina popular controlada pel sindicat cenetista i que la Federació Local de Sindicats de la CNT s'havia fet seu el local de les monges franceses a la plaça de l'Església, o sigui, el que constava a nom del capellà Piñas —la número 2. En un procés imparable, locals i finques van anar caient en mans dels que es convertirien en defensors de la República. Convé indicar que fins a trenta-set propietats rústegues havien estat confiscades al gener de 1937 als principals propietaris de la vila.

434 Mintz, Frank: *La autogestión… [Op. cit.]*. Madrid, 1977. Bernecker, Walther L.: *Colectividades… [Op. cit.]*. Barcelona, 1982, p. 211.

435 *Butlletí del Departament d'Agricultura*. Generalitat de Catalunya, núm. 3, desembre de 1936.

Alhora, hi havia el segon poder local, el del Sindicat Agrícola. El 28 d'agost de 1936 aquest va rebre una proposta de la Federació Local de Treballadors de la CNT sol·licitant poder-se constituir com a secció de l'entitat, d'acord amb els estatuts. Era l'avantsala de l'entrada de la col·lectivitat al Sindicat. El president del Sindicat Agrícola, el cenetista Pere Segura Cusidó, basant-se en l'article 5 dels Estatuts, ho traslladà a la reunió general, la qual ho aprovà per unanimitat, emparant-se en el fet que ell també era el president del Comitè. A partir d'aquell moment, la CNT disposaria d'una habitació a la Societat Agrícola, habilitada com a secretaria, a més del permís per fer les reunions que calguessin a la sala del teatre.

El 17 de setembre de 1936, tenim constància de la tasca que feia el Sindicat de la CNT. De moment, donava treball als més necessitats i cultivava en col·lectivitat les terres comissades, "que no son muchas". I complementat amb aquest aspecte, la relació de gènere agrícola enviat a Casp per als milicians que eren al front, acció que, d'altra banda, van complir tots els pobles de la comarca en major o menor mesura. Per aquesta remesa, sabem exactament la forta contribució que va fer el poble de Vallmoll als lluitadors del front.[436]

En aquest context, el Sindicat Agrícola es posicionà favorablement per la normativa del Decret de sindicació obligatòria i acordà que fossin admesos tots els que volguessin entrar de socis, sense endevinar problemes que hem vist en altres pobles. L'arrelada cooperació d'anys significà que el repartiment de guano per sembrar, efectuat al setembre de 1936, es realitzés amb una normalitat que sorprèn. El lligam entre el Consell Municipal i el Sindicat Agrícola es va estrènyer al novembre de 1936, quan el primer organisme plantejà la possibilitat de crear una cooperativa de consum "per a tot el poble", entenent que era el Sindicat Agrícola qui se n'havia de fer càrrec amb l'assistència del municipi, el qual hi destinà, inicialment, una partida de 4.500 pessetes per arrencar, més el mobiliari pertinent i les primeres mercaderies. Passat el tema a debat al Sindicat Agrícola, decidiren posar-la en funcionament en un local confiscat que

436 "Desde Vallmoll", *SO*, 17 setembre 1936, p. 6. Corresponsal. El 12 d'agost s'hi portaren 500 kg de patates, 3.000 l de vi i 213 gallines i altres aus. El 26 d'agost el lot constà de 382 kg de cebes, 685 kg de patates, 55 kg de bajoques, 85 kg d'arròs, 8 paquets de xocolata, 3 caixes grans de pebrots i albergínies, 18 caixes de tomàquets, 1 caixa de llimones, 1 sac d'alls, 2 oques, 6 coloms, 86 gallines, 19 conills i una bona quantitat de cols i altres verdures. La població de Vallmoll ranejava, com hem dit, el miler d'habitants.

cedí el municipi, conegut com el Cafè de Borell, a la carretera —confiscació d'immoble número 3—; a més, a preguntes d'alguns socis, resolgueren que aquesta cooperativa de consum no podria fiar, seguint els paràmetres cooperatius anglesos. La cooperativa va iniciar els tràmits per legalitzar-se com a subsecció de Consum, es dotaren d'estatuts i de junta autònoma en una data tan avançada com va ser al gener de 1938.

Aquí no acabà, però, el lligam entre Comitè, Consell Municipal i Sindicat Agrícola. En la reunió del Sindicat de novembre de 1936, es discutí i s'aprovà també, a instàncies de Pere Torrents, en qualitat de president de la CNT local, que el celler que havia posat en funcionament l'organització sindical passés a dependre del Sindicat Agrícola i que es convertís, per tant, en la seva secció de Celler Cooperatiu, el qual es faria càrrec, alhora, de l'administració i del deute del celler.[437] Al febrer de 1937, la secció d'Avellanes, fins aquell moment també independent, s'integrà també al Sindicat. Al mateix mes, a instàncies del delegat del Servei de Cooperació Agrícola del Departament d'Agricultura de la Generalitat es nomenaren quatre delegats —per la secció de Compres, Vendes, Crèdit i Assegurances—, per assistir a la constitució de la Federació Comarcal de Sindicats Agrícoles (FESAC) als locals de la Societat Agrícola de Valls. Van ser designats, respectivament, Joan Cabré Salas, Josep Reig Gestí, Joan Mulet Cendra i Gaietà Ferré Ferré. Josep Reig, delegat de vendes, en retornar, exposà com s'efectuaria el control dels fruits de les avellanes i les garrofes dels sindicats agrícoles.

La bona entesa seguí. El consistori de Vallmoll, en aquesta simbiosi, acatà l'acord del Ple comarcal de la CNT pel qual es retindria el 25% de la collita dels mitgers i el 50% de la dels arrendadors per atendre despeses de guerra i ajuts als aturats. Aquests diners es traspassarien de la caixa del Comitè de Milícies local, quan aquest plegà veles per imperatiu legal, al consistori i servirien per activar la Cooperativa de Consum, per fer intercanvis d'aliments per abastir la població i per ajudar les col·lectivitats. La premsa se'n feu ressò: "Tot hi essent l'any present d'una collita molt mermada, en els nostres magatzems incautats, segueixen omplint-se d'avellanes, ametlles, vi i garrofes del 25% de la collita dels mitgers, com a contribució a la guerra que sostenim contra el feixisme. Els fruits de les

437 Més que de celler, s'hauria de parlar de diversos socis que feien el vi en comú.

terres incautades ja són al magatzem, en espera d'ésser venuts o canviats per altres productes, a fi de sufragar les despeses dels conreus col·lectius".

La pregunta a l'abril de 1937, quan s'hagueren d'abonar els tributs municipals i a l'Estat, de si fer-los pagar a mitgers o arrendataris o bé se n'havia d'ocupar el mateix Ajuntament, va ser resposta pel consistori de Vallmoll, que optaria per majoria que ho satisfés el Consell Municipal. Era la torna del profit que en treien.

Les relacions entre Consell Municipal, Sindicat Agrícola i col·lectivitat també van ser estretes. Ho demostra el fet que, al febrer de 1937, la Conselleria de Proveïments del Consell Municipal, amb vista de la dificultat de trobar mercaderies de primera necessitat amb diners, demanà al Sindicat Agrícola, d'acord amb el Decret de sindicació obligatòria, que controlés les vendes dels diferents fruits "i així pogui facilitar els mateixos a la mentada Conselleria quan aquella els reclami", bàsicament, per fer intercanvis. El Sindicat va fer seva la proposta. El control dels fruits va ser comesa del delegat de Vendes, Josep Reig, i s'acordà que, quan els socis tinguessin necessitat de vendre, el Sindicat Agrícola faria de pont. Asseguraven que els socis "podran passar a notificar-ho [la collita], i si el Sindicat per haver concertat algun intercanvi importan tingués necessitat d'una grossa quantitat de fruits que pugués [pugés] molt a la petició de venta consultaria als socis per mitxá de una reunió". Amb això, s'aconseguia, alhora, un preu regulat i idèntic per a tothom.

D'altra banda, un aspecte nou del Sindicat Agrícola —que no hem sabut veure en cap altra entitat econòmica comarcal, sí, en canvi, a la FESAC—, que demostra com s'impregnà, de retop, del fenomen col·lectivista local, va ser l'estudi que realitzaren al febrer de 1937 perquè tots els socis poguessin cobrar el mateix preu pels fruits que comercialitzava l'entitat. Un cop elaborat, s'acordà de fixar un preu únic de compra, provisional, que seria el que el soci cobraria en el moment de lliurar el fruit i, en fer la liquidació, es repartiria el sobrant o els augments en proporció a les aportacions de cada soci. Aquesta acció motivà un escrit en l'acta, significatiu de la responsabilitat que agafava la Junta a l'indicar que "aixó reclama una exsesiva confiança per la Junta que segurament no en som mereixedors, peró tingueu la seguretat, que els que vos representem en aquesta directiva vetllem a totes hores per els interesos de tots els asociats". Així, amb l'estudi presentat i aprovat, es fixà la regulació per les avellanes i les garrofes i, més

endavant, sabem que s'amplià a les vendes de vi, controlant les successives variacions de preus conforme avançava la guerra.[438]

Aquest sistema comportà, però, també alguns maldecaps, com es desprèn de les actes, ja que, a l'agost de 1937, quedà un estoc d'avellanes velles al magatzem del Sindicat que no havien estat comercialitzades, cosa que implicava que les necessitats econòmiques de les famílies se'n ressentissin. A més a més, sorprenentment, la FESAC no n'acceptà ni la compra ni li facilità cap ajut econòmic. Decidiren, per tant, que la Junta gestionaria la venda de la mercaderia "al lloc que sigui". La secció del Celler també va tenir els seus problemes —falta de locals apropiats, maquinària—, per això, determinaren de donar marge a la Junta per vendre la verema a un preu mínim de 16 pessetes els 40 quilograms, o bé per proveir-se de maquinària adequada, aspecte que, en aquell moment, no es té constància que es portés a terme.

Al desembre de 1937, es produí un fet important referit a l'alimentació de la població. El Consell Municipal traspassà el Servei d'Abastiment de Queviures al Sindicat Agrícola. La minoria socialista del consistori s'hi oposà. La resta de minories objectaren que l'Ajuntament no comptava amb mitjans econòmics i "resultaria això [de mantenir-ho el Consell Municipal] ésser un rotund fracás", adduint que la població es veuria mancada massa cops de les justes subsistències "en que encara avui pot complir mercés a l'intervenció i ajut del Sindicat". No sabem si l'alcalde, Pere Segura, havia fet cas o no del que li havia proposat el combatent vallmollenc Ramon Mulet des del front d'Aragó al juliol de 1937, quan, en una carta molt sentida, indicava que s'havia assabentat pels seus pares que, a Vallmoll, el pa escassejava. Per aquest motiu, ell, *motu proprio*, establí converses per a un intercanvi sense saber-ne el desenllaç, és a dir, si aniria a plec de bé o no: el blat s'hauria de pagar a 75 pessetes els 100 quilograms, i ells —els d'Ara-

438 Al febrer de 1937, es fixà un preu de compra provisional de 100 pessetes el sac d'avellanes de 58,5 kg i de 10 pessetes el sac de garrofes de 40 kg. A finals de març, els preus provisionals variaren i passaren a 1,80 pessetes la lliura d'avellanes i a 12 pessetes el quintar de garrofes. El 4 de juliol de 1937 es fixà el preu de les garrofes a raó de 17 pessetes el quintar i s'acordà de liquidar totes les de la collita a aquest preu. La collita de 1937 i d'acord amb la Federació de Sindicats Agrícoles (FESAC) de la comarca, el preu de les avellanes es fixà a 275 ptes./sac les comunes i a 4,50 ptes./lliura les negretes, preu establert per la campanya al mes de gener de 1938. Sabem també que, el 4 de juliol de 1937, es féu la liquidació del vi del celler com en el sistema anterior, que seria cobrat a 3,25 pessetes grau de dolç i càrrega de 180 kg de verema. Així mateix, s'acordà que, als socis amb deutes pendents al Sindicat Agrícola, se'ls cobraria la totalitat del deute que tinguessin menys el sulfat de l'anualitat.

gó— comprarien vi a 7 pessetes els 10 litres, una quantitat indeterminada de dos o tres camions i amb el municipi de Vallmoll pagant-ne els costos.

D'altra banda, la relació del Consell amb la col·lectivitat, sempre sense problemes, sembla que es tibà al febrer de 1938. Tot va venir a tomb perquè el consistori es posicionà a favor de la "crítica situació alimenticia en que es troben els refugiats" i disposaren que el Consell, a fi de pal·liar aquesta situació, adquiriria un tros de terra d'horta per tal que aquests refugiats poguessin fer verdures i llegums "per almenys tindrer aquesta font d'alimentació". Aquesta entesa que dèiem amb la col·lectivitat es plasmà en el fet de demanar-los —no exigir—, si aquests hi venien a bé, que en cedissin un tros de la que tenien "tota vegada que avui es la que es considera amb mes terra sobrera". La resposta de la col·lectivitat, sorprenentment, va ser negativa, ja que adduïren que no tenien terra sobrera i es van espolsar les mosques dient-los que en demanessin als propietaris que en tenien més. Això implicà que el consistori comissionés l'alcalde i un regidor per anar al març de 1938 al Consell d'Agricultura de Barcelona, el qual obtingué per resposta que se'ls comuniqués la finca que interessava i qui la treballava a fi i efecte de cedir-los-la. Corrobora la mancança el fet que l'Ajuntament desllogà a l'abril de 1938 l'establiment del carrer Castelar, 2 —actualment, carrer del Mig—, que tenia per venda de carn congelada —perquè ja no en devia arribar. El cert era que la gana començava a tenir els seus efectes en una població que, al novembre de 1937, comptava 983 persones censades i 80 refugiats, i que la collita declarada era de 6.000 cargues de vi blanc, 27.000 kg de blat, 20.000 kg de garrofes, 1.800 sacs d'avellana negreta, 500 sacs d'avellana comuna, 3.500 kg d'ametlla molla i 800 kg d'ametlla comuna.

En aquesta època de guerra, la presidència del Sindicat Agrícola de Vallmoll varià. La Junta escollida al gener de 1936 va tenir com a president Pere Segura Cusidó, com s'ha indicat, el qual va ser rellevat per Josep Mallafré Ferré al febrer de 1937. De resultes de donar compliment al Decret de la Conselleria d'Agricultura, es convocaren eleccions pel 25 d'agost, en les quals es presentà una sola candidatura. L'1 de setembre ho seria Pau Palau Plana.

El Sindicat, en el qual estava englobada la col·lectivitat, en el balanç de l'1 de gener de 1937 al 30 d'agost tingué un benefici de 13.002,20 pessetes. S'acordà que aquest resultat passés a augmentar el capital social de l'entitat. El gener resultaria positiu per a l'economia local, ja que el Sindicat Cooperatiu de les Masies de Voltregà va escriure al Consell Municipal de

Vallmoll que havien enviat 5.710 quilograms de patates i 250 sacs buits i que, quan tinguessin més patates, les lliurarien, tot a canvi que els portessin les garrofes que havien demanat, ja que "les nostres existències s'han exhaurit". Aquesta acció es repetiria a l'octubre de 1937 amb el Sindicat Agrícola Cooperatiu de Grevinyol de Ter i un intercanvi de patates per valor de 1.771,55 pessetes, mentre que des de Vallmoll es trametien garrofes per un valor de 1.861,85 pessetes, amb un saldo a favor dels d'aquí.

No obstant això, la cosa es complicaria, ja que les patates havien de passar a Intendència Militar. Al febrer, el Sindicat, veient l'escassetat de blat i farines, acordà per unanimitat taxar el pa "a raó de mitg kilog —quilo— per persona i subministrant-se per mitjà de vals mensuals i per famílies". Començaven les restriccions en alguns productes.

El president del Sindicat exposà al novembre de 1937 que, per fer compres importants de menjar per a la cooperativa de consum, l'entitat no tenia capital suficient per fer-hi front. Això demostrava que la cooperativa de consum, que, inicialment, s'havia creat sota l'òrbita del Consell Municipal, ara, en mans Sindicat Agrícola, tenia el mateix problema d'abastir-se de productes que havia tingut amb el Consell, bàsicament, de farina per fer pa. Per tal de pal·liar la problemàtica, el Sindicat Agrícola i, per extensió, la col·lectivitat proposaren una aportació voluntària familiar en metàl·lic que es faria extensiva també als caps de casa que no eren socis, a fi de recollir un fons en efectiu per afrontar la situació. L'acció a desenvolupar s'aprovà i es concretà que, a més de ser voluntària, no donaria cap interès i que es retornaria quan la situació d'anormalitat desaparegués o quan la majoria de contribuents ho decidís en assemblea general "si bé senyalant un plaç prudencial per poder liquidar les mercaderies comprades". A finals de gener de 1938, el Sindicat Agrícola es féu enrere en la proposta i retornà les quantitats que ja s'havien entregat per motius col·laterals, en el tema que s'havia batejat com "Assumpte Pa", "ya que degut a la persistent vigilancia que ejerceixen els controls resulta poc menys que imposible aventurar-se a la compra i busca de blat", que significava que, per a les altres compres, es disposava d'efectiu suficient. Curiosament, cal remarcar que no tothom hi estigué d'acord a tornar-ho, cosa que demostra que la idea no era pas descabellada.[439]

439 Això obre una via d'estudi que aquí només apuntem, sobre els diners que recolliren els consells municipals i els sindicats agrícoles. Algunes d'aquestes quantitats van ser per sufragar aliments per a la població.

El Sindicat Agrícola de Vallmoll no va patir els sotracs d'altres societats agràries per la normativa dels decrets de la Conselleria d'Agricultura referida a la dissolució de les juntes o consells generals. En les preceptives eleccions, efectuades el 25 de juliol de 1937, es presentà com s'ha indicat una sola llista, la qual va quedar automàticament elegida. Al febrer de 1938, el Sindicat exposà als socis la crisi que implicava la manca de queviures, aquesta vegada no només de blat. Explicà que els alcaldes i els presidents de les societats agrícoles de la comarca havien estat cridats a Valls per un delegat de la Prefectura Administrativa Comarcal d'Intendència Militar que els havia comminat a complir amb el legislat, o sigui, a seguir la normativa, que no volia dir res més que els pagesos havien de dur el gènere a vendre al Sindicat, així com de la responsabilitat d'aquest i del Consell Municipal a no donar guies de circulació. El delegat els digué allò que ja se sabia, que vendre-ho fora del circuit oficial portava més benefici, sobretot, les garrofes i, per això, la Junta, en la reunió, es va plànyer de manifestar "una vegada més" de la dificultat de portar un control total de la mercaderia dels socis, "dons ja sabem que disposan de garrofes es més facil poguer adquirir mercaderies de menjar, aixó es degut a la diferencia de preu que existeix entre les que es venen ocultament i les que es porten al Sindicat", sense que s'endevinin accions per combatre-ho, senyal, segurament, que no va ser un problema local. En aquestes circumstàncies, el soci Jaume Aleu proposà pagar les garrofes a 100 pessetes el sac de 40 quilograms i que la diferència entre aquest preu i el que vengués el Sindicat fos carregat a les mercaderies comprades, en un intent d'abaratir els altres productes que es poguessin adquirir. Afegí que això comportaria que el preu servís per unificar-lo amb el de totes les garrofes de la temporada "per fer augmentar el preu de les entregades anteriorment i perquè ho tinguem de cobrar tots a un mateix preu i no es fes resistencia de vendre". Tothom aprovà aquesta mesura, un senyal clar de la bona marxa dels gestors del Sindicat Agrícola per poder oferir menjar a través de la Cooperativa de Consum per a tots els socis del poble. Això sense comptar la derrota que succeí a l'agost de 1938, quan el Consell Municipal va rebre una carta del Destacament d'Explotació Núm. 1 de Valls, en la qual s'indicava a l'alcalde que parlés amb el president del Sindicat Agrícola i que, en seixanta-dues hores, li comuniqués el vi sobrant del consum local per tal de destinar-lo a atendre les necessitats de l'Exèrcit.

Els avatars de la guerra per al Sindicat, però, en alguns casos, fracassaren, sobretot, en la recerca d'aliments perquè el poble no quedés desatès. En són exemples el que succeí al febrer de 1938, quan el president de la

secció de Compres, Josep Campanera Rocamora, donà compte que, en la seva visita de compra a Camarles, la delegació de Forniments Agrícoles d'aquella població li havia requisat l'arròs amb clofolla que havia comprat en nom del Sindicat Agrícola a Jesús, ara, anomenat Villa Galán. Aquest decomís formava part de la partida a compte del Sindicat i, a més, estava mig pagat. L'assemblea, dolguda, acordà fer les gestions que calguessin per recuperar la mercaderia, justificant que, si el Sindicat havia acudit a aquesta "forma ilegal d'adquirir mercaderies ha sigut degut a la molta escasés [escassetat] i per donar de menjar als veins del poble". Del mateix estil, el secretari-comptable, Antoni Blasi Aleu, també informà del trasbals d'un altre intent d'aconseguir mercaderia, també amb resultats negatius. La pel·lícula dels fets era que un camió amb 3.000 quilograms de garrofes sortí de Vallmoll per anar a Amposta. El vehicle va ser comissat i desviat a Tortosa, on es va haver de gestionar l'operació del producte amb la FESAC comarcal. Les garrofes es vengueren a 22 ptes./quintar i es compraren 1.400 quilograms d'arròs a 120 pessetes els 100 quilograms. La mercaderia adquirida, però, es va haver de quedar a Tortosa per falta de transport, excepte 500 quilograms que s'encabiren en un camió que portava càrrega per al Sindicat Agrícola de la Masó.

I arribem així a la confiscació de terres. Les expropiacions de què tenim constància van ser signades sempre pel ciutadà Pere Segura Cusidó en representació del Comitè Antifeixista, la Presidència del qual ostentava. El 22 de març de 1937, les actes entraren a la Comissió de Responsabilitats de la Generalitat, la majoria amb segell de l'Alcaldia, per ser aprovades o denegades.[440] Hem comptabilitzat fins a vint-i-cinc signatures seves de parcel·les expropiades, xifra que dista de les trenta-set que consten en el full que el mateix Pere Segura, en qualitat d'alcalde president de la vila, va trametre el 21 de gener de 1937 al conseller de Justícia i Dret de la Generalitat. Una de les característiques de la confiscació de terres, de les vint-i-cinc de les quals tenim la documentació total, va ser l'espai temporal en què es van produir, en el sentit que no van ser fetes a corre-cuita, sinó

440 ANC. Sant Cugat. Fons: Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. Lligall 157. No hem inclòs la finca que posseïen els hereus de Rafael Compte, de Valls, al terme de Vallmoll, perquè no sabem a quina partida s'agafà. El Consell Municipal de Vallmoll va trametre una carta al de Valls perquè avisés el referit individu i li digués que la propietat que posseïa havia estat confiscada. ACAC. Valls. Administració general / Llibre registre sortida de documents 35-37.

espaiades quant a seqüència de temps, inclosa, fins i tot, la realitzada en la data emblemàtica del 15 d'agost, festa major de Vallmoll.

El quadre següent sintetitza el decomís de les vint-i-cinc finques de les quals s'envià documentació a Barcelona per tal de legalitzar-les a favor dels seus nous posseïdors, vint-i-dues de les quals, destinades a la secció de Treball Col·lectiu del Sindicat de Treballadors del Camp CNT de Vallmoll —nom amb què se signaven les actes de la col·lectivitat— i tres, pendents del rumb de la revolució:

Quadre núm. 36: Vallmoll: confiscació i col·lectivització de finques rústiques		
Data	*Propietari de la terra confiscada*	*Partida*
1. 8 agost 1936	Ramon Fontana Gatell	Fontanals
2. 8 agost 1936	Andreu Cusidó	Les Planes
3. 9 agost 1936	Josep Ferré Cabré	L'Horta de la Vila
4. 9 agost 1936	Anton Solé Gibert	La Romeguerosa
5. 10 agost 1936	Manuel Marsol	El Riu
6. 10 agost 1936	Josep Aymerich Domingo	Vernets
7. 10 agost 1936	Josep Aymerich Domingo	La Costa
8. 11 agost 1936	Lluís Badia Massagué	Bogatell
9. 11 agost 1936	Lluís Badia Massagué	Bogatell
10. 11 agost 1936	Pere Boronat Massagué	Hortals
11. 14 agost 1936	Josep Calbet	La Romeguerosa
12. 15 agost 1936	Josep Ferré Cabré	Els Cogolls
13. 15 agost 1936	Josep Ferré Cabré	Els Cogolls
14. 15 agost 1936	Josep Ferré Cabré	Les Comes
15. 15 agost 1936	Josep Ferré Cabré	Bogatell
16. 25 setembre 1936	Càndido Oller Sanahuja	Les Planes
17. 25 setembre 1936	Càndido Oller Sanahuja	Les Comes
18. 25 setembre 1936	Càndido Oller Sanahuja	Les Cavalleries
19. 25 setembre 1936	Josep Boronat	Els Provadors
20. 25 setembre 1936	Josep Boronat	Els Clots
21. 25 setembre 1936	Josep Boronat	Les Cavalleries
22. 26 setembre 1936	Pau Ferré	Els Clots
23. 27 setembre 1936	Dolors Ballester Martorell	L'Horta de la Vila
24. 27 setembre 1936	Dolors Ballester Martorell	El camí del Molí
25. 29 setembre 1936	Ramon Cusidó	Els Cogolls i la Coma
26. 13 abril 1937	Rafael Compte	Els Clots

Cal considerar algunes observacions.[441] Una va ser les tres actes del 25 de setembre que es confiscaren a Josep Boronat. En l'enunciat tipus que hi figurava, amb Pere Segura com a receptor de la terra i que passaven a la secció de Treball Col·lectiu, s'hi anotà, en substitució d'aquest darrer epígraf, que la terra agafada seria administrada pel Consell d'Economia i Confiscacions d'aquest municipi i indicaren el nom del parcer que duia la terra, el qual "continuarà el seu cultiu en espera de que l'Autoritat Superior competent determini", cosa que demostra, per altra part, la voluntarietat d'ingressar o no a la col·lectivitat.[442]

Com hem apuntat, la xifra de vint-i-sis expropiacions de terres que hem desgranat, de vint-i-cinc de les quals tenim constància documental, no concorda amb les trenta-set que el mateix Pere Segura féu constar el 21 de gener de 1937. Si seguim la pista d'aquestes, trobem similituds en alguns propietaris espoliats, mentre que altres són nous. Entre els que ja figuraven en la relació de vint-i-sis finques decomissades, trobem que Dolors Ballester Martorell en tenia dues, mentre que, en l'escrit de gener de 1937, n'hi posaren deu; Josep Aymerich Domingo en tenia dues i, al gener de 1937, n'hi consten quatre; Josep Ferré Cabré en tenia cinc d'expropiades i, al gener de 1937, havien augmentat fins a sis. L'únic que surt igual amb tres finques és Josep Boronat. D'altra banda, apareixen una sèrie de propietaris nous, quatre en total, als quals havien intervingut terres. És el cas de Concepció Trenchs, vídua de Llorens, amb cinc actes; Joan Plana Ollé, amb quatre; Dolors Oliva, vídua de Virgili, amb cinc, i Raimon Cusidó Dasca, amb una.

Si comparem la llista de trenta-set i la relació dels vint-i-sis dels quals posseïm l'acta d'ocupació, ens permet aventurar que la secció de Treball Col·lectiu de Vallmoll basà la col·lectivització en part d'aquestes trenta-set parcel·les de terra que consten al gener de 1937 —que, per altra part, en general, corresponien a la gent benestant que posseïa propietats al poble—, més una altra gran part de les vint-i-cinc documentades. Aquesta suposició es basa en el fet que els capdavanters eren ferms defensors de la col·lectivització voluntària i, com que, en alguna d'aquestes terres, hi havia

441 Per a la terminologia de les partides, hem seguit Grau i Verdú, Antoni: *Noms de lloc i de persona i renoms del poble de Vallmoll*. Ed. Institut Cartogràfic de Catalunya. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2000.

442 El parcer Josep M. Gavaldà duia la número 19, Josep Massó Aubia, la 20 i Paulí Gavaldà, la 21.

parcers que les conreaven, se'ls donaria la possibilitat d'escollir si entrar a la col·lectivitat o no, com es fa expressa menció en les tres actes indicades —números 19, 20 i 21. D'altra banda, sabem per informació oral que aquesta possibilitat existí sense cap mena d'imposició.[443]

Un aspecte important de la col·lectivitat va ser l'aprovació dels seus Estatuts el 13 d'octubre de 1936, amb setze articles, l'essència dels quals queda reflectida tot seguit.[444] En el vessant organitzatiu, s'hi va escriure que els membres de la secció de Treball Col·lectiu serien considerats tots iguals quant a drets i deures, i que, per incorporar-s'hi, havien de formar part del Sindicat de Treballadors del Camp de la CNT. Els acords que es prenguessin en la secció ho serien per assemblea, en la qual regiria la llei de majories. A més, totes les persones aptes per treballar haurien de col·laborar en les feines complementàries del cultiu de la terra —s'hi entén la dona en un sentit ampli, en feines com esporgar, escavallar o veremar pel que fa als ceps, collir ametlles, plegar avellanes i garrofes, o cremar rama d'olivera. La col·lectivitat tenia intenció de crear una granja avícola, cosa que, en el decurs de la guerra, es va fer realitat.

Per entrar a la col·lectivitat, s'havia de demanar-ho voluntàriament. Tenien l'obligació a l'entrada de posar-hi tots els béns agrícoles: propietats, bèsties de treball, eines de conreu i tots els fruits de la collita de l'any. Afegien que l'aportació de carro i animal seria indemnitzada en un 4% anual del seu valor discrecional. Per sortir-ne, s'havia d'esperar que acabés l'any econòmic —a l'octubre— i els serien retornades tant les terres com els altres estris que hi hagués aportat en l'ingrés.

Respecte a la qüestió social, quant als membres que contraguessin matrimoni, la secció es comprometia a moblar-los la casa —taula, dues

443 Ho confirma Anton Gavaldà Massó, Antonet de la Lupa, jornaler de Concepció Trenchs, vídua de Llorenç. Indica que, en les reunions que es feren per constituir la col·lectivitat agrícola, hi assistí pel fet de ser mosso de les terres de la masia de Llorenç. S'entén per *mosso* aquell que hi treballava tot l'any a jornal. El fet de no voler entrar-hi significava que ell continuava com mosso de la finca de ca Llorenç, expropiada, però no treballada pels col·lectivistes. El referit Anton Gavaldà manifestà que els dirigents de la col·lectivitat —amb Pere Sagarra al capdavant— es portaren molt bé amb ell, de resultes que la seva dona estava molt malalta i havia de consumir brou, que no tenia. Tres cops per setmana li portaren gallina de la granja de la col·lectivitat, sense ser-ne afiliat. Remarca de Pere Sagarra: "Peret de Sagarreta era molt bon home". (Entrevista 10 febrer 1989).

444 Els estatuts de la col·lectivitat de Vallmoll van ser els primers de la comarca que es publicaren. A la zona de Valls-Montblanc serien els segons després dels de l'Espluga de Francolí (Conca de Barberà).

cadires i llit—; pel que fa als socis que visquessin en una casa arrendada, la secció es faria càrrec de l'arrendament fins que fos necessari; i, si sofrissin malalties, accidents o altres contratemps, els serien pagades les despeses i els prestarien tota mena d'atencions.

En relació amb l'organització de compra-venda, determinaren que es crearia la Cooperativa de Distribució de Queviures de tota classe per abastir la col·lectivitat, amb la idea que se'n crearien d'altres i amb vista que aquesta cooperativa seria la de tot el Sindicat Agrícola. La compra a la cooperativa seria obligatòria i es fiaria, i el dissabte farien el recompte del que s'hagués adquirit, que seria restat del total que la família tingués assignat i li reintegrarien el que faltés en moneda.

Sobre l'aspecte de les retribucions, es fixà un sou setmanal de 25 pessetes per als solters o casats sense fills considerats caps de casa, 30 pessetes per als matrimonis amb un fill, 35 per als matrimonis amb més de dos fills o persones no aptes per al treball. Respecte a les famílies que tinguessin més d'un membre en edat de treballar, cobrarien 25 pessetes el cap de casa i els restants, 15 pessetes per setmana. En treballs complementaris del cultiu de la terra, les dones cobrarien 2,50 pessetes per dia. Tot amb tot, es fixava que el jornal màxim seria de 7 pessetes i es consideraria l'augment fins a 7 pessetes en els sous tipus de 25 pessetes setmanals i a prorrateig els altres, sempre que els guanys ho permetessin. Si així fos i encara quedessin guanys, aquests serien destinats a un dipòsit de reserva al servei de la col·lectivitat.

La col·lectivitat de Vallmoll va viure també la seva crisi al febrer de 1937, més de consolidació que no pas de creixença. És significatiu el títol de la premsa en l'article d'un vallmollenc col·lectivista, "Hay que proteger a la colectividad",[445] en el qual s'exposava l'estat d'ànim de la CNT i s'indicaven, alhora, les escletxes que apareixien en el procés. Manifestava als pagesos l'acció propagandista de la quinta columna i els espetava que "dignos y honrados no escuchéis la voz de aquellos hombres que quieren vivir del trabajo ajeno. Fijaos bien en lo que dicen, y comprenderéis que su suprema ambición es la de volver a vivir de nuestro sudor en el día de mañana". Tanmateix, exposava l'arrel del problema i comminava a una major amplitud de mires. Deia: "A muchos se les da a entender que las tierras han de ser repartidas en pequeñas parcelas, entre los que las trabajan y que una

445 *AS*, 25 febrer 1937, núm. 21, p. 2. St. J[osep] Balagué [Llop].

vez repartidas, el angustioso problema del campo quedará solucionado para siempre. Están completamente equivocados los que así razonan y lo peor del caso es que inconscientemente hacen el juego a los desaprensivos que quieren aprovecharse de la situación, para convertirse en el día de mañana en unos burgueses acaso peores que los que estamos derribando".

A l'abril de 1937 es parlava de la col·lectivitat també en la premsa. Comentaven que les feines rutllaven, que s'havien fet dues llaurades a la terra i s'especulava que, si no es produïa cap contratemps, hi hauria una bona collita. La bona nova arribava també pel fet que s'havien rebut 8.000 pessetes en préstec del Comitè de Relacions Camperoles de la CNT, que servirien en part per a la construcció de galliners i de solls de porcs per a la granja que s'estava muntant. Al setembre de 1937, la col·lectivitat va fer una crida a la premsa que necessitava 2.000 quilograms de despulles d'ordi o de civada per engreixar dotze porcs i l'alimentació de tres-centes gallines. No sabem la resposta que va tenir. Tanmateix, era cert que les coses funcionaven, ja que es deia que uns quants vells militants havien entrat a la col·lectivitat.

Aquest mateix mes es modificaren, parcialment, les bases de la col·lectivitat, referides a ajustos de condicions i sous.[446] Així, al pagès que aportava carro i animal, se li pagaria el que valgués; un home sol cobraria 27,50 pessetes setmanals; un matrimoni sense fills 32,50; amb un fill, 35; amb dos fills, 40, i, si passava de dos, 42,50 pessetes. En les famílies on hi hagués més d'una persona treballant, el cap de família cobraria 30 pessetes i els altres, 20 pessetes setmanals. L'aspecte negatiu que s'hi escolava era que, en la secció de la Borsa de Treball, el sindicat havia acordat treballar set hores i mitja diàries, blasmat pel corresponsal, cosa que significava que alguns col·lectivistes podien portar un carnet de la CNT a la butxaca, però que ignoraven, en aquesta maleïda guerra, el que significaven aquestes sigles.

La col·lectivitat, com a tal, participà amb alguns membres en els comicis que es feren a Barcelona. Segurament, la més significativa va ser l'assistència en el Ple Regional de Sindicats, Seccions i Col·lectivitats celebrat a Barcelona el 29 i el 30 de maig de 1937 —hi assistí Pere Torrents. La seva intervenció al segon dia va ser per indicar que es faria un pas en fals en la creació de la Federació de Col·lectivitats que algunes delegacions pro-

446 "Informació comarcal: De Vallmoll", *AS*, 29 abril 1937, núm. 30, p. 3.

posaven, i explicà les raons que es portaven assumides des de la comarcal de Valls. La del tercer dia va ser per indicar que les col·lectivitats havien d'estar dins dels sindicats agrícoles, sense excloure que les col·lectivitats no haguessin de tenir una relació entre si. Per aquestes intervencions, va ser nomenat amb altres membres de delegacions per tal de preparar un informe que, finalment, s'aprovaria respecte a la creació d'una secretaria regional de Relacions de les Col·lectivitats Agrícoles. Allí, també es va preguntar per la relació entre el Sindicat Agrícola i la col·lectivitat. Van anotar que "el nostre Sindicat [de Treballadors del Camp] controla el Sindicat Agrícola, perquè tots els seus elements son socis de dita organització econòmica. President i casi tots els individus de junta, perteneixen a la nostra organització sindical".[447]

La col·lectivitat, mentrestant, en el decurs de la guerra, va patir baixes d'homes al front. Una de les que sabem va ser la de Josep Molet al front d'Aragó. Quan marxà al front, era secretari de la col·lectivitat agrícola i, juntament amb el seu germà, un dels que més la defensaven i sostenien.

En el tema de la Junta Municipal Agrària, organisme oficial a cada poble, a Vallmoll es constituí al juliol de 1937. La Presidència que havia d'ocupar l'alcalde, Pere Segura Cusidó, fou delegada en el conseller Joan Serra Guinovart, regidor de Proveïments. A l'agost el president va trametre còpia al president del Consell d'Agricultura dient que la Junta estava formada només per la CNT. Preguntà que, com que s'havia format el sindicat de la UGT Oficis Varis, podia considerar-se de caràcter agrari i que, si hi hagués pagesos, la CNT no posaria cap obstacle perquè hi entressin. Al setembre li van respondre que, si la UGT (Oficis Varis) tenia pagesos inscrits, a aquests els pertocava ser-hi.

El 17 d'agost es publicà el nou decret pel qual les juntes s'havien de reformular i hi havien d'entrar representants dels partits polítics. Al setembre Joan Serra va escriure, com era preceptiu en les organitzacions polítiques, per tal que formulessin impugnacions o addicions sobre les instàncies presentades a la Junta Municipal Agrària, a fi que s'obrís expedient per la declaració de facciosos o incursos en responsabilitats a tots aquells als quals s'hagués confiscat terres. El 12 de setembre rebia la nota que l'Agrupació Esquerra Republicana de Catalunya nomenava Pau Ballester Boronat vocal i Ramon Ballesté Valldosera suplent. L'1 d'octubre

447 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 920.

de 1937, J. Santaló, des de la Comissió de Responsabilitats, va escriure al president de la Junta Municipal Agrària i li féu avinent les persones que eren incurses en responsabilitat, o sigui, aquelles que el Consell Municipal havien denunciat per finques o terres agafades. Per aquesta llista, coneixem els que havien estat anotats abans i els que no hi eren inclosos.[448]

Tanmateix, el tema de la Junta Municipal Agrària s'enverinà a mitjan octubre, quan el president informà que, segons el Decret de 17 d'agost, l'organització d'Oficis Varis de la UGT havia presentat el seu afiliat Raimon Iborra per formar-ne part. El dia que havia de prendre possessió de càrrec, aquest no es presentà i, pocs dies després, la Junta lliurà un escrit en què expressava que, en comptes del proposat, ho feien a favor de Pau Cusidó Segarra. La Presidència, molesta per com havia anat el tema, va enviar una carta a Barcelona en la qual declarava en referència a Raimon Iborra que "aquesta Junta de la meva Presidencia no pot aceptar de cap de les maneres [a aquesta persona] per esser una persona indesitjable de totes les organitzacions per la seva manera de procedir i actuar durant els últims aconteixements". Amenaçava que, si se'l nomenava, la Junta en pes dimitiria, perquè cap ciutadà volia actuar al costat d'aquest individu. Al desembre de 1937 s'obrí un altre front ja que el president del Sindicat Agrícola, Pau Palau Plana, expressà el propòsit de dimitir de vocal de la Junta Municipal Agrària per incompatibilitat amb l'altre vocal, Pau Cusidó Sagarra, al qual acusava d'incomplir les lleis emanades per la Generalitat en matèria agrària, la qual cosa denotava una tibantor somorta entre ERC, defensora de les lleis de la Generalitat, i la CNT, que s'hi oposava. I devia passar així, perquè el 9 de novembre trobem un president nou, Joan Mercadé, el qual reiniciava el procés de demanda als partits de noms que proposaven per ser de la Junta. El tema va arribar a ser cru. L'alcalde president del Consell Municipal, el 20 de gener de 1938, relatava l'afer al president del Consell d'Agricultura en termes clars, dient que, reconstituïda la Junta Municipal Agrària el 22 de desembre de 1937, havien dimitit els designats pel Sindicat Agrícola, ERC, la CNT i la UdR, fet motivat per no voler ni poder

448 La llista era de catorze propietaris, en alguns casos, germans i consorts. Ja hi eren referenciats Càndido Oller Sanahuja, Ramon Cusidó, Josep Calbet, Josep Ferré Cabré, Concepció Trenchs Ballester, Dolors Ballester Martorell, Andreu Cusidó Ollé i Dolors Ollé Rufà, Ramon Fontana Gatell, Lluís Badia Massagué, Anton Solé Gibert i Josep Aymerich Domingo. Per altra part, no ho estaven Josep Ollé Valldossera i Teresa Valldossera Piñol, els germans Rafael Francesc i Elena Compte Baldrich, Pere Boronat Massagué i Carme Albareda Domingo i fills.

col·laborar amb Pau Cusidó Sagarra, "degut al seu procedir, segons diuen, tant terbol i indesitjable políticament", i reforçat perquè cap organisme ni organització no hi volia treballar en comú, ja que no volien facilitar noms de vocals fins que la UGT "no retiri l'esmentat individu i en nomeni un altre qualsevol que no sigui el predit". Alhora, a més d'indicar la denúncia, demanava solucions.

Coneixem la darrera notícia de la col·lectivitat per les paraules de l'agent d'Investigació i de Vigilància Francisco Gómez Odriozola, que va ser un acte en contra. Aquest agent va lliurar al comissari d'Ordre Públic un informe, amb còpia al consistori de Vallmoll pel qual sabem que l'agent, el 13 de gener de 1938, va anar al pont del Diable a Tarragona amb vuit bombers a apagar foc. Quan hi arribà, l'informaren que a Vallmoll hi havia un incendi. Bombers i agents s'hi desplaçaren i preguntaren a l'alcalde si sabia on era el foc, el qual va respondre que no en sabia res. Bombers, agent, alcalde, dos regidors i el guardatermes es traslladaren al lloc del sinistre: la Remogorosa. Apagaren el foc i constataren que el terreny pertanyia a la col·lectivitat CNT, per la qual cosa l'agent anotà que "de todo lo cual se deduce [que] se trata de un acto de sabotaje", sense que se'n vegi la intencionalitat manifesta.[449] Que les coses anaven de mal borràs i que la gana s'instal·lava n'és una mostra la carta del jutge popular al comissari d'Ordre Públic de Tarragona, en la qual denunciava que es produïen robatoris de llenya i verdures, es destrossaven plantes tot just plantades i, tot i tenir un guardatermes, no s'havia pogut enxampar a ningú. Talment l'indicat, per l'estudiat, l'advocat Ferran Casas ha deixat escrit que la col·lectivitat de Vallmoll "fou considerada modèlica" i que el seu reglament "serví de pauta a la de molts altres pobles".[450]

Quan acabà la guerra, vingueren noves normes i demandes. Sabem de la fitxa oberta a Bonaventura Rocamora Badia, que va ser president de la col·lectivitat. El 4 de febrer de 1939, es nomenà una comissió provisional de recuperació.[451] Una demanda coneguda va ser del resident a Aiguamúrcia Rossend Cardó Casabona —casa Rosendo—, parcer a Mas Cosidó, el qual portava una terra a Pla Pinares. Manifestà que, quan començà la guerra, se li presentà el guarda en nom del Comitè dient que no recollís

449 De Vallmoll, hi anaren Pere Calbet, Josep M. Figuerola, Miquel Farré i Pere Grau.

450 Casas-Mercadé, Ferran: *Valls: la guerra civil… [Op. cit.]*. Valls, 1982, p. 96.

451 Formada per Josep Piñol Fortuny, president, Josep Martí Serret i Josep Orga Solé, vocals, i Eugeni Vidiella, secretari de l'Ajuntament.

les garrofes, ja que la hisenda havia estat decomissada. Personat al Comitè, li van respondre "que no había nada a reclamar porque se necesitaba por guerra". Demanava, almenys, poder cobrar els 25 quintars de garrofes de 1936. Sabem també que el capellà Pere Boronat al març reclamà la part de les collites de 1937 i 1938 agafades pel Comitè; i que Dolors Ballester, al juny, demanà que la premsa de mà per elaborar vi que el Comitè havia tret del seu magatzem de ca Ballester i havia traslladat al magatzem de Josep Ferré (Borell), fos restituïda al seu lloc d'origen; i que Concepció Cisteré Andreu, resident a Tarragona, sol·licità a l'agost que se li retornessin les 500 pessetes que havia pagat al Comitè al setembre de 1936 per despeses de guerra.

El 28 de maig de 1939 es produí un fet significatiu, l'ingrés municipal d'11.570 pessetes "por regalo de varios propietarios en agradecimiento de haver recuperado sus intereses y parte de frutos", les quals anaren a parar a la Gestora, numerari que pagaren Càndido Oller Sanahuja, Josep Aymerich Domingo, Josep Ferré Jaumà, Dolors Ballester Martorell i Emmanel Marsol Aubareda, aportant 2.000 pessetes cadascú, Joan Ferré Güell, 1.000 i Josep Ollé Valldosera, 570. Alguns, abans, havien estat molestats i obligats a pagar l'impost de guerra.[452]

Al desembre de 1942, l'alcalde, Salvador Sales Vidales, certificà que el 6 d'agost de 1936 havien expropiat les terres de Josep Ferré Cabré, a més dels fruits. També li van sostreure mobles i joies de la casa de la carretera número 40. Afegí que part de les terres es quedaren sense cultivar i l'arbrat patí moltes destrosses, especialment, el vinyar, per la qual cosa la terra quedà improductiva. Tot venia a tomb perquè el propietari demanava la rebaixa de la contribució. Havia començat una nova etapa.

452 En l'aspecte de l'impost revolucionari, en coneixem algun cas. El pagès que treballava per ca Ballester, Pau Bové (Pau de la Madrona), relata el que va succeir: "El Comitè em va manar que anés a Tarragona, a ca l'Anton Pelegrí, a ca Ballester, que eren els amos de la terra que treballava, a buscar 500 duros pel Comitè. Jo hi vaig anar, me'ls donaren i els hi vaig passar". Quan acabà la guerra, va haver de passar comptes: "L'agutzil em va dir que em presentés al Jutjat Militar de Valls perquè els digués a qui havia donat els 500 duros i no ho vaig dir, perquè de veritat jo no sabia qui els va agafar després".

4.2.15 Valls

Valls, capital de la comarca, entrà en guerra amb un cens poblacional d'11.006 habitants el 1936, que davallaria a 10.866 el 1940. El màxim de població fins aquell moment havia estat de 13.588 persones censades el 1857. En l'esclat de la conflagració, l'alcalde era Victorià Casaprima Martínez, d'ERC, i, en ser desbordat l'Ajuntament, el poder passà en mans del president del Comitè, Josep Piñas Serra, de la CNT, el qual també esdevindria el primer alcalde de guerra escollit. Va prendre possessió del càrrec d'alcalde en la sessió del 26 d'octubre, amb una composició de sis membres de la CNT, sis d'ERC, quatre del PSUC i dos del POUM.

La fi del Comitè i el traspàs al Consell Municipal implicà que el primer lliurés les quantitats econòmiques que tenia al seu poder. Una primera remesa es va efectuar el 31 d'octubre de 1936 per un valor de 30.000 pessetes, en espera de fer la liquidació definitiva. El 31 de març i el 29 d'abril de 1937 van dur a terme més entrades per un valor de 31.000 i de 20.000 pessetes, respectivament.

L'esclat de la guerra va comportar l'entrada en escena del Comitè de Defensa Pública, que, ben aviat, va denominar-se Comitè Local de Milícies Antifeixistes. El diari anarquista *Tierra y Libertad* de Barcelona informà del que succeí a Valls en diferents articles a finals de juliol.[453] Amb un to propagandístic, escriví que el Comitè estava format per cinc components de la CNT, dos de la USC, dos d'ERC, un de la UGT i un del POUM; que s'havien respectat els edificis d'església per por d'incendis en habitatges contigus, però que el fustam i els objectes havien estat destruïts i cremats; que faltaven armes; que la Federació local de Sindicats de la CNT s'havia instal·lat en el que havia estat el convent de monges franceses, edifici requisat pel Comitè; que s'havia muntat una cuina popular, controlada per la CNT; que la burgesia estava tan espantada que no sabia com fer-ho millor, ja que ajudava el Comitè tant econòmicament com materialment, dient, eufemísticament, que fins aquell moment el Comitè només havia acceptat la donació de productes agrícoles —quan havia d'haver dit ras i curt que això va ser l'impost de guerra inicial—; i, en allò que ens interessa, que els pagesos estaven entusiasmats i que, per al guany de la revolució, havien demanat material agrícola a fi d'intensificar les collites.

453 *Tierra y Libertad*, 30 i 31 de juliol de 1936.

Un dietari de guerra anotà que el Sindicat de Treballadors del Camp de la CNT començà l'organització de la col·lectivitat entre l'11 i el 14 d'agost.[454] Aquests mateixos dies es rebaixà el 50% els lloguers urbans i els de les finques rústiques per ordre del referit sindicat. La confiscació de terres a gran escala es va realitzar entre el 19 de setembre i el 10 d'octubre.[455] El 19 de setembre demanaren a dos propietaris —Albert Dasca Boada i Josepa Martí Roig, Tudó— que anessin en persona al Sindicat de Treballadors del Camp per comunicar-los la notícia que els havien agafat les terres i, a partir del 23, la convocatòria ja no va dirigir-se als propietaris, sinó als que portaven les terres. Els que tenien terrenys en arrendament, en la majoria dels casos, continuaren treballant-lo els arrendadors, mentre que la resta passaria a la col·lectivitat. Ben aviat, s'iniciaria el procés de tot el període de guerra per als pagesos, que consistia a haver de declarar totes les collites que tenien emmagatzemades.

Talment el Comitè va ser favorable als pagesos des de bon començament. Serveixin aquestes notes d'un dels seus components per comprovar–ho, en deixar escrit sobre les terres i els fruits unes consideracions del tot clares. Sobre les terres va escriure l'acord de donar les terres, animals i estris de treball a la col·lectivitat: "hem pres l'acord al Comitè, entregadas als companys pagesos del terme de Valls i part d'elles al Sindicat de Fontscaldes per la seve explotació amb colectiu. Aixi com tambe les ferrementes i animals propias par las feines del cam i màquines també propias per la agricultura de les casas incautadas". I sobre els fruits ho assenyalava argumentant que es donaren per la mala collita haguda: "els fruits par acort de Comité sentregan als companys pagesos, compranen la male collita que hi hagut al efecte de que puguin salvá lany economic amb las millos condicions posibles."[456]

Valls, com a municipi en conjunt, va tenir dues col·lectivitats agràries. Una, la del seu nucli central, i l'altra, a l'agregat de Fontscaldes. Frank Mintz proporcionà el 1977 la primera informació de la col·lectivitat vallenca en un llibre ja citat, quan escriví que, a Valls, hi constava terra expropiada i

454 Publicat en la postguerra com a *Crónica de Valls 1941. Decenario de Nuestra Señora de la Candela*. Ed. Impremta Castells, Valls, 1941.

455 *Relación de los pregones durante la guerra.* Col·lecció compilada pel pregoner Agustí Pena Tondo (Valls). Van des del 20 de juliol de 1936 fins al 29 d'abril de 1939. S'agraeix la consulta al posseïdor, Anton M. Dilla Pena.

456 ACAC. Fons Ajuntament de Valls. Comunicats i ordres.

terra aportada, i assenyalà, pel que fa a organització econòmica, que hi havia establert el salari familiar. L'alemany Bernecker proporcionà la segona font en posar per escrit que la data de fundació va ser efectiva a partir de juliol de 1936, tot i que les referències que hi adjunta provenen del mes de juliol de 1938. D'aquesta darrera data, anotava que la remuneració era a base de salari familiar i que el sistema d'intercanvi es feia en economia monetària; que, com a millores en instal·lacions col·lectives, s'havia posat en funcionament una caixa d'estalvis, que fixava l'interès a percebre en el 3%; i que, com a procediments especials i prestacions socials, s'havia establert que l'ingrés s'havia de formalitzar al començament de l'any agrícola, i que la llenya de consum era gratuïta; finalment, que, com a procediment organitzatiu, existia un comitè de treball i una comissió administrativa.[457]

De Valls i agregats, tenim material de les propietats urbanes requisades. Tot i procedir d'un fons dispers, serà del tot vàlid per veure què succeí i com va anar la col·lectivització urbana. A la població, pel fet de ser cap de comarca, totes les organitzacions amb cara i ulls es van veure amb cor d'agafar allò que els va interessar, i pot ben bé dir-se que ningú no es quedà curt. De les finques urbanes que partits, cooperatives, escoles i sindicats van comissar, se n'ha fet una classificació a partir de la data de confiscació que hi consta que es declarà, la qual cosa no vol dir pas que no s'hagués expropiat anteriorment. Els immobles o solars requisats van destinar-se a diverses finalitats politicosocials i econòmiques. Òbviament, Valls s'emportà el pastís gros —hi corresponen les finques relacionades de la número 1 a la 44—, seguit, quant a confiscacions, de les practicades al nucli de Fontscaldes —de la 45 a la 49 del quadre— i a Picamoixons —les números 50 i 51.[458] El Comitè Local Antifeixista féu avinent el 3 de setembre que, als propietaris afectats per la requisa sobre la propietat, se'ls autoritzava a residir-hi, si hi vivien, mentre aquest comitè no disposés el contrari.

457 Mintz, Frank: *La autogestión… [Op. cit.]*. Madrid, 1977. Bernecker, Walther L.: *Colectividades y revolución social… [Op. cit.]*. Barcelona, 1982, p. 211.

458 La base de les confiscacions pot resseguir-se a ANC. Sant Cugat. Fons: Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. Lligall 159 i a ACAC. Fons Ajuntament de Valls. Llibre d'Actes de Sessions de l'Ajuntament 1933–1938. A *Història de Valls*, publicació de l'IEV, se'n deixen de citar bastants.

Quadre núm. 37: Valls: propietats confiscades per a finalitats politicosocials i econòmiques					
Data	*Finca confiscada*	*Propietat de*	*Signatari de l'ocupació*	*En representació de*	*Utilitat a què es va destinar o es volia destinar*
1. 10 agost 1936	C/ Lina Òdena, 32, baixos, entresol i golfa on hi havia instal·lat un taller de metal·lúrgia	Teresa Mateu Ravell	Joan Sentís Valentí, president del Sindicat Col·lectiu Sidero-Metal·lúrgic CNT	Sindicat Siderometal·lúrgic	Taller de metal·lúrgia del Sindicat
2. 15 agost 1936	C/ Bonaventura Durruti, 44, conegut com Centre de Lectura	Teresa Vila Lavila o successors	Joan Guasch Oliva, secretari general de la CNT (Comitè local)	Comitè local CNT	Ateneu Llibertari
3. 2 setembre 1936	Annexos del Castell al raval de Francesc Ascaso, 6 i 8	Josep Coll de Romero o successors	Josep Cervelló Rodon, president del Sindicat de la Construcció CNT	Sindicat de la Construcció	Sindicat Cooperatiu d'Edificació
4. 15 setembre 1936	C/ dels Metges, 18	Josep Coll de Romero o successors	Pere Figuerola Espanyol, president del Sindicat Fabril i Tèxtil i Vestir CNT	Sindicat del Fabril, Tèxtil i Vestir	Magatzem de l'empresa Hispania Col·lectivitzada Fàbrica núm. 1
5. 15 setembre 1936	C/ dels Metges, 12	Maria Fusté, vda. Gomà o successors	Pere Figuerola Espanyol, president del Sindicat Fabril, Tèxtil i Vestir CNT	Sindicat Fabril, Tèxtil i Vestir	Local de l'empresa Hispania Col·lectivitzada Fàbrica núm. 1
6. 15 setembre 1936	Règim d'aigües	Posseïdors privats	Victorià Casaprima Martínez, alcalde	Ajuntament	Per beneficiar el poble de Valls
7. 15 setembre 1936 / 5 febrer 1937	Solar plaça de les Garrofes, C/ Cánovas del Castillo (Francesc Layret)	Albert Dasca Boada i Francesca Cosidó Dasca	Victorià Casaprima Martínez, alcalde Josep Piñas Serra, alcalde	Ajuntament	Construcció d'un immoble per a instal·lar-hi un parvulari

Quadre núm. 37: Valls: propietats confiscades per a finalitats politicosocials i econòmiques					
Data	*Finca confiscada*	*Propietat de*	*Signatari de l'ocupació*	*En representació de*	*Utilitat a què es va destinar o es volia destinar*
8. 15 setembre 1936	Exesglésia de Sant Joan	Església	Joan Mateu Batalla, president del Sindicat de Transport CNT	Sindicat de Transport	Local de garatge central de la Col·lectivitat de Transports
9. 15 setembre 1936	Bosc de Peixets	Maria de la Glòria Tomás Telledo (Madrid)	Francesc Ollé Aymerich	Ajuntament i Comitè de l'Escola Nova Unificada	Pavellons per a colònies escolars de muntanya
10. 14 octubre 1936	C/ Paborde, 11, baixos, on hi havia instal·lat un taller de metal·lúrgia	Joan Domingo Castelltort	Joan Sentís Valentí, president del Sindicat Col·lectiu Sidero. Metal·lúrgic CNT	Sindicat Siderometal·lúrgic	Taller de metal·lúrgia del Sindicat
11. 14 octubre 1936	Raval del Carme 3 i 5, baixos i altres dependències ocupades per un taller de metal·lúrgia	Joan Duran Piñas	Joan Sentís Valentí, president del Sindicat Col·lectiu Sidero-Metal·lúrgic CNT	Sindicat Siderometal·lúrgic	Taller de metal·lúrgia del Sindicat
12. 14 octubre 1936	C/ Eixamús s/n	Pere Rodon Cabanes	Joan Sentís Valentí, president del Sindicat Col·lectiu Sidero. Metal·lúrgic CNT	Sindicat Siderometal·lúrgic	Taller de metal·lúrgia del Sindicat
13. 14 octubre 1936	c/ General Comerma –Carretera de Montblanc-, 10, baixos, ocupats per un taller de metal·lúrgia-	Teresa Sabaté Miquel.	Joan Sentís Valentí, president del Sindicat Col·lectiu Sidero. Metal·lúrgic CNT	Sindicat Siderometal·lúrgic	Taller de metal·lúrgia del Sindicat

Quadre núm. 37: Valls: propietats confiscades per a finalitats politicosocials i econòmiques					
Data	*Finca confiscada*	*Propietat de*	*Signatari de l'ocupació*	*En representació de*	*Utilitat a què es va destinar o es volia destinar*
14. 14 octubre 1936	Raval del Carme 1, baixos i altres dependències desallotjades	Estanislau Tell Boronat	Joan Sentís Valentí, president del Sindicat Col·lectiu Sidero-Metal·lúrgic CNT	Sindicat Siderometal·lúrgic	Taller de metal·lúrgia del Sindicat
15. 16 octubre 1936	Passeig de l'Estació, Camp d'Esports de la Lliga Catalana	Lluís Monserrat Cuadrada	Joan Guasch Oliva, secretari General de la CNT (Comitè local)	Comitè Local de la CNT	Camp d'esports de la Federació Local CNT
16. 21 octubre 1936	Local annex de les monges de la Vetlla c/ Maó, 11	–	Josep Compte Crusells, president del ram de la Pell CNT	Ram de la Pell	Cooperativa Obrera del Calçat de Valls
17. 25 octubre 1936	C. B. Durruti,5 (abans Baldrich)	Albert Dasca i Boada	Joan Sendra Siscart Secretari General de la UGT (Comitè Local)	Comitè Local UGT	Local social de la Federació Local de Sindicats de la UGT.
18. 2 novembre 1936	Capella de Sant Roc	Diòcesi de Tarragona	Josep Cervelló Rodon, president del Sindicat de la Construcció de la CNT	Sindicat de la Construcció	Magatzem de materials de construcció
19. 25 novembre 1936	c/ Baldrich, 27	Josep Domènech Roig i Rosa Cortès Magriñà	Joan Martí Català, Francesc Casellas Serra, Lluís Pons Masdeu i Josep Gatell Busquets	ERC	Seu social del partit de l'ERC
20. 2 desembre 1936	Immoble i solar c/ de la Indústria, 7 i 9, conegut vulgarment com "Quadra de Dasca"	Albert Dasca Boada	Josep Cervelló Rodón, president del Sindicat de la Construcció de la CNT	Sindicat de la Construcció	El local i solar edificable seria destinat a magatzem d'útils de treball

Quadre núm. 37: Valls: propietats confiscades per a finalitats politicosocials i econòmiques

Data	*Finca confiscada*	*Propietat de*	*Signatari de l'ocupació*	*En representació de*	*Utilitat a què es va destinar o es volia destinar*
21. 15 desembre 1936	Immoble Plaça de la República, 4	Tecla Roig de Massó o successors,	Joan Guasch Oliva, secretari general de la CNT (Comitè local)	Comitè local de la CNT	Local de la Comarcal de la CNT
22. 2 gener 1937	excasa Clols Ctra. de Tarragona, 12	Lluís Clols Sastre	Josep Compte Crusells, president del ram de la Pell CNT	Ram de la Pell	Local de les indústries col·lectivitzades en pells i llanes
23. 27 gener 1937	Finca Carretera de Montablanc	Daniel Segú			ERC
24. 27 gener 1937	Masia de Rull. Carretera de Tarragona	Família Rull			PSUC
25. 27 gener 1937	Masia de Dasca al terme del Bosc	Francesc Dasca i Boada			POUM
26. 27 gener 1937	Masia de Dasca. Entre Valls i Fontscaldes	Francesc Dasca i Boada			Joventuts Llibertàries
27. 28 gener 1937	c/Miralcamp s/n	Raimon Cosidó Dasca	Fermí López Forès, president de la Cooperativa Obrera de Boters	Cooperativa Obrera de Boters	Taller i despatx de la Cooperativa Obrera
28. 28 gener 1937	Immoble C/ General Comerma, 18	Pere Rodon Cabanes	Francesc Rafí Gatell, president de la Cooperativa Obrera de Fusters i Ebenistes	Cooperativa Obrera de Fusters i Ebenistes	Taller i despatx de la Cooperativa Obrera
29. 28 gener 1937	Immoble conegut com a "Mon Repòs"	Francesca Serra Comas o successors	Joan Guasch Oliva, secretari general de la CNT (Comitè local)	Comitè local de la CNT	Local de malalts i convalescents de l'Ateneu Sindicalista Llibertari

Quadre núm. 37: Valls: propietats confiscades per a finalitats politicosocials i econòmiques					
Data	*Finca confiscada*	*Propietat de*	*Signatari de l'ocupació*	*En representació de*	*Utilitat a què es va destinar o es volia destinar*
30. 5 febrer 1937	Finca davant de les monges de la Vetlla de 400 m2 i del solar que existeix al costat, més un immoble i un petit hort situats a la Pl. de la República (El Pati)	Monges Carmelites i Josep Coll de Romero	Josep Piñas Serra, alcalde, i Simó Rodon Rodon, regidor de Treball	Ajuntament	Servei de Correus i Telègrafs
31. 5 febrer 1937	Solar Passeig de l'Estació	Martí d'Ardenya	Josep Piñas Serra, alcalde, Simó Rodon Rodon i Daniel Martí Robert, regidor vocal de la Comissió de Treball i Obres Públiques respectivament	Ajuntament	Piscina popular
32. 5 febrer 1937	Masia de Ribes	Anselm de Riu	Josep Piñas Serra, alcalde, Miquel Trilla Robusté i Francesc Robusté Borràs, consellers d'Agricultura i Proveïments, respectivament	Ajuntament	Granja Avícola Municipal

Quadre núm. 37: Valls: propietats confiscades per a finalitats politicosocials i econòmiques					
Data	*Finca confiscada*	*Propietat de*	*Signatari de l'ocupació*	*En representació de*	*Utilitat a què es va destinar o es volia destinar*
33. 5 febrer 1937	Casa de camp i jardins de ca la Massona	Tecla Roig Massó	Josep Piñas Serra, alcalde, i Miquel Trilla Robusté i Francesc Robusté Borràs, consellers d'Agricultura i Proveïments, respectivament	Ajuntament	Parc municipal de barriada
34. 5 febrer 1937	Solar i immoble	Josep Travé Benaiges i Ramon Bergadà Ferrando	Josep Piñas Serra, alcalde, i Simó Rodon Rodon, regidor de Treball i Obres Públiques	Ajuntament	Annexió d'un immoble i un cobert afectat per una reforma urbana
35. 5 febrer 1937	Immoble Pl. de la República, 6	Assumpció Trillas Janer	Emili Martí Robert, secretari general del POUM	POUM	Local social del partit
36. 5 febrer 1937	Església del Carme	L'església	Joan Plana Tondo, comissari delegat de la Generalitat de Catalunya a l'Escola del Treball	Escola del Treball	Ampliació dels tallers existents, fins a la data, i a museu industrial
37. 1 abril 1937	c/ General Comerma, 6 conegut per la Fàbrica de Valldoví	Albert Dasca Boada	Joan Mateu Batalla, president del Sindicat de Transports CNT	CNT	Local per la col·lectivitat de Transports de Sang CNT

Quadre núm. 37: Valls: propietats confiscades per a finalitats politicosocials i econòmiques

Data	*Finca confiscada*	*Propietat de*	*Signatari de l'ocupació*	*En representació de*	*Utilitat a què es va destinar o es volia destinar*
38. 15 abril 1937	Immoble c/ Lina Òdena, 32, 1r. i 2n. pis conegut popularment com Els Amics	Josep Saigí o successors	Pere Figuerola Espanyol, president del Sindicat de la Indústria Fabril, Tèxtil, Vestir i Annexes CNT	CNT	Local del Sindicat de la Indústria Fabril, Tèxtil, Vestir i Annexes (Secció Sastreria) CNT
39. 20 maig 1937	Finca Pl. de la República, 13	Lluís Homs Moncusí	Joan Sendra Siscart	PSUC	=
40. 25 maig 1937	Immoble c/ Bonaventura Durruti 20, (abans Baldrich)	Francesc Espanyol Llopis	Francesc Rafí Gatell, president de la Cooperativa Obrera de Fusteria i Ebanisteria	Cooperativa Obrera	Exposició i venda del mobiliari construït a la Cooperativa Obrera de Fusteria i Ebanisteria
41. 28 maig 1937	Immoble c/ General Comerma, 18	Pere Rodon Cabanes	Francesc Rafí Gatell, president de la Cooperativa Obrera de Fusteria i Ebanisteria	Cooperativa Obrera	Taller i despatx de la Cooperativa Obrera
42. 29 maig 1937	Immoble conegut com garatge de Vives	Francesc Vives Pi	Josep Cervelló Rodon, president del Sindicat de Construcció CNT	Sindicat de la Construcció	Local de la Secció Col·lectiva d'Obrers Pintors
43. 30 maig 1937	Baixos immoble Francesc Ascaso, 13, on hi ha instal·lat un cafè	Pau Cartañà Castellà	Agustí Martí Robert, president del Sindicat Gastronòmic (CNT)	CNT	Cafè de la indústria gastronòmica col·lectivitzada

Quadre núm. 37: Valls: propietats confiscades per a finalitats politicosocials i econòmiques

Data	*Finca confiscada*	*Propietat de*	*Signatari de l'ocupació*	*En representació de*	*Utilitat a què es va destinar o es volia destinar*
44. 30 maig 1937	El Castell, pl. de la República, 11, baixos on hi ha instal·lat un bar-cafè	Josep Coll de Romero o successor	Agustí Martí Robert, president del Sindicat Gastronòmic (CNT)	CNT	Bar restaurant de la indústria gastronòmica col·lectivitzada
45. 15 novembre 1936	Immoble C/ Francesc Macià, 8 i 25 Fontscaldes	Antoni Vicens			Casa de la Vila / Delegació municipal
46. 15 novembre 1936	Immoble C/ Francesc Macià, 24 Fontscaldes	Germans Colubí Chánez	Ramon Avellà Rodon	Sindicat de Treballadors de la Terra CNT	Local social
47. 15 novembre 1936	Immoble C/ Francesc Macià, 23 Fontscaldes	Clero. Administrador, Josep M. Benaiges	Ramon Avellà Rodon	Sindicat de Treballadors de la Terra CNT	Secció de Cooperativa de Consum del Sindicat Agrícola
48. 15 novembre 1936	Immoble C/ Francesc Macià, 6 Fontscaldes	Pere Rodon Vidal	Ramon Avellà Rodon	Sindicat de Treballadors de la Terra CNT	Celler vinícola
49. 13 gener 1937	Mina d'aigua	Josep Avellà Folch i Pere Rodon Vidal			
50. 10 setembre 1936	C/ Major, 56. Picamoixons	Jaume Hernández Ferrer	Isidre Serra Forcades	President del Centre Republicà d'Esquerres	Local social
51. 25 setembre 1936	Immoble C/ Francesc Ascaso, 8 (abans Sant Isidre). Picamoixons	Eusebi Roig Vidal	Josep Pujol Català	President del Sindicat d'Oficis Varis de la CNT	Local del Sindicat d'Oficis Varis i de les Joventuts Llibertàries

En alguns casos, s'anotaren aspectes complementaris i interessants en les confiscacions d'immobles i solars.[459] Talment d'alguna més no sabem si va arribar a plec de bé. Seria la demanda que feu el consistori el març

459 Núm. 6. L'acció d'ocupació de les aigües es féu "oposant un dic a la lliure determinació dels que n'eren posseïdors i realitzant així, una veritable ocupació simbòlica". També s'anotava que aquestes aigües "no poden pertànyer, privadament, a cap nucli de veïns privilegiats…".

Núm. 7. Posem les dues signatures en moments diferenciats.

Núm. 9. La finca, a la partida del Bosc, constava d'un predi i un immoble. En el decurs de la guerra, va ser ocupada per les Brigades Internacionals i també fou casa de repòs de soldats convalescents.

Núm. 18. Era al raval de Francesc Ascaso, 1.

Núm. 19. Els dos primers signants de la requisa eren el president i el secretari de la Junta Política d'ERC, i els dos següents eren el president i el secretari de la Junta Administrativa.

Núm. 20. La Quadra de Dasca, al carrer de la Indústria, tenia façana de tres portes amb una llargada total de 24,60 m, dividits en tres trams. Els dos laterals estaven coberts i el del centre, descobert. La fondària d'aquesta edificació era de 12,60 m, a més d'un solar annex que mesurava 15,40 x 13,70 m, situat a la part posterior de l'edifici.

Núm. 24. Tenia dues entrades que donaven al carrer Eixamús.

Núm. 25. Mon Repòs estava situatal camí del Bosc a la carretera de Montblanc, a tocar de les terres de Jacint Segú a la part nord, de Josep Mialet al sud i est, i pel camí Vell a l'oest.

Núm. 26. Els dos solars van ser requisats pel Comitè Local de Milícies, i estaven formats per enderrocs. La propietat de les monges carmelites no es va poder provar en el Registre de la Propietat, "acreditant, en canvi, la tradició i la història ésser propietat de l'organisme que, segles enrera, regia la vida del municipi". L'immoble de Coll de Romero es qualificà de poc valor, i que tenia uns "pocs metres d'hort". Els 400 m^2 del solar s'oferí a l'Estat i aquest, segons la documentació, ja ho havia acceptat, per edificar-hi un immoble per al servei de Correus i Telègrafs. Aquesta peça devia ser la nineta dels ulls, ja que, quan l'alcalde Josep Piñas va trametre una sèrie d'actes d'ocupació a la Comissió de Responsabilitats, el 8 d'abril de 1937, hi va escriure que "L'ajuntament… prega, pel meu conducte, a la Comissió de Responsabilitats que activi, en el màxim possible, la llur adjudicació definitiva sobretot referent als 400 m^2…". El projecte no s'executà.

Núm. 31. La finca era al Passeig de l'Estació, a la banda dreta en direcció a l'estació, abans d'arribar al lloc d'esplai "Joia Vallenca". Era coneguda com l'Hort del Titit, tota l'extensió de terreny "que s'inclou entre l'esmentat lloc d'esplai i el camí de mas Miquel i entre el Passeig de l'Estació i el torrent que corre, uns metres més al fons".

Núm. 32. La masia de Ribes estava situada a la carretera de Puigpelat. El propietari era veí de Barcelona. S'hi deia que la granja "ha estat ja construïda, en aquests darrers mesos, complint les directrius de la Generalitat recomanant la cria d'aviram".

Núm. 33. La finca tenia dos jornals.

Núm. 34. Els solars estaven situats a la plaça de Prat de la Riba i als carrers adjunts del General Comerma i de Barcelona. El solar estava format per l'enderroc d'un immoble de Josep Travé de 50,30 m^2 i per un cobert de 8,88 m^2 de Ramon Bergadà, i hi havia anotada l'expressió inconcreta de la propietat "segons sembla". Els dos van ser adjuntats a l'immoble número 3 de la plaça Prat de la Riba, "per restar el referit immoble summament afectat per la reforma urbana allí realitzada".

de 1937 a F. Ribas Soberano de Barcelona demanant la cessió del 'Bosc de Rodríguez' a l'objecte d'instal·lar-hi un sanatori tuberculós.[460] El 5 d'agost l'Ajuntament demanà al registrador de la Propietat a qui pertanyia la casa del carrer de l'Escorxador, 2, l'exconvent del Cor de Maria, i la del passeig del Cementiri, coneguda com de les Germanetes dels Pobres. El mateix dia 5, el consistori va remetre un ofici al Comitè de Defensa Passiva agraint la donació del Bosc de Peixets i fent-lo avinent que podia fer el que li semblés oportú respecte dels immobles de Lluís Colubí i de Francesca Cosidó Dasca. En relació amb el número 6, l'Ajuntament va enviar una carta al Comitè en què manifestava que, quant al problema de les aigües —crònic—, aquest podia obrar "en forma enèrgica i expeditiva". Pel que fa als immobles que utilitzà, el Comitè retornà el que hi trobà de conjunt, però no el particular. Per exemple, relacionat amb el convent de les monges franceses, anuncià que les escolars i les pensionistes que, fins al moment de l'ocupació, en feien ús o s'hi hostatjaven, podien passar a recollir el que era seu per les oficines del Comitè, o sigui, per l'Ajuntament. Igualment, el 6 de setembre va indicar-ho respecte de les oficines expropiades d'Eduard Oller, Tomàs Caylà i el notari Barraquer, on hi havia documentació diversa de plets, avinences, testaments o de successions patrimonials en curs.[461]

D'altra banda, les propietats urbanes confiscades per les col·lectivitats agrícoles de Valls i Fontscaldes van ser aquestes:

Núm. 35. El 18 d'agost de 1937 la propietària va escriure al conseller d'Economia de l'Ajuntament reclamant el pis que se li havia pres, per haver cessat el partit del POUM. ACAC. Fons Ajuntament de Valls. Sèrie comunicats i ordes.

Núm. 36. L'església estava al costat de l'immoble on hi havia la referida escola.

Núm. 42. L'entrada principal era pel carrer Anselm Clavé, 37.

Núm. 45. El 23 de desembre de 1936, l'alcalde-president de Valls, Josep Piñas Serra, en representació de l'Ajuntament, se l'apropià i hi féu constar que es destinaria a Casa de la Vila —Delegació.

460 ACAC. Fons Ajuntament de Valls. Libro Registro 1935-1937. Francesc Ribas i Soberano, metge, el 1933 havia inaugurat el sanatori de Puigdolena, a Sant Quirze Savaja, al Moianès.

461 A ACAC. Valls. Administració general / Llibre Registre sortida de documents 1935-37. —2.22.74; 1.7.499. El 23 de novembre de 1936, el consistori va trametre una carta a Albert Dasca perquè desallotgés un immoble del carrer de Boronat, 28.

Quadre núm. 38: Locals i immobles comissats per la Col·lectivitat Agrícola de Valls				
Data d'ocupació	*Immoble confiscat*	*Propietari*	*Signants de la confiscació*	Ús que se'n donà
1. 7 setembre 1936	Edifici Sindicat Agrícola	Propietat de socis, indeterminats	Joan Busquets Queralt i Josep Bofarull Casas, president i secretari del Sindicat Societat Agrícola de Valls	Celler del Sindicat Societat Agrícola
2. 15 setembre 1936	Exesglésia de Sant Francesc a la plaça de Sant Francesc	Església	Joan Güell Calbet, president del Sindicat de Treballadors del Camp CNT	Magatzem de mercaderies agrícoles de la col·lectivitat
3. 15 setembre 1936	Immoble raval de Sant Antoni, 16. Conegut popularment com "sòtanos i graig de la casa Dasque"	Albert Dasca Boada	Joan Güell Calbet, president del Sindicat de Treballadors del Camp CNT	Magatzem d'eines, garatge i per a l'elaboració d'adobs de la col·lectivitat
4. 25 novembre 1936	Local denominat Caserna de Cavalleria	Banc de Valls	Joan Güell Calbet, president del Sindicat de Treballadors del Camp CNT	Magatzem de la Col·lectivitat Agrícola
5. 15 març 1937	Immoble C/ Francesc Macià, 12, conegut popularment amb el nom d'Anton de Fontscaldes	Anton Rodon Porta	Joan Güell Calbet, president del Sindicat de Treballadors del Camp CNT	Magatzem d'elaboració d'oli de la col·lectivitat[1]
6. 17 maig 1937	Immoble	Francesc Ballester	-	Magatzem d'elaboració d'oli de la col·lectivitat

1 A *Història de Valls,* hi posa, erròniament, que era de Fontscaldes.

I aquestes, les de Fontscaldes:

Quadre núm. 39: Locals i immobles comissats per la Col·lectivitat Agrícola de Fontscaldes					
Data d'ocupació	*Immoble confiscat*	*Propietari*	*Signatari de l'ocupació*	*En representació de*	Ús que s'hi donà
1. 15 novembre 1936	Immoble C/ de la Font, 4	Anton Rodon Porta	Ramon Avellà Rodon	Sindicat de Treballadors de la Terra CNT	Estatge de la col·lectivitat
2. 15 novembre 1936	Immoble C/ Francesc Macià, 4	Germans Colubí Chánez	Ramon Avellà Rodon	Sindicat de Treballadors de la Terra CNT	Garatge
3. 15 novembre 1936	Immoble C/ de la Font, 9	Úrsula Pi o successors	Ramon Avellà Rodon	Sindicat de Treballadors de la Terra CNT	Celler

Aquestes confiscacions i altres que es veuran més endavant van trametre's a Barcelona per la seva legalització. Hi ha constància que el 18 d'octubre de 1936 i el 28 de juny de 1937 es van enviar a la Comissió de Responsabilitats del Departament de Finances de la Generalitat.

Per l'indicat, la col·lectivització urbana de Valls, Fontscaldes i Picamoixons agafà un volum de seixanta propietats, nou dels quals se'ls van apropiar les dues col·lectivitats. En conjunt, la confiscació va portar el segell de tots els partits i sindicats en actiu, i qui més qui menys va comissar el local que li va convenir de la plèiade d'oferta que hi va haver, sobretot, per la fugida dels principals industrials, escapolits cap a Barcelona, passats a la veïna França o reentrats a la zona rebel. Observem que la CNT va emportar-se el gruix de les expropiacions, repartides pels diversos sindicats, cadascuna demanada per la junta local respectiva. No s'haurien de descuidar, però, les confiscacions realitzades per l'Ajuntament —algunes, vist amb la perspectiva del temps, resultaren vàlides i rendibles per al municipi—, ni les de la UGT, les del PSUC, les d'ERC o les del POUM, a banda de l'absència de la UdR pel que representava i que a Valls no va agafar forma. Una atenció especial són les que es realitzaren pel Consell de l'Escola Nova Unificada, les de les diverses cooperatives i fins per l'Escola del Treball.[462]

462 Casas-Mercadé, Ferran: *Valls: la guerra civil… [Op. cit.]*. Valls, 1982, p. 138-139, assenyala diverses confiscacions fetes pel Comitè, dient que l'Ajuntament se les va fer seves a contracor —textualment, que "l'ambient no li deixava cap altra alternativa"— i que l'escapatòria va ser passar la resolució definitiva a la Comissió de Responsabilitats Polítiques del Departament de Finances de la Generalitat de Catalunya, cosa que no s'adiu amb la realitat, perquè les finques comissades pel Comitè, partits polítics diversos, cooperatives, etc., hagueren de passar per la referida Comissió. Les finques i els immobles que cita són les aigües de

D'altra banda, tal com està indicat en els dos quadres darrers —número 37 i 38—, una petita part de les actes confiscadores fan referència expressa a immobles que es va fer seus la col·lectivització agrària. El col·lectiu agrari vallenc n'agafà sis, inicialment, a partir del Comitè de Defensa Pública, que, ben aviat, va esdevenir Comitè Local de Milícies Antifeixistes. A Fontscaldes, la col·lectivitat n'arrambà tres per als seus interessos, també comandats per la CNT.

La col·lectivitat s'adreçà a la Conselleria de Finances de la corporació municipal vallenca el 26 de setembre de 1936 per demanar que se li proporcionés "una premsa contínua nº 3 amb el seu motor i a més una premsa per a treure el vi". També, aviat, va rebre l'ajuda d'una màquina de segar, aconseguida per voluntat personal del secretari general de les Joventuts Llibertàries de Catalunya, Fidel Miró, fill del Pla i vinculat a l'Alt Camp.

Altrament, en el torn de passar comptes a la Comissió de Responsabilitats del que s'agafà, només hi ha part de la documentació dels germans Colubí —concretada en la persona de Ramon— i de cap altra persona de les que se'ls decomissaren propietats urbanes. Dels quatre documents possibles per tancar el tema, només se'n troben dos. Un es refereix a una ampliatòria que féu el mateix Ramon Avellà, president del Sindicat de Treballadors del Camp de la CNT, al juny de 1937, en què deia que els germans Colubí eren feixistes declarats i que un d'ells, sense concretar quin, al juliol de 1936 s'havia rebel·lat contra el Govern i havia estat jutjat en consell sumaríssim. L'altre document, emès per l'Audiència Territorial de Catalunya al desembre de 1937, ratificava oficialment la versió donada anteriorment, citant el número del sumari instruït pel Jutjat Especial Popular per delicte de rebel·lió militar, amb sentència condemnatòria a Ramon de Colubí i Chánez de reclusió perpètua.

A aquestes confiscacions caldria sumar-hi les que s'agencià el Departament d'Economia del consistori ja que en data indeterminada tenia les claus de 50 masies i 20 pisos. Com exemple quant a masies tenien la de Josep Murià al Bosc, la masia de Minguet al tomb del Balcó, la del bosc de

---

la ciutat; un solar a la plaça de les Garrofes; un terreny comprès entre el lloc d'esplai situat al Passeig de l'Estació, conegut com "la Joia Vallenca", i el camí de mas Miquel i el torrent; el solar de 400 m^2 que deixà l'enderroc de l'edifici del Pati; la casa de camp de la masia de Ribes; la masia pujant al Passeig de l'Estació, coneguda com masia de la Massona; el solar que s'obria a l'entorn de l'immoble número 5 de la plaça de Prat de la Riba, i els immobles 8 i 9 del carrer Francesc Macià de Fontscaldes i Picamoixons, respectivament.

Cameta, la masia de Mitgeret –arquitecte-, la de Xapes, etc. Quan a cases o pisos disposaven dels pisos del Castell, de la casa de la Caixa de Pensions del carrer Baldrich, 12, 3., la casa de Barbat al Forn Nou, l'església dels Caputxins, la casa de Maria de la Glòria Tomàs de las Bárcenas al carrer d'en Bosc, etc.[463]

La confiscació i la col·lectivització de terres de Valls va ser un altre episodi. En cercles confederals i des d'òptiques de funcionament, la collectivitat vallenca sempre se la va considerar ben organitzada. Se la conegué amb el nom de "El Col·lectiu" i, ja des de l'esclat de la revolta, el Sindicat de la CNT n'agafà les regnes. En el primer Ple Agrari de la comarcal de Valls del qual es té notícia, celebrat el 22 d'agost de 1936 al local de la Federació Local de Valls, el bloc de la col·lectivització hi fou present. S'hi parlà d'aspectes jurídics, de l'expropiació de terres mal cultivades, de l'intercanvi entre pagesos i industrials, entre altres temes.[464] Entre els acords, cal consignar que el 50% dels arrendaments i part dels fruits dels arrendadors i dels parcers que aquests lliuraven al propietari, havien de donar-los al Comitè Antifeixista per tal de contribuir a les milícies del front i per posar en marxa la nova societat que naixia.

El moviment organitzatiu pagès vallenc s'articulà a l'entorn del local i la infraestructura de la Societat Agrícola, el Comitè de Milícies, el Consell Municipal i el Sindicat de Treballadors del Camp. Ben aviat —el 19 de desembre de 1936— va estar prohibit a la Societat de vendre productes a l'estranger, d'igual manera que a altres exportadors sense autorització de la Conselleria de Proveïments. Talment, una de les primeres accions del Comitè —el 13 d'agost de 1936— va ser saber les existències d'adobs minerals i orgànics existents a les cases de venda de Valls, a instància de la Conselleria d'Economia de Barcelona. En els oficis que van sortir del consistori, es demanava que en cinc dies responguessin.[465] El 16 de febrer de 1937, novament el Consell Municipal determinà que en quaranta-vuit hores els comerciants havien de presentar la relació d'existències d'ametlles i avellanes.

463 ACAC. Ajuntament de Valls. Comunicats i ordres.

464 16 agost 1936, *SO*, p. 13, hi ha els punts del Ple i, a 29 agost 1936, *SO*, p. 12, st. Anteo, hi ha els resultats.

465 Pel que fa a adobs, van rebre la demanda J. Barrau i Cia., Enric Ribé, vda. Gomà, Albert Vives, Albert Parés, el Sindicat Agrícola i la Societat Agrícola. Per comerciants de fruits secs, van rebre cartes Ramon Florensa, Enric Ribé, Albert Vives, Ramon Guasch Estradé, Josep Torrella Solé, Albert Parés, Anton Sans, Josep Serret i la Societat Agrícola.

El Sindicat de Treballadors del Camp CNT aglutinà també directrius. L'1 de setembre va pregonar que tots els seus associats jornalers tenien l'obligació d'allistar-se a la Borsa de Treball, i també donà l'avís que tots aquells pagesos que necessitessin jornalers havien de passar per la Secretaria. Els fets, ràpids, es precipitaren quant a organització. El 3 de setembre, el Comitè declarà que, als propietaris de finques que havien estat expropiades, els era prohibida la recol·lecció de fruits. Cinc dies després, va emetre un altre avís indicant que tenia constància d'individus que es dedicaven al pillatge de productes del camp i va advertir-los del que s'exposaven en format de sancions. Alhora, aquest mateix setembre —dia 8— començava el que esdevindria usual en temps de guerra: la declaració d'ametlles i avellanes al local de la Societat Agrícola a demanda d'organismes oficials. Després vingueren la dels colliters de verema, blat, civada, ordi, garrofes i altres llegums.

Les finques rústiques que el Sindicat de Treballadors del Camp de la CNT va confiscar van ser moltes. Informacions de passada la guerra indicaren que s'havien expropiat terres de setanta-dos propietaris, xifra versemblant si atenem al fet que algunes pertanyien a més d'un propietari, a banda de les que posseïen alguns capellans.[466] Realment costa identificar amb precisió el canvi de propietat que es produí, excepte en alguns casos clars. La circumstàncies que ho determinen és la variabilitat de les fonts. Aquí treballarem amb quatre fonts, diverses, per ajustar la realitat del que succeí.

a) Una primera serà a partir dels pregons que es divulgaren des del Comitè, en una crida a explicar als propietaris i als jornalers, parcers i arrendataris el procés col·lectitzador que s'engegava. Aquesta acció va ser realitzada, bàsicament al llarg del 1936.

b) Una segona via s'ha obtingut de quan l'Ajuntament de Valls va trametre al Consell d'Agricultura de la Generalitat a Barcelona la relació de persones subjectes a ser investigades pel tema que se'ls havia agafat terra, a efectes de poder legalitzar-ne la usurpació parcial o total de les seves propietats. Aquesta acció va iniciar-se el 7 d'octubre de 1937.

466 *Crónica de Valls 1941. Decenario de Nuestra Señora de la Candela*. Ed. Impremta Castells, Valls, 1941.

c) Una tercera font va esdevenir de la demanda que l'Ajuntament va cursar al Registre de la Propietat de Valls, l'agost del 1937, en el sentit de voler definir la propietat real de la persona a qui s'havia agafat terra, així com precisar les característiques de la finca.

d) Una quarta va ser quan la Societat Sindicat Agrícola (Secció de Treball Col·lectiu) va cursar la petició a la Conselleria d'Economia del consistori vallenc, sense data, ajustant la demanda a les seves necessitats.

a) La informació que es generà quan el Comitè i el Sindicat de Treballadors del Camp de la CNT cridaren els propietaris vallencs subjectes a ser expropiats, es pot concretar en cinquanta-nou. La tanda de pregons iniciada el 19 de setembre de 1936 així ho indica.[467] En el primer avís, es posava en coneixement dels expropietaris que havien de passar per la Secretaria del Sindicat de Treballadors del Camp CNT "per asunto de interés, cas de no poder venir els interessats que passi algun dels seus familiars". En aquest mateix context, el Sindicat de Treballadors del Camp, en data indeterminada de setembre, convocà "els companys afectats per la determinació del Comitè d'Incautacions", demanant l'assistència dels jornalers, parcers i arrendadors de terres comissades "per tal d'orientarlos respecte a el que els caldrà fer d'ací en endavant". Seria en aquesta reunió que el sindicat donaria les primeres orientacions de les terres requisades que passaven per diverses variables: per donar llibertat a jornalers, parcers i arrendadors perquè poguessin optar per entrar a formar part de la col·lectivitat o per continuar portant les terres del propietari afectat igual com abans del cop d'estat. En aquest context, coneixem els propietaris als quals s'avisà que se'ls agafaria terra, el nom dels quals adjuntem en el quadre següent. Convé dir que la majoria era de propietaris industrials, advocats, banquers, arquitectes, notaris, etc., o de persones que no residien al poble i que les tenien cedides a parts o en arrendament.[468]

467 *Relación de los pregones durante la guerra.* Col·lecció compilada pel pregoner Agustí Pena Tondo (Valls).

468 Agraïm a l'arxiver municipal Jep Martí la precisió d'algun nom i la concreció familiar. També a Salvador Cabré, de l'ACAC Valls, per recerques concretes i de detall.

Quadre núm. 40: Valls: propietaris subjectes a ser expropiats			
Nom	*Professió*	*Nom*	*Professió*
1. Serafina Avellà Costas	-	30. Maria Mestres Segú	-
2. Maria Badia Bartra (Xafelligams)	-	31. Ramona Mestres Segú	-
3. Francesc Ballester Fàbregas	Propietari	32. Dolors Miracle Mestres, vda. de Barbat	-
4. Joan Baptista Vives Anguera (Borni de Vives)	Propietari	33. Josep Miró Vives	Comerciant de vins
5. Josep M. Barrau Flaquer i Enric Vintró	-	34. Lluís Montserrat Cuadrada (Cardona)	Propietari
6. Amadeu Basora Figuerola	-	35. Josep Montserrat Hernández, que es creu que les posseeix Assumpció Trilla Serra	-
7. Josep Blat Salgot (mas d'en Borràs, Palau de Reig)	Propietari	36. Josep M. Montserrat Llopis	-
8. Joan Casas Bofarull (Vallenetas)	Industrial	37. Fidel de Moragas Rodés (Moragas)	-
9. Francesc Civit Bofarull	-	38. Josep Morià Calbet	Advocat
10. Andreu Clariana Fàbregas	Propietari	39. Maria Dolors [Muret Gelambí] i Carme Muret [Gelambí]	Propietàries
11. Joan Cosidó Calbet	Barber	40. Maria Musté Ballester	-
12. Raimon Cosidó Dasca (Morató)	Propietari	41. Francesc Miquel Oller (Fideuer)	Rendista
13. Marina Cosidó Tell	-	42. Assumpció Oliva Baldrich	Industrial
14. Francesca Cunillera Vivó	-	43. Dolors Pi Vives	Propietària
15 .Antònia Dalmau Bella	Propietària	44. Joan Rius Bertran	Veterinari
16. Albert Dasca Boada	Industrial i polític	45. Domènec Robusté Recasens	Propietari
17. Francesc Dasca Boada	Notari	46. Prudenci Rodon Bofarull i Maria Queralt Ferran (Nane)	Comerciants

Quadre núm. 40: Valls: propietaris subjectes a ser expropiats			
Nom	*Professió*	*Nom*	*Professió*
18. Joan Duran Piñas (Mandanya) i de tots els seus familiars, ja que es creu que les posseïa	Propietari	47. Eugeni Rodon Dalmau	-
19. Ignasi Esteve Grau (Cameta)	Industrial	48. Hortènsia Rodon Ferrer	Propietària
20. Pau Farré Dalmau	Comerciant de vins	49. Eusebi Roig Vidal	-
21. Victòria Ferrer Parera	-	50. Francesc Sedó Babot (Sedó)	Propietari
22. Florentina Forés Nadal, vda. de Pere Cabestany Giné	Propietària	51. Estanislau Tell Bonanat	Propietari
23. Josep Garriga Tomàs	Dependent	52. Lluís Tomàs Masgoret	-
24. Teresa Homs Dasca	-	53. Terres dels excapellans	-
25. Francesc Ixart i de Moragas	-	54. Ramon Tomàs Homs	-
26. Josep Ixart i de Moragas	-	55. Joan Maria Tomàs Tellado	Propietari
27. Josep Massó Jové	-	56. Rosa Ulldemolins Montserrat	-
28. Josepa Martí Roig (Todó)	Propietària	57. Felip Veciana de Berenguer	-
29. Cèsar Martinell Brunet	Arquitecte i propietari	58. Josep M. Veciana Prats (Térmens)	Propietari
		59. Josep M Vives Castellet	Arquitecte

Per aquesta informació, se sap de propietaris, com a mínim, que van tenir terra requisada, la qual cosa no vol dir col·lectivitzada, segons l'indicat anteriorment. Diem "com a mínim" pel fet que, del número 53, que consta com terres d'excapellans, no se'n pot precisar amb exactitud de quants estem parlant, i d'altres també per poc definides.[469]

El pas següent i pertinent va ser passar-ho al Comitè d'Apropiacions, que depenia del Departament de Justícia i Dret de la Generalitat de Catalunya, per tal de donar-hi validesa. Sabem que, el 16 d'octubre de 1936, una remesa de propietats va passar pel Registre de la Propietat a fi de poder emplenar els papers que demanava la Generalitat.

Demostratiu que la col·lectivitat agrícola tot el que tenia ho havia de demanar al Comitè i després a l'Ajuntament queda reflectit en la carta que va trametre al conseller d'Economia del consistori vallenc el 22 de desembre de 1936. La missiva recordava al conseller la demanda feta a aquest departament dels soterranis de ca Dasca, tota vegada que no havia rebut resposta. Concretava que els obrers industrials s'havien incautat de la fàbrica "i a mes del compta corrent del banc", recordant que la casa Dasca també hi havia treballadors pagesos, i que "per lo tant tambe tenen el dret d'incautas de las mercaderias de la casa", per la qual cosa la col·lectivitat feia la petició atès que tots els pagesos que hi treballaven havien ingressat a la Secció de Treball Col·lectiu. Respecte als baixos es demanaven perquè asseguraven tenir "tambe la necessitat d'estiba i lloc per poguei condui l'oli".

El 8 d'abril de 1937, l'alcalde Josep Piñas va trametre una demanda de les confiscacions i terres expropiades a la Comissió de Responsabilitats i hi féu constar un apunt específic, concret. Escrigué que "l'Ajuntament de la meva presidència prega, pel meu conducte, a la Comissió de Responsabilitats que activi, en el màxim possible, la llur adjudicació definitiva sobretot referents als 400 metros quadrats de solar per edificar-hi un edifici destinat als serveis de Correus i Telègraf". L'1 de juliol trameté una nova remesa i el 2 d'agost, l'acta d'ocupació d'ERC.

469 A ANC. Sant Cugat. Fons: Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. Lligall 157, apareix una relació nominal de propietaris als quals confiscaren propietats. Hi consta Maria de la Glòria Tomàs Tellado, malgrat no especificar de quina finca o terra parla. Alguns, pocs, eren morts. Els hereus encara no havien pres inventari.

b) Talment, el 7 d'octubre de 1937, la informació oficial ajuda a determinar amb més claredat el volum de terres confiscades/expropiades, que es van arrabassar als nucli de Valls i a les poblacions agregades de Picamoixons i Fontscaldes. En aquesta data es lliurà l'expedient confeccionat per l'Ajuntament de Valls al Departament del Consell d'Agricultura de la Generalitat, demanant per declarar subjectes de tenir responsabilitats a 88 propietaris. En alguns casos afectaven a dues o més persones de la família demostratiu que la propietat de la terra podia ser compartida. Rebuda la documentació a Barcelona per part de J. Santaló, el secretari del Consell d'Agricultura de la Generalitat, aquesta informació seguí el procés rutinari. El secretari va trametre un ofici a la Junta Municipal Agrària de Valls, com pertocava, per tal de recollir les informacions i dades d'aquestes persones per si eren subjectes a responsabilitats, les quals eren del tot necessàries com elements de judici a la Ponència de Responsabilitats del Consell d'Agricultura. A més a més, oficialment s'instava a que la Junta Municipal Agrària assabentés a totes les organitzacions sindicals i polítiques del terme municipal, "dels noms que es pretenien declarar incursos en responsabilitats, invitant-los que donin informacions i dades al seu abast". Finalment instava a la Junta Municipal Agrària que recollís les informacions que rebés, conjuntament amb un redactat propi, i un cop tot ple es trametés amb urgència al Consell d'Agricultura.

Un total de 42 persones de la primera llista del Comitè coincidiren amb les 88 indicades.[470] Així doncs, a les ja ressenyades se n'hi afegiren 46 més a qui se'ls havia agafat terra configurant el total de 88. Les 46 persones consignades, noves, eren aquestes:

Josep M. Anguela	Josep Avellà Folch	Joan Barrabeig Crusells	Lluís Bosch Porta
Teresa Cartañà i Castellà	Francesc Cistaré Voltas	Francesc Civit Català	Lluís Clos Sastre

470 Les 17 que no hi figuren són els propietats individuals o compartits: Francesc Ballester Fàbregas, Joan Bta. Vives Anguera, Josep M. Barrau Flaquer i Enric Vintró, Francesc Civit Bofarull, Joan Cosidó Calbet, Pau Farré Dalmau, Francesc Ixart i de Moragas, Lluís Monserrat Cuadrada, Josep Montserrat Hernández, Josep M. Montserrat Llopis, M. Dolors i Carme Mulet Gelambí, Dolors Pi Vives, Prudenci Rodon Bofarull i Maria Queralt Ferran, Francesc Roca Vidal, Eugeni Rodon Dalmau, Joan M. —i Maria de la Glòria— Tomàs Tellado i Josep Martí Roig. Tampoc s'indicà el nom inconcret que s'havia considerat de "terres dels excapellans".

Lluís, Josep i Ramon de Colubí i Chánez	Francesc Coll Martí	Josep Coll de Romero	Narcís Costas Ribas
Assumpció Dilla	Ignasi Esteve Sauqué	Francesc Farré Robert	Francesc Figuerola Massó
Gabriel Figuerola Massó	Pau Figuerola Montserrat	Florentina Forès Nadal	Teresa Gimeno Gil i Pere
Miquel Jové Arnavat	Pere Jové Forès	Josep M. Laseosa	Gaietà Llagostera Balcells
Josepa Martí Roig	Lluís Monserrat Cuadrada	Francesc Montserrat Briansó	Joan Nadal Solé
Eduard Oller Mallol	Josep i Anton Panadés Magriñà	Dolors Papiol Dalmau	Úrsula Pi Vicens
Lluïsa, Carme i Rosa Plana Fornells	Joan Plana Jansà	Enric Ribé Fàbregas	Anselm del Riu Fontanilles
Magí i Àngela Rius Trullàs	Francesc Roca Vidal	Maria Rodon Avellà	Anton Rodon Porta
Josep i Pere Rodon [Vidal]	Josué i Dolors Roig Pasalaigua	Emili Salvany Montserrat	Josep Serra Fargas
Maria de la Glòria Tomàs Tellado	Joan Vivas Anguera		

c) La tercera via de concretar quines terres s'agafaren prové del 25 d'agost de 1937, data en què el conseller Josep Avellà Rodon va trametre un ofici al Registre de la Propietat de Valls demanant les certificacions de terres de 14 ciutadans més, a fi i efecte de complimentar disposicions emanades de la superioritat. D'aquests, set ja ha havien sortit ressenyats en les dues anteriors llistes, per la qual cosa es consideraran 7 ciutadans més que se'ls instava procés per expropiació de propietats.[471] Són aquets:

471 Els set propietaris que sortien de les anteriors llistes presentes algunes peculiaritats Francesc Ixart i de Moragas i Josep M. Montserrat Llopis provenen de la llista perpetrada pel Comitè, d'igual manera que Joan, Maria, Dolors i Carme Muret Gelambí, ampliada amb més germans. Josep Rodon Montserrat prové de la llista enviada a Barcelona per demanar-ne la responsabilitat. En el cas de Joan Barrabeig Crusells prové també de la llista tramesa a Barcelona, concretant, però, que es demanava per la peça de terra coneguda com "Mas de Fuguet" i una altra coneguda com "La Finó", d'igual manera que Josep i Pere Rodon Vidal que es demanava per la peça de terra coneguda com a "Mas de Simon". Un cas diferent és que se cita d'Assumpció Trillas Janer i Josep Cabestany Hernández, els quals amb cognoms variats corresponen surten citats a la llista del Comitè.

Esteve Bonet Farré	Pau Cartañà Castellà	Joan Cunillera Miret	Llorenç i Francesc Guàrdia Piñas
Pere Güell Montserrat	Macià Piñas Lari	Joan Sanromà Plana	

d) Altrament, la Societat Sindicat Agrícola de Valls en nom de la Secció de Treball Col·lectiu CNT-AIT va trametre a la Conselleria d'Economia de l'Ajuntament, en data indeterminada, una relació de propietaris, parcers i arrendadors que tenien finques enclavades al terme municipal de Valls, la incautació de les quals era interessada.[472] Aquesta relació aporta a qui s'agafà terra per la col·lectivitat. Tot i que podria ben ser que aquesta relació no fos exactament tota la que es va agafar, val a dir que marca la pauta del que va esdevenir. En total la col·lectivitat agafà terra almenys de 24 propietaris.

A tenor d'aquesta documentació de la col·lectivizació permet veure-hi dos perfils: un, que s'agafaren terres de propietaris que no les duien ells mateixos, significativament de comerciants i industrials, terres que no vol dir que no es treballessin, i un segon que es confiscaren terres que les tenien en usdefruit parcers i arrendadors que en posseïen amb escreix, i que per tant per portar-les en condicions havien de llogar. Alhora hi ha un tercer apunt de maquinària, poc significatiu.

Un primer bloc es refereix a 17 propietaris. Aquestes finques s'hi feu constar que "es demanen per no cultivar les terres els propietaris pels seus propis braços i, a més, per ésser tots comerciants i industrials". Aquesta és la relació.

1. Francesc Romeu [Pairot], Garí. Les finques situades a la Plana i Ruanes, com també el carro i l'animal.

2. Gabriel Boladeras [Castells]. Les finques situades als Calders, Baiona i la Serra (horta), carro i animal.

3. Josep Torrella [Solé]. Finca camí de Bellavista.

4. Francesc Esteve. L'horta de la carretera d'Alcover.

5. Ramon Florensa. L'horta de la carretera d'Alcover.

6. Ramon Dalmau Gaya. Les finques situades a la Serra (horta), Palau de Reig i Tomb del Balcó.

7. Francesc Llagostera. Finca de la Plana d'en Berga.

472 ACAC. Fons Ajuntament de Valls. Comunicats i ordres.

8. Lluís Homs [Pintó]. Plana d'en Berga

9. Joan Figuerola. Les finques del partida del Burgà.

10. Ferran Esteve. Finques de la partida Baiona.

11. Nicolau Cirac Fontova. Finques de la Plana.

12. Sastre Català [Josep Maria Català Olivé]. Terres de la Plana.

13. Saigí [Grau]. Terres del Tomb del Balcó.

14. Paulí Guivernau. De Baiona.

15. Teresa Cartañà Castelló. De la Verneda.

16. Germanes de Raimon Cusidó [Dasca]. Finques del Bosc i Baiona, com el carro i l'animal.

17. Esposa de Francesc Sedó [Babot]. Finca del Bosc.

Una segona remesa era la demanda de terra incautada parcialment al pagès, propietari, que a ulls del Col·lectiu en tenia massa per conrear, i que per tant no la podia portar sol, adduint en paraules del Col·lectiu, que els seus propietaris no se les poden cultivar amb els seus propis braços. Afegint-hi també que n'agafaven també perquè el propietari o el parcer no hagués de llogar, deixant-los en aquest cas al qui la menava amb terra suficient, perquè pogués viure. Aquests serien per tant els set casos següents —del 18 al 24.

18. Es demanà l'hort de Pau Tondo [Vives] de hort de la Bandereta, per ésser terres de Dasca i tenir les terres incautades, opinant que com era sol a treballar ja tenia prou terra per cultivar ja que li quedaven 10 jornals a la carretera del Pla i dos trossos de terra a la Plana de 12 jornals. Altrament damunt de l'hort de la Bandereta tenia dos jornals d'horta que eren de Pau Vives i com que ja tenia terra suficient per treballar també es demanava que se li expropiés.

19. Pau Güell Escarrabina tenia incautades les propietats. Es demanaven 3 jornals de la Serra i 4 de la Bovera. Per treballar ell li quedaven 8 jornals d'horta als Calders i 8 al Fornàs.

20. Joan Fargas Carlons també tenia les propietats incautades. Es demanaven 2 jornals de la carretera de Puigpelat, 3 jornals de la carretera de Bellavista i 10 jornals als Calders. Argumentaven que li quedava terra suficient per a treballar amb 8 jornals d'horta als Fontanals, 4 jornals a la Verneda i un tros a les Quadres, sense precisar-hi cabuda.

21. Gabriel Ferré, pare. Es deia que era sol a cultivar i per tant se li demanaven 6 jornals d'horta del Rec de la Móra. A ell, a la mateixa finca li quedaven per cultivar 4 jornals horta i 2 més a la partida Ruanes.

22. Josep Robusté Carret. Se li demanaven 3 jornals de la partida dels Fontanals i 2 del Camí del Riu. Per cultivar-ne ell li quedaven 4 jornals d'horta al Freixa, 4 a la Plana i 2 a Palau de Reig.

23. Josep Jové, Lligams, se li demanava terres de l'Hort i la Verneda.

24. Es demanà també l'Hort de l'Ignasi del Paisà, propietat de la Vda. de Magí Magriñà. Per la propietària se li deixaven 3 jornals d'horta a la carretera d'Alcover, 1 als Fontanals, 5 a la Martinenquera i altres propietats. En aquesta demanda s'hi incloïen les llavors i útils per fer planter, atès que se'l considerava feixista.

Una tercera demanda, curta, anava en el sentit de petició de maquinària, per poder operar.

25. Per poder elaborar la collita de l'oli es demanava que s'incautés el trull d'Anton Rodon de Fontscaldes.

Aquesta demanda del Col·lectiu podria ser la que va cursar l'alcalde, el 29 de gener de 1937, al cap de les minories de l'ERC, PSUC, CNT i POUM "trametent ofici, detallant per indicació del Conseller d'Economia, de les finques rústiques l'apropiació de les quals ha sol·licitat el Sindicat Agrícola (Secció de Treball Col·lectiu) CNT a fi de que pugui informar sobre ells en el moment oportú."

Talment les demandes seguirien, esporàdicament. Es té constància de la formulada el febrer del 1937, per J. P. Mercadé, secretari de la col·lectivitat demanant els bosc de Cameta, el de Moragas i la Verneda de Tudó per guardar-hi estris.

Del precedent en resulta que el volum de terres que van ser confiscades i en alguns casos col·lectivitzades va afectar a 136 propietaris, bàsicament propietaris i comerciants, xifra que s'hauria de reduir pel fet que en alguns casos apareixen germans o familiars en llistats diferents, o fins difunts en què el propietari nou no havia pres inventari. Això no treu el volum confiscat fos significatiu. La comparança amb el total de la població agrària de Valls que consta al Cens Sindical Agrari de desembre de 1937 era de 842 pagesos.[473]

473 Els 112 propietaris surten de la suma de 42, 46 i 24 que hem localitzat. Els 842 pagesos apareixen del Cens Sindical Agrari que va haver de presentar l'Ajuntament per poder fer les eleccions de gener de 1938 a la Societat Sindicat Agrícola. Cal recordar que hi són tots els pagesos enquadrats ja que per llei els productes de la collita havien de passar per la referida entitat.

En el subsegüent pas que seguia, el tràmit a la Comissió de Responsabilitats, només hi consta l'expedient d'Albert Dasca. A l'octubre de 1938, es comunicà l'ordre de citació en el DOG, que sortí el dia 21. Per aquesta comesa, sabem tant de l'informe de les seves propietats com del que emeteren els partits polítics i centrals sindicals sobre la seva persona. La relació de les propietats es demanà, com era preceptiu, al Registre de la Propietat i als serveis tècnics de l'Ajuntament. L'informe que emeté Joan Masqué Punsoda, com a registrador substitut de Valls, va ser ampli, conforme les propietats de l'hisendat Albert Dasca també ho eren. Del solar de la plaça de les Garrofes, manifestà que no estava inscrit, però, com es feia sempre, s'anotaren les propietats que tenia registrades. Resultà que tenia quarantanou inscripcions, vint-i-una de les quals eren urbanes, en cases o espais grans d'indústria, i vint-i-vuit rústegues. Des de l'Ajuntament, el secretari titular, Ferran Casas Mercadé, donà fe de seixanta-cinc propietats al terme de Valls a la vista del llibre de registre i amillarament, xifra que entenem que seria la correcta, trenta-cinc de les quals eren considerades urbanes i trenta rústegues.

Els informes d'Albert Dasca i de Francesca Cosidó també van ser emesos, com era preceptiu, per partits polítics i centrals sindicals, que respongueren a la demanda feta per l'alcalde-president del moment, o sigui, per Joan Martí Català. La informació havia de contenir, segons la normativa, els antecedents polítics, socials i morals dels dos veïns. El 31 d'octubre de 1938, l'alcalde passà la informació conjunta, recopilada, a la Comissió de Responsabilitats. Quatre organitzacions hi van dir la seva: ERC, CNT, PSUC i UGT.

ERC, per mediació de la signatura de Francesc Fàbregas, de la Junta Política, va dir:

> Albert Dasca Boada, era cap d'un dels partits polítics reaccionaris d'aquesta ciutat i en temps de la Dictadura fou organitzador de la 'Unió Patriòtica' a la nostra ciutat i era conegut per les seves activitats contràries al Règim. Al venir el 19 de Juliol, abandonà les fàbriques i demés propietats havent-se'n de fer càrrec els obrers que prestaven servei a les mateixes. En quant a la Srta. Francesca Cosidó Dasca, els antecedents que obren en aquest Partit son de obertament declarada desafecta al Règim.

La CNT, amb la signatura del secretari general, A. Miquel, declarà:

> Albert Dasca Boada fou cap de la 'Unió Patriòtica' de l'ex-Província de Tarragona, distinguint-se pel seu exaltat monarquisme. El tracte que donava als

> obrers de les fàbriques de les quals era propietari, fou marcadament despòtic. Portava una vida de perpétua vagància per les capitals i balnearis d'Espanya i d'Europa, no exercint cap funció directora ni tècnica en llurs empreses industrials. Des del 19 de Juliol del 1936 ha desaparegut, creient-se ha pogut fugir a l'extranger. Francesca Cosidó Dasca militava a les Joventuts Catòliques Femenines. Procedeix de familia carlina. Els pagesos que conreaven llurs propietats foren sempre tractats d'una manera inícua i sotmesos a un régim de fam i esclavatge polític. Fou una defensora dels procediments de l'Institut Català de S[ant] Isidre.

El PSUC, per la seva banda, relatà el següent per signatura d'Andreu Forné en nom del Comitè Comarcal:

> […] Albert Dasca i Boada i Francesca Cosidó Dasca son persones ostensiblement desafectes al Règim, tant per la seva actuació política a favor de la reacció, des d'abans del 19 de Juliol com pel fet que en produir-se la sublevació militar feixista aquests individus desaparegueren d'aquesta Ciutat abandonant empreses i fàbriques que els obrers hagueren de fer funcionar per compte propi per tal de no perjudicar l'economia.

Per últim, Guillem Boronat, com a secretari general de la UGT, Comitè Comarcal, signà el que segueix:

> […] Albert Dasca i Boada, per haver sigut President de la Unió Patriòtica d'aquesta Ciutat, eixoplugant a la seva llar a Sangro Ros de Olano, Ministre del Treball que fou de la Dictadura Berenguer i haver fugit al començament de la sublevació militar i considerant-lo en la seva actuació incompatible amb la finalitat que persegueix la nostra República Democràtica […].

Per la data en què els informes van ser cursats, probablement, no hi hagué sentència, aspecte que, per altra part, va ser usual en la majoria dels casos, atès que a una reglamentació estricta s'hi sumava l'allau de demandes de resolució, difícil d'absorbir per la Comissió.

El col·lectiu, en el decurs del temps, va actuar en diversos camps. Un va ser la relació amb el Consell Municipal per temes agrícoles de treball i de mercat. El 30 de desembre de 1936, al Consell Municipal s'hi llegí la instància de la secció de Treball Col·lectiu del Sindicat Agrícola —nom oficial de qualsevol col·lectivitat integrada dins del Sindicat Agrícola local—, sol·licitant que es procedís a la confiscació de tot el bestiar que es trobés pasturant per les finques que conreava —demanda que fou derivada a Economia i a Agricultura i Proveïments per al seu estudi i dictamen— i també que s'autoritzés la vigilància pròpia de les terres que conreava —es

passà a la Conselleria de Defensa, que fou acceptat. Van donar el permís reglamentari a quatre dels seus afiliats per tal de realitzar aquesta tasca.[474]

La col·lectivitat, representada per J. P. Mercadé, va demanar treball al febrer de 1937 al consistori vallenc, basant-se en el fet que "molts dels components de les brigades municipals han ingressat a aquella Secció [de Treball Col·lectiu] i sol·licitant per ella [per la referida Secció] tots els treballs agrícoles que l'Ajuntament es vegés precisat a efectuar". La demanda passà a estudi a la Comissió d'Agricultura i Proveïments, però va ser desestimada "per no efectuar l'Ajuntament treballs d'agricultura".[475] La relació en algunes accions de treball bé que hi eren, ja que, en les actes municipals, hi consten pagaments a la col·lectivitat agrícola. Per exemple: al març de 1937, import dels jornals realitzats a les extorres de la vídua Masó i d'Anselm de Rius per un muntant de 146,60 pessetes, cobrades per J. Serra del capítol 11 de Parcs i Jardins —els homes cobraren 8,05 ptes./dia i un carro 25—; al mateix març i a l'abril, per l'arranjament del Parc Municipal i de la Granja Avícola per 140,60 pessetes i 126,20 pessetes, respectivament; o les despeses de sosteniment de la casa dels Vells i els Infants per un valor de 320,90 pessetes al novembre de 1938; a part d'altres sense poder concretar a què es degueren aquests lliuraments.[476] La col·lectivitat, el 30 de novembre de 1938, lliurà a la Conselleria d'Assistència Social una factura de 320,80 pessetes per la venda de patates, tomàquets, albergínies, pebrots, bledes, escaroles, 8 quartans d'oli i ametlles.

El col·lectiu s'organitzà com a tal al local de la Societat Agrícola, ara rebatejada amb el nom de Sindicat Societat Agrícola, entitat que, amb daltabaixos, havia portat el timó de la pagesia vallenca i comarcana més avançada d'idees des del llunyà 1888. El local que va comissar per dur a terme la seva comesa va ser, sobretot, l'exquarter de Cavalleria, que, al començament de la guerra, va fer de centre receptor de gènere requisat als horts per dur-lo al front.[477]

474 Arxiu Municipal de Valls. Llibre d'actes de la Comissió de Govern Municipal 1934-1937. 30 desembre 1936 i 23 gener 1937. Les persones nomenades van ser Domènec Serra Viñas, Anton Solé Boronat, Pere Ollé Forns i Carles Serra Roca.

475 *Ibídem*, 3 i 10 de febrer de 1937.

476 Hi consta que el 29 de desembre de 1937 va cobrar 430 pessetes, el 25 de maig de 1938, 119,05 pessetes i el 26 de setembre de 1938, 528,60 pessetes.

477 Conversa gravada amb Joan Batalla Roca, de l'Hort del Carme (novembre 2001).

S'ha escrit que el col·lectiu aflorà d'un moviment espontani i que el que volia el pagès era tenir la propietat de la terra. Com que molts eren arrendadors i parcers i el propietari havia fugit, feren d'amos. Tanmateix, la forma d'arrencada es va efectuar per mediació d'avisos de pregons durant els mesos de juliol i octubre de 1936 en el mitjà habitual de comunicació a Valls i als pobles, convocant la Secretaria del sindicat al vespre, començant pels qui portaven terres d'altri.[478] El 3 de setembre, el Comitè manà fer un pregó pel qual es prohibia als propietaris de les finques comissades que recollissin la collita de l'any. La secció de Treball Col·lectiu, o col·lectivitat, en assemblea general al Sindicat Societat Agrícola, celebrada el 15 de setembre de 1936, formà part amb ple dret de la Junta General del Sindicat. Els components inicials que hi participaren foren Josep Serra Pairot, que fou vicepresident del Sindicat, Domènec Serra Piñas i Joan Clofent Alentorn, el qual, a més, feia de vocal de la secció Cooperativa. Talment, Joan Clofent, pel fet que no s'hi va incorporar plenament del tot, fou reemplaçat per Joan Palau Estrada el 22 de desembre, que, a més a més, el 9 de març de 1937, fou nomenat vicepresident de la Junta del gra. En posteriors renovacions de junta, els components de la col·lectivitat sempre hi van figurar.[479]

La col·lectivitat de Valls, en aquest primer període de funcionament, va destacar per dur a la pràctica allò que tant havia pregonat: l'intent d'organització i les relacions entre les col·lectivitats.[480] Per realitzar aquesta tasca, la col·lectivitat vallenca va convocar un ple de col·lectivitats agrícoles de la intercomarcal de Valls-Montblanc el diumenge 6 de desembre al local on tenia la casa franca, la Societat Agrícola. La crida posava sobre

478 Casas-Mercadé, Ferran: *La guerra civil… [Op. cit.]*. Valls, 1982. p. 91. Els pregons es feien, sovint, amb el renom de l'individu, ja que pel nom potser hauria estat difícil d'encaixar-lo. Així, en trobem que anomenen els qui portaven les terres de Cameta, Aixafalligams, etc.

479 Es pot resseguir a l'Arxiu de la Societat Agrícola de Valls, en el Libro de Sesiones de Junta 1932-1939, 22 i 24 de setembre de 1936, p. 165-167.

480 Descartaria les expressions de Ferran Casas que "la col·lectivitat agrícola de Valls, des del primer moment, funcionà a la bona de Déu" o "algú va introduir-s'hi per tal de fer propaganda de la FAI. Fou immediatament expulsat". La magnífica i fina ploma de Casas implica que, quan escriu sobre allò que no va veure, en alguns moments i sense base documental, no l'encerta. Descartaria la primera expressió perquè, pel fet de saber que els pagesos, en temps de guerra, menjaven, el fa ser especialment sensible i crític vers aquest estament. Valoro el segon concepte com una suposició per les friccions hagudes abans de 1936, decantades, majoritàriament, com s'ha explicat en altres publicacions, cap al sector moderat de la CNT. El cert és que part de la FAI vallenca, en temps de guerra, va quedar engolida agrícolament per la CNT trentista, la qual cosa no vol dir que alguns no es dediquessin a altres menesters.

la taula allò que els neguitejava: la voluntat d'establir més relacions entre les col·lectivitats, l'intent de supressió dels intermediaris i la necessitat de controlar la producció local pròpia per poder establir "un intercambio riguroso por medio de las colectividades". L'ordre del dia era taxatiu en els punts 3 i 4. El 3 formulava: "Se cree conveniente la formación de una Comarcal de Colectividades Agrícolas para que haga los intercambios y controle nuestras mercancías", i el 4 posava fil a l'agulla exposant que "todas las Colectividades, en caso afirmativo, tendrán que llevar una estadística de las mercancías que tiene en existencia, como también de las que carezcan. *a)* En caso afirmativo ¿Su punto de residencia?, *b)* Nombramiento del Secretariado".[481] Una cosa era la intenció i l'altra, la dura realitat dels efectius de què disposava.

La col·lectivitat va donar un cop d'efecte el darrer dia de desembre de 1936. Anuncià als pagesos a través de la premsa, a *Acció Sindical*, que podia servir tota classe de planter "dels acreditats exhorts de Pantano i Carme", que havia col·lectivitzat. Els encàrrecs es podien fer a l'edifici requisat de l'excaserna de Cavalleria o bé trucant al número de telèfon que donaven. Francesc Batalla Figuerola duia l'hort del Carme, a tocar de l'església i l'edifici del mateix nom; i l'altre hort, on se servia planter, era el del Pantano, dut per un tal Joan, al costat de l'edifici de les monges franceses.

La seqüència de la col·lectivització respecte a l'hort del Carme en terrenys de ca Dasca es va produir de la manera següent, resseguint les paraules de Joan Batalla Roca, fill de Francesc.[482]

> Anaven col·lectivitzant el demés i, llavors, van venir per l'hort. Dinàvem, van venir quatre i van cridar:
>
> —Sisco! Baixa, que t'hem de veure! Ens has d'ensenyar l'hort.
>
> Ell contestà des de dalt veient qui eren:
>
> —Cony, que no sabeu com està?
>
> —Baixa, home, baixa!
>
> Va baixar i jo també hi vaig anar, perquè la mare va dir-me "ves allà baix amb ton pare". Va venir un tal Josep Agustench, que li dèiem "Patró", que era el *jefe* de la col·lectivitat. Aquest treballava a casa. I, llavors, quan va venir el col·lectiu, va agafar les altres terres. Amb ell va venir un que li deien "les

481 "Pleno de Colectividades Agrícolas", *AS*, 3 desembre 1936, núm. 9, p. 3.

482 Informació facilitada per Joan Batalla Roca al novembre de 2001. Indica que s'apropiaren de ca Dasca, terra que ells tenien en arrendament, de ca Moragas, de Cardona, de la masia de Ribes, de la farmàcia Vives, dels Coll del Castell, de la terra de la Conalluca, etc. Conversa gravada (novembre 2001).

> Còfies", que era el secretari, Joan Amat, que es cuidava de l'hort del Pantano, i un tal Parés. Van dir:
>
> —Vine! D'aquí en endavant, d'això, no te'n cuidaràs més. Si vols venir a treballar amb naltros, vine. Si no vols venir, agafa si vols, la mula i el carro. Si vols prendre els tocinos, pren-los [en tenien vint-i-quatre, de mitjans]. I això [la terra] quedarà per naltros.
>
> I ja va estar. Tot va quedar per a ells. El pare només va prendre les eines que feia servir ell. Llavors, [els del Col·lectiu] van arrencar tots els avellaners que hi havia, de la parada de dalt i de baix, de tot. Alguns dels que treballaren allí, en el curs del temps, van marxar a la guerra. Hi treballaven de deu a onze pagesos. El planter que feien tot era igual que abans. El feien i l'anaven venent. Tot funcionava igual.
>
> El que ho manegava tot era el "Patró", era el que tombava per la col·lectivitat. Dels treballadors que teníem, n'hi va haver que es van apuntar a la col·lectivitat. L'Agustench "Patró" treballava a casa. Portava l'animal. També s'hi apuntaren Joan Prats, Ferré, Pairot, Gilet i hi van treballar fins que van marxar a la guerra. El Prats li deia al pare: "Siscu, això no durarà sempre". Aquest, quan va acabar la guerra, va continuar treballant a casa. De tant en tant, feien alguns tiberis i, alguna vegada, miraven d'agafar-nos algun conill d'unes gàbies que teníem tancades a l'estable. La terra la van portar bé, fins al final, que ja no hi feren tendes [de planter]. Només hi havia dos o tres quadres de floricols i algunes cols.
>
> Quan van marxar els de la col·lectivitat [a la retirada], van agafar-nos la mula i el carro. Era el 9 o el 10 de gener a les quatre de la nit. Va venir un tal Gatell —era de la policia secreta— i dos xicots joves. Quan van posar el collar a la mula, el van posar al revés. La mare i una dona de l'Espluga, que la teníem a casa, posaren el collar bé a la bèstia. A la mare li van fer carregar un sac de garrofes per menjar l'animal.
>
> Quan van entrar els nacionals, van agafar els floricols i les cols que hi havia per fer menjar als presoners que hi havia a la sala de la Societat [Agrícola].

Sembla que, a la segona meitat de 1937, els alcaldes de Valls, seguint l'explicació que ens aporta Ferran Casas, aconseguiren que algunes masies incloses en les finques confiscades fossin retornades als seus propietaris, sobretot, si es tractava de persones delicades de salut o amb fills menors d'edat.

La col·lectivitat participà com un soci més al Sindicat Societat Agrícola. Per veure'n el potencial, és útil comparar la collita que va fer de vi a la seu de l'entitat on anà a parar, en temps de guerra, bona part de la producció de Valls, pel fet de la sindicació obligatòria i perquè va esdevenir l'entitat receptora de les collites de Valls. La secció del Vi a la Societat

Agrícola, en temps de la República, vorejava els cinc-cents socis —484 per ser exactes el 1935— i arribaria al màxim dels quasi vuit-cents cinquanta el 1936 —834—, pel referit de la sindicació obligatòria, xifres que fluctuaren a 695 i 747 el 1937 i 1938, respectivament.[483] El col·lectiu va ser un soci més del Sindicat Societat Agrícola, per la qual cosa la seva producció ens és coneguda en detall.[484]

Quadre núm. 41: Valls: Collita de vi de la col·lectivitat en temps de guerra			
Conceptes	*Any 1936*	*Any 1937*	*Any 1938*
Quilograms de raïm	104.454	258.358	165.160
Carretades entrades	179	432	292
Mitjana kg per carretada	583,54	589,05	565,61
Cargues de verema entrada de 180 kg	580,3	1.435,32	917,55
Cargues de vi elaborat de 121,60 kg	859,99	2.124,65	1.358,22
Grau mitjà	11,97	12,90	10,31
Preu per carga	47,91	103,23	61,86
Total en pessetes de la collita	27.802,17	148.168,29	56.759,64
Despeses del celler	203,10	?	917,55
Total en pessetes real de la collita	27.599,07	?	55.842,09
Escreix a afegir	3.771,95	35.883,05	10.551,82
% del total del raïm entrat al Sindicat Societat Agrícola	8,05	15,55	10,48

El resultat del quadre ens el marquen els índexs finals de raïm entrat al Sindicat Societat Agrícola pel col·lectiu, xifres que demostren el potencial de la col·lectivitat respecte a la collita total de Valls, en percentatges del 8,05%, el 15,55% i el 10,48% en els tres anys de guerra. Alhora, amb dades comparatives, s'hi observa que el grau mitjà del raïm dels col·lectivistes va ser superior a la mitjana global de la collita de la resta de socis del Sindicat

483 Gavaldà, Antoni: *L'associacionisme agrari… [Op. cit.]*. Vol. II, Valls, 1989, p. 177-185. La part corresponent a la secció de Treball Col·lectiu, en part, és extreta del llibre referenciat.

484 Els comptes de producció de la col·lectivitat eren transparents. Aquesta acció es volia com a norma, com manifesta Bosch, Aurora: *Colectivistas (1936-1939*). Almudin. València, 1980, p. XLIV, la qual cita que la Federación Regional de Campesinos de Levante, dins l'òptica cenetista, advocà per l'elaboració d'un senzill sistema de comptabilitat per les col·lectivitats, perquè, amb paraules de la Federación, "una colectividad agrícola sin administración es igual que una nave sin rumbo que camina a la deriva y que por tanto es propicia a estrellarse".

Societat Agrícola. Així, en la collita de 1936, el grau del vi del col·lectiu seria superior en quasi un grau a la de 1937, de set dècimes, i a la de 1938, de tres dècimes.

Tanmateix, la producció de les collites del vi, en general, van ser desiguals. La de 1936 va ser desastrosa en comparació de la de 1935 per l'estrall del míldiu; la de 1937, excel·lent en qualitat i quantitat per a la col·lectivitat, i normal per a la resta de pagesos, i la de 1938, normal.

Al setembre de 1937, el conseller regidor d'Agricultura i Proveïments de Valls, Miquel Trilla Robusté, de la CNT, recordava als pagesos l'obligatorietat de fer la vinificació al Sindicat Societat Agrícola, que disposava del celler confiscat prop de l'estació del ferrocarril. Una ordre del dia 2 eixamplava l'acció dels sindicats agrícoles, als quals donava carta blanca per fer ús de totes les instal·lacions i utillatge de vinificació del terme, pagant una quantitat pactada de lloguer entre el propietari i el sindicat.

L'oli va ser un altre producte en l'elaboració del qual la col·lectivitat també participà. Els colliters totals a la Societat Sindicat Agrícola el 1936 eren al voltant de tres-cents. Al març de 1937, Joan Güell Calbet, en qualitat de president del Sindicat de Treballadors del Camp CNT, havia presentat la sol·licitud per a la confiscació del trull situat al raval Francesc Macià, 12, conegut popularment com d'"Anton de Fontscaldes", per a magatzem d'elaboració de l'oli de la col·lectivitat. En la documentació del Sindicat Societat Agrícola, Joan Busquets Queralt i Josep Bofarull Casas, president i secretari, respectivament, demanaren la mateixa confiscació de "l'edifici de l'expropietari Anton Rodon Porta […] i de tota la maquinària i utensilis propis per a l'elaboració d'oli dels expropietaris Francesc Ballesté Fàbregas i Anton Rodon Porta". En la collita de 1937, es va produir un petit enrenou al sindicat pel tema de l'oli de les bassetes, ja que les fàbriques de teixits i filats havien demanat de comprar-lo. Després de tombs i més tombs, la Junta de l'oli decidí fer-ne sabó i repartir-ne mig quilogram a raó de cada soci colliter. S'intentà lliurar la resta a tots els socis o vendre-la, però el delegat de Proveïments la va voler a preu de taxa. A més, s'hi afegia el fet que, als trulls de la Societat, s'hi havia elaborat oli de les col·lectivitats de Fontscaldes, el Pla de Cabra i l'Argilaga, les quals també demanaren sabó, cosa que es resolgué donant-los oli o pagant-los-el en metàl·lic.

La secció del Gra del Sindicat Societat Agrícola també va comptar amb la col·lectivitat. Ben aviat començaren els controls. Passada la collita del 1936, el consistori, el gener de 1937, sol·licità a la Col·lectivitat agrícola, inclosa dins de la Societat Agrícola, la superfície preparada per la sembra de blat en hectàrees (en secà i en regadiu), el blat que es neces-

sitaria per a sembrar-les, i el número de quilos que caldrien. L'any 1937, a partir d'una crisi de la secció i del fet de formar-se una junta nova, s'hi incorporaren dos membres de la col·lectivitat, després d'atendre la seva demanda de pertànyer a totes les seccions. A l'abril, el delegat de la col·lectivitat, Josep Serra Pairot, va cursar la petició a la Junta del sindicat per tal d'utilitzar la màquina de batre per a la collita que s'apropava. La proposta consistia a fer-la funcionar personal de la col·lectivitat i que aquesta pagaria les possibles despeses que se'n derivessin. La batuda es va fer sense cap incident, ja que la col·lectivitat es posà al costat del sindicat. A més a més, el resultat anà bé per a tothom, perquè la secció, conjuntament amb el president del Sindicat Societat Agrícola, concertà amb el Banc de Valls que aquesta entitat oferís un crèdit de fins al 60% de la mercaderia de cada soci dipositada als magatzems de l'entitat. En la collita de 1938, els batedors amb la màquina foren tres socis del sindicat i tres més de la col·lectivitat. Un aspecte de la collita del blat d'aquest 1938 se sap pel qüestionari que s'hagué de lliurar des de l'Ajuntament a la Direcció General de Abastecimientos, avalat per l'alcalde Joan Martí Català. Es concreta per la declaració del 10 de setembre de 1938, per 22 pagesos que havien collitat blat, inclosa la col·lectivitat, que constava com un soci més. El qüestionari demanava la collita de blat preguntant els kg. que tenien en estiva, quants kg. en guardaven per sembrar, la superfície que s'havia cultivat, i els kgs. sobrants que podien anar al mercat. El resultat corprèn en el sentit que entre el consumit a nivell familiar i el que es guardava per sembrar, els colliters de blat es quedaven tota la collita. Només la col·lectivitat agrícola indicava que tenia 8.000 kg. per la venda. Amb aquesta apunt no estranya gens l'acaparament i la consegüent manca de productes al mercat.

La secció de Fruits Secs va ser una altra on la col·lectivitat hi tingué a dir, pel fet que collí tant ametlles com avellanes, tot i que la producció d'aquest darrer fruit sec se'n ressentí, si atenem a les demandes de gasolina per fer anar els motors per poder regar.[485] De resultes de la nova legislació agrària, components de la secció de la col·lectivitat entraren a la Junta de la secció.

485 ANC. Sant Cugat. Fons: Generalitat de Catalunya. II República. Carpeta 156.1. La problemàtica forta va ser el regatge. Un exemple generalitzat va ser la demanda de combustible. En tenim una mostra en la sol·licitud que cursà Pere Casabona Bellmunt, domiciliat al mas d'en Pareta, de setanta litres setmanals de gasolina per regar setze jornals. Avalava la instància exposant que convenia "a fi de que no es perdi l'hortalissa allí plantada i que tant necessària és pel proveïment de l'Exèrcit i de la Ciutat".

El Comitè de Milícies Antifeixistes, amatent a les necessitats de la pagesia, havia acordat a l'octubre de 1936 la cessió al Sindicat Societat Agrícola de dues màquines decomissades de trencar avellanes.[486] Tot i amb això, la col·lectivitat no s'escapà dels rumors dels avantatges aconseguits per la venda d'avellanes de la collita de 1936, circumstància que motivà que tant el president del sindicat com el de la col·lectivitat ho rebatessin en la sessió de junta de juny de 1937 i desmentissin que el col·lectiu les hagués cobrat a un preu superior a 90 ptes./sac. Per gestionar la campanya de 1937, el president del Sindicat de Treballadors del Camp CNT i soci de la Societat, Joan Güell Calbet, entrà a la Junta de la secció. Potser per això, des de la col·lectivitat, els socis Josep Piñas Serra —expresident del Comitè i exalcalde— i Josep Farré Batalla indicaren la conveniència de fixar clarament si era o no obligatori dur l'aportació de mercaderies al Sindicat Societat Agrícola, alhora que recordaven que, si la secció de Treball Col·lectiu complia com el primer, tothom s'hi havia de comprometre. El president del sindicat explicà que el Govern així ho requeria, en una explicació general que es pot entendre com que ell no hi podia fer res per als que no les portaven. La col·lectivitat, en el seu torn, manifestà que, en cas de no trobar-se una solució satisfactòria, "també tirarien pel seu camí, cosa que sentirien molt estar en pugna el Sindicat [Societat Agrícola] i la col·lectivitat", en el sentit de fer força per intentar que es complís el reglamentat, que era, ni més ni menys, que tota la producció passés pel Sindicat Societat Agrícola, tal com estava estipulat.

La col·lectivitat participà en les altres seccions i afers de la casa que l'acollí com un soci més. En el servei dels adobs, en va sortir beneficiada, ja que, en ajustar compres de sacs sencers, el producte se'ls abaratia, com es pot veure en les actes de la Societat de juny de 1937. En el tema del crèdit, el Sindicat Societat Agrícola mantingué contactes amb els de Nulles, Pira i Sarral. En les trobades conjuntes, el Sindicat de Nulles demostrà que era el més llançat, ja que havia optat per crear una secció de Crèdit amb el numerari dels seus socis de bancs i caixes on els tenien dipositats, prèvia

486 *Ibídem*. De problemes en temps de guerra, no en faltaren. A l'abril de 1938, la FESAC comarcal demanà al conseller d'Agricultura de la Generalitat que gestionés prop del Departament d'Economia que les màquines trencadores d'ametlla i avellana de l'Alt Camp poguessin funcionar mitjançant la força de la Cooperativa Elèctrica de Valls. El director general del Departament d'Agricultura ho cursà al vocal ponent dels Serveis Elèctrics del Consell d'Economia, sense que en sapiguem la resposta. Les dues màquines eren del comerciant Josep Serret. Més endavant la Societat va rebre més màquines de Salvador Compte i d'Albert Vives.

extracció per part d'aquests. No s'indicà, per altra banda, si això s'havia executat obligatòriament o voluntàriament. En el cas del sindicat vallenc, al desembre de 1936, es regularen unes noves bases de cessió d'acord amb la normativa de la Generalitat, amb una composició de junta on participaren els membres del col·lectiu Magí Casas Giró i Joan Torras Sanromà.

La col·lectivitat de Valls va tenir el seu reglament de funcionament, emprat, posteriorment, en altres pobles, adequats, òbviament, a la seva peculiaritat. Entre els artífexs del redactat, s'hi hauria de fer constar, sobretot, Josep Piñas Serra, seguint l'assessorament de Pere Sagarra Boronat i les idees del mestre cenetista Josep Torres Tribó, quan arribà a Valls, entre d'altres, tot i que l'articulat definitiu s'hauria de considerar dels membres del col·lectiu, perquè, en l'aprovació, tothom hi pogué dir la seva.

Pagesos d'altres pobles prenien com a model organitzatiu la col·lectivitat de Valls, ja ho hem dit, la qual hi exercí una potestat moral indiscutible. La premsa recalcava que tenia un prestigi i el cert és que algunes col·lectivitats es constituïren a partir de les orientacions de la vallenca, bé mitjançant consultes i visites personals, bé mitjançant xerrades informatives al municipi en qüestió, tot acompanyat d'una eficaç propaganda dels components del Comitè Regional de Camperols, sobretot, del montblanquí Ramon Porté Dalmau, el qual destacava per parlar de manera clara al pagès. En la gira realitzada per [Joan] Sentís [Valentí], de la comarcal de Valls, i per Josep Viadiu, a Rodonyà, al gener de 1937, es vessaren expressions del tipus[487] "seguimos la trayectoria y el camino que nos trazan nuestros camaradas de Valls", o "no podemos hacer nada, si viviéramos en Valls entraríamos dentro de la colectividad, pero no sabemos como hacerlo, nos faltan hombres, iniciativas y medios", que demostren l'autoritat moral del col·lectiu vallenc.

El reglament aprovat de la secció de Treball Col·lectiu del Sindicat de Valls constava de dinou articles i un d'addicional.[488] Els trets bàsics que s'hi escolaven en la reglamentació, molt fixats, presentaven una concreció del tot lògica. S'hi anotava que la secció es creava per diversos motius, però n'explicitaven dos: "per fer sentir l'interés general dels treballadors per so-

487 "Informació comarcal: Rodonyà", *AS*, 28 gener 1937, núm. 17, p. 2.

488 Existeix una versió en català a *AS*, 12 novembre 1936, p. 3. En castellà, a *Colectivizaciones. La obra constructiva de la revolución española.* CNT de España en el exilio. Tolosa, 1973, i a Souchy, A.; Folgare, P.: *Colectivizaciones. La obra colectiva de la revolución española.* Fontamara. Barcelona, 1977. Els estatuts poden llegir-se a l'"Apèndix 4".

bre del particular individual" i "per facilitar el maquinisme al camp, molt difícil d'aplicació amb la terra tan repartida com està".

Les terres base de treball eren de tres tipus: les confiscades, sempre que no estiguessin arrendades; les que, conforme avancés la guerra, quedessin ermes, i un tercer grup, les aportades voluntàriament pels col·lectivistes. Sembla que aquest aspecte es complí, ja que, per estudis publicats[489] i per contemporanis dels fets,[490] "només van confiscar les finques dels propietaris considerats de 'dreta'; que no s'obligà gairebé a ningú a col·lectivitzar les finques pròpies, si eren conreades pels seus propietaris; que tampoc no es col·lectivitzaren les finques dels propietaris tinguts com homes 'd'esquerra' i, fins i tot, sense color, respectant-se així, indirectament, en general, la petita propietat". Malgrat tot, segons Josep Piñas, els pagesos que treballaven les terres dels grans propietaris van oferir una gran resistència a formar la col·lectivitat. Assenyala que no sabia si l'oposició provenia dels propietaris o bé si els que les treballaven comptaven que s'havia de fer diferent.

Una significació especial agafava l'articulat quan apuntava que les terres que els socis d'aquesta secció tinguessin al seu càrrec com a jornalers les continuarien treballant amb la condició de portar el jornal a la secció. Alhora, es posava per escrit que, passada la collita, si volguessin retirar-se de la secció, podrien continuar posseint-les pel seu compte. A l'entrada a la col·lectivitat, segons l'article quart, es féu un inventari particularitzat tant de les terres pròpies o arrendades del col·lectivista com dels atuells —carro, animal, estris diversos— que hi aportava, amb l'expressa finalitat de retornar-ho tot si, en acabar l'any agrícola, se'n volgués separar.

La Junta per a l'ordenació del treball col·lectiu organitzava les feines. Inicialment, en els primers dies, funcionà una comissió de treball que depenia del Sindicat de Treballadors del Camp CNT i que distribuïa els homes per les diverses finques. En les bases de la col·lectivitat, la distribució de la feina es regulà a partir de brigades, al front de les quals hi havia un delegat, que era el que participava en la Junta per a l'ordenació del treball col·lectiu. Tenim constància que, al gener de 1938, les brigades de la sec-

489 Casas-Mercadé, Ferran: *La guerra civil… [Op. cit.]*. Valls, 1982, p. 93-94. La seva apreciació és molt real sempre del que va veure. Tot i així, pel fet que explica que els col·lectivistes van menjar sempre i bé, mentre que d'altres les passaren magres, detectem un cert regust en la seva exposició. Les expressions "no s'obligà gairebé a ningú…" o la de "respectant-se així indirectament, en general, la petita propietat", no es veuen reflectides, posteriorment, en les pàgines del seu llibre.

490 Josep Piñas Serra, Josep Guasch Pié, Miquel Pàmies Cortès, Daniel Martí Robert, etc.

ció de Valls eren vuit —en algun moment, segons Josep Piñas, van ser tretze—, per l'ajut que proporcionaren als combatents pel que fa al tema alimentari. Semblantment, la secció tenia una junta administrativa formada de la mateixa manera, o sigui, per un delegat de cada brigada, la qual, segons el treball, podria tenir un secretari per dur-ne la comptabilitat. Sabem per altres referències que cada delegat era el cap de dotze o catorze homes i tenia assignat un sector o dos, que significa, en altres paraules, les partides del terme, per la qual cosa, quan hi havia excés de feina en una brigada, s'arbitraven ajuts entre aquestes.

La qüestió dels jornals va ser un altre punt a valorar. Es fixà una gradació de preus: 32 pessetes setmanals per al soci sense fills ni germans menors; 36 pessetes si tenia un fill o germà menor; i 39 pessetes per a aquell que tenia més d'un fill o germà menor. S'entenia per soci aquells que tenien entre divuit i seixanta anys. Aquestes quantitats es complementaren, en cas dels socis de catorze a setze anys, amb el cobrament de la meitat del jornal; i dels de setze a divuit, cobrant les tres quartes parts; els de seixanta a seixanta-cinc anys, altre cop les tres quartes parts, i els de seixanta-cinc en endavant, la meitat.[491] En casos de família nombrosa o impossibilitats familiars, hi havia compensacions a determinar per la Junta, d'acord amb l'assemblea de la secció. En el supòsit de la mort d'un soci, els seus familiars podrien continuar cobrant fins passada la collita el jornal mínim que rebia el difunt. Després haurien de triar entre deixar la terra a la col·lectivitat o treballar-la pel seu compte. En tots els casos, es facilitava llenya per al consum. El jornal màxim que s'establí va ser el que fixarien les organitzacions obreres i, en cas de no establir-se, s'entendria que era el de 8 ptes./dia. Josep Piñas, passats els anys, declarava que s'havia creat "una col·lectivitat aburgesada", perquè s'havia establert un jornal. Tot amb tot, també indicà que el fet que els elements joves formessin part de la col·lectivitat i s'anessin desplaçant al front amb els mateixos drets que tenien si eren a la col·lectivitat, implicà "que la major part d'energia de la joventut es va desplaçar al front" en detriment del col·lectiu.

Per ser-ne soci, s'hi podia entrar a partir dels catorze anys. A l'ingressar-hi, era obligat d'aportar a la secció totes les propietats que es posse-

491 Ferran Casas aporta unes altres xifres que no difereixen pas gaire: solters, 28 pessetes a la setmana; els casats, 32; si tenien un fill, 36; si en tenien dos, 40; si en tenien tres, 44; i seguint així amb 4 pessetes a raó de cada fill de més.

ïssin, com terres, carros i eines, i no es permetia l'ingrés d'un soci d'una unitat familiar si un altre membre de la mateixa família volia continuar treballant la terra particularment.

Referent als productes d'horta, el col·lectiu creà una brigada d'hortolans per tal de proveir de verdura els col·lectivistes i la població vallenca, en general, procurant que els preus fossin al més econòmics possibles. Conforme avançava la guerra, aquests productes escassejaren.[492]

En l'aspecte d'aportacions personals, determinaren que, si en el transcurs del primer any de ser a la secció es moria un animal dels que havia aportat un soci, se n'hi compraria un i, en cas de no donar-n'hi un altre, se li abonaria la meitat del seu import, sempre que no continués al treball col·lectiu. Quant a la valoració de l'animal —bàsicament, mules—, es faria en relació amb el moment de morir.

La secció escriví en els Estatuts que tindria una caixa de crèdit, on els socis podrien aportar-hi les quantitats que creguessin oportú i percebrien un interès del 3%.

L'entrada o sortida del col·lectiu es concretà que seria a l'octubre, a l'acabament de la collita de l'any. Si, a l'entrar, tinguessin un càrrec remunerat, podrien mantenir-lo lliurant el jornal a la col·lectivitat i limitant-se a cobrar el que els pertanyés de la seva categoria. L'única excepció eren els combatents del front, els quals podrien ingressar-hi sempre que ho desitgessin i en l'època de l'any que els interessés. Les sancions a tota la normativa —manca d'efectivitat en el treball, bàsicament— havien de ser preses en assemblea i ratificades per l'acord de les tres quartes parts dels socis col·lectivistes.

El col·lectiu va tenir una deferència amb les persones grans que en formaven part. Sabem que, en dies de mal temps, els reunia en una de les sales de la caserna i feien feines de poc esforç com desfer i porgar fesols, desgranar moresc, treure xiulets i fallats de les avellanes, etc. En casos de dies de poc fred, se'ls assignava una finca prop del poble, més que res perquè s'entretinguessin en petites feines d'horta i perquè sortissin al camp a fer salut. De fet, va ser usual de veure tallar llenya per a combustió particular dels socis els dies de pluja a la plaça del Quarter, seu central, la qual

492 Ferran Casas, en el llibre citat, fa una afirmació gratuïta en dir que el col·lectiu "[…] es devia compadir dels qui no eren pagesos i teníem gana, perquè obrí una mena de mercat per al públic […]". Les tendes per vendre, segons el relator, es posaren en una casa del carrer Forn Nou i en una altra del passeig dels Caputxins.

havia estat amuntegada de les esporgades d'arbres i de l'arrencada de ceps vells en dies bons en espera de ser tallada.

L'Ajuntament, per sessió de 16 de novembre de 1936, decidí la creació d'una granja avícola. Tot i que, en els Estatuts de la col·lectivitat vallenca, no aparegué la possible actuació en aquest camp, l'acció d'altres col·lectius de la comarca hi empenyé, juntament amb la Generalitat, per tal de buscar una alimentació més compensada. Es tractà d'una acció iniciada pel consistori amb la complicitat del col·lectiu. A tal efecte, es requisà la finca de la masia de Ribes, prop del poble, amb un doll d'aigua important. El regidor Miquel Trilla Robusté va ser-ne l'ànima moral, ja que la material, en forma de 40.000 pessetes de les 45.000 pressupostades, les aportà l'Associació de Dependents de Banca. A fi de realitzar la comesa, es feren obres i, en una primera fornada, encabí fins a 600 gallines ponedores, amb les seccions de recria, i la de polleria i incubadores. Per a la direcció de la granja, el vallenc Joan Mercadé Inglès va fer un curset intensiu a l'Escola d'Avicultura d'Arenys de Mar. L'enginyer agrícola Enric Coromines Cortès va ser l'encarregat de l'organització i el planejament.[493]

Al maig de 1937, la col·lectivitat feia avinent que havia instal·lat la Secretaria al nou local, carrer Francesc Macià, 14, 1r pis. Al novembre de 1937, a l'acabar l'any econòmic i administratiu, es procedí en assemblea general al nomenament d'una nova junta directiva, que quedà com segueix:[494] president, Josep Serra Pairot; secretari, Josep Piñas Serra; tresorer, Josep Agustench Cucurull,[495] i vocals, Josep Farré Batalla,[496] Joan Palau

493 ANC. Sant Cugat. Fons: Generalitat de Catalunya. II República. Carpeta 154.3. Enric Coromines era natural de Barcelona i hi residia. En temps de guerra, va dur el timó del planejament de les granges avícoles de Sant Sadurní d'Anoia, Valls, Sant Feliu de Guíxols i la de la Cooperativa La Marítima de Sant Pol de Mar. El 1938 participà en el concurs per cap de la secció de Foment Ramader i Indústries Pecuàries dels Serveis Tècnics de Ramaderia i Indústries Pecuàries del Departament d'Agricultura. En les proves, se les tingué amb Joaquim Gratacós Massanella. Empataren, per la qual cosa el jurat acordà de demanar un exercici ampliatori. Coromines manifestà que no el podia realitzar perquè estava en campanya. La plaça s'adjudicà a l'altre aspirant, amb el vot particular d'un membre del jurat.

494 *AS*, 25 novembre 1937, núm. 60, p. 3.

495 Al novembre de 1938, era el secretari de la col·lectivitat i, alhora, substituí Josep Piñas Serra a l'Ajuntament, perquè aquest darrer s'havia incorporat a l'Exèrcit popular. En l'informe que evacuà l'Ajuntament franquista pel judici a què va ser sotmès, era catalogat de "cenetista viejo", en el sentit de ser-ho de soca-rel, i, per fer-li mal, li etzibaren que era "blasfemo y anticlerical". Com que era home de conversa, li posaren que era "rojo 100x100 en la mesa de café", i que se significava "contra el Ejército Nacional, incluso no quería ni hablar con gente de derecha".

496 Al novembre de 1938, fou ferit a la batalla de l'Ebre i es guarí a Valls.

Estrada,[497] Lluís Molné Amat i Francesc Ferré Puig. En la mateixa sessió, van ser nomenades encarregades de la venda de verdures, Maria Roig i la reelegida Maria Rafí, activitat que es realitzava tant per al repartiment als col·lectivistes, com per a la venda lliure del que sobrava.

La col·lectivitat féu de paraigua d'altres entitats que li eren afins per la causa de la guerra en molts temes. Un exemple va ser al desembre de 1936, quan va ser triada com a seu per arreplegar donacions de comestibles i fruits del camp de la massa cenetista i de les entitats que hi volguessin col·laborar, a càrrec de l'Agrupació Mujeres Libres de Barcelona, amb la destinació declarada de dur menjar al front de Madrid. Talment, però, la crida feta durant tres setmanes a la premsa, no deuria anar gaire bé, per la qual cosa es concretà la resposta que se n'esperava de les donacions assenyalant que s'hi podien portar des de "unos puñados de avellanas, de almendras, de pasas o higos secos; unas libras de harina, de arroz, de patatas, de judías, de garbanzos, un poco de fruta, en fin, algo nutritivo para nuestros hermanos madrileños".[498]

La col·lectivitat, en força moments, ajudà en col·laboració amb l'Ajuntament al manteniment dels milicians al front en format de proveïments o amb diners. Va trametre queviures, sobretot, per als combatents del front d'Aragó. Al gener de 1938, amb motiu de la col·lecta "Pro-robes d'abric al front", les vuit brigades en què estava organitzat el col·lectiu col·laboraren amb 50 pessetes en la subscripció oberta. A meitat de desembre de 1938 i de resultes de presentar balanç el periòdic *Acció Sindical*, el col·lectiu encapçalà la llista d'aportacions amb 500 pessetes, matís que fou realçat pel diari. Això, sense comptar el pagament d'impostos com el del Repartiment General d'Utilitats que el 1937 pujà a la suma de 549,78 pessetes, a pagar pel col·lectiu.

La col·lectivitat buscà feina complementària a la que ja tenia, tant per completar una economia de guerra que costava de mantenir, com per buscar que els dies morts per inclemències del temps rendissin més. Per a aquesta finalitat, es presentaren a la subhasta municipal al febrer de 1937 per a la contractació de serveis referents al transport de l'escorxador, el regatge i l'escombrada de carrers, la recollida d'escombraries i el servei de

497 A finals de novembre de 1938 sabem que era al front, ja que va venir a Valls de permís per una setmana.

498 "¡Solidaridad! Acordémonos de la población civil de Madrid", *AS*, 24 desembre 1936, núm. 12, p. 1.

cotxes fúnebres, plec que es lliurà fora de termini i, conseqüentment, no es va prendre en consideració.[499]

El col·lectiu no descuidà l'activitat externa. Josep Piñas, quan era alcalde i, després, com a secretari de la col·lectivitat, marcà bastant la pauta. Un representant vallenc assistí en el Ple Regional de Camperols celebrat a Barcelona al gener de 1937, en el qual Ramon Porté informà de les condicions en què havia agafat el Secretariat, del pacte de coordinació amb la UGT i la UdR que no va prosperar i de la demanda d'un crèdit a la Generalitat de 100 milions de pessetes per tal de donar un major impuls a l'agricultura. Resultà significatiu quan va assenyalar que no hi havia prou compenetració entre els governs de la Generalitat i el de l'Estat.[500] En el Ple Regional de Sindicats, Seccions i Col·lectivitats celebrat a Barcelona el 29 i el 30 de maig de 1937, hi assistí Josep Serra Pairot —amb la representació de cent setanta persones— i Domingo Serra Viñas —de mil—, el primer per la col·lectivitat agrícola i el segon per pagesos, o sigui, per la Societat Sindicat Agrícola. Al Ple preguntaren sobre la relació entre el Sindicat Agrícola i la col·lectivitat. Domingo Serra va respondre que "la colectividad de Valls tiene estrecha relación con el S[indicat Societat] A[grícola] y representación directa",[501] cosa que palesa l'entesa que hi havia. Talment, l'1 d'agost de 1937 la Federació Local de Sindicats de Valls de la CNT-AIT invità a parlar Ramon Porté a l'Ateneu Llibertari del tema "Cooperativisme i col·lectivisme", ja que era secretari del Comitè Regional de Relacions Camperoles de la CNT.

Un aspecte a no bescantar era la moral que transmetien els militants col·lectivistes que sabien escriure i que en tenien dots, encara que fossin parcials. No disposem de gaires exemples. Un escrit reflexiu va ser la carta tramesa pel militant Jaume Palau a la Junta de la col·lectivitat agrícola al febrer de 1938. La missiva, publicada també al setmanari *Acció Sindical*,[502] va ser com un alè fresc a la moral de la rereguarda, escrita, precisament,

499 Arxiu Municipal de Valls. Llibre d'actes municipals. Valls 1937. Sessió de 15 de febrer. Es presentà per mediació del Sindicat Societat Agrícola.

500 *SO*, 3 gener 1937, p. 9. El Pleno Regional de los Campesinos de la Confederación.

501 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 920.

502 "Voces del frente: Palabras aleccionadoras y de aliento", *AS*, 24 febrer 1938, núm. 73, p. 1-2. Al cantó contrari, el 10 de febrer de 1938, el secretari del Sindicat de Treballadors del Camp i Oficis Varis de Fontscaldes, Ramon Batalla, informava que l'afiliat Pere Guasch Vallverdú havia estat expulsat per haver-lo trobat emboscat.

per qui estava al peu del canó al front. Explicava per què lluitava i amb quin ànim es trobava, i narrava que, "cuando veo que los camaradas que se hallan al frente del trabajo y de la economía, ponen toda su inteligencia y su voluntad en sostener y revalorizar las colectivizaciones nacidas al calor de la revolución de julio, me siento hondamente optimista y lleno de fe en el porvenir magnífico de nuestro pueblo trabajador y revolucionario". Remarcava com s'hi havia de participar, sense defallir: "quiero yo deciros, sin embargo, que los compañeros que os halláis al frente de la Colectividad o de otros organismos, no debéis dejaros llevar nunca por el pesimismo, y que si esto le ocurre a alguno de vosotros, debe tener la suficiente sinceridad para confesarlo y la dignidad de retirarse". Al mes següent, al març, hi hagué una altra meditació en veu alta, signada per Pere Poblet, també des del front.[503] Va ser un article que deuria fer esborronar l'estructura de la CNT i del col·lectivisme comarcal. No es posava contra cap col·lectivitat en concret, però deixava anar veritats que coïen. Vegem-ne algunes, de les frases, amb què expressava que les col·lectivitats no sempre havien respost a les alternatives per a les quals havien estat creades, per un petit nombre de persones que buscaren un *modus vivendi* que va fer desprestigiar l'obra social que s'hi realitzava. Deia: "Se vienen observando particularismos desmedidos, mucho egoismo y cada vez más poco espíritu de sacrificio"; "Debemos procurar por encima de todo que no aniden nunca en las Colectividades los rencores, las injusticias, los egoismos particularistas, todas estas lacras de laya burgueses que debemos procurar acabar para siempre". L'estat d'ànim quedava reflectit amb aquesta altra frase: "Por esto es posible ver ahora aquellos anhelos deshinchados, aquellas esperanzas desvanecidas y marchitas aquellas pujanzas de entusiasmo".

Tanmateix, sabem també de la col·lectivitat per l'ampli reportatge que li dedicà el periòdic *Solidaridad Obrera*, circumstància que li dóna un valor testimonial, ja que va ser publicat el 29 de desembre de 1938, dues setmanes justes abans de ser tot desmantellat. Amb el significatiu títol de "Sostiene 153 familias, abastece frentes y la población civil de la comarca, y ha incrementado la producción", assenyalava molts detalls de la col·lectivitat creada sota la tutela de la CNT.[504] Recordava aspectes que se sabien enfront d'altres de nous: que la terra que es treballava en règim

503 "Voces del frente: A las Colectividades", *AS*, 10 març 1938, núm. 75, p. 4.

504 *SO*, 29 desembre 1938, p. 8.

col·lectiu era aportada voluntàriament pels pagesos i per les propietats agafades dels feixistes; que funcionava des de novembre de 1936, allotjada al Sindicat Agrícola de Valls —nom bescanviat del seu originari de Societat—, la fundació del qual la feia recular fins el 1883. Relatava que aquesta societat, ja d'antic, tenia una tradició confederal i llibertària. Quant als conreus, recordava els propis de la zona —avellanes, ametlles, olives, vi i garrofes, com a principals—, i verdures en terrers de regadiu. Comentava que d'una de les tasques que en tragueren més profit fou del cultiu de planter, "que suministran a toda la región catalana", i constatava "grandes ingresos a la colectividad", en clara referència implícita a l'hort del Carme, confiscat. En l'article, s'afirmava que una de les finalitats de la col·lectivitat era proporcionar el subministrament d'aliments a la població civil, comptant que els col·lectivistes també tenien el racionament fixat amb les seves famílies. Prosseguia dient que la col·lectivitat disposava de trulls i assenyalava que aquelles persones que no formaven part del col·lectiu també hi podien elaborar oli. Assenyalava que la col·lectivitat era dirigida per un comitè format per Josep Serra Pairot com a president, Josep Agustench com a secretari i Josep Llobet i Pere Ribera, pel Sindicat Agrícola. Acabava la glossa manifestant que aquesta es caracteritzava per l'austeritat com a norma de conducta i la posava com exemple a seguir.

Per l'indicat fins ara, l'efectivitat de la col·lectivitat de Valls va ser alta. Malgrat tot, presentem dos punts de vista diferents, ambdós contemporanis dels fets. Un, des de la versió de qui ha escrit amb més rigor sobre la guerra i els seus efectes, Ferran Casas Mercadé, i l'altre, de qui va ser alcalde de Valls en el moment de la implantació i darrer secretari del col·lectiu, fins al definitiu desballestament a França, Josep Piñas Serra.[505] Caldria afegir-n'hi un tercer, complementari del segon, en la persona de Miquel Pàmies Cortès, andador de la Societat Agrícola, en una versió vàlida de la retirada cap a l'exili, en la parada que aquesta féu a Barcelona. Remarquem que hi ha aspectes no coincidents.

Ferran Casas ha deixat escrit que els components de la FAI havien estat expulsats, cosa que Josep Piñas contradiu i assenyala que, si es va fer fora algú, no va ser per pertànyer a la FAI, sinó per altres motius, bàsica-

505 El primer, a través del seu llibre ressenyat: *Valls, la guerra civil… [Op. cit.]*. Valls, 1982. Caldria recordar que, en temps de guerra, Ferran Casas era el secretari de l'Ajuntament. El segon, a través de converses personals de l'autor a Cornebarrieu (França) i per correspondència personal.

ment, per manca de compromís de treball. Piñas continua exposant que l'entrada al col·lectiu va ser lliure i, en alguns casos, motivada perquè el pagès estava aturat.

Ferran Casas escriví sobre l'aspecte que tenien algunes finques abans de l'expropiació, del curs que seguiren i de com les trobaren els amos:

> […] L'efecte positiu de la Col·lectivitat Agrícola rau en el fet que restaren millorades un seguit de finques, les quals feia anys que s'havien convertit en erms, en botjars, perquè als seus propietaris només els interessava la masia, la casa de camp per anar-hi a passar l'estiu, sense que els neguitegés, poc ni gaire, el conreu intens, ineludible de la terra. Faig al·lusió principalment, a més d'una situada a la banda del Bosc i de Masmolets i de Fontscaldes; terres de secà, pedregoses, endurides precisament per la manca de conreu. Cal esmentar, per a ésser just, que no sols oferien aquest aspecte les finques 'incautades'. També més d'una aportada pel seu propietari-pagès, tenia molt que desitjar en aquell aspecte.
>
> […] Gairebé tots els homes del Col·lectiu —ho torno a dir— pertanyien a la CNT. Aquesta Sindical controlava més d'una fàbrica de fertilitzants de Barcelona. Per tal motiu, en el curs principalment del primer any de guerra, el sofre, l'amoníac, el potasi i tota mena d'adobs químics foren llençats a dojo sobre les terres de referència.
>
> […] Quan acabada la guerra, els propietaris tornaren a recobrar les seves hisendes, la majoria eren, agrícolament parlant, un jardí.

Sobre l'aspecte monetari, una apreciació coincident dels dos permet indicar que, de diners, sembla que mai no en manejà de sobrers. Ferran Casas afirma que "si [el Col·lectiu] en feia algun [diner] per mitjà de tractes, se'n feia càrrec el Comitè i després l'Ajuntament, ja que foren, cada setmana, aquests organismes, els qui, en realitat, abonaven els salaris als 'socis' del Col·lectiu", malgrat que, en la documentació consultada, no se n'ha trobat cap indici. L'apreciació de l'advocat rau en el fet que el Comitè pagà els milicians a través dels impostos revolucionaris que captà i de collites que es va fer seves en la requisa de cases de començament de la guerra, que, òbviament, vengué per sufragar despeses, abonant les quantitats pertinents als treballadors aturats que van trobar feina municipal des del Comitè i el Consell Municipal a través de la Borsa de Treball que s'activà.

Per altra banda, Josep Piñas relatà detalls que reforcen i amplien l'explicat. Un dels aspectes és com arrencà i destacava el paper del Comitè de Milícies Antifeixistes i el Sindicat de Treballadors del Camp CNT, veritable gestor de la col·lectivitat vallenca.

> […] La incautació per part del Comitè, de totes les propietats dels elements considerats enemics del règim, requeria una solució. Aquesta solució, en aquells moments no podia ser cap altra que el Sindicat de Pagesos de la CNT [Sindicat de Treballadors del Camp CNT].
>
> […] Es va convocar per pregó públic a tots els pagesos i, particularment els pagesos dels propietaris, a la Societat Agrícola, a l'efecte de donar lectura d'uns reglaments —que jo mateix vaig redactar— per la creació de la col·lectivitat. Els pagesos que tenien terra dels propietaris es van mostrar rúfols. Després de cert temps de discussió i al no poder trobar una altra solució, els vaig dir que com l'entrada a la col·lectivitat era lliure que es donaven deu dies per al seu allistament i passat aquest termini la Junta decidirà.
>
> […] De cap de les maneres si no hi hagués hagut les propietats [dels propietaris] i la ferramenta incautades no s'hauria pogut donar la col·lectivitat, igual que en la seva immensa majoria.
>
> […] La col·lectivitat començà a fer quartos de les hortalisses venudes, de les collites. Després de dissoldre's el Comitè de Milícies de Valls es va entregar una quantitat determinada als Pagesos, a Barbers, a Transports… Va ser una tàctica abans no es creés l'Ajuntament i poguéssim quedar en minoria de repartir els quartos per a les col·lectivitats.

Una altra consideració fou la forma d'entrar-hi, el pagament als socis, els components i l'interès que mostraren els col·lectivistes, en una apreciació finíssima que demostra que la col·lectivitat de Valls va ser estirada per socis joves i per pagesos d'edat amb un bagatge doctrinal prou ferm. Josep Piñas, en aquestes apreciacions, parla de manera clara i contundent:

> […] No era obligat ser de la CNT per ingressar-hi, com també hi va haver diversos militants de la CNT que no van entrar-hi.
>
> […] L'interès col·lectiu es va manifestar en una dotzena de socis de certa edat que se sacrificaren, que ho donaren tot per la col·lectivitat, i particularment en la joventut, per ser una cosa nova.
>
> […] La gran majoria treballaren com si la direcció fos el seu amo, ja que allò que més interessava era treure el millor profit al dia. En força casos predominava més l'interès individual que el col·lectiu.
>
> […] En general, [però] l'esperit col·lectiu no se sentia. No se sentia.[506]
>
> […] Tots els dissabtes al matí el secretari anava al delegat del Comitè o al regidor de Proveïments de l'Ajuntament a buscar la quantitat necessària pels

506 Passats els anys, planà una idea de derrota per una persona que ho havia donat tot per canviar l'estructura de treball de la societat. Això no desvirtua el fet que molts col·lectivistes locals vallencs fossin purs. L'exemple de Ramon Gras Mateu, propietari, col·lectivista per sentiment, en seria un entre molts d'altres.

pagaments als socis, a la nit. Es pagava en un sobre a cada soci, de la caixa de la col·lectivitat.[507]

[…] Mai no van haver-hi grans conflictes a la col·lectivitat. On es va observar el poc interès col·lectiu fou a la recollida de les collites, i particularment, a la d'avellanes. Va ser llavors quan la direcció va creure convenient anar els diumenges a recollir-les, per por a les pluges. Es van demanar voluntaris. La majoria s'hi va negar, i per tant, es va haver de posar salari doble per no ser sempre els mateixos voluntaris.

[…] També hi va haver casos de malaltia sospitosa. En una ocasió un que va caure malalt es va haver de comprovar que efectivament ho estava. Es van donar casos que es va haver de demanar al metge si el malalt realment ho estava. Com es vivien unes circumstàncies de por i de perill, el metge inclús no sabia que determinar. Si el malalt se'l veia al vespre al cafè hi havia queixes. ¡Perquè, després de sopar, quan un està malalt, va a dormir!

[…] Quan n'hi va haver més de col·lectivistes, no passà de cent.[508]

El col·lectiu sembla que va ser l'enveja del veïnat, ja que els seus homes foren "els únics que s'alimentaren normalment", pel fet que la terra que portaven produïa i, a més, sabien administrar els guanys. També perquè disposaren de llenya per cremar i, a l'hivern, no es pelaren de fred. Al cap de poc temps d'esclatar la revolta i fins data indeterminada, obrí un punt de venda al portal d'una casa i, en el decurs de la guerra, també vengué oli en un passeig vallenc. S'ha escrit que, un cop acabada la contesa bèl·lica, quan els propietaris recuperaren les terres, "la majoria, eren, agrícolament parlant, un jardí".[509]

507 Aquesta apreciació no concorda amb la de Ferran Casas ni amb la del mateix Josep Piñas, ja que, en una ocasió, seguint el darrer, permet interpretar com si el pagament fos via Ajuntament i, en una altra, com si fos extret de la caixa de la secció del col·lectiu.

508 Les xifres ballen, tot i que m'inclino per les que aporta Josep Piñas. Ferran Casas diu que, durant els dos primers anys de guerra, la integraven prop de cent cinquanta homes. Miquel Pàmies Cortès, andador de la Societat Sindicat Agrícola, encarregat d'avisar els socis per a les diverses reunions i, consegüentment, també les de la col·lectivitat, diu referint-se a aquesta: "n'hi van entrar pocs. Com a pagesos, no gaires. Cada cap de colla [o de brigada] em deia els homes i les dones que havia de menester. Em donaven de 20 a 30 cèntims per persona que avisava". L'apreciació que no hi ingressaren gaires pagesos vindria motivada perquè sabem que hi entraren alguns obrers, pocs, que estaven a l'atur. Ferran Casas assenyala també que disposaven de cinquanta cavalleries, les quals eren alimentades amb la mòlta i la remòlta de les garrofes, feta pels mateixos pagesos.

509 Són idees de Ferran Casas. En conjunt, l'al·ludit demostra diversos sentiments respecte a la col·lectivitat. Un, que fou una cosa normal com portaren les terres; un altre, que els col-

La col·lectivitat, poc abans de l'entrada de l'exèrcit guanyador, va decidir marxar en retirada. Tot i així, als que es volgueren quedar, se'ls retornà l'animal i el carro. Uns dies abans, carregaren els carros que tenien al magatzem de la col·lectivitat, a l'església de Sant Francesc. Agafaren més cavalleries i carros de pagesos i transportistes de Valls, procurant que fossin bons animals, amb vista del trajecte que els venia a sobre fins a Barcelona i, potser, fins a França —recordem que agafaren la millor mula de Francesc Batalla Figuerola, per exemple. L'explicació de Miquel Pàmies i Josep Piñas demostrà la cruesa del que succeí i que marcarà la fi del col·lectiu. Miquel Pàmies es trobava a Barcelona després de deixar Valls, amb familiars:

> [...] La col·lectivitat va sortir de Valls i féu cap a Barcelona, en un hostal gran, i d'allí va anar amb carros carregats cap a França. Quan van marxar [i estant a Barcelona], vaig anar a l'hostal on eren, l'endemà que havien marxat. Vaig anar a acomiadar-me de Joan Poblet Fontanilles, de Josep Agustench i de les seves famílies. N'hi havia una colla de la Societat [Agrícola]. Quan era allí [a Barcelona], vaig trobar Valeri Melet i, pel que sembla, l'havien deixat a Barcelona en la retirada.
>
> [...] Allà [a França], m'han dit que van tenir menjar bastant de temps, a la platja, i dormien en carros carregats de "fato".

Del mateix estil, ho comentà, personalment, Josep Piñas. Vegem com ho va escriure, per tal de captar la fi d'un esdeveniment que resultaria històric:

> [...] Pocs dies abans de l'arribada de l'enemic —una setmana abans—, es van començar a omplir tots els carros —una dotzena— de mercaderies i proveïments per als animals.
>
> [...] A l'arribar a Barcelona, es repartí per tots els que estaven allí algunes pessetes per si algú no volia continuar, a proporció.
>
> [...] A l'arribar a la frontera, les autoritats franceses separaren les dones i criatures petites. S'entrà per Le Boulou [El Voló]. Els homes seguiren la ruta que els senegalesos marcaren per arribar a la platja, que poc després seria el camp de concentració de Sant Cebrià de Rosselló.
>
> [...] Van entrar catorze o quinze carros. Es van col·locar els carros i cavalleries en forma de circumferència [per tal com, a la nit, n'hi havia de fora de la col·lectivitat que s'arrastrava per sota la plataforma dels carros i amb un ganivet foradava els sacs i prenia gènere].

lectivistes no patiren els embats de la guerra quant a gana i fred, i que, per tant, menjaren com si aquesta no hi fos; i un tercer, que portaren bé les terres, com pagesos d'ofici que eren.

[…] Allí és quan ens hi vam agregar, ocupant la plaça que van deixar les dones i els nens. S'hi encabiren també altres vallencs que no eren pagesos, com Pau Nuet, Serafí Castelló o Daniel Martí. Dos a cada carro. Com que tenien vela, estàvem al cobert de la pluja. Érem els privilegiats del camp.

[…] Era trist, molt trist, mentre al nostre costat la gent es moria de gana, nosaltres menjàvem normalment. Menjàvem amb unes taules que havíem portat.

[…] Mentre al camp no hi van posar filferros de separació, tots els dies les cavalleries sortien a beure i a pasturar.

[…] Molts volien conservar l'animal i el carro, esperant retornar a Valls.

[…] Aviat, a mesura que el camp s'omplia, va arribar l'ordre del comandant del camp de recollir els animals. Van impedir que els animals sortissin més i se'n van fer càrrec les autoritats franceses. Aquest va ser un cop molt fort per alguns.

[…] Va arribar un moment que el foc per coure el menjar va faltar i aquí va ser un problema. S'havien de cremar els carros. Com que ja no es permetia sortir del camp per recollir llenya per fer el menjar, es va decidir desfer els carros. Tots s'hi resistiren.

[…] De cada roda [de carro] es treia un raig sí, un no, per tal de fer foc.

[…] S'havien de serrar les palanques de les rodes, les manetes…

[…] Encara hi havia algun que es creia que ens tornarien els animals.

[…] La col·lectivitat agrícola passà sencera a França. Cap es va voler quedar a Valls. Que jo sàpiga, només un que tenia el seu fill a un camp d'aviació no hi va voler anar.

[…] La col·lectivitat agrícola en aquells moments [gener de 1939] comptava amb uns seixanta membres. Van passar, aproximadament, unes duescentes persones a França.

[…] Al camp hi va haver una festa amb la visita d'una personalitat francesa i els homes dels carros hi van prendre part aixecant castells, alguns Xiquets de Valls. Es va el fer el pilar de quatre i altres.

[…] Aviat va arribar l'ordre de la recollida dels carros i construir barraques. Es va arribar a omplir una barraca de gent de Valls.

[…] Després es començà a cridar gent per sortir a treballar, i allí a Sant Cebrià de Rosselló va acabar la col·lectivitat de Valls.

La guerra, mentrestant, colpia de valent l'estructura col·lectivista.[510] Acabada la conflagració de les armes, a Valls, el 10 de febrer de 1939, el

510 "Noticiari local", *AS*, 8 desembre 1938, núm. 114, p. 3. Uns exemples: de Josep Dalmau Fonoll, del Sindicat de Pagesos, es confirmà que havia mort a la batalla de l'Ebre, com d'altres; Josep Albalat Martí, membre de la col·lectivitat, fou declarat inútil de guerra.

pregoner anuncià:[511] "Queda terminantemente prohibido, salvo a los legítimos propietarios, entrar en los huertos y tierras que estaban incautadas por la Colectividad Agrícola, conocida por 'El Col·lectiu'. Bajo ningún concepto podrá desobecederse esta orden". La col·lectivitat, a Valls, havia acabat, això sí, amb el magatzem de l'església de Sant Francesc ple a vessar, la qual cosa va fer les delícies dels de Recuperació, alguns dels quals, al gener-febrer de 1939, feren el seu particular agost. Sis dies després, un nou ban oficial emès per la Comissió Recaptadora indicà que tots els que tinguessin bocois del Sindicat Agrícola —o sigui, del sindicat confiscat de les dretes— eren comminats a lliurar-los. La Junta de Recuperació Agrícola, el 12 d'abril, assenyalà que els havia arribat la notícia que hi havia terres abandonades al terme i que, per tant, no s'hi feien els treballs agrícoles que necessitava la propietat, per la qual cosa requeria als pagesos veïns que tenien un termini de quaranta-vuit hores per denunciar-ho a les oficines de la Junta, situades a la batejada Plaza de los Mártires —o sigui, al Pati—, al local de la Cambra de Comerç, organisme col·laborador en tot i per a tot del nou règim que s'instal·lava.

Talment, sabem de la Junta de Recuperació que actuà amb afany recaptador. La mostra d'una carta d'una perjudicada palesava com anava la situació d'indefensió dels perdedors. Efectivament, Francesca Roig Parés, domiciliada a Valls, va escriure a l'alcalde el 17 de juny de 1939 exposant la injustícia en la qual es trobaven ella i el seu germà, a causa de l'actuació del Servei de Recuperació Agrícola. L'assumpte era que ambdós havien marxat de Valls a Barcelona bastant abans que entressin els vencedors i que, de tornada, el 2 de febrer —és a dir, quinze dies després, aproximadament, que a Valls s'hagués acabat la guerra de les armes—, trobaren casa seva i la del seu germà tancades. Posats en contacte amb l'Ajuntament, aquest els obrí les cases i s'emportà tot el que hi havia dins, que comprenia, segons la demandant, cinquanta sacs d'avellanes, vint-i-cinc de garrofes, vuit d'ametlles i cinquanta quintars de llenya. Ignorava si el Servei de Recuperació n'havia pres també els mobles. El contratemps no parà aquí, ja que, tres dies després —el 5—, agafaren el seu germà, el qual estava en aquell moment —el 17 de juny— jutjat i engarjolat. La carta prosseguia, sorprenentment, amb un to ferm i dur, expressant que, com que, ni abans ni després del judici, havia rebut cap avís de cap autoritat de no poder fer ús de

511 *Relación de los pregones durante la guerra*. Col·lecció compilada pel pregoner Agustí Pena Tondo (Valls).

la casa, assenyalava que "queda bien claro y patente que los únicos que han intervenido legal o ilegalmente en los actos de requisa o recuperación son los componentes de dicho Servicio [de Recuperación Agrícola]", i demanava que li fossin retornades les cases i les requises.[512] El desemparament per l'exposat es convertia en norma. La recuperació, al novembre de 1939, implicà accions fora de Valls, com la que va activar Joan Olivé Cardellà, gestor de l'Ajuntament, a Barcelona en busca d'uns arxius, o que Albert Saigí hagués de desplaçar-se a Aiguafreda per gestionar la recuperació de maquinària de l'Escola del Treball.

A més, cal afegir l'acció de la Comissió Dipositària Municipal de Recuperació Agrícola, efectiva des de l'endemà de l'entrada dels guanyadors. La setmana del 16 al 21 de gener a Valls, hi van treballar vint-i-nou persones en "servicio de transporte de víveres", i prosseguiren altres setmanes sota la direcció de Joaquim Guinovart Aguilà, Quimet de la Molla, Albert Saigí Grau i un tal Clofent, amb una despesa setmanal de 502 pessetes.[513] A l'octubre de 1939, es retornaren 101.569,26 pessetes a seixanta-vuit demandants, en xifres que oscil·laren entre 90,42 pessetes, com a mínim, i 6.495,08, com a màxim. S'havia entrat en una altra dinàmica de la qual costaria sortir.

4.2.16 Vilabella

Vilabella és una població dominada agrícolament per la vinya. Poblacionalment, va passar de 1.001 habitants el 1936 a 995 el 1940. El 1787 havia arribat a la punta màxima amb 1.506 veïns. La composició del Consell Municipal vilabellenc a l'agost de 1936 era de cinc membres d'ERC, un de la UdR i un del Sindicat de Treballadors Independents. El segon consistori de guerra, el que prengué el poder municipal a l'octubre de 1936, varià de pretendents, però no de personal, ja que el configuraren tres d'ERC, dos de la UGT i un de la UdR, amb la particularitat que un de la UGT —Josep Gatell Segú—, abans, ja hi havia estat per ERC i que l'únic rabassaire —Joan Aguadé Gatell—, en l'anterior consistori, també hi era participant pel

512 Arxiu Municipal de Valls. Caixa 3860. Correspondència 1939.

513 El peonatge cobrà 8 ptes./dia i els encarregats, 10. La setmana del 22 al 28, hi treballaren trenta-dues persones més dos jornals de camàlics, i la despesa va ascendir a 843 pessetes; del 30 de gener al 4 de febrer, es gastaren 312 pessetes, més 23,5 jornals de carro, que pujaren a 423 pessetes.

Sindicat de Treballadors Independents. Salvador Sardà Prats, d'ERC, en resultà escollit alcalde —ja ho era a l'agost de 1936.[514]

Abans de la guerra d'Espanya de 1936-1939, hi havia dos sindicats pagesos a la localitat, un de caire dretà, el Sindicat Agrícola de Sant Isidre, fundat el 1908, i un altre d'esquerres, que responia al nom de Sindicat Agrícola i Caixa Rural, més conegut pel "Centro", constituït al març de 1933 per voluntat de trenta-dos membres. El Sindicat Agrícola de Sant Isidre va ser clausurat a l'agost de 1936 pel Comitè de Milícies Antifeixistes local i l'Ajuntament, i van traspassar-ne el mobiliari, el gènere i el metàl·lic de la caixa al Sindicat Agrícola i Caixa Rural, que, des de llavors, quedaria com l'únic sindicat reconegut, d'acord amb la normativa de la Generalitat. L'actuació d'aquest darrer acabaria amb l'entrada de les forces franquistes a la localitat el dia 15 de gener de 1939. Amb aquestes circumstàncies exposades, en temps de guerra succeïa el mateix que passava arreu, o sigui, la supressió del sindicat de dretes, per la qual cosa Vilabella no n'era pas l'excepció.

El tema sindical era diferent. El sindicalisme de preguerra a Vilabella era dominat per un Sindicat de Treballadors del Camp i Oficis Varis, el qual no podem adscriure'l a cap corrent, tot i que la tendència era d'afinitat a la UdR. La CNT, la força principal a la comarca, no es trobava aglutinada a Vilabella. La UGT, feble en el conjunt català, no estava ni organitzada a la capital comarcal i menys a Vilabella.

El Sindicat de Treballadors del Camp i Oficis Varis local, com a sindicat que defensava els treballadors a jornal, a mitges o parcers, va ser quasi hegemònic fins ben entrat el conflicte. Tot amb tot, devia ser un sindicalisme de poca base doctrinal, ja que el primer de maig de 1937, sense que en sapiguem les causes, tot i que s'intueix que va ser per mor de l'onada socialista que agafava força sense parar i per les ganes personals d'algú que, en el decurs de la guerra, pujaria d'estatus, acordà ingressar a la Federació Regional Catalana de Treballadors de la Terra, adherida a la UGT. No deuria ser un canvi fort, atès que la moderació del sindicat d'abans s'adeia amb la nova que havien agafat. A partir d'aquest moment, s'anomenà Sindicat de Treballadors de la Terra de la UGT (STT). Aquesta reconversió, efectuada

514 L'estudi d'aquest poble ha estat publicat per Gavaldà Torrents, Antoni; Recasens Rovira, Maria: "La col·lectivitat agrícola de Vilabella durant la guerra", a Soler Álvarez, E.-A. (ed.): *Recull Josep Maria Jujol i Gibert (1879-1949)*. Estació de Recerca Bibliogràfica i Documental "Margalló del Balcó". Tarragona, 1999, p. 221-237.

de manera pura i dura, topà amb intents moderats de reconstruir la UdR a la localitat i és per això que, contra aquest "intent secessionista" d'alguns camarades del Sindicat de Treballadors de la Terra, decidiren a l'agost de 1937 sancionar "qui pretengui dividir el nostre sindicat". Dins d'aquest funcionà la secció de Treball Col·lectiu, encarregada de treballar les terres confiscades o ocupades per la col·lectivitat. El Sindicat tingué una activitat relativa durant el període excepcional en què va funcionar, si se'l compara amb altres poblacions de la comarca.

El Sindicat de Treballadors de la Terra de la UGT inicià la singladura sota la presidència d'Armengol Segarra Alegret i del secretari Joan Aguadé Prim.[515] Compartia la seu del Sindicat Agrícola i Caixa Rural, situat al carrer Francesc Ascaso, número 40, l'actual carrer de Sant Roc i, abans, de Sant Pere. Els Estatuts del reconvertit sindicat foren signats pel president, Josep Calbet Ribas, i pel secretari, Josep Raventós López, a l'octubre de 1937.

En el document constitutiu de trenta-tres articles, purament formal, d'igual factura que en altres poblacions, es declarava "organisme purament de classe, que tenia per objectiu la millora moral, social i material dels treballadors del camp". Afegia que estava adherit a la UGT de España i s'exigia als afiliats l'acceptació del principi internacional de la lluita de classes. L'objectiu, en definitiva, era vetllar pels drets dels seus afiliats i defensar i propugnar quantes millores i reivindicacions "corresponguin a la classe". En el moment de la seva constitució, hi feren constar 230 afiliats, xifra alta atesa la població que hi havia censada, senyal inequívoc que les altres organitzacions sindicals eren orfes d'afiliació o residuals.

De l'articulat dels deures i drets dels afiliats, se'n desprèn la voluntarietat d'entrar al sindicat, encara que, com sabem, l'afiliació era quasi forçada. Per continuar el tràmit d'entrada, es demanava la necessitat de sol·licitar-ho per escrit i calia indicar, a més de les dades personals, la casa on treballava, el temps que hi portava de jornaler o de mosso i el sou que cobrava, aspectes que alguns deurien complir per mediació de l'ajut d'altri, perquè, si una cosa escassejava, era "saber de lletra", ja que molts havien entrat a treballar en edat ben jove.

L'edat mínima per afiliar-se al Sindicat de Treballadors de la Terra era els setze anys i no s'havia de pertànyer a cap altra societat del mateix ofici de la localitat. Aquests afiliats joves tan sols tenien veu, però no podien

515 Aquesta informació s'ha extret de Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 1347.

votar. S'adquiria vot i veu als divuit anys. Respecte al tema de formar part de la Junta, era condició indispensable tenir més de vint-i-un anys i un mínim d'un any de continuïtat en la professió. La quota d'entrada que fixà l'entitat de Vilabella era d'una pesseta i una de mensual de quaranta cèntims. Tanmateix, la Junta determinà en la reunió de desembre de 1937 augmentar la quota a una pesseta mensual.

Els motius de baixa eren, tal·là-tal·lera, els mateixos que els de qualsevol societat: no pagar tres quotes mensuals; ser motiu de descrèdit per conducta incorrecta en el treball, i col·laborar amb la classe patronal en perjudici dels interessos dels treballadors. Alhora, a més d'aquests motius, sabem que es va aplicar a aquells que desertaren de les files de l'Exèrcit popular. En total, hi ha comptabilitzades set expulsions per aquesta causa i una altra per no haver assistit en diverses reunions.[516] Respecte a la dissolució, s'hi escrivia que només podria ser efectiva si mancaven deu afiliats amb voluntat de continuar-la. En el supòsit de dissolució, les propietats i els mobles passarien en mans de la Federació Catalana de la UGT. Tot, però, eren bones paraules sobre el paper, encara que la realitat va ser que el Sindicat de Treballadors de la Terra de la UGT de Vilabella va tenir una vida moderadament activa.

L'obra col·lectiva sindical era sinònim de treball en equip, de persones que creien en un millorament social. La directiva que proposà la reconversió del Sindicat de Treballadors del Camp i Oficis Varis, afecte als rabassaires, al Sindicat de Treballadors de la Terra de la UGT estava formada, a més dels ja citats Armengol Segarra, president, i Joan Aguadé, secretari, pels vocals Llorenç Andreu Murtró, Marcel·lí Figuerola Aguadé, Josep Godall Sordé i Josep Salvat Segú.

En els deu mesos durant els quals es té notícia del sindicat, la Junta Directiva anà fluctuant en funció dels esdeveniments polítics i militars. Segons les actes, al juliol de 1937, per la incorporació a l'Exèrcit popular del seu president, Josep Calbet Ribas n'agafà el relleu i Marcel·lí Figuerola passà a ser-ne el vicepresident, Llorenç Andreu, caixer, Joan Aguadé, andador, Josep Salvat, secretari, i s'hi incorporà Josep Raventós López, com a secretari i, després, president.[517]

516 Arxiu Municipal de Vilabella. Llibre d'actes del Sindicat de Treballadors de la Terra. 1937-1938.

517 Consta així en les actes, però sabem que el 28 de juny de 1937 n'era president per la signatura que estampà en una acta que es va trametre a la Comissió de Responsabilitats de la Generalitat de Catalunya.

A l'octubre del mateix any, la directiva tornaria a remodelar-se per la marxa de Josep Raventós per ocupar la Secretaria Militar de Lleida, requerit pel secretari d'Organització de la comarcal del PSUC d'aquella població, i perquè Josep Calbet va passar a ser regidor pel PSUC. Exerciren dels càrrecs vacants, Llorenç Andreu, com a president, i Eugeni Calbet Pié, com a secretari. Al febrer de 1938, va succeir la darrera remodelació de què es té constància i hi entrà, de nou, només Jordi Armengol Andreu.[518]

A Vilabella, hi hagué confiscacions urbanes i rústiques, i col·lectivitat. Quant a les primeres, unes es practicaren a favor del mateix Ajuntament i d'altres, del Sindicat de Treballadors, o sigui, de la col·lectivitat, mentre que les rústiques anaren a parar a la col·lectivitat. El decomís d'immobles va ser el següent:

Quadre núm. 42: Vilabella: confiscació d'immobles				
Immoble	*Localització*	*Propietari*	*Signant apropiació*	*Destinació*
1. Església	-	Clergat	Comitè	-
2. Casa rectoral	-	Clergat	Comitè	Dues aules de les Escoles Nacionals
3. Edifici, baixos i un pis	C/ Francesc Ferrer i Guàrdia	Clergat. Congregació de les Germanes Dominiques	Comitè	Escoles Nacionals a la planta baixa i habitacions per refugiats de guerra al pis
4. Magatzem	C/ Lenin, 8	Josep Badia Sanahuja	Josep Calbet Ribas, president de la UGT	-
5. Immoble	C/ Francesc Ascaso, 24	Manuel de Castellví	Josep Calbet Ribas, president de la UGT	-

Les propietats del clergat, número 1, 2 i 3, generaren informació el 15 novembre de 1937 des del Jutjat de Primera Instància o Instrucció de Valls, al fer un balanç al president de l'Audiència de Tarragona de com estava la relació d'edificis i finques dedicats al culte. Per l'escrit, s'observa que tingueren clara finalitat social. Per aquestes referències sorgides del Jutjat Popular local, sabem que l'edifici de l'exesglésia, la número 1, no havia patit cap destrossa; pel que fa a la número 2, se l'havia apropiat el Comitè i l'havia traspassat a l'Ajuntament, que era el que en feia ús, i que la número 3, que abans era al carrer del Rosari 24 bis, era on la congregació de les Germanes Dominiques hi tenien instal·lada la casa convent i una escola de primer ensenyament, que, un cop confiscada, es reconvertí en Escola Nacional.[519]

518 ACAC. Valls. Fons municipal de Vilabella.

519 AHN. Madrid. Causa General 1447.1.

Les propietats 4 i 5 tingueren una funció econòmica. La número 4, de Josep Badia, abans constava que estava situada al carrer de Sant Isidre, i la finca número 5, de Manuel de Castellví, corresponia a la casa-castell dels Castellví, més coneguda com cal Cristí. La part realment expropiada va ser el local situat al costat de la casa que es coneixia popularment com la premsa de cal Cristí, ja que hi havia una premsa d'oli i una altra de vi, a més dels cups de l'habitatge. Per tal que ambdues expropiacions efectuades pel Sindicat de Treballadors de la Terra de la UGT complissin els requisits legals reglamentaris, es trameteren els documents que calia a la Comissió de Responsabilitats de la Generalitat de Catalunya amb data de 19 de juliol de 1937, per tal de procedir, si esqueia, a la seva legalització efectiva, ja que la Comissió era, en definitiva, la que hi donava el vistiplau. Les sol·licituds, signades pel president del Sindicat, aleshores, Josep Calbet Ribas, representant de la UGT a Vilabella, justificaven la necessitat d'expropiar provisionalment i d'ocupar els immobles "per a desenvolupar la tasca social que exigeix actualment les circumstàncies actuals per al triomf de la causa proletària", sense precisar-ne, però, la finalitat concreta. La confiscació significava que l'immoble quedava en propietat de l'entitat i que aquesta es feia càrrec de la utilització i la conservació.

I, així, s'entraria en la configuració de la col·lectivitat de Vilabella, la qual inicià la seva singladura conforme s'anaven creant les dels pobles de la rodalia. En aquesta comesa, la intervenció del Sindicat de Treballadors del Camp, afecte a la UGT, va esdevenir-ne la peça clau. I va resultar important perquè el sindicalisme local, a diferència d'altres poblacions de la comarca, no tenia uns precedents obreristes arrelats a la CNT. Això propicià el fet que la col·lectivitat fos estructurada per la UGT, central que no era precisament, pel que s'ha escrit fins al moment, una ferma defensora del procés. El Consell Municipal actuaria amb el sindicat amb una simbiosi perfecta.[520]

Mentrestant, el Consell Municipal féu la seva feina i actuà. Al novembre de 1936, la Comissió de Foment acordà de cedir la part de la hisenda de Manuel Castellví Feliu, que cuidava el majordom, perquè la conreés i l'explotés el Sindicat. Era un senyal d'una confiscació com a tràmit rutinari que no necessitava de més complicacions, ja que el Decret de 5 d'agost de 1936 de la Generalitat de Catalunya autoritzava aquestes accions respecte

520 Es pot resseguir gràcies a l'ACAC Valls, en les actes municipals del període i per la informació documental del Sindicat de Treballadors de la Terra de l'Arxiu Muncipal de Vilabella.

a les propietats de persones contràries a la causa republicana. El succés no acabà aquí, ja que, al desembre, es decomissaven les propietats i els capitals de Josep Badia Sanahuja, de la seva muller, Rita Dalmau Benet, i dels dos fills que tenien. Altrament, el Sindicat de Treballadors del Camp, a l'abril de 1937, rebia la conformitat de l'Ajuntament per requisar dues finques urbanes dels mateixos propietaris, ja comentades, a fi que la secció de Treball Col·lectiu les utilitzés.[521] Amb aquest acte hi ha constància fefaent que la col·lectivitat estava en funcionament. D'aquestes expropiacions urbanes, se'n demanà la legalització definitiva a la Generalitat al juny de 1937.

La col·lectivitat de Vilabella, sense que se sàpiga amb exactitud com va arrencar inicialment, deuria veure amb bons ulls la cessió d'un tractor decomissat pel Consell Municipal, ja que aquest organisme, a l'agost de 1937, el cedí al Sindicat Agrícola, entitat a la qual estava aixoplugat. La circumstància de la cessió era perquè, a part que podria donar un bon rendiment per al conreu de la terra, afegia la nota gens desdenyable que serviria «especialment per a la replantació de vinyes», cosa que corrobora el que se sap d'altres col·lectivitats o particulars, en el sentit que la terra, al començament de la guerra, es treballà de valent per tal de garantir i augmentar la producció, i que, en terres col·lectivitzades, s'arrencà vinyar i arbrat divers per fer-la més productiva.

Talment, la col·lectivitat no va ser aliena a l'augment de salaris que, inevitablement, va donar-se en temps de guerra. Així, la proposta que presentà la Junta Administrativa de la secció de Treball Col·lectiu a la Junta Directiva del sindicat socialista al juliol de 1937 va rebre la conformitat d'aquest organisme i quedà pendent d'aprovació en una junta extraordinària perquè els pagesos passessin a cobrar 8 pessetes diàries, i el sou per llaurar fluctués entre 18 i 20 pessetes al dia. Aquesta demanda de permís a la Junta del sindicat permet comprovar que aquest fou qui es va encarregar del procés col·lectivitzador i que la col·lectivitat no va actuar del tot autònoma. Mig any més tard, al desembre de 1937, la col·lectivitat proposà revisar novament els preus, que es concretaren en 10 pessetes de jornal diari per a la pagesia d'aixada, i entre 20 i 25 pessetes per dia el sou de llaurar, els quals foren aprovats sense discussió en la reunió de l'1 de gener

521 El 28 de juny les actes van ser signades per Josep Calbet Ribas, en representació de la UGT, per ser trameses a la Comissió de Responsabilitats. Van sortir de Vilabella el 19 de juliol, signades pel secretari de la UGT, Josep Raventós, dient que eren els dos únics immobles que posseïen. Van ser registrades a Barcelona, entrades amb data de 22 de juliol.

de 1938. Al febrer de 1938, es proposà i s'aprovà una altra puja dels jornals, fixats en 12 ptes./dia pel treball de peonatge i 35 ptes./dia per peó i animal per fer les feines de llaurar.

Un dels aspectes que la maquinària de guerra no va parar fou la recaptació de tributs, en aquest cas, via cadastre. La col·lectivitat tampoc no se n'escapà, d'haver de pagar per la terra que portava, ja que, al desembre de 1937, la Conselleria de Finances de la Generalitat li'n reclamà els deutes. Per això, per prorratejar adequadament les quotes corresponents a les finques confiscades o intervingudes, l'Ajuntament nomenà Josep Calbet Ribas i Marcel·lí Figuerola Aguadé, i demanà al Sindicat Agrícola que elegís els altres dos vocals que li corresponien.

La col·lectivitat, com a tal, també participà en el tema del repartiment de queviures, en concret, en el de l'aliment bàsic, el pa, fent un servei a tota la població en sintonia amb el Consell Municipal. Al desembre de 1937, quan la guerra ja es feia sentir de valent, l'Ajuntament, a proposta de diversos regidors i amb la finalitat de facilitar que la col·lectivitat de pastissers local tingués farina per elaborar pa, avalà dos préstecs demanats pel Sindicat de Treballadors de la Terra de la UGT per un import de 6.000 pessetes i per la col·lectivitat de 2.800 pessetes. Les tres entitats, amb aquest procés, demostraven anar a l'una.

D'altra banda, el lligam entre el Consell Municipal i el Sindicat Agrícola i Caixa Rural resultà evident. Ho demostra el fet que l'Ajuntament, a l'abril de 1937, tenia a la sala capitular la caixa de cabals del Sindicat. Aquesta connexió entre sindicat i col·lectivitat agrícola també era fluïda i excel·lent, com es corrobora per la circumstància que aquesta segona demanà d'utilitzar la mateixa caixa de cabals i l'Ajuntament, per simple qüestió de bona entesa, li va respondre que la conformitat havia de provenir de la Junta Directiva del Sindicat.

Mentrestant, la guerra seguia, crua per a tothom, col·lectivistes o no. Per això, no resulta estranya la proposta d'Emili Sabadell Sala, de la UGT, realitzada en la reunió de setembre de 1937 del Sindicat de Treballadors de la Terra, perquè a les hortes pertanyents a la secció de Treball Col·lectiu s'hi plantessin llegums, "degut al problema de l'abasteixament de Vilabella". La proposta s'admeté, tot i que es desconeix si es portà a terme, però, en tot cas, palesava que la terra, en aquest final de guerra, havia baixat en productivitat, cosa usual perquè el jovent, que havia de ser-ne el màxim impulsor de treball, era al front. Com en altres llocs, es demanà al col·lectiu una feina de suplència i de complement.

I arribem a la confiscació de terres. Els tràmits per apropiar-se'n de propietaris foren activats pel Sindicat de Treballadors de la Terra amb el suport del Consell Municipal, d'acord amb el procediment fixat per l'Ordre de la Conselleria d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya de 21 de juliol de 1936 "als efectes d'obtenir la declaració d'apropiació i la de l'usdefruit perpetu". En l'acta de decomís, s'hi feien constar dades personals i de residència del perjudicat, i aspectes polítics, els quals acostumaven a ser sempre lesius per a la persona a qui se li agafava un immoble o una terra. A continuació, s'especificava la peça de terra, situació, límits, classe de cultiu, detalls del registre de la propietat, data de l'ocupació i per qui seria explotada, que, en tots els casos que ens ocupen, hi va figurar que "serà pels companys de la col·lectivitat agrària d'aquest poble".

Aquest és el resum de la col·lectivització de Vilabella de finques rústiques:[522]

Quadre núm. 43: Vilabella: confiscació de terres rústiques					
Propietari afectat	*Parcer que la conreava*	*Data confiscació*	*Partida*	*Cabuda*	*Cultius*
1. Josep Badia Sanahuja i familiars	-	10-12-36	Camí de Valls	2 ha 63 a 27 ca	Vinya
2. Josep Badia Sanahuja i familiars	-	10-12-36	Padrós	2 ha 12 a 96 ca	Vinya
3. Josep Badia Sanahuja i familiars	-	10-12-36	Clotas	1 ha 52 a 9 ca	Vinya i garriga
4. Josep Badia Sanahuja i familiars	-	10-12-36	Camí de Valls	13 a 38 ca	Vinya
5. Josep Badia Sanahuja i familiars	-	10-12-36	Foradada o Coma	6 ha	Vinya, sembradura i garrofers
6. Josep Badia Sanahuja i familiars	-	10-12-36	Corral Nou	1 ha 21 a 68 ca	Vinya
7. Josep Gavaldà Torrell	-	-	Clotas	2 ha 6 a 83 ca	Vinya, avellaners i sembrat

522 També sabem que van ser expropiades les finques i els béns del marquès de Camps, dutes en parceria per Francesc Salvat Recasens, encara que no consta cap informe que ho avali, potser, perquè les terres pertanyien al terme de Salomó.

Quadre núm. 43: Vilabella: confiscació de terres rústiques					
Propietari afectat	*Parcer que la conreava*	*Data confiscació*	*Partida*	*Cabuda*	*Cultius*
8. Ramon Segú Sanahuja	-	-	Camí d'Alió	1 ha 49 a 30 ca	Vinya i sembrat
9. Lluís Castellví Vilallonga	Josep Aguadé Galofré	-	Camí de les Cabesses	7 ha 45 a 24 ca	Vinya, garrofers i sembrat
10. Lluís Castellví Vilallonga	Josep Aguadé Galofré	-	La Closa	3 ha 19 a 61 ca	Vinya, regadiu i sembrat
11. Lluís Castellví Vilallonga	Josep Aguadé Galofré	-	Camí del Molí	3 ha 4 a 16 ca	Sembrat
12. Lluís Castellví Vilallonga	Josep Aguadé Galofré	-	Camí de Bràfim	3 ha 4 a 2 ca	Oliveres i ametllers
13. Lluís Castellví Vilallonga	Josep Aguadé Galofré	-	Forques	8 ha 6 a 11 ca	Vinya, regadiu, oliveres, garrofers i sembrat

En conjunt, a Vilabella es col·lectivitzaren 41 ha 98 a 65 ca, xifra que representava, aproximadament, un 2% del terrer del terme. Això permet dir que la col·lectivització va ser feble en comparació del total de les hectàrees del terme. Com es pot seguir pel quadre, les terres col·lectivitzades van ser tretze trossos de quatre propietaris, dos dels quals, Josep Badia i Lluís de Castellví, eren importants terratinents —i propietaris de dues finques urbanes també requisades. La terra confiscada oferia, preferentment, vinya i també barreja de sembradura, garrofers, ametllers, olivers i regadiu. En definitiva, una mica de tot. El símbol d'ostentació de propietat de la col·lectivitat va ser plantar un drap vermell a la parcel·la o a dalt d'un arbre.

Quant al propietari afectat, per la demanda que es va haver de cursar a la Generalitat, s'hi exposaren alguns detalls. Així, doncs, s'anotaren temes personals d'actuació de quan el bienni negre, d'actuacions en conteses electorals passades i de la relació que havia tingut amb els parcers. Acos-

tumaven a ser sempre contràries a la persona demandant, ja que, per això, se li confiscaven terres i propietats. El que s'hi apuntava, en definitiva, eren fets consumats.[523] Es tenen les acusacions que van rebre els quatre encartats a qui se'ls agafà terra.

Així, el propietari Josep Badia Sanahuja i familiars són descrits com "reaccionaris, enemics del proletariat i del poble, contraris al Front Popular d'Esquerres de Catalunya, havent intervingut en el moviment sediciós contra el govern de la República". S'hi afegia també que "eren elements afiliats al Partit Radical [i que pel cas de Josep Badia] ocupà alguns càrrecs de responsabilitat durant el temps de la Dictadura de Primo de Rivera, [essent] propagandista de les candidatures reaccionàries". Alhora, se l'acusava d'haver coaccionat els seus jornalers perquè votessin la candidatura dretana [en eleccions de la República en pau] i d'haver acomiadat algun jornaler per díscol, de ser caporal de l'antic sometent feixista, i, en l'esclat de la guerra, d'abandonar la població. Se'l titllava, en suma, d'"enemic declarat de les forces antifeixistes i la causa dels treballadors".

Josep Gavaldà Torrell va rebre una denúncia semblant. Era descrit com "reaccionari [...], enemic del proletariat i del poble". En l'informe del decomís, es destacava que el fill que conreava la terra, Lluís Gavaldà Andreu, era un "element destacat dels partits reaccionaris de la Lliga Catalana primer i del partit de Gil Robles més tard. Membre de la junta d'organització feixista Joves Cristians de Catalunya, antiproletari i emboscat». Alhora, se l'acusava de no voler admetre un treballador «que li assignava el nostre sindicat» d'una borsa de treball que s'activà per part dels sindicats per tal de pal·liar l'atur forçós.[524]

Ramon Segú Sanahuja va ser el tercer a qui confiscaren una finca. En posaren per escrit que era "dretà i reaccionari de sempre, enemic del proletariat i del poble". Tanmateix, se'l descriu com "propagandista de dretes, de militar a la Lliga Catalana, de col·laborar en l'obra de Gil Robles", entre altres qüestions menors. També li anotaren haver-se negat a admetre un jornaler a treballar un dia setmanal. Aquest expedient d'expropiació va ser motiu d'un recurs, pel qual s'exigia el retorn de la finca comissada al seu propietari, al·legant que s'havia fet per un procediment il·legal, fallant que es donava la raó al propietari. Així, en compliment d'una ordre emesa pel

523 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca. P.S.B. Lligall 159 i 1166.

524 La terra número 7, en realitat, era conreada pel seu fill Lluís Gavaldà Andreu, el qual, segurament, no havia pres inventari.

cap de servei de Cooperació Agrícola de juliol de 1937, amb la intervenció del delegat d'Ordre Públic de la comarca, la Junta del Sindicat acatà l'ordre de devolució i retornà la finca. Tot amb tot, la terra tornaria a passar en mans del Sindicat de Treballadors de la Terra de la UGT a l'octubre del mateix any, al declarar-se fals l'informe del delegat d'Agricultura de la comarca de l'Alt Camp, el qual s'havia servit de l'acusació feta al Sindicat de Treballadors d'haver pres violentament el tampó o segell del Consell Municipal per segellar el decomís, la qual cosa resultà no ser certa. El Sindicat rebaté la falsedat i acusà l'esmentat càrrec —el delegat d'Agricultura— de mantenir bones relacions amb els propietaris de la terra confiscada. Després d'aquesta trifulga, es fallà a favor del Sindicat i la terra, novament, restà en el seu poder.

De Lluís Castellví Vilallonga, el quart terratinent a qui s'havia agafat terra, van apuntar que estava domiciliat a Vilallonga, era terratinent de Vilabella, les terres del qual eren treballades en parceria per Josep Aguadé Galofré. Se'l declarava "dretà i reaccionari de sempre, enemic del proletariat i del poble, fugitiu quan el moviment de juliol. De parador desconegut, contrari al Front Popular". En l'informe, se'l catalogava de "cacic, que tenia títol nobiliari i que les seves finques eren conreades mitjançant contracte de parceria per Josep Aguadé", i afegien d'aquest darrer que era "enemic igual que el seu amo del proletariat, i de la causa antifeixista". Es destacava també del propietari que, durant la dictadura de Primo de Rivera, havia estat alcalde de la localitat.

En conjunt es desconeix quantes persones formaven la col·lectivitat vilabellenca, encara que tot fa pensar que era petita, formada pels rabassers de les terres confiscades i per algun afiliat més. En total, hi hauria entre vuit i deu persones. La documentació municipal de postguerra consultada assenyala sis persones segures: Joan Aguadé Prim, Josep Damunt Segarra, Joan Ferré Cervelló, Josep Salvat Segú, Pau Sanahuja Musté i Joan Vilella Anguera. D'aquests, Joan Aguadé Prim i Josep Salvat Segú pertanyien a la Junta Directiva del Sindicat de Treballadors de la Terra, la qual cosa confirma la simbiosi que existia entre el sindicat i el col·lectiu. Tanmateix, sabem també del regidor Josep Godall Sordé, el qual era el pagador dels treballadors de la col·lectivitat.

D'alguns col·lectivistes, en coneixem diverses qüestions biogràfiques que permeten veure el traç politicosindical que tenien:[525] Josep Godall Sordé (cal Vaquer),[526] Joan Aguadé Prim, (Joan de la Sió),[527] Josep Salvat Segú, ca la Maria Xerons[528] i Joan Vilella Anguera.[529]

La col·lectivitat, just acabada la guerra, es va fondre. La torna, en forma de repressió, era a la porta. Uns la patiren a fora, a l'exili, d'altres, a l'interior.

525 Biografies lliurades per Antoni Gavaldà per l'obra Martínez de Sas, María Teresa; Pagès i Blanch, Pelai (coord.): *Diccionari biogràfic del moviment obrer als Països Catalans*, Edicions Universitat de Barcelona. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2000, diverses pàgines.

526 En la guerra, inicialment, va ser regidor de l'Ajuntament per la UGT. Era el qui pagava els treballadors de la col·lectivitat agrícola. Al maig de 1937, formava part de la Junta Directiva del Sindicat de Treballadors del Camp i Oficis Varis, que decidí reconvertir-se en Sindicat de Treballadors de la Terra de la UGT. A l'octubre va ser designat pel sindicat ugetista per assistir al III Congrés de la UGT, a Barcelona, ostentant, a més a més, la representació del sindicat socialista de la veïna població de Nulles. Per aquella data, la seva participació a l'Ajuntament ho era en qualitat de militant del PSUC (I. C.). Al juny de 1938, era el secretari general del PSUC local. Per les autoritats franquistes, se l'acusà, sobretot, que, quan va ser tinent d'alcalde, va escriure un llistat de persones, majoritàriament dones, desafectes al règim republicà, les quals van ser preses i conduïdes a Tarragona per declarar. Va ser jutjat en consell de guerra a Tarragona el 7 de setembre de 1939 i, quan obtingué la llibertat condicional, passà a viure un altre cop a la població.

527 A la República, entre febrer i juliol de 1936, ja era una de les persones destacades de la vila per la seva activitat sindical. Al maig de 1937, la Junta Directiva del Sindicat de Treballadors del Camp i Oficis Varis decidí reconvertir-se en Sindicat de Treballadors de la Terra de la UGT i formà part de la primera junta com a andador. El 24 de juny de 1939, va ser jutjat a Tarragona pels fets de guerra. El 1943 residia a la població en llibertat condicional.

528 Al gener de 1936, l'Ajuntament de la població el va incloure en la llista de famílies pobres, amb dret a assistència farmacèutica gratuïta. En la guerra, va ser un dels dirigents de la col·lectivitat agrícola. Al maig de 1937, formava part de la Junta Directiva del Sindicat de Treballadors de la Terra de la UGT. Al juliol de 1937, en qualitat de vocal del sindicat, va haver de signar conforme es retornava una finca comissada al seu propietari, en presència de l'alcalde i el delegat d'Ordre Públic de Valls. A l'octubre de 1937, el Sindicat el nomenà representant de la UGT en la Junta Municipal Agrària. Al febrer de 1938, es queixà al Sindicat perquè no se li notificava res, el qual li va respondre que ell tampoc no era gaire assidu a les reunions. El 19 de desembre de 1939, va ser jutjat per un tribunal militar a Tarragona.

529 Mosso, natural de l'Espluga de Francolí. Al juliol de 1937, com a vocal del Sindicat de Treballadors de la Terra UGT, va haver de signar conforme es retornava una finca confiscada al seu propietari, en presència de l'alcalde i el delegat d'Ordre Públic de Valls.

4.2.17 Vila-rodona

Vila-rodona és una població en el camí natural de Valls cap a Santes Creus, regada pel riu Gaià. El 1936 tenia un cens de 1.668 habitants, que davallaren a 1.591 el 1940, passada la guerra. El seu màxim poblacional s'havia esdevingut amb 2.171 habitants el 1887, quan el cultiu de la vinya rendia amb escreix.

Durant el conflicte, sortí el Comitè, del qual fou president Josep Torredemer Parés. De resultes de la dissolució d'aquest, el primer ajuntament pròpiament de guerra es constituí el 30 d'octubre, configurat per quatre components de la CNT, quatre de la UdR i tres de la UGT. Josep Torredemer, de la UGT, hi continuava, ara, com alcalde. Al desembre dimití per entrar a treballar al Servei de Cooperació Agrícola de la Conselleria d'Agricultura de la Generalitat.

Una de les primeres mesures va ser la fusió del Sindicat Agrícola, d'esquerres, i el Sindicat Agrícola i Caixa Rural, de dretes, esdevinguda el 16 de setembre de 1936. El primer en portaria el timó. L'alcalde, Josep Torredemer, féu com si no passés res i assenyalà que "i que si mai, per rencunies passatgeres o pel que sigui es volgués entrebancar la guia de l'esdevenidor, poguem entre tots arranjar els desacords com a fills que som del mateix poble".[530] Josep Torredemer entrà a la Conselleria mitjançant un procés d'oposicions al Servei de Cooperació Agrícola, on constava que era o havia estat vicepresident del Sindicat Agrícola i amb un currículum llarg a l'esquena, ja que havia participat en el Consell Directiu en diverses ocasions i feia disset anys que n'era soci. Sortí com a número sis dels nou nomenats i se li assignà la regió VII de Catalunya. Arran de la nova comesa assignada, Ramon Camps Montragull, de la CNT, ocuparia el seu lloc. Aquest va ser advertit pels serveis de la Generalitat que la composició municipal de l'Ajuntament no s'ajustava a llei, per la qual cosa, el 2 de febrer de 1937, es rectificà el cartipàs, que quedà format per tres membres de la CNT, dos de la UGT i un de la UdR, i continuava d'alcalde el mateix que ja n'ostentava el càrrec.

El procés confiscador a Vila-rodona s'inicià com a la majoria de pobles de l'Alt Camp i, quan se'n demanà proves pertinents, els sindicats i partits emplenaren les actes de decomís. Vegem el quadre de les actes de què es té constància:[531]

530 Santesmases i Ollé, Josep: *El cooperativisme agrari… [Op. cit.]*. Valls, 1996, p. 197-199.

531 *Ibídem*, p. 204 i s. Concorda, parcialment, amb la informació de l'ACAC. Valls. Fons: Registre de la Propietat. Caixa 162. Diari d'ingressos 1934-1939, que indica que, al setembre de 1937, el Registre va emetre trenta "manifiestos" i la col·lectivivat va haver de pagar, per aquesta comesa, la suma de 50 pessetes.

Quadre núm. 44: Vila-rodona: locals i edificis confiscats					
Data	*Localització*	*Propietari afectat*	*Qui se n'apropia*	Ús a què *es destinarà*	*Signants de l'apropiació*
1. 2 setembre 1936	C/ Sis d'Octubre	Josep M. Ferrer Ferrer	Comitè	Farmàcia	- Josep Marlés i Josep Bartolí [Llorach]
2. 2 setembre 1936	Plaça de Galán-Hernández, 17, baixos i pis	Botiga de grans - Josep Rovira Ferré	Comitè	Mateix servei	Josep Marlés i Josep Bartolí
3. 2 setembre 1936	C/ Sis d'Octubre 19, baixos	Botiga de roba - Josep Rovira Ferré	Comitè	Mateix servei	Josep Marlés i Josep Bartolí
4. s/d	Plaça de la Llibertat s/n	Exesglésia-clergat	Agrupació Col·lectivitzada de Treball Agrícola	-	-
5. s/d	C/ Francesc Macià s/n	Excasa rectoral -clergat	-	Sense utilització	-
6. s/d	C/ Jacint Verdaguer, 7	Exconvent de les germanes carmelites	-	Escola Nacional	-
7. s/d	Exesglésia de Vilardida	Clergat	-	Sense utilització	-
8. 11 agost 1936	C/ Sis d'Octubre	Hereus de Josep Benet Galofré	Sindicat d'Oficis Diversos CNT	Local sindical	Francesc Saperas, Josep Robert i Josep Balsells
9. 13 setembre 1936	La Torre, situada als afores, partida Horta Avall	Rosalia Vives Mañé, muller de Pau Benet Galofré	Sindicat d'Agricultors Rabassaires	Local sindical	Joan Figuerola [Ribé], Llorenç Robert [Badia], Ramon Robert [Montragull]
10. 13 setembre 1936	Pl. de la Llibertat, 17	M. Teresa i Dolors Ferrer Esbert	Sindicat d'Oficis Diversos CNT. Joventuts Llibertàries	Local social	Francesc Saperas, Josep Robert i Josep Balsells

Quadre núm. 44: Vila-rodona: locals i edificis confiscats					
Data	*Localització*	*Propietari afectat*	*Qui se n'apropia*	Ús a què *es destinarà*	*Signants de l'apropiació*
11. 13 setembre 1936	Estanislau Figueras, 1	Rosa M. Veciana Prats	Comitè del Sindicat d'Oficis Varis UGT	Local social	Josep Domingo [Ferrando] i Àngel Perisé [Llaquet]
12. 30 setembre 1936	Pl. de Galán-Hernández	Ramon M. i Josep M. Veciana Prats	Socors Roig Internacional. Comitè local	Local social	Josep Marlés [Robert], Josep M. Parera, Josep Batet
13 .19 novembre 1936	C/ Francesc Macià, 9	Francesc Valentí Martí	Comitè per Agrupació Col·lectivitzada de Treball Agrícola	Dependències i oficines	Joan Miquel [Pons], Ramon Camps i Ramon Jauset Padró
14. 19 novembre 1936	Pallissa del Mansió (a la partida dels Vinyets i Serra)	M. Teresa i Dolors Ferrer Esbert	Comitè per Agrupació Col·lectivitzada de Treball Agrícola	Lloc per batre, posar la palla, bestiar, etc.	Joan Miquel, Ramon Camps i Ramon Jauset
15. 19 novembre 1936	Edifici Pere Benet, Pl. Castelar, 6	Josep Benet Galofré	Comitè per Agrupació Col·lectivitzada de Treball Agrícola	Quadra per als animals i granja	Joan Miquel, Ramon Camps i Ramon Jauset
16. 19 novembre 1936	Premsa de Valentí, Pl. de la Llibertat, 9	Francesc Valentí Martí	Comitè per Agrupació Col·lectivitzada de Treball Agrícola	Local per posar les mercaderies i queviures	Joan Miquel, Ramon Camps i Ramon Jauset

Les confiscacions se saben per quatre remeses diferents. Una, que contempla del número 1 al 3, per les actes municipals; la segona, del número 4 al 7, pel Jutjat; la tercera, que va des del número 8 al 12, per la premsa i per les actes de decomís, i la quarta, que correspon als números 13-16, a partir de les actes d'expropiació.

Les tres primeres provenen de la informació de les actes municipals, les quals van curtíssimes de detalls del procés confiscador i de tot el que succeïa, en una mena d'oasi local de no escriure quasi res. Els apunts municipals de confiscació s'activaren quan, el 2 de setembre de 1936, l'Ajuntament, comandat per Josep Torredemer, va rebre un comunicat del president i secretari del Comitè de Defensa Pública, Josep Marlés [Robert] i Josep Casabona [Gondolbeu], respectivament, en què s'assenyalava que la farmàcia local, regentada per Josep M. Ferrer Ferrer, havia estat confiscada i s'hi havia posat un farmacèutic nou, Miquel Bonmatí Romaguera, la qual funcionaria a partir d'aquell moment amb el nom de Farmàcia Popular. Efectivament, el dia abans, dos representants del Comitè Antifeixista de Vila-rodona, Josep Marlès i Josep Bartolí, amb la complicitat de dos declarants, Joan Iranzo Galofré i Anton Vives Mesegué, signaren el decomís —per aquest darrer, signà per ordre seva Abelard Andreu— mitjançant el qual s'apropiaven dels dos locals amb la justificació "que els propietaris havien participat o contribuït directament al moviment sediciós del 19 de juliol darrer i a l'actualitat han desaparegut". Pel que fa a la farmàcia del carrer Sis d'Octubre, baixos, se li decomissaren la totalitat dels articles existents per un valor aproximat de 3.000 pessetes.

La segona expropiació —número 2 i 3 del quadre— van ser dos locals del propietari Josep Rovira Ferré, les botigues de grans i de roba, situades, respectivament, a la plaça de Galán-Hernández, 17, baixos —ell vivia al pis de dalt, que també va ser comissat pel Sindicat d'Oficis Diversos de la CNT—, i el segon negoci, al carrer Sis d'Octubre, 19, amb un valor de gènere aproximat de 600 pessetes el primer establiment i de 4.000 el segon.[532]

532 El 27 de juliol de 1937, quasi a l'any just de la usurpació, Anton Comas Robert, conseller de Sanitat i Assistència Social, amb el vistiplau de l'alcalde, Ramon Camps, i veient que, als refugiats de guerra que estaven a Vila-rodona, els mancava roba i altres objectes, decidiren repartir-ne part de la que hi havia emmagatzemada per un valor aproximat de 1.500 pessetes, cosa que dos ciutadans, Josep Domingo i Joan Figuerola, corroboraren amb la seva signatura conforme havien vist el repartiment.

Les confiscacions compreses entre els números 4 i 7 provenen de la informació que el Jutjat de Primera Instància o Instrucció de Valls, al novembre de 1937, va trametre al president de l'Audiència de Tarragona de la relació d'edificis i finques dedicats al culte que havien estat requisats, sobre informació que havia donat el Jutjat Popular local. Per aquest escrit, se sap que l'exconvent de les germanes carmelites i l'excasa rectoral, decomissades, estaven en bon estat de conservació, que l'exesglésia de la Vila era utilitzada per la col·lectivitat i que l'exesglésia de Vilardida estava en estat ruïnós i sense ús.[533]

Les expropiacions ressenyades entre els números 8 i 12 provenen d'informació de la premsa i d'actes de confiscació.[534] En aquesta requisa, no hi va haver treva i tant els partits polítics com les centrals sindicals van realitzar les expropiacions que els van convenir. Convé ressaltar, pel que fa a la número 10, la finca de les germanes Ferrer, que, en un cas, hi consta com a propietària Caterina Ferrer. Hem de dir també que no s'ha inclòs un immoble pres a Francesc Valentí per instal·lar-hi un hospital de sang, atès que presenta dubtes de si va ser decomissat o no, ja que només apareix en una font d'informació.

Aquestes requises esmentades succeïren en temps de domini del Comitè, tot i que continuaren ocupades, com arreu, amb el nou ajuntament, amb poder efectiu sorgit a l'octubre de 1936. Com s'ha indicat, el 2 de desembre de 1936, l'alcalde-president presentà la dimissió perquè havia estat una de les nou persones nomenades com a delegat del Servei de Cooperació Agrícola de la Conselleria d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya, el qual fou substituït com alcalde per Ramon Camps, de la CNT. L'Ajuntament, aquest 1936, no esplaià cap detall del que succeïa a la col·lectivitat agrícola local i a la població. Durant aquest període, només anotà l'apunt de 30 de desembre en què acordava concedir a l'Agrupació Col·lectivitzada de Treball Agrícola de Vila-rodona —nom oficial que va tenir la col·lectivitat— un quart de ploma d'aigua per instal·lar-la a la casa número 6 de la plaça de Castelar, amb el qual deixava constància que la col·lectivitat existia. Igualment, el 1937 les actes són eixorques de temàtica col·lectivista i no és, novament, fins a la de 6 de desembre que s'informà del nomenament de la comissió pericial reglamentària per prorratejar les

533 AHN. Madrid. Causa General 1447.1. El 15 de novembre de 1937.

534 "Campañas de la CNT: Vilarrodona", *AS*, 10 desembre 1936, p. 3.

quotes de la contribució territorial rústica i pecuària corresponent a finques comissades o intervingudes, amb participació de membres de l'Agrupació Col·lectivitzada.

L'historiador alemany Bernecker assenyalà, gràcies a la recerca realitzada fa anys, que la data de fundació de la col·lectivitat agrària de Vilarodona va ser abans de desembre de 1936 —que, com veurem, és del tot certa. Indicava que, aquell desembre, la col·lectivitat era integrada per cent membres, sindicats a la CNT i a la UdR, que tenia 185 hectàrees de terra col·lectivitzada, que s'hi collia vi, olives i hortalisses, que el sistema de remuneració era el de salari individual i que la compra-venda de productes es duia a terme per mitjà de l'economia monetària.[535] Sense dir-ho, es basava en una font d'informació realista a través dels resultats de l'enquesta de 7 de novembre de 1936, efectuada per la Conselleria d'Agricultura de la Generalitat, sobre la col·lectivització de la terra, dades que sortirien publicades en el *Butlletí del Departament d'Agricultura*.[536] Pel que fa a Vilarodona, s'hi va indicar que la superfície de la terra de què disposava la col·lectivitat era de 185 hectàrees; que hi havia vint-i-cinc famílies adscrites, tots socis actius —d'aquí que Bernecker xifrés en cent les persones que en vivien, basant-se en quatre per família—; que el sistema de retribució prenia per base el salari fix a raó de 33 ptes./setmana; que la classe de conreus predominants eren l'horta, la vinya i les oliveres; que l'import dels gèneres apropiats a persones de dreta podia xifrar-se en un valor de 2.000 pessetes; que l'utillatge de què es disposava tenia un valor de 4.900 pessetes; que l'import del que valia el bestiar ascendia a 12.000 pessetes; i que l'afiliació sindical dels col·lectivistes pertanyia a la CNT i als rabassaires. L'enquesta, en conjunt, anotà algunes xifres a la baixa.

La propietat rústica requisada per l'Agrupació Col·lectivitzada també va ser diversa. Destacaven, segons la premsa vallenca *Acció Sindical*, "las [propietats] de Valentí, Ferrer, Porta, Mas d'en Guerra y otras". S'hi anotava també que la presència de la UdR hauria fet que es respectessin els drets dels parcers que ja treballaven la terra, tot i que s'assegurava que la majoria era treballada col·lectivament, sense precisar percentatges ni quantitats. La gasetilla del periòdic remarcava que la col·lectivitat estava formada per elements de totes les faccions antifeixistes, "lo cual muestra el senti-

535 Bernecker, Walther L.: *Colectividades y revolución social… [Op. cit.]*. Barcelona, 1982, p. 212.

536 *Butlletí del Departament d'Agricultura*. Generalitat de Catalunya, núm. 4, gener de 1937.

do de tolerancia y comprensión que existe entre la clase trabajadora". La CNT, en aquesta arrencada de la guerra, marcava distàncies, ja que tenia noranta-sis afiliats i s'assegurava que "no habiendo admitido nunca en su seno a burgueses ni clericales", en un toc d'atenció a altres sindicats, sense citar-los, que augmentaven de nombre gràcies a la pràctica de tenir l'aixeta oberta de l'afiliació. Acabava dient que el seu sòl produïa blat, ametlles, vi i avellanes. Que el nucli col·lectivista era important queda reflectit en el fet que, en la gira realitzada per Josep Viadiu i per Molet per diversos pobles, pararen també a Vila-rodona. El míting, celebrat a la Societat Agrícola, va ser presidit per Josep Marlès.

Cal destacar el rol del consistori, el qual, en el decurs de la guerra, va tenir alguns vaivens forts, cosa que no permet pas parlar d'oasi. Al juliol de 1937, es produïren dues noves dimissions de regidors en les persones de Joan Figuerola Ribé i Josep Domingo Ferrando, per haver aprovat ambdós el concurs-oposició d'Auxiliars de Boscos del Servei Forestal del Departament d'Agricultura de la Generalitat. Eren dos nous regidors que deixaven el consistori per passar a ser funcionaris de la Generalitat. Si hem vist que el primer cessant havia estat l'alcalde de la UGT, Josep Torredemer, Josep Domingo seguia la mateixa estela de la UGT, mentre que Joan Figuerola constava com a militant de la UdR.[537] La renovació dels càrrecs del Consell Municipal implicà un daltabaix local en format de crisi de govern, atès que la UGT, per carta del seu president, Anton Fàbregas Ricart, comunicà la dimissió dels restants components que hi havia de la UGT, argumentant incompatibilitat amb els representants del consistori, aspecte que va sorprendre a qui anava dirigida, la CNT, ja que no hi havia hagut cap desunió manifesta com quedava reflectit en les actes, per la qual cosa aquests darrers també presentaren la dimissió, sembla que en un intent de voler arreglar el conflicte.

Refet el cartipàs municipal amb tres membres de la CNT, dos de la UGT i un de la UdR, s'escollí el representant d'aquest darrer sindicat per ser alcalde, Ramon Robert Montragull. Novament, la UGT es despenjava en la següent sessió per no acceptar les regidories municipals. També fou retirat pels rabassaires el nou alcalde al setembre i, en la sessió posterior, els regidors de la CNT dimitirien. Al novembre de 1937, es constituí, de

537 La Conselleria d'Agricultura, en temps de guerra, sempre va ser comandada per la UdR. Aquest partit-sindicat, en aquest moment, estava ja dominat pel PSUC, per la qual cosa no és estrany en aquest cas local —ni en d'altres— que els funcionaris fossin del mateix partit.

nou, el govern municipal amb tres membres del PSUC, d'ERC i de la CNT, respectivament, i un de la UdR, i el sociocomunista Andreu Pons Ferrando en va ser escollit alcalde. D'un d'ells, Josep Toldrà Guinovart de la UdR, sabem que, quan sortí la primera llista de membres del Comitè Central de la UdR, era el representant de l'Alt Camp.[538]

En la remodelació del 16 de juny de 1938, entraria d'alcalde Josep Pié Iglesias, d'ERC, i va ser en aquest període quan es produí un conflicte, precisament, amb el regidor ara del PSUC, Josep Toldrà. Aquest s'absentà, molest, en la reunió de juliol en el punt que es parlava d'acordar empaitar els morosos municipals amb sancions. El PSUC, en aquest tema, no acceptava lliçons i, per altra part, no volia perdre la popularitat en augment que tenia. Les manifestacions posteriors dels seus companys de grup del PSUC, la carta que va trametre el partit socialista i el fet que el referit Toldrà era el president del Sindicat Agrícola de la Vila, permeten dibuixar un enrariment local, perceptible en un paràgraf de l'escrit de suport, en què es denotava el malestar a l'assenyalar "que les exclamacions del poble són continues, a voltes ja violentes, els ciutadans en general deixen veurer continuament que no i a ganes de creurer les ordres que emanin d'aquet Ajuntament".

L'enrariment venia motivat per dos motius: per la presència de cenetistes al consistori, ja que aquests estaven escombrats de poders locals, i, sobretot, pel racionament de provisions, comprovable de manera fefaent per la negativa de lliurar farina des de la Federació de Sindicats Agrícoles comarcal —la FESAC comarcal de Valls—, la qual al·legava que la Vila comptava amb prou gra per abastir la població, senyal inequívoc que les declaracions de collita presentades s'havien falsificat i, ara, en faltava i no se'n servia.[539] De fet, des de mitjan 1937, la situació alimentària s'agreujà, cosa que demostra que la farina escassejava; per això, des del Consell Municipal s'arbitrà que, si no n'arribava més, s'hauria d'establir el quart de quilogram de quota de pa que el Govern tenia assenyalat per persona i dia,

538 Mayayo Artal, Andreu: *De pagesos… [Op. cit.]*. Catarroja, 1995, p. 175.

539 Altrament, la gana es començava a deixar sentir. D'aquí la missiva que Abelard Andreu, com a president de la secció Cooperativa, en nom del Sindicat Agrícola de Vila-rodona i a través de la Junta de la secció Cooperativa de Consum, trameté al Consell Municipal, que consistia a demanar un forn de pa en desús per assortir de pa els seus associats. Demanà, concretament, el de la casa d'Andreu Domingo Massó i assegurà que es pagaria el lloguer que s'assignés.

indici, per tant, que se sobrepassava, i es demanà també que el batre s'accelerés. El president de la col·lectivitat, Joan Miquel Pons, afí als postulats del Sindicat, assegurà que vetllaria perquè es fes així. Mentre, el president del Sindicat, Josep Toldrà Guinovart, deia ben clar que estaven sobrepassats per la manca d'ajut dels mateixos socis, que venien la farina a espatlles del Sindicat, aspecte que la Junta havia d'assumir en presentar dades a la FESAC, "cosa que fa a la Junta la vida impossible, per falta d'autoritat". D'aquesta manca de compromís, se'n derivava una atmosfera irrespirable, comprovable quan, al gener de 1938, van dimitir el president i l'encarregat de la fruita seca del Sindicat Agrícola "per haver-se vist insultat i atropellat a l'efectuar el repartiment dels gèneres com a conseqüència de la reserva posada a alguns socis per incompliment". També dimití el de la secció d'Adobs. Les paraules de Joan Miquel Pons, president de la col·lectivitat, home arrenglerat al Sindicat, il·lustren una assemblea tensa del sindicat en reflexionar en veu alta sobre els acaparadors, amb un sentit amarat de raciocini i de solidaritat:

> Es greu, diu, l'espectacle d'aquesta nit, fa plorar, però penseu que tenim 160 homes al front. Vila-rodona diu te vida propia i les oposicions diguin lo que vulguin; no es igual la responsabilitat del dirigent a la dels de l'oposició; penseu que tenim 100 refugiats, jo no voldria trobar-me en el seu cas, hem d'estar disposats a fer un esforç per tal de que aquesta gent pugui menjar, complim amb el nostre deure; procurem que no vinguin els de fora a fernose-el complir.[540]

A banda d'aquesta diatriba de falta de menjar, cal afegir la carta del president del Sindicat d'Aigües de Regants de la Vila, en què demanava al consistori de retirar les targes de racionament a aquells que no acatessin les ordres municipals. Que la gana s'estava instal·lant per moments quedà palès per la moció que es presentà a la Casa de la Vila pels robatoris de fruits al terme, denunciant que, fins i tot, es furtaven els que eren verds i no eren comestibles, per la qual cosa s'acordà que, a aquells que fossin enxampats, se'ls retiraria la tarja de racionament. Sorprenentment, en aquest final de guerra, a l'octubre de 1938, Joan Miquel Pons, de la CNT, entrà d'alcalde accidental fins al final de la conflagració, quan els tambors de derrota estaven establerts.

540 Santesmases i Ollé, Josep: *El cooperativisme agrari… [Op. cit.]*. Valls, 1996, p. 209 i s.

Mentrestant, també es produïa la confiscació de finques rústiques. A Vila-rodona, les actes d'expropiació van ser signades en dues tongades. En total, van ser un mínim de trenta-tres peces de terra, configurant en conjunt, 424,52 hectàrees declarades. Cal parar atenció, però, que no tota la terra decomissada la gestionà la col·lectivitat, ja que, seguint la tònica d'altres pobles, algunes terres foren portades pels mateixos pagesos que ja les duien, fet que demostra que l'entrada a l'Agrupació Col·lectivitzada de Treball Agrícola va ser voluntària. S'ha de constatar que, en general, s'ocuparen peces de terra grans. El quadre següent ho il·lustra.

Quadre núm. 45: Vila-rodona: ocupació de terres			
Propietari	*Nombre de terres ocupades*	*Ha mínima i màxima de les finques*	*Hectàrees ocupades totals*
1. Dolors Ventosa Fontanillas	4	Entre 1,5-140	160,5
2. Francesc Valentí Martí	15	Entre 0,16-50	77,34
3. Josep M. Ferrer Ferrer	6	Entre 0,03-50	63,68
4. Josep Porta Canals	2	Entre 8,5-35	43,5
5. Anton Oliva Casabona	2	Entre 2-2,5	4,5
6. Josep M. Veciana Prats	1	2	2
7. Ramon Veciana Prats	1	25	25
8. Jaume Barreras Ferré	1	48	48
9. M. Teresa i Dolors Ferrer Esbert	Sense dades	Sense dades	Sense dades
Totals	**33**		**424,52**

Una lectura general permet assenyalar que la confiscació agafà terra a uns propietaris molt potents. En un sentit reduccionista, requisà terra de cinc o sis grans amos, circumstància que demostraria que, a Vila-rodona, el procés s'efectuà amb certa cura.

A la Vila, les terres van ser expropiades en tres tongades: la primera fou activada el 26 d'agost de 1936 pel Sindicat d'Agricultors Rabassaires de Vila-rodona, un total de trenta peces de terra que ocupaven la respectable xifra de 376,52 hectàrees i que corresponien als propietaris del quadre compresos entre el número 1 i el 7, o sigui, Dolors Ventosa, Francesc Valentí, Josep M. Ferrer, Josep Porta, Anton Oliva i els germans Josep M. i Ramon Veciana.[541] Els signants de les actes per part del Sindicat van ser

541 Aquest apartat és explicat per Santesmases i Ollé, Josep: "De les eleccions del 16 de febrer de 1936 a l'entrada dels nacionals", a *La Resclosa*. Estudis de la Vall del Gaià, 7. Centre

Josep Bartolí, Josep Marlès i Josep Casabona i, com a testimonis, en un format que no hem trobat en cap altre poble de la comarca, apareixen els ciutadans Joan Iranzo, Rafael Vicens, Anton Comas i Joan Miquel.

Se signà una segona remesa, individual, al febrer de 1937, per la finca de 48 hectàrees de Jaume Barreras —la número 8. Va ser demanada també per l'Agrupació Col·lectivitzada de Treball Agrícola, signada pel president, Joan Miquel, i pel secretari, Ramon Jauset, i avalada per dos membres de la col·lectivitat, Juan González i Bernabé Rodríguez, pagesos que, abans, treballaven a jornal a la mateixa finca.

La darrera acta de decomís —la número 9 del quadre— s'activà al mes de març de 1937, sense que en sabem la cabuda. Va ser avalada pel Sindicat d'Oficis Diversos de Vila-rodona, de la CNT. Pere Pié Guitart, Llorenç Robert Badia i Joan Gasol signaven pel sindicat i, pels declarants, Josep Vives, Llorenç Domingo i Lluís Vives.

L'expedient de confiscació oficial va seguir vies diferenciades. Una fou la dels propietaris de les primeres trenta-una finques decomissades —del número 1 al 7 del quadre. L'expedient va ser lliurat per Joan Figuerola Ribé, com a representant de la UdR, a l'alcalde el 16 de setembre de 1936 per tal que el tramités a qui correspongués. S'hi posà sempre el mateix epígraf, emès pels declarants, que "han manifestat que dit propietari ha participat o contribuït directament al moviment sediciós del 19 de juliol darrer". La segona via ve representada per les dues finques que consten tramitades el 1937 —la número 8 i 9. Aquí, la justificació de l'ocupació va ser diferent, ja que s'assenyalava de Jaume Barreras que "d'una manera directa participà en el moviment sediciós, el qual ha desaparegut, ignorant-se on es troba". En el cas de les germanes Ferrer Esbert —número 9—, s'hi anotà que "dites propietàries tenien el seu domicili en aquesta localitat, plaça de la Llibertat núm. 17, quines es veu han tingut concomitància amb el moviment subversiu, ja que s'absentaren d'aquesta població i s'ignora el seu parador" *(sic)*.

Quan les actes es tramitaren a Barcelona el 1937 a la Comissió de Responsabilitats, des del Consell Municipal s'hi afegiren alguns aspectes. De les germanes Ferrer Esbert, es posà per escrit que havien "participat de manera directa al moviment sediciós, puix és coneguda perfectament la seva actuació a la present vila durant la seva estada en la mateixa"; de

d'Estudis del Gaià. Vila-rodona, 2003. Ho extreu de les actes municipals.

Francesc Valentí Martí, es complementà que era un "element fascista, com ho demostrà en els quinze judicis de desahuci amb els aparcers, com també essent president d'Acció Ciutadana de la Comarca de Valls". En conjunt, res de nou del que s'acostumava a escriure. Convé remarcar que, a més de les finques, s'agafà la collita acabada d'entrar, ja emmagatzemada i/o la pendent d'arreplegar.

Aquest era, per tant, el panorama de Vila-rodona: trenta-quatre finques comissades que comptabilitzaven un mínim de 424,52 hectàrees. D'aquestes, la col·lectivitat se'n va fer seves catorze, amb un muntant de 162,34 hectàrees. La resta, o sigui, dinou finques, amb un total de 262,18 hectàrees, van ser requisades, però, com hem dit, continuaren cultivant-les els parcers i arrendataris. Vegem el quadre següent, que mostra les parcel·les que continuaren essent treballades per aquests:

Quadre núm. 46: Vila-rodona: relació de finques confiscades que continuaren treballant els parcers i arrendataris que ja les conreaven				
Nom de la finca	*Hectàrees*	*Treballada*	*Conreus (ametllers: am; arbres: ar; arbres fruiters: af; avellaners: av; bosc: b; erm: e; garrofers: g; hortalisses: h; oliveres: o; sembrat: s; vinya: v)*	*Nom de l'expropietari*
1. Mas d'en Guerra	140	Parcers	am, b, e, o, v	Dolors Ventosa Fontanilles
2. Prats (Mas d'en Guerra)	15	Parcers	am, b, e, o, v	Íd.
3. Rovires (Mas d'en Guerra)	4	Parcers	e, v	Íd.
4. Mas d'en Mora (Mas d'en Guerra)	1,5.	Parcers	v	Íd.
5. Pinatella	50	Parcers	ar, s, v	Francesc Valentí Martí
6. Mas Serrà-Matà	5,5	Parcers	ar, s, v	Íd.
7. Auballó	3	Parcers	ar, s, v	Íd.
8. Planes	1,5	Parcers	ar, s	Íd.
9. Valls d'en Boad	1,5	Arrendataris	ar, av, h	Íd.
10. Horta Avall	0,30	Arrendataris	h	Íd.
11. Horta Avall	0,45	Arrendataris	ar, h	Íd.
12. Horta Avall	0,15	Arrendataris	h	Íd.

Quadre núm. 46: Vila-rodona: relació de finques confiscades que continuaren treballant els parcers i arrendataris que ja les conreaven				
Nom de la finca	*Hectàrees*	*Treballada*	*Conreus (ametllers: am; arbres: ar; arbres fruiters: af; avellaners: av; bosc: b; erm: e; garrofers: g; hortalisses: h; oliveres: o; sembrat: s; vinya: v)*	*Nom de l'expropietari*
13. Horteta de Dalt	0,28	Arrendataris	h	Íd.
14. Plana de la Serra i Plana d'Alió	7,5	Parcers	e, s	Josep M. Ferrer Ferrer
15. Planes	2,5	Parcers	ar, s	Anton Oliva Casabona
16. Roca Plana	2	Parcers	ar, s, v	Íd.
17. Horta-Turell	2	Parcers	av, v	Josep M. Veciana Prats
18. Horta del Roure	25	Arrendataris	h	Ramon M. Veciana Prats
19. Horta Amunt	s/d	s/d	s/d	M. Teresa i Dolors Ferrer Esbert

En aquest bloc, la finca confiscada més assortida que s'agafà quant a estris va ser la del mas d'en Guerra —números 1-4—, ja que tenia una premsa i dues bombes en propietat que també van ser intervingudes. Altrament, en el moment de la confiscació, tenia 255 cargues de vi en estiva. I, com objectes, tenia quaranta bótes i la casa ocupada pels masovers. De fet, no era l'única que en posseïa, de masovers, ja que, a la Pinatella, de Francesc Valentí —número 5—, també n'hi havia a la masia.

El curiós d'aquest bloc va ser la confiscació de la propietat número 19, demanada el 25 de març de 1937 pel Sindicat d'Oficis Diversos de la CNT de Vila-rodona, representat per Llorenç Robert, Joan Gasol i Pere Pié, i pels declarants Josep Vives, Llorenç Domingo i Lluís Vives. Es demanà perquè la finca havia estat abandonada per les propietàries M. Teresa i Dolors Ferrer Esbert, abans residents a la Vila, a la plaça de la Llibertat, 17, i ara, en parador ignorat. La hisenda era d'horta, situada a la partida Horta Amunt. L'atípic del cas va ser que els declarants manifestaren que, a Vila-rodona, existia l'Agrupació Col·lectivitzada, però que a aquesta "no li ha interessat l'ocupació de la repetida finca de que tractem d'incautar".

L'anotació matisava que s'agafava "per necessitats d'aquesta Organització Sindical", aquest darrer paràgraf, escrit amb lletra diferent. El 27 d'abril Llorenç Robert Badia trametia a la Comissió de Responsabilitats la demanda "per necessitats d'ordre social". La suposició més raonable que s'hi veu seria que la col·lectivitat ja anava curta de braços, ja que la crida de lleves no parava, i que aquesta no podia absorbir més terra per treballar, sense descartar la possibilitat d'un enfrontament, no perceptible, entre els declarants i la col·lectivitat, tallat de soca-rel pel Sindicat d'Oficis Diversos de la CNT.

De tot això, en resultava que, a Vila-rodona, hi hagué finques confiscades durant la guerra portades en parceria i en arrendament. Les d'arrendament, salvant les excepcions de rigor, eren més les d'horta, de les quals es treia un rendiment més alt pel tema de les hortalisses, que podien servir en la majoria de casos tant per al sosteniment de l'arrendador com per al de l'amo. Convé significar, tanmateix, que els parcers i arrendadors feren cadascú d'amo, ara, amb la peculiaritat que les quantitats que s'havien de pagar al propietari, llavors, passaren al Consell Municipal. Caldria afegir a aquestes finques rústiques, cinc de les nou urbanes confiscades per diversos sindicats, usurpades en dates variables també de 1936.[542]

La col·lectivitat agrícola també va tenir un paper important en el tema de les confiscacions urbanes. S'ha indicat que les quatre que van anar a parar a l'Agrupació Col·lectivitzada van ser totes comissades el 10 de novembre de 1936. I, tot i que n'hi podria haver una cinquena,[543] les quatre que se saben van ser signades en els fulls del decomís per Joan Miquel, Ramon Camps i Ramon Jauset.

Talment, les finques urbanes que agafà la col·lectivitat van esdevenir el complement del gruix de finques rústiques que es requisaren per treballar i que formaren el nucli de l'Agrupació Col·lectivitzada. En el quadre següent, es concreten les catorze finques:

542 Ho hem extret de Santesmases i Ollé, J.: *El cooperativisme agrari… [Op. cit.]*. Valls, 1996, p. 204 i s. Concorda, parcialment, amb la informació de l'ACAC. Valls. Fons: Registre de la Propietat. Caixa 162. Diari d'ingressos 1934-1939, que indica que, al setembre de 1937, el Registre va emetre trenta "manifiestos" i que la col·lectivivat va pagar per aquesta comesa la suma de 50 pessetes.

543 L'Agrupació Col·lectivitzada, al desembre de 1936, demanà a l'Ajuntament la concessió d'una ploma d'aigua per la casa de la plaça de Castelar, 6 —plaça de Catalunya. Podria ser una de les cases referenciades a Santesmases i Ollé, J.: *De les eleccions…* a *La Resclosa*. Vila-rodona, 2003.

Quadre núm. 47: Vila-rodona: finques que anaren a parar en mans de la col·lectivitat				
Nom de la finca	*Hectàrees*	*Conreus (ametllers: am; arbres: ar; arbres fruiters: af; avellaners: av; bosc: b; erm: e; garrofers: g; hortalisses: h; oliveres: o; sembrat: s; vinya: v)*	*Nom de l'expropietari*	*Tenia jornalers i nombre*
1. Auballó	3	ar, s, v	Francesc Valentí Martí	
2. Auballó	4,5	ar, s, v	Íd.	
3. Planes	3,5	am, g, o, s	Íd.	
4. Vinyets	2,5	am, s	Íd.	
5. Horta Avall	1	av, v	Íd.	
6. Horteta de Dalt	0,16	h	Íd.	
7. La Serra	50	am, av, s, v	Josep M. Ferrer Ferrer	sí, 5
8. Plana de la Serra	5,5	o, s	Íd.	
9. Horta Avall	0,6	av, h	Íd.	
10. Horta Avall	0,05	h	Íd.	
11. Horta del Raval	0,03	h	Íd.	
12. Mas de la Magina	35	ar, s, v	Josep Porta Canals	sí, 6
13. Pinatell	8,5	ar, s, v	Íd.	sí, 2
14. Esquerts	48	b, e, s, v	Jaume Barreras Ferré	sí, -

Una anàlisi més detallada permet comprovar diverses qüestions complementàries:

- La col·lectivitat va procurar tenir terrenys on hi hagués producció de tot, sense descuidar un que va esdevenir capital: el terrer per a hortalisses.
- És significatiu també que la darrera finca de què s'apropiaren —número 14—, la propietat coneguda com Esquerts a la partida de mas Serrà, propietat de Jaume Barreras, dels Monjos (el Penedès),

es definí com una que mai no havia estat conreada per parcers, rabassers o arrendataris, sinó que sempre havia estat treballada per jornalers, dos dels quals hem vist que van signar com a testimonis de l'expropiació, que ara formaven part de la col·lectivitat. L'argument que donaren per fer-ne l'ocupació va ser del tot lògic, atès que, si era conreada per jornalers i, ara, aquests eren a la col·lectivitat, aquesta finca estava mancada de treball, amb la conseqüent pèrdua de valor. I, per si no n'hi hagués poc per demanar-la i posar-la en funcionament, se sol·licità per la riquesa forestal, o sigui, per treure'n llenya, cosa que, si mirem les finques requisades, s'observa que flaquejava.

- La col·lectivitat de Vila-rodona pot ben bé afirmar-se que va ser activada per jornalers. Sabem de fins a tretze persones que hi ingressaren que anaven a jornal fix i de dos jornalers més, com a mínim, de la darrera finca requisada, xifra que ascendeix a un total de quinze. Atès que es compta amb un total de vint o vint-i-cinc pagesos col·lectivistes, es veu que la majoria van ser jornalers.
- De les finques que s'agafaren, se'n féu un inventari acurat. Sabem de dues on l'expropiació va ser més àmplia que el terreny i les plantades. La finca de la Serra, de Josep M. Ferrer Ferrer —la número 7—, estava ben guarnida, ja que tenia com a maquinària agrícola i de celler una bomba, una màquina de trepitjar, una premsa contínua, dues premses de ferro, una arada i una rasclera, i altres objectes com vint-i-nou bótes de 10 cargues, dues tines: una de 30 cargues i una de 60, i una bàscula. D'altra banda, la finca número 12, de Josep Porta Canals, de 35 hectàrees, el mas de la Magina, situat als Auballons, tenia una premsa contínua, una bomba, un motor i una bomba de treure aigua, un tractor i una arada, tres arades giratòries, tres forcats, una màquina d'ensulfatar i la bomba de pressió, i dues màquines d'arrencar ceps. També tenia vint-i-vuit bótes de 15 cargues, disset de 10 cargues, tres de mitja carga, dues de 50 litres, una de 30 litres, cinc tines de 30 cargues, cinc bocois buits i dues mules. S'agafà tot.

Si els immobles per a ús dels sindicats i les terres agafades portades per mitgers i arrendataris havien estat demanades a la Comissió de Responsabilitats de la Generalitat, a fi de regularitzar les expropiacions, les

de la col·lectivitat també hi passaren. Consegüentment, Josep Marlès Robert, president del Sindicat d'Oficis Diversos de la CNT de Vila-rodona, cursà el 17 de febrer de 1937 una demanda al president de la Comissió de Responsabilitats en què sol·licitava regularitzar el que ja s'havia confiscat i signat el 13 de setembre de 1936 per Francesc Saperas, Josep Robert i Josep Balsells. Per aquesta petició, sabem que s'havien apropiat de les cases del carrer Sis d'Octubre, números 19 i 23, propietat de Josep Benet Galofré, i de la de la plaça de la Llibertat, 9, propietat de Maria Teresa i Dolors Ferrer Esbert, alguna de les quals havia passat a la nòmina de l'Agrupació Col·lectivitzada per als usos que surten reflectits en el quadre. Igualment, el mateix Josep Marlès, ara, signant com a president del Socors Roig Internacional (I. C.) Comitè Local de Vila-rodona, comunicà l'apropiació de la casa de Josep M. Veciana Prats, situada a la plaça Galán-Hernández, 6.[544]

A banda d'aquestes accions de demanda, sabem que se n'hi podien afegir d'altres per necessitats de guerra. Ras i curt, es tractava de numerari dipositat als bancs i les caixes. Així, segons l'Ordre de 29 d'agost de 1936, s'autoritzava els ajuntaments, sindicats agrícoles i altres organitzacions obreres a disposar "de la part necessària dels comptes corrents que els propietaris de les al·ludides finques [...] tinguin oberts en la Banca de Catalunya". L'obtenció d'aquests recursos, en el cas agrari, havia de ser sol·licitada al Departament d'Agricultura i Proveïments, el qual feia demanda al Departament de Finances. De tots els pobles de la comarca, només sabem de dues demandes dutes a terme a Vila-rodona, efectuades pels rabassaires. Una va ser la que es tramità contra Josep Benet Galofré. Cursada a partir del 15 de desembre de 1936, demanà autorització del pagament des del compte corrent que Josep Benet tenia al Banc Urquijo Català al Sindicat d'Agricultors Rabassaires de Vila-rodona per la quantitat de 9.855,20 pessetes;[545] i l'altra, l'autorització del Departament d'Agricultura de la Generalitat de disposar de la quantitat de 1.500 pessetes del compte

544 En l'acta, hi surt com Fermí Galán, mentre que, en altres documents, hi posa de García-Hernández. També apareix que era dels germans Veciana. En el primer cas, ho hem regularitzat amb la segona accepció, seguint Santesmases Ollé, J.: *De les eleccions…* a *La Resclosa*. Vila-rodona, 2003. En el cas dels germans, ens inclinem per la segona versió, que només ho posa d'un.

545 ANC. Sant Cugat. Fons: Generalitat de Catalunya. II República. Carpeta 139.1.

corrent de Francesc Valentí Martí a Joan Figuerola Ribé, també en nom del Sindicat d'Agricultors Rabassaires.[546]

Després va seguir el degoteig de declarar les terres i els immobles confiscats davant de la Comissió de Responsabilitats. Una petició va ser realitzada el 18 de febrer de 1937 pel president del Sindicat d'Oficis Varis de la UGT, Joan Ribé [Benet], el qual comunicava que s'havien fet seva la casa de Ramon M. Veciana Prats, situada al carrer Estanislau Figueras, 1, per a local social, en una data que no especificava. Una segona declaració va ser cursada el 12 de febrer de 1937 pel president de la Junta Administrativa de l'Agrupació Col·lectivitzada, Joan Miquel Pons, i el secretari, Ramon Jauset Padró. El 22 de març entraren la documentació a la Comissió de Responsabilitats de la Generalitat com Agrupació Col·lectivitzada per a la seva aprovació o no.[547] En la demanda, els dos signants —Joan Miquel i Ramon Jauset— afegiren més qüestions de les persones a les quals van agafar la terra o els immobles. Pel fet de donar detall del repartiment, sabem que, quant a les terres que es varen repartir per als parcers i arrendataris, es va decidir de fer-ho d'aquesta forma perquè era la modalitat contractual que ja tenien les finques abans del 19 de juliol, i les que van anar a parar a l'Agrupació Col·lectivitzada van ser aquelles altres terres "que conreaven els propietaris mitjançant jornalers", o sigui, terrenys que els propietaris no podien portar ells sols. Aquest aspecte resulta molt il·lustratiu de com va anar el procés a Vila-rodona.

La informació de febrer de 1937 permet conèixer el volum de terres que va posseir l'Agrupació Col·lectivitzada per aquesta via de confiscació. Se sap que va resultar "d'unes 60 ha", a més d'assenyalar allò que també va ser la tònica de les col·lectivitats d'aquesta zona del Camp, és a dir, complementada amb terra pròpia dels col·lectivistes "junt amb les aportades per les famílies que componen aquesta Col·lectivitat, en nombre de 25 [hectàrees més que], són les indispensables per a el futur sosteniment i prosperitat d'aquesta organització". Així, amb un total aproximat de 85 hectàrees, la col·lectivitat va fer via en la seva singladura.

L'Agrupació Col·lectivitzada, al desembre de 1937, va fer relleu de junta directiva, com era preceptiu. Ramon Camps Montragull en fou escollit president, Bernabé Rodríguez, vicepresident, Ramon Jauset Padró, secre-

546 ANC. Sant Cugat. Fons: Generalitat de Catalunya. II República. Carpeta 141.1.

547 ANC. Sant Cugat. Fons: Generalitat de Catalunya. Lligall 157. També n'hi entraren Socors Roig Internacional de Vila-rodona i el Sindicat d'Oficis Diversos CNT de Vila-rodona.

tari, Joan Güell Anguela, tresorer, Jacint Casabona Solé i Anton Figuerola, vocals, i Joan González, Josep Colet i Enric Guinovart Baiges, Comissió Revisora de Comptes.

Al desembre de 1937 i gràcies a un extens article del setmanari vallenc cenetista, es publicaren moltes altres coses complementàries de la Vila de temàtica agrària local.[548] Vila-rodona, en aquesta data, tenia de maquinària una màquina de batre, cinc segadores i dos tractors. Amb una població de 1.700 habitants, el terme tenia prop de 10.000 jornals, 8.500 dels quals eren de secà, 1.000 de bosc i 500 de regadiu. S'afegia, a més, que potser els pagesos de Vila-rodona portaven 2.000 jornals de termes veïns, aproximadament. Quasi 5.000 jornals del terme eren de terra campa, la meitat de la qual es destinava, generalment, al cultiu del blat i l'altra meitat, a ordi i civada, principalment. El vi, les ametlles i les avellanes es collien abundantment i, en un any bo, també l'oli per al consum. Aquests productes es complementaven amb garrofes i hortalisses i patates en abundància. A Vila-rodona, el sindicat més antic era la Unió de Rabassaires, en aquell moment, amb 140 components, més o menys, la CNT amb prop de 100, la UGT amb 160, aproximadament, i el PSUC amb els mateixos membres que la UGT. També intentaven treure el nas les Joventuts Llibertàries. La Vila, qualificada de "liberal i obrerista", l'any 1918 va sostenir una vaga per qüestions de treball.

Per l'article, sabem que la col·lectivitat va ser creada al novembre de 1936. Al desembre de 1937, la integraven vint-i-una famílies amb un total de cent familiars al seu càrrec. Disposava de 210 jornals de terra, dels quals només sis eren de regadiu. En aquest moment, muntaven una granja i tenien ja una colla d'animals de ploma —sense especificar—, més de cent conills i més de vint porcs. Dels tres molins d'oli, la col·lectivitat en posseïa un i també dos tractors com a ferramenta mecànica important. També tenia cooperativa de consum "molt ben organitzada" per les famílies dels col·lectivistes. Ara, al desembre de 1937, sembrava i, pel que sembla, en major quantitat que la collita passada per refer-se de l'escassetat que havia patit.

En el tema productiu, tenim constància d'una part d'una de les collites de l'Agrupació Col·lectivitzada, la del vi, i només la de 1938, sense que puguem fer comparacions amb la del total del poble. L'Agrupació entrà

548 "El nostre poble: Vilarrodona", *AS*, 9 desembre 1937, núm. 62, p. 3 i 4.

raïm al Sindicat, que es convertí en 618,21 cargues de vi, que, al preu de 4,72 ptes./carga, implicà que havien obtingut 29.558,80 pessetes d'aquest producte. Suposem que es deuria haver arreglat la demanda que féu el president Josep Toldrà Guinovart perquè el fluid elèctric no faltés per tal de moure la maquinària.[549] Les despeses per vi de consum, nitrat, guano i patates de l'Agrupació comportaven 4.409 pessetes, per la qual cosa la col·lectivitat tenia un saldo positiu de més de 5.000 duros, que, òbviament, per l'entrada de les forces guanyadores, quedaren sense cobrar. El 30 de desembre de 1939, les cobraria el president de la Comisión Depositaria municipal, Ramon Rañé [Padró].

D'altra banda, la Comissió de Responsabilitats de la Generalitat no es posà en la resolució de la possible regularització de les terres confiscades de Vila-rodona fins al novembre de 1938 i no sortí publicat en el DOG fins al 22 de desembre, quan quasi se sentien retronar els morters per l'avanç de l'exèrcit i dels moros mercenaris. Les persones afectades a les quals s'inicià el procés van ser Josep Benet, Maria Teresa i Dolors Ferrer Esbert i Josep M. Veciana Prats. Al primer, se li havien de revisar les cases del carrer Sis d'Octubre i hi constava que s'havien destinat a local social i cultural del Sindicat d'Oficis Varis de la CNT, i de les germanes Ferrer i de Veciana, també les propietats urbanes. El temps, però, es tirà a sobre i no hi va haver possibilitats de revisions. Ben aviat, al gener de 1939, la guerra de les armes s'havia acabat. Començava una nova moral, la de callar i creure per poder subsistir.

549 ANC. Sant Cugat. Fons: Generalitat de Catalunya. II República. Carpeta 156.1. La petició fou cursada l'1 de setembre de 1938 al director general d'Agricultura de la Generalitat perquè aquest ho sol·licités al Ministeri de Defensa Nacional. La demanda era pels dies compresos entre el 20 de setembre i el 31 d'octubre, de sis de matí a sis de la tarda.

5. A TALL DE CONCLUSIONS

Tot i que les conclusions parcials, del moment, s'han anat incorporant al text, quan ha convingut, ara i aquí se'n mostren algunes per visionar eixos bàsics.

- La República va ser soscavada per uns militars rebels i per una àmplia trama civil, la qual cosa comportà una guerra que durà quasi tres anys. Valls i comarca no se sostragueren als avatars que succeïren al país. La pagesia, sector predominant a la majoria de pobles, va seguir les resolucions generals dictades per partits i sindicats.
- La desigual possessió de la terra va ser motiu d'enconats debats parlamentaris durant la República. A Valls i comarca qui més qui menys tenia una petita vinça de terra, tot i que hi havia bosses de terres àmplies en mans de propietaris, alguns dels quals vivien a fora vila. Destacaven grans i mitjanes propietats a municipis com Valls, el Rourell i a Santes Creus — Aiguamúrcia.
- A la República, un motiu de discòrdia en el tema de la terra va ser respecte l'obtenció d'un rendiment més favorable per al pagès que treballava la terra. El sistema de contracte —quan existia— en molts casos era caduc, i això implicà que els partits i sindicats d'esquerra aconseguissin, per llei, una revisió contractual més favorable per al pagès, revisió que arribà als tribunals. En aquesta demanda de presentació de fulls de revisió destacaren els pobles de la zona del Gaià, pobles amb domini de la vinya, i on hi havia un gruix de pagesos addictes a la UdR.
- En aquesta II República sorgida el mes d'abril de 1931 hi hagué un sindicat emergent al país: la Unió de Rabassaires. El segon sindicat fou la Confederació Nacional del Treball. En l'àmbit de la comarca aquesta relació era capgirada. Malgrat la sagnia persistent que patí la CNT per una crisi persistent, en format d'escissió, aquest era el sindicat majoritari comarcal.
- A la República, el gruix del sindicat pagès de la CNT és decantà per la via moderada de la CNT, anomenada trentista. Aquest nucli es vertebrà a la zona del Camp de Tarragona, la Conca de Barberà i en part del Baix Penedès, i implicà que alguns pagesos se'n separessin i anessin a parar als

Sindicats d'Oposició. La FAI, tot i dominar la CNT, aconseguí retenir a la comarca un nombre reduït de militància.

• En aquest nucli dirigent i orientador pagès de la CNT sorgiren noms de la comarca que donaren molt de joc en l'època de la guerra. Destacaren Ramon Porté Dalmau de Montblanc, Josep Piñas Serra i Josep Serra Pairot de Valls, Pere Sagarra Boronat *Peret de Sagarreta* de Vallmoll, Anton Ferré Marí *Anton Trenat* de Cabra del Camp, Josep Avellà Rodon de Fontscaldes, Josep Gomis Palau *el Roc* de la Masó i Josep Anglès Ferré i Pere Bové Grau *Peret Bové* del Pla de Cabra, entre molts altres. En el camp de la UdR caldria considerar a Simó Rodon Rodon de Valls.

• A resultes dels fets d'octubre de 1934 alguns d'aquests caps visibles —i molts altres— tastaren la retenció provisional al vaixell *Manuel Arnús*, ancorat al port de Tarragona, i fins i tot passaren per un judici militar a Barcelona, amb penes de presó a les espatlles. Aquesta circumstància implicà que els grups es cohesionessin encara més del que ja ho estaven.

• Tot i no tenir mitjà comarcal de premsa propi, els periòdics obreristes van ser el suport espiritual del grup vallenc i comarcal de la CNT o dels Sindicat d'Oposició durant l'etapa republicana en pau. Pere Boronat Segarra, que signava com a Anteo va ser un articulista molt prolífic, amb escrits raonats, primer a *Solidaridad Obrera* de Barcelona, i posteriorment, quan s'estroncà aquesta via per motiu d'optar per la via trentista, a *Sindicalismo* i *Combate* de Barcelona i a *Trabajo* de Manresa —entre d'altres—, periòdics aquests darrers que donaren ressò a les seves tesis.

• Passat el bienni negre d'octubre de 1934 a febrer de 1936, durant els mesos compresos entre el febrer i el juliol de 1936 es reactivà l'intent de trobar una solució per al problema de la terra. En perspectiva comarcal s'activaren les Juntes Arbitrals, tot i que l'esclat de la revolta aigualí possibles solucions pactades que s'hagueren pogut produir.

• Pocs dies després de l'esclat de la guerra aparegueren assassinats alguns propietaris que s'havien distingit per ser contraris a una renovació contractual de la terra que posseïen i que tenien donada a mitges o al terç, o que rebien numerari en efectiu per arrendaments. Sectors pagesos i obreristes d'Alcover van cometre el primer assassinat a Valls, d'un terratinent que a l'època de la República ja havia tret armes, públicament, per intimidar. A aquests en succeïren d'altres. La guerra disparà totes les alarmes pel tema de la terra, per la possessió i pel fet que podia quedar erma.

• En aquesta arrencada de la guerra se suscitaren tres vies de treball al camp. Una va ser aquella en què el pagès individual o d'estructura familiar

continuà treballant la terra pròpia sense cap impediment. Les altres dues capgiraren el que s'entenia com a propietat. Una va ser la del pagès que menava terres d'altri; ara, confiscada, la continuava portant, però ja no pagava la parceria o l'arrendament al propietari. La segona va consistir a treballar en comú les terres agafades dels propietaris, ajuntant-hi la terra pròpia en cas que se'n tingués. Aquesta via va ser la que es conegué com a col·lectivitat.

• Al juliol i l'agost de 1936 les terres que duien els parcers i arrendadors continuaren sent conreades amb una falsa normalitat. El fet que alguns propietaris haguessin caigut abatuts s'hi sumà que també quedaren terres desvagades pels milicians que se n'anaren al front, o que estaven sota les ordres dels Comitès, amb un sou superior al que cobraven com a jornalers. Se suscità el perill que la terra quedés sense conrear, i en alguns casos fins perillà la possible pèrdua de la collita. Fou en aquest moment que els Comitès Locals de Milícies Antifeixistes començaren la confiscació de terres dels propietaris que havien mort assassinats, a més de les propietats d'altres persones que s'havien fet fonedisses per evitar represàlies. Tots els partits i sindicats d'esquerres de Valls i comarca s'agenciaren també cases urbanes i locals per als seus menesters. Començava la confiscació.

• La CNT es convertí en l'adalid de les confiscacions pageses a la comarca pel fet de comandar els Comitès de Milícies locals. En aquesta faceta anaren de bracet amb la UdR, la UGT, el POUM, l'ERC, ACR i el PSUC. Cada poble seguí el seu patró confiscatori, diferenciat. A Valls es féu una llista de propietaris de terres i se'ls convocà per pregó al local del Comitè —o sigui a l'Ajuntament— per comunicar-los que la seva terra seria intervinguda. Van ser comptats els amos que s'hi aproparen, pel fet que estaven amagats o bé ja eren escàpols.

• Les terres agafades quedaren sense amo declarat, almenys oficialment. A tots els pobles de la comarca es donà la potestat als que les menaven —parcers, arrendadors o jornalers que hi feien treballades—, de treballar les terres en comunitat o bé de continuar-les portant de la mateixa manera, sense la potestat i directriu del propietari. En el cas de treballar-les en comunitat, la CNT féu propaganda a favor de l'entrada d'aquest nou sistema de treball, però s'hi constata que hi hagué resistències. A molts pobles de la comarca hagueren de venir gent convençuda —de la comarca i de fora— a discursejar per animar, arrencar i regular el procés. Algunes col·lectivitats arrencaren emmirallant-se amb d'altres. Un exemple fou el cas de la de Rodonyà amb la de Valls.

• Dels 23 pobles de la comarca, en 6 no s'articulà la col·lectivitat, enfront de 17 que sí. Els que no l'arrencaren tenien en comú que eren els més petits de la comarca, en termes poblacionals. Eren els Garidells, el Milà, Mont-ral, el Pont d'Armentera, Querol i la Riba. Aquesta circumstància no implicà que no hi hagués confiscacions de terres, les quals se les repartiren els que ja les treballaven. Talment hi hagué peculiaritats locals, com el cas del Milà, un poble que comptava amb activistes d'acció —homes i dones— i que no va aconseguir articular-la, o el cas de la Riba, poble amb poca terra bona acceptable, encarat cap al segment industrial, que ni s'ho plantejà. D'igual manera, el Pont tenia bona base industrial. Resulta significatiu que dos d'aquests pobles, Mont-ral i Querol, grans en extensió de terra, muntanyencs, eren allunyats dels nuclis de decisió, amb comunicacions per carretera molt dolentes.

• Fins a 17 pobles dels 23 de la comarca posaren en marxa una col·lectivització agrària. No totes seguiren el mateix patró ni tingueren idèntica potència. N'hi hagué exclusivament de la CNT, que alhora foren les predominants —el Pla de Manlleu dins del municipi d'Aiguamúrcia, Figuerola del Camp, la Masó, el Pla de Cabra, Puigpelat, Rodonyà, el Rourell, Vallmoll i Valls—, de la CNT-UGT —Alcover i Alió—, del POUM amb la CNT i UGT —Bràfim—, de la UGT —Nulles i Vilabella—, i de la UdR-UGT-CNT —Vila-rodona—, i una minúscula a Montferri, segurament de pagesos de tots els sindicats. En general s'observa que a la zona el partit-sindicat dominant del govern en temàtica agrària —la UdR— no va ser massa activa en el fenomen col·lectivista, i fins en alguna població —Alcover— s'hi endevina un xoc amb les altres dues sindicals. De fet, aquest sindicat es postul·là per la via individual o familiar de treball.

• Els noms que es posaren per denominar les col·lectivitats van ser semblants: Col·lectivitat, Col·lectiu, Grup Col·lectiu, Agrupació Col·lectivitzada de Treball Agrícola, o Secció de Treball Col·lectiu, quan era una secció dins del Sindicat Agrícola local. L'única col·lectivitat agrària de la comarca que va tenir nom propi va ser la de Nulles, que se li va posar el nom de Col·lectiu Carles Marx, perfectament encaixat dintre del nucli ugetista que hi predominava.

• Les col·lectivitats de la comarca van ser respectuoses amb els pagesos que van decidir entrar en aquest nou ordre econòmic, en el sentit que van ser totes conformades per pagesos amb voluntarietat expressa. Talment hi ha casos que permeten veure que aquesta voluntarietat no s'exercí de forma total i que a algú se l'obligà. El cas del Pla de Cabra respecte de

dues persones que havien estat coaccionades per formar-ne part i el del manyà ho avalen. És significatiu el cas dels dos pagesos, per quan el nou règim guanyador de la guerra ho concretà assenyalant-ho, i també el del ferrer, el qual manifestà que la ferreria se la feren seva sense el seu consentiment, i que per tant la seva entrada es va produir per subsistència i per poder seguir treballant. Vistos aquests casos, no són descartables alguns altres, tot i que de forma minoritària.

• Els sindicats agrícoles jugaren un rol determinant en el període de guerra. Acolliren les col·lectivitats en l'activitat transformadora, sigui el celler, el trull o la màquina de batre. El sindicat, el considerat d'esquerres i anomenat en força casos el dels pobres, per mor de la legislació que l'emparava, va confiscar l'altre sindicat existent a la localitat, conegut com el dels rics. Aquesta disjuntiva s'ha vist a Valls, Nulles, Vila-rodona, etc. En aquestes circumstàncies, el col·lectiu pagès tingué la consideració d'un soci més, i per tant va estar subjecte als preus de compra i de venda de productes que marcava el mateix sindicat i la FESAC comarcal. No s'ha detectat que el col·lectiu cultivés i comercialitzés fora dels magatzems dels sindicats agrícoles, tot i que hi ha insinuacions des de Valls que hi havia pagesos no col·lectivistes que comercialitzaven fora del circuit cooperatiu, amb el perjudici que representava per a la resta.

• El perfil dels col·lectivistes que entraren a les col·lectivitats de la comarca va ser dual. Els pagesos de sapiència i d'ofici que decidiren entrar-hi per convenciment —a Valls, Vallmoll, el Pla de Cabra, Cabra del Camp, Alcover, la Masó...— buscaven una forma de treball de caire industrial, d'industrialització de l'agricultura, en la qual creien, i alhora un capgirament social. El segon perfil va ser el de pagesos arribistes, que es despenjaren del treball en moments que no s'havien de mirar ni hores ni preus de jornals, ja que de la collita en depenia el seu sustent, el dels seus familiars i el dels pagesos voluntaris que lluitaven al front. Les orientacions de columnistes col·lectivistes des de Valls o de Vallmoll, i de gent que lluitava al front, assenyalen aquesta dualitat.

• Les col·lectivitats de la comarca, tret de la de Valls, Alcover i el Pla, en general van ser reduïdes. Es comptaren per membres actius o per famílies, que en aquest darrer cas resultava de comptar-ho per una mitjana de quatre components per col·lectivista. Amb aquest càlcul, les col·lectivitats oscil·laren entre un mínim residual —sense poder-lo precisar—, com va ser el cas del Pla de Manlleu, a Aiguamúrcia, el de Montferri i el del Rourell, i un màxim al Pla de Cabra d'entre el 18 i el 25% del total de la po-

blació. Les col·lectivitats, comptant socis i membres de les famílies que en depenien, oscil·laren en la majoria de pobles al voltant del 10% de la població.

• El segment de la població que formà part de la col·lectivitat van ser pagesos pobres i pagesos miseriosos. Per pobre caldria entendre aquells que tenien poca terra i que subsistien portant-ne en arrendament o a parts, i practicant l'ajut a tornajornals per tal que l'economia no es desestabilitzés. També hi entrarien els mossos, sense terra, que treballaven seguit a la casa d'un propietari. Els pagesos miseriosos serien aquells que estaven a expenses d'un jornal, mirant de no posar-se malalt per evitar caure en la indigència, o el d'aquells altres que no posseïen suficient terra pròpia i havien de portar terres fluixes, a parts. També hi entrà un petit segment que l'aixada els feia nosa, en el sentit de poques ganes de treballar.

• En pobles dominats per pocs propietats amb moltíssima terra, com va ser el cas del Rourell —dominat pel marquesat de Vallgornera—, i el de Santes Creus, dins d'Aiguamúrcia —comte de Mora—, els pagesos optaren per no activar la col·lectivització. El cas del Rourell vingué motivat perquè bàsicament era terra bona, de regadiu, plantada d'avellaners i de verdura, productes amb sortida al mercat que els permetia viure ni que fossin mitgers o anessin a arrendament. Un poble a tocar, Alcover, al tenir una part de terra de regadiu, també en va treure bon rendiment de la verdura. Diferent és el cas de Santes Creus, ja que els pagesos portaven prou terra d'altri per subsistir.

• Els pobles on el predomini de la CNT era més sòlid s'activaren les col·lectivitzacions amb més convenciment. Valls, Cabra del Camp, la Masó, el Pla de Cabra, Puigpelat, Vallmoll i la Masó en foren exemples paradigmàtics. És significativa la de Bràfim, amb problemes, comandada pel POUM. O les ugetistes de Nulles i Vilabella, i la de Vila-rodona, configurada per les tres sindicals, però basada, sobretot, en jornalers.

• La CNT en l'àmbit de Catalunya féu accions de força sobre els sindicats industrials per tal que aquests ajudessin els sindicats pagesos adscrits a la CNT i a les col·lectivitats. Algunes de la comarca reberen ajuda del Comitè de Relacions Camperoles de la CNT per sufragar millores agrícoles que es van fer a les terres —arrencades per sembrar o plantar de nou, arranjament de camins, accions de regatge, etc.—, per comprar bestiar, o per adquirir maquinària, bàsicament sembradores i recol·lectores. Sindicats de classe cenetistes i col·lectivitats d'Alió, Cabra del Camp, la Masó, el Pla de Cabra, Puigpelat i Vallmoll, entre d'altres, en van ser beneficiàries.

• Les col·lectivitats agràries de la zona estudiada no se cenyiren a terres de l'àmbit estrictament municipal. Així, va esdevenir normal que la terra que era portada per un pagès resident a una població adjacent fos el municipi del qual era el pagès el que col·lectivitzés la terra, en cas d'interessar-los. Tenim exemples del cas de la col·lectivitat de Valls, que tenia terra col·lectivitzada a Alcover, o de Bràfim, que tenia terra col·lectivitzada a Montferri, entre d'altres.

• Les col·lectivitats, sorgides espontàniament, ben aviat tingueren normes o estatuts. En el conjunt de la comarca, la primera que va veure la llum va ser la de Vallmoll, el 22 d'octubre de 1936, en la qual intervenia el doctrinari Pere Sagarra Boronat, fill de Vallmoll i capdavanter en donar orientacions al respecte, ja durant l'etapa republicana en pau. Sabem que en el redactat de la de Valls hi va intervenir el president del Comitè, Josep Piñas Serra, i, més endavant, en d'altres la mà del mestre racionalista Josep Torres Tribó va ser decisiva. Talment, l'aprovació oficial de les col·lectivitats agràries per donar-los potestat jurídica pròpia va venir per part de la Conselleria d'Agricultura, sempre en mans de la UdR, via *Diari Oficial de la Generalitat*. Aquesta aprovació va ser lenta i tardana: el 8 d'octubre de 1937, quan l'Estat les havia aprovades a la part que no era Catalunya quatre mesos abans, el 8 de juny de 1937.

• Una de les característiques de les col·lectivitats de la zona va ser que posaren en funcionament granges avícoles, sobretot de galls i gallines, i d'altres animals, com porcs, vedells, conills, etc., que serviren per complementar la collita agrícola. Algunes foren molt potents, com les de Valls, Vallmoll, el Pla i Cabra del Camp, ja que abastiren amb escreix la població col·lectivista, i venien el sobrant de producció a persones de la població. En alguns casos, els primers animals per posar-les en funcionament es tragueren de les cases, aspecte que de retop millorà la salubritat de les vivendes.

• L'estudi de les diferents normes estatutàries reflecteix aspectes diversificats que es van tenir en compte en la configuració de les col·lectivitats: els acords s'havien de prendre en assemblea; la cooperació de tots els membres de la unitat familiar en les feines complementàries del camp; l'inventari dels béns de cada col·lectivista quan en demanava l'entrada; l'obligació d'aportar tots els béns que posseïa, com les propietats, les bèsties de treball, les eines de conreu i els fruits de la collita de l'any; l'ajut que es donava en cas de matrimoni; l'assegurança mèdica en totes les facetes; la compra obligatòria dels productes a la cooperativa, sovint sense mo-

neda; les retribucions monetàries en base al règim familiar de cada col·lectivista; l'assortiment dels productes que es collien, inicialment de forma il·limitada; la possibilitat de sortir-ne en base a l'inventari establert quan s'havia entrat, etc.

• Les col·lectivitats, segons els decrets i ordres que s'aprovaren des de la Conselleria d'Agricultura, van estar lligades econòmicament als sindicats agrícoles locals —eren considerades com un soci més—, mentre que els sindicats depenien de la FESAC. En algunes zones de Catalunya l'entesa entre col·lectivitats i sindicats mai no va ser l'adequada, pel fet que les col·lectivitats de la CNT crearen els seus propis sindicats agrícoles, la qual cosa comportà que la FESAC —controlada per la UdR i el PSUC— no els proporcionés els productes que necessitaven. A la zona de l'Alt Camp, aquestes disfuncions no s'hi veuen. La circumstància que la presidència de la FESAC comarcal estigués en mans de la presidència o d'un soci de la Societat Agrícola de Valls hi ajudava, sumat al fet que era una comarca cooperativista, amb bona relació amb la FESAC.

• En període de guerra, quan una terra o una propietat era confiscada o col·lectivitzada i els partits no estaven d'acord amb la forma amb què s'havia adjudicat, acudien a l'organisme de la Comissió de la Junta de Seguretat Interior (secció de comarques), formada per representants dels partits polítics i sindicats per tal que dilucidés sobre el cas. Aquesta Comissió, pel que sabem, va actuar poc a la comarca, però es concentrà força a resoldre els conflictes de Bràfim. Això no implica que no hi haguessin conflictes que es resolguessin per altres vies, com el del cas del Pla de Cabra i Valls, amb l'intent de solució per part dels mateixos segments de sindicats.

• La Comissió de Responsabilitats, amb seu a Barcelona, va ser un organisme decisori per determinar si les propietats urbanes i rústiques confiscades s'havien agafat seguint el que marcava la llei, o sigui a un declarat com a feixista o no. Avisat aquest per l'anunci públic al *Diari Oficial de la Generalitat*, s'obria el procés en què ja havien participat el Consell Municipal i els partits i sindicats amb informes sobre la persona, la justícia per si aquesta havia estat jutjada, la relació de les dades censals de les finques inscrites al Registre de la Propietat, i l'informe de la Direcció General de Crèdit i Tresoreria sobre els saldos i accions, tot en ares de determinar si la persona propietària era favorable o no als interessos dels que havien perpetrat el cop d'Estat. La Comissió de Responsabilitats actuà de manera lenta, però tot i així sabem de ciutadans de pobles com Querol, la Riba,

Aiguamúrcia, Alcover, Bràfim, etc. que hi acudiren, i alguns es defensaren sense embuts.

• Un front del Consell d'Agricultura va ser la renovació dels consells directius dels sindicats agrícoles, autèntics bastions de l'estructura agrària en temps de guerra. La CNT demanava que la renovació fos resolta amb un repartiment paritari entre els tres sindicats de classe, qüestió que no va ser acceptada. Les eleccions, celebrades el 25 de juliol de 1937 i basades en presentació de candidatures, van ser enrevessades i reberen impugnacions a dojo des de molts flancs: pagesos col·lectivistes que no constaven al cens sindical, manipulat; presentació de llistes amb pagesos subjectes de concomitància amb el règim anterior i que no podien presentar-se, etc. Resultat: moltes impugnacions i nova convocatòria electoral per al gener de 1938. La Societat Agrícola de Valls, dominada per la CNT, va ser una de les que va rebre més crítiques per la forma de fer-les, amb poquíssima participació.

• Les Juntes Municipals Agràries locals foren un organisme creat pel Departament d'Agricultura. Van tenir relació amb les col·lectivitats. Depenent en tot i per a tot del Consell d'Agricultura, es crearen gairebé amb els mateixos patrons que la matriu del Consell, sota la presidència de l'alcalde, a més de components de sindicats de classe i una representació del sindicat agrícola. D'igual manera que el Consell, es reformularen amb l'entrada de representats dels tres partits —PSUC, ERC i ACR—, amb la qual cosa quedava desdibuixat el poder sindical. Les funcions que se'ls atorgà eren consultives i executores. La comesa executora va ultrapassar la seva capacitat, ja que, entre altres accions, van haver de fer front al Decret de redistribució de terres i estris de treball, de 14 d'agost de 1937, basat a fer complir les sentències que emanaven del Consell d'Agricultura sobre el retorn de terra a propietaris, o la redistribució de terra sobrant, o la que mancava a les col·lectivitats i a pagesos que treballaven en format individual, etc. En alguns pobles es donà el cas que la disputa per la terra va ser forta, i en d'altres la col·lectivitat no n'acceptà més per falta de braços.

• Se sap dels comptes parcials d'algunes col·lectivitats. Es tenen dades de Bràfim, Valls... i sobretot de la Masó. Cal parar atenció que, en el moment de la fugida cap a França, les collites estaven emmagatzemades i se n'havia venut només una part per al normal funcionament. S'hi constata que tenien saldo positiu. De la Masó hi ha el detall exacte de les entrades i sortides, dels preus dels productes venuts i comprats, dels viatges fets a compte de la col·lectivitat, dels sous que es pagaven setmanalment, de les

despeses mèdiques dels col·lectivistes, de les compres d'atuells, etc. De fet, dins de cada col·lectivitat hi havia una Comissió Revisora de Comptes, i també hi ajudaven les recomanacions des de la Generalitat i des del Comitè de Relacions Camperoles de la CNT en què s'insistia en la necessitat de portar els llibres com calia, de cara a possibles inspeccions que fossin necessàries. En aquest sentit, devien ser curiosos els comptes de Puigpelat, ja que fins s'alliberà el comptable d'una part del treball que li corresponia per tal com eren catalogats d'obra d'art.

• Les col·lectivitats es desferen uns dies abans de l'entrada de les forces guanyadores, o sigui el gener de 1939. Amb la collita entrada de 1938 estaven ben proveïdes, ja que tenien en estiba els productes recollits, guardats fins a la propera collita d'octubre. Va ser usual, per tant, que a l'entrada dels franquistes es trobessin els magatzems plens, que en alguns casos van ser saquejats per persones —Valls, Vallmoll, el Pla...— atès que la gana estava instal·lada. Els col·lectivistes marxaren a l'exili, en carros, emportant-se productes agraris i ramats, que consumiren en la seva diàspora tot trescant per Catalunya i després a França. La col·lectivitat de Valls, com a exemple, va disposar de menjar al camp de refugiats fins que s'exhaurí. La peripècia d'haver de fer guàrdia perquè altres refugiats famolencs agafaven el que podien sintetitza el que els esperà a tots als camps francesos.

6. APÈNDIXS

*Núm. 1. Normes per les quals ha de regir-se l'Agrupació Col·lectivitzada d'Espluga de Francolí (*Acció Sindical*, núm. 1, Valls, 8 d'octubre de 1936)*

1er. Tots els membres que componguin la Col·lectivitat tindran els mateixos drets i deures.

2on. La Col·lectivitat es regirà pels acords presos en l'assemblea, regint la llei de majories.

3er. Tots els que entrin a formar part de la Col·lectivitat, vénen obligats a posar tots els seus béns a la mateixa; propietats, bèsties de treball, trastes de conreu, i tots els fruits de la collita del present any.

4rt. Es crearà la Cooperativa de distribució de queviures de tota classe per abastir a la Col·lectivitat.

5è. La Col·lectivitat retribuirà a les famílies que la componguin, segons la quantitat de membres que tinguin.

6è. Una persona sola cobrarà 5 pessetes.

Una família composta de dues persones cobrarà 7 ptes.

Les famílies compostes de tres persones cobraran 8 ptes.

Les famílies compostes de quatre persones cobraran 10 ptes.

Les famílies que tinguin de cinc individus en amunt, cobraran 12 pessetes.

Les famílies que tinguin més de dos membres aptes per al treball, cobraran 1 pesseta més per cada un d'ells a més del salari que tingui assignat.

7è. Tothom que pertany a la Col·lectivitat, adquirirà a la Cooperativa, tots els productes que la mateixa tingui, sense moneda, però serà anotat a una llibreta tot el que retiri, i al dissabte es farà el recompte de tot el que hagin proveït, i el que falti per fer el total que la família tingui assignat, li serà entregat en moneda.

8è. Totes les persones que formen part de la Col·lectivitat tenen el deure de treballar per la mateixa, segons la seva capacitat, edat i sexe.

9è. Els membres de la Col·lectivitat que sofreixin enfermetats, accidents o qualsevol contratemps, els hi seran pagades totes les despeses i prestades tota mena d'atencions.

10è. La infància anirà a l'escola fins als 14 anys, i quan els individus compleixin 60 anys, ja no tindran el deure de treballar, i es podran dedicar en el que vulguin.

11è. A la Col·lectivitat hi caben tots els oficis, arts i especialitats.

12è. Els que pertanyen a la Col·lectivitat i visquin en cases arrendades, es procurarà pagar-los-hi els arrendaments.

13è. La Col·lectivitat crearà una granja avícola i fomentarà la criança de tota mena de bestiar.

14è. Per entrar a la Col·lectivitat serà necessari estar afiliat a la CNT o la UGT.

La Comissió Provisional
Espluga de Francolí, 27 de setembre de 1936

*Núm. 2. Reglament de la Secció de Treball Col·lectiu del Sindicat de Treballadors del Camp de Vallmoll (*Acció Sindical*, núm. 3, Valls, 22 d'octubre de 1936)*

1er. Tots els membres que comprenguin aquesta Secció de Treball Col·lectiu tindran els mateixos drets i deures i han de formar part del Sindicat de Treballadors del Camp.

2on. La Secció es regirà pels acords presos en l'assemblea, regint la llei de majories.

3er. Tots els que entrin a formar part de la Col·lectivitat, vénen obligats a posar tots els seus béns a la mateixa; propietats, bèsties de treball, trastes de conreu, i tots els fruits de la collita del present any.

4rt. En cas que un membre de la col·lectivitat contragui matrimoni, la col·lectivitat es compromet a amoblar-li casa i a considerar-lo com a cap de casa.

5è. Els membres de la Col·lectivitat que sofreixin enfermetats, accidents o qualsevol contratemps, els hi seran pagades totes les despeses i prestades tota mena d'atencions.

6è. El membre de la Col·lectivitat que aporti carro i animal se l'indemnitzarà en un 4% anual del seu valor discrecional.

7è. Totes les persones aptes de les famílies que formin la Col·lectivitat estaran obligades a cooperar en les feines complementàries del cultiu de la terra.

8è. Els socis que visquin en casa arrendada la Col·lectivitat els hi pagarà l'arrendament mentre sigui necessari.

9è. Es crearà la Cooperativa de distribució de queviures de tota classe per abastir a les Col·lectivitats. Es sobreentén que aquesta Cooperativa serà la de tot el Sindicat.

10è. Tothom que pertany a la Col·lectivitat, adquirirà a la Cooperativa, tots els productes que la mateixa tingui, sense moneda, però serà anotat en una llibreta tot el que retiri, i al dissabte es farà el recompte de tot el que hagin proveït, i el que falti per fer el total que la família tingui assignat, li serà entregat en moneda.

11è. La Col·lectivitat crearà una Granja avícola i fomentarà la criança de tota mena de bestiar.

12è. La Col·lectivitat establirà la següent escala de retribucions per als seus socis:

25 pessetes setmanals pels solters o casats sense fills considerats caps de casa.

30 pessetes setmanals als matrimonis amb un fill.

35 pessetes setmanals als matrimonis amb més de 2 fills persones no aptes per al treball.

Les famílies que tinguin més d'un membre en edat de treballar cobraran 25 pessetes el cap de casa i els restants 15 pessetes per setmana.

13è. En els treballs complementaris del cultiu de la terra les dones cobraran 2,50 pessetes per dia.

14è. El jornal màxim serà de 7 pessetes. Es considerarà l'augment fins a 7 pessetes en els sous tipus de 25 pessetes setmanals i a prorroteig els altres sous, sempre que els guanys ho permetin. Si així fos i encara quedessin guanys, aquests seran destinats a un dipòsit de reserva al servei de la col·lectivitat.

15è. Com que l'ingrés de soci a la Secció de treball col·lectiu és voluntari, si acabat l'any econòmic en volgués sortir podrà fer-ho i li seran entregats les terres i altres objectes que hi hagués aportat al seu ingrés.

16è. Tot el que no estigui previst en aquest reglament podrà ésser acordat o rectificat en assemblea general de la Secció Col·lectiva.

La Comissió
Vallmoll, 13 d'octubre de 1936

*Núm. 3. Normas que tendrá que regirse la sección colectiva de Pla de Cabra (*Acció Sindical*, núm. 5, Valls, 5 de novembre de 1936)*

1.º Todos los inscritos a la Sección Colectiva se comprometen a entregar todos sus bienes materiales a la Colectividad, al objeto de trabajar en común y a fin de estabilizar una nueva convivencia social.

2.º Todos los miembros de la Colectividad tendrán los mismos derechos y deberes.

3.º La Colectividad se regirá bajo los acuerdos tomados en asamblea general a base siempre de la ley de mayorías.

4.º La Colectividad entiende que todos los trabajadores que tengan dos oficios se les dejará elegir y si el que elijan no hubiese trabajo, se les obligará a trabajar en el otro.

5.º Se considerarán útiles para el trabajo, desde la edad de los catorce años y hasta que las fuerzas físicas del individuo lo permitan

Todos los individuos cumplidos los sesenta años, podrán trabajar voluntariamente.

6.º Todas las personas aptas de la familia que forman parte de la Colectividad prestarán ayudas en tiempos necesarios, en los trabajos útiles para la Colectividad.

7.º Se creará la Cooperativa de la producción, a fin de llevar un control de la producción, y facilitar el intercambio de productos con las otras Colectividades agrícolas e industriales, a fin de poder adquirir la maquinaria necesaria, para el cultivo del campo.

8.º Se creará la Cooperativa de Distribución de víveres de toda clase, para abastecer a la Colectividad, y a los simpatizantes.

9.º Todos los que pertenezcan a la Colectividad, adquirirán a la Cooperativa por mediación de moneda colectiva, todos los productos. Todo el valor que sobre en moneda colectiva, se pasará cada fin de semana por la secretaría, a efectuar el intercambio y cuando llegue a la cantidad de 150 del ahorro, viene obligado a gastárselo en lo que crea conveniente y si quiere hacer un viaje de excursión podrá hacerlo en días festivos siempre que no sea por causas mayores

10.º La Colectividad distribuirá a las familias las cantidades reglamentadas, según los individuos que sean, o sea que una familia compuesta de una sola persona, queda estipulado un valor de cinco pesetas; de dos individuos siete pesetas; de tres, nueve; de cuatro, once; de cinco, trece y de cinco en adelante, se aumentará a una peseta por individuo.

11.º Toda familia de la colectividad, no se le garantizará más que el valor estipulado.

12.º Los miembros de la colectividad que sufren una enfermedad o accidentes de trabajo que les imposibilite trabajar, les serán atendidas todas sus necesidades, tanto en el aspecto de trabajo, como sanitario-quirúrgicos, serán atendidas directamente por el Hospital Sanitario Obrero, formado por las Colectividades.

Serán en las mismas condiciones atendidas todas aquellas mujeres que tengan necesidad de comadrona.

b) Serán en las mismas condiciones atendidas todas aquellas personas que tengan necesidad del médico local.

13.º Cuando dos individuos de ambos sexos de la colectividad quieran unirse matrimonialmente la colectividad les facilitará casa, mobiliario, etc.

Si un individuo de ambos sexos de la colectividad quiere unirse con uno que no lo sea, será recompensado sus existencia, dentro de la misma.

b) Reconociendo que la total formación física del individuo es hasta los veinte años, no podrá efectuarse dicha unión antes de esta edad.

14.º La colectividad creará una granja Avícola y fomentará la crianza de toda clase de animales.

15.º Toda familia, que quiere tener seis gallinas y dos conejos de cría para el uso doméstico, será en la condición de que a los dos años se le cambiarán por otras de jóvenes, costeado del carnet de consumidor.

16.º Se hará un inventario de todos los intereses que llevan los individuos al ingresar.

17.º Toda familia o individuo que entra en déficit a la colectividad, ésta viene obligada a abonar el 25% cada año, y a los cuatro años quedará amortizado dicho déficit. Pero la colectividad, se reserva un año más, por su garantía; y todo el que entra en pesetas o en libretas de crédito si por aquellas cosas quisiera salir de la misma, se le abonarán todas las pesetas, como pequeño propietario.

18.º Todo socio de la Colectividad gozará cada año, quince días de vacaciones. Pero hemos de tener en cuenta, que mientras duran las actuales circunstancias, de la lucha contra el fascismo, no debemos de regatear esfuerzo alguno.

19.º Para entrar en la colectividad, será necesario, pertenecer a una de las organizaciones revolucionarias tales como CNT o UGT.

20.º Todo individuo que quiere separarse de la colectividad, lo hará después de la cosecha, entendiendo que el año terminará el 30 de Octubre, avisando con dos meses de anticipación.

Articulo Adicional. Todo lo que no esté previsto en este reglamento podrá ser modificado en asamblea general.

Pla de Cabra, 2 de Octubre de 1936

*Núm. 4. Reglament de la Secció de Treball Col·lectiu del Sindicat de Valls (*Acció Sindical*, núm. 6, Valls, 12 novembre 1936, p. 3. Versió castellana a* Colectivizaciones. La obra constructiva de la revolución española. CNT de España en el exilio. *Tolosa, 1973; i també a Souchy, A.; Folgare, P.:* Colectivizaciones. La obra colectiva de la revolución española. *Fontamara. Barcelona, 1977.)*

Article 1. Als efectes de fer sentir l'interés general dels treballadors per sobre del particular individual, i, també, per facilitar el maquinisme al camp, molt difícil d'aplicació amb la terra tan repartida com està. Per aquest motiu i molts d'altres que n'existeixen, es crea aquesta Secció de Treball Col·lectiu.

Art. 2. Aquest Reglament tindrà validesa per un any. Tenint en compte que l'any agrícola comença al 1 de Novembre hi acaba al 31 d'Octubre; després d'aquesta data, o abans, si es creu convenient, es posarà aquest Reglament a consideració de l'Assemblea General, per ratificar-se o canviar tot allò que es cregui convenient.

Art. 3. El treball col·lectiu es començarà en totes aquelles terres incautades (cas que no estiguin arrendades) i de les que es vagin incorporant com a conseqüència de la manca de cultiu, i en aquelles que els treballadors aportin a l'ingressar a la Secció

Art. 4. Tots els camperols a l'ingressar a la secció, se'ls hi farà un inventari de totes les eines, carro, animals i terres que aportin, fent constar si són pròpies o arrendades. Aquest inventari es farà per duplicat; l'original per l'interessat i la còpia per la Junta del Sindicat.

Art. 5. Si una vegada recollida la collita de l'any, algun soci volés separar-se'n, se li entregarà tot el que consti a l'inventari, que a la data del seu ingrés es va fer. Això vol dir, que el treball col·lectiu serà absolutament voluntari.

Art. 6. El treball de les terres es farà per "brigades". Segons els jornals de terra que hi hagi a cada partida, la "brigada" es compondrà de treballadors, animals i carros per "brigades".

Art. 7. En cada "brigada" hi haurà un Delegat i entre aquests Delegats de Brigada es formarà la Junta per a l'ordenació del treball col·lectiu. Les modificacions del treball s'hauran de prendre per acord de la majoria dels components de la Secció.

Art. 8. Aquesta Secció establirà un jornal familiar mínim i màxim. El mínim serà el següent:

Primera Categoria: SOCI SENSE FILLS, NI GERMANS MENORS: 32 pessetes setmanals, incloent-hi, també, els casos de malaltia.

Segona Categoria: SOCI QUE TINGUI UN FILL O GERMÀ MENOR: 36 pessetes.

Tercera Categoria: QUE TINGUI MÉS D'UN FILL O MÉS D'UN GERMÀ MENOR: 39 pessetes setmanals.

Els casos de família nombrosa, o impossibilitats familiars, els resoldrà la Junta, d'acord amb l'Assemblea de la Secció. A més d'aquest jornal, es facilitarà llenya per al consum.

Serà considerat jornal màxim: El jornal únic que estableixin les organitzacions obreres. De no existir aquest, s'entendrà que és el de 8 pessetes per dia.

Art. 9. Per a ésser soci d'aquesta Secció, caldrà estar afiliat al Sindicat (Societat Agrícola). El formar part d'aquesta Secció no podrà ésser negat a cap soci del Sindicat sempre que s'adapti a les normes següents:

Per ingressar a la Secció serà requisit indispensable haver complert 14 anys d'edat.

A l'ingressar vindrà obligat a aportar a la secció totes les terres, carros i eines de treball que tingui.

No es permetrà que ingressi un soci de una família a la col·lectivitat si un altre membre de la mateixa volés continuar el treball particular.

Art. 10. En cas de la mort d'un soci, els seus familiars podran continuar cobrant fins després de la collita, el jornal mínim estipulat que rebia el difunt. Després, la família elegirà entre deixar la terra a la col·lectivitat, o treballar-la pel seu compte.

Art. 11. Els socis dels 14 anys als 16 cobraran la meitat del jornal establert. Dels 16 als 19, tres quartes parts. Essent el jornal íntegre dels 18 als 60 anys. De 60 a 65 anys tres quartes parts; i de 65 a endavant, la meitat.

Cas que no cobrés invalidesa, l'augment d'aquestes diferències, serà fet per trimestres.

Art. 12. Aquesta Secció tindrà també una Junta Administrativa, formada a l'igual que amb l'ordenació del treball, d'un Delegat de cada "brigada" i segons el treball, podrà tenir un Secretari, per portar la comptabilitat de la Secció.

Art. 13. Existirà, així mateix, la Brigada d'Hortolans, que tindrà per missió proveir un lloc de verdura a la plaça del mercat pels socis en particular, i el poble en general; procurant que els preus de venda d'aquestes verdures, siguin el més econòmic possible.

Art. 14. Si en el transcurs del primer any, morís un animal dels que s'han portat a la Col·lectivitat, en cas que no se n'hi dongui un altre, se li abonarà la meitat del seu import, sempre que no vulgui continuar el treball col·lectiu. La valoració de l'animal esmentat, es farà amb relació al valor que tingués al morir.

Art. 15. Aquesta Secció, tindrà una Caixa de Crèdit, on els socis podran aportar-hi els estalvis que tinguin, en quin cas, percebran l'interès del 3 per 100.

Art. 16. Les terres que els socis d'aquesta Secció tinguessin al seu càrrec com a jornalers, continuaran treballant-les, amb la condició que hauran de portar el jornal a la secció. Cas que després de la collita, vulguin retirar-se del treball col·lectiu, podran continuar posseint-la pel seu propi compte.

Art. 17. Una vegada començat el treball col·lectiu, no es permetrà l'entrada dins del mateix, fins a l'any següent. El temps assenyalat per l'allistament serà per tot el mes d'Octubre; després de dit temps, es donarà per finit el plaç d'inscripció, a excepció dels que lluiten al Front, ja que aquests sigui el temps que sigui, entraran amb tots els drets dintre de la col·lectivitat; sempre que compleixin el present Reglament.

Art. 18. Tots els que vulguin allistar-se pel treball col·lectiu, i al començar aquest ocupessin algun càrrec remunerat, podran continuar-lo, amb la condició que hauran de fer entrega del jornal que cobrin a la col·lectivitat, i solament es limitaran a cobrar el que els hi perteneixi de la seva categoria corresponent, a excepció, també, dels milicians que lluiten al Front.

Art. 19. D'haver-hi algun soci que no complís el treball, la Secció, en Assemblea General, acordarà el que cregui més pertinent. Les aplicacions

d'aquestes sancions s'hauran de prendre per acord del 75 per 100 dels socis que constitueixin l'Assemblea.

Art. Addicional. Si al posar-se a la pràctica aquest Reglament existissin dificultats, els Socis, en Assemblea General podran modificar tot allò que es cregui dificulti la bona marxa del treball col·lectiu. (*AS*, 12 de novembre de 1936)

*Núm. 5. La Colectividad de Cabra del Campo (*Acció Sindical*, núm. 24, Valls, 18 març 1937, p. 4).*

1.º Todos los compañeros que componen la Colectividad de Agricultores de Cabra del Campo tendrán los mismos derechos y los mismos deberes, y por lo tanto, habrán de formar parte de la CNT, UGT o U. de R.

2.º La Colectividad se regirá por los acuerdos tomados en asamblea general y por la ley de mayorías.

3.º Todos los que formen parte de la Colectividad vienen obligados a entregar todos sus bienes a la misma.

4.º De todo lo que se entregue a la misma, los carros y demás utensilios de trabajo, se le hará inventario, pudiéndolo retirar al finalizar el año si se dan de baja, ya que ser socio de la Colectividad ha de ser bajo su plena y libre voluntad.

5.º La Colectividad no fijará jornal alguno, pero asegura a todas las familias componentes de la misma la totalidad de los productos de primera necesidad como son el pan, vino, aceite, patatas, verduras y toda clase de legumbres y otros géneros necesarios para la vida que se adquirirán por intercambio con otras colectividades.

6.º Se dará además, una pequeña cantidad en metálico por los demás gastos de la familia, a prorrateo de los hombres aptos para el trabajo; dicha cantidad podrá ser aumentada o disminuida según los ingresos de la misma.

7.º No podrá aumentarse la cantidad estipulada en metálico hasta que, después de hecho el balance de la cosecha se hayan pagado todos los abonos químicos, semillas y demás gastos que se originen por la misma, después de dejar una cantidad al fondo social para el buen desarrollo de la agricultura y la cría de toda clase de ganado, como también, para la granja avícola y cunícola.

8.º Si en una familia de la Colectividad no hubiera hombre alguno apto para el trabajo percibirá la misma cantidad que se estipula para los demás miembros de la misma.

9.º Todos los hombres vienen obligados a ejercer el trabajo desde los 16 hasta los 65, y si una causa mayor se lo impide se comunicará al que ejerce las funciones de presidente de la Colectividad.

10.º De los 65 años adelante el trabajo será libre y voluntario.

11.º En caso de enfermedad se percibirá la misma retribución, y la Colectividad recibirá lo estipulado en la hermandad del S.A.C. de la cual todos formamos parte.

12.º En el trabajo complementario al cultivo de la tierra las mujeres cobrarán por los días que trabajen en la misma la misma cantidad en metálico que el hombre, y las que no quieran hacerlo por la Colectividad no podrán hacerlo fuera de la misma.

13.º La Colectividad de Cabra del Campo pertenece a la Federación de Colectividades de la comarca de Valls y por lo tanto acepta los acuerdos de la misma.

14.º Estos reglamentos podrán ampliarse o rectificarse según aconseje la experiencia y se acuerda en asamblea general.

*Núm. 6. Col·lectivitat de Figuerola del Camp. Normes per les quals ha de regir-se aquesta Col·lectivitat (*Acció Sindical, *núm. 45, 12 agost 1937, p. 3)*

1. Tots els membres que componen aquesta Col·lectivitat, tindran els mateixos drets i deures.

2. La Col·lectivitat es regirà pels acords presos en Assemblea. La llei imperant serà la de majories.

3. Tots els que entrin a formar part de la Col·lectivitat vénen obligats a aportar llurs béns a la mateixa: propietats, bèsties de conreu, estris de treball, etc.

4. Es crearà una Cooperativa de distribució de queviures de totes classes, la missió de la qual, serà abastir la Col·lectivitat.

5. Tothom que pertany a la Col·lectivitat adquirirà —sense moneda— de la Cooperativa tots els productes que la mateixa tingui, però, serà anotada a una llibreta tota la mercaderia que hagin proveït, i la diferència per fer el total que la família tingui assignada, l'hi serà entregada en metàl·lic.

6. Tots els membres de la Col·lectivitat que sofreixin malaltia o accident del treball i que els impossibiliti de treballar, seran ateses totes les

seves necessitats, tant de subsistència com sanitari-quirúrgic. Seran ateses en les mateixes condicions totes les dones que tinguin necessitat de llevadora. Igualment seran ateses totes aquelles persones que tinguin necessitat de metge local.

7. Sempre que un membre de la Col·lectivitat contragui matrimoni li seran abonades 500 pessetes. Si els dos socis són contraients de la mateixa, els hi seran abonades 1000 pessetes per despeses d'amoblament. No tindran dret a rebre de la Col·lectivitat les esmentades quantitats si al contraure matrimoni no fa un any que siguin socis.

8. Tots els treballadors que tinguin dos oficis se'ls hi permetrà triar el que més els plagui. Si el que escolleix en hi ha manca de treball se'ls obligarà a treballar de l'altre ofici.

9. Són útils pel treball, tots els individus des de l'edat de 14 anys fins que les forces físiques els ho permetin.

10. En cas de mort d'un soci, la família continuarà cobrant el jornal que cobrava la persona difunta, fins després de recollir els fruits. Després la família podrà elegir entre deixar les terres a la Col·lectivitat o treballar-les pel seu compte.

11. Totes les persones que formin part de la Col·lectivitat tenen el deure de treballar per la mateixa, segons la seva capacitat, edat i sexe.

12. Els socis que visquin en una vivenda arrendada, la Col·lectivitat pagarà l'arrendament mentre sigui necessari.

13. La Col·lectivitat retribuirà a les famílies segons la quantitat de membres que la composin. Les normes establertes seran les següents: una persona sola, 5 pessetes; famílies de dues persones, 7 pessetes; de tres, 9 pessetes; de quatre, 11 pessetes; de cinc, 13 pessetes. Les famílies de més de cinc, els hi seran augmentades una pesseta per persona. Van inclosos els diumenges.

14. En els treballs complementaris de la terra les dones cobraran quatre pessetes diàries.

15. Tots els individus a l'ingressar a la Col·lectivitat se'ls hi farà un inventari de les eines, carros, animals i terres que hi aportin fent constar si aquestes són pròpies o arrendades. Aquest inventari es farà per duplicat. L'original serà per l'interessat i la còpia per la Junta o secció.

16. Si durant el primer any de pertànyer a la Col·lectivitat és mort un animal dels aportats a la mateixa, serà abonat la meitat del seu valor. L'animal serà valorat al moment de morir-se i sempre que l'interessat no vulgui continuar treballant a la Col·lectivitat.

17. Tot soci de la Col·lectivitat gaudirà cada any de 15 dies de vacances. Entenent-se però, que mentre durin les actuals circumstàncies de lluita contra el feixisme, no deuen regatejar-se esforços.

18. Com que l'ingrés de soci a la Secció de treball col·lectiu és voluntari, si acabat l'any econòmic se'n volés sortir, podrà fer-ho i li seran retornades les terres i demés objectes que hagués aportat al seu ingrés.

19. La Col·lectivitat crearà una Granja Avícola i fomentarà la cria de tota classe d'animals.

20. Tota família pertanyent a la Col·lectivitat podrà posseir per al seu ús domèstic sis gallines i dos conills de criança, amb la condició que als dos anys, els hi seran canviats per altres dos de més joves.

21. Quan algun soci no compleixi el treball reglamentari, la Secció reunida en Assemblea general acordarà el que cregui més pertinent. Les aplicacions de sancions l'hauran d'acordar-ho el 75 per 100 de socis que constitueixin l'Assemblea.

22. Tot individu que vulgui ingressar a la Col·lectivitat, serà necessari que pertanyi a una de les Organitzacions CNT, UGT i Unió de Rabassaires.

La Comissió
Figuerola del Camp, Agost del 1937

Núm. 7. Bases per a la municipalització de les terres al Pont d'Armentera. 2 de març de 1937

CONSELL MUNICIPAL D'EL PONT D'ARMENTERA

BASES, per a la municipalització de la riqueça rústica d'aquest terme

1.º Queda totalment municipalitzada la riqueça rústica d'aquest terme, passant a esser propietat del municipi representat pel Consell Comunal d'aquesta Vila.

2.º La titulació acreditativa de propietat privada, queda sense efecte, i llurs posseïdors resten en igualtat de drets i deures amb la resta dels veïns pagesos d'aquest terme.

3.º Els cens, gravàmens i hipoteques que pesin sobre la propietat rústica objecte de municipalització, queden tacitament cancelades a partir de l'aprovació de les presents bases pel Consell municipal.

4.º Les contribucions, impostos i tributs que la Generalitat i de l'Estat que actualment o en l'esdevenidor gravin la propietat rústica d'aquest terme serán abonades pel Consell a càrrec del fons municipal.

5.º Sobre la propietat rústica municipalitzada, el Consell, aplicará un tribut proporcional i unificat, que ingresará totalment al fons comunal com a una de les rentes integrants del pressupost per a subvenir les necessitats del municipi.

6.º La riqueça rústica queda classificada, en Terra secana i Terra reguívola.

7.º La terra secana queda subdividida en:

(a) Boscos.

(b) Ermassots.

(c) Arbrats cultivats.

(d) Sembradura en producció.

8.º La terra reguívola se subdivideix en:

(a) Hortalissa.

(b) Arboricultura.

9.º El Consell municipal, per mitjá dels seus Organismes interns, catalogará acuradament la riqueça rústica apropiada amb les diferentes categories que queda assenyalada, i la redestribuirá entre els seus veïns pagesos, en proporció amb els elements i capacitat de treball en que compti.

10.º Els boscos, com a riqueça forestal, radicats en aquest terme, per raó d'interés social i economic, estarán administrats pel Consell municipal, essent de la seva exclusiva competència els respectius aprofitaments.

11.º La redestribució de la terra en aquest terme, obligará com a mesura de justicia social a que la familia pagesa cultivi en proporció les diferentes clases que integren la topografia d'aquest terme.

12.º La possessió de qualsevol titol de propietat, de masoveria, d'arrabassa morta, d'arrendament, o altres similars, no dona lloc a cap preferéncia en l'opció voluntària de la propietat que intentin cultivar; quedant obligats a sotmetre's al dictamen del Consell municipal.

13.º El propietari, parcer, i similars, que amb motiu de l'aplicació de les presents bases se'l privés total o parcialment del cultiu de la terra que posseïa; li será abonat pel Consell l'import dels treballs emprats en les collites pendents de recol·lecció, previ la justa apreciació d'un representant de les parts interessades, que en cas de discòrdia será resolt sense apel·lació pel Conseller en cap; quantitat que será reemborsada a fons municipal pel pages o pagesos que se'ls hi hagi adjudicat.

14.º Si per causa de força major, com es, defunció, vellesa física, o inutilitat dels individus que com a element de treball compte la familia pagesa, es veuen obligats a deixar total o parcialment la terra que cultivaven; els hi será també abonats els treballs i millores pels posteriors usufructuaris en la forma que detalla l'article anterior.

15.º Si a criteri de la Comissió respectiva, el cultiu de la terra no s'aplica a us i costum de bon pages, conservant amb interés les millores que hi hagi, i realitzar les que siguin convenients; será objecte d'amonestació per part del Consell, i en cás de reincidència injustificada será provat el pagés que incorri en aquesta falta, d'usdefructuar la propietat que posseïa. Quedant provat de posseint-ne, en aquest terme.

16.º Essent l'objectiu que persegueix el Consell, l'absolució del jornaler agricola en aquest terme, unicament podrán el pagesos assolir l'ajut mutu, a raó d'un 25 per % com a maxim dels jornals anyals que sumin els membres que com a element de treball componguin la familia.

17.º Sempre i quant per raó de sexe, edat, o xacre personal de tots o part dels individus pagesos que integren la familia, si aquesta te fills varons menors d'edat, i ho demanin al Consell, se'ls hi reservará la propietat que cultiven, feta la redestribució, facultant-los-hi, per a que utilitzin el treball d'altri, sigui convingut o ajornalat, havent d'esser en aquest ultim cas personal foraster.

18.º Si a falta de capacitat administrativa o económica, una familia quedés privada del personal pagés, i no tingués fills varons menors d'edat; a petició de part interessada, el Consell s'obliga, que al quedar sense efecte el dret d'usdefruit que ha de liquidar-se conforme als art. 13 i 14 d'aquestes bases; a proporcionar-los-hi altres mitjans de vida decorosos, i a ultim extrem passar-los-hi una pensió que fixará el Consell a carrec del fons municipal.

19.º Queda totalment privat la lliura transacció de la terra entre els propis pagesos d'aquest terme, si bé la possessió de la mateixa es transferida tacitament de para a fill, sempre i quant no si oposi cap dels articles anteriors resenyats en aquestes bases.

20.º Queda lliure la possibilitat de crear entre la pagesia d'aquest terme el treball agricola col·lectiu organitzat; que com a base de treball posseirán la terra que conjuntament aportin els que integrin la col·lectivitat; i si per raó de competència presisen mes extenció, el Consell, previa petició, els hi entregará el sobrant de la terra que pogues haver-hi procedent d'al-

tres agricultors no col·lectivitzats, o que no estigués encara adjudicada, a excepció de la forestal.

21.º Es indispensable que per usdefructuar terres en aquest terme, es condició precisa esser veí i domiciliat en el mateix. Els antics terratinents podrán optar, dintre el termini de quinze dies següents al de l'aprovació d'aquestes bases pel Consell municipal que les fará públiques, en cas contrari deixarán la possessió de llurs terres a disposició del Consell municipal el qual els hi abonará els treballs en la forma que indica l'article 13 de les presents bases.

22.º Aquest patrimoni romandrá registrat a les dependències del Municipi on haurán de dirigir-se per escrit els veins en tot quant fassi referència a l'usdefruit de les terres d'aquest terme.

23.º Aquestes bases podrán en tot moment esser total o parcialment modificades pel Consell municipal, quant ho cregui pertinent, o ho reclami l'opinió pública en forma convincent.

S'aproven en sessió del dia d'avui.

El Port d'Armentera a dos de Març del mil nou cents trenta set
El Consell municipal

Núm. 8. Diàspora de la col·lectivitat de Bràfim (extret de Rebull Gras*, Francesc:* Una joventut segrestada. Visió des de l'Alt Camp*, 1934-1949. Ed. Cossetània. Valls, 2009, pàg. 43-44)*

L'èxode començà de part de vespre. Tot era un brogit d'anar i venir: uns per ajudar, i els altres que havien de marxar, amb el cor angoixat i el cap envoltat de dubtes, anaven preparant el que pensaven que era imprescindible per a aquell viatge en què només hi havia enigmes. No era estrany, el seu estat d'ànim estava sota mínims per la partida o la fugida cap endavant. Endarrere deixaven el que més estimaven: les seves llars, els records i la enyorances de les quals sempre els estarien trucant al cor perquè les tinguessin presents. Allí quedaven totes les coses bones i no tan bones d'una vida. Això és molt fort moralment i no hi ha paraules per donar consol. Pensaven que segurament les aus de rapinya que vindrien s'ho engolirien tot, però en aquells moments això no importava. El que tenien clar era que hi havia una cosa que mai no els robarien: la identitat de les seves arrels, que, junt amb les vivències i els records, sempre les tindrien guardades

dins els cors i les portarien amb orgull, anessin on anessin. Estaven marcats per condicions que es produïen i no tenien cap més remei que prendre aquella determinació, que, de moment, semblava la més convenient. No entrava dintre seu, de cap de les maneres, patir el greuge de deixar-se trepitjar pels enemics.

El lloc de concentració va ser el pati del Col·lectiu, on hi havia una rotllana amb bastants carros, com aquells que es veien a les pel·lícules de l'oest, del tot equipats, bé amb envelats, bé estorats com si haguessin d'anar a una festa o a una fira. Tots portaven aquelles bosses que quasi arribaven a terra per poder carregar més, treball que anaven fent sense parar, posant-hi el que els semblava necessari per al viatge. A dalt, entre les baranes i la vela, els matalassos perquè hi dormís la gent menuda durant el camí. Mirar aquell espectacle i constatar com s'anava fent la feina —tot giravoltava entre comiats, plors i abraçades que no paraven— és la cosa més depriment que un pot arribar a veure i sentir mentre se li parteix el cor de dolor. Va ser una nit que no es podia oblidar mai i que ningú volia que tingués fi. Era tanta l'amargura que s'hi respirava que la rosada que anava caient semblava que tenia color de sang. Almenys era el que quedava marcat dins l'enteniment, que mai més s'esborraria.

De sobte, començà a matinar i amb aquella primera llum del dia es va poder veure el patiment de tota la nit. Només calia mirar-se per última vegada els uns als altres. Quina sensació de pena que hi havia en aquell ambient! Fins els racons més llunyans del recinte estaven marcats pel sentiment de l'amor afeblit per tanta pena, que es traslluïa dels ulls vermells i envoltats de tristesa de la gent, i de les llàgrimes que corrien pels solcs d'aquelles cares que semblava que havien envellit molts anys i que mai més tornarien a ser rialleres. Només faltava l'ordre de partir, que ningú sabia com donar-la.

No hi va haver cap més remei que començar la marxa. Aquella comitiva partia cap a un èxode sense destí. El poble quedava trencat i desfet per la partida de part dels seus fills, però no podia fer-hi res més que quedar impotent davant d'aquella adversitat històrica. L'última batzacada forta va ser quan la gent dels carros, carregats fins dalt i amb els menuts traient el caparró per damunt les mantes, anaven aixecant la mà per acomiadar-se de tothom, mentre encara no paraven els plors i les abraçades i no sabien com desfer-se d'aquell encís d'amor. Foren moments que tots recordarien sempre. De sobte, se sentí la veu d'un home, plorosa i trista, però ferma i forta, que digué: "Vinga, ja n'hi ha prou! En marxa". I fent petar la tralla

amb un “arri!” que li sortia del fons del cor, posà fi a l’acte emotiu i fins i tot d’una bellesa tràgica. Les mules, en sentir la veu de l’amo, aixecaren les orelles i, amb totes les seves forces, començaren a tirar, i la comitiva es posà en camí entre plors dels uns i dels altres mentre l’adéu s’anava perdent lluny per l’horitzó, i puc assegurar que, per a algunes i alguns, va ser l’últim, per sempre, ja que mai més no van poder tornar a fer aquell petó ni aquella abraçada a la seva terra que li havien promès en marxar.

7. FONTS

7.1 Fonts cedides i personals

Llibreta de Bonaventura Rey. Manuscrit particular cedit per una família vallenca.

Correspondència de l'autor: Josep Piñas (1983-1986); Ramon Porté (1985-1987); Joan Guasch Pie (1988); Fidel Miró (1993); Daniel Martí Robert (1986).

Entrevistes, gravacions: Ramon Porté, de Montblanc (1983), Josep Avellà, de Fontscaldes (1985), Daniel Martí, de Valls (1986), Josep Piñas, de Valls (1986), Joan Baptista Pairot Fabra, de Valls (1986), Josep Gomis, de la Masó (1986-1987), Pau Cosidó, de Valls (1988), Anton Gavaldà, de Vallmoll (1988 i 1989), Pau Bové, de Vallmoll (1991), Joan Batalla Roca, de Valls (2001).

Relación de los pregones durante la guerra. Col·lecció compilada pel pregoner Agustí Pena Tondo (Valls).

7.2 Premsa i revistes

(Consultades, bàsicament, a Arxiu Històric de la Ciutat. Barcelona —Casa de l'Ardiaca— i, en pocs casos, a Manresa, Sant Feliu de Guíxols, Tarragona i Valls.)

Acció Sindical. (*AS*) Valls (1936-1939).
Acción Cooperativista. Barcelona (1936-1937).
Acción Social Obrera. Sant Feliu de Guíxols (1927-1932).
Acción Vitícola. Madrid (1934-1935).
Adelante. Barcelona (1933-1934).
Alba Roja. Premià de Mar (1937).
Campo. Barcelona (1937-1938).
CNT. Barcelona (1938-1939).
CNT. Madrid (1932-1933) (1936).

Combate. Barcelona (1934).
La Crónica de Valls. Valls (1919).
Cultura Libertaria. Barcelona (1931-1933).
Despertar. Tolosa (1961).
Estel Marià. Valls (1919).
Estudios. València (1932) (1935-1937).
El Explotado. Amposta (1932-1933).
Joventud. Valls (1919) (1931).
Libertad. Barcelona (1937-1938).
El Luchador. Barcelona (1931-1933).
Nueva Tribuna. Madrid (2015).
Pàtria. Valls (1919).
La Planenca. El Pla (2006).
Raó. Vilanova i la Geltrú (1937).
La Revista Blanca. Barcelona (1930-1933).
Ruta. Barcelona (1936-1937).
Sindicalismo. Barcelona (1933-1934).
Sindicalismo. València (1935).
Solidaridad Obrera (*SO*). Barcelona (1923) (1930-1939).
Solidaridad Proletaria. Barcelona (1924-1925).
SUT. Vilafranca del Penedès (1937-1938).
Tiempos Nuevos. Barcelona (1934-1937).
Tierra y Libertad. Barcelona (1931-1938).
Treball. Valls (1936-1938).
El Trabajo. Manresa (1931-1934) (1927).
Vida Nueva. Vilanova i la Geltrú (1934) (1936).
Vida Sindical. Barcelona (1926).

7.3 Treballs acadèmics

Rubió Sobrepere, Josep: "Les col·lectivitats agrícoles durant la guerra civil a la comarca de les Garrigues: el cas de Cervià de les Garrigues". Universitat de Lleida. Tesina presentada el 31 de maig de 1996.

Cárdaba Carrascal, Marciano: "Colectividades agrarias en el Alt Empordà 1936-1939". Universitat de Girona. Treball de recerca presentat el 23 de març de 1998.

CÁRDABA CARRASCAL, Marciano: "Colectividades agrarias en la región de Girona 1936-1939". Universitat de Girona. Tesi doctoral presentada el 15 de gener de 2001.

CAMACHO PLANA, Rubén: "Incautacions i col·lectivitzacions a Montblanc i comarca durant la Guerra Civil (1936-1939)". Treball Final de Grau. URV. Curs 2013-2014.

PUIG VALLVERDÚ, Guillem: "Lluita i revolució agrària, reforma i contra-revolució. La presa de la propietat durant la Guerra Civil al Camp de Tarragona (1936-1939)". Treball Final de Grau. URV.

8. ARXIUS

8.1 Archivo Histórico Nacional (AHN). Madrid

Sección Causa General.
1447.1; 1457.1.

8.2 Arxiu Comarcal de l'Alt Camp (ACAC). Valls

[Anotats com topogràfic (top.) i/o unitat documental (u.d.).]

Ajuntament d'Aiguamúrcia
Top. 18.1.54-18.1.55, 18.1.217-18.1.223, 18.2.327, 18.4.959, 19.1.190, 19.1.257, 19.1.260.
Ajuntament d'Alió
Top. 19.3.19-19.3.20, 19.3.56, 19.3.58-19.3.59, 19.3.197, 19.5.166, 19.5.176, 19.5.179, 19.5.243-19.5.244, 19.5.252, 19.5.256, 19.5.329, 19.5.334.
Ajuntament de Bràfim
U.d. 55-57, 322-323, 452-453, 463-464, 676, 854-856.
Ajuntament de Cabra del Camp
U.d. 220, 825, 1246, 1985, 1998, 2076-2077, 2083-2084, 2089, 2114-2115, 3666, 4031.
Ajuntament de Figuerola del Camp
Top. 12.2.176-12.2.177, 12.2.211-12.2.213, 12.2.236, 12.2.351, 12.2.353, 12.2.355, 12.2.358, 12.2.360, 12.4.2, 12.4.81, 12.4.265.
Ajuntament de la Masó
Top. 11.5.72.-15.273, 15.5.87-15.5.88, 11.5.137-11.5.138, 11.5.191, 11.5.194, 11.5.196-11.5.201, 11.6.135, 11.6.272, 12.1.79, 12.1.84, 12.2.50, 12.2.53.
Ajuntament del Milà
Top. 13.5.4, 13.5.78, 13.5.148.
Ajuntament de Mont-ral
U.d. 20-21, 226-228.

Ajuntament de Nulles
U.d. 61, 2468.
Ajuntament del Pla de Santa Maria
Top. 7.1.11, 7.1.63, 7.2.21-7.2.27.
Ajuntament del Pont d'Armentera
U.d. 13-14, 95, 178-183, 187-188, 190, 192-193, 195, 203, 211-212, 215-216, 225, 252, 279-280, 392, 426, 446-450, 521, 692, 708-712, 716, 721-723, 908, 1120, 3148, 3361, 3448, 4557, 5932, 5948-5950, 5952, 6091, 6475, 6483-6484, 6487, 6494.
Ajuntament de Puigpelat
Top. 15.1.28-15.1.29, 15.1.44, 15.1.62-15.1.64, 15.1.194-15.1.195, 15.1.197-15.1.198, 15.1.201-15.1.202, 15.2.265, 15.3.28-15.3.32, 15.3.170.
Ajuntament de Querol
Top. 15.4.80-15.4.81, 15.6.11, 15.6.70, 15.6.140.
Ajuntament de la Riba
Top. 20.1.15-20.1.16, 20.1.75, 20.2.23, 20.2.74-20.2.77, 20.2.79, 20.2.281, 20.2.293, 20.2.328, 20.3.146-20.3.147.
Ajuntament del Rourell
Top. 12.5.56, 12.5.58, 12.5.72, 12.5.99-12.5.100, 12.5.131-12.5.134, 12.6.14-12.6.17, 13.1.100, 13.1.102, 13.2.74, 13.2.78.
Ajuntament de Valls (una altra part s'ha consultat a l'Arxiu Municipal de Valls)
Fons Ajuntament de Valls. Comunicats i ordres; Libro Registro 1935-1937.
Reg. 293, 301, 517-521, 1047, 1236, 1249-1250, 1313-1316, 1371-1372, 1637-1649, 1752-1754, 1837, 1839-1842, 1936-1937, 2065, 2067-2070, 2072, 2087, 2577-2579, 3147-3148, 3411-3412, 3417, 3482-3483, 3590, 4806, 4810.
Ajuntament de Vilabella
U.d. 45-47, 124, 140, 142, 165-166, 392, 558-560.
Cambra Agrària Local del Rourell
Sense inv. Eleccions a consellers del Sindicat Agrícola, 1937.
Col·lectivitat Agrícola CNT-AIT de la Masó
Sense inv. Llibres d'ingressos i despeses de la col·lectivitat, 1936-1939.
Impremta Castells
Sobre 93, 98, 101.

Jutjat de Pau de Nulles

Sense inv. Judicis verbals, 1926-1942.

Registre de la Propietat

U.i. 131, 162, 365.

8.3 Arxiu de la Fundació Montserrat Tarradellas i Macià. Monestir de Poblet

5 Conflictes amb l'Estat Central. 5. 8 Política internacional. Carpeta GC-24.
6 Finances. 6.13 Col·lectivitzacions. Carpeta 1410 i 1411.
6 Finances. 6.14 Apropiacions i penyores. Carpeta 1412.
12 Agricultura. Carpeta GC-43.
Correspondència privada.

8.4 Arxiu Municipal d'Alcover

Comissió recuperació civil 1939; Certificacions acords municipals 1936; Certificacions acords municipals 1896-1939; Correspondència 1936; Correspondència 1937; Correspondència 1938; Correspondència, 1939; Correspondència sortides 1939; Oficis i Correspondència; Desertors 1937-1938; Oficis, circulars, diversos (entrades) 1938; Oficis, circulars, diversos (entrades) 1936-1938; Col·lectivitzacions: relació de terres; actes d'incautació; Caixa / Llibre d'actes arqueig 1935-1937; Llistat cobratori contribució territorial 1936; Repartiment contribució territorial 1936-1938; Padró contribució sobre edificis i solars 1936-1937; Junta Pericial. Renovació. Reclamacions, altes, baixes, finques col·lectivitzades; Delegació de Proveïments / Relació de productes, queviures i producció del camp. Subministrament de verdures i preus 1937-38; Llibre registre col·locació 1933-1939.

8.5 Arxiu Municipal de Montferri

Reglaments municipals / Ordenances municipals, edictes i bans; Acords del Consell, acords del Ple de l'Ajunt. / Llibre d'actes Ple 1935-1938; Acords del Consell, acords del Ple de l'Ajunt. / Llibre d'actes sessions 1938-1942; Correspondència / Correspondència 1937; Correspondència/Correspondència 1940; Recaptació / Rebuts contribució 1937; Associacions i partits / Comitè Local Milícies Antifeixistes 1936; Associacions i partits / Llibre d'actes Sindicat Agrícola 1937-1939.

8.6 Arxiu Municipal de Rodonyà

Acords del Consell… / Llibre actes sessions Ple 1934-1936; Acords del Consell… / Llibre actes Consell Municipal 1937-1939; Acords del Consell… / Llibre actes Ple Ajuntament 1934-1936; Acords de la Junta Municipal / Juntes municipals 1920-1944; Correspondència/Correspondència 1929-1936; Correspondència/Correspondència 1937-1939; Correspondència / Sortides documents i comunicacions 1935-1938; Correspondència / Sortides documents i comunicacions 1938-1939; Tales, estimes, cadastre / Apèndix Cadastre 1919-1944.

8.7 Arxiu Municipal de Vallmoll

Administració general / Actes sessions ple 1933-1937; Administració general / Actes sessions ple 1937-1938; Administració general / Fitxes classificatòries 1939; Administració general / Informes alcaldia sobre actuació durant la guerra; Administració general / Correspondència 1939; Administració general / Registre sortida documents 1931-1936; Administració general / Correspondència entrades 1937-1938; Administració general / Correspondència, sortides (còpies oficis) 1937-1938; Administració general / Còpies oficis; Administració general / Registre sortida documents 1939-1942; Hisenda / Pressupostos ordinaris 1910-1937; Hisenda / Amillarament; Apèndix rústica 1927-1944; Proveïments / Declaracions collites 1939-1944; Proveïments / Relació proveïments. Vola de Vallmoll; Obres i urbanisme / Ll. Registre peons i carros; Obres de l'església 1940; Serveis militars / Béns i collites subjectes a requisa militar. Declaracions; Documents no municipals / Ll. Major de comptabilitat del Sindicat Agrícola.

8.8 Arxiu Municipal de Valls (AMV)

[Una altra part s'ha consultat a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Camp (ACAC) Valls]

Caixa 3860. Correspondència 1939.
Llibre d'actes de la Comissió de Govern municipal 1934-1937.
Llibre d'actes de sessions de l'Ajuntament 1933-1938.
Llibre d'actes del Consell Municipal de Valls 1937-1938.

8.9 Arxiu Municipal de Vilabella

Llibre d'actes del Sindicat de Treballadors de la Terra. 1937-1938.

8.10 Arxiu Municipal de Vila-rodona

Administració General / Correspondència / Registro salida de documentos 1933-1939; Administració General / Correspondència / Registro salida de documentos 1939; Administració General / Correspondència / Registro salida de documentos 1936; Administració General / Correspondència / Registro salida de documentos 1936; Hisenda / Patrimoni / Expropiacions de finques col·lectivitzacions 1936-1939; Hisenda / Comptadoria / Diari intervenció de despeses 1936-1937; Hisenda / Comptadoria / Diari intervenció ingressos 1936-1937; Serveis agropecuaris / Documentació recuperació agrícola 1940.

8.11 Arxiu Nacional de Catalunya (ANC). Sant Cugat del Vallès

8.11.1 Fons del Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca

(Una part, consultada al mateix Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca)

Lligalls núm. 21, 108, 157, 159, 222, 238, 239, 241, 243, 244, 252, 256, 257, 258, 264, 266, 307, 313, 317, 320, 321, 322, 338, 340, 350, 496, 497.

8.11.2 Fons Generalitat de Catalunya. II República. Departament d'Agricultura

(En algunes carpetes, apareix Departament d'Economia i Agricultura i, en d'altres, Agricultura i Proveïments)

Carpetes 122.1, 122.2, 138.2, 139.1, 139.2, 140.1, 140.2, 141.1, 143.1, 143.3, 144.1, 144.2, 146.3, 147.1, 147.2, 147.3, 148.1, 148.2, 148.3, 150.1, 154.3, 155.3, 156.1, 156.3.

8.12 Arxiu Sindicat Agrícola de Vallmoll

Llibre d'actes 1931-1938.
Llibre d'actes 11 setembre 1937 - 20 gener 1943.

8.13 Arxiu Societat Agrícola de Valls

Libro de sesiones de Junta 1932-1939.

8.14 Biblioteca Universitat Pompeu Fabra. Barcelona

Butlletí del Departament d'Agricultura. Generalitat de Catalunya. 1936-1937.

8.15 Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca

[Una part, consultada a l'Arxiu Nacional de Catalunya (ANC). Sant Cugat del Vallès]

8.16 Fundació Campalans. Barcelona

Emissió del 8-3-83. Vídeo *Memòria Popular de TVE*: "La col·lectivització durant la guerra civil".

8.17 Fundación Anselmo Lorenzo Madrid. Informació provinent d'Internationaal Instituut Voor Sociale Geschiedenis - I.I.S.G. - Amsterdam.

Rodets núm. 75-79, 82, 84, 86-87, 90, 97, 101, 108, 194, 232-237, 261-262, 264, 269, 314, 322, 337, 343 i 351.

9. BIBLIOGRAFIA CONSULTADA

Autors Diversos: *Revolució i Guerra Civil. Recerques a l'AHN de Salamanca (S.G.C.)*. Departament d'Història Contemporània. Tarragona, 1983.

Abad de Santillán, Diego: *Contribución a la historia del movimiento obrero español. De 1905 a la proclamación de la Segunda República*. Editorial Cajica. Puebla (Mèxic), 1965.

Abad de Santillán, Diego: *Contribución a la historia del movimiento obrero español. Del advenimiento de la Segunda República (1931) a julio de 1936*. Editorial Cajica. Puebla (Mèxic), 1971.

Adell i Ferrer, F.: *"Crit" ¿Deu mesos de revolució? Recull d'articles publicats a "Llibertat" de Tarragona durant deu mesos de caos i de confusió revolucionària*. Imp. F. Sugrañes. Tarragona, 1937.

Balcells, Albert: "La Unió de Rabassaires: 1922-1939", a *L'Avenç*, núm. 10. Barcelona, 1978.

Balcells, Albert: *El problema agrari a Catalunya. La qüestió rabassaire (1890-1936)*. Hogar del libro. Barcelona, 1983.

Ballester, David: *Marginalitat i hegemonies: la UGT de Catalunya (1888-1936)*. Columna edicions. Fundació Comaposada. Barcelona, 1996.

Ballester, David: *Els anys de la guerra. La UGT de Catalunya (1936-1939)*. Columna. Fundació Josep Comaposada. Barcelona, 1998.

Batalla Segòvia, M. Pilar: "Entrevista a Joan Batalla Roca, fill de Valls, seixanta-vuit anys", a *Quaderns de Vilaniu. Miscel·lània de l'Alt Camp,* núm. 20. IEV. Valls, 1991.

Bernecker, Walther L.: *Colectividades y revolución social*. Crítica. Barcelona, 1982.

Bonamusa, Francesc (ed.): *La Guerra Civil. Institucions, partits, sindicats, ajut internacional i vida quotidiana. Actes del II Seminari sobre la guerra civil i el franquisme a Catalunya*. Ajuntament de Barberà del Vallès. Barcelona, 1988.

Bosch, Aurora: *Colectivistas (1936-1939*). Almudin. València, 1980.

Caballé y Clos, Tomás: *Barcelona roja: dietario de la revolución (julio 1936-enero 1939)*. Librería Argentina. Barcelona, 1939.

Camps Girona, Jaume: *Figuerola del Camp: guerra, franquisme i transició (1936-1979)*. Pagès editors, Consell Comarcal de l'Alt Camp i Arxiu Històric Comarcal de Valls. Lleida, 2012.

Canela Gràcia, Joan: *Història de Puigpelat*, Ajuntament de Puigpelat, 2010.

Cañellas i Batet, Ricard: *Cent anys d'amics*. Edita Cercle d'Amics. Valls, 2001.

Cárdaba, Marciano: *Col·lectivitats agràries a les comarques de Girona, 1936-1939*. Universitat de Girona. CGC Edicions. Girona, 2002. En versió castellana: *Campesinos y revolución en Cataluña. Colectividades agrarias en las comarcas de Girona, 1936-1939*. Fundación de Estudios Libertarios Anselmo Lorenzo. Madrid, 2002.

Carrasco, Salvador: "El cooperativismo y su puesto en la economía catalana, sancionada por el Decreto de Colectivizaciones de la Generalitat de Catalunya (1936)", a *Escritos del Vedat*. Volumen II. Instituto Pontificio de Teología (P. Dominicos), València, 1972.

Casas Mercadé, Fernando: *Las aparcerías y sus problemas*. Barcelona, 1948.

Casas-Mercadé, Ferran: *Valls: la guerra civil (Quan no hi havia pau ni treva) 1936-1939*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1982.

Cavallé, Joan; Cavallé, Fina: *Del Sindicat a la Cooperativa Agrícola d'Alcover 1920-1995*. Ed. Cooperativa i Cambra Agrària d'Alcover. Tarragona, 1995.

Cendra i Bertran, Ignasi: *El Consell d'Economia de Catalunya (1936-1939). Revolució i contrarevolució en una economia col·lectivitzada*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2006.

Las colectividades campesinas 1936-1939. Edición de "Los de siempre". Tusquets editor. Barcelona, 1977.

Colectivizaciones. La obra constructiva de la revolución española. CNT de España en el exilio. Tolosa, 1973.

Confederación Regional del Trabajo de Cataluña: *Memoria del Congreso extraordinario 25 febrero–3 marzo 1937*. Barcelona, 1937.

Congreso Regional de Campesinos de Cataluña: *Memoria Septiembre 1936*. Artes Gráficas CNT. Barcelona, 1936.

El congreso confederal de Zaragoza. Zero. Madrid, 1978.

Congresos anarcosindicalistas en España 1870-1936. Ediciones CNT. Tolosa, 1977.

Las cooperativas agrícolas. Comentarios al decreto del 27 de agosto de 1937. Ediciones del Partido Comunista de España. Barcelona, 1937.

COSIDÓ FÀBREGAS, Pau: *Crèiem en la revolució (La revolució traïda)*. Ed. Autor. Valls, 1992.

Crònica de la Guerra Civil a Catalunya. Govern de la Generalitat Josep Tarradellas. Volum. 1. Edicions Dau. Barcelona, 2008.

Crònica de la Guerra Civil a Catalunya. Govern de la Generalitat Josep Tarradellas. Volum. 2. Edicions Dau. Barcelona, 2009.

Crónica de Valls 1941. Decenario de Nuestra Señora de la Candela. Ed. Impremta Castells, Valls, 1941.

DÍAZ DEL MORAL, Juan: *Historia de las agitaciones campesinas andaluzas*. Alianza editorial. Madrid, 1967.

Disposicions legals que regulen el funcionament dels Sindicats Agrícoles a Catalunya. Departament d'Agricultura. Barcelona, 1937.

DURÁN Y FERRET, Juan: *Programa obrero agrícola de Cataluña*. Unión General de Trabajadores. Gráfica Socialista. Madrid, 1927.

FARRERAS, Antoni: *La Conselleria d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya*. Editorial Pòrtic. Barcelona, 1974.

FAUQUET, Georges: *El Decret de Sindicació Obligatòria dels conreadors de la terra i l'experiència cooperativa*. Direcció General d'Agricultura. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1937.

FONTSERÉ, Carles: *Un exiliat de tercera a París durant la Segona Guerra mundial*. Proa. Barcelona, 1999.

GARCÍA, Félix: *Colectivizaciones campesinas y obreras en la revolución española*. Ed. Zero. Madrid, 1977.

GARCIA, Clara; MILA, Joan; RIUS, Aurora: "La col·lectivitat agrícola de Barcelona. Una aportació al fet col·lectivista a Catalunya", a AUTORS DIVERSOS: *Revolució i Guerra Civil*. Departament d'Història Contemporània. Tarragona, 1983.

GARCÍA SÁNCHEZ, José: *Tal como lo vi, la colectividad de campesinos de Cerdanyola-Ripollet 1936-1939.* Editorial Virus-Mai Més! Cultura i memòria antifeixista.cop, 2013.

GAVALDÀ TORRENTS, Antoni: "Cinc alcaldes de Valls per a la història: biografia i recordança de la guerra d'Espanya (1936-1939)", a *Quaderns de Vilaniu. Miscel·lània de l'Alt Camp*. IEV, núm. 10. Valls, 1986.

GAVALDÀ TORRENTS, Antoni: *El pensament agrari de l'anarquisme a l'Alt Camp: 1923-1939. El paper de Pere Sagarra i Boronat*. Excma. Diputació de Tarragona, 1986.

Gavaldà Torrents, Antoni: *L'associacionisme agrari a Catalunya (El model de la Societat Agrícola de Valls: 1888-1988*). II volums. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1989.

Gavaldà Torrents, Antoni: "Pagesos units cap a fórmules sindicals. La Federació Agrícola de Valls i el seu radi (1909-1923)", a *Actes Congrés Internacional d'Història Catalunya i la Restauració 1875-1923*. Ed. Centre d'Estudis del Bages. Manresa, 1992.

Gavaldà Torrents, Antoni: "Col·lectivitzacions i bombardejos. La rereguarda", a Mestre Campi, Jesús; Hurtado, Víctor: *Atles d'Història de Catalunya*. Edicions 62. Barcelona, 1995.

Gavaldà Torrents, Antoni: "La Unió General de Treballadors, a Valls, en temps de guerra (1936-1939)", a *Quaderns de Vilaniu. Miscel·lània de l'Alt Camp*. IEV, núm. 30. Valls, 1996.

Gavaldà Torrents, Antoni: *"Jo delato, tu inculpes, ell denuncia..." (Repressió franquista a Valls i comarca).* Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1997.

Gavaldà Torrents, Antoni: "Cèsar Martinell: les actituds polítiques i socials", a *Plecs d'Història Local de L'Avenç*, núm. 87, 2000.

Gavaldà Torrents, Antoni: "La col·lectivització agrària d'Alcover en temps de guerra", a *Butlletí Centre d'Estudis Alcoverencs*, núm. 97-100. Alcover, gener-desembre 2002.

Gavaldà Torrents, Antoni: *Fam de pa i de terra. La col·lectivització agrària a Catalunya*. Publicacions URV. Tarragona, 2016.

Gavaldà Torrents, Antoni; Recasens Rovira, Maria: "La col·lectivitat agrícola de Vilabella durant la guerra (1936-1939)", a Soler Àlvarez, E.-A. (ed.): *Recull Josep Maria Jujol i Gibert (1879-1949)*. Estació de Recerca Bibliogràfica i Documental "Margalló del Balcó". Tarragona, 1999.

Gavaldà, Antoni i Santesmases, Josep: *Història econòmico-social de les cooperatives agrícoles de Nulles (1917-1992).* Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1993.

Giralt i Raventós, Emili (director): *Història agrària dels Països Catalans*. Volum IV. Segles xix-xx. Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona. Barcelona, 2006.

Généralité de Catalogne. Département de l'Agriculture: *Décret de syndicalisation obligatoire des cultivateurs et règlement d'application*. Barcelona, 1937.

Generalitat de Catalunya. Departament d'Agricultura: *Disposicions legals que regulen el funcionament dels Sindicats Agrícoles a Catalunya*. Barcelona, 1937.

Generalitat de Catalunya: *Allò que tot pagès ha de saber sobre l'explotació col·lectiva de la terra*. Direcció General d'Agricultura. Barcelona, 1937.

González Urién, Miguel i Revilla González, Fidel: *La CNT a través de sus congresos*. Editores Mexicanos Unidos. Mèxic, 1981.

Grau i Verdú, Antoni: *Noms de lloc i de persona i renoms del poble de Vallmoll*. Ed. Institut Cartogràfic de Catalunya. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2000.

Hurtado, Víctor; Mestre, Jesús; Miserachs, Toni: *Atles d'Història de Catalunya*. Edicions 62. Barcelona, 1995.

Iñíguez, Miguel: *Enciclopedia histórica del anarquismo español*. Tomos I y II. Asociación Isaac Puente. Vitòria, 2008.

Jiménez, Àngel: "Política de col·lectivitzacions assajada per la CNT-FAI a Sant Feliu de Guíxols durant la guerra civil", a Autors Diversos: *La Guerra Civil a les comarques gironines (1936-1939).* Cercle d'Estudis Històrics i Socials. Girona, 1986.

López, Juan: *El sindicato y la colectividad*. Confederación Nacional del Trabajo. València, 1938.

Malefakis, Edward: *Reforma agraria y revolución campesina en la España del siglo* xx. Ariel. Barcelona, 1980.

Martínez de Sas, María Teresa; Pagès i Blanch, Pelai (coord.): *Diccionari biogràfic del moviment obrer als Països Catalans*. Edicions Universitat de Barcelona. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2000.

Marrugat Mas, Eva: *La vila de Figuerola del Camp de 1898 a 1936*. Pagès editors. Consell Comarcal de l'Alt Camp i Arxiu Històric Comarcal de Valls. Lleida, 1998.

Mayayo i Artal, Andreu: *La Conca de Barberà 1890-1939: De la crisi agrària a la guerra civil*. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà. Montblanc, 1986.

Mayayo i Artal, Andreu: *De pagesos a ciutadans. Cent anys de sindicalisme i cooperativisme agraris a Catalunya 1893-1994*. Afers. Catarroja, 1995.

Memoria del Congreso Extraordinario de la Confederación Regional del Trabajo de Cataluña. Celebrado en Barcelona los días 25 de febrero al 3 de marzo de 1937. Talleres Gráficos Juan. Barcelona, 1937.

MINTZ, Frank: *La autogestión en la España revolucionaria*. Las Ediciones de la Piqueta. Madrid, 1977.

NOJA RUIZ, Higinio: *Labor constructiva en el campo*. Ediciones Libre-Studio. València, 1937.

NOJA RUIZ, Higinio: *El problema agrario en España*. [inclou també SEGARRA (ANTEO), Pedro: *La república y la reforma agraria*]. Ediciones Cultura Libertaria. Barcelona, 1932.

PEDRERO Y CABALLERO, Emilio: *Guía de Valls y su partido*. Tipografia. "La Catalana". Valls, 1900.

PEIRATS, José: *Los anarquistas en la crisis política española*. Editorial Alfa. Buenos Aires, 1964.

PEIRATS, José: *La CNT en la revolución española*. 3 tomos. Ruedo Ibérico. París, 1971.

PÉREZ BARÓ, Albert: *Les cooperatives a Catalunya*. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona, 1972.

POMÉS I VIVES, Jordi: "El domini anarquista també al camp", a *El sot de l'Aubó*, núm. 37. Centre d'Estudis Canetencs, 2011.

POMÉS, Jordi: *La Unió de Rabassaires*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2000.

Ponencia nombrada en el Pleno de locales y comarcales celebrado en Barcelona el día 29 de Diciembre de 1936. Presenta a los Sindicatos para su estudio el presente Dictamen. Ed. CNT-AIT. Barcelona, s/d.

POZO GONZÁLEZ, Josep Antoni: *Poder legal y poder real en la Cataluña revolucionaria de 1936*. Espuela de Plata. Sevilla, 2012.

POZO GONZÁLEZ, Josep Antoni: *La Catalunya antifeixista. El govern Tarradellas enfront de la crisi política i el conflicte social. Setembre de 1936-abril de 1937*. Edicions Dau. Barcelona, 2012.

PUIG PUIGCERVER, Ramon: *A cavall de la utopia. Esteve Fibla. Alcanar 1905-1939*. Cossetània Edicions. Valls, 2001.

REBULL GRAS, Francesc: *Una joventut segrestada. Visió des de l'Alt Camp, 1934-1949*. Ed. Cossetània. Valls, 2009.

ROLDÁN, M.: *Las colectivizaciones en Cataluña (dos años y medio de destrucción y riqueza).* Talleres Gráficos Basa y Pagés S.A. Barcelona, 1940.

RUBIÓ SOBREPERE, Josep: "Del sindicalisme cooperativista al sindicalisme camperol: d'una alternativa per a l'economia familiar a l'agitació social (el cas de Cervià de les Garrigues)", a BARRULL, J.; BUSQUETA, J. J. i VICEDO, E. (ed.): *Solidaritats pageses, sindicalisme i cooperativisme.*

Segones jornades sobre sistemes agraris, organització social i poder local als Països Catalans. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 1998.
Santesmases i Ollé, Josep: *El cooperativisme agrari a Vila-rodona (1893-1939). Un exemple d'estructuració econòmica, social i política en la Catalunya vitivinícola*. Centre d'Estudis del Gaià. Valls, 1996.
Santesmases i Ollé, Josep: "De les eleccions del 16 de febrer de 1936 a l'entrada dels 'nacionals'. Notícies de les actes municipals de Vila-rodona (1893-1939)" a *La Resclosa*, núm. 7. Centre d'Estudis del Gaià. Vila-rodona, 2003.
Sardá, Rafael: *Las colectividades agrícolas*. Publicaciones del Secretariado Agrario del P.O.U.M. Editorial Marxista. Barcelona, 1937.
Saumell Soler, Antoni: *Viticultura i associacionisme a Catalunya. Els cellers cooperatius del Penedès (1900-1936)*. Diputació de Tarragona, 2002.
Segarra (Anteo), Pedro: *La república y la reforma agraria* (inclou també Noja Ruiz, Higinio: *El problema agrario en España*). Ediciones Cultura Libertaria. Barcelona, 1932.
Silva, José: *La revolución popular en el campo: colectividades agrícolas*. Ediciones del Partido Comunista de España. L'Estampa. Barcelona, 1937.
Souchy, A.; Folgare, P.: *Colectivizaciones. La obra colectiva de la revolución española*. Fontamara. Barcelona, 1977.
Tébar Hurtado, Javier: "Guerra, revolució i contrarevolució al camp", a Giralt i Raventós, Emili (director): *Història agrària dels Països Catalans*. Volum IV. Segles xix-xx. Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona. Barcelona, 2006.
Teixidó Montalà, Jaume: "La Societat Agrícola de Cabra del Camp (1895-1936) i el Sindicat Agrícola Cooperatiu (1936-1939)", a Fuguet Sans, Joan *[et al.]*: *La Societat Agrícola de Cabra del Camp 1895-1936*. Gràfiques DARC, SL. Valls, 2012.
Thomas, Hugh: *La guerra civil española*. Ruedo Ibérico. París, 1967.
Uribe, Vicente: *La política agraria del partido comunista*. Conferencia pronunciada el domingo 4 de julio de 1937. Ediciones del Partido Comunista de España. [S.L], 1937.
Vallès i Martí, Josep Maria: *Albert Talavera Sabater. Un lideratge ambiciós, malaguanyat*. Col·lecció Cooperativistes Catalans, 23, Cossetània Edicions i Fundació Roca i Galès. Valls, 2013.

Vega, Eulàlia: *El trentisme a Catalunya. Divergències ideològiques en la CNT (1930-1933)*. Curial. Barcelona, 1980.
Vega, Eulàlia: *Anarquistas y sindicalistas durante la Segunda República (1931-1936)*. Institució Valenciana d'Estudis i Investigació. València, 1987.

Universitat Rovira i Virgili

Aquest llibre que teniu entre mans presenta un dels xocs més colpidors i crus de la guerra d'Espanya quant a transformació economicosocial: el fenomen col·lectivista agrari. La col·lectivització consistí a treballar terres pròpies i sobretot incautades, en format comunitari. Una part aborda les diatribes dels sindicats i partits que hi donaren suport o no, i una segona analitza poble a poble de l'Alt Camp la temàtica agrària del període i com s'organitzà i es descabdellà aquesta col·lectivització, quant a la vessant organitzativa i operativa.

Amb la col·laboració de
l'Arxiu Comarcal de l'Alt Camp

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Direcció General d'Arxius,
Biblioteques, Museus i Patrimoni
Arxiu Comarcal de l'Alt Camp

UNIVERSITAT
ROVIRA i VIRGILI

[publicacions]
urv